

De Senectute: Dialogus LXXXIII.

Puericiam quidem uel infantiam uideas optari: quæ pfecto optimæ partes essent si abesse
 q̄ longissime a senio bonū esset: ut memorant: sed nec adultam ac solidam iuuentutē nec in-
 cipientem nec adhuc uiridem senectam pessimā omnes & periculosissimā uitæ partē: adole-
 scentiam requirunt: O quintū & uigesimali annū dicunt: ubi te reliquimus: ne quē lateat q̄
 uos præteritæ: pœniteat fœditatum: qui non nisi tempus apprime illis idoneū exoptatis.
CDo. Senui: cur nō cū Virgiliano rege suspirē: O mihi præteritos referat si Iuppiter ānos.
CRō. At nil tale suspirantē legimus Socratē: nil Platonē: nil Fabiū: nil Catonem & fure
 senes: Sed sunt fateor sapientes regibus rariores. Itaq; si rex Euander fuit sapiens nō æque
 sane illud Euandriū suspirium iam cōmune nostris est senibus uulgatūq;: Surdam stulti se-
 nes & profugam adolescentiā reuocāt ac suspirant: Nec suspirijs tantū seu tacitis uotis: sed
 medicaminib; irritis atq; inani artificioso naturæ uis affertur indomitæ: Quia in re facite ad-
 modū lusit Hadrianus princeps canescēti cuidā cui aliquid negauerat: eundē postea ad eadē
 dem preces medicato interim crine redeuntē ita repulit: Vade inquit hoc iam patri tuo ne-
 gavi. **CD**o. Senui: o si mea nunc redeat iuuentus. **CR**ō. Reuersuram modo illā dixi: iam
 reuersam dico. Si tam facile uotorū omniū compos fias: nihil incassum uoles: pauper certe
 diuitias optare potest: libertatē seruus: speciem deformis: sanitatem æger: fessus requiem:
 exul reditum: At iuuentā optare uerus senex nequit: Puerile potius uotū est. **CD**o. Senui:
 heu cur tam cito dulcis me iuuentā deseruit. **CR**ō. Nunq̄ non cito deseruit quod iuuabat:
 nūq̄ nō præpropere affuit qd̄ angebat. Vanū autē est optare qd̄ haberi neq; nocuitq; habi-
 tum: & si redeat nocitur; sit: sed iam parce suspirijs: dum hoc aīo fueris cito canus fieri pote-
 ris: senex nunq̄: desiderū em̄ iuuentutis in senē quid est aliud q̄ quādā puericia senectutis:
CDo. Senui incuruatusq; sum. **CR**ō. Iamiam terrā aspice: unde uenis & quo pergis
 cogita: hinc egressus: huc redis. Natura te principij simulq; finis admōnet. Poteras aberrare:
 publicum tibi iter ostendit: sane id quidem est satis ingredi: uel curuatus intende: Solēt
 cæci in uia manu retrahi. **CD**o. Subito senui. **CR**ō. Immo sensim: pederentim: paulatim:
 leniter: sed nihil cogitantibus oīa subito eueniunt: sicut econtra cogitantibus omnia nihil
 est subitum: q̄ si flenda tibi fuerat senectus: singuli dies uitæ flendi erant. Illis em̄ passib; ad
 hūc terminū ibas. **CD**o. Heu senui. **CR**ō. O uotoꝝ instabilitas: huc maxime anhelabas:
 huc peruenire optabas: huc non posse pertingere formidabas: quo cum peruentū esset inge-
 misceres: monstrum incredibile: nisi tam crebrum esset: senes fieri uolunt omnes: senex esse
 uult nemo: immo uero senex esse ad miseriam: senes dici ad iniuriam trahunt: quasi sit pro-
 brum senuisse: qd̄ pfecto nullis uideri debet nisi quibus dedecus sit uixisse: quæ ingēs nō
 inficior turba est: cui te tamen exemptū esse oportet: ut nostro colloquio frui possis: Alio-
 quin ut auribus illabantur: sana consilia in animū non descendunt. **CD**o. Tandem senui.
CRō. Et quos ager: & quos æquor: & quos bellum: & quos alea decipit: singula detrimē-
 ta dinumerant: tu unus in finem expergis: & tu queri incipis dum iuxta est querelarū
 finis omnium. **CD**o. Senui. **CR**ō. Stultum est senectutē nō cogitare nisi cum uenerit: Nā
 pfecto si uenturam: si assidue uenientē prospexisses: præsentem imperturbatus aspiceres.
CDo. Heu mihi iam senex sum. **CR**ō. Hoc ne igit̄ desies: duræ ac difficile munus imple-
 se dumosumq; iter ac scrupeum transisse atq; in amœnam hāc fabulam peregisse: Atq; Co-
 mico more plaudendū erat. **CD**o. Senex sum. **CR**ō. An oblitus es ut nuper tibi perfami-
 liariter notus unus modernoz; sententiā rei huius ex tempore protulit: nō modernam sed
 antiquis parem: Amico em̄ dicēti: Compatior tibi: nam ut uideo iam senescis: esses utinam
 qualis eras quando te primū noui: Subito ille respōdit: Parum ne tibi ergo amens uideor
 nisi ampliorem mihi nunc etiam amentia impreceris: Noli quæso mihi compati q̄ sim se-
 nex: sed compatere q̄ iuuenis fui. O quantū sensum tegit breuis ista responsio: quod metiri
 nequit nisi qui ætatis huius bona probauerit & illius mala meminerit. Bono tuo igit̄ gra-
 tulare: q̄ q̄ illud quoq; uer; sit q̄ sæpe bona inuitis eueniunt & mala nolentibus: Viro autē
 bono & uirtutum amico & passionū hosti: pluris est haud dubie dies unus huius qd̄ accu-
 sas temporis integer: q̄ illius alterius integer annus. **CD**o. Heu mihi nam senui. **CR**ō. Iā
 si perstas tibi quoq; cum uulgo iure dicitur: non senuisse miserum sed uixisse: ita ut hæc sub
 uitæ finem tam inepte diceret: Parcite autem iam lamentis querulum genus: & uolētes ite
 sub imperium naturæ: nihil flectum quod illius immota lex statuit. Quid naturæ autem
 magis homiui nato q̄ uiuentē senescere: senem mori: At uos conditionis imemores utq; q̄
 respuitis: cum uel alterum uel utrunq; necessario obeundum sit. Qz si neutrum uolebatis:

G

H

I

K

De Podagra: DIALOGUS LXXXIII.

& tertio abstinendum erat: nascendum mihi credite non fuit. Patimini senescentibus statim membris animos aliquando senescere: neque semper in uobis prouerbum uerum sit: Possit unum animum corpora multa consumere: sinite sine murmure corpus simul atque animum ad extremum ferri: simul intrare simul exeat: neque altero ad metham properante alter retrorsum niti uelit alterumque retrahere: frustra tergiversamini: ire oportet: nec redire licet nec subsistere: Idque uobis facilius debet esse immortalitatem animae & corporis instaurationem expectantibus: quam ceteris quibuscumque quibus uel horum alterum defuit uel utrumque. Frustra inquam oblectamini: humanumque iugum quod nascendo subistis excutitis. ¶ Do. Senii & uires corporis imminuta sunt. ¶ Rō. Si auctae sunt uires animi: bene est: foeliciter permutasti. Maiora enim gesta esse semper & geri posse animi uiribus quam corporis: Nemo nisi animi inops est qui nesciat: Sin uires etiam animi: ut saepe accidit: per ignauiam decreuere: fateor inutiliter uixisti: tuum crimen non aetatis. ¶ Do. Senii & res meas agere nequeo. ¶ Ratio. Si quid animo sit agendum: tanto id a sene melius fieri constat: quanto & experientia illi plus est rerumque notitiae & passionum minor ac malis uinculis expeditior animus: At res alias non agere senem decet: sed egisse cui corporeus labor omnis a tergo est: Cui si nunc etiam inhaeret nec auelli uult: ridiculum illud antiquum renouat Romani senis: qui iussus a principe fori laboribus abstinere: quorum ferias imbecillis hinc aetas: hinc fortuna opulens merebatur: sic indoluit ut se quasi mortuum fleret atque ab omni familia fieri uellet. Mirus senex qui quae etem ceu speciem mortis horreret: cum nihil seni aptius quiete nihilque sit turpius sene laborioso ac sollicito: cuius uita omnis tranquillitatis exemplar esse debet. Didicisse & potes a philosophis: quid est illud quantum optabile senibus bonis uiuere: uita ut memorant peracta: qua maxima tamen pars mortalium inexplata moritur. ¶ Do. Senii & repente fugit aetas mea. ¶ Rō. Forma: ualitudo: uelocitas: uires: uestra fere omnia fugiunt: uirtus manet nec cessura senio nec morti. Illi uni bono stabili ab initio insistendum erat: si neglectum fuit difficilius ad extremum fateor: sed uirtutis studium nulla aetas respuit: immo quo difficilius eo clarior uirtus. Multi nosse seipsum ac sapere uix tandem in senio coepere: serum quidem at imtempetiuum minime: & si enim non iam uita desinenti at instanti saltem morti utile: Cui Herce uni hora ut sine horrore mortificiaque transigi posset si non ultimam modo sed totum uita tempus impenderetur bene: nisi fallor: impensum esset: Nam nec frustra nascitur qui bene moritur: nec inutiliter uixit qui foeliciter desijt. ¶ Do. Senii iam uicina mors est. ¶ Rō. Mors aequae omnibus uicina esse potest: & saepe ibi quoque uicinior est ubi uidetur absentior. Nemo tam iuuenis qui non possit hodie mori: Nemo tam senex qui non possit annum uiuere: si nil aliud quam senectus incidat. ¶ Do. Prorsus senii. ¶ Rō. Immo maturuisti: an hoc desles: an poma cum maturuerint queratur: si sensus illis ac sermo datus sit & non potius gratulentur se ad id peruenisse ad quod nata erant. Est ut ceterarum rerum: sic aetatis maturitas quaedam quae senectus dicitur: quae ut ita esse uideas & aetas & mors iuuenum acerba quidem & dicitur & acerba est: Acerbitati autem obiecta maturitas quae cum in pomis ac frugibus bona sit: quid nisi in homine sit optima: non quam nesciam antequam maturescant multa marcescere: ea uero non aetatis culpa sed peruersitas est naturae: non quidem omnium sed multorum qui ad bonum nati magno nisu in aduersum tendunt. Maturuisse igitur debes si quod in te succi nobilis fuit: iam messoris tui manum securus expecta. Non mors illa quam metuis sed laborum finis ac principium uitae est: non mors inquam sed difficilis uita terminus: ad quem pauci tranquilla nauigatione perueniunt: sed pene omnes nudi flentes ac naufragi: Tu per mediam senectutem leuiter in finem prospero agens uento e multis rerum fluctibus portum subis: Subducenda iam fessa puppis in terram tibi: & quocumque te flexeris de fine cogitandum: idque utilius fuerit quam aetatem bonam: quod stulti solent: & naturam matrem optimam accusare.

De Podagra: DIALOGUS LXXXIII.

¶ Do.

A Vrpi torqueor podagra. ¶ Rō. Nesciebas senectutis morem: Incomitata non uenit: magna saepe morborum aciem ducit. ¶ Do. Podagra crucior molesta. ¶ Rō. Extrema & ignobili parte corporis laboras: quid si nobilissimis laborares corde uel capite. ¶ Do. Pigra coerceor podagra. ¶ Rō. Vaga mens hominis freno eget: hunc paupertas tenet: illum carcer aut grauior morbus: Ludens te pedibus alligat fortuna: non podagra: sed pediculae sunt: iam disce consistere. ¶ Do. Podagra inutilis factus sum. ¶ Rō. Ad cursum credo uel ad saltum: ad choreas: ad palaestram: an te autem ad haec natum putas?

De Scabie: Dialogus LXXXV.

Ad alia si nescis altiora quædam officia natus es: quæ si caput non ægrotat exequi nil prohibet: Studere licet artibus ingenuis: dare operam pietati: seruare iusticiam & fidem: fragi-
 le corpus & fugacem mundum spernere: odisse uitia: amare uirtutes: colere amicitias: cõsi-
 lio patriam iuuare: Hæc sunt uiri boni munimina: quid hic pedibus loci est: ¶ Do. Debi-
 litatus sum podagra. ¶ Rõ. Pugnare cum hostibus forsitan morbus uetet: nõ cum uitis: quod neq; facilius & certe crebrius est bellum: Et quid scim⁹ an hic ipse dolor corporis cõ-
 tra quem dimices tibi ad exercitium animi datus sit: ¶ Do. Pedibus consistere nequeo.
 ¶ Rõ. Vide quam de reliquo ædificio spem habeas: cuius fundamentum tam inualidum
 sentis. Vigila ne te incautum opprimat ruina: Contrahe sarcinulas teq; ad migrandũ pa-
 ra. ¶ Do. Podagra me ingens habet. ¶ Rõ. Solet hic morbus: ut perhibent: diuitias comi-
 tes habere: En tibi remedium aliud: Bene spera: aut læguoris amaritudinem opum dulce
 do solabitur: aut inopiã pellet asperitas: ita uel solatium aderit uel finis. Si hæc fallunt: ue-
 niet quæ non fallet: Illa uitæ malis omnibus finem dabit. ¶ Do. Pedum præmor ægritu-
 dine. ¶ Rõ. Si salutem cupis: aut paup sis oportet: aut ut pauper uiuas. Multos hac ægri-
 tudine liberasse traditur paupertas uera defecatrix corporum: quosdam uero frugalitas:
 quam uoluntariam seu fictam & imaginariam paupertatem dixerim. Vidisti aliquos per-
 petua uini abstinentia curatos. Ita fit: Dolor dolore: clauus clauo pellitur: ut antiquo dici-
 tur prouerbio: Vix molestum aliquid sine molestia curatur. Vt præterea cum hoc morbo
 cunq; alijs multis pacem habeas: non baccho solum sed & ueneri bellum indixisse profue-
 rit. Sed quid agimus: animorum remedia promissimus non corporum: Habes tamen quã
 puto unicam morbi huius curam. Hanc si probas: utere: Si minus: nõ te fallant epifices fo-
 mentorum. Patiẽtia em̃ in aduersis efficacissimum atq; optimũ & sæpe unicũ remedij gen⁹
 est. ¶ Do. Podagræ uitio curuatus sum. ¶ Rõ. Ad iter inhabilis: minus idone⁹ ad laborẽ:
 non ineptus ad reliqua gerere: non rei modo familiaris sed reipublicæ & summi: si ita fors
 tulerit: imperij curam potes. Itaq; memorandum ualde Septimij Seueri Romani principis
 dictum unum: qui senex ac podagricus: dum cõiurationem nobilium qui se uiuo filiũ eius
 Augustum dixerant deprehendisset: comprehensis auctoris seditionis ac filio: oibusq;
 añ solũ ei⁹ affusis metuq; ultimi supplicij tremefactis ac territis: ipse manu ad caput rela-
 ta: tandem inquit: sentitis caput imperare nõ pedes. ¶ Do. Podagra me miserũ miris mo-
 dis torquet. ¶ Rõ. Noli solas asperitates rerum flere: sed memento si quid dulce aut iucun-
 dum tibi obigit: quo in cõmodũ hoc solari possis. Vnus ex multis pessimis uulgi mos est:
 ut in aduersis querulum atq; impatiens: obliuiosum in prosperis & ingratum sit: quo ni-
 hil iniquius fieri potest: Nam quis æquis auribus audiat: exempli causa: uel Seuer⁹ ipsum
 quem diximus de podagra: uel Domitianum de caluicio quod ægerrime dicitur tulisse:
 uel Augustum senem de sinistra debilitate oculi: uel Iulium Cæsarem de timore nocturno
 & quiete uisis turbida: uel postremo alios fortunatissimos uiros de una seu de altera natu-
 ra: si dici licitũ sit: aut fortunæ iniuriã sic querẽtes ut imperij atq; opum uictoriæ ac tan-
 torum ingrati atq; immemores sint honorum dum se homines meminerint: quos plenam
 perfectamq; fœlicitatem hic sperare demẽtiã sit: amara dulcibus temperare modestiã: hoc
 podagræ proprium: hoc morboz omniũ cõe remediũ inuenies sanũq; consiliũ sanctumq;
 fateberis: senis illius læta multa adepti: dura multa perpeffi: qui bonis de manu dei læte
 acceptis mala quæq; patienter suscipienda censebat: quibus mali aliquid dare uel facere ma-
 nus illa non nouerit sed humanam respexit opinionem. ¶ Do. Podagra me in lectulo no-
 dis insolubilibus præssum tenet. ¶ Rõ. Te iacente: stare animus potest cœlumq; & terras
 ac maria permeare.

B

C

D

E

De Scabie: Dialogus LXXXV.

¶ Do.

Cabie præmor importuna. ¶ Rõ. Iam nõ miror si angores meros ægrefers: quã-
 do id luges cui dulce aliqd immixtũ est. ¶ Do. Graui uexor scabie. ¶ Rõ. Sũt qui
 hanc salubrem dicãt: Ego aut ne tam mœstæ rei lætũ nomen tribuam: arrã po-
 tius salutis: siue ad salutem uiam dico: Mollis est qui asperitatem uia breuem respuit: cui⁹
 exitus sit iucundus. ¶ Do. Arida me scabies exercet. ¶ Rõ. Iam horologio nõ egebis: erit
 tecum quæ te noctibus excitet teq; honesto cuipiam fortassis officio uigilem reddat: nemo
 tam piger quẽ non scabies sollicitũ faciat. ¶ Do. Scabie torqueor. ¶ Rõ. Morbus ignobi-
 lis sed nobilis cura est: labor: æstas: balnea: peruigilium: dieta. Si nec ista profuerint: ad pa-
 tientiã medicinã recurrẽdũ erit: Illa oibus morbis utilissima est. ¶ Do. Scabie crucior tã-

A

B

De Vigilia Dial. LXXXVI. De Somnijs: Dial. LXXXVII.

diosa & foeda. **CRō.** Neutrum nego: ubi ergo Publius molestum ocium podagrici pedes dixit: me sinente potes addere: molestum negociū scabiosi manus: Sed quid dices: si quo foedior morbus: eo pulchrior patiētia est: quid si paruo ex malo bonū ingēs elicis: Hęc nimirum una est res: quæ contemptum corporis maxime pariūt: quo nihil est melius mortali. **CDō.** Totū me scabies occupat. **CRō.** Totū te: uerū est: id quidē metuo: sed plus est forsitan q̄ q̄ dicere uoluisti: totū em̄ corp⁹ intelligis: sed est uobis inuisibilis animoꝝ scabies cupiditas ac libido & pruritus quidā ulciscendi querēdiq̄: qui quo magis scalpitur acrius æstuat: hūc nec tolli nec leniri poscitis nec sentitis quidem: tāt o minor uobis est semper uestri cura q̄ corporis.

De Vigilia: Dialogus LXXXVI.

CDō.

A **d** **ORMIRE**NDŌ POSSUM. **CRō.** Vigila & gaude uitæ tibi tēpus auctū. Inter obdormire em̄ atq̄ emori quid interest nisi q̄ alter tēporalis ppetuus alter est sopor: Itaq̄ nescio an nō satis pprie & somnus breuis mors: & mors somnus longus siue æternus dici possit. **CDō.** Somnum perdidisti. **CRō.** Non ui quidem sed blanditijs repetendus est: si incūbas perdis operā: cogi nequit: age aliud: da requiem tēporibus tuis: animo curas leues: improuisus aderit: facile animis uagis & corporib⁹ fessis obrepit. **CDō.** Sæpe mihi somnus interrumpitur. **CRō.** Fac q̄ solitus ferē Augustus Cæsar lectoribus aut fabulatoribus accersitis: interruptū reintegra: Sin grauioribus curis hoc accidit: pone illas: hūc receperis. De huiusmodi em̄ loquebat̄ Maro ubi ait: Salubres curas somnos abrumperē. **CDō.** Somni requiem amisi. **CRō.** Et terrorē somnioꝝ nocturnoꝝq̄ met⁹: q̄uis em̄ sapientis meliora phantasmata Aristoteles opinē: & uerū sit: tamē & uir ille ingenio æque magnus & imperio: Ille aut̄ alter sanctitate & patientia æque insignis: de quibus paulo ante simul diximus: somnioꝝ graues sensere molestias. Nam quid alij sentiant quisq̄ nouit in se: & lectulū propriū suarū testem habet illusionū atq̄ ambagum & formidinū. Certe horū alter tēpore extremo p̄ somniū exterreri solebat: sicut de illo scriptū est: Alter ut dixisse dudū uideor dum de ocio & quiete differerē: inter cæteras uitæ molestias queriē q̄ terreant eum somnia & uisiones horrore concutiant. **CDō.** Solito minus dormio. **CRō.** Solito igitur magis uiuis: Nempe q̄ doctis placet: ut mors somnus: sic uita uigilia est. **CDō.** Somnum morbus expulit. **CRō.** Sanitas reducet. **CDō.** Somnū amor exclusit. **CRō.** Bis rem unā dicis: Morbus est em̄ amor & morboꝝ maximus. **CDō.** Somnum metus extinxit. **CRō.** Securitas suscitabit. **CDō.** Somnū senectus eripuit. **CRō.** Mors uicina restituet.

De inquietudine Somnioꝝ: Dial. LXXXVII. **CDō.**

A **f** **OMNIJS** INQUIETOR. **CRō.** Si uerū est quod sapiens quidā ait: Multas curas sequuntur somnia: q̄ uestri quoq̄ approbant auctores: radicē mali amputa: curas pelle: somnia quoq̄ pepuleris: Quo em̄ quæso tot curas & tā nihil p̄futuras in tam breui uita: de qua iam ab initio promissum est: quid torqueri iuuat & turbidam curis uitā & infestam somnijs quietem uestra uobis facit amentia: Diuinā prouidentia uestro uultis superare consilio: neq̄ sentitis ut ex alto uestræ ridenē insania uestræq̄ deliberationes illo de tempore q̄ non solum extra uestrū arbitrium: sed etiam extra noticiā uestram est. Neq̄ auditis Flaccū exclamantē: Prudēs uenturi tēporis exitum caliginosa nocte pramit deus: ridetq̄ si mortalis ultra fas trepidat. Omne tempus in uestrā trahitis perniciem: de præterito mœsti: de præsentī anxij: de futuro pauidi trepidiq̄: deq̄ his curis superuacuis dignos metitis manipulos: laborem uigilantes: consopiti somnia. Sin illud forte uerū est q̄ uacantē quoq̄ curis aīam inquietā somnijs esse uel natura hoīs uel peccatū cogit: Nōne cū ex mille somnijs nec unū uerū esse uerū sit: postq̄ alterutro falli oportet: satius est inquietari somnijs q̄ mulceri: & amara somniare q̄ dulcia: mœsti em̄ somnij fallacia læta est: læti aut̄ mœsta. **CDō.** Somnijs fatigor. **CRō.** Sperne totam hanc ineptiā & quiesces: si id neq̄s his te solare comitib⁹ q̄ silia passi sūt: his duob⁹ noiatim q̄s mō dicebā dū de uigilia quererēs.

De celebritate nominis importuna: Dial. LXXXVIII. **CDō.**

A **c** **ELBRIOR** SUM q̄ uellē notiorq̄. **CRō.** An tu hoc spernis q̄ maximi exoptarūt duces ac principes: philosophi & poetæ: qd̄ em̄ tot laborib⁹: qd̄ tātis bellis ac studijs agiē: nec aliud isignes artifices moliunt: Declarat hoc Phidias i Mineruæ statuæ: qd̄ opus oīm quæ hoīm manib⁹ facta sunt: primū aut̄ inter prima posuerim: nisi cū aliqd̄ inscribere uetitus fuisset: uultum suū clypeo statuæ sic insculpsit: ut & ab oibus noscerēs: &

De celebritate nominis importuna: Dial. LXXXVIII.

cōuelli inde nisi toto opere dissoluto nullo posset ingenio: nosci in premiū sui laboris opta-
 bat. Si quis em̄ non famā sed pecuniā cogitare dixerit artifices: in cōibus fortassis assenti-
 ar: in illustribus negem. Mulra sunt rei huius indicia: sic cū iactura tēporis damnoq; etiā
 sēpe operi insitūt: ac ne quid famā excidat lucr; spernūt. Cōprobauit hoc maxime nobi-
 lis illa cōstantia eor; quattuor artificum qui ad famosissimū illud opus qđ Artemisia Car-
 ria regina dilectissimi cōiugis memoriā extrui fecit magno precio acciti: cū ante perfectum
 opus obisset regina ipsa unde operis preciū sperabat: perstiterūt tamē unanimiter in finē
 nil iam aliud qđ suū decus & facti memoriā cogitātes: proinde cēs hoīes claritatē famamq;
 desiderāt: Solus tu ne paruo illas tēdio emptas uelis: ¶ Do. Immo & ego apud posteros
 clarus esse cupiā: inter cōetaneos recusem. ¶ Rō. Quid ita cū hoc maius eoq; difficilius ac
 rarius sit obstāte quā præsentiū famā interpellat inuidia: ¶ Do. Quia inter absentes me-
 ra est gloria: nullus obstrepit: nullus obstat: Inter præsentes autē & cōtradiētio & labor: ma-
 gnus em̄ labor est magnā custodia famā: ut nō ineleganter ait quidā. ¶ Rō. Nimis aut de-
 licatus aut segnis es qui sine labore magnū aliquid speres: cū pro minimis tot se offerāt la-
 bores. ¶ Do. Ego uero nō labores respuam sed tēdia: Nam quis ferat assidue uisitari: ob-
 sideri: posci: exagitari: & sui interim negligentē totos dies ac magnā breuis uitā partē alijs
 dare: ut tua necessitate posthabita aliena in seruia uoluptati: qđ malū si ab initio incidis-
 set: nunq; ad hanc ipsam famā quā me cruciat uentū esset: sed & nūc praeclaros animi cona-
 tus & egregia potens est impedire negocia importunū. ¶ Rō. Id quidē ita esse nō nego: du-
 rum certe sed tolerabile imo & inuidiosum & optabile: Ceter; utcūq; tuo iudicio acceptū
 erit pene ineuitabile: Nā quā ad euadendū uia: nisi uel supbia uel ignauia: Altera honestū
 desideriu te petentiū arcebit: altera etiā extinguet. Si qđ est aliud remediū: urbiū fuga est:
 qđ si claritas uera sit: nec fuga sufficiet: sequit claritas possessore suū quocūq; perrexerit:
 & ubicunq; constiterit secū erit: nec rure unq; nec in syluis quidem desinet clarus esse qui in
 urbibus clarus fuit. Non potest famā fulgor abscondi: inter tenebras eminet & ad se oculos
 atq; animos trahit. Nunquid nō audisti Dandanum Brachmanor; senē praeclarissimum
 ab Alexandro Macedone usq; ad ultimas Indor; solitudines: Cynicūq; Diogenē ab eodē
 usq; ad illud suū doliū quo p uolubili utebat hospitio uisitato: Nūqd nō usq; ad qualidā
 ad desertā Literni uillulā a placatis sola uirtutis ueneratiōe latronibus Scipionē Afri-
 canum eundēq; ab ipsis hostiū ducibus usq; transmaria: Nunquid nō Titum Liuiū ab ul-
 timis galliar; extremaq; procul Hispania usq; ad urbem Romā: Nunquid non deniq; san-
 ctos patres usq; ad intimas & horredas heremi latebras a Romanis etiā Imperatoribus ui-
 sitatos: Et sileo Salomonē: Immo uero quis unq; uir clarus uisitationibus caruerit: Ami-
 ci & noti mutuis alloquijs & confabulationibus delectantur: Ignoti autē solo recreant aspe-
 ctu. Habet em̄ uiroz; illustriū præsentia dulce aliquid: qđ non sentit nisi ipse qui fruit: Hoc
 tu laboriosum ne dixeris: operosum est fateor sed & gloriosum. ¶ Do. Celebritate nomis
 atteror. ¶ Rō. Si hanc uis abijcere: uirtus abijciēda est cuius e radice oritur. Id si merito re-
 fugis: ferre hanc farcinā aequo animo est necesse: ad quā multi nequicq; omni studio uitāq;
 ipsius impendio aspirāt: & tu forsitan aspirasti. Patere te uideri ab his qui hoc nisi te tuūq;
 nomen diligenter: non optarent. ¶ Do. Multi me undiq; usq; ad importunitatē fastidiūq;
 concelebrant. ¶ Rō. Quid tu igitur: an cōtemni malles atq; abijci: ¶ Do. Innumerabiles
 usq; ad tedium me honorāt. ¶ Rō. Tu ꝑo dei munus agnoscito: Ille te honorat ut te illū
 & honorare delectet & inhonorasse poeniteat: Omnis honor & omne quodcunq; homini
 ab homine bonum fit a deo est. ¶ Do. Permolesta res est honor immodicus & crebra uisi-
 tatio. ¶ Rō. Et hęc fateor: at prae dulces sunt huius molestia radices amor & ueneratio: His
 si animi gustum applicueris: bene sapere incipiet quā molestant: amara dulcibus tempera:
 non in hoc tantum sed in omnibus quācūq; fert præsens uita: in qua non facile reperias
 mel cui non sit admixtum sel: & sapius amara praeponderant. ¶ Do. Celebritate nimia fa-
 tigor. ¶ Rō. Sēpe id quidem accidit: de quo questum diuum Vespasianum nouimus tri-
 umphantem: dum solennitate pomparum expectatione ac tēdio esset affectus: increpantē
 seipsum qui triumphum nec sibi nec maioribus suis aut debitum aut speratum tam inani-
 ter in senio appetisset. Quis autem nō sit optāda celebritas per seipsa: ferenda est tamen &
 amanda. Causā ipsius uirtus & industria: neq; unq; ut illa careas deserēdā: multo glorio-
 sus est labor optabilior qđ ignaua requies. ¶ Do. Saluatoribus obuijs offendor. ¶ Rō.
 Habes huius quoq; tēdij participem Crispum philosophū: Immo quē non habes prater

B
A
C
D
A
E
F

De Dolore ex malis moribus: DIALOGUS LXXXIX.

illos qui popularibus auris: ut Maronis utar uerbo gaudent: Ille tamen insignis quaestus est. Credo ideo quod acutissimum uirgum: talis enim tradit: & suis studiis acerrime deditum: salutatio crebra & improuisa turbabat: utque idem ipse ait: perducebat ad mortem. Nihil est autem quod queraris: quod optabas accidit: notus in populo ut esses: alioquin tot salutatores incursum non pateres. Poteras latere: poteris quiescere: poteris quod alium in gremio gaudere: quod optimum uitae genus aliqui diffiniunt: At uos magnis in urbibus noti & clari esse uultis & oculosi simul & liberi & tranquilli: quod nihil est aliud quam in magnis pelagi tempestatibus ut imobilis sis optare: Denique superbi fuerit obsequentium amicorum uoces pati non posse aequo animo: cum sint hostium patienda conuitia.

De dolore ex malis moribus hominum concepto: Dial. LXXXIX. CDo.

- A** Alos mores hominum aegre fero. **CRō.** Si charitate motus laudo: Si ira uel indignatione non laudo. Quid ad te enim quibus moribus sint alij: modo tu sis bonus: An nunc primum intelligis uulgi mores: an tibi negotij parum sentis uitam tuam componere nisi inuigiles alienae: & illud aggrediare quod nec ars unquam efficere ualuit nec natura: unde nihil unquam speres nisi tedia & labores: Fuerunt haec tamen & philosophis curae: quorum alter in publicum egrediens semper flebat: alter contra mores hominum ridebat: neuter sine causa: sed illud pietati: hoc superbiam propinquabat. **CDo.** Quis enormes ac subdolos hos habet? ferat. **CRō.** Malo te per uim dehonefari: ferres si necesse esset: qui sponte sua alios deformatos pati nequeas: sine illos indui ut libet: tu ut licet atque ut decet induere: atque ita te ulciscere: non minus lasciuos oculos honesti habitus offendunt quam modestos inhonesti. Illi igitur uoluptatem consilio adhibeant suarum rerum: tu adhibeas honestatem. Nusquam alibi quam inter tenebras gratior lux: nusquam alibi quam inter uitia uirtus est clarior: Quid queraris: aliena foeditas tuo adfici et decori. **CDo.** Quis hos morbos animorum atque hos proferat inuidos? **CRō.** Linque inuidos sibi: neque illis alium cupias tortore: satis ipsi se torquent & suis malis & alienis agunt ac tabescunt bonis. Non est compatiendum sponte languentibus: non sunt autem contagiosi: ut corporum: sic animorum morbi non transeunt ad nolentes: Immo uero nobilis animus uitio odio ad amoris uirtutis accendit. **CDo.** Quis tot ferat insolentias? **CRō.** Humilitas eo acceptior quo plurimum est obsessa superbis. **CDo.** Quis tot fraudes: quis tot artes auariciae: quis tot species libidinum? **CRō.** Quae tibi merito displicent declina: & quae in alijs damnae ne in te damnent alij caueto. **CDo.** Quis hoc gulae regnum? **CRō.** Maxime inter ebrios speciosa sobrietas: ubi aequae boni omnes nullus excellit. **CDo.** Quis tam multa mendacia? **CRō.** Si mendacio offenderis ueritati stude. **CDo.** Quis tot ubique tyrannides? **CRō.** Non te hinc arma nec opes expediunt: sola uirtus est libera. **CDo.** Totus orbis odio mihi est. **CRō.** Miserari miseros magis decet quam odisse: nisi ut dixi sponte sint miseri: quin tu mundo tuos mores linque: tuos reformare stude: & ab alijs euersos in te ipsum oculos reflecte: sic & tedium euaseris: & cum mundum nequeas: id quod potes & debes temetipsum corriges: non est quo te frustra natum credas si hoc feceris.

De minutis tedijs rerum uariarum: Dial. XC. CDo.

- A** Urbidos urbium clamores rerum uariarum odi. **CRō.** Ruris silentium sylualque ama: quae fieri fugarique nequeunt fugienda sunt. **CDo.** Vulgi contentionibus fessus sum. **CRō.** Vulgo aures dum praebueris non quiesces. **CDo.** Vulgi strepitu tu fatigor. **CRō.** Vulgi uerba despicio: pene enim quicquid uulgus loquitur aut nihil aut falsum est: At strepitum illum omnem & confusas uoces si uitare nequeas: uetitum tamen auribus excipe: idque non aliter quam mugitus bouum aut balatus pecudum aut urforum murmur: quid enim nisi baeluarum uoces sunt uel inertium uel ferarum? **CDo.** Vulgi fragore perturbor. **CRō.** Finge animo te aquarum exundantium ac scopulis allisarum sonitum audire: Per-suade tibi esse uel ad fontem Sorgiae ubi ingenti strepitu exhorrendo specu lucidissimo amnis emanat: Vel ubi Reatini gurgites quos Nar in Tyberim conuehit alto de colle descendunt: Vel ubi ad ea quae catadupla nominantur: ut ait Cicero: Nilus se ex altissimis montibus praecipitat: Vel ubi similiter: ut ferunt: Hister in Euxinum ruit. Denique ubi uel ligusticae rupes aetneis fluctibus furati austro: uel charybdis oblatranti Scyllae Sicanis uorticibus torta respondet: consuetudo praestabit: ut quod tediumissimum sentis: quadam cum uoluptate percipias. **CDo.** Latratibus canum uexor. **CRō.** Qui uulgi latratus ferre didicit: nullos horrebit canes: Nam neque tam multi alij: neque tam rabidi aut mordaces. **CDo.** Immitis aequus ac fremens: infidus seruus ac contumax: non tantum tedium sed per-

De minutis tædijs rerum uariarum: Dial. XC.

riculo etiam mihi sunt. **CRō.** De utroq; animali quid sentirem dixi olim & nil nunc mur-
to: Adde aliquid: ut uitare quidem possis equi tædium si nil aliud pedes tibi: ut serui autē
manus dare possunt: nec lamentis dignum quo carere ualeas cum uelis. **CDō.** Muscarum
tædio affectus sum. **CRō.** Videne muscarum tædio musca fias: & ab alio q̄ a deo creatam
muscam credēs in illius qui muscarum princeps dicitur potestatem uenias: Quod affecto
cuidam tædijs similibus accidisse: auctor est Augustinus: principium illud Iohannis famo-
sissimū exponens: Et musca: & pulex: & bruchus: & culcx: & cinifex: & locusta: ceteraq; hu-
iusmodi creata non sine certa causa sunt ab illo qui uidit cuncta quæ fecerat & erant bona
ualde: Et si nulla esset alia: illa sola sufficeret: ut his armis humana supbia domaretur. Po-
tuit enim deus Aegyptijs leones tigres uel dracones immittere: minuta & uilia immisit
animantia: quo clarius & cœlestis potētia & terrena fragilitas nota esset. **CDō.** Pulicibus
inquiotor. **CRō.** Sanis cogitatibus conquiesce: cogita nihil mali præter peccatum homi-
ni contingere posse: Multis non hæc modo facilia sed quæ uidentur grauissima profuerunt:
Quid scis an si pulices abirēt sopor nimius aut malæ libidines subirēt: Crede bene in om-
nibus tecum agi bene erit. **CDō.** Nocturno pulicum prælio uictus sum. **CRō.** Quid sup-
bis igitur umbra & cinis: quid erigeris iners lutum a pulicibus uictus: Contra deum calci-
tras: iumentum indomitum ac stolidum: **CDō.** Offendor pulicibus. **CRō.** Vis ne tu he-
mines offendere a pulicibus te defendere uilissimo impar animali nobilissimum aggredieris
& pulicum cibus homines uoras: **CDō.** Pulicibus agitor. **CRō.** Terrena omnia hominis
ad obsequium facta sunt. Pars ut pascat: pars ut uestiat: pars ut uehat: alia ut defendant:
alia ut exerceant doceantq; & cōditionis admoneāt: quædam deniq; ut delectēt fessumq;
rebus animum leuent: quædam uero ut delectationem noxiam frenent ac salubribus tæ-
dijs contemptumq; huius lucis simulq; desiderium uitæ melioris incutiant. Quātum cū
quæso mors timeretur: quantū ue si tædijs uacua esset placitura mortalibus erat hæc uita:
cum tædijs plena sic placeat: sic habitus timeatur: Nec uitæ iucunditas uiuenti: nec amœ-
nitas uia semper est utilis uiatori: expeditq; nonnunq; durum aliquid occurrere quo opta-
bilior finis sit. **CDō.** Nocturnæ aues flebilibus notis infestæ sunt. **CRō.** Non ut arbitror
philomena: quæ apud Virgilium flet noctem: ramoq; sedens miserabile carmen integrat:
& mœstis late loca quæstibus implet: Dulcis enī fletus & suaue carmē & delectabiles sunt
querelæ. Mœstior te forsitan strix offendit: neq; tam proprio q̄ poetarum carminibus infā-
mis bubo: qui quibusdam tamen q̄ læti fuerit augurij apud Iosephum legis: q̄ uis utrūq;
ridiculum: hinc spem scilicet metum ue cōcipere. Huius enim & multorum tristis aspectus
& lugubris cantus at uterq; naturalis: non sic canunt ut uobis aliquid nuncient: sed quia
canere aliter non norunt. Da illis philomenæ uocem flebunt dulcius: nunc naturæ parent
suæ: Vos naturā ipsam supstitutionibus uestris: ut pareat cogere delirando nitimini. **CDō.**
Proxima in turre pernox noctua importuna mihi est. **CRō.** Noctua in quietas noctes Au-
gusto facere solitam audisti: & quem quæso uerebitur quæ mundi dominum inquietat?
CDō. Mures thalamum infestant. **CRō.** Quid scis an hoc ipso in thalamo exorti quem
tu forsitan peregrinus inhabitas: de te iustius queri possunt: qui natale illis aduena solum
turbas. Sed omissis iocis horum omnium ratio una est. Iccirco equidem his infestā uitam
agitis: ut discatis alteram optare: At illic animū habeatis: ubi nec mures: nec fures: nec ara-
neæ: nec tineæ: nec damna: nec tædia ulla sunt. **CDō.** Procaces ranæ ac strepidulæ tædiū
pariūt cicadæ. **CRō.** Finge solaciū parere: solaciū erit. Opinio rē q̄cūq; uult trahit: non ut
ueq; mutet: sed ut iudiciū regat & sensib⁹ moderet. Inuētus est nup̄ q rure habitās ad fugā
das nocte luscinias: saxis armat⁹ sudibusq; cōsurgeret: quo cū par̄ p̄ficeret circūfusas ar-
bores iuberet abscindi: ut uel sic prærepto frondēte domicilio abirēt: qbus manētib⁹ abire
illū oporteret: Iāq; iportunis cantib⁹ pulsus sopor abijisset: is tñ p̄xime paludis in ripa no-
cturnos strepit⁹ ranarū modulatissimā q̄si fidiū harmoniā icertissim⁹ hauriebat: ihumanū
ferūq; hoīem uixq; inter hoīes numerandū & morib⁹ qdem qualē audis forsitan & uidisti:
uulgarib⁹ tñ negocijs haud insanū: q nūcideo ad memoriā redijt ut cōstaret q̄tū in rebus
oib⁹ possit opinio. **CDō.** Ranarū & cicadarū strepitu offendor. **CRō.** Nō illæ qdē ut offen-
dant strepūt: sed naturæ cōis beneficio utunt. At hoc ipsum superbā impatientiā uestrā læ-
dit: sicut reliqua quæcūq; aliter fiunt dicuntur ue q̄ exigit oculorum uestrorum atq; au-
rium uoluptas. Sed ut fabulam uestri erroris ad antiquas fabulas remittā: cogita nūc uel
ranas suam ueterem querelā & ultricelatonam raucis uocibus: uel cicadas uersum in suam

C

D

E

De minutis tædijs rerum uariarum: Dialogus XC.

speciem Titonum stridulis plausibus memorare: sineq; forsitan suum illas agere negociū & tu tuū ages. Cur iniusti naturæ semper accusatores innocuis animantibus succensetis: nec aduertitis quāto maiora sunt tædia quæ uicissim ipsi uobis infligitis: Sileo raptoreq; urbium & mille iniuriandi lædendiq; artes: mille uolentias: mille dolos: quorum pleni sunt uici omnes & cōpita. Taceo latrūculos toto orbe dispersos & itinera interrupta prædonibus: quibus magna pars terrarum hodie inuia est: spectacula mundi pulcherrima præcepta mortalibus: dissimulatum illud & miserrima iam consuetudine roboratum: Quis dignis questibus explicet aut humanæ pondus ignauitæ uerbis æquet: q; pacatis quoq; regionibus passim legitimus prædator occurrit: qui sollicitum uiatorem exhaustumq; laboribus & onustum curis ære suo spoliat: iniustissimi nescio cuius iuris obtentu: quo effectum ut qd̄ amœnissimum fuisset orbem terrarum permeare: id alicubi periculosissimū ubiq; sumptuosum ac tædiosum sit. Sic uestri principes & patres patriæ: immo uero uestra patientia: uestri mores libertatem publicam paruo precio uendiderunt. Quid custodias loquar superuacuas & obstruos passus ac suspicionibus uarijs plena omnia: absentiaq; solatium unicum litterarum cōmertium interdictū. Quod ipsum quia mutari iam nō potest: forti animo ferendum est: Verum ut naturæ opera ferre non renuat: qui tot insolentias: tot immanitates hominū: tot tædia: tot rapinas pati solitus didicisse debuit: q; inique natura parens leuibus ex causis quotidie laceretur: cum tot acerba & grauiā pati hominem ab homine sit necesse. **F** **¶ Do.** Magno torqueor calore. **¶ Rō.** Expecta: hyemis tædium hoc pulsura festinat. **¶ Do.** Frigore crucior importuno. **¶ Rō.** Ecce tibi æstas accelerat: huius ipsius allatura desiderium. **¶ Do.** Frigoribus urgeor. **¶ Rō.** Vix incommodum inuenies: cui non inuenerit natura remediū. Et sæpe unius remedia multa sunt: Arcent frigus tectum: uestis: cibus: labor: exercitium. Raro quisq; frigore uincitur nisi uictus inertia. Piget ignem inter remedia numerare: Magnum mortalis ignauitæ argumentum. Non tam facile uini e dolio immixta aqua linteo madente detrahitur q; e turba hominum hyeme accēso igne inertes a fortibus segregantur: Omnes eo confugiunt quibus nihil sanguinis neruorumq; animi est: uidere licet sed non libet iuuenes nostros ut formosi uideantur deformatos abscessosq; pubeten⁹ sese ignib⁹ ingerētes: quāto erat honestius pudēda cōtegere q; se mustis natibus inamœnum naribus nidorem respirare. **¶ Do.** Nunc tremo: nunc æstuo. **¶ Rō.** Credo id facile: mores noui: & te loquente quod occurrit dicam. Recens at breuis historia est: Pater in gallijs pro capitali causa cum adolente filio comprehensus: & scdm̄ ritum gentis in ærum missus ac decoqui iussus erat. Cum forte igitur in aquam hyeme gelidā nudi ac uincti pariter descendissent: cœpit adolens tremere: & frigus magna dētium collisione testari: ubi subiectis ignibus cœpit aqua feruescere: Ille lamentis ac gemitu impatientiam caloribus exprimere. Cōtra immotus ad utrunq; & toruo illum uultu respiciens senex: Vilissime inquit meretricis filii: nec frigus igit nec calorem pati potes: Verbum mali forsitan sed cōstantis solidiq; animi dignumq; quo illæsus e uase mortifero prosiliret. Cæterum uestris nunc adolescentibus conuenientissimum: quibus nihil effœminatius: nihil eneruatius est: ætate solem execrantibus ut atlantes solēt: hyeme ignem adorantibus ut Chaldæi. **¶ Do.** Nix me tædio afficit. **¶ Rō.** Delicati etiam iucunda fastidiunt. Atqui niuem sine uentis descendentem quidam inter pulcherrima ponūt: Porro si quid est niue pulchrius: nil certe cædidius. **¶ Do.** Nunc æstibus: nunc frigoribus nimijs: nunc siccitate: nunc imbribus angimur. **¶ Rō.** Impatientissimum caloribus Alexandrum ferunt: Nempe qui & dire & prospere fuit impatiens fortunæ: Contra uero caloribus ac frigoribus patientiam parem dant Hanniballi: Cur non tu aliquam tibi uel dissimilis partem laudis arripias: æque ille utrunq; potuit ferre: tu neutrum. Hoc uobis primū tribuit uoluptas quæ emollit eneruatq;: & ut uere dicam castrat animos: ut non hostiles tantum gladios aut mortem sed impræssiones aereas formidetis. Clamo autem & sæpe frustra quidem: quoniā surdis clamo: Linquite suū officium naturæ: nihil sine æternis agit illa consilijs. Stulti & ignari: ne una prorsus aquæ stillula plus minus ue q; expedit in terrā cadit: & si nō singulorū libidini at saluti oīm consulit. **¶ Do.** Hic luto: hic puluere: hic nubibus: hic uētis ac tonitru turbor. **¶ Rō.** Atq; terræ uarietas: cœli uarietatem sequit: Vdus aer lutū parit: siccus puluerē: sic de motu aeris uētis: de uaporibus nubes: de uētis ac nubib⁹ tēpestates ac fulmīa pdeūt. Qui res causas nouit & naturæ se præbuit: obsequens cōsequentiā effectū nō desebit. Et de uētis licet apd̄ quosdam magna sit quæstio: nonne tamen tibi aer omni carens uento pene semianimis uideat:

De Terræmotu: DIALOGUS XCI.

ut non inepte quidam uentum animam dicant siue spiritum: Puluerem certe apud multos uiris fortibus dulcem uides: Idq; ut de luto etiã credi possit diuersor; oper; una uirtus efficit. Tonitrua uero & cõcitatioes cœli motus: quid nisi cõminationes & monitus miserãtis dei sunt: qui certe non minaretur nisi amaret hominem sed feriret: cum multæ & graues nunq; desint ferendi causæ. Ad terrorem uero hæc formidinemq; mortalium spectare: sed ante alios illoꝝ qui rebellant deo: non solum naturæ gnarus meminit poeta: sed uates illa etiam diuini cõscia consilij quæ ait: Dominũ formidabunt aduersarij eius & super ipsos in cœlis tonabit. Formidate uerum tonantem aduersarij: enitimini in gratiam redire: ut amici dei effecti: nihil omĩno nisi eius offensionem timeatis. Hoc potius agite & querelas mittite.

¶ Do. Fusco & nubilo contristor aere. **¶ Rõ.** Nulla tempestas durat: & sereno nubes succedunt: & serenum nubibus frequens immo iugis alternatio: & ferendum sine questibus quod tam breue est.

¶ Do. Offendornubibus. **¶ Rõ.** Offensio admonitio quædam est: ut iam hinc tibi prouideas ne tenebras quas momentaneas ægrefers: aliquando perpetuas patiaris.

¶ Do. Igne cœlesti turbor & grandine & procellis. **¶ Rõ.** Hæc & his similia ad timorẽ saluiferum: uel si spernitis ad uindictam sunt. Audi unũ: Ignis: sulphur & spiritus pcellarum pars calicis eoꝝ. Audi alteꝝ: Ignis: grando: fames & mors: hæc omnia ad uindictam.

¶ Do. Tempestatibus turbor æquoreis. **¶ Rõ.** Noli hic naturam: sed tuam uel stulticiam uel auariciam accusare: quis huc te coegit?

¶ Do. Tenebrosis nubibus & contrarijs uentis afficio. **¶ Rõ.** In tenebris natus & in tenebris moriturus inter rerum contrarios uetos uiuis: Disce quod semper pateris tandẽ pati.

¶ Do. Tonitru ac fulmine quatior. **¶ Rõ.** Plus hic aliquid q̃ tædium est. In primo equidem metus ingens nisi stultis quibusdam contemp

toribus: In secũdo autem mors. Itaq; quibusdam uisum est de fulmine non nisi in expertũ queri. At quis oro nisi amens hæc non metuat: cum cautum apud fortissimos hominũ Ro

manos uideat ueteri statuto ut Comitia populi Ioue tonante non teneant: Cæterũ metus hic nisi ad emendationem uitæ spectet inutilis est. Quid prodesse enim potest timor ubi nul

lum est remediũ formidatæ rei: Huc uertẽda res igit̃ ut licet naturalibus causis tonet ac fulmine: Nihilominus tamẽ cõmonitoriũ existimeĩ illũ qui nullis obstructis causis ipse fons omnium causar; est. Ille quidem ideo tonat in cœlis: ut tu in terris bene uiuas & obliuione

discussa irascẽtem dominũ recognoscas: qđ q̃ amore debueras saltem metu facias. Nolite queri: omnia æque bona & mala expedit uobis: mihi credite: ut sapiũ tonet: & q̃ sape tonuisse memoria traditum est eo anno quo uerus dei aduersarius ac pietatis hostis Domitia

nus interijt: nõ ut exclamatis sicut ille feriat iam quem uolet sed ut iram dei p̃ijs lachrymis ac humili prece uincatis.

¶ Do. Ebriorum congressibus læticiaq; contristor. **¶ Rõ.** Vinũ lætificare cor hominis & bacchum læticiæ datorem: & si David Virgiliusq; nõ dicerẽt: notum est. Et q̃ uis illud quoq; ueꝝ sit quod hoꝝ nõ facundior sed sanctior uates ait: Fluminis impetus lætificat ciuitatẽ dei: plus tamẽ feruidi gaudij seu læticiæ gestientis: ut philoso

phi uocant: pauca potentis uini dolia: q̃ multa nitentis aquæ flumina continent: Fateorq; ebriorum læticia nil tristius: nihil opificibus & tabernarijs: quos merito ciuitatum sæcem Cicero uocat: ineptius uel ferendum tamen uel urbibus abeundum uel foro saltem ac pla

tæis & tabernarum scœnis tanq̃ scopulis abstinentum. **¶ Do.** Turbis præmor frequen

tiaq; ciuium importuna. **¶ Rõ.** Trux & inhumanum uotum est: optare patriæ solitudinẽ quo ipse sis laxior: ob hoc enĩ illa olim ut nosti soror Appij Claudij mulctata: & illa inno

cens ultimo apud scriptores celebrata est: ut uero istud iniquum & supplicio dignum: sic ui

tandi studio fastidij se turbis eripere: & si res poscat urbi cedere: modestum ac sapientib; usitatum est. **¶ Do.** Longo & segnĩ iudicio laboro. **¶ Rõ.** Ad quid inuenta transactio est nisi ut litẽ finiat & tarditatẽ iudicij antecedit: **¶ Do.** Mœsto & turbido atteror litigio. **¶ Rõ.** Pro te aptis epithetis usus es: ubi enĩ lis: ibi nec gaudium nec tranquillitas esse potest. Tu si litibus uis carere: litium contemne materiã. Auaricia lites parit & partas alit.

De Terræmotu: DIALOGUS XCI.

¶ Do.

¶ Do. Erræmotũ timeo. **¶ Rõ.** Magnũ fateor naturæ parẽtis incõmodũ: nec imerito a parentib; segregatũ: Nẽpe cũctis graui; sed rari; idq; remedij loco sit. Sæpe qđẽ instãs tonitru cœli facies mœsta prænuñciat: terræmotus præfagium nullum est: Et si eum Pherecydes aqua putei hausta prædixisse feratur: Adde qđ aduersus cœli minas aliquod

forta sse refugium subterraneæ offerunt cauernæ: quale illud legitur Augusti Cæsaris fulgura metuentis: qđ adhuc Romæ uia cernitur flaminia & nomen seruat auctoris: Contra

gura metuentis: qđ adhuc Romæ uia cernitur flaminia & nomen seruat auctoris: Contra

De Peste latissime saeuiente: Dialogus XCII.

B
 terramotū nullæ sunt latebræ: nulla fuga: Quo enī extra terrā fugiat terren⁹ homūcio: aut quid fiet si & supra uerticē cœlū tonat & sub pedibus terra tremit: nisi forte quis in pelagus fugiendum dicat: qđ & cœlestis & terrestris uarietatis est particeps: & suis insuper motibus inquietū: ¶ Me. Non tu mihi remedium das ut soles sed periculū exaggeras. ¶ Rō. Sētibam ita tibi uisum iri: & sic haud dubie seres habet. Sūt quæ dissimulari queunt & uerbis extennari: ut quæ fama terribilia uisa erant: re ipsa nunc tolerabilia: nūc & contēptibilia uideantur: Id sane de quo agitur tale est: ut sua quadam ui humani eloquij argumenta discutiat: unū est solamen ut dicebā raritas. Vidisti ætatem pene integram terremotibus uacantem: quo in spacio innumerabiles obiisse: Non est dubium qui in uita solū rei terribilis norma audierit: nullum res uisa terruerit: alioquin quē non conspecta promoueant: uel anti qua illa: uel hæc noua: quorū uel in libris uel in animis hoīm qui uiderunt: memoria recens est: quando & olim uno eodēq; die motu horrifico & cōcussa Rhodus & noua insulæ profundo maris emerferunt: & uetustæ urbes Asiæ duodecim corruerunt: nonnullæ etiam terræ hiatibus haustæ sunt: Dehinc eadem pestis in Achaia Macedoniaq; defuit: Demū in Campania illa pūlherrima: non Italiæ tantum: sed totius etiam mūdi parte circa Senecæ ætatē: qui inter quæstiones naturales rei huius meminit: quādo & Herculaneū & Pompeios urbes tractus illius nobilissimas: ipsam quoq; Parthenopem ea peste uexatā legis. An ne cūcta sequar quæ infinita materia est: nuper alpes aereas quæ Italos a Germanis separant: quaz; motus insolitos Maro ait: & motas & multis in locis disiectas cernere potuisti. Et confestim postea ipsam urbium reginā grauius agitā usq; ad ruina turriū ac tēploꝝ: aliquotq; alias humi stratas: moxq; uelut perpetuo malorū ordine germaniæ partem illā quæ nobilior habet: totam sc; rheni uallem tremuisse atq; in ripis Basileam urbem funditus & octoginta eoq; amplius castella: uno simul temporis momento corruisse notum est. Horrendū plane negocium: nisi arcem terribiliū mors teneret. Hanc qui timere deserit: nil timebit: utq; elegāter ait Flaccus: Si fractus illabaſ orbis in pavidum ferient ruina: Nam quid refert an in te lapis exiguus sic descēdat ut perimat: an te ingens obruat Apœnin⁹: seu potius fractus orbis: ut est dictū: si utrobicq; nil amplius est q̄ mori: nisi quia quibusdā fortasse mors clarior uideri potest quæ maiore infligit instrumento. Hæc tandem nostri consilij summa est quando & aduersus fulmen aliquid diximus esse remedij: & utrūq; uel obstādo uel cedendo reliquis malis occurritur: contra hoc unū nec fuga ualet nec ingeniū nec uis ulla: hunc qui unus horribilia cuncta facit: ponendum ante oīa metum mortis: Aliquanto non inficior factū difficilius q̄ dictū sed nequaq; impossibile. Et quoniam ab hac peste: nec tempus ullum nec locus immunis est: oibus locis atq; tēporibus ad omniū quæ uel naturaliter: uel fortuito euenire possunt: tolerantia præparandū armandūq; animū: qđ nisi uirtutis amor uitijsc; odium accesserit utiq; fieri nequit. Deniq; quando non cœlū modo qđ in continuo motu est & elementa undiq; cōminantur: sed & terra cui insistitis & quæ periculorum oīm firmissimū præsidū sperabaſ: ipsa quoq; concutitur: incolasc; suos fallit ac territat: ad cœlū animi uolatibus ascendendū: Interq; hos rerū motus atq; hoīm omnē in illo spem habendā qui respicit terram & facit eam tremere: de quo scriptum est: Ego dominus & non mutor. Quisquis in illo uestigia deuotæ mentis affixerit: iam in solido & in tuto erit: neq; amplius aut ipse mouebitur aut ullos metuet terremotus. ¶ Metus. Non possum terremotibus non moueri. ¶ Rō. Potes aut a terra omnē spem atq; omne desiderij remouere: Hoc fac ut securus uiuas eaq; uel tremente uel ruente cōsistas. Stultum est firmā in re tremula spem habere.

De Peste latissime saeuiente: Dial. XCII.

¶ Metus.

A
p
 Estem latissime saeuientē horreo. ¶ Rō. Et hic quoq; nil amplius q̄ mortis est metus: quo deposito plena securitas parta erit: cum non: is magnis animis nō depositus modo sed ne admissus quidem esse debeat: Nā quid minus uiri est q̄ horrere cōmunia: ¶ Me. Pestem timeo. ¶ Rō. At quid aliud tibi si moreris ad usitatū genus moriendi pestis addiderit q̄ ut comitator moriare: Sin euaseris: ut dulcior uita sit: tot circūfusus erepta periculis: si mori periculum nō natura est: neq; enim oēs pestis perimit: Alioquin ex hac peste nouissima cui par a sæculis nō fuit: nullus hominū euassisset. Euaserunt multi: qui melius obiissent: hinc ut uides fere solita nūc etiam mundus exuberat: quā nulla unq; pestis: nulla mortis manus exhauriet tam cōcreta est. ¶ Me. Pestē metuo. ¶ Rō. Dic quod est uerius: mori times: de quo nobis: ut te uideo in querelas pronū anteq; res desinat disce

B

De Tristitia & Miseria: Dialogus XCIII.

ptandum reor: præter hoc enim quid est quod pestis nomen exhorreas: cum potius: ut est dictum: solati gen⁹ sit perire cum plurimis: **Me.** Pestem horreo. **Rō.** Si ad hoc te humani generis charitas quædam trahit: est quod laudē: Nihil est magis hominis quam humana in cōmoda miserari. Sin tui tantum: est quod arguam: Nam quid pestis nocitura mortali: nisi ut facias quod facturus es: nisi illud inter damna connumerēs: non lugeri quod in talibus accidit: & foeliciores cæses qui multū fleti ad supos apud Virgiliū memorat.

De Tristitia & Miseria: Dial. XCIII. **CDō.**

Ristis sum. **Rō.** Refert qua ex causa tristis sis aut lætus. Ista enim ut alia multa indifferentia dixerim quæ leui momento possint esse bona uel mala. Tristitia nempe de peccato utilis: modo ne desperationi surreptenti clanculum manum det: At gaudium de uirtute deq; memoria bonorum operū honestum: modo ne ingerenti se superbia fores pandat: Harum igitur passionum præmittetur causa: ut uiperatio illic locum laudis inuaserit: nunc tu ipse quid sis tristis cogita. **CDō.** Huius uitæ miseria mœstus sum. **Rō.** Foelicitas te lætificet alterius uitæ: Neq; enim tam hæc misera & si profecto miserrima sit quam illa est foelix. **CDō.** Mœstus sum. **Rō.** Mali huius tot radices: quæ sunt quæ uno nomine aduersa dicitis: de quibus & multa iam diximus. Et ut te pronum in querelas uideo: multa nunc etiam sunt dicenda. Est autem quando nulla prorsus apparens causa: non morbi: non damni: non iniuriæ: non ignominia: non errorum mores: neq; ullus omnino rerum talium & inopinus rumor: sed dolendi uoluptas quædam quæ mœstam animam facit. Pestis eo funestior: quo ignotior causa atq; ita difficilior cura est. Itaq; hæc ceu animæ scopulum omni uelorum ut dici solet ac remorum auxilio fugiendam censet Cicero: Cui in hoc quidem ut in multis assentior. **CDō.** Præsentis me miseriæ cogitatio mœstum facit. **Rō.** Miseriam cōditionis humanæ magnam multiplicemq; non nego: quam quidam integris uoluminibus defleuere: Sed si in diuersum aspicias: multa itidem quæ foelicē uitā ac iucundam faciant: uidebis. Et si de hoc: nemo haecenus: nisi fallor: scripserit: aggressiq; aliqui destiterint: quod difficilem & contrariam scribētibus: steriliorem longeque imparem materiam se sortitos intelligerent: eo quod humana miseria nimis multa prorsus euidenter emineat: foelicitas parua & latens stilo altius fodienda sit ut ostendi possit incredulis. An autem ut ex multis summam deliberem parua uobis gaudij causa est: Imago illa similitudo dei creatoris: humana intus in anima: ingenium: memoria: prouidentia: eloquium: tot inuenta: tot artes huic animo famulantes: huic corpori quibus necessitates uestræ omnes diuino beneficio comprehensæ sunt: tanta quoq; oportunitates: necessitates & tam uariarum rerum species: non necessitati tantum uestræ: sed oblectationi seruientium miris & ineffabilibus modis: tanta uis radicum: tot herbarum sicuti: tot florum tam iucunda uarietas: tot odorum & colorum & saporum & sonorum: ex contrarijs orta concordia: tot animalia cœlo: terris ac pelago: non nisi uestris usibus dedita hominibus solius ad obsequium creata. Nisi enim peccati iugum sponte subiissetis: omnium quæ sub cœlo sunt dominium haberetis. Adde collium prospectus: apricationes uallium: umbrosos saltus argentesq; alpes & tepentia litora. Adde tot salubres scatebras aquarum: tot sulphureos fumantesq; tot nitidos ac gelidos fontes: tot infusa & circumfusa terris maria: tot amnes assidue mobiles: & immobili stabilitate certissimos regnorum fines. Adde lacus maris æmulus & stagna iacētia & riuos inter montium connexa præcipientes & floreas ripas riparumq; thoros & prata recentia riuus: ut Virgilius ait. Quid sonoris litoribus spumantes scopulos antraq; rosida: & flauescens agros & uineta gëmantia & commoditates urbium & ruris ocia & solitudinum libertatem: Quid spectaculorum omnium lucidissimum & augustissimum stellantis cœli ambitum incomprehensibili celeritate uolubilem: Inq; illo fixas & errantes quas dicitis seu uagantes stellas: Solem imprimis ac lunam clarissima mundi lumina: ut Maro ait: seu lucidum cœli decus: ut Flaccus ait. Hinc terræ fruges: hinc uigor animantium: hinc uarietas tempestatum: hinc nos annus: hinc menses & dies & noctes & momenta metimur: sine quibus uita fastidio non careret. His accedit corpus licet caducū & fragile imperiosum tamen aspectu serenumq; & erectum aptumq; cœlestibus cōtemplandis: Accedit immortalitas animæ & ad cœlum iter ac precio exiguo merces inextimabilis: & quæ in finem sciēs distuli: quia tam magna erant: ut per me illa non capere nisi fidei magisterio didicissem: & resurgendi spes & hoc ipsum corpus post interitum: agile quidem lucidumq; & inuiolabile multa cum gloria reassumēdi: Et quod omnem non humanam modo: sed angelicam di-

A

B

De Tristitia & Miseria: Dialogus XCIII.

gnitatem supereminet: ipsa humanitas sic coniuncta diuinitati: ut qui deus erat homo fieret: Idemque unus numero perfecte duas in se uniens naturas esse inciperet deus & homo: ut hominem deum faceret factus homo: Ineffabilis dei pietas atque humilitas: summa hominis felicitas ac gloria: altum undique occultumque mysterium: mirum & salutare commercium: quod nescio an coelestis: sed profecto mortalis lingua non aequat. Parum ne tibi autem uel hoc uno nobilitata conditio humana: parumque expurgata miseria uideatur: seu quid oro altius non dicam sperare: sed optare: sed cogitare homo potuit quam ut esset deus: Ecce iam deus est: Quid iam restat oro quo uota uestra suspirent: nedum reperire quidem sed nec fingere maius aliquid relictum? Certe cum ad salutem uestram se diuinitas inclinaret: non aliud cum posset nisi humanum corpus humanamque animam assumpsit: nec angelicae speciei ascribi uoluit sed humanae: ut sic quantum te dominus tuus amet agnoscas & gaudeas. Ita enim ut praclare ait Augustinus: demonstrauit carnalibus & non ualentibus intueri mente ueritatem corporeisque sensibus deditis: quam excellum locum inter creaturas habeat humana natura. Quid quod idem ipse uos qui hac sua dignatione tam mirifica angelis quoque praerulerat: ipsos uobis angelos custodes adhibuit: ut modis omnibus uestram inter creaturas excellentiam demonstraret? Ait nempe Hieronymus: tantam dignitatem esse animarum ut unaquaque ab ortu suo habeat angelum sibi ad custodiam deputatum. Paterna uere & plusquam paterna de uobis deo cura est: Et ut dictum Satyrici parumper inflectam: Vere charior est illi homo quam sibi. Quis haec inter tristitia locum aut querelam? Non natura igitur uestra: sed culpa moestos uos & querulos facit. ¶ **Q**uo. Moestum me originis uilitas & naturae fragilitas nuditasque & inopia & fortunae asperitas & uitae breuitas & finis incertus facit. ¶ **R**es. Multa studio conquiris ut moestus sis: contrario instandum erat: ut honesto gaudio laetus esses: Noui autem mores: cupide malis uestris incumbitis. Proinde quod ad utilitatem originis attingit: aut corporis foeditatem quicquid quorumlibet ingenij aceruatum est: non solum ad mota resurrectione illa quam uera mortalibus fides sperat: & glorificandorum corporum nobilitate diluitur: sed praesenti etiam decore minuitur: interque omnia diuinae manus opera singulari quadam hominis maiestate: Nam quid ortus obscenitas humanae detrahit dignitati? Nonne foeda e radice procerae frondentesque arbores: herbosum solum gratis umbris uestiunt? Nonne foedissimo fimo segetes laetae fiunt: nec fastiditur origo uilissima rei optima? Vos segetes dei estis: in area iudicij uentilanda: summique patrifamilias in horreo reponenda: Terrestris fuerit origo: quamquam nobilis ac coelestis ex parte sit: sed fuerit qualiscumque ortus: quantumlibet difficile incrementum: sedes ultima caelum sit. Quid illa nuditas imbecillitasque corporea multarumque rerum grauis indigentia: quae humanae conditionis infamiae ascribuntur? Variarum nonne artium ac multiplici remediorum suppleuntur auxilio: ut magis ad gloriam hominis quam miseria trahi possit? Quae animantibus ceteris ratione carentibus praualidam cutim unguemque & uillos mater natura prouiderit: homini unum repertorem omnium contulerit intellectum: ut illa seque alieno: hic suo quodam proprio & interno praesidio tutus esset: Cetera quantum nascentibus obtigisset: & non amplius unus hic tantum haberet: quantum uiuendo meditandoque sagaci assequi possit ingenio. Sic seruis dominus ac bubulcis si quid forte cibi nobilis largiatur: suam cuique portiunculam assignat: uxori nihil: aut filio: ut illi hoc tantum: hi pro eorum captu plus minus uel percipiant: Sic illis frenum praepone: his libertas. Animantibus igitur quae uel senio uel scabie depilata: aut caligantia oculis: aut pede clauda conspiciuntur: remedij nihil est nisi ab homine conferatur: Homo autem per se nudus ingenio uestitur atque ornatur: & si res poscat armatur: Claudus atque debilitatus equo aut naui fertur aut uehiculo aut auxiliantibus bacillis innititur. Denique modis sese omnibus adiuuat attollitque: quin amissis artibus: pedes ligneos: manus ferreas: nasos careos fabricari didicit: & fortuitis casibus obstare ualitudinem fatiscentem medicaminibus erigit: gustumque torpentem saporibus excitat: uisum languidum ocularibus refouet: qua in re maioribus uestris acutius cogitatis: qui uasculis uitreis aqua plenis: ut Seneca meminit: utebantur: prope delectabilis naturae ludus: blanda parens ac benigna: quod hinc filio eripit inde restituit: & cum tristem fecerit consolatur. Quid quod equus: bos: elephas: camelus: leo: tigris: pardus & similia quantarumlibet uirium cum senuerint contemnuntur: cum obierint non sunt: cedunt senio: succumbunt morti: solum hominem uirtute praeditum: quae hominis solius est propria: & uenerabilem senectus & mors gloriosum ac foelicem facit: transiens non extinguens: Et ad summam: animalia quaedam robustiora sunt homine: quaedam

De Dentium ægritudine: Dialogus XCIII.

uelociora: quædã sensib⁹ uegetiora: nullũ dignitate præstãti⁹: nullũ cui⁹ par cura creatori fuerit. Dedit sphericã capitis figurã effigiẽq; sydereã: Pronaq; cũ spectent aialia cætera terram: Os homini sublime dedit cœlumq; uidere iussit. Et erectos ad sydera tollere uult⁹: ut præclare ait Naso: dictũ licet prius a Tullio: Dedit oculos: dedit frõte: in quibus secreta animi relucere: dedit rationẽ: dedit orationẽ: dedit lachrymas: dedit risum: affectuũ signa latentiu: quæ q̃uis ad argumentũ miserix quidã trahãt: q; fletus præcox risus serus sit: Ort⁹ em̃ statim flet: ante diem quadragesimũ nõ ridet: Id uel maxime prudẽs aial arguit: uenturicq; præsciũ: nõ equidẽ finis quẽ uirtutis gubernaculo foelicẽ dico: sed difficilẽ q; ingressus est stadij atq; instãtiũ laboz. Deniq; quodcunq; robur est alijs: quæcũq; uelocitas: quæcunq; oportunitas: quæcũq; cõmoditas tota homini deseruit. Ille indomitos boues ad iugum: & feroces equos ad frenũ cogit: Vrsos unguibus: apros dẽtibus: ceruos cornibus metuendos: decus fecit ille mensaz: Lince: uulpes & infinita id genus: quia esui non erãt usui pellis ac corij referuauit: retibus maria: canibus syluas: uolucris cœlũ omẽ lustrauit: Et quib⁹ cũ nullũ erat homini cõmertiu: humanas uoces intelligere & humanis nutibus obsequi docuit: sic ex om̃i naturã parte partũ aliquid. Nõ est tibi bouis robur: at tibi bos arat. Non est tibi equi celeritas: tibi tamen equus ambulat. Non est tibi herodij uolatus: sed herodius tibi uolat. Non est tibi elephantis aut cameli moles: sed ille tibi turrem uehit: hic sarcinam. Non est tibi cerui coriu: nõ agni pellis aut uulpeculã: sed illi hæc tuo noie possidẽt. An ne igitur his qui uos inopes taliũ dicunt: haud inelegans respõsum illud sit Romani ducis: habere ista hoim nolle: sed hæc habentibus impare: Et hæc quidẽ mõ breuiter: partim philosophice: partim catholice dixerim. Ad ægritudinẽ uero animi: ita em̃ hanc philosophi appellãt: & depellendã & tranquillitatem reuehendã proderit nosse quid de primo Cicero in Tusculano suo tertia luce disseruit: quid de secundo Seneca in eo libro quẽ de animi tranquillitate composuit. Festinãti quidẽ ad alia & spectanti metham nõ uacat uniuersa cõplecti. Pro tempore igitẽ alligatũ uulnus ostensiq; medici aioz: quibus si hæc nõ sufficiunt uti queas. Iam tria illa quæ ultimo questus es: ne respõso quidẽ digna credidi: qũ & asperitas fortunæ ipsa est de qua magna pars huius sæcundi colloquij nostri fuit & futura est: & asperitatem ipsam breuitas lenire debet ac minuere: & incertum uitæ finem statuit natura: ut præsens semper aut proximus crederetur.

De Dentium ægritudine: Dial. XCIII. CDo.

d Entiu uxor ægritudine. CRõ. Q̃tum fidas intestinis uide qñ ipsa te ossa destitunt. CDo. Tremere dentes incipiũt. CRõ. Quid mollibus spei est: duri & solidi nutant artus: CDo. Dentibus æger sum. CRõ. Inualidũ & caducum animal est homo: cui etiã quæ præualida uidebant infirma sunt. CDo. Magnus me dentiũ dolor habet. CRõ. Et quæ ad decus præcipuũq; oris robur obtigerant: doloris in materiã uerti uides: ut intelligas q̃ mansura sit hæc cui tam securus insides mortalis compago domicilij. CDo. Iam mihi un⁹ alterq; dens cecidit. CRõ. Iam ergo uel hinc existima q̃tum deo debeas tot tantiq; muneribus: quoz; paucissimis ac minimis caruisse suppliciu & flebile dãnũ ducas: digna ingratitude poena est. Seru⁹ ut dñi largitatẽ quã præsentẽ spernit: absentem lugeat: & quã lucris intelligere noluit damnis intelligat. CDo. Iam dẽtibus exarmatus sum. CRõ. Iam inermis cũ uoluptate luctaberis: minus comedes: partius ridebis: lentius mordebis alienã famã. Loqui parantẽ fracta sepes dẽtiu frenabit: Et si nõ castitas saltem pudor ab illicitis osculis senilẽ petulantia cohibebit. CDo. Iam mihi senectus dentes fregit. CRõ. Iure suo illa usa est: Tu naturæ gratias age quæ tibi hoc suo dono uti pmisit in seniu qd̃ a multis i iuuetute repetijt: Qualis fuit apud uos ille mõ regũ maximus qui adhuc uirẽti æuo pene dẽtibus caruit: Et si iuuenilẽ hanc iacturã senili postmodum eximio oculo: ut ipse aiebat: qd̃ q; ipse tacebat: ingenij atq; animi uigore solabat: Exemplũ utile oibus aliquo uel naturæ uel ætatis incõmodo affectis: ne singula desleãt: ne ue oẽm solutu teporẽ munificentia cœlestis iniuriã uocent: sed seruatis pdita mulceant aspa lenibus: dulbus acria. CDo. Dentes mihi rapuit senectus. CRõ. Hos si illa nõ rapet: raptura mors fuerat: plena ossiu sepulchra inspice testaz: dentes arentiu: primũ quidẽ terrifice albicantes: mox ruptis uulsos radicibus atq; effusos uideas: nõ hic numerus: nõ hic robur decorq; ualuerit. Filia Mithridatis Põti regis utroq; gemino ordine dentiũ fuisse legij. Prusiæ uero Bithyniæ regis fili⁹ pro supori ordine dẽtiu unũ inferiorib⁹ cũctis parẽ: hoc est unũ os ab una in alterã maxilla: nec inuenuste: nec incõmode portẽtũ habuisse. At Zenobia regina orientis

A

B

De ægritudine tibiāru: Dial. XCV. De Cæcitate: Dial. XCVI.

tis inter cæteras formæ laudes: tanto dentium nitore describitur: ut inter loquendum ridē dumq; non dentibus sed cædidis margaritis plenū os habere uideret. Horū quoq; nūc bñ sta p̄quire: singulare nihil inuenies: cūcta pridem æqua om̄ibus sparsit & attriuit mors. Nimis corpus amatis ac mēbra mortalia: nimis aīm imortalē ac uirtutē spernitis: O cæci semper & iniqui reꝝ æstimatores. ¶ Do. Iam sine dentibus sum. ¶ Rō. Iam ergo dentium dolor nullus: sed nullū quoq; præsiū: nullus usus sine dētibus cū labore præmolendus ci bus: & nisi dissimulas: cogitādum eo tibi iter instare ubi nil editur: atq; ubi solo gaudio ci bisq; animæ uiuitur.

De ægritudine Tibiæ: Dial. XCV.

¶ Do.

A Tibiarum uxor ægritudine. ¶ Rō. In omni ædificio periculossimū est illud uitū quod fundamentis insidet. Cætera em̄ utcunq; corrigas: hoc ruinā trahit: qua in stante qd est reliquum nisi ut q̄ primū e fatiscenti migret hospitio. ¶ Do. Tibiæ ægritudine sum affectus. ¶ Rō. Huius ægritudinis ut multarū causa fere oīs nō aliunde q̄ ex uobis ipsis est. Iure igit in uos ex uobis orta reflectit: obliti em̄ illud cōsiliū Sapientis: Palpebræ tuæ præcedant gressus tuos: Et illud alterius primū argumentū cōpositæ mētis existimo posse consistere & secum morari: neq; cōsistere potestis: neq; gressus uestros attē dere: sed ut cæci præcipites hac illac palpitādo discurritis. Quid miri igit si nūc ad lapidē: nunc ad lignū offenditis: illud planē mirabile est q̄ culpas uestras in fonti tribuitis naturæ: quin etiā uoluptas mira demētia equorū uos frementiū turbis ingeritis: unde sæpe ferratorum calciū uestigia reportatis. Nōne tibi uidef qd apud Ciceronē: uni dicif pene oibus cō uenire? Hæc mala iquit stultissime tota ipse tibi addidisti. Sic est Herclē: Nolite uos fallere: mala uestra magna ex pte uobis ipsi facitis quæ postea deploretis. Tu si domi pstitisses: hoc est tecum: neq; hæc forsan ægritudinē: neq; hæc querelæ: materiā inuenisses. Vaga uita & instabilis: q̄ uarijs afficiat incōmodis nō iniustū est. ¶ Do. Tibiæ doloribꝰ agitor. ¶ Rō. Si tu causam doloribus præbuidisti gaude culpā plecti: si minus exortē culpæ aīm solare. Et si doles molestiā adesse at abesse culpā: gaude. Vtcunq; se res habeat dolorꝰ cuspidi patiētia clypeum oppone perpetuū in omni anxietate documētum: quo nulla unq; medicina salu brior reperitur. ¶ Do. Tibiæ doloribus prægrauatus sum. ¶ Rō. Consulēt medici ut iacē as: nec te de lecto moueas: haud inepte illi quidē ut post damnū facias qd ante debueras. Ego autē de illoꝝ cōsilijs nil amplius dicā: sed tu ipse quanti ea sint precij tuo discas impen dio. Idem tamē consulā qd medici: sed respectu alio. Illi em̄ te iacentē fomētis adhibitis in staurari posse facilius opinantē: dum ad locum dolentē nec spiritꝰ adeo cōfluunt nec humo res ut stāti cōfluēt aut eūti. Ego te in tuo lectulo cōpositum quicqd de salute corpea eū turum sit: sepositis interea curis oibus: tranquillo tantisper accubitu mitigatis angoribus de sepulchro aliquid cogitare: qualiter ue ibi sis iaciturus: & præsentis status tui cōditionē metiri uelim: mortēq; ipsam anteq; ueniat tam familiarē tibi efficere: ut nō horreas uenien tem. Mors em̄ sola est quæ possit mortale corpusculū ab oī ægritudine liberare.

De Cæcitate: Dialogus XCVI.

¶ Do.

A Culos perdidisti. ¶ Rō. O quot simul uitæ fastidia perdidisti: quot fœda spectacu lorum ludibria non uidebis. ¶ Do. Amisi oculos. ¶ Rō. Frontis fortasse non pe ctoris. Hi si supant: bene habet: salua res est. ¶ Do. Cæcus sum. ¶ Rō. Non uide bis solem amplius: sed uidisti & qualis sit aīo tenes: aut si non uidisti: ut in pte fors durior: sic desiderium lentius ignotæ rei. ¶ Do. Oculis careo. ¶ Rō. Cœlum terramq; nō aspicias sed cœli terræq; dñm spectandi facultas non eripitur: Multum illa clarior est uisio. ¶ Do. Cæcitate perpetua damnatus sū. ¶ Rō. Nō uidebis amodo frondosas ualles: areos mō tes: floeos cespites: umbrosos specus: lucidos fontes: uaga flumina: prata uirētia: quodq; pulcherrimū uisu dicunt humani oris effigiē: Sed nec cœni cumulos: nec undantes cloacas: nec laniata cadauera: & quicquid aspectu fœdo stomachum lædit. ¶ Do. Oculorū luce pri uatus sū. ¶ Rō. Vt malo huic nihil aliud boni insit q̄ q̄ hos ludos enormiū penitusq; de formium habituum nō spectabis: optada cæcitas: quā & si optabilē fuisse sæpe olim fatear: æque unq; nego: qñ quidē spes fugæ nulla est: quocunq; terrarū uerteris par insanæ regnū par uirtutis exiliū: hoc in statu p̄didisse oculos fugæ & solacij genus est. ¶ Do. Visum per didi. ¶ Rō. Et fœminei uultus aspectum. Gaude igit: clausæ unde mors intrabat sunt fenestras: multisq; uitijs obstructum iter: Auaricia: gula: luxuria: pestesq; alia suos mistros ac

De Cæcitate: Dialogus XCVI.

satellites amifere: quātum animæ tuæ hostib⁹ demptum est: tātum accreuisse tibi credito.
¶ Do. Perdidisti duces malos qui in præcipitium te ducebāt. **¶ Rō.** Perdidisti duces malos qui in præcipitium te ducebāt. **¶ Do.** Sape quidē lucidissima ps corpis totā aiām ī tenebras trahit: iam uocantē ad meliora spm̄ seq̄ incipe: & yitati præbe aurē clamāti: Nolite quarere quæ uidē sed quæ nō uidētur: Quæ em̄ uidētur tpalia sunt: quæ aut̄ nō uident̄ æfna. **¶ Do.** Lumibus careo. **¶ Rō.** Culpis careres plurimis si his ppetuo caruiffes: nūc uēturis malis occurrāt uirtus ac cæcitas: præterita deleāt dolor ac poenitētia neu lugeas cæcitatē mētis oculos aperturā: lugēdū forsitan q̄ dilata est. **¶ Do.** Lumen oculoꝝ perdidisti. **¶ Rō.** Lumē animæ uerum serua. Solent qui alterum oculum amiferūt altero: ut aiunt: acutius uidere. Id si ita est: quid rear nisi ut duobus pditis duobus alijs acutissime uideas: & tuum facias illud Tiresiæ cæci uatis: sed famosi: Obruit ora deus totāq̄ in pectore lucem Detulit. Infœlicē te: uereq̄ cæcū & prorsus exoculatum si hāc etiā perdidisti: quod ut suspicer tuæ si pergis faciēt querelæ: perditur nempe flebilis quod unicum est habenti. **¶ Do.** Oculos mei capitis perdidisti. **¶ Rō.** Purga igitur & absterge quos nō perdas: & externis pereuntibus ad interna reflectere. Illc̄ mihi crede non in oculis habitat fœlicitas illa quam quæritis. **¶ Do.** Lumen oculis non uideo. **¶ Rō.** Disce uel in tenebris gaudere. An tibi Antipatri philosophi responsum excidit lasciuum fortasse sed proprium: cuius cæcitatē cum amicæ mulierculæ deplorarent: iocans: Nulla ne inquit uobis uidetur uoluptas esse nocturna: Facete ille quidem breuiterq̄. Multa enī sunt & ī obscuro gaudia: sicut & in luce dolor mult⁹. Ego autē tibi honesti solius hortator sum. **¶ Do.** Amifissos oculos queror. **¶ Rō.** Si uisurus male: gaudendum potius prærepta tibi nequitia instrumenta. Sin bene: nec sic quidē est quod doleas: rem decoram uisu sed pietati ac sancto pposito minime necessaria amifisti. Nō membra sed animum quærit deus: Purum illi totumq̄ ei offer: quem ubi acceperit: quicquid est reliqui acceptum feret: nil sibi retinuit qui animū dedit. **¶ Do.** Corporeos amifissos oculos. **¶ Rō.** Si ad cœlū niteris consolare cum Didymo: quem cæcum ab infātia: inq̄ hac cæcitate usq̄ ad exitum summo uirtutum exercitio insignem sacer Antonius senem uisens: nihil moueri debere ait: eo q̄ oculos amifisset cōes sibi cum muscis & muribus & lacertis: sed gaudere q̄ oculi cōes illi cum angelis salui essent. Antonianum uere cœlestisq̄ magistri discipulo dignum ybum. Sin ad liberalium studiorum decus aspiras: Homerum ac Democritum contemplare: quorum alter: ut fama est: dum mira illa ac diuina dictaret: oculis nō uidebat animo lynceus. Alter sibi oculos eruit ne uideret multa: quæ ut ipse arbitrabatur ueri uisus aciem impedirent: cuius factum q̄ uel laude uel uituperio dignū fuerit: non disputo: sed inuenit imitatores. Q̄ si picturam forte sculpturam ue: Apellis aut Phidias artem tibi mente delegeras: amifisse te aliquid nō negem: nisi hoc ipsum lucē est: ab incepto humili retractum cogi altius. **¶ Do.** Cæcitate inops & inutilis sum. **¶ Rō.** Quid te ipsum cæce deseris: Mam Tiresias de quo supra diximus: cæcus uisu uaticinio clarus fuit. Num Diodorus Stoicus: sed familiaritate Ciceronis q̄ secta notior sua: uisum perditum auditus solatio leniebat: cum ei: ut Cicero idem ait: libri noctes & dies legerentur: quibus in studijs oculis nō egebat: Hic & philosophiæ simul & fidibus: quodq̄ sine oculis fieri posse uix crederes: geometricis quoq̄ descriptionibus operam dabat: & alienis manibus lineas protrahi iubes suo de illis ingenio diserebat. Caius Drusus absq̄ oculis sed iuris ciuilibus noticia tanta fuit ut domus eius cōsultorum frequentia quotidie repleretur: Et uidebant illi qua iretur ad forum rectus: qua iretur ad causæ uictoriam non uidebant: atq̄ ideo cæci ducis patrociniū implorabāt. Sed clarissimus oim̄ quos famosos cæcitas habuit Appi⁹ Claudius: & re cæcus & noīe: qui cæcitate præssus ac senio: nō priuatis mō consilijs a populo noscebat quisquis in iure uel in facto scrupulus incidisset: sed auctoritate ac sententia senatum regebat uniuersamq̄ rēpublicam gubernabat. Tu cōfestim uno destitutus sensu: reliquos oēs atq̄ insup̄ mentē ipsam abijcis haud aliter q̄ qui unius damni leuis impatiētia & uitā & uitæ instrumēta p̄ficiunt desperatione præcipiti. **¶ Do.** Cæcus sum nec quo pergā uideo. **¶ Rō.** At dux tuus uidet: siue is est animus: siue unus aliquis ex more cæci gressum dirigēs: cuius ductu non modo rectum iter inuenias: sed ad contemptū uitæ nobilē: & præclaræ uirtutis actus ultimos ad fastigia summa peruenias: neq̄ nisi uis animi defuerit generosum facin⁹ lux amissa præpediet. Meministi qd̄ sacris Sanson ī litteris: quid ciuili bello apud Lucanū Massyliæ Tyrren⁹ agat in æquore: de q̄ quidē si poetica tubæ minus est fidei: illud certius atq̄ recētius recordare: quod ætate gestum tua uidere oculis potuisti: Vt Ioannes rex Bohemus duorum sine me

C

D

E

F

De Auditū perditō: Dialogus XCVII.

dito Romanorū principum: alterius filius: alterius pater oculis semper infirmus: multos ad extremū ānos cæcus: bello hoc quod inter Gallū cui ille fauit ac Britannū regem sex iam lustris agitur: dū pugna illa oīm asperrima: cui ambo reges intererāt inclinare fortunam suā partis intelligeret: duces suos clara uoce cōpellās: Dirigite me inquit ocius in eam partem ubi rex hostiū est atque omne robur exercitus sui: quod cum mœsti ac trepidi fecissent: ille equo stimulis adacto eo se præcipitē dedit: quo spectare alij cæcūque oculis. psequi uix audebant: ubi cum fortissima hostiū acie non fortiter modo sed horripite pugnans: ruit: ipsis mirātibz & laudantibus qui uincebāt. Rem narro notā oībus: sed nisi mādāta sit litteris: obliuione periturā. Et quid oro gloriā uiri fortis obfuit uisu caruisse: nisi ut quē uirtus & natura mirabilem fecerant: stupendū cæcitas faceret. ¶ Do. Cæcus sum. ¶ Rō. Iocari incipiā ni defestas queri: Nam quid aliud si uires attulisse tibi cæcitas quiuuit: quod quod de seipso cæcus effectus? Asclepiades ait: uno scz ut puero comitator gradiare.

De Auditū perditō: Dial. XCVII.

¶ Do.

- A** Erdidi auditum. ¶ Rō. Iter ecce aliud tædio præclusum est. Multa oculis: multa
- P** auribus hauriunt tædia: multa utroque calle fastidia in aīn penetrāt: quibus euitandis ex æquo pene optabiles uideant cæcitas surditasque: habent tamē hæ suas incōmoditates ut reliqua fere cūcta mortaliū amarūque aliquid nō nego: sed patientia mollius ac uirtuti impar. Vbi quānā sit has inter pportioēs incōmodoꝝ haud facile dixerim: nisi quod illa periculosior: ista ridiculosior: Nā quodāmodo amentes uideri solent qui surdastri sunt: Cæci uero magis miseri iudicant. Itaque surdos risu: cæcos miseratiōe. psequimur: Sapiens utrūque contemnit: nec quid alijs uideat æstimat: sed quid sit. ¶ Do. Auditum perdididi. ¶ Rō. Adulantiū iam susurros atque obtrectantiū iurgia euasisti diuersimodū sed par malum: nisi quod aliquanto uirilius est iurgijs quod blanditijs adhibere aures. Illis nanque medicamentum aliquā: his uenenū inest semper. Illud ergo saepe mordēdo sanat: hoc mulcēdo inquinat: atque ita peior est falsus amor uero odio. ¶ Do. Amisi auditum. ¶ Rō. Iam quod ars Vlyxi præstitisse fertur: tibi uel natura præstitit uel casus aliquis: ut si sirenum cantus surdatus aure præfēas: foelicē te si æstimas: quot inde picula penetrare in aīn potuissent: quodque olim inde mēdacia: quot errores: quot demū molestiā subieret. ¶ Do. Auditum amisi. ¶ Rō. Philomenā credo: uel citharā tibiaque nō audies: sed nec rudētes itidē asellos: nec grunientes sues: nec ululantes lupos: nec latrantes canes: nec sæuiētes ursos: nec rugientes audies leones: nec gemētes pueros: nec altercātes aniculas: nec postremo his oībus grauiores uerbaque psonantes stultoꝝ risus ineptissimos & incōditos fletus & confusas uoces: quo nullus usque sonus inamœnior. ¶ Do. Auditū careo. ¶ Rō. Multiplicibus ereptus es fraudibus. Nulla re crebrius fallunt homīes quod uerbis: Nihil hinc piculi est surdo. ¶ Do. Obtorpere aures mihi. ¶ Rō. Periculosa pars corporis: præcipueque principibus qui p illā adulatorū flatibus tumefacti saepe cū populorū risu suaque pnicie crepuere. ¶ Do. Auditus hebet. ¶ Rō. Si cū alijs loqui phibitū est: tecū loquere: Ciceroniani memor illi: Qui secū loqui potest: sermonem alterius nō requiret: quod uis & colloqui surdo quod pmissum legēdo scz scribēdoque: cum antiqs nēpe loquit qui legit: & cū posteris qui scribit: ad hæc cœlestis philosophiæ libros & qui legit deū audit: & qui orat alloquit. In hoc quidē gemino colloquio nec lingua nec auribus opus est: sed oculis digitisque ac deuoto aīo. Et hūc igit ut in multis nostri cōsiliū Cicerōis amplectimur: ut sicut cæcus auriū: sic se surdos oculoꝝ subsidio consolet. Tu proinde si audire hoīes non potes: scriptos ab hoībus libros lege: & legendos ab homibus libros scribe. Cœlum præterea ac terras & maria respice: horūque oīm auctorem in silentio contemplare. Nil ad hoc surditas ista nocuerit: multū fortasse profuerit. ¶ Do. Auditus me destituit. ¶
- C** ¶ Ratio. Quibus tonis aut numeris diapente constet aut diapason: quibus uel proportiones aliæ quæ tractant a musicis nosce uel surdus potest. Et quod uis humanæ uocis fidiumque uel organi modos auribus non audiat: si tamen causas animo tenet: delectationē intellectuē haud dubie præfert auriū uoluptati. Finge autem & hos ipsos musicos nūeros surdo ignotos: modo uirtutis numeri noti sint: sequi in illis exerceat bene est: nil hic quoque surditas nocet. Melius enim multo est bonum fieri: quod doctum: & si abunde doctus ac sapiens sit quisquis abunde bonus est: at qui malus idem & insipiens & indoctus omnium licet quæ sub cœlo sunt eruditissimus litterarum. ¶ Do. Auditus elanguit. ¶ Ratio. Bene quod hoc tibi prius nō accidit quod fidem quæ auditu maxime constat acciperes illam habens. Quid quereris:
- D**

De tædio Vitæ: Dial. XCVIII. De grauitate Corpis: XCIX.

seu quid queris: Si hominum cantus aut uolucrum non percipis: cætibus cor intende cœlestibus: internāq; aurem deo applica. ¶ Do. Nō audio. ¶ Rō. At cogita & dic tibi: Si nō audio: quid seu ad me: seu de me homines loquantur: Audiam quid loquatur in me dominus deus. Illi enim sæpe bellum: hic loquitur pacē semper. ¶ Do. Nil penit⁹ audio. ¶ Rō. Multi silentium appetentes: longis peregrinationibus fatigati sunt: ut aliquibus abditi & semotis in locis quod cuperent inuenirent: Tu quod ab alijs operose quæritur: ubi libet tecum habes: discite iam bono tuo uti: & transacti memor strepitus ueterumq; tumultuū tandem incipe silentio delectari.

De tædio Vitæ: Dial. XCVIII. ¶ Do.

v Itæ me tædium ingēs tenet. ¶ Rō. Ex præmissis ortum malum: quo nescio an uix aliud periculosius: quippe molestissimum per se desperationi quoq; contiguum atq; ad illam uia est: pro quo nominatim institutum est uestris in templis auxiliū implorare foelicū animarum: quæ terrenis tædijs uinculisq; corporeis resolutæ cœlestib⁹ perfruuntur gaudijs ac serenitate mentis æterna. ¶ Do. Multa me undiq; uitæ tædia circundāt. ¶ Rō. Propellenda tædia cogitationibus lætis ac spe bona & amicorū solatio: & librorum: & delectationū honestarū alterna uarietate atq; exercitijs iucūdis: & inertia fuga: sed imprimis patientia rerum & longanimitate inuicta: neq; uel præsentium odio uel futuri desiderio nec metu deniq; nec spe ulla anticipandus uitæ finis: quod stulti quidam ac miseri fecerunt: qui dum paupertatem uitæq; tædia ac labores temporales fugiunt: in æternos incidunt. Sine Ciceronem nostrum loqui: mortem Catonis huius ultimi suis in libris officialibus excusantem. Sine loqui Senecam: & hanc ipsam miris laudibus celebrantem: & multis in locis disputantem certis ex causis arcessendam manu mortem: uerius altera multoq; melior Ciceroniana sententia: qua & tibi & pijs omnibus retinendus est animus i custodia corporis: nec nisi iussu eius a quo ille uobis est datus ex hominum uita migrandū: nescilicet assignatum munus diffugisse uideamini: quin & illud e cœlo tibi etiam dictum crede: nisi te deus is cuius est templum hoc omne quod cōspicis istis te corporis custodijs liberauerit: huc tibi aditus patere nō potest: Et ad summam caue ne aut ullo unq; uitæ tædio ita mortem cogites: ut occupare illam tibi licitum putes: aut ullo gaudio ita non cogites: ut incautum illa animum improuisa deiciat.

De grauitate corporis: Dial. XCIX. ¶ Do.

g Ravis sum corpore. ¶ Rō. Queri posses si ut uolucris ad uolatum: non ut uir ad uirtutem natus esses. ¶ Dolor. Graue corpus & inhabile est. ¶ Ratio. Hanc querelam Roscio dimitte atq; Aesopo: Tu si uel per artum circulum flecti: uel per funem aereum labi nequis: quid ad rem: Ito cum uiris bonis gressu sobrio: gestus ac saltus histrionum sunt. Sapiētem ut in actibus: utq; in uerbis: sic in incessu grauitas delectat atq; modestia. ¶ Dolor. Graui corpore sum. ¶ Ratio. Hæc grauedo una comitum se necutus esse solet: ne qui illam amiserit: hanc excludat: quibus interdum non ætatis sed naturæ comes inueniatur: Vnde fit ut & iuuenes graues & seniculos agiles uideamus. Cæterum & si graui sub corpore sæpe animus leuis: & sub leui grauis habiter: corporis tamē atq; animi proportio quædam parilitasq; si obuenerit: haud spernenda est. ¶ Do. Moles corporis ingēs est. ¶ Rō. Non minor quibus inuisibilis animi moles & constātia: hanc illi obijce: nihil graue erit. ¶ Do. Mole corpea demergor. ¶ Rō. Agilitate mētis emerge: & illam extenuare ac discutere laborando stude: circumeundo res multas & difficiles agendo exercitio mentis & corporis exilio uoluptatum: pelle ocia: arcesce negocia: sperne libidines: odi inertiam: curas ama: molliciē abijce: sectare duriciē: asperis delectare: cibo: potu: accubitu: sessione: intentione perpetua: somno breui ac sollicito. ¶ Do. Mole corporea laboro. ¶ Rō. Alius cōtrario: alius alio laborat. Nullius sine labore uita agitur: sed quisquis suū nouit: alienum uel despicit uel ignorat. ¶ Do. Multum corporeæ molis excreuit. ¶ Rō. Si hominis nomē: quod mortale est animal: ab humo ducit: sic maxime homo eris multa humo oblitus: nō potest tamen sic cœlestē naturam terrestris obruere quin & assurgat: nisi se surdam uirtuti & male suadenti credulam præbeat uoluptati. ¶ Do. Graue corpus animū præmit. ¶ Rō. Ipsum collige animum & enormem sarcinam magno nisu perfer: ac cogita sæpe cœlestia ingenia ex hoc fasce corporeæ molis erumpere: & miram ad altitudinem peruenire. ¶ Do. Corpis onere prægrauor. ¶ Rō. Et si uinci nequeat natura: omni tamē studio enitere ut Indies & uiribus tuis accedat aliquid & sarcinæ detrahatur.

De Ingenij tarditate: Dial. C. De infirma Memoria: Dial. CI.

De grauis ingenij tarditate: Dial. C.

¶ Do.

A

a T graui duroq; sum ingenio. ¶ Rō. Grauedo molestior: sed hæc quoq; minuitur si diligenter intēderis. ¶ Do. At pigro obtusoq; sum ingenio. ¶ Rō. Quid tu igitur huic morbo indignatione an lamentis succurrendum putas? Longe alio remedio res eget: non est indulgēdum somno: non libidini: non cibo: non uino: non inanibus fabulis: non captandæ excusationū causæ: & reflexa in naturā culpæ inertia succumbendū: sed uigilandum: cogitandum: suspirandum: anhelandū: enitendum: assurgēdum: incitanda uis animi: excutiendus torpor: propellenda segnicies: abstinēdū uoluptatibus: incumbendum studijs. Nil tam graue qd non leuet: nil tam durū qd non leniat: nil tam obtusum qd non acuat: nil tam pigrū qd non urgeat: nil deniq; tam defossum tanq; obstrusum qd non eruat: tam sopitū qd non excitet intentio. ¶ Do. Ingenio tardo sum. ¶ Rō. Qui uelocitatē ingenij laudem dicunt: tarditatem dicturos infamiam certe scio. Malim tamen ingenium tardum ac modestum: q̄ uelox & præruptum: Nam ut inde non insignis gloria nec spes operum magnorū: ita hinc errorū grauiū & turpis ignominia metus est: Tolerabilius aut multo est fieri ingloriū q̄ infamē. ¶ Do. Ingenio segni sum. ¶ Rō. Qd eqs segnib; fieri solet: stimulos adhibe: nō hinc tibi corporis excusatio sed laboris occasio data est. Sunt qui statim qd non ultro prouenerit deserendū putent: at tu præme: insta: contende. Generosum animum difficultas erigit: alit labor: Illic maxime nititur: idq; pluris æstimat ubi resistētia plus inuenerit. Factū studio ingeniosum Socratē legis: disertumq; Demosthenē: & q̄ multis idem accidit: Singulare quidē nomē pauci occupant: Rarior est fama q̄ meritū. ¶ Do.

B

Ingenio hebes sum. ¶ Rō. Non tibi profectus: ideo spes erepta: sed industriæ inuenta necessitas. Gloriosus autē tanto est studio prouehi q̄ natura: quanto satius proposito boni aliquid agere q̄ casu. ¶ Do. Ingenio tardo prorsus & inualido sum. ¶ Rō. Si litteris nō potes at uirtuti stude. Nemo non ad illam satis ingeniosus ubi nō acumen quærīt sed uoluntas: ad quā quidā litteras nil prodesse: alij obesse etiā opinati sūt: Ideoq; desertis studijs in solitudinis abire: & eximia illis scientiæ loco fuit ignorantia litterarū: de quorum iudicio pronūciare difficile est. Id de quo constat: extremū accipe. Nemo te fallat: nec te uulgi stupor: nec stultorū uoces moueant: Maius tutiusq; est uirtute q̄ litteris clarū fieri. Itaq; semp̄ illud optabile: sæpe istud formidabile res ostēdit. Qd si ad uirtutē animi litterarū lux accesserit: tum demum consummatum quiddā atq; perfectū est: ea quidē si qua in rebus humanis potest esse perfectio.

De inopi & infirma Memoria: Dial. CI.

¶ Do.

A

f Ed memoria inopi & infirma sum. ¶ Rō. Est hæc alia senectutis infamia haud uerior q̄ reliquæ: sed ut uera sit: huic quoq; studij ope subuenias. ¶ Do. Memoria labascit. ¶ Rō. Adesto ne corruat & labentē iugi exercitatione sustenta. Fac qd muro ruinā minanti fieri solet: adhibe repagula oportunitis locis & fragilē crebris ac ualidis adminiculis circumualla. ¶ Do. Memoria fluxa est. ¶ Rō. Diligentia & artificio illā stringe: cunctis ingenij memoriæq; defectibus occurrit industria. Nil patit̄ industria perire: nil minui. Hæc est quæ philosophos & poetas senes uirentissimo ingenio ac stilo: hæc est quæ decreptos oratores uoce solida ualidisq; laterib; ac tenaci memoria seruare potest. Quod nisi sic esset: nunq; Solon & quotidie discens aliquid senesceret: & supremū agens spiritum ad colloquiū assidentiū amicorū: ex ipsa iam quasi morte consurgeret: Nō Chrysipp; acutissimum illud ac profundissimū uolumē cœptum iuuenis in extrema perficeret senectute: Nō Homerus illa ætate diuinum & cœleste opus excuderet: Nō Symonides octuagesimo uitæ anno Pierium in certamen iuuenili feruore animi senili autem maturitate descēderet: Non quarto & nonagesimo Isocrates ardens illud opus ac mirabile: & prope centesimum Sophodes tragici summū stili decus suam compleret Ediopoden: Nō octogenario maior Cato nulla mutatione uocis aut latearū: nullo memoriæ lapsu: uel in graui seipsum accusacione defenderet: uel clarissimos oratores ultro ipse ad iudiciū euocaret. ¶ Do. Infirma memoria ē. ¶ Rō. Noli ergo illi fidere: sæpe calculū secū pone: quicqd credideris cōfestim exurge: & qd cras factur; fueras nūc facito. Nō ē tuta dilatio: sic ex malis si qd boni potes elice.

B

Fides socij desidiā parit: diligentia pfidia. ¶ Do. Memoria pene nulla sū. ¶ Rō. Ea ē res cōditio humanarū: ut q̄ pauciora meminerit mior illi fletuū causa sit: ubi nec emēdatio: nec poenitentia utilis locū habet: qd supest aliud q̄ obliuionis auxiliū.

De Eloquētia: Dial. CII. De amissione līnguæ: Dial. CIII.

De Eloquentiæ defectu. Dialogus CII. ¶ Do.

Loquium deest. ¶ Rō. Altero querendi odij instrumento cares: natura benefici-
 e um agnosce: quæ ut magnū tibi in ancipites reos: sic in te non parū fortunæ ius
 eripuit: Multi propter eloquentiā perire: Si hinc dubitas: utriusq; eloquij princi-
 pes interroga: Nam minorū ob hanc causam passim pereuntium plena sunt omnia. In qui-
 bus idem ipse periculo qui excellentiæ est propior ac notior fama. Sunt quibus obscurum
 nomen propugnaculū est salutis. Finge autē abesse periculū disertis: nunq̄ abest labor. Ni-
 hil ē in reb⁹ tam inane: pro quo tanti labores tantæq; uigiliæ ultro suscipiant: status uolati-
 lis sic exercet animum solida quasi uirtus in uerbis sit. ¶ Do. Eloquentiæ nihil est mihi. ¶
 Rō. Fortasse multū securitatis: qđ non esset si eloquētia multū esset: multoz quoq; in qui-
 bus: & tuta forsitan ut uita: sic & tutior fama erit. ¶ Do. Nihil est eloquentia. ¶ Rō. Cura
 ut sapientiæ sit aliquid: ut innocentia: ut uirtutis. Illa em̄ paucoz: hæc sunt omniū. Non te
 insignis poetaz: non te maior oratoz raritas trahat: Immo uero uide ut subito dictū mutē:
 si te raritas allicit: hoc age: hac ad illam itur uia. Indignū quidē ut nihil meli⁹: sic nil iā rari⁹
 uirtute. Eloquentia ipsa quam paucoz dixi: multo ē crebrior q̄ uir⁹: adeo: qđ oēs possūt:
 omnes negligunt: quod pauci possunt omnes appetunt: omnes experiunt. ¶ Do. Verbor-
 B rum inops sum. ¶ Rō. Reb⁹ intende animū. In uerbis em̄ status & labor & eloquiū: in re-
 bus quies: uirtus ac fœlicitas. ¶ Do. Loqui nescio. ¶ Rō. Multi quæ minus sciunt magis
 agere gestiunt. Equitandi incium equo impone: uix illum inde diuulseris: Te loquēdi igna-
 rum saltem pudor ad tacendū cogat: & si loqui nescis quod alij audiāt: discere loquentes al-
 os audire. Non est minus artificium tacere q̄ loqui cum sit tutius atq; facilius. ¶ Do. Nō
 possum exprimere quod in corde est. ¶ Rō. Si intellectu polles magnisq; & altis qui in ani-
 mo sunt sensibus: iucunda uox & uolubilis lingua non suppetit: quiesce. Noli qđ infœlici-
 ter succedit retentare. Quid ergo? Bono tuo non tantū æquanimiter sed læte utere: alienū
 linque alijs neu linguā stulumq; superuacuo atteras. Sine inq̄ loqui alios: tu intellige: cum
 secretior: cum maior ex ingenio uoluptas q̄ ex eloquio percipiē magisq; continua & plus
 quietis & inuidiæ minus habens. ¶ Do. Coram multis loqui pudor impedit. ¶ Rō. Ma-
 C gnis hoc uiris accidisse notum est: frontis imbecillitate non uitio linguæ uel ingenij: Quod
 si cum multis refugis: at cum paucis & cum uno loquere: ut clariore fatear contiones: dul-
 ciora eloquia non negabis: Si ne id ipsum potes: ad te redi: tecum loquere: quod iam supra
 monui tuumq; domesticum collocutorem excita: Semp̄ ille quidem præsto est: non insidi-
 atur: non irridet: non inuidet: non fastidit: non exactam atq; laboriosam quærit eloquen-
 tia: confabulationibus gaudet familiaribus interruptisq; sermūculis: quin & multa sæpe
 loquenti silentio acquiescit. Discere tu illo teste contentus esse: qui non qualiter sed quid di-
 cas: seu poti⁹ qđ dicere uelis attēdit. Discere tibi theatz honestissimū medio pectoris extrue-
 re. Discere nō hominū sed ueritatis applausū optare: & aliquando sine strepitu gaudere: con-
 temnatq; modestia quā perfecta nōnunq̄ extinguit eloquentia. Discere deniq; non ad pōpā
 uiuere: nō ad pompā loq; qđ uix mai⁹ malū uita hoīm habet. ¶ Do. Blessi oris sum. ¶ Rō.
 Fles ne aliquid tibi cōe cum Moyse tali uiro & tam dei amico: Atqui seu antiqua repetis
 seu moderna circūspicis: ut multi occurrēt blessi uiri optimi: multiq; disertissimi scelerati: sic
 perrari qbus utzq; cōtigerit singularis eloquentia & excellens uirtus.

De amissione Līnguæ & Loquelæ: Dial. CIII. ¶ Do.

Vid qđ linguam ac loquelam perdidit: ¶ Rō. Quid si securitatē & requiem inueni-
 q sti: qđ mltos manu innoxios lingua pessundedit: Est uoluptas stulta qđ sed cō-
 munis uolentiū uideri fecisse quæ nec faciunt nec possunt. Mentitus est qui Israe-
 liticum regem filiūq; eius occidisse se dixit: & facti innocens mendacij poenā luit ut periculū
 cesset: Quātus est labor: loqui: respōdere: fabulari: fingere: comere uerba: sententias libra-
 re: cogitare quid & qualiter dicas: quanq; sua uiter aerem uerberes: Ita enim uocem ipsam
 diffiniunt: qualiter qđ non linguā mō sed reliquū corp⁹ moueas: Nā & huc se porrigit pars
 una rhetoricæ: qualis meditabūduus humi frontē defigas: quā quorsum ue manū porrigas:
 quo terrā ferias pede: an nō satis hæc operosa cōcinnitas: & prærepta pene musicis opa ut
 dulciter sones angi: an non uere loqui labor & silentium quies: ¶ Dolor. Nullatenus lo-
 qui possum. ¶ Ratio. Quæ deficiente eloquentia dicebam: multa dignius perdita repetun-
 tur lingua. Quando igitur loqui nequis tace: & quod necessitas iubet uolēs facito. Quod
 ipsi qui loqui possunt sæpe utilius facerent: sæpe dolent non fecisse. Tace inq̄ neu te dam-

De Virtutis inopia: Dialogus CIII.

- B** num pati putes: tacens cogita & quiescens tecum loquere: quæ meliora esse quæ perorare: ne diferti quidem negent. **¶** Dolor. Mutus factus sum. **¶** Ratio. Si muti fuissent Cicero & Demosthenes diutius uixissent & leuius obijissent. **¶** Do. Lingua usum omnem perdidit. **¶** Rō. Et mentiendi consuetudinē & fallendi artes & inimicitia: quærenda: quæ infamia instrumentum: Plures enim lingua sunt quæ factis infames. Nulla pars corporis ad nocendum promptior: ad frenandum difficilior. Merito ergo quasi magnū aliquid ac rare: protulit ille qui dixit: Custodiā uias meas ne delinquā in lingua mea. Quæ cum sanctus quidā uir qui ad discendum sacras litteras accesserat: audiuiisset: abijisse dicit: nec amplius audire uoluisse. Cūque post longū tēpus præceptor suus illū admirans sciscitare: quid tam diu absens coeptum opus omisisset: respondisse dicit: quod primum illud ei uerbū sat superque negotij attulisset: nec dum illud unū omni studio posset implere. Hanc tibi custodiā & hoc frenū seu a natura quidē seu a fortuna oblatū ne cōtempseris libensque te regendū præbe: ne ue contra tuā sortē calcitres.
- C** **¶** Do. Lingua amisi. **¶** Rō. Nunc maxime quæ sapiens iubet omni custodia serua cor tuū: e duabus custodijs ad unā redactus: & dimidia laboris parte liberatus facilius pauca custodies & preciosa uigilantius. **¶** Do. Lingua perdidit. **¶** Rō. In quibusdam paucis nobile & argutum membrum: in magna autē parte hominum nocēs atque pestifera: & quo multis caruisse sit melius. Sic non solum in seruo uerū cernitur: quod Satyricus ait: Lingua mali pars pessima serui: sed in plerisque etiam liberis quibus nihil peius dedit natura quam linguā. Bella: dolia: ad uiteria: corruptelæque omnes pene cessarēt: nisi lingua malum semē & spargeret & foueret.
- D** **¶** Do. Lingua perdidit. **¶** Rō. Si malam: lucrat es plurimū. Magnæ enim diuitia sunt: esse inopem malorum. Hæc qui non habet diues nascit: at qui perdit diues fit: & nouo aucto sensu perdendo inuenit quod inueniendo perdidit. Quæ si bonā perdidisti: dico itere: Cor cōserua: amisisti quidē quo placeres hominibus: serua quo placeas deo: Cui si lingua non potes: corde loquere. Si enim de malis scriptū est: Labia dolosa in corde & corde locuti sunt: Cur non pioque in corde pia labia esse: & ipsi corde etiā loqui possunt ubi sint aures dei? Verumque sit quod alibi scribit idem: Non est occultatum os meum a te quod fecisti in occulto. Nulla enim secretissimarum quoque cogitationū abscondita est deo: nec tacitos minus quam clamantes audit: Immo non est apud illū clamor altior uahementiorque quam cordis clamor: ille silentio delectat. Hunc clamorē compræssis labijs premebat ille gregis primū: postmodū populū pastor famosissimus: qui audire meruit uocē dei dicentis sibi: Quid clamas ad me? Non loquebatur & clamabat: imo quidē loquebatur: sed corde. Sicut autē qui deum audit surdus non est: sic quem deus audit non est mutus.

De uirtutis inopia: Dialogus CIII.

¶ Do.

- A** **T** uirtutis inops sum. **¶** Rō. Verū damnū: iustus dolor: nisi quæ alia omnes inopia naturalis aut fortuita ac uolētā esse possunt: hæc una proculdubio uolūtaria est. Cetera namque uel in corpore: uel in ingenio memoriaque: uel eloquio: seu externis in rebus sunt: quæ quidem omnia non qualia exoptant obueniunt: sed qualia cuiusque fors tulerit: hæc una autē in uolūtate consistit: quā pro arbitrio sibi quisque moderat atque efficit. Neque ideo alia potest esse homini bona uolūtās: nisi quā uult is cuius illa est: qua & hoc ipsum uult & quæcūque uult alia: Alioquin si ut uiriū utque ingenij siue eloquij siue opū defectus inuito accidit sic accideret uoluntatis: nec premio digna uirtus nec supplicio digna esset iniquitas: Nunc autem non uoluntas uobis hæc aut illa: sed huius atque illius electio ac libertas nascētibus data est: quæ in bonum flexa bonos facit: in aduersum malos: uti licet hac ut libet: & si ut libet bene uti libeat: haud dubie dei donū: ut male aut peruersitas sit uolentis: illud penitus non licet: ut non & uolūtās bona uirtutis & mala uitij radix sit: atque ita uirtutis inopia non patitur nisi quæ uult: quā prima & maxia pars uirtutis est uelle. **¶** Do. Quid quæ uirtutē uolo nec assequere? **¶** Rō. Multi se id putant uelle quod nolunt: id nolle quod uolunt: sic quisque se fallit: seque boni audire: non modo alijs: sed sibi etiā persuadere nititur: nec cuique facilius persuadet quam delectabilis uera uirtus: falsa uirtutis opinio sic delectat ut & propter amicos fallere & falli insuper dulce sit. **¶** Do. Scio me uelle nec posse ideo bonū fieri. **¶** Rō. Ut sit ita: uelle non sufficit: desiderio opus est: eoque non modico: sed uahementi. Vos autē mala uestra feruentissime cupitis: bona uultis tepidissime: unde fit: ut diuites multi sint: boni autem paucissimi. Nam quid miri est si citius ad optatum ardens intentio quam uoluntas lenta prouehitur? **¶** Do. Vellem bonus esse si possem. **¶** Ratio. Studenam poteris: & si bona fide uis esse iam incipe: sed segnicem uita. Si enim minima rerum non habentur gratis: quid de uirtute speres: qua nil in rebus hominum maius est: nil altius? Non tu illam quasi diuerticulum curarum: sed ut rectum atque unicum iter ad felicitatē con-

De Auaricia Dial. CV. De Inuidia actiue: Dial. CVI.

gita: Vaca illi & insiste summo nisu totoq; animi pondere: neq; vero temporis particulam: ut iucundo cuidam exercitio: sed ut ordinario uita officio: quod te beatum & nullius egentem rei faciet: Vniuersum tempus: omne studium impende: quod rebus saepe uilissimis impendisti: & ad memoriam refer illud sanum magisq; efficacius q; comptum uerbum Marci Varrohis ex Satyrarum eius libro: Si quantum opere sumpsisti: inquit: ut tuus pistor bonum faceret panem: eius duodecimam philosophiae dedisses: ipse bonus iam pridem esses factus: quod sic accipias uelim: non ut terrenae philosophiae quae ex frequentatis actibus habitum spondet: cuius quanta sit promissi fides experti sciunt: sed coelesti sapientiae sospitatrici optima: suisq; consilijs atq; auxilijs te uirtutis: quae ue per hanc quaeritur salutis debitorem statuas: sentiasq; pia confessione: grato animo quodq; est scriptum: Nemo potest esse continens nisi deus det: & hoc ipsum erat sapientiae scire cuius esset hoc donum: tibi nominatim dictum credas atq; ad omnem uirritem intelligas referendum. CDo. Valde quidem esse cupio nec sum bonus. CRo. An ualde cupias res docebit. Intentae uoluntatis indicium perseverantia est. Siue autem gratuitum dei donum uirtus: & profecto eam largitor ille sydereus nisi constanti operantibus instantiq; precantibus uix tribuit: Siue tanta in re uillae sunt partes ingenij humani: & cum intentione feruida res egeat: tum & continua eget & diuturna: Nam quod studio quaeritur repente non prouenit: sic quocumq; te uerteris perseveranti opus est animo. Omissis ergo neglectisq; omnibus hic incumbe: idq; fiet alacrius si memineris semperq; descriptum ante oculos habueris: ad hoc unum atq; ad nihil aliud te uenisse in hac terrenam habitationem: & hoc a te unum exigi: ut uirtutum gradibus caelum petas: ita ut quicquid agis aliud uel superuacuum uel damnosum sit.

D

De Auaricia: Dialogus CV.

CDo.

a Variciae stimulis urgeo. CRo. Bene ais stimulis: Nam & quaerendarum operum cupiditates stimuli quidam: & quaesitae opes spinae sunt. Ita enim illas uocat qui metiri nescit: Praeclaras uero diuitiae quae & quaerenda torqueant & quaesitae. At si corpus pusillum: si naturam: si uitae respicias breuitatem: uidebis te frustra superuacuis curis angere & paucorum egentem multa desiderare. Insuperq; dum quaerendis inhias: parta non cerneret: atq; ita quodammodo quaerenda perdere: quo nihil est stultius. CDo. Multa quaerendi urgeo appetitu. CRo. Nec aduertis quod inter quaerendum tempus & uita cui illa quaerantur elabatur. Sic mira perplexitas incidit: dum uita abundare uidebitur: diuitijs indigentis: dumq; indigentia illa praeterijt: superuenit altera: & diuitijs abundantes indigentis uita. Non hoc ignorabat ille Sapiens ubi loquitur de eo parsimoniantem qui dicit: Inueniam requiem mihi & manducabo nunc de bonis meis solus: & nescit quod tempus praetereat & relinquet omnia alijs & morietur. Et idem alibi: Qui aceruat iniuste: alijs congregat & in bonis illius alius luxuriabitur. O terribile dictum: sed commune quotidie quod se oculis ingerens: nec iccirco proficiens in animis auarorum. Idem rursus: Auaro: inquit: nihil est scelestius: & nihil est iniquius quam amare pecunias. Et ut scias quoniam uero omnia consonant: ut ait Aristoteles: ecce ut ecclesiastico sapienti consonat saecularis: Pecuniam inquit Cicero fugienda cupiditas: Nihil est enim tam angusti animi tanq; parui quam amare diuitias.

A

B

De Inuidia actiue: Dial. CVI.

CDo.

i Nuideo. CRo. Superior affectus ut bene tibi esset optabat: hic ut male sit alijs: tanto hic illo & auaricia peior liuor. Bene ergo Sapiens idem de quo modo dicebat: Nequa inquit est oculi liuidi: Insatiabilis oculi cupidum. CDo. Inuidia torqueor. CRo. Inuidia Saeclum non inuenere tyranni: maius tormentum: Flaccus ait: Idem ad uestros tyrannos pestilenti auro impellente translatum est. CDo. Inuidia crucior. CRo. Simul & peccas & peccatis expedita iusticia. CDo. Felicitas uicini mihi parit inuidiam. CRo. Credo Herodes: nemo uestrum regi Parthorum aut Persarum inuidet: nec illi quidem uobis: fuit quoniam uicissim inuidebatis: quia uicinitatem faciebat imperij magnitudo. Sed an non satis est proprijs malis angere quae tam multa sunt: nisi & aliena bona uos cruciet: undiq; miseri & insani. CDo. Vicinis inuideo. CRo. Tritum mos: inuidia lippa est: longinquam non uidet: uicinitas atq; propinquitas inuidiae sunt parentes. CDo. Inuideo alienis bonis. CRo. Si es inuidus & pusillanimis sis oportet: oibus ex uitijs nullum pigrius inuidia: altos in aeternum non ascendit: nullum quod miseri: Itaque reliqua omnia bonum aliquid licet falsum praesupponit: haec solis malis pascit & torqueat bonis: & quod alijs operat iam sibi habet malum. Alexandri ergo Macedonis dictum placet: Inuidos homines nil esse aliud quam tormenta seu tortores suos proprios: leuis adolescentis uerbum graue.

A

B

De Ira: CVII. De Gula: CVIII. De torpore Animi: CIX.

De Ira: Dialogus CVII.

¶ Do.

A Ed irascor. ¶ Rō. Ego aduersis opem polliceor non uitijs: non fortuita enim illa sed uoluntaria sunt & in uestra potestate: quis te igitur cogit irasci? ¶ Do. Irascor offensus. ¶ Rō. Is fortasse qui offendisse te arguitur se offensum absq; te queritur: Non tantum est offensarum: quantum insolentia. ¶ Do. Ira æstuo. ¶ Ratio. Furis ergo: Ira furor breuis est: inquit Flaccus: Fit aut̃ a plariscq; mala cōsuetudine & impatientia longus furor. Ennius autem iram initium dixit infania: cum plariscq; nimis illam sequentibus finis & infania sit & uita. Siquidem hæc etiã pestis: ut superior: & si sæpe alios: semper tamē ante alios possessorem suum torquet & cruciat: ut mirer unde quibusdam uideri potuerit: huic nescio quid melle dulcius inesse: habet fortasse ultio dulce aliquid efferum inhumanū: ira nihil nisi amarum habet. ¶ Do. Irascor ob iniurias. ¶ Rō. Vix iracundus unq; adeo quisq; fuit: ut nulla re laecessitus irascere: nisi forte Cælius senator: iracūdisimus ille mortuum: qui clienti suo in omnibus sibi consentienti atq; omnia confitenti: irascēs exclamauit: Dic aliquid contra ut simus duo: Durum caput qualiter tulisset iniurias qui obsequiū nō ferebat? ¶ Do. Irascor quia offendor. ¶ Ratio. Hac in parte uulgo plurimum erratur: Quærentur causæ: finguntur offensæ: inq; his ipsis quæ ueræ sunt causæ iræ modus exceditur. In omnibus peccatis uelum aliquod excusationis obtenditur: & est excusatio ipsa peccatum: Tu quia non tibi ut deo paretur irascere: & tamen deus ipse quotidie uerbis ac rebus offenditur nec semper irascitur: uos omne uerbulum casu elapsum ad iniuriam capitalem trahitis impatiens genus. ¶ Do. Irascor sic meritis. ¶ Rō. Si de te quidem male: si de republica: modo nō ira sed iusticia illa sit optime: Et ad summam mordic⁹: ut dici solet: Ciceronianū illud est tenendum: Ira procul ut absit cum qua nihil recte fieri: nihil considerate potest. Iure ergo laudatur Archyta Tarentini dictum: & Platonis amici sui factum: quorū primus dum se studijs dedito possessiones suas culpa uilici destructas aspiceret: in eum uersus: Sumerem inquit ex te debitas poenas nisi tibi iratus essem. Alter iratus seruo: non impunem dimisit ut Archytas: sed amico cōmisit ut supplicium exigeret: ueritus ne se iræ impetus quo non deceret impelleret. Hæc horūq; similia frenare iram debēt: ne sequaces suos ut solita est in infamiam clademq; præcipitet.

De Gula: Dialogus CVIII.

¶ Do.

A Vluuelicor. ¶ Rō. Dixi iam his medemur quæ inuitis accidunt: Nam quis sponte ægrotantibus medeatur? ¶ Do. Gula sollicitor. ¶ Rō. Proprie id quidem: Nulla res tam uilis tam sollicitos uos habet: Stupor & pudor est cogitare quo se hūmanum inclinat ingenium ad maiora creatū: nisi respueret terrarum tractus coeliq; & maris abdita penetratis: Meditati estis retia & hamos & uiscum & laqueos & rapaces uolucres imperio parere: & prædari uobis docuistis: ad nil aliud nisi ut gulæ satisfiat: quam non modo explendo sed onerando fatigatis: & angustum uentrem uaria arte laxatis ac præmitis obsequendo: cui aliquāto utilior fames esset: utilissima uero sobrietas: & foedo illi ac misero sacco simulq; & syluis & nubibus & fluctibus pacem linquēs: Ita tamen eunt res: hic est mos nobilium ante alios: hæc sunt artes quæ liberales fuerant: moechanicae euasere: ipsiq; qui bellorum duces ac philosophi ac rectores urbium ac patres patriæ esse solent: uenatores atq; aucupes facti sunt: utq; intelligas nullam esse reliquam spem salutis. Nobilitati tribuitur quod est gulæ: aut proculdubio uanitatis. Hoc malum nullo melius modo q̃ generosa quadam indignatione: & rei ipsius extimatione contunditur: uel sensim: ut Ciceroni placuit: uel repente: ut Aristoteli uisum est. Multū confert cogitatio exitus: quod cū omnibus uitijs sit cōmune: tamen huic proprium atq; luxuriæ.

De torpore Animi: Dial. CIX.

¶ Do.

A Orpeo in agendis. ¶ Rō. Quis miretur si post gulæ studium prægrauatum corpulculū animi torpor obrepat? ¶ Do. Animi aggrauor torpore. ¶ Rō. Torpor hic ex imperfecta uoluntate orit̃: mox ut bonū uelle cœperis ardor erit atq; impetus: qui cum ad multa sit pessim⁹ est optimus ad uirtutem. ¶ Do. Torpeo & ad bona opera lentus affurgo. ¶ Rō. Est torpor quidam animis obsit⁹: nec minus ardor quidam generosa pars animæ: sed & hic ardor accendetur & ille torpor excutitur fuga temporis intellecta: quæ tanta est: ut uix metiri eā quis celer animus possit: & specie uirtutis adamata: quæ talis est ut si corporeis oculis cerni posset: quod uult Plato: mirum sui amorem paritura esset. Hinc te amor igitur: illinc met⁹ excitet: utraq; res in somnis: neq; qui amat enī neq; qui

De Luxuria: Dial. CX. De Superbia: Dial. CXI.

metuit torpere solet: & tamen hoc ipsum ne torpor soporq; uos noxius premat: ad diuinas laudes surgentes nocte precamini: non est somno locus aut inertia: ubi uos hinc mors terret: hinc honestas allicit. Quis enim inter magna pericula magnaq; premia consopitur? Vbi ad ista respexeris: redibit uigor ad animum: fugiet somnus ab oculis cogitantis quantum nunc etiam superet imperfecti: quantum transierit ociosi: quod quia non fit: longas aetates inutiles eluxisse conspiciamus & senes attonitos ac stupentes dicere: quid hic in tot annis egimus? Comedimus: bibimus: dormiuimus: sero tandem experrecti sumus. Cuius mali praecipua causa est torpor iste quem quereris abigendus in tempore stimulis industria: freno prouidentiae: ne cunctando ad inglorium finem cum multitudine rapiaris.

De Luxuria: Dial. CX. CDo.

a Estu quatuor libidinum. CRo. Atqui libidinem torpor gignit: gula autem illam parit: Quid miri igitur filiam post parietes sequi? Gulam certe & luxuriam communes uobis esse cum bestis: maximeq; bestialem uitam uestram facere: sapientibus uisum est: Itaq; cum sint alia grauiora mala: nullum uilius. CDo. Libidine rapior. CRo. Quoniam uero nisi ad mortem animae & corporis & infamem notam seramq; poenitentiam & fortasse inutilem: I nunc igitur & raptantem sequere: quae te tales raptet ad exitus. Cogita autem innumerabilem casus miserabiles ac famosos: non modo singularium hominum: sed urbium & regnorum: qui tibi partim uisu: partim auditu & maxime lectione debent esse notissimi: raptati nequaquam: ut arbitrator: manum dabis. Audi enim quid hinc doctissimi uiri senserint ac scripserint. Voluptates ait Cicero blandissimae dominae maiores partes animi a uirtute detorquent. In hoc inquit Seneca: nos complectuntur ut strangulent: non aliter ergo quam latrunculi uiatoribus insidiantes eosq; seducentes ac perimentes declinanda sunt. In qua ualde praeclearissime apud Lium a Scipione Africano dictum Masanissae dictum sibi quisquis hac peste laborabit: accipiat: Vince inquit animum: caue deformes: Multa bona uno uitio & tot meritorum gratiam maiore culpa quam causa culpa est corrupas. Idq; facilius fiet: si quis acriter rei uilitatem: obscenitatem: breuitatem: finem cogitet: at longum dedecus horarum fugacis forsitan aut momenti unius illecebras multorum annorum poenitentia uel aeterno fortasse supplicio puniendas.

De Superbia: Dial. CXI. CDo.

f Vperbia extollor. CRo. Quid superbis autem terra & cinis? Tu ne tantorum malorum faece obrutus atq; oppressus extolleris: qui si te omnibus malis explicitus uirtutum omnium alis euectus attolleris: hoc uno bona omnia corrupisses. Nihil est enim odiosius deo quam superbia: Per hanc enim ille pulcherrimus creatus raptim corrumpitur: per quam tu peccator uis ascendere. Si sic illi ob id unum accidit: quid per hoc alijs culpis adiunctum tibi euenturum arbitraris: malum sarcinis tuis cumulum superimposuisti. CRo. Superbia uehor. CRo. Cur quae so: an non te mortalem: an non assidue fatiscentem: an non peccatorem: an non mille casibus expositum: an non morti obnoxium incertae: an non deniq; te miserum meministi: & non famosissimum illud Homericum audiuiti: Nihil miserius terra nutrit homines: Scire uelim quid te horum potissime ad superbiam cohortat: an fragilitas membrorum: exercitumq; morborum: an uitae breuitas: an caecitas aut in spes uanissimas metusq; perpetuos fluctuantis: an praeteritorum obliuio: an ignorantia futurorum ac praesentium: an hostium insidiae: an mortes amicorum: an aduersitas perseverans: an fugitiua prosperitas? Haec non alia uobis sunt ad superbiam scala: his ascenditis ad ruinam. Atqui caetera hominum pericula: & si iniustam aliquam: tamen excusationem superbia & inuidia nullam habent. CDo. Doleo me superbum. CRo. De peccato dolere primus ad salutem gradus est. Et sicut superbia est extollere: sic humilitas est dolere seque submittere: quod quidem facile factum erit mox ut oculos in te ipsum tota intentione reflexeris: quod cum ita sit: nolo tibi nec oportet librorum partes scriptas aduersus peccata congerere: hoc satis est cuncta arbitrij tui esse desitura ilico ut bona fide uolueris: utq; aiunt: receptui contineris teq; ad tua signa conuerteris: quod ad praesens malum attinet. Vnum illud adiecerim: Superbiam esse aegritudinem miserorum ac stultorum: Tales nempe sunt haud dubie qui superbiunt: Neque enim aliter superbirent: neque uero sine causa in libro Sapientiae scriptum est: Omnes insipientes & infelices supra modum animae suae superbi sunt. Certae animae suae si saperet modum erat humiliari conditionis imbecillitate cognita. Sic enim eodem libro scriptum legis: Rex hodie est & cras morietur. Cum enim moritur homo: haereditabit serpentes & bestias & uermes: Initium superbiae hominis

A

A

B

P

De Febribus: Dial. CXII. De dolore Iliaco atq; Extasi: Dial. CXIII.

apostatare a deo: quoniam ab eo qui fecit illum recessit: quoniam initium omnis peccati superbia est. Nota sunt reliqua: quibus acriter circūspectis monstrā: est superbus hominō.

De Febribus: Dial. CXII.

A

Ebrius æstuo. **CRō.** Aestus hic aut tepore finiendus aut frigore: utrumvis fecerit bene erit. **CDō.** Febribus urgeor. **CRō.** Omnis hic contra naturam motus plus habet impetus q̄ diuturnitatis: & sæpe duorum facit alterum: aut corpus expurgat: aut animam absoluit. **CDō.** Febribus teneor. **CRō.** Non longum teneberis expecta: cito te uel sanum oportet esse uel liberum: utrumq; optimum. **CDō.** Febribus laboro. **CRō.** Ilico requiesces: Natura cum morte conflagit: operire exitum duelli: prope est hora uel hinc te morbo: uel omnibus exemptura. **CDō.** Febribus ardeo. **CRō.** Min⁹ mali est corpus ardere q̄ animum: de quo præcedētes tuæ septem proximæ sunt querelæ: Quid si ardor alterius salubris est alteri: Quid si hic ardor q̄uis asper optabilis ē: Quātū deniq; boni est præsentis uitæ mala breui gustu perennis admonere supplicij: ut infinitas amaritudines declinare studeant qui tam grauius paucis horis amariuſcula tolerāt: atq; his angustijs discant illas euadere: quibus nec physicus: nec herba medebitur: nec dies creticus: nec mors quidem. **CDō.** Febribus uror. **CRō.** Vermium cibis excoquit: Fer te alijs uri: cui totiens alia uſta sunt & de supplicio consilium cape: ex quibusdam malis remedia conflantur: Sæpe paruus dolor ac præſens ut uenturis ac grauibus occurreretur admonuit: fitq; utilis qui molestus erat. **CRō.** Incendium breue quod æterni refrigerij causa est. **CDō.** Febribus exerceor. **CRō.** Eris iā bonæ ualitudis æſtimator idone⁹. Vos enī hoīes dei dona nisi amissa uel intermissa non noſcitis ingratum genus. **CDō.** Febre uxor importuna. **CRō.** Diu simul esse non potestis. Nemo diu ardet: aut illa te deseret: aut tu illā.

De dolore iliaco atq; extasi: Dial. CXIII.

A

Licum patior dolorem. **CRō.** Sperare incipe: quādo quidem quod tam tristius metuas nil est. Sicut autem ad extrema gaudij peruenisse principium est doloris: sic extremitas doloris principium gaudij sit oportet. **CRō.** Contrariorum hæc lex est: Alterum ex alterius fine oritur. **CDō.** Dolore torqueor iliaco. **CRō.** Spes est fateor acerba solatij: nil acerbius pati posse. **CDō.** Iliaco crucior dolore. **CRō.** Qui dolet ac metuit ille miser est: undiq; tibi pars altera miseriæ metus eripitur: Nam quid oro metuat qui ipsam quæ ab omnibus præq; omnibus metuitur mortem sperat. **CDō.** Iliaco dolore discrucior. **CRō.** Disce uiuens mori: quodq; non nisi semel sit sapius experire: facies securi⁹ tandem semel quod tam sæpe temptaueris: nihil enī noui facies: simillimus dolor iliacus morti est nisi q̄ mors facilius breuiorq;: ut qui hunc fortiter tulit: nisi metus alter interueniat multo illam fortius sit laturus. **CDō.** Dolore rumpor iliaco. **CRō.** Magnitudo ipsa doloris finē spondet: Nemo enim diu moritur. **CDō.** Quid q̄ dolor extasim parit. **CRō.** Longos febrium dolores breui transigis suspirio. **CDō.** Aduentare extasim intelligo. **CRō.** Ratio. Vix id quidem intelligere est: Nam & repente aduenit & præſens intellectum uiribus suis priuat. **CDō.** Linq̄ animo incipio. **CRō.** O foelix qui rem necessariam: utq; aiunt: durissimam sine sensu sis obiturus. **CDō.** Sæpe extasim incurro. **CRō.** Sæpe mortu⁹ reuiuiscis. **CDō.** Sæpe extasim mortiferam experior. **CRō.** Hanc plus q̄ semel experiri nequis: Nemo enim plus q̄ semel moritur: Quod autem optimum mortis genus esset inter doctos ac præclaros uiros aliquando quæsitum est: ubi Iulius Cæsar interfuit summus uir & imperio & doctrina: qui & ipse tempore extremo: ut de illo scriptum est: repēte linq̄ animo solebat: quam quæſtionem ille sic absoluit: ut repentinum atq; inopinum interitum commoſtissimum diffiniret. Quæ sentētia & si pietati ueræq; religioni fortassis asperior uideatur: sic tamen & cuiuslibet sapiētī & præſertim pio uereq; religioso uiuendū est: ut sibi nil repentinum aut subitum esse possit: & si quid tale incidat animo: celeritas ipsa non noceat & proſit corpori.

De totius corpis dolore ac languore uario: Dial. CXIII. **CDō.**

A

Oto corpore languo. **CRō.** Si non languet hospes corporis animus bene est: quicquid tuguriolo suo eueniat saluus eruperit. **CDō.** Toto corpore crucior in gens malum. **CRō.** Stoici unum in rebus omnibus humanis bonum dicunt uirtutem. Et q̄uis alij aliter: hæc uerior tamen uiriliorq; sententia uisa est: cui consequens est: unumquodq; quod huic bono obſcitur malum esse uitium: quo fit ut dolor corporis molestissimus sit: malum tamen utiq; non sit. **CDō.** Hei mihi misero ego torqueor: tu dispu

De totius corporis dolore ac languore uario: Dial. CXIII.

tas: philosophicæ fabellæ. **CRō.** Iure te miserum dicis: uel hoc ipso quod humana uita regulas fabellas uocas. **CDō.** Sonora hæc in scholis famosa per libros: sed nec eculos nec agrotantiū ascensura grabatulos dicunt scribunturque facilius quam per banes. **CRō.** Immo pro et ad dolorem & ad ægritudinem & ad mortem profunt: sed non omnibus: quippe quæ non omnium in sedere re pectoribus: & profecto quibus credita non sunt salubria esse non possunt. **CDō.** Heu ego crucior tu disputas. **CRō.** Iste tuus dolor necessario aut lentus erit aut intensus: atque ita uel facilem uel breuem patientiam requirit. **CDō.** Hei mihi summo crucior dolore. **CRō.** Si summus: nepe breuis est dolor: parce gemitibus aut fugiet aut fugiat est necesse: Sit utriusque libertas in foribus: Interim forti animo ferre mortalia speciosum ac uirile est. **CDō.** Speciosum dictum fateor factum te possibile quidem reor. **CRō.** Non impossibilitas regere est sed mollicies hominum quæ uirtutis innumeris desertores fecit: & faciet dum omne difficile tanquam impossibile respuitur: uirtus perijt cuius materia difficultas quidem sed honesta est. **CDō.** Sumus homines non dii & moribunda corpuscula uim doloris ferre non ualent. **CRō.** Fragilia corpora humana non negem: sed non usque adeo quin usque ad tolerantiam omnis aduersi fat uirum habitura sint: nisi maior multo esset infirmitas animorum. Illa est quæ uiro indignos eiulat & muliebres atque humiles uoces elicit. Quid est enim oro te: cur impossibile homini censeas: quod sæpe olim & potuisse uides hominem & fecisse? **CDō.** Heu mihi: rursus ad historias uocor & in medio dolorum æstu uix presentium: uix mei ipsi memor ad memoriam protrahor antiquorum. **CRō.** An non ergo clarorum recordatio uiorum qui similia fortiter passi sunt magnum afferit in omni re asperitate solatiū & lenimē? **CDō.** Sentio ad imitandum rarissimos hortaris: gloriosa consilia sed alta nimium supra quam hominem. **CRō.** Quid supra hominem dicis: non deorum tibi sed hominum rationes: hominumque exempla proponimus. **CDō.** Hominum fateor sed paucorum: estque ultima & exacta raritas nullitati proxima: Non multum inter Phœnicem & Chimærā interesse dixerim: Illos sequor qui Chimærā nihil esse uolunt: apud alios namque Sicilia mons est. **CRō.** Quali uero imitandus tibi proponat Phœnix & non acies uirorum: quæ quo rarior: eo dignior cui similis fieri uelis: quisquis raros sequi negliget rarus esse uir non poterit. **CDō.** Video unum ex paucis fieri iubes: unus ex multis sum. **CRō.** Prope nullum te maluerim quam ex multis unum: Nescio enim an non esse: an stultum esse sit melius: At qui plurimorum idem & stultorum e numero sit oportet. **CDō.** Ego pro nil peius esse quam nil esse scio. **CRō.** Nescis quid mali sit esse aliquid nec esse quod debeas. **CDō.** Ita hoc dicis: quasi quod uni forte accidit: debitum sit omnibus: idque ad omnes trahi uelis. **CRō.** Male ais forte: uir enim non fortuita sed deliberatiua prorsus & electiua est: non casu equidem quærenda sed studio. Neque ego quod uni casus dedit: ad cunctos: sed quod uirtus multis tribuit ad unum traho: ad omnes tractura libentius: sed in uno etiam defatigor. **CDō.** At non omnia possumus omnes. **CRō.** Non poetici modo sed pastoriū est uerbum: Scio: sed te posse aliquid quod non omnes possint: imo iam potes uelle cupio. **CDō.** Quid heu miserum inquietas: nonne satis igitur torquet dolor? **CRō.** Quietem potius asferre & hunc tibi tortorem auferre meditor: quod nisi tu qui potes manum dederis: sola non possum. **CDō.** Pape: quid hoc est quod me posse ais: an possum dolore non sentire quem sentio: aut malum negare quod pessimum experior? **CRō.** Primum non requiro: obstat enim natura: altere ne impetrem: non natura: non ueritas: error solus obstitit. **CDō.** Proh superi: quorsum hæc inania quæ philosophica dicitis scio plane dolorem non esse animi uitium sed corporis: Scio dolorem aliud esse quam perfidiam: dolere aliud quam furari: hæc me ut noua ne doceas satis magnū: & si nil aliud addideris: per se dolor malum: cuius ego non noscendi consilio sed ferendi seu quod malim depellendi egeo: noui enim nossemque utinam minus quid est dolor. **CRō.** Et ego dolorem rem acerbam scio: immitte: horridam: amarā: tristem: naturæ aduersam: sensibus odiosam: sed quæ uirtutis ope non dico dulcescere: quod Epicurus dixit: secum ipse dissentiens: sed leniri fragique: forsque etiam si uera animi uirtus armauerit aut sentiri partius aut quodammodo nec sentiri quidem possit. **CDō.** Armatus an inermis ego dolorem ualde sentio & malum græde profiteor. **CRō.** Professionem aliam ex te optabam. **CDō.** Si rursus ad speciosa retrahimur: delectant aures uerba magnifica: sed uera animi: quid si dolor enim corporis animi patientia maior sit? **CRō.** Quid si nullæ corporis uel illecebræ uel molestiæ: nulli angores stantis atque obstantis animi uiribus pares sunt? Quid si in omni luctamine modo non uolens terga dederit: sed toto nisu ac bona fide restiterit: semper animi superior fuit: spiritus abijt uictor? **CDō.** Quid uero si doloris intolerantiam morbi foeditas grauat & fastidii & pudor? Quid si lepra putre corpus ac miserum inuasit? Quid hic mihi

sermo tuus iste contulerit: **CRō.** Multum sane ni respicis ostendet tibi te qui cuncta respiciens: te non uides: iubebit meminisse terreum & mortale corpusculum tibi esse non aereum nec æternū: nec mirari quidem oportere nec indignari si putredo in terram suam: si in sedē fluxerit esse hominis: mentē & suprema eius ni rebellent ad foelicitatem perpetuitatemq; dispositam: eiusdem partes infimas & morti obnoxias & omnis miseriæ capaces: seu lepra igitur seu epilepsia: seu quid his turpius aut tristius inciderit: cogitandū tibi acriter in miseriarum uasculum descendisse: qđ suū erat destinatumq; illi figulo ab æterno: contra quem lutea uasa ne murmurent admonent: qđ illud in honorem: hoc in contumeliā: ueq; cūcta fragilia finxerit atq; mortalia. **CDō.** Ergo ego: te consule sine murmure & gemitu lepram feram. **CRō.** Plane me consule atq; auctore: cui si ostenderis murmur aut gemitū utilē tibi leuamenq; aliqđ mali esse ueris ultro consilijs utrūq; permiserim seu iusserim: Qđ si indignatio & querelā nil aliud qđ accessio mali sunt: quid morbo corporis addere animi morbū iuuat teq; miseriorem flendo facere & illū tibi forsā infestiorē: qui labores hominū ex alto uidet: patientiamq; considerat: quā aut remedio compenset aut premio: An uero aduersus oēs corporeas pestes: seu qm̄ noiatim unam defles parum solatij: cōtra hanc ipsam esse nosse lepram superficiē uitium uel coloris esse non ualitudinis aut integritatis sensuū atq; membrorum: ut Augustino uisum scimus: nec physici contradicunt: sed ut cutem penetret: artusq; dilacerans in præcordia ima descendat: quod fecisse legitur Plotino ingenti Platónico. In animā certe descendere nisi ipsa consenserit non potest qua incolumi non pluris extrinsecus corporis sui habitus apud illam erit qđ bene ualentem apud hospitem: qđ hospitij forte paries extimus uentis ac imbribus scaber sit. Quid qđ lepra possessorem suū uulgo eripit confortioq; hominū saepe eorum quos ut fugeres recusandum nihil nulliusq; non auxiliū implorandum erat ut ad calculum res redeat: multis illa corpus tædij implicās: multis animū explicuit. **CDō.** Heu quid credam re: pessima laudanti. **CRō.** Re: pessima nō corporis sed animi uitia morbitq; sunt: nec iccirco ego lepram sed æquanimitatē & patientiam laudo: nec indignanter nimiumq; flebiliter ferre suadeo humanarū tuā propriā re: sortem: cum summo tibi præsertim imperatore ac philosopho Cōstantino scilicet ac Plotino de quo modo diximus cōmunem: Postremo ante oculos habere cœli dominū non lepram odisse sed uitium: Eūq; ipsum angelorū iudicem atq; hominum: de quo scriptum est: Neq; habitabit iuxta te malignus neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos: non tamen leprosos horruisse seu fugisse: sed illoꝝ domos adisse atq; cōuiujs interfuisse. **CDō.** Tu me uerbis superas dolor rebus: ego autē non philosophorū nugis hac in re sed sensibus meis credo illi mihi quid renuncient scio. **CRō.** Primū quidem philosophorū aliquot ut uere ais: nugis quas nec excusare possum nec negare: philosophiæ totius grauitas non perit: quæ in eo qđ nunc agitur: ut in multis laboranti animæ una in terris tuta proculdubio arx est: Dein de nihil absurdus iter mihi amicos qđ sensuū fallaci iudicio ueq; quari: ingenio ac studio ueritas est quærenda nō sensibus. **CDō.** Heu quid me crucias & dolori meo addis tædium: proferas remedium: iam nunq; tu: nunq; philosophiā tecum faciet: ut non sentiam qđ sentio. **CRō.** Mos gerend⁹ delicato ac fastidienti ægro permittendumq; aliquid interdū: qđ per se nociuum sed utentis desiderio sit utile. Ita qđ facile patiar: ut si languor: si supplicium si offensio afflictioq; corporis mala sunt: quæ incōmoda stoicis dici uidentur: honestius ipse quoq; dolor hinc oriens dici uideriq; malum: & si ita uis ingens possit: sed uirtute superabile: Utq; iam litigio uerbi cedam: amicus noster Cicero nos reducet in gratiam. Non em̄ dolorem inquit: dolorem esse nego: Cur enim fortitudo desideraretur: sed cum opprimi dico patientia: si modo est aliquid patientia: si nihil est: quid exornamur philosophiā: aut quid eius nomine gloriosi sumus: Hæc Cicero. Multa ibi præterea diuine cōtra hoc seu incōmodum seu malum in Tusculano suo: sc; secunda luce differuit quinq; dieꝝ disputationes pari librorū numero cōplexus: quem signasse tibi locum uolui: ualet enim miris modis ad id quo nunc egēs: maxime patientiā roburq; animi: quo eneruato atq; amisso: falsæ nulgi subeunt sententiæ: & indigni uiro gemitus erumpunt. **CDō.** Nunc languori meo propius adhibes manum: docens ubi illa reperiam quæ in hoc statu stoicorum opinionibus inhumanis ac faxeis potiora & mihi oportuniora confido: q̄uis & confidendo diffidam: quia dum remedij audis saepe locum illi repeto ad tolerantiam doloris: nunq; mihi per me: nunq; uel Ciceronis ipsius uel cuiusq; ope uirium satis inueni. **CRō.** Ego hæc diffidentiam non reprehendo sed laudo: nemo sibi multum fidat: inq; omni difficultate non ab homine

F

G

H

I

De toti⁹ corporis dolore ac languore uario: Dial. CXIII.

sed a deo speret auxiliū: At nō ita ut armatos uenturos sibi de cœlo deos credat: malis forsan interdum: nūq̄ certe diuinitas inertibus fauit: ut subsidio dignus sis: qđ in te est facito: excitandus attollendus & armandus est animus: contraq̄ suos hostes in aciem educēdus.

¶ Do. Reliqua: nisi fallor: intelligo: unum quæro: quænam sunt hæc arma animi quæ memoras: **¶ Rō.** Bene habet: Iam cōcipio spem salutis tuæ. Inter asperitates enim rerum flere muliebri est: consultare autem niti: obstare: implorare cōsiliū atq̄ auxiliū: id uirile est & ad uincēdum efficax. Arma quidem animi & bellādi artes pro diuersitate hostium multæ & uariæ sunt. Nec ullum philosophiæ munus utilius aut sanctius q̄ de his agere: quæ ut reor: aliquanto magis ad uos pertinent: q̄ nosse quid agant astra: quid naturā Iuppiter in tuens promittat: quid Saturno iunctus Mars minetur: quos Mercurius interpret uagus a patre fratreq̄ mores capiat: quos ab obujs quibusq̄: unde imber & æstus: unde tremor terris: qua uī maria alta tumescant: & non nosse unde æstus ac tumor tremorq̄ ac debilitas animorum: quibusue remedijs temperetur æstus: compescatur tumor: tremor ac debilitas roborentur ac firmentur: Quo in studio & si Socratem ludat Aristoteles: idem tamē mutato fortasse animo huic rei non mediocrem operā dedit: sed hæc passim in philosophorum uoluminibus sparsa sūt: quæ ignaris ingerere operosum nimis neq̄ compendij huius est: Scienti uero supuacuum: cui non doceri expediat sed moneri.

¶ Do. Scio ita esse: neq̄ de omnibus quærebam: sed hoc unum quæ tu mihi contra hunc hostem cui nunc cōgredior dolorem arma monstrares. **¶ Rō.** Ad id tibi nec melius possum nec breuius respondere q̄ Cicero. Quærit enim ut tu: & quæ sunt inquit ista arma: respōdetq̄ ilico: contentio: confirmatio: sermoq̄ intimus. **¶ Do.** Ediffere oro singula: Legi quidem hoc sæpe olim: tamē uereor ne mihi accidat quod multis solet: qui apud se legentes intelligere sibi omnia uidentur: apud alios locuturi tum demum nihil intellexisse se intelligūt. Dic si libet quænam ista cōtentio est: **¶ Rō.** Satis id quidem si parum ultra progrediare in ipsius Ciceronis uerbis apparet: Sed ne quid me frustra poposceris: dicam idem aliter. Multa sunt animis corporibusq̄ similia: & ut nullum tantum corporis robur: sic nullus animi tantus est uigor qui nō improuiso & graui falce curuescat: Fac prouideant: erigentur: ne utrunq̄ sua moles opprimat sed deprehendat intentum: sæpe ad subitum magni hostis occursum uir fortissimus licet expauit: da spacium colligendi sese inq̄ instans discrimen animum intendendi: uenientem hostem securus excipiet uisis castib⁹ pugnaturi athletæ brachia uiso onere subituri illic ceruix intenditur: & illa pugnam firmiter obeunt: & hoc pondus intenta fert leuius cui negligens ac remissa succumberet. Ad hunc igitur modum insigni difficultate conspecta animus contra illam intendendus est: quod si ad plenum fiat terribilium omnīū uictor euadet: Alioquin incredibile dictū est: lētus atq̄ imparat⁹ anim⁹ q̄ paruis sæpe desicatur: Hæc est illa animi Ciceroniana cōtētio: seu sic dici mauius intentio: quæ (ad hoc enī duob⁹ his uocabulis sensus idem) & origo: quæ ut uides apud illum in promiscuo usu sunt: deq̄ unius uerbi fonte descendunt.

¶ Dolor. Video teq̄ libens audio: sed quid est cōfirmatio: **¶ Rō.** Dicam: est in ipsis quoq̄ fortissimis animis nescio quid admixtum diffidentia & ueris imbutos falsa circumsonant: tantumq̄ coit errorum popularium ad arcem mētis expugnandā caterua ut iudiciū tenere difficile sit. Subit interdū torpor quidā: subit dubitatio: an uera sint quæ a doctissimis atq̄ sanctissimis uiris de uirtute patientiæ: de honesti specie: de splendore gloriæ dici solent: an id uer⁹ quod ab alijs disputatum uulgus probat: uacuitatem doloris optimam: pessimum dolorem uoluptatem boni finem: & ille quidē paucorum: hæc ferme omnium uoces sunt: quarum sæpe tantus est sonitus ut pauca illæ uoces adhortantium audiri nequeāt: & custodes arcis exterriti omīssa defensione fugam cogitēt: In hoc statu dubium nutatēq̄ præsidij firmare animum oportet: ne de sentētia excidat: ut olim Dionysius Heracleōtes: qui cum Zenonis præceptoris sui de dolore sentētiā dolore uictus abijceret: a Cleante condiscipulo irrideri meruerit: Non inquam excidat sed resistat: inq̄ arrepto uestigio pedē figat: intelligēs quid in rebus uerum: quid umbratile: neq̄ laruas horreat: neq̄ clamoribus moueatur: certus dolore nihil nisi ignauiam: uirtute autem & ignauiam & dolorem & mortem & dura omnia uinci posse: Inq̄ hac sententia fixus & immobilis perseueret: promptus pro uirtute pati fortiter: quod multis cogitare terribile est: quodq̄ nunq̄ ab homine fieri posset: qui non super auri ac gemmarum speciem: super muliebrem formam & super omne concupiscibile uirtutis pulchritudinem adamasset: Hac confirmatione animi & falsæ opiniones & uani metus infirmantur & acies doloris obtun-

De totius corporis dolore ac languore uario: Dial. CXIII.

ditur: Fitque quod Cicero idem uult: ut sicut in praelio pauidus miles abiectisque armis uiso
 hoste diffugiens saepe ipse sibi periculum fecit ubi impauido periculum non fuisset: sic igna uim
 animum & sensibus obsequente sola cogitatio doloris exanimat: qui uirtute firmatus atque
 armatus incolumis ac doloris uictor & prope nil molesti sentiens euasisset. Patientia enim
 non modo animi uim auget: sed asperitatem ipsam doloris imminui & pene ad nihilum redi-
 geri: atque hinc esse ut acerrimo in dolore recti quidam & immoti: alij etiam laeti sint: quod fi-
 eri non posset nisi animus a sensu doloris auerlus: ipsam de qua loquimur firmitatem atque
 conitantiā induisset. ¶ Me. Intelligere uideor: sed perge quid est sermo intimus. ¶ Rō.
 Et hoc dicam: Generosa mens aequae uoluptatum dolorumque contemptrix: & utrisque pariter
 cedere nescia: ubi adesse periculum sequitur circumuentam hostibus suis uidet: arma capit: ob-
 uiamque progrediens sequitur in praelium cohortans: multa secum: multa cum deo suo loquitur:
 quis hoc ultimum Cicero uel nesciuit uel non rite sciuit: non defectu ingenij sed gratiae. Ta-
 lis sane colloquio ad decoris obseruantiam atque ad illa quae diximus ad incendendas uires:
 ad consummanda consilia nullum efficacius: Alijs tamen uerbis contra uoluptatum blan-
 ditias atque alijs contra dolorum minas esse utendum: & quibus utrobique prouidetur aduer-
 tere scienti: quae nam uel illae blanditiae uel haec minae quae impares sint uirtuti: Sed quoniam
 horum de altero sermo erat: exemplo agam unico sed insigni: quo in reliquis omnibus instru-
 ctior fias: Quis est hic in dolore sermo intimus: Meministi quibus uerbis Lucanus magis
 num Pompeium inter carnificum gladios usum facit: Sed quia hoc pro qualitate personae
 a poeta fictum: & secundum ueri similitudinem animo uiri illius in eo statu conuenientibus uer-
 bis expressum est: Exemplum uerum recensque alterum adijciam: hac ipsa aetate superat qui
 uiderunt adhuc multi: Sannitem illum imperterritum & inuictum senem: qui dum iussu il-
 lius cuius nomen suppressisse silentio melius fuerit: curru per ciuitatem duceretur nudus inter
 duos carnifices candentibus forcipibus: hinc illinc membra carpentes: populo ad tam miser-
 rum tanque indignum spectaculum lachrymante: sic ipse oculis graui & constanti uoce se-
 se alloquens dicebat: Quid facimur anime: Noli oro succumbere: nihil aut irascaris aut me-
 tuas: graua sunt ista sed breuia: & pro nostra aeterna ne dubites salute grauiusque supplicium
 hoc iubenti fuerit quam ferenti: Erige te anime & depelle formidinem: spera in deo: statim erit
 finis. Quibus uerbis quantam sibi cogitabis certe pectoribus audientium incredibile di-
 ctu est: quantam cum misericordia firmitatem: constantiam: securitatem: patientiam infu-
 derit & si artius aestimanti: Non ille intimus de quo agimus sed extimus sermo esset: Nempe
 qui: ut dixi: a multis exterius audiretur: si haec & his similia & ab alijs in silentio dici pos-
 sunt & ab hoc ipso forsitan dicebantur: Vicissim enim nunc tacebat: nunc in uoces quas
 diximus erumpebat. Potest & aliter ille idem sermo intimus uideri: Vnde non quo prode-
 at cogitanti & huius quidem secum: at cum deo loquentis in doloribus inque periculis: nul-
 lum clarius exemplum quam Iob primi: Theodosius secundi. Ille manu dei tactus atque ulceribus
 oblitus: quanta deum libertate iurganti similis compellet sequitur ardenti & querula deuotio-
 ne in deum erigebat: hic cum paucis innumerabili ac barbarico circumuentus exercitu: quo
 feruore quibusue suspirijs ceu praesentem deum inuocet audiuit. ¶ Me. Audiui plane &
 memini & exemplis doceor quid uelis gratiamque non mediocre Ciceroni habeo: de cuius tribus
 exiguis granis tres ingentesque aristas messui: ex quibus cultu adhibito messis uberius nasci
 queat. ¶ Rō. Ita se res habet: doctorum hominum uerba praegnantia sunt: plus continent sensum
 quam praetendunt: ut nihil aliud me loquente uisus es mihi dolorum & querelarum tantisper obli-
 tus: unde elicis uerementem quoque cogitationem rei cuiuspiam honestae: atque in illam a rebus
 alijs quibuscunque animi totius abstractionem multum & dolori & molestijs omnibus posse
 remedium afferre. ¶ Me. Potest esse ut dicis: sed mihi nunc etiam multum deest ad salutem il-
 lam quam intendis animi: magnocum sum in dubio an his omnibus leniatur seu tollatur dor-
 lor: an uerba sint animos occupantia auresque mulcentia: ad dolorem nihil. ¶ Rō. Verba
 corporibus non medentur: fateor: nisi forsitan incantationes & anilia carmina fidei aliquid
 merentur: at medentur morbis animorum: quorum profecto sanitas corporeum dolorem aut
 extinguit aut mitigat. Nunquam si patientia nulla esset: tam multa de illa uiri doctissimi differu-
 sent: nunquam tot huiusce rei argumenta animo oculisque & auribus haesissent: quot memoria
 imagines rerum tenes: quam multa uidisti aut legisti: quot historias audisti quibus non probatum
 tibi sed demonstratum esse debeat ita esse ut dico: & si non doloris omnem sensum patientia
 eripi: quod ipsum tamen & fieri posse & factum esse contendimus: at doloris certe uictoria

N

O

P

ferendiq; uiriliter uires dari. Quid uero te plus habuit? G. Marius uir litterarum inops: sed uirtutum diues militarium: an non ipse carneus atq; ossus fuit? Quid plus Mutius Pompeiusq;? Quid plus habuit Zeno: qd Theodor?: qd Theodar?: Possidoni?: Anaxarchus: innumeriq; alij: quoz; quidā seruū cōditōe: sed aior; igenuitate mirabili oē suppliciu per-tulerunt: nō modo fortiter sed iucunde: Quid si ad uestros animū memoriāq; reflexeris: inuenies i hoc numero pueros etiā ac puellas tulisse cum gaudio: quod uos uiri sine fletu & questibus non ferretis. Sed iam de re: ut aiunt: omniū asperrima: plura q̄ pro consuetudine dixim?: desinendū est: dolorē em̄ si non lenit uirtus: uerba non lenient. ¶ Me. Heu hinc tu me urges: hinc dolor: & cui credā nescio. ¶ Rō. Crede nobiliori: In qd illud quoq; pluri-mum adiuuerit: meminisse summū illud & eximium mūdi decus: eum scilicet qui diuinam atq; humanam in se unijt naturam: tot tantosq; pro te passum cruciatus: ut quæ pateris il-lorum collatione facilia: imo uero dulcia longeq; suauia iudicari possint. Validissimū hoc remediꝝ genus scrutantes cuncta philosophi nesciuerunt.

De Furore: Dialogus CXV.

¶ Me.

Inmius dolor ne furorem pariat metuo. ¶ Rō. Obsta illi cogitationibus bonis & placidis. Quidam furori uiam passionibus faciunt ex multis affectibus nō sanis: uera tandē prodit insania: sicut ex contrarijs uera uirtus frequentatis actibꝝ quæri habitum: philosophicum dogma est. ¶ Me. Furere metuo. ¶ Rō. Si animi uitio ille tibi ar-mandus: armatura animi uirtus est: at si corporis: consulēdum succurrendūq; illi est si qua rei huius ars est ipsos apud corpoꝝ magistros qui physici nuncupantur: quæ si in hoc ut in multis alijs aut nulla est aut professoribꝝ suis incognita: Ego artē hanc unā tibi præscripserim abstinentiam & omnis excessus fugam. Notum illud atq; antiquum: Viri sancti uirtu-tibus corpus ædificant: multum conferunt animo simul & corpori frena libidinum ac gula. Multos strauit luxuria: multos oꝝ pressit crapula: multos somnus: multos ebrietas sepeliit: multorum uitæ feruor atq; impetus & furibūda licentia uerum abiijt in furorē. ¶ Me. Timeo naturaliter in furorem agi. ¶ Rō. Quod natura infert durum potest esse non miserum: Culpa enim caret quæ miseræ est radix. Quando autem prouidendi obtigit facultas unum facito: ut te furor si uitari nequit in securo saltem statu animæ reperiat. Innocēs si fu-rere coeperis aut innocens respiscēs aut innocēs morieris. Nulla ætas: nulla sanctitas: nul-la custodia sic innocentia conseruat ut furor: qualē inuenit talem reddit. ¶ Me. Furere me-tuo. ¶ Rō. Heroas comites ac reginas metuis. An fastidis Herculem & Aiace: Hecubam & Cassandram: an ex alio genere Lucretiam spernis & Empedoclem? ¶ Me. Furere perti-mesco. ¶ Rō. Multa uaticinari solitos furentes accepimus: sic quo nullum acumen sani ca-pitis peruenisset: uagus & rapidus furor uenit: Atq; hinc Graij quam uos diuinationem di-citis: a furore Manticen dici uolunt. ¶ Me. Horreo uim furoris. ¶ Rō. Et sanos mœstos & furentes lætos uidimus falsa quibus opinione: Habet & error uoluptatem suam. ¶ Me. Fur-endi pavor animum exagitat. ¶ Rō. Laborum ferias quidam simulato furore quæsiere: uerus furor ferias ueras dabit.

De Veneno: Dialogus CXVI.

¶ Me.

Enenum timeo. ¶ Rō. Potu abstine ciboq; permiscuo: expertorum fides amico-rum excubet: suspectos limen arceat: uina turbida fusca exulent: pulmēta dapūq; permixtio: cautio adsit & sobrietas & tarditas. Præcipitatio autem absit quæ & alijs & præfertim genere hoc mortis multos perdidit. Sit ad mensam lenta manus: oculus celer: animus uigil memorq; discriminis: nec tuis tātum sed tuorum oculis atq; animis ob-nixus inuigila. Magnis periculis magna obstat intentio: nihil nō turbat incautum. ¶ Me. Venenari metuo. ¶ Rō. Operosum remediū audisti: Vis audire facillimum: Pauper esto: ueneni metum periculumq; discussis. Hoc siquidem mali genus humilior fortuna nō re-cipit: una securitatis parens & terroz; omnium extirpatrix: medicina alia quidem optima atq; promptissima nulliq; hominum negata: multis etiam ingesta nolentibus: neq; uero es-ficax minus q̄ parabilis: tuta Herce quibus amariuacula atq; horridula: Cōprimit animi tu-mores: liuores diluit: bilem purgat: curat hydropisim causaq; periculorum omnium a radice conuellit: Vestræ opes plenæ insidiarum plenæq; formidinum: non minus cyathos metuunt q̄ gladios: nec minus parapsides q̄ sagittas: non mensa: non domus: non cubiculum periculis suis uacat. Dubia quælibet atq; suspecta præsentemq; uiris inten-

De metu Mortis: Dialogus CXVII.

tant oia mortē qđ in tēpestate: ait Maro: in trāquillo uobis accidit: & hoc uestra illa tã di-
lecta uobis afferunt diuitia: Paupertas uero prater imerito apud uulgu infamati nois no-
tam tuta habet omnia. Et si quando turbā insciã puluis ac strepitus cōquiescat: optabilia
ac suauia penitus & tranquilla. Tandem ergo sicilibus & uitreis uasculis terreni homines
bibite atq; edite si securi bibere uultis: ac edere aureis uasis ac gemmatis uenena miscentur.
Quorsum pergis auaricia: Ipsum quoq; iam uenenum gemmas amat atq; aurum. Cōtra
hanc pestem neq; Pōtici regis neq; alterius efficacius antidotum q̄ paupertas. ¶ Do. Ve-
nenum hausi mors prae cordijs innatat. ¶ Rō. Vbi semel moriendum esse decreueris: quod
decretum esse debet omnibus qui se meminerint mortales: quid refert an id sitiendo facias
an bibēdo: Et rursus an tuo sanguie madid⁹ an uino: Magnos cōpotores factiq; hui⁹ ha-
bes comites: Alexadrū: Hannibalē: Philippomenē: Mithridatem ipsum Claudium: The-
ramenem: Socratem.

De metu Mortis: Dial. CXVII.

¶ Me.

A

m Ori timeo. ¶ Rō. Hic non timor sed cogitatus esse debet: qui si nouus incipit: nec
a prima aetate tecum creuit: si per interualla rediens non assiduus fuit: improuide
uixisti: Inhaesisse medullit⁹ utilissimū illud Flacci carmē debuit Inter spem curāq;
timores inter & iras omnē crede diem tibi diluxisse supremū: ut is esses: de quo idem alibi:
Ille potēs sui latusq; deget: cui licet indies dixisse uixi: cras uel atra nube polum pater occu-
pato uel sole puro: hoc est nempe illud a philosophis laudatum: sed per paucis datum uiuere
re uita peracta. ¶ Me. Mori timeo. ¶ Rō. Et nasci timuisses & uiuere. Vitae limen initium
mortis est: uita ipsa cursus ad mortem: seu ueri⁹ mors quaedā: uiuendo uel ad moriendum
ibas: uel qđ sapientib⁹ uisum est: in horas certe moriebaris. Quid nūc igitur times si mors
uitam uel comitabatur assidue: uel necessario sequebatur: Illud quidē docti tantū: hoc etiā
uulg⁹ intelligit: quicquid ē natum mori: quicquid moritur natum erat. ¶ Me. Timeo mo-
ri. ¶ Rō. Mori times animal rationale mortale. At qui si primū uere esses scđm ut arbitror
nō timeres: Humanam quippe naturam duo hęc in unū iuncta perficiunt: Ratio scilicet &
mors. Illa animā concernit: hęc corpus: sed inopia rationis metum mortis induxit. ¶ Me.

B

Mortem metuo. ¶ Rō. Nihil est metuendum quod affert necessitas naturae. Qui naturalia
enim odit aut metuit: naturam ipsam oderit oportet aut metuat: nisi forte partem ei⁹ alte-
ram amplecti licitum & laudare: respuere alteram ac damnare: quo nihil est insolentius: nō
solum homini cum deo sed hominibus inter se. Itaq; uel totū recipis uel totū reſcis amicū:
ne si tantum grata decerpseris: nō æquus amicitiae cultor atq; arbiter uideare. ¶ Me. Mor-
tem horreo. ¶ Rō. Si quid in morte mali est: id ipsum met⁹ mortis exaspat. At si nihil: ma-
gnum ipse metus malum est: Stulticia est malum suū uel augere uel facere. ¶ Me. Nomen
ipsum mortis exhorreo. ¶ Rō. Nomen mortis infame mortaliū fecit infirmitas. Si qđ ani-
mi uirium inesset nihilo plus terroris esset in morte q̄ in cæteris quæ per naturam fiunt.

C

Quid em̄ magis mori timeas q̄ nasci: adulescere: senescere: esurire: sitire: uigilare: cōsopiri:
quod ultimum plane simillimū morti est: atq; ideo somnum alij consanguineum: alij ue-
ro mortis imaginem dixere. Neue seu poetie⁹ lepos aestimetur: seu philosophicum acumē:
ipsa ueritas amici mortem somnū dixit: & semel facere metuis quo quotidie delectaris: In-
constantiam quidē hanc docti mirantur atq; arguunt. ¶ Me. Trita hęc apud philosophos
ac uulgata sunt: delectantq; dum resonant: Interpone silentium timor redit. ¶ Rō. Immo
equidem manet: nam si abiisset non rediret: & est non inficior uulgi prae cordijs timor mor-
tis innatus: Sed eruditum uirum uulgaria sapere deforme est: quem deceat ut mō dicebā:
non turbæ uestigia sed paucorum sequi: Nam quod de philosophis dicit: miror quid ita:
cum a nautis nauigandi: ab agricolis ferendi: a ducibus bellandi consilium capiatis: uiuen-
di consilia a philosophis sumpta contemnitis: & pro corporis cura medicos euocatis: pro
cura animi philosophos non aditis: qui si philosophi ueri sunt: utiq; & animorum medi-
ci & artifices sunt uiuendi. Nam si falsi & solo philosophiae nomine tumidi: nō modo non
consulendi sed uitandi sunt: quibus nihil est importunius: nihil insulsius: quorum abundā-
tior est q̄ uellem aetas hęc: cum egentissima sit uirorum: Et quoniam a presentibus prater
meras nugas nihil est quod speres: si ad prisca reditum inuētumq; aliquid apud illos fu-
erit quod aegritudinē tuam leuet: noli spernere & dicere quod indocti dicunt: a philosophis
ista sumis: Respondebo enim tibi cum Cicerone: Metuebam ne a lenonibus diceret: & re-
uera: ubi nam piscari uenariq; nisi ubi pisces feræq; habitant in aquis atq; nemoribus

De metu Mortis: Dialogus CXVII.

Vbi fodi aurum: ubi gemmas legi: nisi ubi hoc nascitur: Illæ scitent in terræ uenis marisque
 litoribus: Vnde nisi a mercatoribus merces: unde statuas ac tabulas pietas nisi a statuarijs
 atque pictoribus? Vnde demum philosophica nisi a philosophis peti iubes: Quæ & si apud illos
 pro thesauris abdita atque ab illis inuenta sint: eadem tamen ab alijs in apertum erui & uel
 aceruatius uel clarius atque expressius uel breuius. Postremo uel aliter dici possunt audiendi
 similia oibus spem datura successum paucis: Ea est uis ordinis ac iuncturæ: quæ & in poeti-
 cis elegantissime Flaccus docet: & sæpe aliter atque aliter & aliquando potèti affectura aios tanta
 est gratia: uel notissima re narrantis: tanta uetustis nouitas: tanta lux fulgidis: tantus formo-
 sis decor additur: quod non hic ideo dixerim: quia alibi non possem: sed quia tu hic materi-
 am obtulisti. Nolo enim quia ignaræ supbia mos est: semel audita nec forte intellecta dum
 repetunt quasi trita & uulgata fastidias. ¶ Me. Acquiesco recte quidem in his monitis te
 uersatum uideo: & si ab incepto procul: adhuc enim mortem nihilominus horreo. ¶ Rō. Sūt
 quædā nomine & opinione hominū maiora quæ re: multa horrore eminens fuerant quæ uicina
 sunt risui: temere creditur inexpertis: Nemo ex his mortis infamatoribus compta aliquid
 loqui potest: nihil ipse expertus: nihil ab experto didicit. Mortuū quæuis interroga silebit:
 is cui iam rei ueritas nota est: garriet quibus incognita & uanis augurijs astruent quæ igno-
 rant: hinc apertissima: hinc occultissima rerum mors arcanum & cōiecturale negotium su-
 spitionibus agitur: in dubio bonis opinionibus inhærendū tenendumque potius quod iucū-
 dum faciat quæ quod moestum animū. ¶ Me. Animus mortem timet. ¶ Rō. Si sibi supua-
 cius timor: immortalis est enim ipse: si corpori sui hostis curam gerere pietas indebita: Sin-
 dissolui metuit: nimis carcerem & compedes suas amat stultus amor. ¶ Me. Timore mor-
 tis exagitor. ¶ Rō. Stulti omnes mori metuūt: neque id miror quibus fœlicitas omnis in cor-
 pore est: quod extingui morte non est dubium. Iure igitur boni sui finem pauidi cogitant
 moesti uident: Natura enim hominis hæc est: ut infœlix esse nolle nequeat uirū doctū cui non
 alia corporis quæ uilis mancipij cura est: cui in cultu animi omne studiū semp fuit: ois amor:
 omne desiderium: omnis spes mortē corporis non aliter quæ digressum matutinū e nocturno quo-
 dam inamœno & incōmodo prorsus hospitio spectare decet. ¶ Me. Mortem non timere non
 possum. ¶ Rō. Posses uitæ huius exitum non timere: si alterius ingressum sperare posses aut
 optare: Tuus hic timor inde oriē. Quis enim formidati uulgo exitus multæ tradant cau-
 sã: omnes tamen uitæ illius spe proposita euanescent. ¶ Me. Mortem metuo. ¶ Rō. Metū
 hunc parit impræmeditatio maxime & inopina necessitas moriendi: in uiro docto ac sapi-
 ente turpissima: & præsertim sene: cuius si rite doctus uereque est sapiens: uita omnis medita-
 tio mortis est: Quæ si philosophiæ uisum fuit antiquæ: quod nunc nouæ pietati quæ summa phi-
 losophia & uera est sapientia uideat: Aspice ut qui alieno imperio parent subito: longū iter
 iussi agere solliciti & tristes raptim complicandis sarcinulis inhiant: ut queruli quæ prædictū
 eis ante non fuerit indignantesque abeunt: ut sæpe in tergum uersi: & nunc quoque hoc: nunc
 illud oblitum murmurent. Atqui nulla uia est longior quæ mori: nulla durior ut perhibent infe-
 stiorque latrunculis: nulla denique obscurior: suspectior & incertior: quæ ut cuncta cessarent
 certe irremediabilis uia est quo attentius prouidendū: ne quid obliuiscamini: quoniam hinc
 digressis non licebit quod uiantibus cæteris atque aliud quodcunque iter agentibus: litteris
 scilicet aut amicis oblita cōmittere: quæ ad suos perferant nec remandare aliquid nec subsi-
 stere quidem nec diuertere licitum nec reuerti: Iter necessarium impossibilis reditus: Ire illo
 necesse est: milites: unde redire non est necesse. Hoc militibus suis dux Romanus apud Sene-
 cam: hoc dux uobis uester edicit: Itaque cum oporteat ire nec liceat redire: cumque itineris sit certa
 necessitas: hora aut mortis incerta: unū est remediū: ut pati aio sitis sp & uocati respondere
 & iussi obtēperare: cōpositisque oibus ad primū ducis imperiū iter illud alacriter agere: quæ
 utique uobis aut lætis aut tristibus peragendum est: Ea res maxime & metum mortis immi-
 nuet & dolorē: Nec securos modo sed cupidos hinc abire uos faciet: Alioquin improuisis
 & incautis eueniet quod Bruto suo in epistolis uere olim uaticinatus est Cicero: Opprime-
 mini mihi crede Brute inquit nisi prouideritis: sic est inquam: sic illi accidit: sic omnibus qui
 uentura non prouident. Sed cum cunctis in rebus prouidentia necessaria sit: tum in his ma-
 xime quæ amplius quæ semel fieri nequeant: in quibus error unus sufficit ubicunque pes lap-
 sus fuerit actum est. ¶ Metus. Valde nunc etiam mortem horreo. ¶ Ratio. Alte radicata
 non facile diuellitur. Scio ut dixi metum mortis sensibus insitum præcipueque uulgarium:
 philosophi uero mortem neque malum neque bonum: eo quæ per se ipsam nec timendam diffi-

D

E

De uolūtaria in seipsum manuū iniectiōe: Dial. CXVIII.

nunt nec optandam: inter indifferentia numerantes: quæ pro qualitate fruuentium: nunc
F mala nūc bona fieri uolunt: Quæ illi etiam ex uestris uideo probari: qui peccatorum pessimam: preciosam uero sanctorum mortem ait. ¶ Me. Nortem metuo: mortem odi. ¶ Rō. Equidem unde hic mortalibus metus mortis: unde hoc odium miror: nisi mollicies animorum nota sit: quæ hunc scilicet aliosque degeneres augetis atque alitis pauores: An non uides ut magna pars mortalium ipsum nomen mortis exhorreat: quod quid est aliud quam naturam propriam horrere: atque id odisse quod natus sis: quo nihil inter homines stultius: nihil ingratius in deum. Quæ multi autem nomen illud ægre audiunt: quod semper internam aurem pulsare debuerat. Nempe sine quo non est qui seipsum cogitare possit: Quid namque se cogitet: nisi quæ est animal mortale? Quotiens in se quisque reflectitur: nonne sibi ilico nomen mortis occurrit? Sed refugitis: quasi per aurem mors irrumpat: & auertitis animam atque id cogitis obliuisci: quod mox sui memoriam uel inuitis ingeret. Recusatis ecce mortem cogitare quam confestim & cogitare oportebit & pati: cuius passio facilius sequeretur si cogitatio præcessisset: Nunc simul in angustijs altera alteram exasperat. Omne enim inopinum ac subitum animam quatit. Aequè stultum est uel appetere aliquid frustra: uel uitare uelle quod nequeas: eoque stultius utrumque quo damnosius futurum implese quod cupias: Atque nil damnosius in humanis malis quam dei suique ipsius & mortis obliuio: quæ tria numero sic connexa sunt ut uix ualeant dissolui: At uos uestri memores uideri uultis & principij & finis imemores. Obseruasti hos qui domui suæ disponunt: uix est qui dicere audeat: cum moriar: sed si moriar: quasi in dubio ponitur quo nihil est certius. Neque id ipsum si moriar clare sonat: sed si quid de me esset aliud: quid nam esset hoc aliud quæso & non potius idem ipsum quod de omnibus fuit: erit ue uel qui nati uel qui nascituri sunt: quibus ut uitæ: sic & mortis multa sunt genera: necessitas una moriendi? Hæc tu cupis excutere: quam nec patres tui nec ulli unquam reges gentium excussere nec excutient quidem. Tergiuersamini ut libet: ita uobis eueniet: ut his qui contra hostilis ferri aciem oculos claudunt: quasi periculum quod non uident: nec sensuri sint: Feriemini: moriemini sentietis: An cæci autem: an uidentes: id in uestra manu est. Optate igitur bene mori: quod ipsum nisi bene uixeritis frustra est: Optate iquam & eniti mini: & quod in uobis est facite: Reliquum illi committite qui quis in hanc uitam ultro non uocatus intulit: egressuris non nisi uocatus & rogatus manum dabit: Non mori autem nolite optare: Non modo enim impudens arrogansque: sed inefficax etiam & inane uotum est. Assuescite O mortales naturæ legibus: & ineluctabili iugo colla submittite. Et si uos ipsos amatis: quæ nati estis amate: non quæ nati non esse uelletis: Neque enim natura uobis sed uos illi obsequi fas est. ¶ Me. Pauorem mortis abijcere diu quidem frustra nitior. ¶ Rō. Miror quid tam diu frustra niteris quo te debuit cogitatio prona perducere? Turpis est enim tam breuis periculi si periculum non natura & periculorum finis est mori: Turpis est inquam uiro tam momentanei discriminis tam longæuis pauor: & tot anni anxij atque suspensj ad horam seu suspirij unius euentum. Vis ne autem mali huius ultimum remedium: uis mortis metu perpetuo liber esse: Bene uiue: uita laudabilis mortem spernit: sæpe etiam cupit: denique hæc terribilium omnium summa est. Siquidem labor: dolor: aduersitas: infamia: carcer: exiliū: damnū: bellum: seruitus: orbitas: paupertas: senium: ægritudo & mors: fortibus uiris nihil sunt aliud nisi experientia schola: campus patientia: gloria palaestra.

De uolūtaria in seipsum manuū iniectiōe: Dial. CXVIII. ¶ Me.

A **m** **B** **O** **r** **t** **e** **m** **m** **i** **h** **i** **c** **o** **n** **s** **c** **i** **r** **e** **p** **r** **æ** **p** **o** **s** **i** **t** **u** **m** **e** **s** **t**. ¶ Rō. Rem unam nunc metuere: nunc optare: hæc tota constantia uestra est. Nunc tu mortem muliebriter formidabas: nunc eandem inhumane appetis: Rogo quæ nam subita mutandi animi causa est? ¶ Me. Cogor ipse mihi manus injicere. ¶ Rō. Si cogeris iam non uolūtaria manuū iniectio est: quæ uis dicatur: quæ coacta uoluntas: uoluntas est: sed profecto non libera: nec uoluntas proprie quæ uolendo fit. A quo autem cogeris nosse uelim. Inijci autem manus uel inuito possunt: tu tibi illas injicere nisi uolens nequis. ¶ Me. Magnæ sunt causæ quæ me mori uelle cogunt. ¶ Rō. Magnæ fateor si cogunt: sed non cogent si uir esses. Nunc in uestram animi molliciem nihil est inualidum: uide autem an quæ sint hæc causæ rite præfagiam: Ira indignatio: impatientia: furor quidam in se uersus: obliuio denique tuus ipsius. Nam si te hominem meminisses humana omnia æquo animo toleranda cognosceres: neque parui mali imo ne mali quidem odio maximū in malū uelles incidere. ¶ Me. Inijcere mihi manū cogor extremis malis. ¶ Rō. Non sunt extrema quæ te præmunt mala: summum illud & extreme

De uoluntaria in seipsum manu iniectione: Dial. CXVIII.

mum malum quod te urget: desperatio: Ceteris enim malis aliquid: huic uni nihil potest esse
 remedij. Quæ sunt autem hæc extrema quæ dicis mala nisi labor forsitan & paupertas: Hæc
 sunt enim quæ poeta commemorat: de his agens: Qui sibi lætū infontes peperere manu lucēq;
 perosi, p̄ficere animas. De quorū sera poenitentia mox adiecit: Quæ uellēt æthere in alto Nūc
 & pauperiē & duros p̄ferre labores. Sunt ne autē tam grauiā mala hæc quorū primum bo-
 ni omnes: forti atq; æquo animo tulere: de quo suo loco diximus: quidam sponte in super
 elegerunt atq; hinc gloriosi ac in æternum diuites facti sunt: sæculum uiris conuenire apud
 Crispum: atq; ad id nasci hominem: apud sanctū illum & afflictū senem legimus. At uos
 inquietissima animalia quicquid non ad nutum auariciæ uestræ fluit uestræq; libidinis iu-
 stam uoluntariā causam mortis opinamini: tam delicata: tam præceps luxuria uestra est:
 ut leuibus ex causis non fortunæ tantum sed uobis ipsis irascamini: inq; ipsum deum calcitrantes
 impia ora laxetis: quasi quicquid id est in quo non uobis dominus uester obser-
 quitur iniuria grauis sit. ¶ Do. Magnis malis uictus mori eligo. ¶ Rō. Tædio uitæ credo
 familiari uitio stultorum omnium: Sapientibus enim omnis uita iucunda est: lætam liben-
 ter: tristem ferunt patienter: & si in rebus ipsis nequeunt: paciētia delectantur: Nil in rebus
 lætius: nil dulcius est uirtute. Illa est quæ molesta lenit: obliqua dirigit: dura mollit ac mi-
 tigat: ardua atq; aspera quæq; complanat. Cessant querimonia: cessant præcipitia: Et ad
 summam: Sapientis uita nil serenius neq; trāquillius: Hi autem animorum fletus atq; an-
 gores: hæc nubes ac procellæ quæ in scopulos fragilē uitæ cymbam tradunt e sola stulticia
 oriuntur. ¶ Do. Morbi impatientia mori elegi. ¶ Rō. Stulte eligis ac superbe: Sine domi-
 nio de corpore tuo quod ipse fecit arbitrio suo statuere. An quod tibi tuo in ædificio uis li-
 cere: in quo non ligna: non lapides tu fecisti: in quo deniq; præter structuram nihil est tu-
 um: id in suo licitum domino omnium non uis: qui non in illo tantum carnem & ossa &
 sanguinem & spiritum: sed cælum & terras & maria & omnia quæ in eis sunt creauit ex ni-
 hilo: Nec dicas apud te ipsum: Corpus meū graui dolore angitur. Nec tu dominium:
 sed usum corporis accepisti breue ad tēpus: An tuæ luteæ dom⁹ te dñm credis? Inquinus
 es: qui fecit omnia is est oīm dominus. ¶ Do. Dolore nimio cogor ut mori uelim. ¶ Rō.
 Hic fortassis ad experientiam dolor datur: qui si molestus est: esse poterit utilis: Si intolera-
 bilis: longus certe non erit: Expecta domini reuocantis edictum: Cuncq; uocatus fueris: re-
 sponde & nō prius. Fixa est dies tua: quam nec anticipare fas est: nec differre possibile. Præ-
 occupauerunt tamen hanc multi: & dum paruam fugiūt breuemq; molestiam in æternas
 se atq; irremediabiles demerferunt. Habuitq; hæc opinio magnos auctores: Anneum Senecā
 imprimis: qui ad eā tam constanter: & tam saepe reuoluitur: ut mihi quidem ueritus uide-
 atur ne non propria sua sit: mirariq; cogat interdum unde tam tristis sententiā tanti uiri pe-
 ctus inuaserit. Vtq; alia sileam quæ prosequi longum est: quadam ad Lucillum epistola: Si
 inutile inquit ministerijs est corpus: quid ni oporteat educere animam laborantem? De
 hinc paucis interiectis: Profiliam inquit ex ædificio putrido ac ruenti. Male ais o Seneca: &
 multa bene dicta uno polluis maledicto. Non migrandum nempe sed expectandum est: Si-
 ne ædificium tuum ruat: ut anteq; fugias opprimaris. ¶ Do. Non possum pati quæ immi-
 nent mori malo. ¶ Rō. Ab hoste forsitan inferendam mortem quæ fortiter lata sit: turpis
 esse non potest: cum hæc uoluntaria non possit esse non turpis: quia contra domini super-
 rioris imperium est: contra quod nihil bene fieri potest. ¶ Do. Mori malim q̄ quæ instan-
 tia sunt uidere. ¶ Rō. Nō est uiri non posse erectis oculis utranq; fortunæ faciem spectare:
 muliebres est trepidos oculos auertere. Quid est autē qd̄ te turbat usq; adeo ut solius opem
 mortis implores? Tua ne forsitan: an tuorū: an patriæ laborantis aduersitas? Læta illa duo
 quidem: Nihil enim potest fortuna cui non possit uirtus ob stare: Tertium hoc pium: sed pie-
 tate languida & inerti. Siquidem patriæ seruitus & tyranni facies morte potius repellenda
 q̄ declinanda sunt. Id est enim uiri opus: hoc femina. Qua tamen in re Catonis mortem mi-
 ris laudibus Seneca idem effert sua illa peculiari opinione de qua diximus. Non sic Cice-
 ro excusasse contentus laudibus abstinet. Ait enim Catoni: Incredibili grauitate naturæ per-
 petuaq; constātia moriendū potius q̄ tyrāni uultū aspiciendū fuisse: quē tñ Brut⁹ aspexit
 & illius poti⁹ morte tollendū q̄ sua morte fugiendū celsuit. Qd̄ q̄ bene seu q̄ male fecerit: nō
 laboro: Fecit tñ. Cicero autē dū Catonē excusat suæ illi⁹ sētētiaē melioris obliuiscit quā ante
 ānos plurimos libro sexto reipublicæ posuerat. Ea ꝑo est huiusmodi: Dū Publiū Africanū
 minorem in cælo cum patre atq; auo colloqui somniātem & audita immortalitate animi

C

D

E

De uoluntaria in seipsum manuū iniectione: Dial. CXVIII.

ac foelicitate uitæ alteri⁹ moriēdi auidū induxisset: patrē mox inutile desiderium castigantē fecit his uerbis: Non est ita inquit ille: Nisi enim cum deus is cuius hoc templum est omne quod conspicias istis te corporis custodijs liberauerit: huc tibi aditus patere non potest: Homines enim sunt hac lege generati qui tuerentur illum globum quem in hoc templo mediū uides qui terra dicitur: quare & tibi Publi inquit: & p̄s̄ omnibus retinendus est animus in custodia corporis: nec iniussu eius a quo ille uobis est datus ex hominum uita migrandū est: ne munus assignatum a deo diffugisse uideamini. An non satis Ciceroniana hæc excusatum arguunt Catonem: Et plane si ab Imperatore terreno ad custodiam loci cuiuspiam deputatus non auderes iniussus te remouere: ferretq̄ ille hoc grauit̄ si contrarium fecisses: quid cœlestis putas Imperator: cui tanto plus obedientiæ debetur: quanto maior deus est hominē. Fuit nuper p̄s̄cæ uirtutis Stephanus Columnensis: non hac solum sed omni ætate uir clarissimus futurus: hic ab ingenti illo suo hoste cui potentia impar erat obsessus: turrim ubi plurimum periculi uidebatur: unī suorum conseruandam certus de illius fide cō miserat: quæ dum cuniculis suffossa latentibus tremere ac ruinam minaretur: fugientib⁹ socijs atq; hortantibus: ut saluti suæ descendendo consuleret: cum iam nihil utilis mora esset: sibi uero periculosa etiā & funesta: Nō descendā inq̄t nisi ille me reuocet a quo hic positus fui. Id dum Stephano nunciatum esset: & ipse illi metuens atq; eū reuocaturus accurreret: turris fundamentis fatiscens magno corruit fragore: Sic fidelis custos oppressus est: quem uix erutum ruinis dominus suus mœstus ac lachrymans sepeliuit: Eumq; dum uixit & pie desiderauit & fidem eius sæpe meritis laudibus in familiari colloquio profectus est. Quid his uerbis uelim uides: Talis enim tibi cōmissi corporis custos esse debes deo qualis hic: Credite sibi turris domino suo fuit: Fuisse tamen nihilominus nō me latet mortem Catonis illa ætate laudatam a multis ac opinione hominum gloriosam. Notumq; est illud Iulij Cæsaris: qui dum uictor Vticam p̄peraret: ubi ille se peremerat: audita ei⁹ morte: Cato meæ gloriæ inquit inuidit: & ego suæ inuideo: Præclarum aliquid haud dubie uidebatur cui uir maximus & gloriosissimus inuideret. ¶ Do. Quid igit̄ obstat mihi aut qd prohibet sapientis uiri mortem inuidiosam summo hominum & excusatam sapientibus ac laudatam sequi: uitæq; difficultates innumeras auxilio sp̄taneæ mortis euadere: Mori uolo. ¶ Ratio. Vide ne te inanis spes rerum fallat. Sunt nempe alij q̄ pares eloquio: nihil ad rem at certe sententia potiores: qui Catonis hanc mortem neq; laudent neq; excusent: sed grauissime reprehendant. In quibus Augustinus scrutator ueritatis acerrimus: nō hanc fuisse illi arcessendæ mortis causam: disputat: ne sub Cæsaris imperio uiueret cū filio suo: cum ipse auctor fuerit. Ad Cæsarem cōfugiendi deq; illius clæmentia sperandi omnia nec fefellit: Quod si turpe credidisset: non filium secum uel ueneno uel ferro uel morte quolibet ab eiusmodi turpitudine liberasset: Cū Mālius Torquatus sit laudatus q̄ filium ipse suum qui contra patris imperium pugnasset ac uicisset: occiderat. Neq; enim turpius dici potest procacis hostis esse uictorem q̄ superbo parere uictori. Quid ergo Cæsarem dignū iudicauit qui filio uitam daret: at qui sibi uel indignum censuit uel inuidit: Et ad summam mortis illius solam causam fuisse deprehendit inuidiam: quod nec Cæsar ipse dissimulauit ut modo diximus. Aliud enim timere quid poterat: aut quid principem non tulisset: a quo pridem cōsule curia eiectus fuerat: & coniectus in carcerem: & qui se tãta tanq; præsentī iniuria nō occidit: quo inani metu: qua se falsa opinione superbiæ aut crudelitatis occiderit. Quid tam horrificum uultus Cæsaris habuit ut esset morte etiam fugiendus: uiri omnium nō tyrannoz: modo sed principum clāmētissimi atq; mitissimi: & si potentiorum nullum: multos certe ferocios sua ille uiderat ætate: Immo uero nullum uiderat mitiorem: Iure igitur alter quidam scriptor egregius & fide clarus & eloquio: Mihi inquit Cato uideat causam quæsisse moriendi: non tam ut Cæsarem fugeret q̄ ut Stoicorum decretis obtemperaret quos sectabatur: suumq; nomen grandi aliquo facinore clarificaret. Cui quid mali potuerit accidere si uiueret nō inuenio. Gaius enim Cæsar ut erat clāmēns nihil aliud efficere uolebat etiam in ipso belli ciuilibis ardore q̄ ut bene mereri de republica uideret: duobus optimis ciuibus Cicerone ac Catone seruatis. En tibi alia præter inuidiam causa moriendi uanitas stulta: utraq; nec Catone digna: neq; illa prorsus anticipadæ mortis sufficiens causa est. ¶ Do. Mori malim q̄ sic uiuere. ¶ Rō. Quid scis an hæc tibi tam tristis uita multis optabilis: multis inuidiosa sit: Sed impatientia res cunctas exasperat. ¶ Do. Mori opto. ¶ Rō. Ut timidis metū mortis: sic desperatis uitæ odiū extorquere difficile est: Vitā

F

G

De Morte: Dialogus CXIX.

tamen æquanimiter perferendā: mortē fortiter expectandā: hæc nostri remedij sūma sit.

De Morte: Dial. CXIX.

¶ Do.

m Orior. ¶ Rō. Ad extrema peruētum est: iam nec mortem metues nec optabis: de quibus duobus totidē me proximis tractatibus fatigasti: iam præterea nec dolebis: nec corporis animiq; defectibus subiacebis: nec rerū tædijs aut morbis aut senio aut hominum dolis aut fortunæ uarietate lassabere: quæ si mala sunt: mali finis utiq; bonus est. Tu pauloante de his omnibus querebaris: nunc eorundem de fine conquereris: uide ne sis iniquus: unam rem qui simul doleas esse & finire. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Iter patrum: imo omnium latum tritumq; iter gradieris: Solus ne tibi nescio quid aliud demum maluisses: Perge autem: non est aberrandi metus: tot sunt uix duces comitesq;. ¶ Do. Heu morior.

A

¶ Rō. Si quis est quem flentem mori deceat ridere dedecuit uiuentem: cum instare semp; supra uerticem uideret unde mox flendum sciret: risum illum haud dubie fletus hic nō longo seiunctus spacio sequebatur. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Non est ferendus qui sui generis sortem luget: non moreris utiq; nisi mortalis esses: Sin id desles q; mortalis sis: non est flendi locus: ubi esse desinis q; inuitus es: flendum erat ab initio dum inciperes esse q; nolebas: nunc gaudendum: esse enim incipies immortalis. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Omnes hi qui lectulum tuum modo ambiunt: omnes præterea quos uidisti unq;: omnes de quibus audisti aliquid aut legisti: & quantula ea pars hominum est quam nosse potueris: omnes omnino qui uel olim nati sunt uel omnibus terris ac sæculis nascentur: iter hoc egerūt acturiq; sunt. Cerne animo longam præcedentium longamq; sequentium cateruam: comitum q; & hac ipsa hora tecum simul obeuntium: non paruum numeq; pudebit credo sortem publicam priuatis urgere querimonijs: dum ex omnibus uel unum cui inuideas nō uidebis. ¶ Do. Morior.

B

¶ Rō. Hoc est impassibile fieri & iugum fortunæ pariter ac mortis excutere: Geminum ingens bonum: quod uiuētī nulla unq; prosperitas largiretur. Cogita autem quæso quot tibi & q; graues curæ qui superant labores: Si nō dicam infinitam: sed annorum mille qui unius iam præteritæ diei spaciō comparantur certam uitam accepisses: quod optime æstimabis: si huius breuis ac fugacis & incertæ uitæ tædia: proq; hac totiens susceptos labores molestiasq; memineris. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Ita mortem fletis O mortales quasi magnum aliquid uita esset: quod si esset magnum aliquid: muscæ haberet & araneæ & formicæ. Si semper beneficium uita esset: semper maleficium esset mors: quæ magnum beneficium est interdum: dum uel ab intolerabilibus malis: uel ab his quæ summa sunt mala peccatis instantibus animam eripit præseruatq;. Atqui ut magnum aliquid inter uos sola est uirtus: sic si per se spectetur uita hæc: miseriarum innumerabilium officina est: quæ qui claudet dolet: is ferias respuit malorum & quietem odit: quam qui appetit laboriosæ finem uita cupiat necesse est: Quādo nullus alius est uel laboris uel malorum finis: quid flet igitur? Dies adest qui si traheret uotis erat optandus: & fortassis ut res hominū sunt & fortunæ uis im-

C

mensa & insultus uarij: sæpe etiam uotis optatus est tibi. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Immo et terrea & caduca domo ad æthereum atq; æternum migras habitaculum: & in limine pedē habens moxtus auelleris atq; inuitus: & nescio quid retro anxie respectās: an sordidū quas dimittis oblitus: an bonorum ad quæ pergis incredulus. Profecto si q; pauloante dicebā: & quod magni dixerūt uiri: uestra quæ dicitur uita mors est: Illud est consequens: ut eius finis quæ mors dicitur uita sit. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Rex te tuus carcere liberat: iam uincula frangunt quæ fecisse mortalia pium patrem libuit. Idq; uel maxime ad illius misericordiam pertinere: & Plotino uisum: & uestris approbatū sciens: quid queraris nescio. ¶ Do. Morior. ¶ Rō. Vocat te rex tuus foelix nuncius. Sæpe est em̄ nec uidetur faustum quod inuitis acciderit. Consensum adhibe: tūc sentire incipies q; bene tecum agitur: hic quem metuis carceris exitum & malæ uitæ reputans & mortis bona præfagiēs: quasi olor ille Socraticus diuinationis particeps & ob id sacer Apollini moriendo cantabis: si non uoce saltem animo: Et nisi q; absit graue nimis in expiatoꝝ te criminū pōdus præmit: quod fecisse Ver-

D

spasianus corpore legitur: tu facies mēte: ut assurgas moriens: nec te dignum censeas iacētē mori: neq; minus hac in parte tibi tribuas q; ille sibi q; non ut ille sis princeps: Mors enim nescit imperium: Principes non agnoscit: ad æquatrix optima: Multa forsan in uita: certe in morte nihil illi licuit q; non liceat tibi: quin & plusculū diuinæ opis tibi ni respuis affutur; spero: nō quia tu melior: sed q; tu gratuito dei amore foelior: q; negata magnis & sapientibus abscondita cōcessit paruulis & reuelauit indoctis. Adde q; tum utilius: tum

De Morte ante diem: Dialogus CXX.

E
 facilius tuum erit assurgere. Illius enim conatus corporeis uiribus egebat: quas morbo extenuat: mors extinguit: tibi ad assurgendum non nisi animi uiribus est opus quæ uicinia sæpe mortis augent. **CD.** Morior. **CR.** Quid in tuto trepidas: quid in plano cespitas: quid in prono hæsitas: Non tibi ingeram quæ hoc loco disputant philosophi: Multa sunt enim quæ morientis occupatio & angustia temporis non admittunt: debuit tibi profunde admodum hæsisse quicquid ubiq; de hac re ab antiquis philosophis disputatum est: Vt enim ipsi idem uolunt: asperarum rerum omnium remedia superuacua facere potest: rara quidē: sed in finem rara prosperitas quæ aduersus mortem differuntur: ea semper utilia semperq; necessaria: ut sint moriendi non fortuita sed naturalis & inuicta necessitas facit. Inter ceteros sane multa & ualida in Tusculano ipso: cuius supra memini prima luce recolligit Cicero: quæ nisi olim didiceris: nunc docendi spacium non est: quibus efficit siue in malis sit qui moritur: siue in bonis esse uideatur: quia tamen ex quo fortunæ iaculis patet omnis hominum status: a malis eum non a bonis morte discedere: quod acer quisq; humanarum obseruator res: haud dubie uere sentit. Morte igitur non offensum se: sed sibi consultum iri existimat: iam late illam cogitans & cum uenerit uisurus ut liberatoris sui nunciam seu ministram: & cum transierit respecturus: ceu fenestram unde mundi laqueos & carcerem carnis euaserit. Illud Cicero idem disputando consequitur: seu perit animus seu transfertur: ut uel mali nihil: uel boni plurimum sit in morte: argute fortassis apud suos: apud uos nempe non philosophis modo sed ne uulgo dubium: credo Herule: nec apud eum ipsum de quo sæpe loquimur Ciceronem: quod magnificentissime multis testatus est locis: sed uel sui collocitoris: uel illius æui diffidentia seruebat. Ad summam igitur sic teneto ut scias immortalē esse animam: quod non solum concors uestræ gentis opinio: sed philosophorum omnium excellentissimi tenuerunt: Nulla tibi spes in occasu animæ quæ natura talis est ut mori nequeat: neq; hinc fidas nil mali superesse post obitum quod nulla sit futura anima quæ pati possit. Sed quia creator animæ ipse est mitis: ipse pius ac misericors: opus suum non despiciet sed ueraciter in uocantibus prope erit. In illum preces: in illum uota: in illum spes ultimæ ferantur: in illius nomen extrema desinant suspiria. In securus: nihil timeas: natura parens benignissima nihil fecit horrificum: mortem formidabilem error facit hominum non natura rei prouida: Si quid magnum uoluis animo: si quid altum struis: humiles & iestas uulgi uoces acta quæ despicias: uerum illos suspice quorum imitatio ad ueram gloriam uia est: Apud nostros quidem late foeliciterq; morientium: innumerabilia sunt exempla. Sin antiquiora perquirimus: multi occurrent: qui mortem non modo ferant fortiter sed arcessant: quod in Marco Catone: sicut modo diximus: Marcus Cicero excusat: Seneca autem & laudat: Nobis uero neutrum sat probatur: sed secundum minus: quia tolerabilius est errorem excusare quam laudare: Nos utrumq; reiicimus: quoniam ut uocatum respondere & reuerenter parere laudabile: sic imperatoris iniussu commissæ de custodia & corporis statione discedere capitalis est habenda defectio: & uel exilio graui: uel summo plectenda supplicio. Sciens repeto ut altius imprimam: Abundant enim: nisi fallor: hæc omnia superior tractatus explicuit. **CD.** Morior. **CR.** Immo carnis tributum: naturæ debitum persoluis mox futurus liber: fac libens quod uel nolens faceres: & ut bene ait quidam: mortis hortator cupias quodcumq; necesse est. Non est utilius immo quidem non est aliud in necessitate consilium: quicquid fit a uolente fit leuius: & desinit esse necessitas si uoluntas accesserit. **CD.** En morior. **CR.** En te dominus præstolat: Accelera ne titubes neu cuncteris: pone suspitiones: non tu tibi charior es quam illi: Quis uocatus ab amante diffidit: Adhuc forte miraberis timuisse quod optandum esset. Multa iam solutus scies quæ uinctus nullo unquam studio didicisses: usq; adeo ut arcana rerum nosse uolentibus: ad quæ mortali uelo obsita acies uestra non penetrat: quæ profecto cupiditas naturalis est homini: sed uahementior studioso: nil morte melius putem: nilq; quam breuius ad optatum ferat. **CD.** Morior. **CR.** Immo obdormis uitæq; fessus ut arbitror requiescis. **CD.** Morior. **CR.** Vade in æternam requiem: nunc primum uiuere incipis. Bona mors initium est uitæ.

De Morte ante diem: Dialogus CXX. **CD.**

A
q
 Videtur quod ante diem morior: **CR.** Ante diem nemo moritur: Sed non omnibus dies idem: Immo ut uates ait eximius: Stat sua cuique dies: ad quam quisque cum uenerit metam attingit. Et quoniam nec redire datum nec subsistere: transeundum est. **CD.** Ante diem morior. **CR.** Posset id uerum esse si in diem debitor fuisses: purus

De Morte ante diem: Dialogus CXX.

debitor semper debet: Semper itaq; nutum sui creditoris obseruet: & semper in numerato habeat quod debet. Habet autem semper: dum mortale corpus habet: nullo mutuo: nullo opus est fœnore: domi habet: Immo quocunq; ierit secū habet: & ut dicī in manu habet unde se liberet: quo soluto nil naturæ amplius: & nil iam cœlestibus ullis debet: ut Virgilius ait. Pone igitur hanc querelam: Ante diem non reposcit qđ omni debet die: quin p̄ eo qđ dicebam gratias age: quia scilicet ad id debitum nec prece: nec possessione: nec pignore: nec usura indiges: qđ ultimū dixisse fertur Spartanus ille uir fortis incognitus sed dignus agnosci: cum ad mortem ductus: ob hoc ipsum imperterritus iret atq; alacer: qđ capite suo satisfacere Lycurgi legib⁹ posset. **CDō.** Morior ante diem. **CRō.** Nō intelligo quid sit ante diem mori: nisi quod uulgo dicitur: Ante lucem: seu cum primū elucescit: quæ exercitijs eius quam nunc agis animæ aptissima hora est: Alioquin quis omnino hominū ante suū diem moritur: cum ille sit suus dies in quo moritur nō alius? **CDō.** Ante tempus morior. **CRō.** Neq; ante tempus neq; post tempus: sed in tempore morieris: nisi sic forte tēpus accipis quod tu tibi: non natura seu fortuna præfixerat. Ante illud enim sic non mori potes: sicut nec post illud uiuere. **CDō.** Morior ante tempus. **CRō.** Quis nisi amēs queritur ante tempus absolui uinculis & carcere relaxari? Lætandū Mediūsfidius si ante tempus accidisset: sed nec accidit nec accidere potuit: suum tempus habent om̄ia: hic te terminus manebat: hic metham fixerat qui te ī hoc uitæ stadium induxit: Si de hoc sine quereris: & de alio quolibet queri posses. **CDō.** Cito morior. **CRō.** Cito natus eras: Non moritur cito qui iam senuit. Q; si nō senueras: cessat altera pars querelæ: q̄uis si portio uitæ ultima est senectus: non senuisse non potest quisquis moritur. Sed intelligo senectutem ut uulgus: annoꝝ congeriem multorum: cui non ut reliquis finis est alius q̄ mors: de initio discrepant uarijs sententijs: sed pro uiribus senescitium proq; ualitudine corporum atq; animoꝝ habitu ad concordiam redigendis. Tota deniq; res huc redit: ut uel mortis incusare celeritatem de sinas: uel molestias uitæ prolīxioris quæ de mortis ipsius tarditate proueniūt: Sed uos uobiscum dissidentes nec mori uultis nec senescere: cum utrunq; certe uel alterum sit necesse. **CDō.** Amplius uiuere poteram. **CRō.** Immo certe nō poteras: Nam si posses: puto uiueres: Sed hoc dicere uis: uolebā seu sperabam: Et ut est animus mortaliū uitæ audius: spei credulus: utrobiq; perfacile tibi assentiam. At si dicere uis: debebam: quia pauculos adhuc dies uiuere ætati non indebitū uideretur: nō æque consenserim: Quidam enim serius obunt: multi ocus: nūq; nullus: hæc inter nihil in cōe. p̄uisum: nisi ut oēs mortales una lex teneat: unum mortis imperium: alio tamē atq; alio moriendi genere diuersisq; uitæ spacijs: sic rei unius modus multiplex tempusq; peruarium est. Aequo animo igitur quisq; suum mortis gen⁹: suum diem mortis expectet: nec auuiditate uitæ: nec fastidio qđ indocti ingratiq; omnes faciūt: de naturæ legibus queratur aut litiget. **CDō.** Modicū uixi. **CRō.** Nullus tantum uixit ut non sibi modicum uixisse uideretur: & est plane modicum quicquid hic uiuitur: Itaq; si diu uiuere delectat: uitā illam quærite ubi semper uiuitur: quæ & si hic nō sit: tamen hic quæritur. **CDō.** Vixi modicum. **CRō.** Quid si plus uixisses: nunquid ideo nō uixisses modicum? Spacia uitæ huius imparia & incerta sunt: unum omnibus est cōmune: cuncta sunt breuia: Vixit aliquis octoginta annos: quid hic quæso plus habet q̄ qui octo? Verte acriter te in te nec te fallat uulgi furor: quid pl⁹ inq; habet qui diutius uixit: nisi forte curas laboresq; & dolores & tædia ac peccata in lucro ponitis? Aut quid plus haberet si uixisset octingentis? Est in expectatione fateor plusculū aliquid: At cum spaciū utrūq; transierit: mihi crede: nihil inuenies quo plus uixisse fœlicius sit. **CDō.** Morior dum bene agere cogitabam. **CRō.** Quid agere cogitabas nec agebas? Sic forsitan in perpetuū cogitasses. Sūt qui bene agere semper cogitent: nunq; tamen incipiant. Q; si bene agere cœperas: ne dubites: q̄uis boni operis finem mors præuertat apud cæca hominum iudicia fortasse aliqd sed spernendum: apud infallibilem rerum æstimatorem nil tibi subtrahitur: integra merces tua est: non actuum modo sed uotorum. **CDō.** In medio rerū apparatu morior. **CRō.** Hoc non mortis sed moriētium culpa est: qui breuissimam uitæ telam: tum maxime ordiuntur dum præcidenda erat: qđ nisi sic esset non tam sæpe in expletis uitæ muneribus morte præuenirentur: sed expletis ac transactis uiuerent: qua profecto nulla dulcior uita est: Hanc tamen dulcedinem non tam uitæ breuitas q̄ uiuentium torpor hominibus eripit: quibus nulla ideo longa est uita: quia quantumcunq; sit temporis nunq; uiuunt: semper uiuere meditantur: & iam senes inter noua uitæ consilia fluitantes celeri sine serum

B

C

D

De Morte uiolenta: Dialogus CXXI.

B principium antecedunt. **¶ Do.** Morior dum magna pararem. **¶ Rō.** Hoc multis magnis uiris fereq; omnibus accidit. Fallunt homines cum in multis: tum in morte præcipue: quã uenturam nemo est qui nesciat: dilaturam sperant: & abesse procul fingunt sibi quã uicinã semper hinc uitæ breuitas & fuga temporis facit: hinc fortunæ uis & casuum humanorū circumfusa uarietas. Et o cæcitas mira: quod quid uobis sit sperandum in alijs saltem aliquando non discitis: Sed sic est: ægre ad amaras cogitationes animus redit: Ita quod dum sibi quisquis longissimū uitæ spaciū spondet: dumque uel æuū Nestoris: uel ut ait Cicero: Metelli fortunã sperat: denique dum se quisque prædilectum naturæ filiū credit: de primordijs agitates finis occupat: & multa deliberantes improuisa repente mors aggreditur mediosque intercipit apparatus. **¶ Do.** Viridi morior ætate. **¶ Rō.** Ut nil in hoc aliud boni sit prouisum tibi est saltē senio ne marcescas. Senectus enim quæ uis non sit grauis: ut apud Ciceronem ait Lelius: utque a nobis supra disputatum est: aufert tamē eam uiriditatē: in qua quidē: ut Scipionem ille: sic tu nunc etiam & te fuisse cōmemoras: multis tu fortasse desiderio: nulli iam fastidio futurus sis: quod in longa ætate uitare quãtalibet uirtute subdifficile est. **¶ Do.** Iuuenis morior. **¶ Rō.** Nosti quid in uita passus fueris: quid passurus ignoras: & mihi crede in hoc tã uario tanque immitti fortunæ regno qui præmoritur comitē fallit. **¶ Do.** Morte præpedior ne cœpta perficiam. **¶ Rō.** Iuste id quidem: agitis enim semper quæ pegerisse pridem decuit: peractique nihil est: hoc maxime uobis grauem mortem facit ac miserã: Et si quidem absque tua culpa cœpta peragere nequiuisti: sufficiat uoluisse. Sin per ignauitiam distulisti: displiceat neglexisse. Quod si forsan hæc lamētis causa prætendit: uere autē nihil aliud quod uitæ prolixitas & dilatio mortis optat inanis: licet publici uoti tandē te uel sero pudeat. Audite tamen me mortales usque adeo uitæ cupidi: quæro ex uobis sequestrato uirtutum exercitio: quid omnino aliud uita hæc que signis & inutilis mora est: quæ quãtalacumque fuerit nequit non esse breuissima. Dicitur ergo placet illius cuius Augustinus meminit: quæ in extremis agere cum amici solarentur ac dicerent: ex eo morbo que minime periturus esse: Respondit: si nunquam bene: at si aliquando cur non modo? **¶ Do.** Interruptis rebus morior. **¶ Rō.** Si ad mentem redeunt: aut rebus gestis aut ingenio clariores: magna pars in expletis opibus obiere: paucis in hac breui uita contigit ut concepta seu iam incepta perficerent: Tu uero quoniã cōmuni hominū more has te in angustias impigisti: nec præterita retractari possunt: unam hanc emergendi uiam arripe: non ut ad multa interrupta flebiliter inutiliterque respicias: sed ut uiriliter quod unum restat expedias: bene mori.

De Morte uiolenta: Dialogus CXXI.

¶ Do.
A Ed uiolenta morte pereō. **¶ Rō.** Si nolens moreris: uiolenta mors omnis est: at si uolens nulla. **¶ Do.** Per uim morior. **¶ Rō.** Si quidem uita uis aufertur: quid interest ferbris: an gladius: dum libere egrediare: quid refert: an ergastuli tui fores sponte pateant: an frangatur? **¶ Do.** Vi morior. **¶ Rō.** Multæ sunt species mortis sed mors una: quæ an uiolenta sit: an non: morietis arbitriū est: uim uis maior superat: cōsensus extinguit. Sapiens sic instructus est: ut quibus non potest obstare cōsuetiatur. Quid tu inquires: Percussori meo ut consentiã iubes: quidã non consenserunt modo sed gratias egerunt: Inuentus est qui percussorum suorum ignorantiam excusaret & supremo illis anhelitu ueniam precaret: Neque ego te cruento cōsentire carnifici iubeo sed inuictæ forti: cui qui non sponte paruerit ui parebit. **¶ Do.** Morior hostili manu. **¶ Rō.** Quid tu igitur amici manu mori posse credideras: quando id tibi nisi ab ignorante contingeret? **¶ Do.** Hostili dextera pereō. **¶ Rō.** Hostiles euidis manus. Ille dum iræ suæ obsequi libertati tuæ cōsulit: præti suæ detrahit: nilque amplius in te potest. **¶ Do.** Hostili manu occubo. **¶ Rō.** Satis est sub iniusto hoste percubere que sub iusto rege. Illic enim occisoris est crimē: hic occisi. **¶ Do.** Hostili ferior manu. **¶ Rō.** Quid tua magis interest que dextera que gladio feriare? Non de manu sed de uulnere querit: que uis & Pompei manu Cæsaris feriri pro mortis solatio uideatur apud Lucanū optare: & apud Statium Campanus Ipseum: apud Virgilium Aeneas Lausum: Camilla Ornithū: que illorum manu occiduntur cōsolentur. **¶ Do.** Ferro morior. **¶ Rō.** Cōmunis tibi cum maximis fortuna: cumque optimis uiris bona pars eorum quos uel præsens uita felicissimos habuit: uel æterna sanctissimos habet: gladio periere: quos si numerem non breuis loqui monitoris: sed longi opus erit historici. **¶ Do.** Gladio pereō. **¶ Rō.** Alij aliter: quidam laqueo: quidam lapsu: quidam unguibus leonis: aut apri dentibus: multis ferri copia defuit dum optarent gladio perire. **¶ Do.** Ferro ferior. **¶ Rō.** Quid scis an maiori exitio subtraharis: quodque miserimū

De Morte ignominiosa: Dialogus CXXII.

centes: grauioris miseræ fuga sit. Dixi supra ut Plotinum alterum a Platone philosophiæ decus pestilens lepra percussit: Id non dixi: ut alterum ab Homero poeticiæ Graiæ lumē Eupridem canes moribus lacerarunt. Lucretius uestrorum uatū primo proximus: cui tam multa Virgilium auferre non puduit: amatorio poculo accepto in morbum rabiemq; compulsus: gladio ad postremū pro remedio usus est. Herodes rex Iudeæ tam foedo morborum agmine circumuentus interfijt: ut compēdiosior ferri mors inuidiosa sibi esse potuerit: utq; auguror fuerit Romanus princeps Hadrianus morbi tædio uictus: impatientiam doloris ferro abrumpere si licuisset optauit. Magnum quendam uirum hac ætate uermes toto scartentes corpore: mures alium exedisse narrantur. Inter tam multa ludibria humani corporis: si electio tribuatur: quis imbecillis adeo ut non ferrum ambiat? **CDō.** Ignibus pereo. **D**
CRō. Quidam animæ uim naturamq; igneam extimantes: id facillimū mortis genus optati sunt. **CDō.** Flammas absumor. **CRō.** Vermibus ereptū corpusculum nō putrescet. **CDō.** Fluctibus obruor. **CRō.** Piscibus cōuiuū: bustum tibi amplum nobile nitidū. Et qd refert corpus terreū: terræ reddas an pelago? **CDō.** In freto morior: **CRō.** Nō ubi sed qualiter moriaris ad rem pertinet: ubiq; bene mori licet ubiq; male: Non in loco sed in animo est quod fœlicem mortem facit aut miseram. **CDō.** In mari pereo. **CRō.** Persuasum multis scio in mari miserum mori: q; æthereus atq; ardens spiritus suo contratio uideatur opprimi: Sed ut dixi nihil locus ad miseriam: animo totum. Itaq; de hac re nauatæ nescio cuius respōsionem probō: quem cum quidam interrogasset: ubi nam pater eius obiisset? In mari inquit. Cūq; idem ille de auo & proauo atq; attauo nominatim ex ordine quæsiuisset: respōsumq; idem de singulis accepisset: Intulit: & nūquid tu inquit mare ingredi non times? Respondit nauata dissimulās: & ubi nam tuus obiit pater? Suo ait in lectulo: ubi auus inquit: & is ait & proauus & maiores mei omnes suis in lectulis obire. Tum nauata: Num tu inquit tuum non times in lectulum ascendere? Elegāter quidem aliquantū plus q; nauatice. De morte igitur naturā uiderit quæ mortales fecit: at de genere mortis: de loco: de tempore uiderit fortuna. **CDō.** Veneno morior. **CRō.** Comites tibi illustres pridem dum de hoc uno agere exponui. Regia quidem mors est gladius: sed uenenū magis. Et ad summā: Ridiculū ualde est ubi de morte decreueris: de instrumentis esse anxium.

De Morte ignominiosa: Dial. CXXII. **CDō.**

f Ed ignominiosa mors est. **CRō.** Mortem ignominiosam facit non gen^o aut qualitas sed causa supplicij. **CDō.** Ignominiose morior. **CRō.** Nemo bon^o male moritur: nemo malus bene. Honestam mortem non funeralia: non ministri: non purpureæ faciunt exuuiæ: non inuersi clypei atq; enses: & flens dominum familia: & uulgi clamor ac lamenta: & mœrore uxor insignis & pietate filij: & deiecta ceruice ante feretrix nigro indutus: ac lachrymis gradibus humens & homo: nō postremo funereus laudator: & imagines aureæ diuitis sepulchri: defunctiq; titulus uicturus in marmore donec sua quoq; licet sera lapidibus mors sit: sed uirtus & clarum meritis uiri nomen: non uulgaris egens aura: sed suapte eminēs maiestate: quod non præceps & cæcus fauor hominum: sed rerum series & innocens uita pepererit: atq; usq; ad mortem ueritatis & iusticiæ suscepta defensio: Interq; medias mortis minas imperterritus atq; infractus animus ac generosa fiducia. Cōtra his decoribus honestam mortem: quis ignominia quæso loc^o est: aut quomodo turpiter mori potest qui sic moritur? Seruilem in modum uirgas adhibe & tortores & laqueos & secures: fige cruces & rotarum radios attolle & quadrigas in diuersum age lacera huc & illuc membra rapturas: Adde ignes & craticulas prunis impositas atq; oleo uasa feruētia: & ferarum dentes fame armatos: Adde uncōs & gemonias ac tracta per uicos laniata cadauera: & quicquid iniuriæ atq; opprobrij: seu uiuum: seu exanime corpusculum pati potest: Dura mors fortasse uidebit: ignominiosa certe nō fuerit: Immo uero nōnunq; eo clarior quo durior. Itaq; apparat^o hic exterior & tumultus: & tubæ: & carnificum truces uultus & irata uox tyranni: nihil profus ad rem: intra teipsum te reflecte: ibi te quare atq; excita: omnibusq; quæ supersunt animi uiribus ad extremos casus accingere: aures ab inuiso strepitu: a supplicij pompa oculos auerte: tacitusq; totam animam recollige atq; hortare: resq; ipsas examina non umbras rerum: tu si mortem ipsam rectis oculis spectare audes: nec ferrum puto: nec restim: nec liuentes calices: nec stillātes carnifices horrebis. Vanū

De Morterepētina: CXXIII. De ægotāte extra patriā: CXXIII.

B est enim ipsum hostem cum contempseris eius faleras aut signa metuere. **¶ Do.** Ignominiosa morte damnatus sum. **¶ Crō.** Sæpe actor seu delator infamis & obsceni testes & obscurus iudex: reus autem ipse clarissimus: Sæpe ignobilis uulgo mors nobilis uero gloriosusque qui moritur. Iam ut sileam reliquos: quæ & nimis multi & multo impares sunt: quæ usque ignominiosior mors quam crucis: in qua pependit eximium illud & prænitidum cœli decus ac terræ: ne tale aliquid ignominiosum sibi censeat ulla fors hominis. Et quoniam summo nihil est altius: in hoc desino: Omne genus mortis honestare potest uirtus: uirtutem nulla mors inquinat.

De Morte repentina: Dial. CXXIII.

A **T** repente nimis morior. **¶ Crō.** Pauloante si recolo senuisse te dicebas: miror quomodo repentina mors seni est: qui nisi non dicam: delirat: sed insanit: Semper ante oculos mortem habet: Namque cum omni ætati salubriter sit consultum ut omnem diem sibi ultimum credat: hoc amplius rite consultitur senectuti: ut omnem horam sibi putet extremam: Neque illud modo non audiat quod est apud Tullium: Nemo tam senex qui se annum non putet uiuere: Sed ne id quidem quod Seneca ait: diem. **¶ Do.** Subito morior. **¶ Crō.** Quid hic dicam: nisi ut repetam quod ille olim summus hominum nec minor ingenio quam fortuna: uno ne integro quidem ante suum obitum die quasi iam uerum experientia uicinitate præfagiens: dum de hoc ageret: repentinam atque improuisam mortem commodissimam iudicauit: quod iudicium ab ea uidebitur religione dissentiens quæ ab hac morte liberari flexis genibus deum orat: Neque ego hæc sententiam ubi sit libertas amplector: aliud tibi nempe cogitandum est: neque uero hanc optabilem: sed ubi sit tolerabilem mortem dico. Siquidem sapienti quicquid eminus cuncta præuiderit: inopinum nihil accidere posse non ambigitur. Vnde fit ut improuisa mors non sit cuius prouida uita fuit: Nam quo pacto rerum maxima negligat: qui parua: qui minima etiam librare sit solitus: Humanis autem in rebus quid mihi maius morte monstraueris: quid par morti? **¶ Do.** Velocissime morior. **¶ Crō.** Impræmeditata modo non sit mors: quo uelocior eo facilius: Et supplicium enim si quod est: utique breue est sensumque ipsum celeritate præueniens: & morti detrahatur quod est in morte durissimum: metus mortis.

De ægotante extra patriā: Dial. CXXIII.

A **L**iena in patria ægrotō. **¶ Crō.** Quid refert cui sit patria: ægritudo utique tua est. **¶ Do.** Ludis me: ego extra patriam ægrotō. **¶ Crō.** Qui extra unam patriam est: in terra aliam sit oportet: extra omnem patriam nec ægrotare nec sanus esse quisque potest. **¶ Do.** Diuerticula uerborum quæris: extra meam patriam ægrotō. **¶ Crō.** Vnum hoc bonum huic inest malo: nemo grabatum tuum præmet: non importuna uxor aut filius: sui uterque sollicitus: negligens tui. Quotiens putas uiro uxor: patri filius: fratri frater in ultimis laboranti puluinar iniecerint: & mori adiuuerint: quem alienigenæ uetissent? Sæpe ibi maior est charitas ubi minor creditur: Certe nullus astantium morbo tuo gaudebit: nullus tibi mortem optabit. Quæris causam? Nullus hæreditatem tuam expectabit: Omne in facinus spes & cupiditas impellunt: hæc tranquillitas non facile tibi in patria contingit: Multi stratum circumlisterent sub officij specie funeri inhiantes: quæ cogitatio ægrotanti ægritudo: nisi fallor: altera est: Obsessum hinc lupis: hinc uulturibus se cernentis: iam cadauer mente captantibus. **¶ Do.** Extra patriam ægrotō. **¶ Crō.** Quid scis: forsitan nunc in patriam redis: Rectum & breue iter in patriam est mori. **¶ Do.** Extra patriam æger sum. **¶ Crō.** O superuacua semper & inanes hominum querelæ: quasi uero ardentior extra patriam febris aut durior sit podagra: Malum hoc omne quod uidetur uoluntarium est: atque in uestra positum potestate: ut pestes alia quascunque falsa animis inuexit opinio.

De Moriente extra patriam: Dial. CXXV.

A **O**rior extra patrios fines. **¶ Crō.** An peregrino id accidit an exuli: Iam seu te in his terris uiuendi discendi que studium: seu religiosa deuotio detinebat: & gaudendum que honesto te mors reperit in actu: seu iusta sententia & ferendum non modo fortiter sed libenter. Nullo enim melius modo iniusti scelus hominis quam iusti supplicij spontanea ac tranquilla perpeffione diluitur. Sin potentioris iniuria: neque id tamen ideo dolendum: sed satis: ut arbitror: de exilio disputatum est. **¶ Do.** Extra patriam morior. **¶ Crō.** Dicebam

De Moriente extra Patriam: Dialogus CXXXV.

modo hoc est in patriam redire: nullus rector trames erat: nullus breuior. An tibi Eudem⁹ ille Cyprius familiaris Aristotelis e memoria lapsus est: de quo & Aristoteles idem scribit & Cicerō: Qui cum grauius in Thessalia ægrotaret: uidit in somnis se quæ primum ægritudine liberandum: & post quinquennium in patriam reuersurum: Tyrannum uero urbis illius: ubi tunc erat Alexandrum Phæreum ilico periturum. Cunctus ipse paucis post diebus insperata redditus saluti & tyrannus a cognatis esset occisus: atque ita ueram per omnia uisionem ratus: pmissio tempore reditum in patriam expectaret quinti anni ad finem perueniens Syracusis occubuit: eoque illum modo in patriam suam rediisse somniorum interpretes dixerunt: ne qua penitus pars somnii falsa esset: Ego quid de somniis sentirem dixi alibi: De hoc in patriam reditu quid occurrerit modo dixerim. ¶ CDo. Extra patriam mori cogor. B
 ¶ CRō. Dixi dum de exilio loqueremur & repeto: aut nemo extra patriam moritur aut omnes. Doctis quidem uiris placuit omnem mundi plagam patriam esse: & præsertim forti animo quem non huius aut illius partis amor astrinxerit: alijs eam tantum ubi bene esset: Cōtra: nullam hic esse homini patriam quibusdam uisum est: Illa cōis: hæc altior philosophia est. ¶ CDo. Morior procul a patria in qua natus sum. ¶ CRō. Vbi moreris illa demum ueritas patriæ tua est: Illa te diutius possidebit nec uagari sinet & proprium perpetuumque incolam sinu amplexa cōstringet: Disce hanc terram pati quæ te ortum alibi transformabit in se. ¶ CDo. Procul a patria mors me manet & sepulchrum. ¶ CRō. Et cœlestes illi diuinique homines quos una ætas & eadem media mundi parte genuerat: toto orbe dispersi sunt mortibus ac sepulchris. Illum Ephesus: illum Syria: illum Persis: illum habet Armenia: illū Aethiopes: illum Indi: illum Achaia: illos Roma: illum ultima seruat Hispania: quosdam tamē ex his loco mortis ablatos esse: nunc in Italiæ urbibus fama est qua terreni erant pars quidem ætherea pridem haud dubie cœlum tenet. ¶ CDo. Extra patriam mori oportet. ¶ CRō. Quid secundi ordinis uiros loquar: Illum Stridoni Bethleem prius & post Roma: illū Gallia Pannoniæ: atque illum Athenis abstulit Parisius: hunc Græciæ atque hunc Hispaniæ rapuit Roma: hunc Mediolanum Romæ uiuum: hūc defunctum Africæ Sardinia: mox Sardinia Tinicum occidentis duo lucida sydera æqua meritis iuncta animis: uicina corpibus: qui sunt de quibus loquor intelligis: atque ideo multa festinans transeo. Sed ne tertij ordinis exemplum desit. Illum Palestinæ Cyprus tulit: illū Nursiæ Cāpania: hos Hispaniæ Italia: Illū quidem Bononia: hunc Patauium. ¶ CDo. Intelligo plane singula: sed adhuc inuitus procul a patria morior. ¶ CRō. Et ego plane causam rei huius intelligo: quæ scilicet sanctissimis spiritibus cœloque semper hærentibus nulla iam terrenæ patriæ cura esset quæ nōdum tibi deponita: sed mihi crede: si cœlo inhias deponenda est: Attingam tamen dehinc alios uirtutis amicos: cœli memores: nondum tamen cœli studio terræ oblitos. Samij ossa Pythagoræ Metapontus texit. Ciceronem Arpini ortum: Romæ altum: Caiete sinus exanimem uidit. Plinium quem infantem lauit Athesis: grandæuum Veseui cinis extinxit. Virgilium mundo dedit Mantua: Brundisium: siue ut alij perhibent Tarentum rapuit: nunc Neapolis tenet. Ouidium Sulmo compegit: Ponticum soluit exilium. Terentium Comicum ut fama est: Carthago genuit: Roma docuit: Arcadia sepeliuit. Flaccū Horatium Apulia: Ennium Calabria: Staium prouincia Narbonensis: Ausonium Vasconia: tres Annæos: siue ut alij uolunt: quattuor: duos Senecas uidelicet Galionem & Lucanū misit Corduba: & hos omnes: & Plautum Arpinatem: & Lucillum Aruncum: & Pacuuium Brūdisinum: & Iuuenalem Aquinatē: & Propertium Vmbrum: & Valerium Antiatem: & Catullum Veronensem: & Varrū Cremonensem: & Gallum Forliuensem: & Astium Pisaurensis: & Cassiū Parmensem: & Claudianum Florentinum: & Persium Volateranum: & mille alios Roma retinuit: ac magna ex parte humo condidit: Tiroliuo Patauino uix serum uelut ad sepulturam patriæ restituto: Sic ex diuerso multos Roma eadem genuit alibi morituros. Orbis terræ quasi domus angusta est: & ipse quadrangularis: cuius ab extremo ad extremū transitus: & hic uiuere: illic mori. Non pluris est fortibus animis quæ pro uario usu balneum tridinio seu brumali æstium thalamum mutare. Tria est omnibus maximeque illustribus alternatio hæc originis & sepulchri. ¶ CDo. Scio sic esse: extra patriam tamē moestus morior. ¶ CRō. Nihilō lætior ī ea ipsa quā tuā dicis patriam moreris: sed indulgetis fletibus dolēdius causas aucupamini: tamē sua illis isit delectatio: quæ si aīm uulgi erroribus circūuētū sancte doctusque siue ac discretæ paupertatis exempla nō adiuuant: fortunatoribus agā: si quæ doles regibus ac Cæsaribus accidisse monstrauero: ducumque clarissimis maximorum ne hominum for-

De Oriente extra Patriam: Dialogus CXXV.

F tunam sis recusaturus uidero. ¶ Do. Quid dictura quos ue in medium prolatura sis sentio: Sed quid opus est uerbis: doleo extra patriam mori: mortisq; molestiam locus grauat. ¶ Rō. Medicam manum horres: uideo: pergam tamen: q̄ foeliciter tu uideo: mihi uerū dixisse ac fideliter monuisse: sat fuerit. Alexādrum Pella genuit: Babylon peremit: Alexādrum conditoris sui nomen ac cinerem custodiuit. Alterum Alexādrum Epiri regia paucrat: Lucanus amnis obruit. Cyrum Persis regem tulerat: Scythia truncum tulit. Marcum Crassum magnūq; Pompeium Roma & Romanum Imperium omne suspexerat: quæ uiuorum magnitudinem tolerasset: utiq; mortuorum si fors sineret suffectura cineribus: sed alterum trans Euphratem tellus præssit Assyria: alterum Aegyptiaci gurgitis unda contorsit. Catoni huic ultimo Roma principium ac nomē: finem cognomenq; dedit Utica. Cornelios Scipiones Roma progeniuit nobilissima & reipublicæ saluberrima germina: quibus seruanda sæpe esset & ornanda: hos sic sua fors distribuit ut duo hi qui dicuntur magni Hispana tellure obruti. Superior Africanus Literni: Nafica Pergami: Lentulus intra Siciliam: seiunctis habitent sepulchris: Soli ex hoc numero Asiaticus atq; Africanus minor Romæ iaceāt: meli⁹ quolibet in exilio iacturi. Ille carcere multat⁹: hic morte. Sic sæpe ubiq; meli⁹ uiuas: meli⁹ moriari q̄ in patria: nusq; durius iaceas q̄ domi. Tres Decij: & si duos tantum fama celebret: extra patriam animosissime ceciderunt: cum latinis pugnans pater: cū Hetruscis filius: addidit Cicero & cū Pyrrho nepos: Quid nunc ex ordine occurrentes eximios duces sequar: omnes Romæ genitos sed extinctos alibi: Attiliū Regulum pro seruanda patria simul atq; hosti fide: quo crudelius: eo gloriosius morientem uidit Africa: & sequenti bello Gaium Flaminium Cortona: Aemilium Paulum Cumæ: Claudium Marcellum Venusia: Tiberium Gracchum Lucania procumbentem uidit: Nulli horum Romæ mori cōtigit. Duæ spes ingētes Imperij Romani in ipso ætatis flore succisæ: Drusus & Marcellinus: Et si ambo in patriam reuersi: ambo tamē procul a patria: Ille in Germania obiit: hic Baione. Quid nunc: tu ne Tarquino superbior: tu ne potētor Sylla es: Atqui ille Cumis exul: hic dominus Puteolis expirauit. Quid minores loquar: Augustus Cæsar pater patriæ: extra patriam obiit apud Cāpaniæ Nolam. Tiberi⁹ dispar moribus imperio par: apud Campaniæ Misenum. Vespasianus ac Titus optimi principes ut patrem & filiū decebat: una & eadem uilla: q̄uis prope: extra urbem tamen obiit. At Traianus in occidente natus: in oriente defunctus est. Septimus Seuerus in Africa humilē habuit originē: Romæ superbū imperiū: Eboraci autē in Britānia spulturā. Theodosiū ī Hispaniis ortū: defūtiq; Mediolani: Cōstātinopolis accepit quæ iā prius aliūde æditū sui nois possidebat auctore. Quid de alijs dicā: Lycurgū Sparta pfugū: Creta suscepit. Eadē Creta Saturnū regē pulsum a filio abeuntem uidit: Italis finibus abditum humatumq; audiuit. Africæ lumen Hannibalem tegit urna Bithynica. Thesēū: Themistoclem ac Solonem: tres Atheniēsiū coronas sic fortuna dispersit: ut primum Syrus: sc̄m Peris: tertium Cyprus sepeliret: Imparitia tantis cadauerib⁹ sepulchra: Dies me deficiet singulis immorātem: neq; te historijs obseruere pposui: sed monere. ¶ Do. Teneo: sed hos oēs & q̄scūq; enūerare alios potes: extra patriam defunctos fateor: sed uolentes nego: dolentesq; arbitror. ¶ Rō. Vnde hoc tibi nisi q̄ stulti omnes: sc̄m se alios æstimant: neq; quod sibi difficile est cuiq; possibile suspicari possunt: Et fortasse illi ueteri potius prouerbio præbuit aurem: Bonum ē peregre uiuere: mori malum: cum utruq; potius bonum sit: modo bene fiat: longanimiter atq; honeste: Malum utrūq;: si male: si flebiliter atq; ignaue: Dicam quod mireris: quodq; prouerbio penitus sit aduersum: si qua locorū querimonia iusta est: hanc ego facilius uiuētī promiserim cuius utcunq; forsan intersit: q̄ morienti cui omnis loci cura superuacua est iam locis omnibus abituro. ¶ Do. Tangis animū: adhuc tamē in patria mori malle. ¶ Rō. Volūtas humana nisi uirtus ac sapientia illam frenet per seipsam indomita & effrenis est. Q̄ si altius attendas: totum hoc ad te nihil pertinere fatebere: quādo neq; hic amplius esse potes: neq; ossibus tuis superesse sensus aliquis quo discernant ubi duri⁹ aut mollius cubēt: neq; quo tendis aliunde facilius peruenisses aut breuius. Eleganter Anaxagoras peregre moriens: an in patriā referri uellet amicis interrogantibus: nihil necesse est inquit: Et adiecit causam: Vndiq; enim ad inferos tantundem uiæ est: q̄ responsum non minus cōuenit ad cœlum ascensuris q̄ casuris ad inferos. ¶ Do. Vtinam domi morerer. ¶ Rō. Si illic esses: for

De Moriente in peccatis: Dialogus CXXVI.

san alibi esse optares: sic enim habe: & quod uiuens debueras: disce uel moriens: perdifficile est uobis o mortales morem gerere delicati & queruli: quibus quod habetis omne uilissimum est semper: & solum id optimū quo caretis. ¶ Do. O si domi morerer. ¶ Rō. Multa tibi forsitan uideres quæ mortem tibi efficerent grauiorem: unde ideo te semotum crede ut reiectis curis omnibus deum solum atq; animam cogitares.

Demoriente in peccatis Dial. CXXVI ¶ Do.

m Orior in peccatis. ¶ Rō. Hæc iam nec naturæ nec fortunæ: sed tua propria culpa est. ¶ Do. In peccatis morior. ¶ Rō. Primum peccare quis te compulit: Deinde quis uetuit commissa diluere: Postremo quis nunc etiam seram licet pœnitentiam impedit: Vsq; ad extremū spiritum liber est animus. ¶ Do. Peccata mea moriens mecum fero. ¶ Ratio. Cauere ne id facias: uenenosum mortiferumq; uaticum deponere dum uacat: dumq; est qui illud tollat ac deleat: ut scriptum ē: Prosciatq; post tergum suum in profundum maris: Et quantum distat ortus ab occidente longe faciat abs te: Hanc tu horā ne neglexeris: quæ semel elapsa nō redibit: Quod licet horis omnibus sit commune: ut eant semper nunq; redeant: In una tamen omisum hora in altera forsitan restaurari datum sit: At extremæ horæ negligentia prorsus irreparabilis est. Itaq; quod in arcanis animæ disputationibus inuentum ferunt: uitæ huius errores quasi leues quidam lapsus in plano sunt: unde facile possis assurgere: At peccatum mortis graui & ex alto præruptoq; simillimum est rutinæ: unde facultas nulla sit resurgendi: Huic tanto discrimini cui posthac nunq; succurrere ualeas: nunc occurre dum uales: & memento non modo quid uestri dicant: sed quid Cicero qui de morientibus in diuinatione sua disputans: Tu uel maxime inquit laudi stude eosq; qui secus q; decuit uixerunt peccatorum suorum maxime pœnitent. Quid a quoq; quæso religiosius: quid utilius dici potest: Fiat modo quod dicitur pœniteatq; uel sero: Anceps fautor ac periculosa dilatio: & quæ plurimos fallit qui purgationem animæ quæ festina nimis esse non potest: scientes uolentesq; procrastinant & in finem trahunt: quo tempore circumuenti & artati uiciniq; mortis attoniti: nihil de conceptis expediunt. De quo quoniam multa dicuntur a uestris: haud impertinens est audire quid hic quoq; Virgilius & ipse testis externus dicat: quibus uerbis hanc desidiā neglectamq; confessionem notet: ex illius ore mirabile: ubi apud inferos iudicem illum facit iusticia & æquitate notissimū: qui ut ipse ait: Castigatq; auditq; dolos subigitq; fateri: Quæ quis apd supos furto lætat inani Distulit in seram commissa piacula mortem. Sed quis hoc piculosum adeo sit: nihil tamē desperatione periculosius: nihil peius uestræ salutis hostis inuenit. Cætera enim suis cūctā remedijs leniuntur: hoc malorum maximum atq; ultimum: abeūtem ubi animam oppresserit: nullus iā remedio locus est. Huic ergo cum semper: tum in fine uæhementius oblitēdum est: quod & tunc urgere acrius solet: & nihil iam est reliqui quo salutis consilia cunctādo resicias. Neq; uero te hinc metus arceat: nec te pudor dolorq; dilationis ipediant: peius est nunq; q; ad uesperam expergisci: & omnino quicquid male differtur: peius omittitur. ¶ Dolor. Morior absq; ulla spe. ¶ Ratio. Male ais: immo uero spem proiectam recipe: & ad motam pectori totis animæ uulnis amplectere: stringe: conserua. ¶ Do. Magnum est peccatum meū ualde ¶ Rō. Nullū tā magnū peccatū hominis esse potest: quin multo maior misericordia dei sit. ¶ Do. Quis poterit tot peccata dimittere? ¶ Rō. Et qs putas nisi ille de quo sui hostes admirantes litigabat & querebant: Quis est hic qui etiam peccata dimittit? ¶ Do. Quis tātorum ueniā merebitur peccatorum? ¶ Rō. Nullus fortasse merebitur aut meritus fuit: multis tamen data est gratis: & dabitur modo: sit qui illam fideliter ac reuerēter imploret. Nullam quidem esse remissionem criminum ingentium persuadere aliqui: ut perhibent: Constantino principi uoluerunt: At id falsum esse: nō modo apud uestros constat: apud quos remissio peccatorum per baptismum & per pœnitentiā nota est: sed apud Paganos etiā fama fuit: falsa licet: quorū morbis ideo inefficax erat medicina: q; eis nō dū medic^o celest^{is} aduenerat: p̄inde nisi mūdari a pctō anim^o & deleri posset iniquitas: frustra id totiēs pctōr ille primū maxim^o: postmodū uir sc̄tissim^o precaref. ¶ Do. Peccati cōsciētia spem præcidet. ¶ Rō. Peccati memoria pœnitentiā ac dolorē aīo afferre debet: nō utiq; spem auferre: Sed uos omni ex parte fallimini in peccato feruidi: post peccatum gelidi: Peccando quidem exultatis: memorando autem desperatis. Multi passim peccant sub

A

B

De Moriēte sollicito qd de patrimonio ac liberis futurū sit: CXXVII.

spe ueniā: Contra uero multi cum peccauerint ueniā desperant: & utriq; errant: Nam & illis ab initio spem damnosam pellere: & his in finem saluiferam spem tenere cōsiliū erat.

C **¶ Do.** Grauem culpā mors præcipitat quid agam: **¶ Rō.** Quid nisi quod egisse iam pridem decuit ut infaustam sarcinam festinanter abijcias: qua leuatus ibis plane non præcipitabere: Ibisq; non curuus: nō titubans: sed erectus certo ac stabili uestigio & spe bona. Age ergo ne differas: neu diffidas: ē qui exoratus ab humeris illam tuis transferat qui grauiora iam transtulit: cui nil graue: nil difficile est. Et quous pigra dilatio excusatione careat: laude nō caret emēdatio sera licet: Satius est emē sero q̄ nunq̄ resipiscere: Cōfortare: respira: multos a limine tartari pauca piā lachrymā reuocarūt. Stat dexter ad lectuli tui caput: qui non solum infecto illi se mundare uelle respondit: sed quadriduano iam fetenti ut surgeret imperauit: teq; etiam nunc expectat ut mundari uelis ac surgere: non minus ipse hodie q̄ tunc pius: nec solito minus potens: adhuc quo in statu mori uelis in te est: adhuc sine peccatis mori potes: non q̄ peccata non fuerint sed non erunt. Et si enī in præteritis nullū ius nisi obliuionis habere deum: Plinius secundus existimet: habet tamē qd̄ ille uir curiosissimus non uidit: ius etiā abolitionis: Itaq; facta licet infecta esse non possint: ex facto tamē oriens peccatum sic deleri potest: ut iam amplius nō sit: ita ut sicut scriptum est: Quæratu peccatum & non inueniatur: non q̄ se peccati uinculis absoluerē potentia sit humana: sed q̄ piā hominum uoluntati contritoq; cordi diuinū nunq̄ desit auxilium.

De Moriēte sollicito quid de patrimonio ac liberis futurum sit: Dialogus CXXVII.

A **¶ Me.** Vid. de patrimonio sperem: quid de liberis: **¶ Rō.** Et patrimonium dominos inueniet: & liberis sua fors erit. **¶ Me.** Quid de tantis diuitijs fiet: **¶ Rō.** Ne dubitane hæredi nimia uideantur: nunq̄ tanta erūt quin aliquid desit: de his tamen illa uiderit quæ res uestras hæc tã dilectas opes huc illuciaculatura cōtorquet. **¶ Me.** Quid facient filij: **¶ Rō.** A terreno patre desertos: in suam curam cœlestis pater accipiet: non relicturus ut: neq; orphanos facturus: Ille eos nutriet & docebit a iuuentute eorum: modo dociles se præbeāt: & usq; in senectam & senium: usq; ad mortem & sepulchrum non destituet. Spes nascentis hominis deus est: non genitor quous diues quous rex ille sit. Non est ædificandum in arena sed in petra: Omnis spes de homine breuis & caduca est. Filij igitur tua spe delusi ponent in deo spem suam: & cantabūt cum David: Pater meus & mater mea dereliquerunt me: dominus aut̄ assumpsit me. Multorū indolem filiorū & uirtutum semē tibus in situm parentū blanditiæ extinxerunt: Sicut ex diuerso: molliciem sæpe discussit orbitas ac paupertas. **¶ Me.** Quo deuenient opes: **¶ Rō.** Vnde uenerunt reuertetur: hoc est ad fortunæ manus: Inde rursus ad alios atq; alios abiturā: apud neminem diu mansurā. Vagæ sunt enī: stare nesciunt. Neq; sine mysterio: Rotūdā nūmi formam opinati sunt: sed uolubilitatis indicium esse dixerunt quidam facete: non inficior: sed non minus triangularis: aut quadra uolubilis haberetur: quod artinet: ad diuitiarum fluxum: quarum natura est labi assidue ac uolui: odisse unius seras arcule: crebris ac uarijs possessoribus delictari: siue ut rubiginem motu uitent: siue ut fallant circuitione q̄ plurimos: siue ut cum dominis suis de instabilitate contendant: Hæc tu igitur moriens: uel uiuenti superuacua curam pone: quin si locuples moreris: agnosce fortunæ fidem raram & usq; ad exitum cuita diuitiasq; iam tibi nō necessarias alijs linque. At si pauper: expeditus proficiscere seu ingentes seu exiguæ seu nullæ opes tibi fuerint: modicum ad te olim post hac uero nil ad te pertinet nisi q̄ inopem uixisse securius quando laboriosa hæc uita uel præsidia uel tormenta mortem quoq; sollicitant. **¶ Me.** Quid erit de filijs: **¶ Rō.** Erit ubi uiuat tuum nomen si sint boni: si qua ea consolatio mortis est: non totus interijisse uideberis: in illorum uultibus inq; actibus te sibi redditum amici credent & gaudebunt: At si mali: est cur cupide deseras quos corrigere nequijisti & corrigendos ac domandos mundo tradas ac fortunæ: ne uel illos moriens suspires qui te mori segnius suspirant: & fors ocuis mortuum suspirabunt. **¶ Me.** Quid de opibus: **¶ Rō.** Times ne a te dimissæ non sint dominos reperituræ: Expectant: exoptant: æstimantur: neq; tam de cōtemptu q̄ de certamine metuēdū: Proinde iam nunc hæc diuitiæ tuæ esse desinent: cuius autem sint futura: quid filios aspicias: Sciri autem non potest quidem nec oportet: sat est scire tuas fuisse si fuerunt tuæ: & non potius illius rerum domina transuentium atq; mortalium quæ fortuna dicit: Sed sic tuas dico: hoc est tibi ad breue tempus obsecutas: iam uero tēpus est abeundi cedendiq; alijs: sine illis pa

De Moriente anxio: CXXVIII. De Moriēte sollicito: CXXIX.

rumper obsequant & uicissitudinem suam seruent: nisi ambiciose mori (& qd̄ stulti quidā fecere) tua tecum tumulo uis inferri: quādoq̄ sepulchrorum effossorib⁹ profutura: Deniq̄ iam terræ metalliq̄ curam profice: cœlum tādē teq̄ ipsum cogita. ¶ Me. Opes meæ fūgiūt a me. ¶ Rō. Putabas ne māsuras cū fugeret uita: cū tuipse continue rapereris? ¶ Me. Quid de opib⁹ meis erit postq̄ meæ esse desierint? ¶ Rō. Quid de eis erat anteq̄ tuæ esse inciperent? ¶ Me. Opes tantas linquo nudus abiens. ¶ Rō. Nudus intraſti: nudus egredere: nō est qd̄ queraris: sed ē unde gratias agas. Alieni usus medio tempore tuus fuit: nil tuum tibi praripitur: sed expleto usu reposcitur alienum: E uicinia migrantes aduenā ultro si quis est pudor cōmodata uasa restitunt. ¶ Me. Heu nil tantis ex opibus mecum fero. ¶ Rō. Aufer quantum attulisti: uel si mauis: quantum reges auferunt. ¶ Me. Quid impuberes nati agent? ¶ Rō. Adolescenti si uixerint ac senescunt: & ipsi suas agent uias fortunamq̄ suam: & labores uitæ obibūt: interim sub tutela dei erunt: & tu forsan sine patre impubes uixisti.

De moriēte anxio qd̄ uxor eo mortuo sit actura: Dial. CXXVIII. ¶ Me.

Vid dilecta uxor post me faciet? ¶ Rō. Nubet forsitan: qd̄ ad te? ¶ Me. Quid faciet chara uxor? ¶ Rō. Tuo iugo absoluta: uel subibit aliud: uel libera ceruice uagabitur: uel iam fessa subsistet & quietem sola meditabitur. ¶ Me. Quid aget uxor amantissima? ¶ Rō. Quid cum te euaserit actura sit cogitas: cum tibi subiecta quid egerit nescias? Magna pars mortalium: quid domi suæ fiat nescia: quid ī cœlo agatur: quid ue in terris sit agendum quærit. Sane quid deinceps agat uxor: ipsa eadem uel maritus alter uiderit: ad te amplius cura ista non pertinet. ¶ Me. Vereor ne post meum obitum nubat coniunx. ¶ Rō. Quædam uiuentibus uiris nubunt. Fecit hoc apud Hæbreos Herodias: apud Aphros Sophonisba: apud Romanos Martia & Liuia: quibus has duas uirorum cōsensus ac iussus excuset: Tuæ uni uiro licet mortuo nubere non licebit: Atqui pauca uiuis coniugibus fidem præstant: tu gelido etiam cineri fidem poscis? Si fida tibi usq̄ ad diem uitæ ultimam uxor fuit: quid ni totum coniugalis fidei munus impleuerit? ¶ Me. Ne secūdo uxor nubat metuo. ¶ Rō. Ne primo nuberet: magis forsitan metuendum erat: Id ad te pertinuit: hoc ad alterum pertinebit. Sic est autem: metuenda contemnit: spernenda metuitis: nil in rebus iusto precio æstimatis: Maritalis thori duellū securus intraſti non cogitas quid periculi adires: id intrare alium times? ¶ Me. Nollem fateor uxorem alteri nubere. ¶ Ratio. Perfectæ quidem pudicitia secundæ nuptiæ quantum licet fateor uitandæ sunt: sed uitanda magis periculosa uiduitas. Est ubi nubere non tantum permittit sed oportet. Difficile est formosam solam caste uiuere. ¶ Me. Dulcis alteri coniunx nubet. ¶ Rō. Raræ sunt earum etiam quas honestas dicunt: quibus non super præsentem cōiugem: alter iā animo desponsatus sit. Mortalis mihi inquit uir est: quid si hic obeat: num ille mihi aut ille erit aptissimus: quem uirtus: quem nobilitas: quem gratia: quem facundia: quem forma cōciliet? ¶ Me. Vxor mea nubet alteri. ¶ Rō. Tua quidem uxor minime: Ne tua enī sit amplius mors faciet: Nec mirabere si cōiuges separat quæ corpus atq̄ animæ uincula dissoluit. ¶ Me. Nubet iterum uxor mea. ¶ Rō. Et Romanorum ducum nupsere iterum uxores: sercōmunem cum maioribus fortunam. ¶ Me. Nubet uxor alteri. ¶ Rō. Et Romani duces & principes uiduas duxere: Et sanctissimus rex Dauid uiduas duas in cōiugiū duxit: quæ minorum fuerant uxores: & fortasse te maior aliquis tuam ducet: hanc tu illi tum linque sollicitudinem qui eo pergis ubi nō nubitur. ¶ Me. Nubet alteri dulcis uxor. ¶ Rō. Si meliori nupsert: gratulare prosperitati eius quam amasti. Sin peiori: gaude saltem qd̄ tu illi iam notior chariorq̄ futuris sis. Multæ primos uiros nosse ac diligere secundo demum matrimonio didicerunt.

De moriēte sollicito qd̄ post se patriæ euentus sit: Dial. CXXIX. ¶ Me.

Vid post me de patria mea erit. ¶ Rō. Bonorū omniū patria una est: & malorū altera: hæc cui te ascribi in ciuem feceris uideto: Tertia enī patria nulla ē sed diuersorū aut trāsit. ¶ Me. Quid de patria mea erit. ¶ Rō. Patria illa quā petis uno sp̄ in statu ē: Ista quā deseris (qd̄ sæpe iā dixim⁹) nō patria sed exiliū tuū fuit. ¶ Me. Quid patria post me aget. ¶ Rō. Regia cogitatio esse solet: qd̄ post se regnis atq̄ urbib⁹ euentus sit: qualē fuisse legis aut magno illi regi Assyriæ: aut Romano illi p̄cipū maximo priuatā fortunam hæc cura supeminet. Quā uero ad ultimū sic affectus es: ut illā miseræ officinam

De studio famæ anxio in morte Dialogus CXXX.

atq; illud hospitium doloris ubi rapidum uitæ tempus multis in laboribus: ne dicam gemitibus: exegisti: patriam nunc etiam tuam uoces: Et uis scire quid actura sit: dicam: Faciet nempe quod fecit & quod faciunt alia: At quid inquit? Tumultuabit: dissidebit: nouarum rerum sectabitur & partium simulates: mutabit dominos: innouabit leges: utruq; sape in peius: in meli⁹ raro: Calcabit præterea egregios ciues: attollet indignos: pellet immeritos: prædones ærarij tolet: blandos diliget: ueridicos oderit: bonos spernet: uenerabitur potentes: libertatis hostes adorabit: defensores reipublicæ persequetur: flebit ac ridebit inaniter: aurum gemmasq; mirabitur: uirtutes abijciet: amplexabitur uoluptates: hi sūt mores urbium. Nemo tibi nō certus horum uates fuerit: nisi qui semp rure uixerit: uel obtulis auribus ac oculis urbes intrauerit. ¶ Me. Quid post me patriæ accidet? ¶ CRō. Quid sollicitus: quid ue anxius es quicquid patriæ acciderit: tua iam domus ab incendijs: a furibus: a ruinis tuta erit. Nihil ad te pestilens annus: nihil annus exuberans: nihil æstus: nihil siccitas: nihil imbres ac grandines niuesq; & glacies & nimum gelu: nihil feræ uel uolucres: nihil bruchus aut locusta: nihil deniq; terræmotus ac fremitus procellarum: nihil annonæ caritas: nihil hostium incurfus aut bella ciuilia. ¶ Me. O quis patriæ stat⁹ erit: seu quis demū finis? ¶ CRō. Quis putas nisi qui maximarum urbium fuit: quiq; omniū erit puluis: cinis: sparsi lapides: nudum nomen? Possẽ id innumeris argumentis ostendere: sed rem tenes. Ad summam: Nil ab homine sit æternum: nil humanum præter animam immortale. Cœpta definent: fata deficiẽt: structa ruẽt: quid plus æquo angeris: quid æstuas: si in cœlo eris & hoc ipsum & mortalia cuncta despicias: Nam qui ad inferos descendunt: charitate amissa: deum atq; homines deiq; opera simul atq; hoim odisse credibile est.

De studio famæ anxio in morte: Dial. CXXX.

¶ Do.

A Vid de me post fata dicent homines: ¶ CRō. Intempestiua sollicitudo: hoc a iuuentute prouisum esse debuit: Qualis fere uita hominū talis est fama. ¶ Do. Quid de me loquentur? ¶ CRō. Quid respōdeam nisi illud doctissimi atq; omnium eloquentissimi Ciceronis: Quid de te alij loquantur ipsi uiderint: sed loquentur tamen: Sermo autē omnis ille angustijs cingitur his regionum quas uides: nec unq; de ullo perennis fuit: sed obruitur hominum interitu & obliuione posteritatis extinguitur. ¶ Do. Quid de me dicent homines qui post me nascentur? ¶ CRō. Dicerem aliter ista q̄ Cicero: si melius dici posse crederem. Quid autem: inquit: interest ab his qui postea nascentur sermonem fore de te: cum ab his nullus fuerit qui ante te sunt nati? Vnum addidit: quod tunc forsan dubitabile: forsan falsum: nūc certissimum & absq; ulla prorsus hæsitacione uerissimum est. Qui nec pauciores inquit & certe meliores fuerunt uiri: Nam quis est Oro iam qui dubitet nunq; quales fuerint futuros homines: ita in peius iuclinata sunt omnia ruinaq; proxima. Cura ergo mirabilis ignotorum atq; imparium dicta metuere: cum excellentium ac uotorum opinioniones ac uerba cōtemperis. ¶ Do. Quæ mihi fama erit extinctor? ¶ CRō. Facile melior q̄ uiuẽti cum siluerit liuor. Raro enim uitæ hominum superstes inuidia est: Vt autem uirtus radix est gloria: sic deceptrix inuidia: utq; liuidus pollex præsens impedit: sic amotus ueræ laudis restituit incrementum: Itaq; multis busti limen inuidiæ in accessum magnæ gloriæ uestibulum fuit. ¶ Do. Quantum me lōga manet fama? ¶ CRō. Longa forsitan ut uos lōgum dicitis: uere autem apud uos nihil est longum: ut uero non modo longa sint omnia sed æterna: sola uirtus efficere potens est præcipueq; iusticia: de qua scriptum est: In memoria æterna erit iustus: quod ut potuit: poeta uester expressit: ubi ait: Sed famam extendere factis: hoc uirtutis opus ē. ¶ Do. Quali post obitū fama eris? ¶ CRō. Quid refert quale sit qd̄ mox uel nescies uel cōtemnes? Quid ad te hominū stat⁹ dum tu flatu cariturus sis: Spiratē uesci delectariq; auris nō miror: at defunctum stupeo. ¶ Do. Quid de me post obitum dicetur? ¶ CRō. Et quid putas nisi quod mereberis bonū: malū: multū: parū: nihil: in quibusdam mendax: sed in pluribus uerax fama est: alioquin longa utiq; non est: diuturnitatis fundamentum ueritas: ruinosum atq; imbecille mendacium. ¶ Do. Qualis mihi post exitum fama erit? ¶ CRō. Qualis ante exitū fuit uita: nec minus i exitu. De hoc ergo temp⁹ omne præteritum: sed imprimis præsens hora uiderit. Sic enim habeto quali quisq; dign⁹ sit fama post mortem nulla re melius q̄ morte censerit: quippe cū multos per omnem uitā inglorios & obscuros: sola (dictū mirabile) mors illustrat.

De Moriente sine filijs: Dialogus CXXXI.

De Moriente sine filijs: Dialogus CXXXI. CDo.

Ine filijs morior. CRō. Eo alacrior mori debes atq̄ expeditior proficisci: nil post tergum linquēs quod te uellicet. Ille ingens morientiū dolor cessat ex cōmiseratione oriens deserendæ prolis: immaturæ præsertim & paterno præsidio indigentis perq̄ ætatem inopiamq̄ consilijs & iniurijs & casibus multis expositæ. CDo. Nati quos optabam sperabamq̄ superstites præcesserūt. CRō. Habes ad quos ire cupias: non a quibus doleas abire non exiguum solamen. CDo. Mors acerba filiorum orbis ut moriar cogit. CRō. Hoc si miserum censes: quid est quod uel orbem mori cogat uel trixisse coegerit: cum unde tibi filios eligas ingenuorum iuuenum tanta sit copia: eo fortassis obsequentiōres & tui amantiores habiturus q̄ quos tuo de sanguine genuisses: q̄ illos casu quodam: hos cotto iudicio quæstiuisti. Filij illi anteq̄ noti: hi autem noti & dilecti & electi anteq̄ filij. Itaq̄ totum illi hoc naturæ: hi beneficio tuo imputet q̄ filij tui sint: unde fit ut sæpe hæc fuerit fausta successio cui tuto nō mediocre tantum patrimonium sed summū imperium crederetur. Nosti ut Iulius Cæsar prole carēs: sibi Augustum: ille Tiberium pene inuitus quidem: ut post Nerua Vlpīū Traianum: ille Elium Hadrianum: ut is rursus Antonium piū: ille Marcum Aurelium sibi filium fecit: fecissetq̄ ille alium quemcunq̄ foelicius q̄ Cōmodum genuisset: nulli cōmodum cunctis incōmodum unicum tanti patris infortunū unūq̄ ex paucis Romani Imperij probrum ingens atq̄ apertissimum argumentum: quāto adoptio fit foelicior genitura: q̄ cum primi ex ordine diu ac foeliciter imperassent: hic tantorū uestigijs ducum spretis iter deuium ingressus: breui & turpi non imperio sed tyrannide: cum rempublicam foedasset: misero quidem sed se digno sine procubuit: publicumq̄ ludibrium in se uertit. Iam inde præterea ante hos longe scdm̄ illud fulmē belli punici: maleumq̄ Carthaginis Africani illius magni filius in decus gentis assumpserat: hoc scilicet fato: ut quam urbem Auus concusserat: hanc nepos eius euerteret: ut Florus ait historicus: ex Aemilia in Corneliā familiam translatus: utriusq̄ decus ultimum fateor non minimum. Ex his uides q̄ nec tibi nec principi deesse filius potest: quodq̄ est optimum: Bonis bona non desit electio: quæ si adsit: talem tibi fortasse filiū dabit: qualem non dedisset uxor: & uotiuū matrimonij effectum coniugalibus expeditus uinculis inuenies: sic naturæ defectui lex prouidit. CDo. Quomodo nunc domui meæ disponam: orbis morior. CRō. Magnam uero pietatis: magnam laudis oblatam tibi ne respuas materiam: & quod filijs forsan ingratia ac uel male cumulaturis: uel quoniam uterq̄ mos est in usus pessimos uersuris breuiq̄ omnia profusuram conferre decreueras: confer honestius: confer utilius: confer stabilius: Pergami quidem rex Attalus: populū Romanum nec argentem certe: & Asiaticis profecto diuitijs corrupendum testamento sibi hæredem fecit: Ego tibi alium populum: quem insti tuas ostendam: Hinc te amicorum: hinc egentiū turba circumstant: ex utraq̄ tibi filios adoptare permittis: quorum alij te digressum dulci secum cōmemoratione detineant: Alij te quo pergis pia precū festinatione præueniant: ut quæ hic erogaueris: illic centuplicata reperias: foenus uberrimum certissimumq̄ uaticum iter istud acturis. CDo. Morienti mihi nullus est filius. CRō. Quid si multi essent: an ex his tibi: seu custodem domus ac pecuniæ: quæ tua certe amplius non erit eligeres: seu in prælio mortis athletā ipsum quoq̄ mortalem: seu deniq̄ comitem ad sepulchrum: ultra enim nec te tul quidem comitetur: nec Metellum sui: Breuis a lectulo mortis ad sepulchrū uia est: Quid refert an hic solus iaceas: an ibi: Friuolæ prorsus & iēptæ causæ filios optādi: Nam si in illis ut uulgo dicitur seruari ac perpetuari tuum nomen optabas: ipse quoq̄ uulgariter fallebaris. Siquidem filiorum obscuritas profecto creberrima nec illustrare ipsa utiq̄ nec seruare paternum potest nomen: At perrara filiorum claritas: ut ipsos semper filios claros facit: sic parentes interdum uicinitate sua cōteggit obscuratq̄: quasi minora sol sydera: qd̄ nusq̄ euidētius q̄ in Iulij Cæsaris patre cognoscitur: quem pene ignotum filij splendor fecit. Et ad summam: quisquis in filio sui nominis spem reponit: rem ptenuem labilemq̄ in uase fictili locat ac ruinoso: qd̄ est inconsultius non suo: rem maioris apud uulgos q̄ apud doctos precij: neutris tñ conuictam: sed cum honestius: tum certius locādam in suis incorruptibilibus uasis ac solidis in uirtute propria: in rebus gestis in litteris. CDo. Sine natis morior. CRō. Nō sunt in quos tuæ sese spargant curæ: in te uersæ omnes quo instructior liberiorq̄ digrediere: te unum respiciens: te metiens. Sis q̄ miser & q̄ foelix moriari: nec incertus moreris: an uel miseræ sit addendum: uel foelicitati detrahendum tuæ: aliena seu turpitudine seu fortuna:

A

B

C

D

De Moriente qui metuit insepultus abijci: Dial. CXXXII.

Erſi enim alijs aliter uideatur: in quorum ego ſententiam ſum pronior: ut magnis tamen ſcimus uifum eſſe philoſophis: filiorum euentibus imminuitur paterna foelicitas. Imbecille bonum quod in craſtium prominet & pendet ex altero: q̄ ſi opinionem hanc admittimus: quid hinc fit intelligis: dubitari enim nequit quin multi foeliciter obituri fuerint ſi ſine filijs obijſſent.

De Moriente qui metuit insepultus abijci: Dial. CXXXII. ¶ Me.

- A** Nſepultus abijciar. ¶ Rō. Alitibus inuides: an feris: an piſcibus: Nam ſi metuis tibi baculum ſeu cuſtodem iuxta te poni iube: quo a cadauere depellantur. ¶ Me.
- i** Ludis in malis meis: nam profecto nil ſentiam. ¶ Rō. Quid igitur times q̄ non ſentias: Nam ſi ſentias probes: ſentientem enim ſepelire necare eſt. ¶ Me. Inhumatus iacebo. ¶ Rō. Tu niſi te tellus præſſerit illam præmes: te niſi terra contexerit cœlum teget. Notum eſt illud: Cœlo tegitur: qui non habet urnam. Illud quoq̄ notiſſimū: Facilis iactura ſepulchri: Facilis inq̄ ſic: ut nulla facilior. ¶ Me. Inhumat⁹ ero: graue dictu. ¶ Rō. Dictu ne ſcio: re autem profecto leuiſſimum: multoq̄ tolerabilius ſepulchro exui q̄ domo q̄ lodice q̄ ſagulo. ¶ Me. Inhumatus ero: foedum uiſu. ¶ Rō. Foedum fortasſe alijs: tibi autē nihil minus. Omnem quidem ſepulturam non niſi uiuorum cauſa inſtitutam eſſe: doctorū omnium auctoritas & res ipſa conſentiunt: Idq̄ ſic eſſe ſepulchrorum ſpecies indicio eſt: quæ introrſus ingenio elaborata marmoreas ſpectantibus atq̄ aureas prætendit imagines. ¶ Me.
- B** Inſepult⁹ ero: turpe aſpectu. ¶ Rō. Parum ne oro negocij tui habes: ni ſuſcipias alienum. Prouideant quos res tangit: hanc tu enim turpitudinem non uidebis. ¶ Me. Inſepult⁹ in quar: miſerum. ¶ Rō. Et magn⁹ Pompeius tantus uir inſepultus iacuit: Immo nec iacuit: ſed iactatus eſt fluctibus obrutusq̄. Neq̄ adeo te delirum reor: ut opinione tua factus ille foelicior ſit ſepulchro: ſicut nec collega eius Marcus Craſſus inſoelicior: q̄ qui eum ſepeliri iuberet nemo affuit. In reliquis enī pene pares exitu fuere: niſi q̄ Craſſi caput ut ditiffimū auariſſimumq̄ omnium decebat auro grauius fuit ſeruatum: tamē utruq̄ ludibrio: Niſi forte tertius horum collega foelicior: q̄ altiſſimi atq̄ pulcherrimi colofi ſitus in uertice oſtenditur: cella etiam templa deſpectant: bello quidem fortunatiorem fateor: buſto negem: Sic hoc ſaxum illo pulchrius fateri oportet non foelicior. Quæ enim iſta foelicitas non ſentientis ſeu ſaxi ſeu ſaxo abdit⁹: Alioquin ſi ſepulchro foelix ſit: nemo foelicior Mauſolo. ¶ Me. Inhumatus ero. ¶ Rō. Inhumati eſſent Paulus Aemilius & Claudius Marcellus tales uiri: niſi hoſtis illos inſeſtiſſimus ſepeliſſet: admiratione uirtutis: niſi fallor: & uerecundia uic⁹: non pietate ulla: quæ ī illius uiri præcordijs nulla fuerat: Vt ſepulturā ego illam pene inuiſam futuram ipſis arbitrer ſepultis: & ſi eis optio data eſſet: inhumatos ſe iacere maluiffet. Inſepultus quoq̄ Cyrus iacuit Perſarum rex: neq̄ id ſibi neq̄ uter Scythi⁹ infamiæ fuit: ſed cruēti mores: quibus acerrimam illam exprobrationem iniuriamq̄ promeruit. Quid uero nūc ſingula nuda cadauera colligo: & uel Romanos principes uel externos reges: nō ſolum ſepulchri ultimo & optato quidē: ſed inani honore ſpoliatos: quin etiam laceratos diſcerptosq̄ & membratim ſparſos: ut inuidioſum diceres integro cadauere iacuiſſe: cū obuerſentur animis inhumatarum ſtrages gentium: atq̄: ut ira dixerim: inſepultus orbis: Nepe cum ipſo quem dicebam Cyro: ducenta Perſarum milia: & cum Craſſo ſexdecim florētiffimæ legiones: & ad Cānas Romanorū ciuium ac ſociorum octogintaquinq̄ & eo amplius milia: quinquaginta ſex milia Pœnorum: Hiſpanorū: Ligurū & Gallorū ad Metaurū amnem ipſo cum duce hoſtium: & ad aquas ſextias: id eſt loco nomen: ducenta theutonum haud procul ab alpi⁹: utrobicq̄ duce Mario: cētum quinquaginta: ut quidam ſunt auctores: & qui minus dicunt ſexaginta non amplius Cimbrosq̄ milia inſepulta iacuerūt. Apud Philippos uero regum gentiumq̄ omniū auxilia & Italici ſanguinis flos uigorq̄: ſic placitum ſuperis hoc ſepulchro carentes: campos Aemonios ſeraſq̄ & uultures impinguarūt. Quid ad Egates inſulas deleta Carthaginēſium claſſis: Quid Maſſilienſium ante portus ſui hoſtia: inq̄ ipſo fidelis patriæ proſpectus: Quid (ne ſemp Italos labores loquar) claſſis Athenienſiū ante urbē Syracuſā demerſa quale habuit ſepulch⁹: Sileo Salaminā & Marathonem trecentaq̄ milia illic fuſa Perſarū: & ſi alijs duplo ampli⁹ dicāt. Trāſeo Hebræorū cōſtitutiones: Scytharūq̄ & Amaçonidum: Arabumq̄ & Parthorum prælia & Medorum. Prætereo Alexandri Macedonis in oriente uictorias ſtragesq̄ illas inermium populorum.
- C**

De moriente qui metuit insepultus abijci: Dial. CXXXII.

Pestes taceo tales: sæpe ut cadauer charū licet abstraxisse parumper pietas fuerit. Incurfus quoq; serpētum atq; immaniū bæluarū: quarū impetum Dicæarchus docet: ut ait Cicero: quædam hominū genera esse consumpta. Tempestates præterea & quotidiana naufragia: Nam qui flāmīs pereunt nō egentes busti dixeris. Omitto furores domesticos intestināq; discordiam: de qua dictum est: Bellum ciuile sepulturam uix ducib⁹ præstare potest: quod de externo ueri⁹ etiam est bello. Nec ruinas urbium sequor: Troiæ: Hierosolymæ: Carthaginis: Corinthi: Numātiæ ac Sagunti: aliarumq; multarū: ubi magna pars ciuū muris oppressa labentibus & sic patriæ consepulta est. Mitto deniq; terræmotus quibus multi sæpe mortales obruti: pro sepulchro totum terræ matris uterq; habuerūt: quod cū olim nuperq; crebrum malum fuerit diuersis in locis: nusq; tamen q̄ in Asia insignius: ubi duodecim urbes uno die horrificis terræ hiatibus haustæ memorantur: Hæc tam multa dixerim: ut ridiculum tibi metū eripiam: qui morte magis damnū metuis sepulchri: atq; illud huic uni corpusculo deesse fers grauitè: quod tam multis hominū & bellatorū: & qd̄ fuit indignius sanctorū insuper milibus defuisse compertum est. ¶ Me. Defuncto mihi terra negabit prædurum. ¶ Rō. Non id duræ: sed tu mollis qui nec sentiens lædi quæas. ¶ Me. Mortuo mihi terra negabitur: indignū. ¶ Rō. Quid ita: illa ne tibi igitur an tu illi debi⁹? At qui terra tibi fortasse negabitur: non tu terræ: poterit bustum tibi casus aliquis uel iniuria hostilis eripere: Tu e terra ueniens in terram redeas oportet: Id tibi domini tui ore prædictū fallum esse nō potest. ¶ Me. Non me gremio tellus teget. ¶ Rō. At tu illam teget nudo corpore: quid ad te plus hoc post mortem pertinebit q̄ nunc pertinet: Vbi olim unguium aut crinium excrementa: ubi febris erutum sanguinem: ubi deniq; puerilis tunicæ seu fasciæ infantilis fragmenta dimiseris: An oblitus es Theodori Cyrenæi apud Tullium elegās respōsum: cui cū Lysimachus rex mortē crucis: ut auguror minaret: Istis quæso inquit ista horribilia minitare purpuratis tuis: Theodori quidem nihil interest humi ne an sublime putrescat: Te nisi tellus sinu excipiat ac superficie sustinebit: hinc te gramina uestient: hinc ornabunt flores læti hospite. hinc te imbres madefacient: hinc sol uret: hinc glacies stringet: hinc mouebunt auræ: & fortasse naturalius fuerit ut compactum ex quattuor elementis corpus in totidem resoluatur. ¶ Me. Inhumatus linquor: horridū auditu. ¶ Rō. In opinione horror non in re: quandoquidem apud alios horridum terra tegi: pulchrum igne consumi: qd̄ maioribus uestris uisum scimus: Apud alios pulchrum a feris aut canibus laniari: Innumeri de hac re sunt gentiū ritus: quos curiosius a Crispo collectos strinxit Cicero: Tu nuda iacebis humo: Ast illum præmit lapis horridus: illum putres glebæ obruent: illum mersum uoluent undæ: illum uenti pendulum agitabunt: grando feriet: lacerabunt corui: demum preciosissime conditos ac uelatos purpura: uermes rodent: Quidnā uero habet amplius qui marmore tegitur atq; auro q̄ qui flens apud poetam ait: Nunc me fluctus habet uersantq; in litore uentis: Et si ille erroris publici morem sequens in hīci sibi terrā horret: nisi forte nunc etiam fabulis acquiescis anilibus: centum annos errare animas insepultorū hominum circa tartarei amnis ripam: quas sana utiq; ac religiosa mens respuit. ¶ Me. Bustum mihi patrium eripitur. ¶ Rō. Patrius cespes si relinquitur bene est: habes quod tibi Phocion uir magn⁹ inuideat: quem ciuem de se aliter meritum ingrata Athenarū urbs defunctū quoq; suis finibus expulit: inaudita crudelitas. ¶ Me. Insepultus abijciar. ¶ Rō. Age res tuas: curam hanc relinque uiuentibus.

D

E

¶ Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Liber Secundus:
in quo de Aduersa Fortuna disputatur: Fœliciter explicit.

Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text appears to be a historical or geographical treatise.

D

B

in p[ar]te de rebus et personis in his partibus

Secretum Francisci Petrarchæ.

Geometrische Optik

Præfatio.

Francisci Petrarchæ poætæ Oratorisq; Clarissimi: in librū quē Secretum suū inscripsit: quo de Contemptu mundi disputatur: Colloquium in tertium diem productum: continentē: Præfatio.

a Ttonito mihi quidem: & sapissime cogitanti: qualiter in hanc uitam intrassem qualiter ue forem egressurus: Contigit nuper: ut non sicut ægros animos solet somn^o opprimere: sed anxium atq; peruigilem: mulier quædam inenarrabilis claritatis & luminis formaq; non satis ab hominibus intellecta (incertum quibus uis adisse uideretur: uirginem tamen & habitus nunciabat & facies) me stupentem insuetæ lucis aspectu: & aduersus radios quos oculorum suorum sol fundebat: non audentem oculos attollere: sic alloquitur: Noli trepidare: neu te species noua perturber: errores tuos miserta: de longinquo tempestiuū tibi auxilium latura descendi: Satis superq; satis hactenus terram caliginantibus oculis aspexisti: quos si usq; adeo mortalia ista permulceat: quid futurum speras si eos ad æterna sustuleris: His ergo auditis: nec dum patore deposito: Maroneum illud tremulo uix ore respondi: O q̄ te memorem ygo: nanq; haud tibi uultus Mortalis: nec uox hominem sonat. Illa ego sum: inquit: quam tu in Africa nostra: curiosa quadam elegantia descripsisti. Cui nō segnius q̄ Amphion ille Dircaeus in extremo quidem occidentis: summoq; Atlantis uertice: habitationem clarissimā atq; pulcherrimam: mirabili artificio ac poeticis: ut proprie dicam: manibus erexisti. Age itaq; iam securus ausculta: ne ue illius præsentem faciem perhorrescas: quam pridē tibi satis familiariter cognitā arguta circumlocutione testatus es. Vix dum uerba finierat: cū mihi cuncta uersanti: nihil aliud occurrebat: q̄ Veritatem ipsam fore quæ loquere: Illius em̄ me palatiū Atlantis iugis descripsisse meminerā: At qua nā ex regione uenisset ignorabā: nisi coelitus tamen uenire nequiuisset certus eram. Itaq; uidēdi auidus respicio: & ecce lumē æthereum: facies humana non pertulit. Rursus igitur in terram oculos deicio. Quod illa cognoscens: breuis spacij interueniente silentio: ite & ite in uerba prorumpens minutis interrogatiunculis meq; ut secū multa colloquerer coegit. Duplex hinc mihi bonū prouenisse cognoui: Nam & aliquantulum doctior factus sum: aliquantoz ex ipsa conuersatione securior. Spectare coram posse cœpi uultum illum: qui nimio primū me splendore perterrituerat: quem postq̄ sine trepidatione sustinui: dum mira dulcedine captus inhæreo: circumspiciensq; an quisq̄ secū afforet: an prorsus incommitata meā solitudinis abdita penetrasset: uirum iuxta grandæuū: ac multa maiestate uenerandū uideo. Nō fuit necessē nomē percūctari: Religiosus aspectus: frons modesta: graues oculi: sobrius incessus: habit^o sacer: sed Romana facundia: gloriosissimi patris Augustini quoddā satis apertū indicium præferbat. Accedebat dulcor quidam maiorq; q̄ nō nisi hominis affectus qui me suspicari aliud non sinebat. Nec tamen ideo tacitus mansissem: Iam interrogationis uerba dictanerā: Iamq; in extremum oris limen uox egressura processerat: cum subito ex ore Veritatis: dulcisonum illud mihi nomē auditum est. Ad eum siquidem conuersa: ac meditationem ipsi^o profundissimā interrumpens: sic ait: Chare mihi ex milibus Augustine: hunc tibi deuotū nosti: nec te latet q̄ periculosa & longa ægritudine tentus sit: qui eo propinquior morti est: quo æger ipse a proprij morbi cognitione remotior. Itaq; nūc uitæ huius semianimis consulendum est: q̄ pietatis opus melius q̄ tu nullus hoim præstare potest: Nam & iste semper tui nominis amantissimus fuit. Habet aut̄ hoc omnis doctrina: ut multo facilius in auditoris animū ab amato præceptore transfundit. Et nisi te præsens forte foelicitas miseriarum tuarū faciat inmemorem: multū tu dum corporeo carcere claudebaris: huic similia pertulisti. Q̄ cum ita sit: passionū expertarū curator optime: tam& si res omnī iucūditissima sit taciturna meditatio: silentiū tamen istud ut sacra & mihi singulariter accepta uoce discutias: oro: temptes si qua ope languores tam graues emollire queas. Ad hæc ille: Tu mihi dux: tu consultrix: tu mihi consolatrix: tu domina: tu magistra: quid igit̄ me loqui iubes te præsentem? Illa aut̄: Aurem mortalis hominis humana uox feriat: hæc iste feret æquanimi^o: ut tamen quicquid ex te audiet: ex me dictū putet: præsens adero. Parere inquit ille & languentis amor cogit & iubentis auctoritas simul me benigne intuens paternoq; refouēs cōplexu: in secretiorem loci partē ueritate præuia parūper abduxit. Ibi tres pariter cōsedim^o: Tum demū: illa de singulis in silentio iudicante: submotis procul arbitris: ultro citroq; ser-

A

B

C

D

E

Secreti Francisci Petrarchæ

mo longior obortus: atq; in diem tertium materia protrahente productus est: ubi multa si-
 cet aduersus sæculi nostri mores: deq; cõmunibus mortalium piaculis dicta sint: ut non tã
 mihi q̃ toto humano generi fieri conuictum uideretur: ea tamen quibus ipse uocatus sum:
 memoria altius impressi. Hoc igitur tam familiare colloquium: ne forte dilaberetur: dum
 scriptis mandare instituo: mensuram libelli huius impleui: Nõ quem annumerari alijs ope-
 ribus meis uelim: aut unde gloriam petam: maiora quædam mens agit: sed ut dulcedi-
 nem quam semel ex colloquutione percepi: quotiens libuerit ex lectione percipiã. Tuq; ideo
 libelle conuentus hominum fugiens: mecum mansisse contentus eris: nominis proprii non
 immemor: Secretũ enim meum es & diceris: mihiq; in altioribus occupato: ut unũquodq;
 in abdito dictum meministi: in abdito memorabis. Ego enim: ne ut ait Tullius: inquam: &
 inquit sapius interponerentur: atq; ut coram res agi uelut a presentibus uiderentur: col-
 locaturis egregijs meaq; sententias non alio uerborum ambitu: sed sola propriorũ nomi-
 num præscriptione discreui: Hũc nempe scribendi morem a meo Cicerone didici: hunc ip-
 se prius a Platone didicerat. Ac ne longius uager: his ille me primũ ybis aggressus est.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Libri quem Se-
 cretum suum inscripsit: de Contemptu mundi disputãtis: Colloqui-
 um Primi diei: Fœliciter incipit.

Augustinus.

Vid ais homũtio: quid somnias: quid expectas: an non te mortale esse
 meministi? ¶ Franciscus. Memini equidẽ: nec unq; sine horrore quodã
 cogitatio illa subit animum. ¶ Augu. Vtinã meminisses ut dicis & tibi
 cõsuluisses: Eteĩ & multũ mihi negocij remisisses: cũ sit profecto uerissi-
 mum: ad contẽndas uitã huius illecebras: componendiq; inter tot mũ-
 di procellas animũ: nihil efficacius reperiri: q̃ memoriã propriã miserã
 & meditationem mortis assiduã: modo non leuiter aut supficientenus ser-
 pat: sed in ossibus ipsis ac medullis insideat. At multũ uereor: ne hac in re (quod in multis
 animaduerti) te ipsum decipias. ¶ Fran. Qualiter quaeso: Nõ em̃ clare intelligo quã nar-
 ras. ¶ Augu. Atqui omnibus ex cõditionibus uestris o mortales: nullam magis admiror:
 nullã magis exhorreo: q̃ q; miserijs uestris ex industria fauetis: & impendẽs periculũ dissi-
 mulatã agnoscere: considerationeq; illã si ingeratẽ excludatis. ¶ Fran. Quo pacto? ¶ Au-
 gu. Putasne quempiã adeo delirare: ut morbo ancipiti correptus: non summe cupiat sani-
 tatem? ¶ Fran. Neminẽ tam dementẽ arbitror. ¶ Augu. Quid ergo? Putasne quẽpiã for-
 re tam pigri remissiq; animi: ut nõ qd̃ tota mẽte desiderat: omni studio consecret? ¶ Fran.
 Ne istud quidem. ¶ Augu. Sed hæc duo inter me teq; cõueniũt: tertiu q; cõueniat necesse
 est. ¶ Fran. Qd̃ est tertiu hoc? ¶ Augu. Vt sicut q; se miserũ alta & fixa meditatiõẽ cogno-
 uerit cupiat esse nõ miser: & q; id optare cõp̃it sectet̃ sic ut qd̃ sectatus fuerit possit etiã ad-
 pisci: Enimvero tertiu huiusmodi: sicut non nisi ex secundi: sic secundũ non nisi ex primi de-
 fectu impediri posse: compertum est. Itaq; primũ illud ceu radix humanæ salutis subsistat
 oportet: Vos aut̃ insensati: tuq; adeo ingeniosus: in perniciem propriã e pectoribus uestris
 salutiferam hanc radicẽ: omnibus terrenarũ blanditiarũ laqueis (quod mirare me atq; hor-
 rere dicebam) extirpare nitimini. Iure igitur illius auulsione: & reliquorũ euerisione plecti-
 mini. ¶ Fran. Hæc quidem: ut auguror: longior est querela: egenq; uerborũ plurium: Ea
 ergo si libet in tempus aliud dilata: dum certior ad sequentia proficiscor: aliquantisper in
 præcedentibus immoremur. ¶ Augu. Tarditati tuæ mos gerendus est: Vbiq; igitur ui-
 sum fuerit pedem fige. ¶ Fran. Consequentiam istam non uideo. ¶ Augu. Quid caliginis
 interuenit: quid ue nũc dubietatis oboritur? ¶ Fran. Quoniam innumerabilia sunt quæ
 ardentè optamus studiosq; petimus: ad quæ tamen nullus labor: nulla nos diligẽtia aut
 puexit aut puehet. ¶ Augu. In rebus cæteris id uez esse non inficior: at in eo qd̃ nũc agit
 cõtra est. ¶ Fran. Quã ob causam? ¶ Augu. Quia qui miserã suã cupit exuere: mō id uere
 pleneq; cupiat: neq; a tali desiderio frustrari. ¶ Fran. Pape: quid ego audio: pauci admodũ
 sunt q; nõ multa sibi deesse præuideãt: qd̃ q; uez sit: quisq; ad seipsum cõuersus fuerit itel-
 ligit. Atq; in eo sese miseros fateant: cõseques siquidẽ est ut bonorũ cumulatissimus acer-
 fœlices facit: & quicqd̃ inde decesserit: p ea pte necesse est efficiat infœlices. Hæc miserã sar-
 cinam oēs quidẽ deponere uoluissẽ: rarissimi aut̃ potuissẽ: notissimũ est. Q̃ multi em̃ sunt

Colloquium Primi diei

quos uel corporis aduersa ualitudo: uel charoꝝ mors: uel carcer: uel exilium: uel paup̄tas
 perpetuis præmit angoribus: Aliaq; huiusmodi generis: quæ sicut enumerare lōgū est: sic
 tolerare difficile atq; miserrimum: quæ quib; sint patientibus permolesta: tamen ut uides
 abieciſſe non licet. Dubitari igitur meo iudicio non potest: quin multi quidem inuiti nolē
 telq; sint miseri. ¶ Augu. Longius retro reuocāduſ es: & quod usu euenit: uagis tardiori
 busq; inuentiunculis sapius a primis elementis dicendorum series retexenda est. Prouecti
 oris te quidem ingenij arbitrabar: nec putabam adhuc tam puerilibus admonitionib; indig
 gere: & profecto si illas philosophorum ueras saluberrimasq; sententias: quas mecum sa
 pe relegisti: memoriæ cōmendasses: si & cum bona uenia loqui sinas: tibi nō alijs laboras
 ses: & lectionem tot uoluminum: ad uitæ tuæ regulam: non ad uentosum uulgi plausum &
 inanem iactantiam traduxisses: tam insulsa & tam rudia ista non diceres. ¶ Fran. Quid pa
 res ignoro: Iā nunc tamen frontem meā rubor inuasit: experiorq; qđ pædagogis obiurgā
 tibus pueri solent. Ut enim illi anteq; admissi criminis nomen audiant: multa se deliquisse
 memorantes: prima castigatoriſ uoce confunduntur: Sic ego ignorantia & erroꝝ mihi con
 scijs multorum: & si nondum intelligo quorsum tua pergit oratio: quia tamen nihil mihi
 non obſci posse perſentio: ante finem sermonis erubui. Fare aut apertius quæſo: quid hoc
 est quod in me satis mordaciter arguisti? ¶ Augu. Multa post hoc: nunc unum illoꝝ indig
 nor: qđ fieri quenq; uel esse miserum suspicaris inuitum. ¶ Fran. Erubescere desij: quid em̄
 hoc uero uerius excogitari potest: aut quis tam ignarus reꝝ humanar; tāq; ab omni mor
 talium cōmertio segregatus est: qui non intelligat ægestatem: dolores: ignominiam: deniq;
 morbos ac mortem aliaq; huius generis quæ putantur esse miserrima: inuitis accidere plæ
 rumq; uolētibus autem nunq;? Ex quo uerum sit miseriam propriam & nouisse & odisse
 facillimum: depulſisse non: ita qđ prima nostri duo arbitrij: tertium hoc sit in potestate fortu
 næ. ¶ Augu. Erroris ueniam uerecundia merebatur: impudentiæ aut irascor grauius qđ er
 rori: Quo modo em̄ omnes illæ tibi philosophicæ sanctissimæq; uoces exciderūt: neminē
 his quæ pauloante nominabas: misere fieri posse: Nam si sola uirtus animū fœlicitat (quod
 & a Marco Tullio: & a multis sape ualidissimis rationibus demonstratum est) consequen
 tissimum est: ut nihil quocq; nisi uirtutis oppositum a fœlicitate dimoueat: quod quale sit:
 nisi prorsus obtorpuisti: me licet tacente recordaris. ¶ Frā. Recordor equidem: ad Stoicoꝝ
 rum præcepta me reuocas: populor; opinionib; aduersa: & ueritati propinquiora qđ usui.
 ¶ Augu. O te omnīū infœlicem: si ad ueritatis inquisitionem per uulgi delyramenta con
 tendis: aut cæcis ducibus ad lucem te peruenturum esse confidis: Calcatum publice callem
 fugias oportet: & altiora suspirans: paucissimor; signatū uestigijſ iter arripias: ut poeticū
 illud audire merearis: Macte noua uirtute puer: sic itur ad astra. ¶ Fran. Utinā id mihi con
 tingere posset anteq; moriar: Sed perge quæſo: neq; enī prorsus depuduit: & Stoicoꝝ sen
 tentias publicis erroribus præferendas esse nō dubito: quid autem hic persuadere uelis ex
 pecto? ¶ Augu. En hoc inter nos conuenit: nisi uitio miserum non esse nec fieri: Iam quid
 ybis opus est? ¶ Fran. Quia multos mihi uidisse uideor: inter quos & meipsum: nihil mo
 lestius ferentes: qđ qđ uitiorum iugum nō liceret excutere: qđ uis ad id per omnē uitam sum
 mis uiribus niterentur: qđ obrem stante licet Stoicoꝝ sententia: tolerari potest: multos inui
 tos ac dolentes optantelq; contrarium esse miserrimos. ¶ Augu. Aliquantulū euagati su
 mus: sed iam sensim ad primordia nostra reuertimur: nisi forte unde decesseram;ſ oblitus
 es. ¶ Fran. Obliuisci cœperam: sed incipio recordari. ¶ Augu. Id agere tecum institueram
 ut ostenderem ad euadendū huius uitæ mortalitatis angustias: attollendoq; se altius: Pri
 mum ueluti gradum obtinere meditationem mortis humanæq; miseriæ: Secundum uero
 desyderium uæhemens studiumq; surgendi: quibus exactis: ad id quo nostra suspirat in
 tentio: ascensum facilem pollicebar: Nisi tibi forte nunc etiam cōtrarium uidereſ. ¶ Fran.
 Contrarium equidem uideri: dicere non ausim: ea nanq; de te ab adoleſcētia mea mecum
 creuit opinio: ut si quid aliter uisum fuerit qđ tibi: aberrasse me nouerim. ¶ Augu. Cessent
 oro blanditiæ: at quoniam: non tam iudicio qđ reuerentia assensum dictis meis præbuisse
 te uideo: loquendi tibi quicquid ex arbitrio tuo fuerit: libertas daē. ¶ Fran. Trepidus qui
 dem adhuc: sed licētia tua uti uelim: atq; ut de reliquis hominibus sileam: testis est mihi hic
 qui cunctis actibus meis semper interfuit: testis tu quoq;: quotiens ad conditionis meæ mi
 seriam mortemq; repserim: quātisq; cum lachrymis sordes meas diluere uisus sim: uerū id
 quod sine lachrymis narrare non possum: ut uides: hæcenus frustra fuit. Hoc igit unū est

D

E

F

Secreti Francisci Petrarchæ

quod me super ambigēda propositionis tuæ ueritate sollicitat: qua conaris astruere: neminem nisi sponte suâ in miseriam corruisse: neminem miserum esse nisi qui uelit: cuius rei cōtrarium in me tristis experior. ¶ Augu. Vetus est hæc & nunq̄ finem habitura querimōia: atq̄ licet idem nequicq̄ sæpe temptauerim: adhuc inculcare non desinam: Nec fieri miser nec esse qui nolit: Sed est: ut dicere cœperam: inanis hominū peruersa quædam & pestilens libido seipso fallendi: quo nihil potest esse funestius in uita. Si enim familiarium dolos iure pertimescitis: propterea q̄ & fallentium auctoritas remedium præripuerit cautelâ: & aures uestras assidue uox eorum blanda circumsonat: quorum utrunq̄ in alijs cessare uideat: quantomagis proprias fraudes formidare deberetis: ubi & amor & auctoritas & familiaritas ingēs est: q̄ se quisquis plus æstimet q̄ ualet: plus diligat q̄ oportet: nunq̄ propterea deceptus a deceptore separetur. ¶ Fran. Sæpe his uerbis hodie usus es: At ego me ipsum nunq̄: q̄ meminerim: fefelli: utinā non me alijs fefellissent. ¶ Augu. Nunc te maxime fallis cū nūq̄ te ipsum fefellisse gloriaris: nec tã tenuis tuæ indolis spes est mihi: quia si animum acriter attenderis: per te ipsum uideas: neminem in miseriam nisi sponte corruere: Sup hoc em̄ alteratio nostra fundata est. Dic em̄ oro te (sed cogita priusq̄ respondeas: atq̄ ad id animum indue: non contentionis sed ueritatis audium) dic mihi: quem hominū putas peccasse coactum: cum uelint sapientes peccatum esse uoluntariam actionem: usq̄ ad deo: ut si uoluntas desit: desinat esse peccatum: sine peccato aut̄ nemo fit miser: q̄ mihi iam superius cōcessisti. ¶ Fran. Video me nuper paulatim de proposito excidere: & fateri cogor q̄ initiū miseriam meam ex proprio processit arbitrio: hæc in me sentio: in alijsq̄ conijcio: modo tu mihi quoq̄ uerum fatearis. ¶ Augu. Quid me fateri postulas. ¶ Fran. Ut sicut uerū est: neminem nisi sponte corruere: sic illud etiam uerum sit: innumerabiles sponte prolapsos: non sua tamen sponte iacere: q̄ de me ipso fidenter affirmem: Idq̄ datum mihi arbitror in poenam: ut quia stare dum possem nolui: assurgere nequeam dum uelim. ¶ Augu. Q̄q̄ haud profus delirantis opinio ista sit: postq̄ te tamen in primo errasse cognoscis: idem in secūdo fatearis oportebit. ¶ Fran. Cadere igitur & iacere unū atq̄ idem esse diffinis. ¶ Augu. Immo uero diuersa: noluisse tamen & uelle: & si in tempore differunt: in re tamen ipsa: inq̄ animo uolentis unū sunt. ¶ Fran. Sentio quibus me nexibus inuoluis: nec tamen fortior luctator ē qui arte sibi uictoriā quæsiuit: sed p̄fecto uersutior. ¶ Augu. Corā Veritate loquimur: cui simplicitas omnis amica est: calliditas inimica: quod ut clare uideas cum quantum libet deinceps simplicitate procedamus. ¶ Fran. Nihil possum audire iucundius: dic ergo quomodo de me ipso mentio fuerat: qua nam ratione mihi mōstraueris hoc q̄ miser sum: id enim me esse non inficior: nunc etiam meam uoluntatis existere ut surgam: cum ego cōtra sentiam: nil me perpeti molestius: nil magis aduersum propriam uoluntati: sed ultra non ualeo. ¶ Augu. Modo conuenta seruentur ostendam alijs tibi uerbis utendum fore. ¶ Fran. Quæ nam conuenta memoras: quibus ue admones utendum uerbis. ¶ Augu. Conuenta sunt ut fallaciæ laqueis reiectis: circa ueritatis studium: pura cum simplicitate uersetur: uerba uero quibus te uti uelim hæc sunt: ut ubi te non posse dixisti: ultra te nolle fatearis. ¶ Fran. Nunq̄ erit finis: nunq̄ em̄ hoc fatebor: scio quidē & tu testis es mihi: quotiens uolui non potui: quot lachrymas fudi nec profuerunt. ¶ Augu. Lachrymæ tibi testis sum multarū: uoluntatis uero minime. ¶ Fran. Per superam fidem (hominem enim scire neminem puto) quid ego passus sim: q̄ tumq̄ uoluerim si licuisset assurgere. ¶ Augu. Sile: prius cœlum tellusq̄ miscebit: prius astra concident a neruo: & amica nunc inuicē elementa pugnant: q̄ hæc quæ inter nos diiudicat Veritas falli quæat. ¶ Fran. Quid ais igitur. ¶ Augu. Lachrymas tibi sæpe conscientiam extorsisse: sed propositū nō mutasse. ¶ Fran. Quoties dixi: me ulterius nequiuisse. ¶ Augu. Quotiesq̄ respondi: imo uerius noluisse: nec tamen admiror te in his nunc ambagibus obuolutū: in quibus olim ego ipse iactatus: dum nouā uitæ uiam carpere meditarer: Capillum uulsi: frontē percussi: digitosq̄ contorsi: deniq̄ cōplossis genua manibus amplexus: amarissimis suspirijs cœlū aurascq̄ cōpleui: largisq̄ gemitibus solum omne madefeci: & tamen hæc inter idem ille qui fueram: mansi: donec alta tandem meditatio omnē miseriam meam ante oculos congescit. Itaq̄ postq̄ plene uolui: illico & potui: mira q̄ & foelicissima celeritate transformatus sum in alterum Augustinū: cuius historia seriem: ni fallor: ex confessionibus meis nosti. ¶ Fran. Noui equidem: illiusq̄ ficus salutaris: cuius hoc sub umbra contigit miraculum: imemor esse non possum. ¶ Augu. Recte quidem: nec em̄ myrtus ulla: nec hedera: deniq̄ nec dilecta: ut aiunt: phœbo laurea: q̄uis

Colloquium Primi diei.

ad hanc poetarum chorus omnis afficitur : tuq; ante alios qui solus ætatis tuæ contextam
 eius frondibus coronam gestare meruisti: gratior debet esse animo tuo: tandē aliquando in
 portum ex tam multis tempestatibus reuertenti: q̄p̄ ficus illius recordatio: per quā tibi cor
 rectio & uenīæ spes certa prædeditur. ¶ Fran. Nihil aduersor: sed inceptum perage. ¶ Au
 gu. Hoc inceperam: ad hoc prosequor: contigisse tibi hætenus q̄p̄ multis: quibus dici po
 test uersus Virgilij: Mens immota manet: lachrymæ uoluunt inanes. Vex̄ ego & si multa
 congerere poteram: unico tamen eoq; domestico exemplo contentus fui. ¶ Fran. Cōsulte:
 neq; em̄ aut pluribus res egebat: aut aliud quodlibet in pectus hoc profundiq; descēdisset:
 eo præsertim: quia (licet pro maximis interuallis) quāta inter naufragiū & portus tuta te
 nente: tanta interq; foelicem & miseræ esse solent discrimina: aliquale tamen inter procellas
 meas: fluctuationis tuæ uestigiū recognosco. Ex quo fit: ut quotiens confessionum tuarū li
 bros lego: inter duos cōtrarios affectus: spem uidelicet & metum (licet non sine lachrymis
 interdum) legere me arbitror: non alienam sed propriæ meæ peregrinationis historiā. De
 inceps autem: quoniam omne studiū cōtentionis abiēci: ut libuerit perge: sequi em̄: nō ob
 stare disposui. ¶ Augu. Haud hoc postulo. Sicut em̄ ut doctissimus quidam ait: Nimiū al
 tercando ueritas amittitur: sic ad uerū multos sæpe perducit modesta cōtētio. Neq; igitur
 (quomodo pigri & torpentis ingenij mos est) passim omnib; acquieuisse conuenit: nec rur
 sus aperta ueritati studiosius obluetari: quod clarum litigiosæ mentis indicatiū est. ¶ Fran.
 Intellego & laudo & consilio utar: perge modo. ¶ Augu. Recognoscis ne igit̄ ueram illam
 fuisse sententiam: graduūq; progressum: ut miseriarū suarū perfecta cognitio: perfectū de
 siderium pariat assurgendi: si desideriiū potentia obsequat̄. ¶ Fran. Iam in animū induxi:
 nihil tibi non credere. ¶ Augu. Sentio aliquid etiam nūc restare quod uelis: licet: fare age
 quicquid id est. ¶ Fran. Nil aliud nisi q̄ ipse meū obstuideo noluisse hætenus: q̄p̄ unū sem
 per uoluisse credideram. ¶ Augu. Adhuc hæsitās: atq; ut his iam tandem sermonib; finis
 sit: fateor & ipse te uoluisse nōnunq;. ¶ Fran. Quid ergo dixisti? ¶ Augu. An nō succurrit
 illud Ouidij: Velle parū incipias ut re potiaris oportet. ¶ Fran. Intellego: sed & desiderasse
 putabam. ¶ Augu. Fallebaris. ¶ Fran. Credo. ¶ Augu. Vt certus credas: conscientiam
 ipse tuā consule. Illa optima uirtutis interpretis: Illa infallibilis & uerax est: operū cogitatio
 numq; pensatrix. Illa tibi dicit: nunq; te ad salutem: qua decuit: aspirasse: sed tepidū remis
 siusq; q̄ periculorū tantorū consideratio requirebat. ¶ Fran. Cœpi quā iubes conscientia
 excutare. ¶ Augu. Quid illic inuenis? ¶ Fran. Vera esse quæ dicis. ¶ Augu. Profecimus
 aliquantulum si incipis expergisci: iam melius tibi erit: si q̄ male olim erat agnoueris. ¶
 Fran. Si hoc uel nosse satis est: non tantū bene sed optime mihi propediem esse posse confi
 do: nihil enim unq; clarius intellexi q̄ nunq; me satis ardentē optasse libertatem & miser
 riarum finem: nunquid autem post hoc optasse sufficiat? ¶ Augu. Quid enim? ¶ Fran.
 Vt nihil amplius agam. ¶ Augu. Impossibilem proponis conditionem: ut qui quod cupit
 ardentē cupiat & obdormiat. ¶ Fran. Quid igitur ipsum optare profuit? ¶ Augu. Nem
 pe per medias difficultates iter pandet: ad hoc ipsum per se uirtutis desideriiū: pars est magi
 na uirtutis. ¶ Fran. Magnā mihi spei materiam præbuiisti. ¶ Augu. Iccirco te alloquor
 ut & sperare doceam & timere. ¶ Fran. Timere quo nam modo? ¶ Augu. Immo yō qua
 liter sperare? ¶ Fran. Quia cū hætenus nō mediocre studiū gesserim ne pessimū forem: tu
 mihi uia aperis qua optimus fiam. ¶ Augu. At q̄ id iter laboriosum sit: fortasse non cogi
 tas. ¶ Fran. Quid noui terroris ingeminās? ¶ Augu. Quia hoc ipsum optare: uerbū unū
 est: sc̄p̄ m̄ q̄p̄ innumerabilibus cōsistit ex rebus. ¶ Fran. Terrificas. ¶ Augu. Atqui ut ea
 sileā ex quibus desideriiū istud constat: q̄p̄ multa sunt ex quorū euerione conficiē: ¶ Fran.
 Quid dicere uelis nō intelligo. ¶ Augu. Nulli potest desideriiū hoc absolute contingere: ni
 si qui alijs oib; desiderijs finem fecit. Iam intelligis q̄p̄ multa & uaria sunt quæ optantē in
 uita: quæ prius tibi omnia uilipendēda sunt: ut sic ad concupiscentiā summæ foelicitatis as
 cendas: quā profecto minus amat: qui secū aliquid amat q̄p̄ nō propter ipsum amat. ¶
 Fran. Agnosco sententiā. ¶ Augu. Quotus ergo fuerit qui omnes cupiditates extinxerit:
 quas ne dicā extinguere: sed uel enumerare longū sit: qui aīo suo frenū rationis admouerit:
 qui dicere audeat: nihil mihi iam cōe cū corpore: quæ uidentē iucunda cuncta sordescūt: ad
 foeliciora suspiro: ¶ Fran. Rarissimū genus hoīm: & nunc difficultatē quā cōminabaris in
 telligo. ¶ Augu. His nempe cessantibus: desideriiū illud plenū expeditūq; erit: Necessē est
 em̄ ut q̄tum animus ad cœlū propria nobilitate subuehiat: tantū mole corporea & terrenis

K

L

Secreti Francisci Petrarchæ

pragrauetur illecebris. Ita dum ascendere: & in imis permanere cupitis: neutrum impletis: in alterna distracti. ¶ Fran. Quid igitur censes esse faciendum: ut integer animus discussis terræ compedibus: tollatur ad superna? ¶ Augu. Ad hunc terminum profecto meditatio illa producit: quam primo loco nominauerā: cum mortalitatis nostræ recordatione continua. ¶ Fran. Nisi & hic fallor: nullus hominū crebrius in has reuoluitur curas. ¶ Augu. Noua lis laborq; alius. ¶ Fran. Quid? Ergo ne etiam hic mentior? ¶ Augu. Urbanus loqui uelim. ¶ Fran. Hanc tamē sententiā. ¶ Augu. Certe non aliam. ¶ Fran. Ergo ego de morte non cogito? ¶ Augu. Perraro quidem idq; tam segniter: ut in calamitatis tuæ fundū cogitatio ipsa non penetret. ¶ Fran. Contra credideram. ¶ Augu. Non quidem credideras: sed quid credere debueras attende. ¶ Fran. Nunq; post hoc me creditur? scito: si & hoc falso credidisse monstraueris. ¶ Augu. Monstrabo per facile: modo bona fide ueq; cōfiteri in animū inducas: utar in hac re teste etiam non longinquo. ¶ Fran. Quo nā quaeso? ¶ Augu. Conscientia tua. ¶ Fran. Illa cōtrarium dicit. ¶ Augu. Vbi confusa præt interrogatio: certum respondentis testimonium esse uix potest. ¶ Fran. Quid ad rem? ¶ Augu. Multū sane quod ut clare peruideas aduerte: Nemo tam demēs est (nisi sit idem prorsus insanus) cui non interdum conditio propriæ fragilitatis occurrat: qui non si interrogetur: respōdeat se esse mortalem: & caducum habitare corpusculū. Id enim & membrorū dolor & febrium temptamenta testantur: a quibus prorsus immunē uitam degere: quæ nam dei unq; indulgētia præstabit? Adde q; & ex funeribus amicorū: quæ assidue præter oculos uestros eunt: spectantium animis terror incutitur: quia dum æquæū quisq; comitatur ad sepulchrū: necesse est ipse etiam ad alieni casus præcipitium contremiscat: & de se incipiat esse sollicitus. Sicut ubi flagrantia uicinorū tecta conspexeris: de tuis securus esse non potes: quoniā ut ait & Flaccus: Ad te post paulum uentura pericula cernis. Eo autem uahementius mouebitur qui iuniorem: qui ualidiorem: formosiorēq; uideat repentina morte subtractum: sese ante circumspiciet & dicet: Securius hic habitare uidebatur & tamē eiectus est: Nec ætas profuit: nec forma: nec roborū mihi securitatem quis spopōdit deus ue: magus ue: mortalis sum profecto. Q; si hoc idem imperatoribus regibusq; terrarū: si egregijs formidatisq; personis euenierit: multo etiam acrius concutientur astantes: quoniam qui alios sternere solitū norant: subito inde aut paucarū fortassis horarū anxietate prostrantur. Vnde enim nisi ex hoc fonte procedunt illa: quæ in mortibus summorū hominū stupentes faciunt populi: qualia multa (ut te tantisper ad historiarū reuocem) in funere Iulij Cæsaris meministi? Hoc est illud cōmune spectaculum: quod mortalium oculos & corda perstringit: fatiq; sui memoriam ingerit aliena cernentibus: Accedit bæluarū furor atq; hoīm rabiesq; belloꝝ: Accedunt & magnarū ædiū ruinarū: quas bene quidā ait: tutelam hoīm fuisse: nūc esse periculū: Accedūt sinistro sydere motus aerei & cœli pestilentis afflatus: & tot terræ marisq; discrimina: quibus undiq; circūsepti: non potestis oculos auertere ubi nō eis occurrat propriæ mortalitatis effigies. ¶ Fran. Indulge quaeso: ampliū expectare nō possum: nihil em̄ ad confirmandū rationem meam dici reor efficacius q̄ tu multa dixisti: ego ipse inter audiendū mirabar: quid tua uellet oratio aut ubi desineret? Augu. Nōdum quippe desierat: tu eam præcidisti. Hac em̄ cōclusio restabat: q̄q; multa uolitantia circūstent: nil tamen ad interiora penetrare durius: lōga cōsuetudine pectoribus miserorū uetustorū uelut calle salutaris admonitionib; resistente: paucos inuenies satis p̄funde cogitātes: sibi esse necessario moriendum. ¶ Fran. Paucis ergo diffinitio hoīs nota est: quæ tamē oībus in scholis tam crebro repetitur: ut nedum auditorū aures fatigasse: sed ipsas ædificiorū colūnas iam pridē minuisse debuerit. Ita qdē dialecticorū garrulitas nullū finē habitura: & diffinitionū huiuscemodi cōpēditis scatet: & immortalū litigiorū materia gloriatur: Plarūq; aut quid ipsū ueq; sit qd loquūtur ignorāt. Itaq; si quē ex eo grege de diffinitione nō tantū hominis sed rei alterius interroges: parata responsio est. Si ultra p̄grediare silentiū fiet: aut si assiduitas differēdi: uerborū copiā audaciamq; peperit: mores tū loquētis ostendēt: uerā sibi rei diffinitā noticiā nō adesse: cōtra hoc tam fastidiose negligēs tamq; supuacuo curiosum gen; hoīm iuuat inuehi. Quid sp frustra laboratis: ha miseri: & inanibus tēdiculis exercetis ingeniū? Quid oblitū reꝝ: inter uerba se nescitis: atq; inter pueriles ineptias albicantibus comis & rugosa fronte uersaminis? Vobis utinam solis uestra noceret insania & nō nobilissima sæpe adolescentū ingenia corrupisset? ¶ Augu. Contra id fateor studioꝝ monstrum: nihil satis mordaciter dici potest: tu tamen interea dicendi studio euectus qd de diffinitione hoīs inceperas omisitisti. ¶ Fran. Abun

Colloquium Primi diei

de dictum rebar: sed agam expressius: hominem quidem esse animal: imo uero animalium principem cunctoꝝ: nemo tam durus pastor inuenitur ut nesciat: nemo rursus puer si interrogetur: aut rationale animal aut mortale negauerit. Itaq; omnibus diffinitio nota est. **¶ Augu.** Immo uero perpaucis. **¶ Fran.** Quid ergo? Si quem uideris adeo ratione pollere: ut scdm eam uitam suam instituerit: ut sibi soli subiecerit appetit^o: ut illius freno motus animi coerceat: ut intelligat sese per illam tantum a brutoz; animantiu feritate distingu: nec nisi quatenus ratione degit: nomē hoc ipsum hominis mereri. **¶ Augu.** Adeo primo mortalitatis suæ conscius: ut eam quotidie ante oculos habeat: per eam seipsum temperet: & hæc peritura despiciens ad illā uitam suspiret ubi ratione superauctus desinet esse mortalis: hanc tandem ueram de diffinitione hominis atq; utilem sententiam habere dicit: Hui^o ultimi: quoniā de eo nobis sermo erat: dicebam paucos cognitionē aut meditationem idoneā fortitos. **¶ Fran.** Ego me hæctenus ex paucis rebar. **¶ Augu.** Et ego quidem non ambigo tibi tam multa per omnē uitam experientia magistra: tam multa ex libroꝝ lectione repetēti: crebras cogitationes mortis occurrere: sed quæ nec satis alte descendāt nec satis tenaciter hæreant. **¶ Fran.** Quid uocas alte descendere? & si met intelligere mihi uidear: cupio ex te clarius audire. **¶ Augu.** Dicam: Quis iam uulgo persuasum sit: atq; etiam e medio grege philosophoꝝ clarissimi testes accesserunt: mortem inter tremenda principum possidere: usq; adeo: ut iam pridem nomen ipsius mortis auditu tetrum atq; asper; uideat. Ne tamen uel similia hæc summis auribus excepta: uel rei ipsius recordatio compendiosa sufficiat: imo rari diutius oportet atq; acerrima meditatione singula morientiu membra percurrere: & extremis quidem iam algentibus media terreri: & in summo oportuno sudore defluere: ilia pulsari: uitalē spiritum mortis uicinitate lentescere: ad hæc defossos natan: telq; oculos: obtutum lachrymosum: contractā frontem liuentemq; labentes genas: lucidos dentes: rugentēq; atq; acutos nares: spumantia labia: torpētē squamosamq; linguā: aridum palatum: fatigatum caput: anhelum pectus: raucū murmur & mœsta suspiria: odorem totius corporis molestum: præcipueq; alienati uultus horrore: quæ omnia facilius ac uelut in promptu & ad manū collocata succurrēt: Si cui familiariter obseruari cœperit memorandum aliquod conspectæ mortis exemplum: Tenacior em̄ esse solet uisoz; q̄ auditoz; rum recordatio. Quam ob causam non sine alto consilio: in quibusdam religionibus atq; sanctissimis: usq; etiam ad hæc ætatem quæ bonis moribus inimica est: illa cōsuetudo perdurat: q̄ ad cernenda corpora defunctoz; dum lauantur præparanturq; sepulturæ: eiusdē rigidi propositi professores inter sint: ut scilicet triste miserandumq; spectaculū oculis subiectum: & memoriam semper admoncat: & animos superstitum ab omni spe mundi fugatis exterreat. Hoc est igitur quod satis alte descendere dicebam: nondum forte consuetudinis causa mortem nominatis: dum nil morte certius: nil hora mortis incertius: cæteraq; huius generis usu quotidiani sermonis iteratis: præteruolant em̄ illa: nō insident. **¶ Fran.** Assentior eo facilius: quia multa quæ mecum tacitus agere soleo: nunc te loquente recognosco: Signū tamē aliquod memoriæ meæ si uidetur imprime: quo admonitus post hoc de me ipse mihi non mentiar: nec erroribus meis interblandiar. Id em̄ est: ut uideo: q̄ mentes hominum calle uirtutis auertit: dum metham apprehendisse rate: ulterio non aspirant. **¶ Augu.** Libens hæc audio ex te: nec em̄ ociosi & a casu pendentis: sed multa circumspectantis animi uerba sunt. Signum igitur quo nunq; fallaris accipe: Si quotiens de morte cogitabis: loco non moueberis: scito te uelut de rebus cæteris inutiliter cogitasse. At si in ipso cogitatu obrigueris: cōtremueris: expallueris: tibiq; iam huic laborare uisus fueris medias iter mortis angustias: si cum hoc & illud occurrat: animā illiciet: ut ex his mēbris exierit sistendā in æterno iudicio toti^o uitæ præteritæ: actuūq; & yboꝝ rationē exactissimā sumā eē reddedā: nullā deniq; in forma corpis aut in mūdi gloria: nullam ingenio eloquētiā: nullā in opib^o aut potētia spē habendā: nec corrūpi posse: nec falli iudicē: nec placari mortē ipsam: laboz; non finē esse sed transitum: Hæc inter mille supplicioꝝ: mille tortoz; genera & stridor & gemit^o auerni & sulphurei amnes & tenebræ & ultrices furia: postremo aduersa sif orci palentis imānitas: quæ ue his oibus præpōderant malis: in foelix sine fine ppetuitas: terminandæq; calamitatis desperatio & in æternū mansura: nō iā ampl^o miserātis ira dei. Si hæc oīa sif añ oculos uenerint: nō ut ficta sed ut ysa: nō ut possibilia sed ut necessaria ineuitabilēq; uētura & pene iā præsentia: Inq; his curis nō præteriēs nec despans: sed spei plenus q̄ dei dextera potēs pmpatq; sit extātis mal^o eruere: tu mō te curabilē præbeas: surgētiq; auid^o:

P

Q

R

Secreti Francisci Petrarchæ

S & ppositi tenax: assidu⁹ uersaberis: nō frustra te meditatū esse cōfide. ¶ Fran. Grauer me fateor tātis añ oculos coaceruatis miserijs terruisti: Sed sic mihi deus ueniā larg⁹ sit: ut ego per dies singulos in has cogitationes immergar: præcipueq; noctibus cū diurnis curis relaxatus animus se in ipsum recolligit: cum corpus hoc in morem morientium compono: ipsam quoq; mortis horam: & quicquid circa eam mēs horrendū repperit: intentissime mihi ipse confingo: usq; adeo ut in agone moriendi positus: mihi uidear interdū tartara: & quæ narras: omnia mala conspiciere: eaq; tam grauer uisione cōturbor: ut exterritus tremēsq; consurgam: & sæpe usq; ad horrore astantium: hæc in uerba prorumpā: Heu quid ago: qd patior: cui me exitio fortuna referuat miseris: Iesu fer opem: eripe me iuicte his malis: Da dextram misero & tecum me tolle per undas: Sedibus ut saltem placidis in morte quiescā. Multa præter hæc alia: phrenetici in morē quocunq; uagum animū pauentemq; tulit impetus: mecum loquor: multa quoq; cum amicis: quibus illachrymans ipse nonnunq; cæteros in lachrymas coegi: licet utriq; post lachrymas reuertemur ad solita. Quæ cum ita sint: quid ergo me retinet: quid latentis obstaculi est: ut nunc usq; nil ista mihi cogitatio præter molestias terroresq; pepererit: ego autē idem sim adhuc qui fueram prius: qd hi sunt qbus forte nunq; tale aliquod contigit in uita: eoq; miserior: quo illi (quisquis sit futurus exit⁹) præsentibus saltē uoluptatibus delectant: mihi uero & finis incertus sit: & nulla uoluptas: nisi talibus amaritudinibus resperfa proueniat. ¶ Augu. Noli precor: ubi gaudendū est dolere: peccator em̄ quo maiorem uoluptatem & titillationem percipit ex sceleribus suis: eo miserior calamitosiorq; iudicandus est. ¶ Fran. Forte ideo: quia nunq; ad uirtutis semitam reflectitur: quē nusq; interrupta uoluptas sui raptat immemorē. Qui uero inter carnis illecebras & blandimenta fortunæ: duæ aliquid experitur: totiens cōditionis suæ meminit: quotiens illum delectatio præcepit & inconsulta destituit. Q; si un⁹ esset amboꝝ finis: nō intelligo: cur non foelicior dici possit qui nunc gaudet doliturus in postere: q; qui nec sentit in præsens gaudium nec expectat: nisi te forte moueat: q; in fine risus sit luctus acerbior. ¶ Augu. Illud magis: quoniam freno ratiōis abiecto (quod quidem prorsus in illa suprema uoluptate deserit) grauior casus est: q; eodem uel tenuiter retēto ex pari præcipitio corruentis. Ante omnia tamen illud a te prius dictum attendo: qd de alterius sperandum: de alterius conuersatione desperandum est. ¶ Fran. Istud quidem sic esse considero: sed tu interrim: nunquid nō primæ quæstionis oblitus es? ¶ Augu. Cuius? Fran. Quid est quod me retinet? Hic enī quæsiueram: cur mihi uni cogitatio mortis intensa non profuit quā miris modis fructuosam dicis? ¶ Augu. Primum quippe: quia de longinquo forsitan illa consideras: quæ tamē propter breuissimæ uitæ cursum: tum propter incertos & uarios casus: longinqua esse non possunt. Omnes enim ferme in hoc fallimur: ut ait Cicero: qd mortem prospicimus: quem textum correctores quidā: at uerius corruptores: immutare uoluerunt: negationem uerbo præponentes: & mortem nō prospicimus: dicendum esse firmantes. Cærum qui mortem omnino non aspiciat: sani capitis nullus inuenitur: re autem uera prospicere procul aspicere est: quod unum super cogitanda morte multos illudit: dum illam uiuendi metham sibi quisq; proposuit: ad quam si peruenire possit per naturam: tamen paucissimi perueniunt. Fere enim nullus moritur cui non conueniat poeticum illud: Canicemq; sibi & longos promiserat annos. Hoc nocere tibi potuit: Nam & ætas & complexionis uigor & uitæ modestioris obseruātia: hanc tibi spem fortasse præbuerūt. ¶ Fran. Noli quæso de me talia suspicari: auertat deus hanc insaniam: me ne huic confidere monstro: quod apud Virgilium famosissimus ille magister maris ait: Et ego in mari magno sæuoq; ac turbido iactatus: tremulam cymbam fatiscentemq; & rimosam: uentis obluentibus: per tumidos flatul ago: hanc diu durare non posse: certe scio: Nullam spem salutis superesse mihi uideo: nisi miserator omnipotens præbeat: ut gubernaculum summa ui flectens anteq; peream: littus apprehendam qui in pelago uixerim: moriturus in portu. Huic opinioni debeat: qd opū magnæq; potētis desiderio: quo multos nō mō coætaneos meos: sed lōgæ uol homines: & cōmunem uiuēdi modū supergressos exæstuarē uidimus: nunq; arsisse me recolo. Quis enim furor est: omnem ætatem in laboribus & in paupertate traducere: ut inter tot curis coaceruādas diuitias statim moriar? Sic itaq; de his formidolosis reb⁹ cogito: nō ut longe distātibus: sed mox affuturis iamīaq; præsentib⁹. Necdū de memoria mea excessit uersiculus quidam: quē adhuc admodū iuuenis: inter multa quæ ad amicum scripsit: hæc in fine subiūgēs: Loquimur dū talia: forsan Innumeris. pperata uis: in limie mors est.

Colloquium Primi diei.

Quod si tūc dicere potui: quid modo dicam & experimēto res: & ætate protector: Quicquid uideo: quicquid audio: quicquid sentio: quicquid cogito ad hoc unum refero: q̄ si in hac cogitatioe nō fallor: ad hæc quæstio illa superest: qd ergo me retinet: ¶ Augu. Humiles deo gratias age qui te tam salubribus habenis frenare: stimulisq; tam pungentibus sollicitare dignatur. Vix em̄ possibile fuit: ut quem cogitatio mortis habet tam quotidiana tam præsens: hunc mors æterna cōtingat. Sed quoniam deesse aliquid tibi sentis: nec imerito: quid illud sit aperire temptabo: ut eo (si deus fauerit) amoto: i cogitationes tuas totus assurgens: quo adhuc præmeris uetustum seruitutis iugum possis excutere. ¶ Fran. Vtinā id tibi contingat efficere: & ego tanti muneris capax inueniar. ¶ Augu. Inuenire si uoles: neq; enim res impossibilis est: Sed in actibus humanis duo uersant̄: quorū: si deest alterum: præpedire constat effectum: uoluntas igit̄ præsto sit: eaq; tam uahemens ut merito desiderij uocabulū sortiat̄. ¶ Fran. Ita fiet. ¶ Augu. Scis quid cogitationi tui officiat: ¶ Fran. Hoc est qd̄ peto: hoc est quod tanto tempore desidero. ¶ Augu. Audi ergo: animā quidē tuam sic cœlitus bene institutam esse: non negauerim: sic ex contagione corporis huius: ubi circumseptā est multū a primæua nobilitate sua degenerasse non dubites. Nec degenerasse dumtaxat: sed longo iam tractu temporis obtorpuisse: factam uelut propriæ originis ac suæ perni conditoris immemorem. Nempe passiones ex corporea cōmixtione subortas: obliuionemq; naturæ nobilioris: diuinitus uidetur attigisse Virgilius ubi ait: Igne⁹ est illis uigor & cœlestis origo Seminibus: quantū non noxia corpora tardant: Terreniq; hebetant artus moribundaq; membra. Hinc metuunt cupiuntq; dolent gaudentq;: nec auras Respiciunt clausæ tenebris & carcere cæco. Discernis ne in uerbis poeticis quadriceps illud monstrum naturæ hominū tam aduersum: ¶ Fran. Discerno clarissime quadriperitam animi passionem: quæ primum quidem ex præsentis futuriq; temporis respectu in duas scindit̄ pres: rursus quælibet in duas alias: ex boni maliq; opinione subdistinguitur. Ita quattuor uelut flatibus aduersis: humanæ mentiū tranquillitas perit. ¶ Augu. Rite discernis atq; uerificatum est in nobis illud Apostolicū: Corpus qd̄ corrumpit̄ aggrauat animam: & deprimat̄ terrenā inhabitatio sensum multa cogitantem. Conglobatur siquidem species innumeræ & imagines res uisibilibus: quæ corporeis introgressæ sensib⁹: postq; singulariter admiffæ sunt: cateruatum in animæ penetrabilibus densant̄: eamq; nec ad ingenitam: nec tam multorum difformium capacē prægrauant atq; confundunt. Hinc pestis illa phantasmātū uestros discerpens laceransq; cogitatus: meditationibus clarificis quibus ad unū solum summumq; limen ascendit̄ iter obstruens uarietate mortifera. ¶ Fran. Huius quidē pestis sæpe alias cū in libro de Vera religione (cui nihil cōstat esse repugnantius) præclarissime meministi: In quēlibet nuper incidi: a philosophorum & poetarū lectione digrediens: Itaq; cupidissime perlegi: haud aliter q̄ qui uidentis studio peregrinatur a patria: ubi ignotū famosæ cuiuspiam urbis limen ingrediē: noua captus dulcedine locorū: passimq; subsistēs: obuia quæq; circumspicit. ¶ Augu. Atqui (licet aliter sonantibus uerbis: sicut catholice ueritatis præceptorem decuit) reperiens libri illi⁹ magna ex parte philosophicā præcipueq; Platoniam ac Socraticam fuisse doctrinam. Et ne quid tibi subtraham: scito me ut op⁹ illud inciperem: unū maxime Ciceronis tui uerbū induxisse: Affuit deus incepto: ut ex paucis seminibus messis optima cōsurgeret: Sed ad propositū reuertamur. ¶ Fran. Ut libet pater optime: Ante tamen unū oro: ne mihi abscondas uerbū id qd̄ tam præclaro operi: ut ais: præbuit materiam. ¶ Augu. Cicero siquidem in quodam loco: iam tūc errores temporū perosus sic ait: Nihil animo uidere poterant: ad oculos omnia referebant: Magni autem est ingenij reuocare mentem a sensibus & cogitationem a consuetudine: hæc ille. Ego autē hoc uelut fundamentum nactus: desuper illud quod tibi placuisse dicis opus extruxi. ¶ Fran. Te neo locū: In Tusculano est: Te autem hic Ciceronis dicto & illic & alibi in operib⁹ tuis delectari solitum animaduerti: Nec immerito: est enim ex eorum genere quib⁹ cum ueritate permixtus lepos ac maiestas inest: Tu uero tādē iam ut uidetur ad propositum redi.

¶ Augu. Hæc tibi pestis nocuit: hæc te nisi prouideris: perditum ire festinat. Siquidē phantasmatibus suis obrutus multisq; & uarijs ac secum sine pace pugnantibus curis animus fragilis oppressus: cui primum occurrat q̄ nutriat: q̄ perimat: q̄ repellat examinare non potest: uigorq; eius omnis ac tempus: parca quod tribuit manus ad tam multa nō sufficit. Quod igitur euenire solet in augusto multa serētibus: ut impediant se fata concursus: Idem tibi cōtingit: ut in animo nimis occupato: nihil utile radices agāt nihilq; fructiferum

X

Y

Z

Secreti Francisci Petrarchæ

coalescat: Tuq; inops consilij: modo huc: modo illuc mira fluctuatione uoluaris: nusq; in-
 reger: nusq; totus. Hinc est: ut quotiens ad hanc cogitationem mortis aliasq; per quas iri
 posset ad uitam: generosus: si sinatur: animus accessit: inq; altum naturali descendit acu-
 mine: stare ibi non ualens: turba curarum uariarum pellente resileat. Ex quo fit: ut tam sa-
 lutare propositum nimia mobilitate fatiscat: oriturq; illa intestina discordia: de qua mul-
 ta iam diximus: illaq; animæ sibi irascentis anxietas: dum horret sordes suas ipsa nec dilu-
 it: uias tortuosas agnoscit nec deserit: impēdensq; periculum metuit nec declinat. ¶ Fran.
 Heu mihi misero: nunc profunde manum in uulnus adegisti. Illic dolor meus habitat: istic
 mortem metuo. ¶ Augu. Bene habes: torpor abscessit. Sed quoniā iam satis hodiernum
 colloquium absq; intermissione ꝑtulimus: Reliquis si placet in diem proximū dilatis: nūc
 aliquantisper in silentio respiremus. ¶ Fran. Per oportuna quidem languori meo quies &
 silentium.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Libri quem Se-
 cretum suum inscripsit: de Contemptu mūdi disputantis: Colloqui-
 um Secūdi diei: incipit.

Augustinus.

A

Atis ne feriatī sumus: ¶ Fran. Ut libet quidem. ¶ Augu. Quid tibi nūc ani-
 mi est: quantum ue fiducia: Præfuit em̄ non leue salutis indicium spes lan-
 guentis. ¶ Fran. Quid de me sperem nō habeo: spes mea deus est. ¶ Augu.
 Sapienter nunc ad rem redeo: multa te obsident: multa circumstrepūt: Tuq;
 ipse quot adhuc aut q̄ ualidis hostib⁹ circūsideris ignoras. Quod igitur eue-
 nire solet condensam procul aciem cernenti: ut contemptus paucitatis hosti-

um fallat: quo uero propius accesserint: quo q; districtius subiectæ oculis cohortes affluxerint: præstringente oculos fulgore: metus crescat: & minus debito timuisse poeniteat: Idem
 tibi euenturum reor: ubi ante oculos tuos hinc atq; illinc præmentia teq; circumfallantia
 mala coniecero: pudebit te minus doluisse min⁹ ue metuisse q̄ decuit: parciusq; miraberis
 animū tam multis obsessum: per medios hostiū cuneos erumpere nequiuisse. Videbis pro-
 fecto: Cogitatio illa salubris ad quā te nitor attollere: quot aduersantibus cogitationibus
 uicta sit. ¶ Fran. Perhorresco grauiter: quoniam si periculum meum magnum semper ag-
 noui: tuq; illud tantum super æstimationem meam esse ais: ut respectu eius qd̄ timere de-
 bui nihil pene timuerim: quid iam spei reliquum est: ¶ Augu. Vltimum malorum omniū
 desperatio est: ad quam nemo unq; nisi ante tēpus accessit: Ideoq; hoc imprimis scias ue-
 lim: nihil esse desperandum. ¶ Fran. Sciebam: sed memoriam terror abstulerat. ¶ Augu.
 Nunc ad me oculos animūq; cōuerte: & ut familiarissimi tibi uatis uerbo utar: Aspice qui
 coeant populi quæ moenia clausis Ferrum acuāt portis: in te excidiumq; tuorū. Vide quos
 tibi mundus laqueos tendit: quot inanes species circumuolant: quot superuacua præmūt
 curæ. Primum quidem ut inde initium faciā: unde ab initio creaturæ omnium illi nobiliss-
 simi spiritus corruerunt: tibiq; ne post illos corruas: summopere prouidēdum est. Quā-
 ta sunt quæ animū tuum funestis alis extollunt: & sub insitæ nobilitatis obtentu: toties ex
 parte fragilitatis immemorem fatigant: occupant: circumuoluūt: aliud cogitare nō sinūt:
 superbientē fidentēq; suis uirib⁹ & usq; ad creatoris odiū: placentē sibi: q̄q; grādia æqualia
 tibi fingis esse: non in superbiam tamen: sed in humilitatem inducere debuissent memoran-
 tem: nullis tuis meritis illa tibi singularia cōtigisse. Quid em̄ ne dicā æterno: sed temporali
 dño obsequētiores fecerit subiectorū animos: q̄ in illo spectata liberalitas: nullis suorū me-
 ritis excitata: Student em̄ benefactis subsequi: quā præuenire debuerāt. Nunc uero facill-
 me licebit q̄ pusilla sunt quib⁹ supbis intelligere. Fidis ingenio: & libroꝝ lectione multorū
 gloriaris eloquio: & forma morituri corpis delectaris. Enimuero sentis ingeniū in q̄ mul-
 tis te sæpe destituat. Quot sunt arcū spēs in qbus uilissimorū acumē hoīm æquare nō po-
 teris: Minus dixi: aſalia ignobilia & pusilla rep̄es: quorū opa nullo studio quæas imitari.
 In nūc & ingenio gloriare. Lectio aut̄ ista qd̄ ꝑfuit: Ex multis em̄ quæ legisti: q̄tū est qd̄ in-
 hæserit aīor: qd̄ radices egerit: qd̄ fructū ꝑferat tēpestiuū: Excute pecc̄ tuū acriter: ingen-
 es cūcta quæ nosti: si ad ignorata referant̄: eā ꝑportionē obtinere: quā collat⁹ oceano riuul⁹
 æstuiis siccādu ardorib⁹. Q̄q; uel multa nosse qd̄ releuat: Si cū coeli terræq; ambitū: si cū
 maris spaciū & astroꝝ curꝝ herbarūq; ꝑtutes ac lapidū & naturæ secreta didiceritis: uobis

B

Colloquium Secundi diei.

estis incogniti: si cū rectā ytuus ardue semitā scripturis ducib⁹ agnoueritis: obliq̄ calle trās uersos agit furor: si cū oīs aui clarosq; hoīm gesta memineritis: qd uos q̄tidie agitis: nō cū ratis: De eloqo qd dicā: nisi q̄ tu ipse fateberis: s̄ape te quidē e⁹ fiducia fuisse delusū: Quid autem attinet: audientes forsan approbasse quā diceris: si te iudice damnabantur: Quis enim audientium plausus non spernendus eloquentiæ fructus esse uideatur: si tamen ipsi us oratoris plausus interior desit: quantulum uoluptatis præstare potest strepitus ille uulgaris: Quomodo autem alios loquendo mulcebis: nisi te primum ipse permulseris: Iccirco sane nonnunq̄ sperata eloquentiæ gloria frustratus es: ut facili cognosceres argumēto: q̄ uentosa; ineptia; superbires. Quid enim quæso puerilius: immo uero quid infanius: q̄ in tanta rerum omnium incuria tantaq; segnicie uerborum studio tempus impendere: & lippis oculis nunq̄ sua probra cernentem: tantam uoluptatē ex sermone percipere: quā rundam auicularum philomenarum in morem: quas aiunt usq; in perniciem proprii cantus; dulcedine delectari: Et hoc quidem tibi s̄ape contigit in rebus quotidianis & uulgaribus: quō magis erubesceres: quas tuo inferiores arbitraberis eloquio: eas te ybis æquare nequiuisse. Q̄ multa sunt autem in rerum natura: quibus nominādis propriæ uoces desunt: Q̄ multa præterea quæ quāq; suis uocabulis discernantur: tamen ad eorū dignitatem uerbis amplectendam: ante ullam experientiam sentis eloquentiā non peruenire mortalium: Quotiens ergo te quærentem audiui: quotiens tacitum indignantemq; conspexi: q̄ quæ clarissima cognituq; facillima essent: aīo cogitanti: ea nec lingua nec calamus sufficienter exprimeret: Quæ est igitur ista eloquētia tam angusta: tam fragilis: quæ nec cū cta complectitur: & quæ si fuerit complexa non stringit: Græci uobis: uos uicissim græcis uerborum penuriam soletis obijcere. Seneca quidem illos ybis ditiores æstimat: At Marcus Tullius in primordio operis quod de bonorum & malorum finibus ædidit: Ego inquit mirari non queo: unde hoc sit tam insolens domesticarum rerum fastidium: nō est omnino hic dicendi locus: sed ita sentio: & s̄ape differui: latinam linguam non modo inopem: ut uulgo putarēt: sed locupletiores etiam esse q̄ græcam. Et idem cum s̄ape alias: tum in Tusculano suo disputans exclamauit: O uerborum inops quibus abundare te semper putas græcia. Dixit hæc uir ille fidentissime: ut qui se latinæ eloquētiæ principem sciret: audiretq; de huius rei gloria iam tunc bellum græciæ mouere: iuxta id quod ab eodem Seneca: græci sermonis minatorie in declamationibus scriptum est: Quicquid inquit habet Romana faucundia: quod insolenti græciæ aut opponat aut præferat: circa Ciceronem effloruit magna laus: sed sine ulla dubitatione uerissima. Est ergo ut uides de eloquentiæ principatu: nō tantum inter uos & græcos: sed inter nostrorum etiam doctissimos magna contentio: Inq; his castris est qui illis faueat: sicut in illis forsitan qui nobis: quod de Plutarcho illustri philosopho quidam referunt. Deniq; Seneca noster & si Ciceroni deferat ut dixi: coactus maiestate tam prædulcis eloquij: In reliquis tamen græciæ palmam defert: Ciceroni contrarium uidetur. Si uero meum his de rebus iudicium expectas: utrumq; ueridicum pronuncio: & qui Græciam & qui Italiam uerborum dixit inopem. Q̄ si de his duabus tam famosis regionibus recte dicitur: quid possunt sperare aliæ: Q̄ tum tibi præterea in hac re fidentum uiribus tuis sit: ubi toti prouinciæ: cuius perexigua porciuncula es: hanc sermonis uides esse penuriam: tecū ipse considera: pudebit tantū temporis consumpsisse in eā rem: quā & assequi impossibile: & assecutum esse uanissimum sit. Ut uero iam hinc ad alia pertractāda transgrediar: Corporis huius bonis extolleris: nec quæ te circumstant deinde pericula cernis: Quid autem tuo tibi placet in corpore: robur ne an ualitudo prosperior: At nihil imbecillius: fatigatio ex leuibus causis obrepens: & insultus morborum uarij: & uermiculorum morsus: seu leuissimus afflatus: atq; huius generis multa confirmant. An formæ forsan fulgore deciperis: & proprii uultus colorem seu liniamenta conspiciens: habes cui inhies: quod mireris: quod mulceat: quod delectet: Neq; te Narcissi terruit fabula: nec quid es ses introrsus uilis consideratio corporeæ fœditatis admonuit: exterioris cutis contentus aspectu: oculosq; mentis ultra non porrigis. Atqui huius quoq; caducum fore præcipitq; flosculum: & si alia quæ innumerabilia sunt argumenta cessarent: ipse tibi ætatis in quietus cursus: p̄ singulos aliqd decerpēs dies: luce clar⁹ ostēdere debuisset: Et si forte: q̄ dicere nō audebis: aduers⁹ ætatē & morbos: cæteraq; formā corpis alterātia: tibi ipse uideret: idomitus: at ill⁹ saltē cūcta subruētis extremi nō decuit obliuisci: fixūq; alta sub mēte geri debuit ill⁹ Satyricū: Mors sola fateē q̄tula sint hoīm corpuscula: Hæc ni fallor sūt quæ te supbis

Secreti Francisci Petrarchæ

flatibus elatū: humilitatē cōditionis tuæ cōsiderare prohibent mortisq; reminisci. Sunt & alia quæ iam hinc exequi fert animus. **C** Fran. Subsiste paululū quæso: ne tanta mole reprobrotus: nequeam responsurus surgere. **C** Augu. Dic age: subsistā libēs. **C** Fran. In admirationem me non modicā coegisti: multa mihi obijciens quæ nunq̄ in animū meū descendisse sum conscius; Me ne confisum ais ingenio: At profecto nullū ingenioli mei signū est: nisi hoc unū: nullam me in eo posuisse fiduciam: ego ne librorū ex lectione sup̄ior fiā: quæ mihi sicut scientiæ modicū inuexit: sic curarū materiā multarū. An linguæ gloriā sectatus dicor: qui ut tu ipse memorasti: nihil magis indigner: q̄ conceptibus illam meis non posse sufficere: nisi temptandi propositū tibi sit: scis me paruitatis meæ mihi conscium semper fuisse: & si quid forte mihi uisus sum: potuit hoc interdum alienæ ruditatis consideratione cōtingere. Eo enim (q̄ sæpe dicere soleo) peruētum est: ut iuxta uulgatum Ciceronis dictū potius aliorū imbecillitate q̄ nostra uirtute ualeamus. Quid autē & si abunde contigissent ista quæ narras: Quid mihi tam magnificum cōtulissent: ut hinc superbiendum foret: Nō sum tam meīpsius immemor: neq; tam leuis: ut his meam aurē agitandā præbeā. Quam tulum em̄ uel ingenium uel scientia uel eloquentia profuerit: nullū lacerantibus animum morbis afferens remediū: quā rem in epistola quadā me diligentius questū fuisse cōmemini. Iam q̄ de corporeis bonis quasi serio dixisti: pene in risum excitauit: Me ne in hoc mortali & caducō corpusculo spem posuisse: quotidianas ei⁹ ruinas sentiētem: Deus meliora. Fuit hæc puero fateor cura peccandi capitis: uultus ornandi: ueq; hoc cum primis annis simul euauit: req; ipsa nunc experior illud Domiciani principis: qui in epistola ad amicam de seipso scribens quærensq; corporeæ pulchritudinis prærapidam fugam: Scias inquit nil gratius decore: nil breuius. **C** Augu. Copiose possem aduersus ista disserere: malo tamen tibi conscientia tua q̄ sermo meus incutiat pudorem: nō agam pertinaciter neq; tormētis uerbū extorquebo: q̄ generosi solent ultores: simplici negociatione cōtentus precabor ut posse ac omni studio declines: q̄ hæten⁹ te non admisisse cōtendis. Si quādo autē uultus tui species temptare animū forte cōperit: occurrat qualia mox eadem futura sint membra quæ nunc placent: q̄ fœda: q̄ tristia: q̄ tibi ipsi si reuidere posses horrēda: tecumq; hoc iter philosophicum illud frequēter ingemina: Ad maiora sum genitus q̄ ut sim mancipiū corporis mei. Profecto enim summa insania est hoīm sese negligentū: corpori autē & in quibus habitant membra gementiū. Si quis in carcerem tenebrosū atq; humentem olentemq; pestifere ad breue tempus intrusus sit: nonne si non desipiat: intactum se quantum possibile fuerit ab omni parietū & soli contagione seruabit: & iamā egressurus: intentis aurib⁹ liberatoris sui expectabit aduētū: Q̄ si his curis abiectis: cœnoq; & horrore carceris delibutus exire metuat: ac pingendis ornandisq; circa se mœnibus omnē curam studiosus impēdat: loci stillantis naturam frustra superare meditans: nunquid nō merito insanus uideatur & miser: Nēpe uos carcerē uestre & noctis & amatis: Ha miseri & mox uel educendi certe uel extrahendi hæretis: in eo exornando solliciti quē odisse decuerat: Sicut tu ipse in Africa tua Scipionis illius magni patrem loquētem induxisti: Odimus laqueos & uincula nota timemus: Libertatis onus q̄ nunc sumus illud amamus. Præclare quidē modo q̄ alios dicere facis: ipse tibi diceres. Vnum uerbū q̄ ex omni sermone tuo tibi fortassis humillimū: mihi autē arrogantissimū uideē: dissimulare nō ualeo. **C** Fran. Doleo si superbe aliquid dixi: at si factorū dictorū ue moderator est animus: nihil me arroganter dixisse ipse mihi testis est. **C** Augu. Multo quidem importunius superbiæ genus est alios deprimere: q̄ seipsum debito magis attollere: lōgeq; maluissem: cæteros magnificares: te quoq; cæteris anteferres: q̄ calcatis omnibus ex alieno contemptu superbissimā tibi clypeū humilitatis assumeres. **C** Fran. Ut uoles accipe: ego nec mihi nec alijs multū tribuo: piget referre quid de maiore pte hominū sentiam expertus. **C** Augu. Seipsum spernere tutissimū est: alios uero periculosissimum atq; uanissimum. Sed progrediamur ad reliqua: Scis quid te aliud auertit: **C** Fran. Quicquid libuerit dicito: modo ne accuses inuidiā. **C** Augu. Utinam nō tibi magis superbia q̄ inuidia nocuisset: hoc enī crimine: me iudice: liber es: sed alia quædā dicturus sum. **C** Fran. Nulla me deinceps accusatione turbaueris: dic ingenue: quid est q̄ me transuersum agat: **C** Augu. Re: temporalium appetitus. **C** Fran. Apage obsecro: nihil unq̄ absurdus audiui. **C** Augu. Repente turbatus & propriæ promissionis oblitus es: Iam inuidiā metio nulla est. **C** Fran. Ast auaricia: a quo crimine nescio an remotior quisq; sit. **C** Augu. Multum te iustificas: sed mihi crede: nō es ab hac peste: ut tibi uideris alienus. **C** Fran. Ego

Colloquium Secundū dñi.

ne ab auariciæ labe immunis sum: ¶ Augu. Ne ab ambitione quidem. ¶ Fran. Age iam urget: ingemina: accusatoris officium imple: quid iam noui uulneris infligere uelis expector?

F

¶ Augu. Propriæ quidem ueritatis testimonium accusationem & uulnus appellasti: uerum est enim illud Satyricum: Accusator erit qui ueræ dixerit. Nec minus & Comicum id: Obsequium amicos: ueritas odium parit. Sed dic oro quorsum hæ sollicitudines & edentes animum curæ: quid necesse erat in tam breuibus uitæ spacijs tam longas spes ordiri? Vitæ summa breuis: spem nos uetat inchoare longam: Legis semper ista sed negligis. Respondebis: ut arbitror: amicorum te charitate compelli: & pulchre errori nomen inuenies. Atqui dementia quanta est ut alteri sis amicus: tibi ipsi bellum & inimicitias indicere? ¶ Fran. Non sum tam illiberalis & inhumanus ut non me contingat amicorum cura: eorum præsertim quos uirtus mihi uel meritum conciliat: Sunt enim quos suspiciam: quos ueneror: quos amem: quos uel miserear amicos. Ex aduerso autem nec adeo liberalis sum ut propter amicos me perditum eam. At quomodo ad uitam: per uictum quotidiano præparare aliquid mens optat: atque hoc in studio (ut quoniam Horatii iaculis me petis: horatianus clypeus me tegat) Sit bona librorum & prouisa frugis in annum Copia: ne fluitem dubiæ spe pedulus horæ. Et quia propositum est mihi: ut ait idem: nec turpem senectam degere: nec cithara carentem. Et quia multum uereor uitæ profixioris insidias: longe in utrumque mihi ipse prouideo: & musarum studijs: reifamiliaris curas interfero: uerum id ago tam segniter: ut euidenter appareat me coactum ad ista descendere. ¶ Augu. Intellego quod alte in cor tuum ista penetrarint: quibus excusatio quaerere amicitiam. Cur autem non æque Satyricum illud præcordijs inhæsit: Sed quo diuitias hic per tormenta coactas: Cum furor haud dubius: cum sit manifesta phrenesis: Ut locuples moriaris egenti uiuere fatur: Credo quia præclarior aestimas purpureis stratis obsitum mori: sepulchro iacere marmoreo: linquere successoribus de opulenta hereditate certamen: illasque ideo quibus ista parantur diuitias concupiscis: Superuacuos labor: & si mihi credis: insanus. Iam si ad communem hominum respicis naturam: nostri eam paucis esse contentam: Sin ad propriam cogitando reflecteris: uix natus est cui pauciora sufficerent: nisi publicus error obstreperet. Ad populares mores: uel ad ipsius forte qui loquebatur animum respexit poeta dum diceret: Victum infœlicem tellus lapidosaque corna Dant rami: & uulsis pascunt radicibus herba. Tibi contra fatearis oportet: nihil tali uictu dulcius nihilque suauius: si tuis & non insanientis uulgi legibus uiuas. Quid ergo te crucias si ad naturam tuam te meteris? Iam pridem diues eras: sed ad populi plausum diues esse nunquam poteris: semper aliquid restabit: quod sequens per cupiditatem abrupta rapiaris. Meministi quanta cum uoluptate reposito quondam rure uagabaris: & nunc herbosus pratorum choris accubans: murmur aquæ luctantis haud riebas: nunc apertis collibus residens subiectam planiciem libero metiebaris intuitu: nunc in apricæ uallis umbraculo dulci sopore correptus optato silentio fruebaris: nunquam ociosus mente aliquid altum semper agitans: & solis musis comitatibus nusquam solus: denique Virgiliani senis exemplo: Qui Regum æquabat opes animo seraque reuertens Nocte domum: dapibus mensas onerabat inemptis: sub occasum solis angustam domum repetens: & tuis contentus bonis: nunquid non tibi omnium mortalium longe ditissimus & plane felicissimus uidebaris? ¶ Fran. Heu mihi nunc recolo atque illius temporis commemoratione suspiro.

G

¶ Augu. Quid suspiras: aut quis tibi demens temporum malorum præbuit materiam? Nempe animus ipse tuus quem puduit tam diu naturæ suæ legibus parere: quicquid frenum non fregisset credidit seruitutis: is modo te raptat uiolentus: & nisi habenas contrahas præcipitatur ad mortem: ex quo primum coepisti ramorum tuorum baccas fastidire: amictusque simplicior: & agrestium hominum sordidus conuictus: In medios urbium tumultus urgente cupiditate relapsus es: ubi quæ læte quam tranquille degas: frontis tuæ habitus & uerba testantur. Quid enim ibi miseriæ non uidisti: pertinacissimus aduersus infœliciter experta: & adhuc hæsitans: Peccatorum forsitan illigatus nexibus: ac patiente deo: ut ubi sub aliena ferula pueritiâ exegisti: ibidem tui iuris effectus miserabilem conteras senectutem? Certe ego præsens aderam: cum adhuc adolescentulum te nulla cupiditas: nulla prorsus tægebat ambitio: cum cuiusdam magni futuri uiri specimen præferebas: Nunc mutatis moribus: infœlix: quo magis ad terminum appropinquas: eo uaticum reliquum conquiris & attentius. Quid superest igitur: nisi ut in die mortis (quæ forte iam iuxta est: & profecto procul esse non potest) aurum sitiens: calendario semiuuius incumbans: Si quidem quod per dies singulos crescit: suprema die necesse est ad summum & augeri: & ad uetitum prouenire incrementum. ¶ Fran. Senectutis pau-

H

Secreti Francisci Petrarchæ

I
 periem ante prospiciens: si fatigata ætati adiumenta conquirō: quid hic tam reprehensibi-
 le est? ¶ **Augu.** O ridiculas curas insanamq; negligentiam: id anxie cogitare quo uel nūq;
 forte peruenturus certe: uel ubi breuissimo tempore permāsurus sis: Illius autem obliuisci
 quo & peruenire necessarium sit & irremeabile peruenisse. Sed ille mos uester execrandus:
 Transitoria curatis: æterna negligitis. In eo quidem quod de senili paupertate clypeū quæ-
 ris: errori inhæsit: credo tibi Virgilianum illud: Atq; inopis metuēs formica senectæ: Itaq;
 illam tibi uitæ magistrā delegisti: excusabilior: dicente Satyrico: Frigusq; famemq; For-
 mica tandem quidam expauere magistra. Ac si non tutus in formicæ magisterium abiisti:
 reperies nihil miserius: nihil amentius q̄ semper pauperiē pati: nequādo patiaris. ¶ **Fran.**
 Quid ergo? Pauperiē ne suades? Optarē quidē minime: tolerare summopere: si sic res hu-
 manas miscens fortuna coegerit. ¶ **Augu.** Mediocritatem sane in omni statu expetendum
 cēseo. Non igitur ad illoꝝ statuta te reuoco: qui aiūt: Satis est uitæ hominū panis & aqua:
 nemo adhuc pauper est: intra quæ quisq; desiderium suum clausit: cum ipso Ioue de fœlicite-
 rate contendet: nec medium uitæ hominū fluuium cereremq; confituo. Sunt enim ut ma-
 gnificæ: sic auribus hominū importunæ pridem odiosæq; sententiæ: Itaq; infirmitati tuæ
 morem ingeram: exinanire naturam non doceo sed frenare. Sufficiebant tua quidem usi-
 bus necessarijs si tu ipse tibi sufficisses: nunc autē ipse quam pateris indigentiam peperisti.
 Cumulationem enim opum: necessitatem ac sollicitudinem cumulare: iam toties disputa-
 tum est: ut amplioribus iam non egeat argumentis: mirus error & miseranda cæcitas: præ-
 clarissimæ naturæ ac cœlestis originis humanum animū: cœlestibus neglectis: metallis in-
 hiare terrestribus. Cogita quæso acriter atq; oculos mentis intende: nec eos circumradian-
 tis auri fulgor impediatur: quotiens uncis auariciæ tractus: ab altissimis curis ad hæc inferi-
 ora diuertes: nonne de cœlo in terras præcipitem corruisse remotisq; syderibus in p̄fun-
 distimam uoraginem demersum te esse cognoscis? ¶ **Fran.** Cognosco equidem: & dici non
 posset q̄ grauius præcipitatus allidor. ¶ **Augu.** Quid ergo totiens expertus non metuis:
 & cum fueris erectus ad superna non tenaci⁹ pedem figis? ¶ **Fran.** Nitor quippe: sed quo-
 niam humanæ conditionis cōcutitur necessitas: inuitus auellor: Nec enim sine causa uete-
 res poetas: geminū Parnasi collem: duobus dijs dedicasse suspicor: sed ut ab Apolline (quē
 deum ingenij uocabāt) internū animi præsidium: a Baccho autem reꝝ externarꝝ sufficien-
 tiam implorarent. In quam sententiam me non modo reꝝ experientia magistra: sed crebra
 etiam doctissimoꝝ hominū inclinauit auctoritas: quos tibi quidem inculcare non attinet.
 Ita q̄uis turba deorum ridiculosa sit: hæc tamē uatum opinio haud profus insensata est:
 quā ego si ad unū retulerim deū a quo omnis oportuna subuentio est: nō me delyrare qui-
 dem arbitror: nisi tibi aliter uideatur. ¶ **Augu.** Ego ita esse non nego: sed quia tempus tam
 inique partiaris indignor. Vniuersam enī ætatem tuam honestis olim curis destinaueras:
 si quid in alijs coactus expenderes: id tempus perditum iudicabas: nunc uero tantum hor-
 nestati tribuis: q̄tum tibi reliquū fecit auariciæ studium. Quis nō ad ætatē prouectiorem
 peruenisse cupiat: quæ sic consilia hominum alternat? Sed quis erit finis: aut quis modus?
 Præfige tibi metham: ad quam dum perueneris subsistas & aliquando respices. Scis illud
 humano ore prolatum oraculi uim habere: Semper auarus eget: Certū uoto pete finem: q̄
 autem cupiditatibus tuis erit finis? ¶ **Fran.** Nec egere: nec abundare: nec præesse: nec sub-
 esse alijs: finis est meus. ¶ **Augu.** Humanitatem exuas oportet & deus fias: ut tibi non ege-
 re contingat. An ignoras ex cūctis animalibus: egentissimū esse hominem? ¶ **Fran.** Audi-
 eram sapissime: sed integrare memoriam uelim. ¶ **Augu.** Aspice nudum & informē inter
 uagitus & lachrymas nascentem: exiguo lacte solandum: tremulum atq; reptantem: opis
 indignum alienæ: quem muta pascunt animantia & uestiūt: caduci animi: inquieti: morbis
 obsessum uarijs: subiectum passionibus innumeris: cōsilij inopem: alterna læticia & tristi-
 cia fluctuantem: impotentemq; arbitrij appetitus cohibere: nescium quid quātū ue sibi ex-
 pediat: quis cibo potuiq; modus ignorantem: Cui alimenta corporis cæteris animātibus
 in aperto posita: multo labore conquirenda sunt: quem somnus inflat: cibus distendit: po-
 tus præcipitat: uigiliæ extenuant: fames contrahit: sitis arefacit: auidum timidumq; fastidi-
 entem: possessa perdita deplorantem: & præsentibus simul & præteritis & futuris anxium:
 superbientem inter miserias suas: & fragilitatis sibi consciū: uilissimis uermibus imparem:
 uitæ breuis: ætatis ambigua: fati ineuitabilis ac mille generibus mortis expositū. ¶ **Fran.**
 Coaceruasti miserias infinitas & ægestates: ut pene iam me hoīem natū poeniteat. ¶ **Augu.**

K

L

Colloquium Secundí diei

In hac tanta hominum imbecillitate tantaq; penuria: tu tibi copiam auspicias ac potentiam: quæ nullis Cæsaribus nullisq; unq; regibus perfecta contigerit. ¶ Fran. Quis nã his uocabulis usus est: quis seu copiam seu potetiam nominauit: ¶ Augu. At quæ maior copia q̄ non egeret: quæ maior potentia q̄ non subesse: Profecto enim reges dominiq; terrarum quos opulentissimos reor: innumerabilibus rebus egent. Ipsi quoq; duces exercituum q̄bus præesse uidetur: subsunt: & ab armatis legionibus obsessi: per quas metuuntur: uicissim metuãt oportet. Desine iam impossibilia sperare: & humana sorte contentus abundare & egerere: præesse & subesse condiscas: non his moribus degens: fortunæ iugum quo colla regum præmuntur excutias: quod tamẽ demũ excidisse tibi noueris: cum calcatis passionibus humanis: totus sub uirtutis imperium accesseris: liber illic futurus: nulla egens re: nulli subiectus hominũ: deniq; rex & uere potes absoluteq; foelix. ¶ Fran. Iam piget incepti cupioq; nihil cupere: sed consuetudine rapior peruersa: sentioq; inexpletum quoddã in præcordijs meis semper. ¶ Augu. Hoc est ut ad propositum spectet oratio: hoc est qd̄ te a cognitione mortis auertit: dum terrenis sollicitudinibus implicitus: oculos ad altiora non erigis: quas quidem uelut pestiferas aiorum sarcinas: si quid mihi credis abijcies: nec abiecisse labor magnus fuerit: dummodo te ad naturam tuam composueris: eiq; potius q̄ uulgi furij te uehementem regendumq; commiseris. ¶ Fran. Fiet id quidem me uolente: sed quod de ambitione loqui cœperas: iam pridem audire desidero. ¶ Augu. Quid a me expetis qd̄ tibi ipse præstare potes: Pectus tuũ examina: reperies inter pestes cæteras non minimũ ambitionũ locũ. ¶ Fran. Nihil ergo mihi profuit urbes fugisse: dum licuit populosq; & actus publicos despexisse: sylvarum recessus & silẽtia rura secutum: odium uentosis honoribus indixisse: adhuc ambitionis insimulor. ¶ Augu. Multa linquitis mortales: non quia contemnitis sed quia desperatis posse consequi: excitãt enim se alternis stimulis: spes & desiderium: usq; adeo: ut altero frigescente: tepescat alterum & recalẽte referueat. ¶ Fran. Quid oro me sperare prohibeat: adeo ne cunctarum bonarum artes deerant: ¶ Augu. De bonis artibus sileo: at illarum deerãt profecto: quibus hodie præsertim ad altos gradus ascendẽt: ambiendi scz magnorum limina blandiendi: fallendi: promittendi: mentiendi: simulandi: dissimulandiq;: grauiã & indigna quãlibet patiendi: harum & similiarum egenus artium: nec naturã uinci posse ratus: ad alia studia transiisti: caute quidem & prudenter: quid est em̄ aliud: ut ait Cicero: gigantiũ more pugnare cum dijs: nisi naturarum repugnare. ¶ Fran. Valeant magni honores: si his artibus acquiruntur. ¶ Augu. Bene ais: non tamen prorsus in auribus meis tuam innocentiam comprobasti: necq; enĩ honores te nõ optasse cõcludis: tã&si quærendi molestiam phorrescas: sicut nec Romã uidisse cõtẽpsit q̄sq; uiarum labore pterit: pedẽ retulit ab iccepto: adde qd̄ nec pedẽ retulisti: ut tibi ipse psuades mihiq; psuadere niteris: neu te: ut aiũt: digito cõtexeris: quicquid cogitas: quicquid agis ante oculos meos est: & qd̄ fuga urbium sylvarumq; cupidine gloriaris: non excusationem sed culpã imitationem arguit. Multis nanq; utjs ad unũ terminum perueniĩ: & tu mihi crede: licet calcatam uulgo deserueris uiam: tamen ad eandem quam spreuisse te dicis ambitionem: obliquo calle contẽdis: ad quã ocium: solitudo: incuriositas tantarum rerum humanarum: atq; ista tua te perducunt studia: quorum usq; nũc finis est gloria. ¶ Fran. Ad angulum urges me: unde possem licet subterfugere: quia tamen tẽpus breue est: & in multa dispertiendũ: si libet progrediamur ad reliqua. ¶ Augu. Sequere igitur ad præcedentem: gulæ nulla sit mentio: cuius studio nullatenus teneris: nisi uoluptati fauens nonnunq; amicorum blandior conuictus obreperet: Veruntamen nihil hinc metuo: quotiens enim urbibus ereptum: rus suũ recuperauit incolam: omnes repente diffugiunt insidiarum uoluptatum: quibus amotis: ita te uiuentem fatear animaduerti: ut & proprios & cõmunes amicos supergressa sobrietate ac modestia delectarer. Iram quoq; præteruehor: qua & si sæpe iusto magis exardeas: confestim tamen naturarum bonitate mitigabilis cõpescere motus animi soles: memor Horatiani consilij: Ira furor breuis est: animum rege: qui nisi pareat Imperat: hunc uinculis: hunc tu compesce catena. ¶ Fran. Aliquãtulum mihi: fateor: & poeticum hoc: & plurima huius generis philosophorum cõsilia profuerunt: atq; imprius aui breuis recordatio. Quæ enim rabies est: pauculos dies quos inter homines agimur: in hominum odium perniciemq; cõsumeres: Aderit ecce dies ultima: quæ has flãmas in peccatoribus humanis extinguat: & finem positura odij & si inimico nihil morte grauius optamus: iniquissimi uoti compotes factura: Itaq; quid se: qd̄ alios præcipitare iuuat: quid oportunas partes breuissimi temporis amittere: & uel præsentibus honestis gaudijs uel fu-

M

N

O

b

Secreti Francisci Petrarchæ

tra uitæ consilijs deputatos dies: uix sufferturos ad singula summa: licet cum parsimonia
 dispensatis auferre necessarijs ac proprijs usibus: inq; alienam pariter & nostram tristitiã
 mortemq; conuertere: Verum hæc mihi meditatio eousq; profuit: ut impulsus non totu
 erem: & si corruissem mox exurgerem: ne ullis autem iracundiã flatibus agitarer: nullu
 hi hætenus studium præstare quiuit. ¶ **Augu.** At quia nullum ex huius te flatibus aut ti
 bi aut alteri uereor naufragium: facile patiar: ut si Stoicorum promissa non attingis: qui
 morbos animorum radicitus se uulsuros spondent: sis in hac re Peripateticorum mitiga
 tione cõtentus: his igitur impræsens omissis: ad periculosiora & tibi multo diligentius pro
 uidentia festino. ¶ **Frã.** Deus bone: quid adhuc periculosius restat: ¶ **Augustinus.** Quãtis
 luxuriã flammis incenderis: ¶ **Fran.** Tantis equidem interdum ut grauius doleam qm nō
 insensibilis natus sum: Immobile saxum aliquod esse maluerim: q̄ tam multis corpis mei
 motibus turbari. ¶ **Augu.** Habes igitur quod te uel maxime ab omni diuinorum cogita
 tione dimoueat: Quid enim aliud cœlestis doctrina Platonis admonet: nisi animum a li
 bidinibus corporis arcendum & eradenda phantasmata: ut ad prouidenda diuinitatis ar
 cana: cui propriã mortalitatis annexa cogitatio est: purus expeditusq; cõsurgat: Scis quid
 loquor: & hæc ex Platonis libris tibi familiariter nota sunt: quibus auuidissime nuper incu
 buisse diceris. ¶ **Frã.** Incubueram fateor alacri spe magnoq; desiderio: sed peregrinã lin
 guã nouitas & festinata præceptoris absentia: præciderunt propositum meum: Catege ista
 quam memoras disciplina & ex scripturis tuis & ex aliorum Platoniorum relatione notis
 ma est. ¶ **Augu.** Haud refert quo uerum monstrante didiceris: q̄uis multum sæpe possit
 auctoritas. ¶ **Fran.** Apud me præsertim hominis illius de quo alte mihi quidem infedit il
 lud Ciceronis in Tusculano: Plato inquit: Et si rationem nullam afferret (uide quid homi
 ni tribuo) ipsa auctoritate me frangeret: mihi autem sæpe diuinum illud ingenium cogitan
 ti: iniuriosum uideretur: si cum ducem suũ Analogistam facit Pythagoreum uulgo: reddend
 dæ rationi foret obnoxius Plato. Sed ne a proposito longius eam: Platonis hanc sententiã
 mihi pridem adeo & auctoritas & ratio & experientia cõmendauit: ut nil uerius nilq; san
 ctius dici posse non dubitem. Ita enim interdum deo manum porrigẽte surrexi: ut incredi
 bile quadam & immensa cum dulcedine: quid mihi tũc prodesset: quid ue antea nocuisset
 agnoscerem: & nunc meo pondere in antiquas miseria relapsus: quid me iterum perdidere
 rit: cũ amarissimo gusto mētis experior: Quod iccirco retuli: ne forte miraris huius me Pla
 tonici dogmatis experientiam profiteri. ¶ **Augu.** Nō miror equidem: laboribus enim tu
 is interfui & cadentem & resurgentem uidi: & nunc prostratum misertus opem ferre dispo
 sui. ¶ **Fran.** Gratias ago tam misericordis affectus: quid autem opis superest humanæ.
 ¶ **Augu.** Nihil: at diuinã plurimum: continens equidem nisi cui deus dedit esse nō potest.
 Ab eo igitur munus hoc & imprimis humiliter & sæpe cum lachrymis postulandum est: so
 let ille quæ rite poscuntur non negare. ¶ **Fran.** Feci tam sæpe ut pene iam sibi molestus esse
 uereor. ¶ **Augu.** At non satis humiliter: non satis sobrie: semper aliquid loci uenturis cupi
 ditatibus reseruasti: semper in longum preces extendisti: Expertus loquor hic & mihi con
 tigit: Dicebã da mihi castitatem: sed noli modo: differ paululum: statim ueniet tempus: ui
 rentior adhuc atas: suis eat semitis: suis utatur legibus: turpius ad iuuenilia ista rediretur:
 Tunc igitur abeũdum erit cum & min⁹ ad hoc habilis decursu temporis factus fuero: & sa
 cietas uoluptatum metum regressionis abstulerit: hæc dicēs aliud te uelle precari aliud nō
 intelligis. ¶ **Fran.** Quo nã modo: ¶ **Augu.** Quia qui indiem poscit: impræsens negligit.
 ¶ **Fran.** Ego impræsens sæpe cum lachrymis poposci: sperans simul & illud euenturum: ut
 effractis cupiditatum laqueis & calcatis uitæ miserijs salu⁹ euaderem: & uelut in aliquem
 salutarem portum ex tam multis curarum inutilium tempestatibus enatarem. At quonẽs
 postea inter eosdem scopulos naufragium passus sum: quotiensq; si destituor passurus in
 telligis. ¶ **Augu.** Crede mihi: aliquid semper defuit oranti: alloquin uel annuisset largitor
 ille supremus: uel quod Paulo fecit apostolo: ad perfectionem uirtutis & infirmitatis expe
 rientiam denegasset. ¶ **Fran.** Credo ita esse: precabor tamen assidue nec fatigabor: nec erui
 bescam: nec desperabo: si forte miseratus omnipotens labores meos: aurem precibus quo
 tidianis accõmodet: & quibus si iustæ fuissent gratiam non negasset: idem ipse iustificet.
 ¶ **Augu.** Consulte tamen tu enitere: & (quod prostrati solēt) in cubitum erectus: ingruen
 tia mala circumspice: ne ad repentinum cuiuslibet molis incursum: iacentia membra disti
 leant: nec segnus interim opem attollere ualẽtis implora: Aderit ille tunc forsitan cũ abesse

Colloquium Secundi diei.

credideris: unum semper ante oculos habeto: Platonis superiorem illam haud spernendam sententiam: Ab agnitione deitatis nil magis quam appetitus carnalis & inflammata obstare libidinem. Hanc igitur doctrinam assidue tecum uersa: haec nostri consilii summa est. ¶ Fran. Ut intelligas me hanc adamasse sententiam: non modo in atrijs suis sedentem: sed peregrinis etiam nemoribus latitantem: audivissime complexus sum: At locum animo mutavi ubi illa oculis meis occurrat. ¶ Augu. Quid dicere uelis expecto. ¶ Fran. Scis Virgilium uirum fortem: per quot pericula: in illa suprema & horrenda Troiani excidij nocte circumduxit? ¶ Augu. Scio: quid enim scholis omnibus uulgatius: ipsum quoque casus suos enarrantem facit? Quis cladem illius noctis: quis funera fando Explicet: aut possit lachrymis aequare labores? Vrbs antiqua ruit multos dominata per annos: Plurima perque uias sternuntur inertia passim Corpora: perque domos & religiosa domorum Limina: nec soli poenas dant sanguine teucris. Quodam etiam uictis redit in praecordia uirtus: Victoresque cadunt Danae crudelis ubique Luctus: ubique pauor & plurima mortis imago. ¶ Fran. At qui quod diu Venere comitante: inter hostes & incendium errauit: apertis licet oculis: offensorum iram numinum uidere non potuit: eaque illum eloquentem: nil nisi terrenum intellexit: At postquam illa discessit quid euenit nosti. Si quidem mox iratas deorum facies eum uidisse subsequitur: & omnem circumstantis periculum agnouisse. Apparent dirae facies inimicaeque Troiae Numina magna deum: ex quibus hoc excerpit: usum Veneris dispectum diuinitatis eripere. ¶ Augu. Praeclare lucem sub nubibus inuenisti. Sic nempe poeticis interest ueritas figmentis: tenuissimis riuis adeunda. Sed quoniam rursus ad ista redeundum est: quae restant ad ultimum referuemus. ¶ Fran. Ne ignotis me tramitibus agas: quae nam te redditurum polliceris? ¶ Augu. Maxima tuae mentis uulnera nondum attigi: & consulto dilata res est: ut nouissime posita haereant memoriae. In illorum altero appetituum carnalium de quibus aliqua diximus cum mulatio aderit materia. ¶ Fran. Progredere iam ut libet. ¶ Augu. Nisi impudenti pertinacia sis: nulla deinceps superest contentio. ¶ Fran. Nihil gratius uidere possem quam omnem contentionum causam oblatam ex orbe terrarum: Nihil denique tam clare mihi cognitum fuit unquam: ut de eo non inuitus altercarer: quod inter amicos licet orta contentio: asperum quidem & hostile & amicitiarum moribus aduersum habet: sed perge ad haec quibus me statim assensurum putas. ¶ Augu. Habet te funesta quaedam pestis animi: quam acidiam moderni: ueteres aegritudinem dixerunt. ¶ Fran. Ipsum morbi nomen horreo. ¶ Augu. Nimirum: quia diu per hunc grauius uexatus es. ¶ Fran. Fateor & illud accidit quod omnibus ferme quibus angor: aliquid falsi licet dulcoris immixtum est. In hac autem tristitia & aspera & misera & horrenda omnia: apertaque semper ad desperationem uia: & quicquid infelices animas urget in interitum. Ad hoc & reliquarum passionum ut crebras: sic breues & momentaneos experior insultus. Haec autem pestis tam tenaciter me arripit interdum: ut integros dies noctesque illigatum torqueat: quod mihi tempus non lucis aut uitae: sed tartareae noctis & acerbissimae mortis instar est: & (qui supremum miseriarum cumulus dici potest) sic laboribus & doloribus pascor atra quadam cum uoluptate ut inuitus auellar. ¶ Augu. Morbum tuum nosti optime: modo causam nosces: Dic ergo quid est quod te adeo contristat? Temporalium ne discursus: aut corporis dolor: an aliqua fortunae durioris iniuria? ¶ Fran. Non unum horum aliquod: si singulari certamine temptarer: starem utique: nunc autem toto subruor exercitu. ¶ Augu. Distinctius quid te urgeat eloquere? ¶ Fran. Quotiens unum aliquod fortunae uulnus infligitur persisto interritus: memorans saepe me ab ea grauius percussus: abisse uictorem: Si mox illa uulnus ingeminet: titubare parumper incipio: quod si duobus tertium quartum uel successerit: tum coactus non quidem fuga praecipiti: sed pede sensim relato: in arcem rationis euado. Illic si toto rerum agmine incubuerit fortuna: meque ad expugnandum conditionis humanae miseriae & laborum praeteritorum memoriam: futurorumque formidinem congesserit: tum demum pulsatus undique: & tantam malorum congeriem perhorrescens ingemisco: hinc dolor ille grauis oritur: ueluti si quis ab innumeris hostibus circumclusus: cui nullus pateat egressus: nulla sit misericordiae spes: nullumque solacium: sed infesta omnia: erectae machinae: defossi super terram cuniculi: tremuntque iam turrestant scalae propugnaculis admotae: haerent moenibus unci: & ignis tabulata percurrit: undique fulgentes gladios minantesque uultus hostium: cernensque uicinum: cogitans excidium: quid ni pauet & lugeat: quando his licet cessantibus: ipsa libertatis amissio uiris fortibus mortissima est. ¶ Augu. Quam confusi ista percurrens: intelligo tamen opinionem tibi

Secreti Francisci Petrarchæ

X

peruersam: causam esse malorum omnium: quæ innumerabiles olim stravit steruetq̃: male tibi arbitraris. ¶ Fran. Immo uero pessime. ¶ Augu. Quam ob causam? ¶ Fran. Non una quidem sed innumeras. ¶ Augu. Idem tibi accidit ex his qui ob leuissimam quilibet offensam in memoriam redeunt ueterum simultatum. ¶ Fran. Nullum in me adeo uetustum uulnus: ut obliuione deletum sit: recentia sunt cuncta quæ cruciant: & si quod tempore potuisset aboleri: tam crebro locum repetit fortuna: ut hians uulnus nulla unq̃ cicatrix astrinxerit. Accedit & humanæ conditionis odium atq̃ contemptus: quibus omnibus oppressus: non moestissimus esse non ualeo: hanc sibi ægritudinem siue accidiam: siue quid aliud esse diffinis: haud magnifacio: ipsa de re cõuenit. ¶ Augu. Quoniam ut uideo altis radicibus morbus innititur: superficialitenuis hunc sustulisse non sufficet: repullulabit etenim celeriter: radicitus euellendus est. Vnde autem incipiam incertus sum: tam multa me terrēt. Sed ut facilius sit distincti operis effectus: discurram per singula. Dic ergo quid imprimis tibi molestum putas? ¶ Fran. Quicquid primum uideo: quicquid audio: quicquid sentio.

Y

¶ Augu. Pene nil ne placet tibi ex omnibus? ¶ Fran. Aut nihil: aut perpauca quidem. ¶ Augu. Utinam saltem salubriora delectent: sed quid apprime displicet responde mihi quæso? ¶ Fran. Iam respondi. ¶ Augu. Totum est hoc eius quæ dixi accidit: tua omnia tibi displicent. ¶ Fran. Aliena non minus. ¶ Augu. Et hoc ex eodem fonte procedit: ut uero aliquis dicendorum ordo sit: adeo ne tibi tua displicent ut ais? ¶ Fran. Desine quæstionibus: quater plus etiam q̃ dici posset. ¶ Augu. Ergo illa tibi sordescunt: quæ multis alijs inuidiosum faciunt. ¶ Fran. Qui misero inuidet: necesse est ut sit ipse miserrimus. ¶ Augu. Quid autem magis displicet ex omnibus? ¶ Fran. Nescio. ¶ Augu. Quid si ego dinumerare fateberis ne? ¶ Fran. Fatebor ingenue. ¶ Augu. Fortunæ tuæ iratus es. ¶ Fran. Quidni oderim superbam: uiolentam: cæcam: & mortalia hæc sine discretionem uolentem? ¶ Augu. De cõmunibus publica est querela: nunc proprias prosequamur iniurias. Quid si iniuste conquereris: uelles ne in gratiam reuertit? ¶ Fran. Difficillima quidem persuasio: si tamen id mihi monstraueris conuiescã. ¶ Augu. Parcius tecum agere æstimas fortunã. ¶ Fran. Immo amarissime: immo iniquissime: imo superbissime: immo crudelissime. ¶ Augu. Nõ unus est apud Comicum poetam querulus: innumerabiles sunt: Tu quoq̃ adhuc unus ex multis es: mallem ex paucis. Cæterum quia adeo trita materia est: ut uix noui quicq̃ possit afferri: Poterisne morbo ueteri uetere remedium adhiberi? ¶ Fran. Ut libet. ¶ Augu. Age ergo: famem ne an sitim: frigusue perpeti compulit paupertas? ¶ Fran. Nondum eousq̃ fortuna sæuit mea. ¶ Augu. At q̃ multis ista quotidiana sunt. ¶ Fran. Aliud adhibe remedium si potes: me quoniam ista nil adiuuant. Non enim ex illis sum quos in malis suis: calamitosorum & circumludentium delectat exercitus: nec minus interdum alienis q̃ proprijs miserijs ingemisco. ¶ Augu. Nec ego ut delectet: sed ut soletur expecto: doceatq̃ alienas cernentem fortunas: suis esse contentum. Neq̃ enim omnes primum tenere locum possunt: Alioquin quomodo primus erit nisi quem secundus sequitur? Bene uobiscum agitur mortales si nõ in extrema reiecti: de tam multis fortunæ ludibrijs: tantum mediocria pertulisti: q̃q̃ & extrema perpessis: suis quibusdam acrioribus remedijs succurrendum est: quibus tu præsens æger es minime mediocri læsus asperitate fortunæ: Sed hoc est quod uos in has præcipitat erumnas: propria quilibet sortis oblitus: supremum mente locum agit: quem quoniam ut dixi: nequeunt omnes apprehendere: elusis conatibus subit indignatio. Quod si summi status miseria agnoscerent homines: quem exoptant perhorrescerēt. Idq̃ illorum probatur testimonio: quos ad summa rerum fastigia multis laboribus euectos uidimus: & uictorum mox suorum nimis facilem exitum execrantes: Quod & si omnibus notum esse debeat: tibi tamen præcipue: longa cui experientia persuasum est omnem status altissimi laboriosam atq̃ sollicitam & prorsus miserabilem esse fortunam: ita fit ut nullus querimoniarum gradus uacet: dum & optata consecuti & repulsi: iustam lamentandi causam præ se ferunt. Illi se deceptos: hi se neglectos æstimant. Sequere igitur Senecæ consilium: cum aspexeris quot te antecedunt: cogita quot te sequantur. Si uis gratus esse aduersus deum & aduersus uitam tuam: cogita q̃ multos antecesseris. Et ut eodem loco ait idem: & finem constitue: quæ transire ne possis quidem si uelis. ¶ Fran. Constitui pridem desiderijs meis finem certum: & nisi fallor modestissimū: At inter procaces impudentesq̃ sæculi mei mores: qui modestiæ locus est: secordiam atq̃ segnicem uocant. ¶ Augu. Potensne igitur est animi tui statū uulgari aura conuelleri: quæ nunq̃ rectum iudicat: nunq̃ res suis nominibus uocat: at illam

AA

Colloquium Secundi diei

si rite recolo spernere solebas. ¶ Fran. Nunquā mihi crede magis spreui: non pluris facio quā de me uulgus aestimet: quā qui brutorum greges animantium. ¶ Augu. Quid ergo? ¶ Frā. Molestē fero quod cum nullus ex coactaneis meis quem ego nouerim modestiora concupuerit: nemo difficilius ad concupita profectus est. Summū nempe nunquā me locum exoptasse: testis hęc nostra simul & omnium spectatrix: quæ cogitationes meas semper introspectans nouit: quotiens humani more ingenij: per omnes statuum gradus mente discurrem: nunquā tranquillitatem illam ac serenitatem animi quā rebus omnibus præferendam arbitror: in supremo fortunæ culmine positam agnouisse. Ideoque & curarū & sollicitudinū refertam uitam: exhorrentem mediocria: sobrie se semper iudicio prætulisse: nec uerbo solum: sed mente etiam Horatianum illud approbasse: Auream quisquis mediocritatem diligit tutus caret: aboleti sordibus tecti: caret inuidiaque sobrius aula: nec minus mihi ratio placuit: quā dictum. Sæpius uentis agitur ingens Pinus: excelsæ grauiore casu Decidunt turres: feriuntque summos fulgura montes: hanc profecto mediocritatem nunquā mihi contigisse doleo. ¶ Augu. Quid si quæ putas mediocria supra te sunt: quid si uera mediocritas iam pridem contigit: quid si abunde contigit: quid si illam longe post tergum reliquisti: & multo pluribus inuidiæ quā contemptus materiam præbes? ¶ Fran. Et si ita esset: mihi tamen contrarium uideretur. ¶ Augu. Peruersam opinionem malorum omnium: sed huius præcipue causam esse non ambigitur. Ab hac igitur charybdi: omnium: ut ait Tullius: remorum ac uelorum auxilio fugiendum est. ¶ Fran. Unde me fugere: quo ue proram tendere: quid denique opinari iubes nisi quod uideo? ¶ Aug. Vides ubi oculos intendisti: ac si retro respicias: uidebis innumerabilem turbam sequi: teque primo agmine: aliquāto proximiorē esse quā ultimo: sed timor animi rigorque propositi: non permittunt oculos in tergum flectere. ¶ Fran. Deflexi cum interdum multosque post me uenire perpendi: neque sortis meæ pudet: sed curarum piget ac poenitet tantarum. Quod ut eiusdem Horatii uerbo utar: Fluitem dubiæ spe pendulus horæ. Si hęc anxietas tollatur: quantum habeo abunde sufficiat: dicamque æquanimiter quod eodem loco ait idem: Quid credis amice precari: Sit mihi: quod nunc est etiam minus ut mihi uiuam: quid superest æui? Si quid superesse uolunt dii: Ego semper dubius futuri: semper animo suspensus: nullam ex fortunæ muneribus dulcedinem capio: adhuc ut uides hætenus alij uiuio: quod miserimum ex omnibus est. Atque utinam uel senectutis mihi reliquæ contingant: ut qui procellosos inter fluctus uixerim: moriar in portu. ¶ Augu. Tu ne igitur in tanto rerum humanarum turbine: tanta uarietate successuum: tantaque caligine futurorum (& ut breuiter dicam) sub imperio positus fortunæ: solus ex cunctis hominum milibus curarum uacuum ætatem ages? Vide quid cupias mortalis: uide quid postules. Quod uero non tibi te uixisse conquereris: non inopia sed seruitutis est: quam licet (ut tu idem asseris) miseriam esse consteatur: tamen si circumspicis: paucissimos homines sibi uixisse reperiēs: Nam & hi qui putantur foelicissimi: & quibus innumerabiles uiuunt: se ipsos simul alij uiuere: uigiliarum & laborum assiduitate testantur. Quid enim (ut supremo te comoneri faciam exemplo) Iulius Cæsar: cuius illud uerum: licet arrogans dictum est: Humanum paucis genus uiuit: nunquid postquam eo genus redegerat humanum ut sibi uni uiueret: ipse interim alij uiuebat? Interrogabis fortasse quibus? His nimirum a quibus occisus est. De Bruto uel Cimbro cæterisque perfidæ coniurationis auctoribus quorum cupiditates explere non ualuit tanti munificentia largitoris. ¶ Fran. Mouisti animum fateor: ut iam nec seruū me nec inopem indigner. ¶ Augu. Indignare potius te non esse sapientem: quod unum & libertatem & ueras diuitias præstare potuisset. Cæterum quisquis causarum absentiam æquo ferens animo: effectus non adesse conqueritur: nec causas certam tenet ille rationem nec effectuum. Exequere autem nunc quid te præmit præter hæc quæ dicta sunt: corporis ne fragilitas: an latens molestia? ¶ Frā. Nempe corpus hoc onerosum mihi semper fuit: quoties me ipsum contemplatus fui: at cum alienorum grauedinem corporum respexi: satis obediens me macipium habere fateor: post semidem utinam: & de animo gloriari: sed ille imperat. ¶ Augu. Utinam rationis ipse subditus imperio: Sed ad corpus redeo quid in eo molestum experiris? ¶ Fran. Nihil equidem nisi communia quædam: quod mortale est: quod suis me doloribus implicat: mole prægrauat: somnum suadet spiritu uigilante alijque necessitatibus subigit humanis: quas enumerare & longum & inane est. ¶ Augu. Compone animum precor: teque hominem esse recordare: licet anxietas ista cessauerit: si quid præter hoc angerit exquire. ¶ Fran. Illa ne tibi inaudita est fortunæ nouercantis immanitas: cum uno die me spesque & opes meas omnes & genus &

Secreti Francisci Petrarchæ

domū impulsu strauit impio. ¶ Augu. Video oculorum tuorum scatebras: ideoq̄ præte-
 reo: neq̄ enim nunc docendus sed admonendus es. Vnum igit̄ hic admonuisse sufficet: Si
 enim non priuatarum modo familiarum: sed notissimas tibi regnorum ex omnibus sæcu-
 lis recoles ruinas: non nihil tibi Tragœdiarum lectio profuerit: ut non pudeat tuguriolum
 tuum: cum tot regijs ædibus conflagrasse: procede modo: hæc enim parcius dicta: spaciosius
 tibi rumināda seruabis. ¶ Fran. Quis uitæ meæ tædia & quotidianū fastidium suffici-
 enter exprimat: mœstissimam turbulentissimamq̄ orbem terrarum omnium angustissimā
 atq̄ ultimam sentinam: & totius orbis sordib⁹ exundantem? Quis uerbis æquet quæ pas-
 sim nauſeam concitant grauem: olentes semitas permixtas rabidis canibus: obscœnas su-
 es: & rotarum muros quatientium stridorem: aut transuersas obliquis itineribus quadri-
 gas: tam diuersas hominum species: tot horrenda mendicantium spectacula: tot diuitū fur-
 rores: illos mœsticia deuictos: hos gaudio lasciuiaq̄ fluitates: tam deniq̄ discordantes ani-
 mos arteq̄ tam uarias: tantum confusis uocibus clamorem: & populi inter se anxietatis
 incursum: quæ omnia & sensus melioribus assuetos concifiunt & generosis animis eripiunt
 quietem: & studia bonarum artium interpellant? Itaq̄ me deus ex hoc naufragio: puppeli-
 berat illaſa: ut ego sæpe circūspiciens: i infernū uiuēs descendisse mihi uideor. I nunc & bo-
 ni aliquid tecum age. I nunc & honestis cogitationibus incumbere. I nunc & uersus tecū con-
 pone canoros. ¶ Augu. Hic me Flacci uersiculus quid potissimum lamenteris admonuit:
 doles q̄ importunū studijs tuis locum nactus es: quoniam ut ait idem: Scriptorum chorus
 omnis amat nemus & fugit urbes: Tuq̄ ipse in epistola quadam eandem sententiam uer-
 bis alijs expressisti: Sylua placet musis: urbs est inimica poetis. Quod si unq̄ intestinus tu-
 multus tuæ mentis conquireret: fragor iste circumtonās (mihi crede) sensus quidem pul-
 sare sed animū non moueret. At ne nota pridem auribus tuis ingeram: habes Seneca de
 hac re non inutilem epistolam: habes & librum eiusdem de tranquillitate animi: habes &
 de tota hac mentis ægritudine tollēda: librum. M. Cicerōis egregium: quem hesternæ diei
 disputatiōib⁹ in Tusculano suo habitis ad Brutum scripsit. ¶ Fran. Singula hic haud ne-
 gligenter legisse me noueris. ¶ Augu. Quid ergo: nihil ne profuerunt? ¶ Fran. Immo ue-
 ro inter legendum plurimum: libro autem e manibus elapso: assensio simul omnis interci-
 dit. ¶ Augu. Cōmunis legentium mos ē: ex quo monstrum illud execrabile litteratorum:
 passim flagiciosissimos errare greges: & de arte uiuēdi multa licet in scholis disputentur: in
 acta paucum conuerti: Tu uero si tuis locis notas certas impresseris: & fructum ex lectione
 percipies. ¶ Fran. Quas notas? ¶ Augu. Quotiens legenti salutare sese offerunt sententiæ
 quibus uel excitari sentis animum uel frenari: noli uiribus ingenij fidere: sed illas in memo-
 riæ penetrabilibus abscondere: multoq̄ studio tibi familiares effice: ut quod experti solēt me-
 dici: quocunq̄ loco uel tempore dilationis ipatiens morbus inuaserit: habeas uelut in ani-
 mo conscripta remedia. Sūt enim quædam sicut in corporibus humanis: sic in animis pas-
 siones: in quibus tam mortifera mora est: ut qui distulerit medelā: spem salutis abstulerit.
 Quis enim ignorat (exempli gratia) esse quosdam motus tam præcipites: ut nisi eos in ip-
 sis exordijs ratio frenauerit: animū corpusq̄ & totum hominem perdāt: & serum sit quic-
 quid post tempus apponitur. In quibus primū obtinere locum reor iram: Cui non frustra
 rationis sedem superpositam esse diffiniunt: hi qui in tres partes animam diuiserunt: Rati-
 onem in capite uelut in arce: iram in pectore: concupiscētiam subter præcordia collocātes:
 ut scilicet præsto sit quæ subiectarum pestium uiolentos impetus repente coerceat: & ex al-
 to uelut receptui canat: quod frenum quia iræ magis necessarium erat: illi uicinior sita est.
 ¶ Fran. Cōsulte quidem: q̄ ut me non tantum ex phisicis sed ex poeticis etiam scripturis
 elicuisse prouideas: per illorum uentose rabiem: quā Maro describit: Speluncis abditis la-
 titantem: superiectosq̄ montes & regem in arce sedentem: atq̄ illos imperio mitigantem.
 Iram atq̄ impetus animi posse denotari mecum sæpe cogitauī. In profundo scilicet pectoris
 deferuentes: qui nisi coerceantur rationis freno (ut ibidem legitur) Maria ac terras cœlūq̄
 profundum: Quippe ferant rapidi secum uerrantq̄ per auras. Per terras enim quid nisi ter-
 ream corporis materiam? Per maria quid nisi humorem quo uiuif? Per cœlum uero pro-
 fundum: quid nisi interiore loco habitantem aīam intelligit? Cuius (ut alio loco ait idem)
 igneus est uigor & cœlestis origo: quasi diceret: corpus atq̄ animā: & breuiter totum homi-
 nem cui dominabunt: in præcipitium agent. Ex aduerso aut̄ mōtes regemq̄ præſidentem:
 quid nisi capitis arcem & rationem esse quæ illic inhabitat? Sic enī ait: Hinc uasto rex Aeo

Colloquium Secundū diei.

Idem antro: Lucifates uentos tempestatēq; sonoras Imperio pramit: & uinclis ac carcere frenat. Illi indignantes magno cum murmure montis Circum claustra fremūt: summa sedet Aeolus arce Sceptra tenens. Hæc ille. Ego autem singula uerba discutiens: audiui indignationem: audiui luctamē: audiui tempestatē sonoras: audiui murmur ac fremitum: hæc ad iram referri possunt. Audiui rursus regem in arce sedentem: audiui sceptrā tenentem: audiui imperio trementem: & uinculis ac carcere frenantem: quæ ad rationē quoq; referri posse quis dubitet? Attamen ut de animo atq; ira animum turbante: dici omnia constaret: uide quid addidit: Mollitq; animos & temperat iras. ¶ Augu. Laudo hæc quibus abundare te uideo poetica narratiōis arcana: Siue enī id Virgilius ipse sensit dum scriberet: siue ab omni tali consideratione remotissimus: maritimam his uersibus: & nil aliud rescribere uoluit: tempestatem: hoc tamen de irarum impetu & rationis imperio dixisti facete satis: & pprie dictum puto. Sed ut unde discefferam reuertar: & aduersus iram & aduersus reliquos motus: præcipueq; aduersus hanc de qua multa iam diu loquimur pestem: aliquid semper excogita: quod cum intenta tibi exlectione contigerit: Imprime sententijs utilibus (ut incipiēs dixeram) certas notas: quibus uelut uncis memoria uolentes abire contineas. Hoc equidē præsidio consistes immobilis: tum aduersus cætera: tum contra animi tristitiam: quæ umbra uelut pestilentissima: uirtutum semina: & omnes ingeniorum fructus enecat. In qua postremo (ut eleganter ait Tullius) fons est & caput miseriarum omnium. Profecto autem si alios teq; diligenter simul excusseris: omissoq; q; nullus hominū est cui non multæ sint lugendæ causæ: Omisso præterea q; delictorum tuorum recordatio: iure mœstum & sollicitum facit: q; unum mœsticiæ genus salutare est: modo desperatio non surrepat: multa tibi diuinitus concessa fateberis: quæ inter turbas querulorum atq; gementium consolandi gaudendiq; materiam præstare queant. Nam in eo q; tibi nondū uixisse quereris: q; ue tumultus urbium: stomachorum: & maximorum hominum similis querela & illa cogitatio: q; tua sponte in hos incideris amfractus tuaq; sponte: si omnino uelle cœperis: possis emergere: non parum tibi conferrent solamen ubi & consuetudo longior profuerit: Si strepitū populorū uelut cadentis aquæ sonitum aures tuas edomuēris: cum delectatione percipere. Id autem: ut dixi: facillime consequeris: si tuæ primum mentis compescueris tumultus: Pectus enim serenum & tranquillum frustra uel peregrine circueunt nubes: uel circumtonat externus fragor: Itaq; uelut insistentis sicco littore tutus: aliorum naufragium spectabis: & miserabiles fluitantium uoces tacitus excipies: quantum ue tibi turbidum spectaculum cōpassiōes attulerit: tantū gaudij afferet ppriæ sortis alienis picul' collata securitas: Ex quib; omnem animi tristitiam te iamiam depositurum esse confido. ¶ Fran. Quancūq; multa me uellicent: atq; illud imprimis q; urbes relinquere: quasi rem facilem mei censes arbitrij: tamen quia in multis me ratiōe superasti: uolo & hic priusq; desiciar: arma deponere. ¶ Augu. Potes ergo iam tristitia relegata: cum fortuna tua in gratiam redire? ¶ Fran. Possum utiq; si modo aliquid est fortuna: nam ut uides: inter Graium & nostrum poetas: hac de re tanta dissensio est: ut cum ille fortunam in operibus suis nusq; nominare dignatus sit: quasi nil eam esse crederet: hic noster & sæpe eam nominet: & quodam in loco omnipotentem eam etiam uocet. Cui sententiæ & historicus ille nobilis fauet: & orator egregius: Nam & Crispus Salustius dominari profecto ait in re qualibet fortunam: Et Marcus Tullius humanarum rerum dominam asseuerare nō timuit: Ego autem quid sentiam: aliud forte tēpus: ac loc' aliter fuit dicendi. Quod uero ad inceptum attinet: eousq; mihi profuit admonitio tua: ut meipsum cum maiore parte hominum conferenti: non tam miser (ut solebat) status meus appareat. ¶ Augu. Gaudeo si quid tibi profui: cupioq; prodesse cumulatius. Sed quoniam satis hodiernum colloquium processit: poteris nē quæ restant in diem tertium differri atq; ibi finem statui. ¶ Fran. Ego uero numerum ipsum ternarium tota mente cōplector: Non tam quia tres eo gratiæ continentur: q; quia diuinitati amicissimum esse constat: q; non tibi solum alijsq; ueræ religionis professoribus persuasum: quibus est omnis in trinitate fiducia: sed ipsam gentium philosophis a quibus traditur uti nos hoc numero in consecrationib; deorum. Quod nec Virgilius meus ignorasse uidetur: ubi ait: Numero deus impare gaudet. De ternario enim loqui eum præcedentia manifestant. Tertiā igit' deinceps de manibus tuis partem huius tripertiti muneris expecto.

FF

GG

Secreti Francisci Petrarchæ

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Libri quem Secretum suum inscripsit: de Contemptu mundi disputatis: Colloquium Tertij diei: Fœliciter incipit.

Augustinus.

A

I quid hæcenus sermo tibi meus contulit: oro obtestorq; ut te facilem hauriendis quæ supersunt præbeas: contentiosumq; & reluctantem animū deponas. ¶ Fran. Factum puto: Sentio enim me tuis monitis magna sollicitudine meaq; parte liberatū: eoq; paratior ad reliqua audienda transgredior.

¶ Augu. Nondum intractabilia & infixæ uisceribus uulnera tua contigi & contingere metuo: recolens quantū altercationis & querelæ leuior contactus expresserit. Spero autē ex aduerso collectis uiribus: animū fortiorem asperiora deinceps æquanimi⁹ latitūrum. ¶ Fran. Nil metuas. Iam assueui & morboꝝ meoꝝ nomen audire: & medici man⁹ auxiliū pati. ¶ Augu. Duabus adhuc adamātinis dextera læu aq; præmeris catenis: quæ neq; de morte neq; de uita sinunt cogitare: has semper extimui: ne te in interitum agerent: necdum quidem securus sum nec prius ero: q̄ te solutum ac liberū illis effractis abiectisq; uidero. Neq; enim reor impossibile: sed p̄fecto difficile: alioquin frustra circa impossibilia uersarer. Est autē ut in adamante frangendo hircinū dicunt: sic in huiuscemodi duricie curarum mollienda: sanguis ille mirūimmodū efficax: qui cum cor asperum contigerit: frangit ac penetrat: Tamen id metuo: quoniā in hac re: tuo simul opus est assensu: quē ne præstare possis: siue (ut dicam uerius) ne uelis: multum uereor: ne ipse catenarum circumradias atq; oculos mulcens fulgor impediatur: ne forte contingat quod euentuꝝ suspicor: si avarus quisp̄piam aureis catenis uinctus in carcere teneretur: solui etiam uellet sed catenas nollet amittere: Tibi autem ea carceris indicta lex est: ut nisi catenas abieceris: solutus esse non possis.

B

¶ Fran. Heu mihi: miserior eram q̄ putabam: duæ ne nunc etiam illaqueant animū catenæ quas ego non agnosco. ¶ Augu. Imo uero clarissime: sed earum pulchritudine delectatus: non catenas sed diuitias arbitraris: euenitq; tibi (ut similitudine uersar in eadem) non aliter q̄ si quis aureis manicis atq; compediibus tentus: aurū lætus aspiceret: sed laqueos non uideret: Tu quoq; nunc apertis oculis quæ te uincūt uides: sed o cæcitas: ipsis ad mortem trahentibus uinculis delectaris: quodq; est omnī miserimū gloriaris. ¶ Fran. Quænam sunt quas memoras catenæ? ¶ Augu. Amor & gloria. ¶ Fran. Proh superi quid audio: has tu ne catenas uocas: has quoq; si patiar excuties. ¶ Augu. Hoc molior: sed incertus de euentu: Reliquæ em̄ om̄es quibus tenebaris & fragiliores erāt & inamœniores: Ideoq; dum confringerem fauisti: hæc autē nocendo placent ac fallunt quadā spe decoris. Ideoq; p̄negocij subest: reluctaberis em̄ ceu summis te bonis spoliare te uelim: aggrediar tamen. ¶ Fran. Quando ego de te talia merui ut speciosissimas mihi curas uelles eripere & tenebris damnare perpetuis serenissimā animi mei partē? ¶ Augu. Ha miser: an tibi physica illa uox excidit: tum consumatū fore miseriarū cumulū: cū opinionibus falsis persuasio funesta suo crescit: ita fieri oportere. ¶ Fran. Haud q̄q; excidit: sed a p̄posito remota sn̄a est. Cur em̄ nō ita fieri oportere arbitrer? Atq; nihil unq; recti⁹ arbitrat⁹ sum q̄ esse hos nobilissimos q̄s mihi obijcis affectus. ¶ Augu. Segregem⁹ hic tātis per dū remedijs cōquirendis in hio: ne dū huc illuc distrahor: fragiliore ipetu ferar ad singula. Dic ergo qm̄ prius amoris mētio facta est: Nōne hāc oīm extremā ducis insanīā? ¶ Fran. Ne qd̄ yitati subtrahā: p̄ diuersitate subiecti: amorē uel deterrimā animi passionē uel nobilissimā actionē dici posse cēseo. ¶ Augu.

C

Neres egeat exēplo aliqd̄ ī mediū p̄fer. ¶ Fran. Si infamē turpēq; mulierē ardeo: isanissim⁹ ardor est. Si reꝝ aliqd̄ specimē ytutis alliciat: inq; illud amandū uenerandūq; molit⁹ sum: quid putas: nullū ne tā diuersis ī reb⁹ statuis discrimē: adeo ne pudor oīs euauit? Ego yō ut ex me aliquid loquar: sicut primū graue & infaustū animi pōdus æstimo: sic secūdo uix quicq; reor esse fœlicius: qd̄ si tibi contrariū forsitan uideat: suā quisq; sententiā sequat. Est enim ut nosti opinionum ingens ueritas libertasq; iudicandi. ¶ Augu. In rebus contrarijs opinio diuersa: ueritas autem una atq; eadem semper est. ¶ Fran. Istud quidem ita esse fateor: Sed hoc est qd̄ transuersos agit: opinionibus antiquis in haremus pertinaciter nec facile diuellimur. ¶ Augu. Vtinā tam recte de tota amoris quæstione sentires: ut de hoc sentis articulo. ¶ Fran. Quid multa: tā recte sentire mihi uideor: ut cōtra sentientes insanire nō

Colloquium Secundi diei

dubitem. **C** Augu. Inueteratum mēdaciū pro ueritate ducere: nouiterq; compertam ueritatem aestimare mendaciū: ut omīs rerum auctoritas in tempore sita sit: demētia summa est. **C** Fran. Perdis operā: nulli crediturus sum: succurratq; illud Tullianū: Si in hoc errorē libenter erro: neq; hūc errorem auferri mihi uolo dum uiuo. **C** Augu. Ille quidē de animā immortalitate loquēs: opinionem pulcherrimam omnium: ac uolēs q̄ nihil in ea dubitaret: q̄q; contrarium audire nollet: huiuscemodi uerbis usus est: Tu in opinione foedissima atq; falsissima hisdem uerbis abuteris: Profecto enim & si mortalis esset anima: imortalem tamen aestimare melius foret: Errorq; ille salutaris uideri posset: uirtutis incutiens amorem: quā q̄uis etiam spe prāmij sublata: per seipsam expetenda sit: desiderium tamen eius proculdubio proposita animā mortalitate lentesceret: Cōtraq; licet mendax futurā uitā promissio ad excitandum animos mortalium nō inefficax uideretur: tibi uero quid allaturus error iste tuus sit uides: nempe in omīs animum prācipitaturus insanias: ubi pudor & metus & quā frenare solet impetus ratiōis ac cognitio ueritatis exciderint. **C** Fran. Dixi iam q̄ operam perderes. Ego enim nihil unq; turpe: imo uero nihil nisi pulcherrimum amasse me recolo. **C** Augu. Etiam pulchra turpiter amari posse certum est. **C** Fran. Nec in nominibus certe: nec in aduerbijs peccaui: desine iam amplius insectari. **C** Augu. Quid ergo: uis ne ut phrenetici quidem solent: inter iocos & risus expirare? An aīo miserabiliter aegrotanti adhuc aliquid remedij adhibere mauis? **C** Fran. Non respuo: remedium quidem accidit si me egere monstraueris: bene ualentibus autem remediorum inculcatio saepe funesta est.

C Augu. Conualescendo tu quidem quod multis accidit te grauiter aegrotasse fateberis. **C** Fran. Ad postremum spreuisse nequeo: cuius & saepe alias & his praesertim proximis diebus sana consilia sum expertus: Perge igitur. **C** Augu. Primum ergo unam hanc mihi ueniam tribui uelim: si cogente materia aduersus delicias tuas aliquid fortassis insectus fuero. Iam enim hic prouideo q̄ grauiter in auribus tuis sonitura sit ueritas. **C** Fran. Anteq; incipias: audi paululum: scis ne de quo loquendum tibi sit? **C** Augu. Diligenter mihi prauiua sunt omnia: de muliere mortali sermo nobis instituitur: in qua admiranda colendaq; te magnam aetatis partem consumpsisse doleo: & in tali ingenio tantam & tam longāuam insaniam uahemēter admiror. **C** Fran. Parce cōuitijs precor: mulier mortalis erat & Thais & Liuia: Cāterum scis ne de ea muliere mētionem tibi exortam: cuius mens terrenarum nescia curarum: caelestibus desiderijs ardet. In cuius aspectu si quid usq; ueri est: diuini specimen decoris effulget. Cuius mores consummata honestatis exemplar sunt: cuius nec uox nec oculorum uigor mortale aliquid: nec incessus hominem repraesentat: hic quāso iterum ac iterum cogita: credo quibus uerbis utendum sit intelliges. **C** Augu. Ha demens: ita ne flammās animi in sextumdecimum annum falsis blanditijs aluisti: Profecto non diutius Italiae famosissimus olim Hannibal incubuit: nec crebriores illa tunc amatorum impetus passa est: nec ualidioribus arsit incendijs: q̄ tu his temporibus uiolētissime passionis flammās atq; impetus pertulisti. Inuentus tamen est qui illum tandem abire compelleret: Hannibalem tuum quis ab his unq; ceruicibus auertet? Si tu eum & exire uetas: & ut tecū maneas spōte iam serius inuitas: malo proprio delectaris infelix: atq; oculos illos usq; tibi in perniciem placentes suprema clausit dies: cum effigiem morte uariatam & pallentia mēbra conspexeris: pudebit animum mortale caduco applicuisse corpusculo: & quā nūc tam pertinaciter astruīs: cū rubore recordaberis. **C** Fran. Auertat deus omen: ego ista nō uidebo. **C** Augu. Equidem necessario euentura sunt. **C** Fran. Scio: sed non tam inimica mihi sunt sydera: ut naturā ordinem in hac morte perturbent: prius intraui: prius ingrediar.

C Augu. Meministi credo temporis illius quo contrarium timuisti: & quasi iam morturā amicā funereum carmen dictante tristitia cecinisti. **C** Fran. Memini certe sed dolui: & adhuc recolens cōtremisco: Indignabarq; me nobiliori uelut animā meā parte truncatū: illi esse superstitem: quā dulcem mihi uitam sola sui praesentia faciebat: Hoc enim carmen illud deflet: quod tunc multo lachrymarū imbre respersum excidit mihi: sententiam memini si uerba tenerem. **C** Augu. Non hoc quaeritur quantū tibi lachrymarum mors illius formidata: q̄tū ue doloris inuexerit: sed hoc agit ut intelligas quā seip̄ cōcussit posse formidinē reuerti: eoq; facili⁹ q̄ & oīs dies ad mortē p̄p̄ accedit: & corpus illud egregiū morbis ac crebris pturbationib⁹ exhaustū: multū pristini uigoris amisit. **C** Fran. Ego q̄ & curis grauior & aetate p̄uectior factus sum: Itaq; illa ad mortē appropinquāte praecurri. **C** Augu. O furor: ex nascēdi ordine ordinē mortis arguere. Quid em̄ aliud orba senect⁹ querit̄ parē

D

E

F

Secreti Francisci Petrarchæ

tum: nisi adolescentium filiorum festinatas mortes: Quid annosæ lugent aliud nutrices: nisi infantium stirorum anticipatum tempus: quos dulcis uita exortes & ab ubere raptos abstulit atra dies & funere merfit acerbo: Tibi uero paucorū numerus annorū quo illā præcedis spem tribuit uanissimam: prius te quæ furoris tui fomitem esse moriturū: & hunc naturæ ordinem tibi fingis immobilem. ¶ Fran. Non usque adeo immobilem ut contrarium fieri posse sim nescius: sed assidue ne idē adueniat precor: semperque de eius morte cogitanti succurrit iste uersus Ouidij: Tarda sit illa dies & nostro senior æuo. ¶ Augu. Has ineptias amplius audire non ualeo: quid enim quādo præ mori illam posse non ignoras: quid illa moriente dicturus es? ¶ Fran. Quid dicturus aliud nisi me præsentē calamitate miserrimum: Solamen uero ex recordatione transacti temporis habiturum rapiant uenti: tamē ista quæ loquimur & spargant augurium procellæ. ¶ Augu. O cæce: necdum intelligis quanta demencia est sic animū rebus subiecisse mortalibus: quæ cum & desiderij flammis accendat: nec quietare nouerint: nec permanere ualeant in finem: & crebris motibus quem demulcere pollicentur excruciant. ¶ Fran. Si quid habes efficacius profer: nunquā hoc me sermone terrueris: neque enim: ut putas: mortali rei animū addixi: nec me tam corpore noueris amasse quæ animam: moribus humana transcendentibus delectatum: quorū exemplo qualiter inter coelicolas uiuam admoneo. Itaque si (quod solo torquet auditu) me prior moriens illa desereret: quid agerem interrogas: cum Lelio Romanoque sapientissimo proprias miseras consolaret: uirtutem illius amauit quæ extincta non est: hæc dicerem atque alia quæ illum dixisse audio: post eius interitum quem miro quodam amore dilexerat. ¶ Augu. Inexpugnabili erroris arce consistis: unde te deicere non ociosus labor est: Et quoniam ita te affectum uideo ut multo patientius audire sis quicquid de te quæ de ipsa liberius diceret: mulierculam tuam quam talibus laudibus cumules licebit: Nihil enim aduersabor: Sit regina: sit sancta: sit dea certe an phœbi soror: an nympharū sanguinis una: Ingēs tamen eius uirtus: minimū tibi ad excusationem erroris conferret. ¶ Fran. Quid noui litigij ordinaris experior. ¶ Augu. Dubitari non potest quin pulcherrima sæpe turpiter amentur. ¶ Fran. Iam ad hæc supra responsum est: Si enim amoris in me regnantis facies cerni posset: eius uultus (quem licet multū: tamen debito parcius laudauit) non absimilis uideretur: hæc mihi coram qua loquimur testis est: quæ in amore meo nil unquam turpe: nil obscœnum fuerit: nil denique præter magnitudinē culpabile: Adde modū: nihil pulchrius excogitari queat. ¶ Augu. Possū tibi Tulliano uerbo respondere: modū tu quæris uitio. ¶ Fran. Non uitio sed amori. ¶ Augu. Et ille cum id diceret: de amore loquebatur: Locū tenes? ¶ Fran. Quid ni in Tusculano hoc legi: uerū ille de cōmuni amore hominū sentiebat: in me autem singularia quædam sunt. ¶ Aug. Enī uero idem de se alij fortasse uideatur: uerumque est: tum in alij: tum in hac præcipue passionē: quæ unusquisque suarū rerū est benignus interpret. Nec inepte illud: a plæbeo licet quodam poeta: dictū laudatur: Suam cuique sponfam: mihi meam: suū cuique amorem: mihi meū. ¶ Fran. Vis ne si tempus suppetit pauca de multis exponam: quæ te in admirationē stuporēque compellant. ¶ Augu. Me ne putes ignorare: quæ qui amant ipsi sibi somnia fingunt: oibus scholasticis notissimū carmen est: Cæterū ex ore eius piget has insanias audire: quem decet altius & sapere & loqui. ¶ Fran. Vnum hoc (seu gratitudini seu ineptiæ ascribendū) non sileo: me quantulumcunque conspicis: per illam esse: nec unquam ad hoc si quid est nois aut gloriæ fuisse uenturū: nisi uirtutū tenuissimam semetem quæ pectore in hoc natura locauerat: nobilissimis hic affectibus coluisset. Illa iuuenilem animum ab omni turpitudine reuocauit: uncoque ut aiunt: retraxit: atque alta compulsi spectare. Quid ni enim in amatos mores transformare: atque nemo unquam tam mordax conuitiator inuentus est: qui huius famam canino dente contingeret: qui dicere auderet (ne dicam in actibus eius sed in gestu uerborū) reprehensibile aliquid se uidisse. Ita qui nihil intactum liquerant: hanc mirantes uenerantesque reliquerunt. Mime igitur mixta est: si hæc tam celebris fama: mihi quoque desiderij famæ clarioris attulit: laboresque durissimos quibus optata consequerem molliuit. Quid enim adolescens aliud optabam quam ut illi uel soli placerem quæ mihi uel sola placuerat? Quod ut mihi contingeret spretis mille uoluptatū illecebris: quæ me ante tempus curis laboribusque subicerem nosti: & iubes illam obliuisci uel parci amare: quæ me a uulgi consortio segregauit: quæ dux uiaque omnium: torpenti ingenio calcar admouit: ac semisopitū animū excitauit. ¶ Aug. Infœlix: quæto sati fuerat tacere quæ loquens enim uel in silētio talem te introrsus aspiceret: asseueratio tamen ipsa tam pertinax bile stomachum percussit. ¶ Fran. Cur quæso? ¶ Aug. Quia falsū opinari ignoratis est: falsū impudē

Colloquium Tertij diei

ter asserere: ignorantis pariter & superbi. ¶ Fran. Quid me tam falsum uel sensisse uel perulisse confirmas? ¶ Augu. Nempe uniuersa quæ memoras primū omnium ubi ais: te quæ es per illam esse: si sic intelligis ut hæc esse illa dederit: mētiris haud dubie. Si uero sic ut nō amplius esse permiserit: ueq; dicis. O quantū iurgium euadere poteras: nisi illa te formæ blāditijs retraxisset. Quod es igitur: naturæ bonitas dedit: quæ esse poteras illa præripuit: imo tu tibi potius abstulisti. Illa enim innocens est: forma quidem tibi uisa est tam blanda: tam dulcis: ut in te omnē ex natiuis uirtutū seminibus prouenturā segetem ardentissimi desiderij æstibus: & assiduo lachrymarum imbre uastauerit. Quæ autē te ab omni turpitudine illa retraxerit: falso gloriatus es: retraxit forsan a multis: sed in maiores impulit erumnas. Eni uero neque uarijs sordibus obscœnam uiam declinare monuit: si in præcipitiū perduxit: nec quæ minutiora sanans ulcera: lætale interim iugulo uulnus infixit: liberaſſe potius quæ occidisse dicendū est. Ita quoque quā tuā prædicas ducem: a multis te obscœnis abstrahēs in splendidum impulit baratæ. Quæ uero alta spectare docuit: quæ segregauit a populo: quid aliud fuit quæ præſidentē sibi & unius captū dulcedine contemptorē reſ: omnium studioſeque negligentē reddidisset. Quo nihil in cōuictu hominū scias esse molestius. Iam quæ innumeris illā te laboribus implicuisse cōmemoras: hoc unū uere prædicas. Quid autē hic tam magni muneris inuenias cogita: cū multiformes enim sint labores quos declinare non licet: quāta demētia est nouos sponte sectari? At quæ famæ clarioris audium: per illam te factū gloriaris: cōparator erroris tui: siquidem ex animi tui sarcinis nullam tibi funestiorē esse monstrabo: sed nō dum eo peruenit oratio. ¶ Fran. Promptissimus dimicator cōminat & uulnerat: ego autē & uulnere & cōminatione promoueor: & titubare iam grauius incipio. ¶ Augu. Quanto grauius titubabis cum grauiſſimū uulnus infixero? Ista nempe quæ prædicas cui omnia te debere asseris: ista te peremit. ¶ Fran. Deus bone: quibus hoc mihi persuadebitur modis? ¶ Augu. Ab amore cœlestiū elongauit animū & a creatore ad creaturam desiderium inclinauit: quæ una quidē ad mortem pronior fuit uia. ¶ Fran. Noli quæſo præcipitare sententiā: deum profecto ut amarem: illius amor præstitit. ¶ Augu. At peruertit ordinem. ¶ Fran. Quo nam modo? ¶ Augu. Quia cū creatū omne creatoris amore diligendū sit: tu contra creaturæ captus illecebris: creatorem nō quomodo decuit amasti: sed miratū artificem fuisti: quasi nihil ex cibus formosius creasset: cū tamē ultima pulchritudinū sit forma corporæ. ¶ Fran. Hanc præſentem in testimoniū euoco: conscientiamque meā facio contestem: me (quæ superius dixeram) illius non tam corpus amasse quæ animā: quæ hinc percipies licebit: quoniā quo illa magis in ætate progressa est (quæ corporeæ pulchritudinis ineluctabile fulmen est) eo firmior in opinione permansi: Et si enim uisibiliter in uere flos tractu temporis læguelceret: animi decus amplius augebatur: quin sicut amandi principium: sic incepti perſeuerantiam ministravit. Alioquin si post corpus abſiſſem: iam pridem mutandi propoſiti tempus erat. ¶ Augu. Me ne ludis: an si idem animus in squalido & nodoso corpore habitaret similiter placuiſſet? ¶ Fran. Non audeo quidem id dicere: neque enim animus cerni potest: nec imago corporis talem sponduisset: ac si oculis appareret: amarē profecto pulchritudinem animi: deforme licet habentis habitaculum. ¶ Augu. Verborum quæris adminicula. Si enim non nisi quæ oculis apparet amare potes: corpus igitur amasti: nec tamē negauerim animum quoque illius & mores flāmis tuis alimenta præbuisse: nimirum cū (uti paulopost dicā) nomen ipsum non nihil: imo uel plurimum furoribus istis addiderit. Cū enim in omnibus animi passionibus: in hac præſertim euenit: ut ex minimis fauillis sæpe incendia magna consurgant. ¶ Fran. Video quo me cogas: ut scilicet cū Ouidio fatear: animū cū corpore amari. ¶ Augu. Hoc quoque quæ sequi fatearis oportet: neutrum te satis sobrie: neutrum amasse quomodo decuit. ¶ Fran. Torquendus tibi sum antequam fatear. ¶ Augu. Aliud quoque te propter hunc amorem in magnas concidisse miseras. ¶ Fran. Hoc quis in eculeum sustuleris nō fatebor. ¶ Augu. Immo uero sponte tua mox utrunque fateberis: nisi rationes meas interrogationesque neglexeris. Dic ergo: meministi ne puerilium annorum: an uero præſentium turba sollicitudinū: memoria omnis illius ætatis euauit? ¶ Fran. Nempe infantia puericiaque nō aliter ante oculos meos sunt quam dies hesternæ. ¶ Augu. Meministi: quantus in illa ætate timor dei: quanta mortis cogitatio: quantus religionis affectus: quātus amor honestatis? ¶ Fran. Memini profecto doleoque crescentibus annis decreuisse uirtutes. ¶ Augu. Ego quidem spectamus ne illū tam intēpestiuū florē uernalis aura discuteret: quæ si integer illæſusque mansisset mirabilem fructum suis temporibus protulisset. ¶ Fran. Ne a proposito diuertas: quid enim

Secreti Francisci Petrarchæ

M hoc ad eâ de quibus sermo nobis inceptus erat: **CAugu.** Dicâ: percurrere tecû tacitus quã
do integram tibi sentis recentemq; memoriam: percurrere uniuersum uitæ tuæ tēpus: & ubi
tanta mor: uarietas inceserit: recordare. **CFran.** En in ictu oculi trepidantis annoꝝ meoꝝ
numeꝝ seriemq; recensui. **CAugu.** Quid reperis igitur? **CFra.** Litterâ uelut Pythagora
quam audiui: legi non inanem esse doctrinam. Cum em̄ recto tramite ascēdens ad bi
uium peruenissem: modestus & sobri⁹ & dexteram iuberer arripere: ad læuam incautus di
cam aut cōtumax deflexi: neq; enī mihi profuit quod sæpe puer legerã. Hic locus est partes
ubi se uia scindit in ambas: Dextera quæ ditis magni sub mœnia ducit. Hac iter Elyseum
nobis at læua maloz: Exercet poenas & ad impia tartara mittit. Hæc nimiz: quanq; ante le
gissim: non tamen prius intellexi q̄ expertus sum. Ex tunc autem obliquo sordidoq; calle
distractus & sæpe retro lachrymans conuersus: dexteꝝ iter tenere non potui: quod cū defe
rui: tunc profecto fuerat illa morum meoz: facta confusio. **CAugu.** At qua nam hoc æta
tis tuæ parte contigerat? **CFran.** Medio sub adolescentiæ feruore: & si aliquantisper expe
ctas: quotus mihi tunc ætatis annus ageretur facile recordabor. **CAugu.** Non tam exa
ctum calculum requiro quin potius illud edisserere: quando illius tibi primum mulieris spe
cies uisa est? **CFran.** Id utiq; nunq; obliuiscar. **CAugu.** Iunge igitur tempora. **CFran.**
Profecto & illius occurfus & exorbitatio mea unū in tempus inciderunt. **CAugu.** Habeo
quod uolebam: obstupuisisti credo: perstrinxitq; oculos fulgor insolitus. Dicunt enim stu
porem amoris esse principium: hinc est apud naturâ conscium poetam: Obstupuit primo
aspectu Sidonia Dido. Post qđ sequitur: Ardet amâs Dido. Quæ q̄ uis: ut nosti optime:
fabulosa narratio tota sit: ad naturâ tamē ordinem respexit ille dum fingeret. Sed cum ob
stupuisset ad illius occursum: cur ad læuã potissimū deflexisti: puto quia decliuor uidebat̄
& latior: dextera enim & ardua & angusta est: laborem igitur timuisti. At mulier ista tam
celebris quam tibi certissimam ducem fingis: ad superos cur non hæsitantem trepidūq; di
rexit: & quod cæcis fieri solet: manu apprehensum non tenuit: quo & gradiendum foret ad
monuit? **CFran.** Fecit hoc illa quantū potuit: quid enim aliud egit cum nullis mota præci
bus: nullis uicta blanditijs muliebrem tenuit decorem: & aduersus suam simul & meã æta
tem: aduersus multa & uaria quæ flectere adamantium licet spiritum debuissent: in expug
nabilis & firma permāsit. Profecto animus iste fœmineus: quid uirum decuit admonebat:
præstabatq; ne mihi insectâdo pudicitia studio (ut uerbis utar Senecæ) uel exemplum de
esset uel conuitium: postremo cum lorifragum ac præcipitem uideret: deserere maluit q̄ se
qui. **CAugu.** Turpe igitur aliquid interdū uoluisti: quod supra negaueras. At iste uulgar⁹
amantium: uel ut dicam uerius: amētium furor est: ut omnibus merito dici possit: Volo no
lo: nolo uolo: uobis ipsis quid uelitis aut nolitis ignotum est. **CFran.** Incautus in laqueum
offendi: si quid tamē olim aliter forte uoluisset: amor ætalq; coegerunt: nunc quid uelim
& cupiam scio: firmauiq; iam tandem animū labentē. Cōtra aut̄ illa ppositi tenax & sem
per una permansit: quã cōstantiã fœmineã: quo magis intelligo: magis admiror. Idq; sibi
consiliū fuisse: si unq; dolui gaudeo: nunc & gratias ago. **CAugu.** Semel fallenti: non faci
le rursus fides habenda est: Tu prius mores atq; habitū uitamq; mutaueris: q̄ animū mu
tasse persuadeas: mitigatus forte si tuus leniterq; ignis extinctus non est. Tu uero qui tan
tum dilectioni tribuis: non aduertis illam absoluendo: quantū te ipse cōdemnes. Illã fateri
libet fuisse sanctissimã: dum te insanū scelestumq; fateare. Illam quoq; foelicissimã: dū te ei⁹
amore miserrimū: hoc em̄: si recordaris: inceperã. **CFran.** Recordor equidē: atq; id ita esse
negare nō ualeo: & quo me sensim deduxeris cerno. **CAugu.** Vt cernas: apertius animum
intende: Nihil est qđ æque obliuionē dei contemptū ue pariat: q̄ amor rez: temporalium:
iste præcipue quē proprio quodã nomine amorē: & (qđ sacrilegiū omē trãscendit) deū etiã
uocant: ut scz humanis furoribus excusatio cœlestis accedat: fiatq; diuino instinctu scelus
immane licentius. Nec mirari cōueniat tantū posse hūc effectū in pectoribus humanis: ad
reliqua em̄ uisa rei species ac sperata fruendi delectatio: & ppria uos mētis impetus rapit.
In amore aut̄ & huius simul & mutuus præterea succedit affectus: qua spe prorsus amota:
amorem ipsum lentescere oportet. Sicut cū alibi ametis dūtaxat: hic etiã redamantiū alteri
nisq; uelut stimulis mortale pectus impellit: ut non frustra Cicero noster dixisse uideat: q̄
oibus ex animi passionib⁹: pfecto nulla est amore uæhemētior: ualde equidē cert⁹ erat: ubi
CFran. Notauī sapius illū locum: & miratus sum qđ ita uæhemētissimã hanc ex om̄ibus

Colloquium Tertij diei

Q

passionibus dixerit. **Aug.** Minime mirareris nisi quia animū inuasit obliuio. Ceterum breui admonitione in multoꝝ maloꝝ memoriā reuocandus es. Cogita nūc ex quo mentē tuam pestis illa corripuit: q̄ repente totus in gemitū uersus es miseriarum & peruenisti ut funesta cum uoluptate lacrymis & suspirijs pasceris: cum tibi noctes insomnes & pernox in ore dilectæ nomen: cum rez̄ omniū cōtemptus uitæq; odium: & desiderij mortis tristis & amor sollicitudinis atq; hominum fuga: ut de te non minus proprie q̄ de Bellerophōte illud Homericum dici posset: Qui miser in campis mœrens errabat amœnis. Ipse suum cor edens hominū uestigia uitans. Huic pallor & macies & languescens ante tempus flos ætatis. Tum graues æternumq; madentes oculi: tum confusa mens & turbata quies in somnis & dormientis flebiles querelæ ac uox fragilis: luctu rauca: fractusq; & interruptus uerboꝝ sonus: Et quicquid tumultuosius aut miserius fingi potest. Hæcne tibi uidentur signa sanitate? Quid q̄ illa tibi fastos lugubresq; dies ichoauit & clausit? Illa adueniēte sol illuxit: illaq; abeunte nox redijt: illius mutata frons tibi animū mutauit: latus & mœstus pro illius uarietate factus es: Deniq; totus ab illius arbitrio pependisti. Scis me uera & uulgo etiam nota memorare. Quid aut̄ insanis q̄ non contentū præsentī illius uultus effigie: unde hæc tibi cūcta prouenerāt: aliam fictam illustis artificis ingenio quæsiuisse: quā tecū ubiq; circumferens: haberes materiam semper immortalī lachrymarū: ueritus ne fortasse areferent irritamenta earū? Omnia uigilantissime cogitasti: negligenter incuriosus in reliquis. At ut omnium delirationū tuarū supremū culmen attingā: & quod pauloante cōminatus sum: pergamus. Quis digne satis excretur aut stupeat hanc alienatæ mentis insaniam: cū non minus nominis q̄ ipsius corporis splendore captus: quicquid illi consonū fuit incredibili uanitate coluisti? Quam ob causam tātōpere siue Cæsaream siue poeticam lauream q̄ illa hoc nomine uocaretur adamasti: ex eoq; tempore sine lauri mentione: uix ullum tibi carmē effluxit: nō aliter q̄ si uel Penei gurgitis accola: uel Cirrhæi uerticis sacerdos existeres. Deniq; quia Cæsareā sperare fas non erat lauream poeticam quā studioꝝ tuorū tibi meritum promittebat: nihilo modestius q̄ dominā ipsam adamaueras & cupisti: Ad quā aduiscendā: quāq; alijs ingenijs subuectus: quanto tamen cum labore peruenires: tecū ipse recogitans perhorresces. Nec me latet quin responsioni paratū & adhuc hiscere meditantē uideo quid tibi nunc in animo uersetur. Cogitas nempe te his studijs aliquanto prius etiā q̄ arderes deditū fuisse poeticūq; tibi illud decus ab annis puerilib⁹ aīm excitasse: qd̄ ego quidem nec inficior nec ignoro: uerum enim uero & multis retro sæculis obsolefactus: mos atq; hæc ætas studijs talibus aduersa & longarū discrimina uiaꝝ: quibus usq; ad limen nō carceris modo sed mortis accessisse: aliq; non minus uiolenta fortunæ obstacula propositum retardassent seu forsitan irritassent: nisi prædulcis nominis memoria iugiter animum interpellans: cæteris furarum sarcinis excussis: per terras & maria inter tot difficultatū scopulos: Romam te Neapolimq; traxissent: ubi tandem qd̄ tanto ardore cupiebas adeptus es. Quæ omnia si tui mediocris furoris argumenta uideantur: ipse ego non mediocriter ferere certus ero. Iam uero sciens illa prætereo: quæ ex Eunucho Terentij imitari non potuit Ciceronē: ubi ait: In amore hæc omnia insunt uitia: Iniuriæ: suspitiones: inimicitia: inuidia: bellū: pax rursum: Recognoscis in illius uerbis insanias tuas præcipueq; celum: quæ sicut inter passiones amor: sic in hac parte peste: primas partes obtinere non ambigit. Sed occurre forsitā & dices: Hoc ita esse nō inficior: sed adierit ratio: cuius hæc uita temperetur arbitrio. Iam ita te responsurū ille prouideat: ubi addidit: Incerta hæc: si tu postules ratione certa facere: nihilo plus agas: q̄ si des operam ut cum ratione insanias. Hoc equidem dicto qd̄ absq; dubitatione uerissimū sentis: omnibus (nisi fallor) euasionebus tuis obuiatū est. Hæc atq; huiusmodi sunt i amore miseriarū: quæ accurata dinumeratio nec expto necessaria nec credibilis in expto. Illa tñ est oīm præcipua (ut ad ppositū reuertar) q̄ dei sui q; pariter obliuionē parit. Quō em̄ tot maloꝝ molib⁹ incuruat⁹ anim⁹ ad illū unū purissimūq; ueri boni fontem reptādo pueniet: Quæ cū ita sint mirari iā desine nullā uæhementiorē animi passionē Tullio uisam esse. **Fran.** Victus sum fateor: qm̄ cuncta quæ memoras de medio experientia libro mihi uideris excerptisse. Itaq; libet: qm̄ Terentiani Eunucho mentionē fecisti: ex eodē loco sumptā inseruisse querimoniā. O indignū facinus: nūc ego me miserū sentio & tædet & amore ardeo: & prudēs: sciēs: uiuus uidēs q; pereō: nec quid agam scio. Libet & eiusdem poetæ uerbis a te consilium flagitare: proinde dum tempus est etiam atq; etiam cogita. **Augu.** Ego quoq; Terentianis tibi respōsum uerbis dabo. Quæ em̄ res in se neq;

R

Secreti Francisci Petrarchæ

consilium neque modum habet ullum: eam consilio regere non potes. ¶ Fran. Quid igitur faciam: desperabimus ne? ¶ Augu. Omnia prius temptanda sunt: Quod autem nunc partem consilij mihi sit: breuiter accipe. Nosti de hac re non tantum ab egregijs philosophis singulares tractatus: sed ab illustribus etiam poetis: integros libros esse compositos: qui ubi non querendi qualiter ue sint intelligendi: tibi præsertim qui hæc res magisterium profiteris: ingerere iniuriosum fuerit: qualiter autem lecta intellectaque in salutem tuam uertenda sint: admonuisse forsitan non erit alienum. Primum igitur quod ait Cicero: nonnulli ueterem amorem nouo amore tanquam clauum clauo excutiendum putant. Cui consilio & magister amoris Naso consentit: regulam afferens generalem: Quod successore nouo uincitur omnis amor: & proculdubio sic est: disgregatus enim & in multa distractus animus: segnior fertur ad singula. Sic Ganges (ut aiunt) a rege Persarum innumerabilibus alueis distinctus: atque ex uno alto metuendoque flumine: in multos spernedosque riuulos sectus est: sic sparsa acies penetrabilis hosti redditur: sic diffusum lætescit incedium. Denique omnis uis ut unita crescit: sic dispersa minuitur. At contra quid hic mihi uideatur intellige. Valde siquidem metuendum est ne dum ex una eaque (si dici fas est) nobiliori passione subtraheris: dilabaris in plurima & ex amante mulierosus: uagus & instabilis fias. Meo nempe iudicio si inuitabiliter pereundum sit: nobiliori morbo perijisse solacium est. Quid igitur consulam queris: colligere animum & effugere si possis: ac de carcere in carcerem migrare non improbo: Spes enim forsitan in transitu situ libertatis fuerit aut leuioris imperij. Ereptum uero uni iugo: collum per infinita sordidorum seruitioꝝ genera circumferre: non laudo. ¶ Fran. Pateris ne medico perorante: æque morbi sui conscium aliquid interloqui? ¶ Augu. Quid ni patiar: multi enim ægrotantis uocibus quasi quibusdam indicijs ad inquisitionem oportuni remedij penetrarunt. ¶ Fran. Hoc igitur unum scito: me aliud amare non posse. Assueuit animus illam adamare: assueuerunt oculi illam intueri: & quicquid non illa est: in amœnum & tenebrosum dicunt. Itaque si aliam amare iubes: ut sic ab amore liberer: impossibile mihi conditionem obijcis: actum est perij. ¶ Augu. Sensus hebet & appetitus obtorruit: nihil ergo cum admittere ualeas in trorsum: exteriora tibi remedia adhibenda sunt: Potes ne igitur in animum inducere fugam: exilium ue: & notorum locorum caruisse conspectus? ¶ Fran. Licet tenacissimis uncis trahar: possum tamen. ¶ Augu. Si hoc potes saluus eris. Quid ergo aliud dicam nisi Virgilianum uersiculum paucis immutatis: Heu fuge dilectas terras: fuge littus amatum? Quomodo enim unquam his in locis tutus esse poteris: ubi tam multa uulnerum tuorum extant uestigia: ubi & presentium conspectu: & præteritoꝝ recordatione fatigaris? Vt igitur idem ait Cicero: Locum mutatione tanquam ægroti iam conualescentis curandus eris. ¶ Fran. Vide oro quid præcipis: quotiens enim conualescendi audis: atque huius consilij non ignarus: fugam retentam & licet uarias simulauerim causas: unus tamen hic semper peregrinationis rusticationumque mearum omnium finis erat libertas. Quam sequens per occidentem: & per septentrionem & usque ad oceani terminos: longè lateque circumactus sum: quod quantum mihi profuerit uides. Itaque sæpe animum tetigit Virgiliana comparatio: qualis coniecta cerua sagitta: quam procul incautam nemora inter Cressæa fixit Pastor agens telis: liquit uolatile ferrum. Nescius illa fuga syluas saltusque peragrat Dictæas: hæret lateri letalis arundo. Huic enim ceruo non absimilis factus sum: fugi enim sed malum meum ubique circumferens. ¶ Augu. Quod a me nunc postulas ipse tibi respondisti. ¶ Fran. Quo pacto? ¶ Augu. Quia malum suum circumferenti: locorum mutatio laborum cumulat: non tribuit sanitatem. Potest ergo tibi non improprie dici quod adolescenti qui peregrinationem nil sibi profuisse querebat: Respondit Socrates: Tercum enim inquit peregrinaberis: tibi quidem imprimis sequestranda uetus hæc cura: sarcina & præparandus est animus: tum denique fugiendum. Hoc enim non in corpibus modo: sed in animis quoque compertum est: quod nisi in patiente sit disposito: uirtus est ægrotantis inefficax: Alioquin ad extremos Indorum fines penetrare quidem poteris: semper Flaccum uera locutum fateberis: ubi ait: Cœlum non animum mutant: qui trans mare currunt. ¶ Fran. Miro modo perplexus sum. Tu enim cum mihi curandi sanandique animi documenta præbes: curandum prius sanandumque prædicas: ac deinde fugiendum. Atqui de hoc ipso animo dubitat qualiter sit curandus. Si enim curatus est: quid ultra queris? Si autem incuratus: ubi locorum mutatio: quod tu ipse astruis non adiuuat: dic expressius quibus remedijs utendum est? ¶ Augu. Non curandum sanandumque: sed præparandum dixi animum. Cæterum siue curatus erit & poterit locorum mutatio perennem sanitatem conferre: siue nondum curatus: sed præparatus tamen & ipsam eadem afferre potest. At si nec

Colloquium Tertij diei.

trum: quid nisi doloris irritamēta præstabit ista mutatio: & de loco in loca crebra iactatio: Non desinam Flacco teste uti: ratione inquit & prudentia: curas non locus effusi late maris arbiter aufert. Et uere sic est: Ibis enim spe plenus & desiderio reuertendi: omnes animi laqueos tecum trahens ubicunq̄ fueris quocunq̄ te uerteris: relinque uultum & uerba contempleris. Et quod est amantium infame priuilegium: illam absentem absens audies & uidebis & putas amorem his subterfugijs extinguere: Mihi crede inardescit utrunq̄ potius: hinc ab amoris auctoribus inter multa præcipitur: interponendas amantibus non nunq̄ breuis absentia morulas: ne uicissim fastidio forte presentia & assiduitate uilescant. Hoc igitur moneo: hoc suadeo: hoc iubeo: edocēdo animū deponere quæ præmūt: Atq̄ ita sine spe reditus abeundum: tunc intelligis quid in sanandis animis possit absentia. Quod si locum corpori tuo grauem pestilentemq̄ sortitus: perpetuis illic morbis inquietam uitā ageres: nonne irrediturus effugeres: nisi forte (quod ualde permetuo) q̄ maior est hominibus corporis cura q̄ animi. ¶ Fran. De hoc quidem uiderit humanum genus: de eo autē profecto nihil est dubij: quin si loci uitio in morbos incidissem: salubrioris eos loci mutatione depellerem. Idemq̄ uel multo magis de animi morbis optarem. Sed hæc: ut uideo: difficilius cura est. ¶ Aug. Hoc utiq̄ falsum est: magnorum philosophorum consentit auctoritas. Idq̄ hinc liquet q̄ morbi animi omnes curari possunt: nisi æger oblectetur: corporei autē nulla arte curabiles multi sunt. Cæterum (ne nimis abstrahar ab incepto) in sententia persisto: præparando ut dixi animū instruendumq̄: dilecta relinquere: nec in tergum uerti: nec assueta respicere: ea demum amanti peregrinatio tuta est. Idq̄ tibi (si saluam cupis animā tuā) noris esse faciendum. ¶ Fran. Ut quæcunq̄ dixisti percepisse me sentias: Imparato animo peregrinationes nil conferunt: paratum sanant: sanumq̄ custodiunt. Hæc ne triplicis tui dogmatis summa est: ¶ Aug. Profecto non alia & bene diffusius dicta perstringis. ¶ Fran. Atqui prima duo sic esse si nullus ostenderet ex me ipso perpenderem: tertium uero quid sanato iam & in tutum producto animo: absentia opus sit: non intelligo: nisi forte recidua metus hæc suaserit ut diceres. ¶ Aug. Id ne tibi modicum uideatur: quod si in corporibus: quanto magis in animis formidandum est: multoq̄ leuius periculosiusq̄ reuertit adeo ut uix quidem scdm naturam salubrius a Seneca dictum sit: q̄ q̄ in epistola quadā ait: Si quis amorē exuere conatur: uitāda est omnis admonitio dilecti corporis: Et subicit rationem: Nil enim facilius recrudescit q̄ amor. O uerissimū & ex intimis experientia penetrabilibus erutum uerbum. In qua re nullum ante te testem citauerim. ¶ Fran. Verū id esse fateor: at si aduertis non de eo qui iam exiit: sed de eo qui exuere conatur: ista dicuntur. ¶ Aug. De eo dixit ubi propius periculum est. In quocunq̄ enim uulnere ante cicatricem atq̄ in morbo quolibet ante sanitatem formidabilior est omnis offensio: nec tamē & si ante periculosior sit: postea in tuto contemnitur. Et quoniam altius in animos penetrant exempla domestica: quotiens tuipe qui loqueris: in hac ipsa ciuitate quæ malorū tuorū omnium: non dicam causa sed officina est: postq̄ tibi conualuisse uidebaris: & magna ex parte conualueras si fugisses per uicos notos incedens: ac sola locorū facie admonitus: ueterū uanitatum ad nullū occursum stupuisti: suspirasti: substitisti. Deniq̄ uix lachrymas tenuisti: & mox semifaucius fugiēs dixisti tecum: Agnosco in his locis adhuc latere: nescio quas: antiqui hostis insidias: reliquæ mortis hic habitant. Itaq̄ si me audis: quanq̄ sanus esses: a quo longissime quidem abes: in his locis habitare diutius non foret consilium. Neq̄ enim cōuenit uinculis obsessum: circa carceris fores oberrare: cuius dominus in somni studio circumcui: laqueos disponens illoꝝ pedibus: præsertim quos effugisse cōqueritur: cuius omni tempore limen apertū est: facilis descēsus auerni. Noctes atq̄ dies patet atri ianua ditis. Quæ si sanis etiam: ut dixi: quanto accuratius prouidenda sunt his quos adhuc morbus nō deseruit: Hos Seneca dum hoc diceret respexit: maioriq̄ periculo præbuit cōsiliū. Illos enī cōmemorare supuacū erat qui in medijs torrentur ardoribus qui de salute non cogitant: proximū gradum attingit eorū qui ardent adhuc: sed flāmas exire meditantur. Nocuit multis ad sanitatem redeuntibus: parcissimus haustus aquæ: qui ante ægritudinem p̄fuisset. Sæpe fatigatum leuis motus impulit: qui uiribus integrum non mouisset. Q̄ minima sunt interdum quæ animū emergentem in summas miseras reimpellunt. Conspēta in alteri tergo purpura ambitionem renouat. Visus nummorū aceruū auariciam integrat. Spectata corporis species luxuriā incendit. Leuis oculorum flexus: amorem dormitatem excitat. Hæc nimirum pestes facile in animos propter nostram demētiam ueniunt: Ac postq̄ semel

V

X

Secreti Francisci Petrarchæ

iter didicerunt: multo facilius reuertuntur. Quæ cum ita sint: nõ tantum locus pestiferus
 relinquendus: sed quicquid in præteritas curas animũ retorquet: summa tibi diligentia fu-
 giendũ est: ne forte cum Orpheo ab inferis rediens retroq; respiciens: recuperatam perdis
 sanitatem: hæc nostri consilij summa est. ¶ Fran. Amplector & gratias ago: sentio enim læ-
 guori meo consentaneum esse remedium: fugamq; iam meditor: sed quo potissimum cur-
 lum dirigam incertus sum. ¶ Aug. Multæ tibi undiq; patet uiæ: multi portus in circuitu:
 Scio tibi imprimis Italiã placere: & natalis soli insitam esse dulcedinem. Nec in merito: Nã
 neq; Medorum sylvæ ditissima terra: Nec pulcher Ganges atq; auro turbidus Hermus: Lau-
 dibus Italiæ certent: Non Bactra neq; Indi: Totaq; thuricremis Panchaia pinguis arenis.
 Quod quidem ab egregio poeta nõ minus uere dictum q̃ disertè: nuper tu ad amicũ scri-
 pto poemate latius extendisti. Italiam igitur suadeo q̃ moribus incolarum celoq; & circũ-
 fusi maris ambitu & intersecatis oras Apœnini collibus & omnium locoꝝ situ: nulla usq;
 statio curis tuis oportunior futura sit. Ad unum uero eius angulum te artare noluerim. I
 modo fœlix quocunq; te refert animus. I securus & propera nec in tergum deflexeris: præ-
 teritorum obliuiscens: in anteriora contẽde. Nimis diu iam & a patria & a teipso exulasti:
 tempus est reuertendi. Aduesperascit enim & nox est amica prædonibus: uerbis tuis te cõ-
 moneo. Restat unũ q̃ pene iam oblitus eram: Tam diu cauendam tibi solitudinem scito:
 donec sentias morbi tui nullas superesse reliquias. Vbi enim rusticationes nihil tibi profu-
 isse memorasti: minime mirari decuit. Quid remedij quæso in rure solitario ac reposto re-
 perire crederes? Fateor sæpe dum solus es: fugeres suspirãs urbemq; respectans: irrisi ex al-
 to & dixi mecum: En ut huic misero lethæam amor intulit caliginem: & pueris omnib; no-
 tissimorum uersuum abstulit memoriam: morbum fugieus currit ad mortem. ¶ Fran. Re-
 cte tu quidem: Sed quorum uersuum mentionem facis? ¶ Augu. Nasonis sunt: Quisquis
 amas: loca sola nocent: loca sola caueto. Quo fugis: in populo tutior esse potes. ¶ Fran. Re-
 cordor optime: ab infantia pene mihi familiariter noti erant. ¶ Augu. Quid multa nosse
 profuit: sed ea necessitatibus tuis accõmodare ne sciuisti? Ego quidem eo magis in sectãda
 solitudine errorem tuum admiratus sum: q̃ & auctoritates ueterum aduersus id noue-
 ras & nouas addideras: Nihil enim tibi prodesse solitudinem sæpe conquestus es: quod cũ
 multis in locis: tum in eo præsertim poemate: quod de statu tuo luculentissime cecinisti: cu-
 ius ego dulcedine interim dum caneres delectabar: stupebamq; quid ita medias inter ani-
 mi procellas: ex ore insani tam dulcisonum carmen erumperet: aut quis amor musas cohi-
 beret: ne a consueto domicilio rãtis turbinibus offensæ: tantaq; hospitis alienatione diffu-
 gerent: Nam q̃ ait Plato: frustra poeticas fores compos sui pepulit. Qd̃q; eius successor
 Aristoteles nullum magnũ ingenium sine mixtura dementiae alio spectat: nec ad istas insa-
 nias referendũ est: Sed de hoc alias. ¶ Fran. Ego ita esse fateor: sed me dulce aut tibi iure pla-
 citurum aliquid cecinisse non putabam: Nunc amare carmen illud incipio. Si quid autem
 alterius remedij habes: oro ne subtrahas egentis. ¶ Aug. Omnia quæ noris explicare ostẽ-
 tantis se potius q̃ amico consulentis est: Neq; enim tam multa remediorũ genera interi-
 & exterius morbis inuenta sunt: ut in quolibet cuncta temptetur: quoniam ait Seneca ad
 Lucilium: Nihil æque sanitatem impedit q̃ remedioꝝ crebra mutatio: nec uenit uuln; ad
 cicatricem in quo diuersa medicamenta temptantur: sed ut altero infœliciter succedente:
 ad aliud recurratur. Itaq; quous multa & uaria morbi huius medicamenta sint: pauca tamẽ
 inferuisse contentus ero: eaq; potissimum quæ tibi magis ex omnibus profutura confido.
 Non ut aliquid noui te doceam: sed ut ex notis & uulgatis omnibus: quid mihi efficacius
 uideat̃ intelligas. Tria sunt (ut ait Cicero) quæ ab amore animũ exterrẽt: Satietas: Pudor:
 Cogitatio. Possent plura: possent & pauciora numerari: sed ne a tanto auctore digrediar
 tria esse fateamur. De primo superuacũ est loqui: quoniam impossibile iudicabis tibi ut
 res se habet: satietatẽ amoris ullã posse cõtingere: At si appetitus rationi crederet: & ex præ-
 teritis futura p̃saret: facile fatereris q̃ tũlibet dilectæ rei: nõ satietatẽ mō sed fastidiũ & nau-
 seam posse surripere. Ver; quia compertũ habeo me hoc tramite frustra niti: q̃ & si satietate
 fore possibilẽ: & ubi assit amorẽ necare cõcedas: ab ardētissimo tñ desiderio tuo q̃ lon-
 gissime hanc abesse contendes: egoq; ipse consentiam. Superest ut de duobus reliquis attin-
 gam. Hoc mihi sicut arbitror nõ negabis: Ingenium quoddam & ponderosum animũ tibi
 tribuisse naturam. ¶ Fran. Nisi in propria causa fallor: usq; adeo id uerum est: ut sæpe gra-
 uiter tulerim: q̃ nec sexui satis conuenirem: nec sæculo: in quo ut uides: impudentiũ sunt

Y

Z

a

Colloquium Tertij diei

omnia: honores: spes opesq; quibus & uirtutes cedunt & fortuna. **¶ Aug.** Non uides igitur quātum inter se ista discordant: amor & pudor: Dum ille animū urget: hic cohibet: Ille calcar incutit: hic frenum stringit: Ille nihil attendit: hic uniuersa circumspicit. **¶ Fran.** Vnde nimirum multo cum dolore distrahi tam diuersis affectibus: Ita enim alternis horis insultant: ut modo huc: modo illuc turbine mentis agiter: quem toto sequar impetu nondū certus. **¶ Aug.** Dic precor bona cum uenia: uidisti ne te nuper in speculo: **¶ Fran.** Quid hæc quæso sibi uult quæstio: Et soleo quidem. **¶ Aug.** Vtinam neq; crebrius neq; curiosius quæfatus est: Quæro autem ex te: nonne uultū tuum uariari in dies uides singulos: & inter micantes temporibus canos animaduertisti: **¶ Fran.** Putabam te singulare aliquid uelle dicere: Ista uero cōmunia sunt omnibus qui nascūtur adolescere: senescere: interire. Animaduerti in me quod in coætaneis meis fere omnibus: nescio em̄ quo modo senescunt homines hodie citius quæ solebant. **¶ Aug.** Neq; aliorū senectus iuuentutem tibi: neq; aliorū mors immortalitatem tribueret. Cæteris igitur obmissis ad te redeo. Quid ergo: mutauit ne animum ulla ex parte corporis conspecta mutatio: **¶ Fran.** Concussit utiq; sed non mutauit. **¶ Aug.** Quid autem tunc tibi animi fuit: aut quid dixisti: **¶ Fran.** Quid aliud putas quæ illud Domitiani principis: Forti animo fero comam in adolescentia senescētem. Tanto igitur exemplo pauculos canos meos ipse solatus sum: Cæsariq; regem adiunxi. Muma quidem Pōpilius: qui secundū inter Romanos reges diadema sortitus est: ab adolescentia canus dicitur fuisse. Nec poeticum defuit exemplum: siquidem Virgilius noster in Bucolicis quæ. xxxij. ætatis anno scripsisse eum constat: sub psona pastoris de se ipso loquēs ait: Cædidior postq; tondenti barbā cadebat. **¶ Aug.** Ingens tibi exemplorū copia est: tāta utinā eorum quæ cogitationem mortis ingererent: Hæc enim quæ canos appropinquātis testes senectutis mortisq; prænuncios dissimulare docent exempla: non approbo. Quid enim aliud suadent quæ lapsum ætatis negligere & supremi temporis obliuisci: Cuius ut semper memineras totius nostri colloquij finis est: Tu uero cum ad caniciem iubeo respicere: canorum illustrium uiroꝝ turbam p̄fers. Quid ad rem: utiq; si immortales illos fuisse diceres: haberes quorū exemplo caniciem non timeres. Quæ si tibi caluiciem obiecissem: puto Iulium Cæsarem protulisses in medium. **¶ Fran.** Nō alium profecto: quid enim illustrius potuissē: Est autem (nisi fallor) grande solacium: tam claris septum esse comitibus. Itaq; fateor taliū exemplorum: uelut quotidianæ supellectilis usum non resicio. Iuuat em̄ non modo in his incommodis: quæ mihi: uel natura tribuit uel casus: sed in his etiam quæ tribuere possent: habere aliquid in promptu: quo me soler: quod consequi non possum: nisi uel ratione uiuacit: uel exemplo charissimo. Si mihi igitur exprobrasses quæ aduersus fulminis fragorem timidiior sim: quia id negare non possem (Est em̄ hæc mihi non ultima causa lauri diligendæ: quæ arborem hanc non fulminari traditur) respondiſsem Augustum Cæsarem eodem morbo laborasse. Si cæcū dixisses: & id uerum foret Appij cæci & Homeri poetarum principis. Si monoculum: Hānibalīs Pœnoꝝ ducis: aut Philippi Macedonum regis clypeo usus essem. Si surdastꝝ: Marci Crassi. Si caloris impatientem: Alexādrī Macedonis. Longum est per cūcta discurrere: sed ex his cætera colligis. **¶ Aug.** Aperte quidem: neq; supellex hic exemplorum displicet: modo non segniciem afferat sed metum memoremq; diu discutiāt: laudo quicquid id est: propter quod nec aduentantem metuas senectutem: nec præsentē oderis. Quicquid uero non esse senectutem huius lucis exitum suggerit: nec de morte cogitandū: sūm opere detestor atq; execror. Rursus præcipitatā æquo aīo tolerare caniciem: bone indolis indicij est: legitime autē senectuti morulas necere: annos ætatis subducere: canos nimix celeritatis arguere: eosq; uel occultare uel uellere: demētia: quæ uis cōmunis: tamen ingēs est. Non uidetis o cæci quanta uelocitate uoluuntē sydera: quorū fuga breuissimæ uitæ tempus deuorat atq; consumit: & miramini senectutē ad uos uenire: quā dieꝝ omnīū rapidissimus cursus uehit. Duo sunt quæ uos in has ineptias cogunt: Primū quæ angustissimam ætatem alij in quattuor: alij in sex particulas: alij in plures etiā distribuunt. Ita rem mihi mam: quia quantitate non licet: numero tēptatis extēdere: quid autē sectio ista cōfert: Finge quasi liber partūculas: oēs in ictu oculi p̄pe simul euanescūt. Nuper eras genitus: modo formosissim⁹ infans: iam iuuenis: iam uir: uide quanto uerboꝝ impetu subtilissimus poeta lapsum uitæ fugietis expressit. Nec quicq; igit laxare nitimini: quæ lex naturæ oīm parētis angustat. Secundum est quæ inter iocos & falsa gaudia senescitis. Itaq; sicut Troianos qui supremam nōcietem inter talia traduxerunt: latuit: Dum fatalis equus saltu super ardua uenit Pergama:

b

c

d

Secreti Francisci Petrarchæ

& armatum peditem grauis attulit aluo: Sic uos senectutem quæ secum armatam & indo-
 mitam mortem affert: incustoditi corporis moenia transcendentem non sentitis: nisi tū de-
 mum quando dimissi per funem hostes inuadunt urbem: somno uinoq; sepultam. Nō mi-
 nus enim uos & mole corpore & dulcedine regni temporalium sepulti estis: q̄ illos somno ui-
 noq; sepeliuit Maro. Hinc Satyricus non ineleganter: Festinat: ait: decurrere uelox Floscu-
 lus: angusta miseræq; breuissima uitæ Portio: dum bibimus: dum ferta unguenta puellas
 Poscimus: obrepit non intellecta senectus. Hanc tu igitur (ut ad propositum redeam) obre-
 pentem & iam foribus insultantem temptas excludere: Causarum non seruat is naturam gra-
 dibus: ante diem festinasse: gratulorq; tibi esse quisquis nō senex occurrit: qui te infantulum
 uidisse testetur: præsertim si more cōmunis sermonis: id heri aut nudius tertius sese uidisse
 contendat. Nec aduertis idem & decrepito cuilibet dici posse. Quis enim non heri: imo ue-
 ro quis non hodie puer est? Nonagenarios pueros uidemus: passim de rebus uilissimis al-
 tercantes: pueriliaq; nunc etiam sectantes studia. Dies nempe fugiunt: corpus defluit: ani-
 mus non mutatur: putrescant licet omnia ad maturitatem suam ille non peruenit. Verum est
 quod uulgo ferunt: animū unū corpora multa consumere: pueritiam quidem fugit: sed ut
 ait Seneca: puerilitas remanet: Et tu mihi crede: nō adeo ut tibi uideris forsitan puer es: cū
 maior pars hominū hanc quā tu nunc degis ætatem: non attingit. Pudeat ergo senē ama-
 torem dici: pudeat esse tam diu uulgi fabulam: & si te nec uestræ gloriæ decus allicit nec deter-
 ret ignominia: alieno tamen pudori uitæ tuæ mutatio succurrat. Etenim famæ cōsulendū
 propriæ: ni fallor: & si ob aliud nil: saltem ut amici liberentur ab infamia mētiendi. Quod cū
 omnibus prouidendum sit: tibi aliquanto diligentius: cui tantus de te loquentiū populus
 absoluendus est. Magnus em̄ labor est magnæ custodia famæ. Hoc si Scipioni tuo truculē-
 tissimum hostem consulentem facis: in Africa tuæ libris: patere nunc ex ore patris idem
 tibi consilium prodesse: ineptias pueriles abijce: adolescentiæ flāmas extingue. Noli semp̄
 cogitare quid fueris: quid sis aliquādo circūspice: neu tibi frustra propositū speculū arbi-
 treris: memento quid in quæstionibus naturalibus scriptū est. Ad hoc em̄ inuenta sunt spe-
 cula: ut homo ipse se nosceret: Multi ex hoc consecuti sunt: primo quidem sui notitiam: de-
 inde etiam cōsiliū aliquod: Formosus ut uideret infamiā: Deformis ut sciret uirtutibus esse
 redimendū quod corpori deesset: Iuuenis ut sciret tēpus illud esse discendi & uirilia aggre-
 diendi: Senex ut carnis indecora deponeret & de morte aliquid cogitaret. ¶ Fran. Memi-
 ni semp̄ ex quo primū legi: memoratu em̄ digna res est: sanūq; consiliū. ¶ Augu. Quid uel
 legisse uel meminisse profuit? Excusabilius erat ignorantia clypeū posse prætere: nōne
 em̄ pudet hæc scienti: canos nil mutationis attulisse? ¶ Fran. Pudet: piget & pœnitet: sed
 ultra non ualeo. Scis autem quid hinc mihi solacij est q̄ illa mecū senescit? ¶ Augu. In hæc
 credo tibi uox Iuliæ Cæsaris Augusti filia: quā cum genitor argueret q̄ nō grauis sibi cō-
 uersatio esset ut Liuiæ: illa patris monitis illudit facetissimo responso: & hi mecū inquit se-
 nescit. Sed quæso nunquid honestius iudicas: si iam senior anum illam ardeas: q̄ si ado-
 lescentulā amares? Immo uero eo fœdus: quo amandi minor est materia. Pudeat ergo ani-
 mum nunq; mutari cū corpus mutetur assidue: & hoc est q̄ de pudore dicendū tēpus ob-
 tulerat. Ceterum quia ut Ciceroni placet: ualde est absonū: cū in locum rationis pudor suc-
 cedit ab ipso fonte remediorum: id est ab ipsa ratione auxiliū imploremus: Idem intentā cogi-
 tatio præstabit: quā ex tribus animū ab amore deterrētibus ultimā collocaui. Nūc autē ad
 illam arcē te uocari noueris: in qua sola tutus esse potes ab incurribus passionū: & per quā
 homo diceris. Cogita igitur imprimis animi nobilitatē: quæ tanta est: ut si de ea uelim dis-
 serere: mihi liber integer retexendus sit. Cogita fragilitatē simul ac fœditatē corpore: de qua
 non minus copiosa materia est. Cogita breuitatē uitæ: de qua magnorū hoīm libri extant.
 Cogita fugam temporis: quā nemo est qui uerbis æquare possit. Cogita mortē certissimā:
 atq; horam mortis ambiguā: omni tēpore omnibus locis impendentē. Cogita in hoc uno
 falli homines: q̄ differendum putant quod differri non potest: Nemo enim tam suis ipsius
 immemor est: quin interrogatus: se quandoq; moriturum esse respondeat. Itaq; ne te spes
 uitæ longioris ludat: obsecro quæ innumerabiles circūuenit: quin potius uelut ex cœlesti
 quodam oraculo prolatum carnē amplectere: Omnem crede diem tibi diluxisse supremū.
 Quid enim aut supremius est aut profecto supremo proximius omnis qui mortalibus il-
 luxit dies? Ad hæc & illud cogita q̄ turpe sit digito monstrari & in uulgi fabulam esse con-
 uersum. Cogita quantum professio tua discordet a moribus. Cogita quātum illa tibi nō

Colloquium Tertij diei.

erit animo: corpori: fortunæ. Cogita quæ multa propter illam nulla utilitate perpeffus es. Cogita quotiens illufus: quotiens contemptus: quotiens neglectus fis. Cogita quot blanditias in uentum effuderis: quot lamenta: quot lachrymas. Cogita illius: inter hæc altum sæpe ingratumque supercilium. Et si quid humanius: quæ id breue auræ mobili æstiuæ. Cogita quantū tu famæ illius addideris: quantū uitæ tuæ illa subtraxerit: quantū te tu de illius nomine sollicitus: quantū illa de statu tuo semper negligens fuerit. Cogita quantū per illam ab amore dei elongatus: in quātas misérias corruisti: quæ sciens sileo: ne arguar a quo quæ si quis forte aurem in hos sermones nostros intulerit. Cogita quæ multa occupationes te undique circumstant: quibus utilis & honestus incumberes. Cogita quæ multa inter manus tuas inexplata sunt opera: quibus ius suum reddere multo æquius foret: nec tam iniquis portionibus hoc breui punctum temporis partiri. Postremo quid id est quod tam ardentem expectis: Vex hoc acriter uiriliterque cogitandum est: ne fugiendo forsitan artius illigeris: quæ multis sæpe contingit dū exterioris formæ dulcedo per angustas: nescio quas rimulas subit: & malis remedijs alitur. Pauci enim sunt: ex quo semel uirus illud illecebrosæ uoluptatis inhiberint: foemine corporis foeditatem: de qua loquor: fat uiriliter (ne dicam satis cōstanter) examinent: facile relabuntur animi: & urgente natura: in eam potissime partem recidunt: in qua diutissime pependerit. Id ne accidat: supremo studio prouidendum est. Pelle omnem præteritarum memoriam curarum: omnem cogitatum: qui statum seu cursum transacti temporis admonet excute: & ut aiunt: ad petram paruulos tuos allide: ne si creuerint ipsi: te coeno subruant. Inter hæc cœlum deuotis orationibus pulsandum: aures regis ætheri pijs precibus fatigandæ: nulla dies: nulla nox sine lachrymosis obsecrationibus transigenda est: si forte miseratus omnipotens finem laboribus tantis imponeret. Hæc agenda tibi cauēdaque sunt: quæ diligentius obseruanti: adierit diuinum auxiliū: ut spero: & inuicti liberatoris dextra succurret. Sed quoniā iam (& si pro necessitate tua pauca quidem: pro breuitate autē temporis satis) multa de uno morbo dicta sunt: Ad alia transeam. Restat ultimū malum quod in te curare nunc aggrediar. ¶ Fran. Age pater mitissime: nam reliquis & si nō plene liberatum: magna tamen ex parte me leuatum sentio. ¶ Aug. Gloriam hominū & immortalitatem nominis: plus debito cupis. ¶ Fran. Fateor plane: neque hunc appetitū ullis remedijs frenare queo. ¶ Aug. At ualde metuendum est: ne optata nimium hic inanis mortalitas: ueræ immortalitatis iter obstruxerit. ¶ Fran. Timeo quidem hoc unum inter cætera: sed quibus artibus tutus sim: a te potissimum expeto: a quo maiorum mihi morborum remedia suppeditata sunt. ¶ Aug. Nullum profecto maiorem tibi morbum inesse noueris: & si quidem forte foediores sunt: uerum quid esse gloriam reris quā tantopere expetis edisere. ¶ Fran. Nescio an diffinitionem exigas: At ea cui notior est quæ tibi. ¶ Aug. Tibi uero nomen gloriæ notum: res ipsa: ut ex actibus colligitur: esse uidetur incognita. Nunquid enim tam ardentem si nosse: optares: certe siue illustrem & peruagatam uel in suos ciues uel in patriam uel in omne genus oim meritorū famam: quod uno in loco Marco Tullio uisum est: siue frequentem de aliquo famam cum laude: quod alio loco ait idem: utrobique gloriā famam esse reperies. Scis autē quid sit fama. ¶ Fran. Non occurrit id quidem ad præfens: & ignota in medium proferre metuo. Ideoque quod esse uerius opinor: siluisse maluerim. ¶ Aug. Prudenter hoc unum & modeste: nam in omni sermone: graui præsertim & ambiguo: non tam quid dicatur: quæ quid non dicatur attendendum est. Neque enim par ex benedictis laus: & ex male dictis reprehensio est. Scito igitur famam nil esse aliud quæ sermonē de aliquo uulgatum ac sparsum per ora multorum. ¶ Fran. Laudo: seu diffinitionem seu descriptionē dici mauis. ¶ Aug. Est igitur flatus quidam atque aura uolubilis: & quod ægrus ueras: flatus est hominū plurimorum. Scio cui loquor: nulli usque odiosiores esse uulgi mores ac gesta perpenti. Vide nunc quanta iudiciorum pueritas: quorum enim facta condemnas: eorum sermociunculis delectaris: atque utinam delectareris dumtaxat: nec in eis tuæ foelicitatis apicem collocasses. Quo enim spectat labor iste perpetuus: continuæque uigiliæ ac uæhemens impetus studiorum: Respondebis forsitan: ut uitæ tuæ profutura cōdiscas. At uero iam pridem uitæ simul & morti necessaria didicisti. Erat igitur potius quemadmodū in actum illa produceres experiendo temptandum: quæ in laboriosa cognitione procedendū ubi noui semper recessus & inaccessæ latebræ & inquisitionū nullus est terminus. Adde quæ in his quæ populo placerent studiosius elaborasti: his ipfis placere satagēs: quæ tibi præ oibus displicebāt: hinc poematum: illinc historiarum: deinde omnes eloquentiæ flosculos carpēs

Secreti Francisci Petrarchæ

quibus aures audientium demulceres. ¶ Fran. Parce quæso: hæc tacitus audire nõ possum. Nunquã ex quo pueritiam excessi: scientiarum flosculis delectatus sum: multa enim aduersus litterarum laceratores elegãter a Cicerõne dicta notavi: Et a Seneca illud imprimis: uiro capere flosculos turpe est: & notissimis se fulcire uocibus ac memoria stare. ¶ Aug. Nec ego dum hæc dico: uel ignauiam tibi uel memoriæ angustias obieci: Sed quod ex his quæ legeras floridiora in sodalium delicias reseruasti: & uelut ex ingenti aceruo: in usus amicorũ elegantiora consignasti: quod totum inanis gloriæ lenocinium est: & tandem quotidiana occupatione non contentus (quæ magna licet temporis impensa non nisi presentis æui famam promittebat) cogitationes tuas in longinqua transmittens: famam inter posteros concepisti: Ideoque manũ ad maiora iam porrigens: librum historiæ a rege Romulo in Titum Cæsarem: opus immensum: temporisq; & laboris capacissimũ aggressus es: Eoque nõdum ad exitum producto: tantis gloriæ stimulis urgebaris: ad Africam poetico quodam nauigio transmissisti: & nunc in præfatos Africæ libros sic diligenter incumbis: ut alios non relinquis: ita totam uitam his duabus curis: ut intercurrentes alias innumeras fileas: prodigus preciosissimæ irreparabilisq; rei tribuis: deq; alijs scribens tuis ipsius obliuisceris: & quid scis an utroq; opere inexploto: mors calamum fatigatum e manibus rapiat: atq; ita dum immodice gloriam petens: gemino calle festinas: neutro peruenias ad optatum. ¶ Fran. Timui hoc fatior interdum: graui enim morbo correptus uicinam mortem expaui: Nihil in eo statu sentiens molestius quod quæ Africam ipsam semiexplicitam linquebam: Itaque alienam dedignissimam: ignibus eam proprijs manibus mandare decreueram: nulli amicorũ satis fidens: qui post omissum spiritum id mihi præstaret: Propterea quid Virgilium nostrum ab Imperatore Cæsare Augusto: hac in re sola non exauditum esse memineram: quid te moror: parũ abfuit: quin Africa præter uicini solis ardores quibus æternum subiacet: ac præter Romanorum faces quibus ter olim longe lateq; perusta est: meis etiam flammis arderet: Sed de hoc alias: est enim amara recordatio. ¶ Aug. Adiuuas sententiam meam narratione hac: dilata parumper solutionis dies: sed non cassa ratio est. Quid autem stultius quã in rem exitus incerti: tantos labores effunderes? Scio tamẽ quid tibi (ne coeptum destituas) blandiã: spes una peragendi: quã quoniam facile (nisi fallor) extenuare non possem: uerbis eam amplius care temptabo: ut eam uel sic lãge imparem tantis laboribus tuis ostendam. Finge igitur esse tibi & temporis & oisq; & tranquillitatis abunde: euanescat omnis torpor ingenij: omnis corporis languor: cessent fortunæ impedimenta omnia quæ interrupto scribendi impetu sæpe properantem calamum auerterunt: foelicius tibi & supra uorum cuncta perueniant. Quid tamen tam grande facturũ esse te iudicas? ¶ Fran. Præclarum nempe rarũq; opus & egregium. ¶ Aug. Nolo nimis oblectari: præclarum opus concedatur. At quãto præclarioris impedimentum si cognosceres: quod cupis horreres: Hoc enim dicere ausim: uel imprimis animũ tuum ab omnibus melioribus curis abstrahit. Adde quod hoc ipsum præclarũ: neclate patet: nec in longum porrigitur: locorumq; ac temporũ angustijs coartatur. ¶ Fran. Intellico istam ueterem & tritam iam inter philosophos fabellam: terram omnem puncti unius exigui instar esse: animũ unum infinitis annorũ milibus constare: famam uero hominũ nec punctum implere nec animũ: ceteraq; huius generis quibus ab amore gloriæ animos coartant: Sed quæso si quid habeas ualidius proferre: hæc oia relatu magis speciosa quã efficacia sũ exprius: Neq; enĩ deo fieri cogito: quod uel æternitatẽ habeã: uel coelũ terrasq; cõplectar: humana mihi satis est gloria: ad illã suspiro & mortali nõ nisi mortalia cõcupisco. ¶ Aug. O te si uera memoras in foelicẽ: si nõ cupis imortalia: si æterna nõ respicis totus es terrenus: actũ e de rebus tuis: spei nihil est reliquũ. ¶ Fran. Auertat deo hæc infaniã: sp̃ æternitatis me amore cõflagrasse: testis est mihi curarũ mearũ mēs cõscia: Sed hæc dixi uel si forsitan lapsus sum: hoc dicere uolebã: mortalibus utar pro mortalibus: nec imodico uastoq; desiderio naturæ rerum uim afferre molior. Itaque gloriã humanã sic expeto: ut sciã & me & illã eẽ mortales. ¶ Aug. Ut hoc prudẽter: sic illud insulsissime: quod propter aurã inanẽ: itaque ut ipse asseris piturã: sp̃ mansura destituis. ¶ Fran. Haud equidẽ destituo: sed fortassis differo. ¶ Aug. At quã piculosa dilatio est in tanta dubij celeritate temporis: tantaq; uitæ fuga. Ad hoc uelim mihi rãdeas: si ab eo forte quod solus uitæ mortisq; methã statuit: unũ dũtaxat præfixũ hodie foret annus integer uiuẽdit idq; tibi sine ulla dubitatione cõstaret: qualis esse incipies huius anni temporis dispensator. ¶ Fran. Equidẽ parcissimũ ac diligentissimũ sum oisq; studio pro uiderẽ: ne quid nisi serijs impenderẽt: uixq; aliquem tam uesanim insolentemq; reor: qui non idem respõsurus sit. ¶ Aug. Respõsum

Colloquium Tertij diei

probo: Sed stuporem quem mihi furor hominū parit in hac re: nō modo meus sed nec om̄nium qui unq̄ eloquentiæ studuerunt stilus explicet: omnium licet in hoc unū ingenia laborēsq̄ conueniant: citra uero facundia fessa subsistet. ¶ Fran. Quæ tātā admirationis ratio est? ¶ Aug. Quia rerum certarum auarissimi estis: incertarum prodigi: cuius contrariū nisi prorsus insaniretis esse debuerat: Profecto enim anni spacium: & si breuissimū sit: ab eo tamen qui nec fallit nec fallitur promissum: & in partes distributum licentius spargi poterat: extremis periculis ad salutis consilia reseruatis. Illa omniū iuexcrabilis & horrenda dementia q̄ nescitis utrum supremis necessitatibus suffecturum sit: in ridiculas uanitates ceu superabundet effundere: qui annum habet ad uiuendum: certum quoddam habet ille sed modicum: qui uero sub ambiguo mortis imperio est (sub quo quidem omnes degitis mortales) nec āni nec lucis: deniq̄ nec horæ integræ cert⁹ est. Annū uicturo sex licet mēsb⁹ emensis: adhuc semestre superest spacium: Tibi uero si hic perdit dies: quis spōsor est crastini? Verba sint Ciceronis: moriendum esse certum est: & hoc ipsum incertum an hæc eadem die: nec est aliquis adeo iuuenis: cui compertum sit: se usq̄ ad uesperam esse uicturū. Quæro igitur ex te: quæro itidem ex cunctis mortalibus qui uenturis inhiantes: præsentia non curatis: quis scit an adificiant hodiernæ crastina uitæ tempora dii superis? ¶ Fran. Nullus profecto: ut pro me ipso & pro cunctis respondeam: sed speramus annum saltem quem nemo tam senex est ut non superesse sibi speret: quod Ciceroni placet. ¶ Aug. At ut eadem uidetur: non modo senum sed adolescentium quoq̄ spes stulta est: sibi pro certis incerta promittentium. Sed detur quod omnino impossibile est: & amplum simul & certum uitæ spacium contigisse: quanta tibi uidetur amentia meliores annos atq̄ optimas æui partes: uel in placendo oculis alienis: uel in auribus hominum demulcendis expendere? Deterrimas autem atq̄ ultimas pene ad nil utiles uiuendiq̄ simul & finem & fastidium allaturas: deo tibiq̄ reseruare: ut animæ tuæ libertas extrema omniū cura sit: certo q̄uis in tempore: nōne tibi ordo transuersus uidetur meliora postponere? ¶ Fran. Est autem aliqua propositi mei ratio. Eam enim quam hic sperare licet gloriam: hic quoq̄ manenti quærendā esse persuadeo ipse mihi. Illa maiore in cælo fruendum erit: quo qui peruenerit hanc terrenam ne cogitare quidē uelit. Itaq̄ istum esse ordinem ut mortalium rerum inter mortales prima sit cura: transitorijs æterna succedant: q̄ ex his ad illa sit ordinatissimus progressus: inde autē regressus ad ista non pateat. ¶ Aug. Stultissime homūcio: sic igitur quicquid uoluptatum cælum habet aut tellus: & utrobicq̄ ad nutum fluentes ac foelicissimos tibi fingis euentus? At mille hominum mille & totidem spes ista fefellit: Innumerabiles animas orco demersit: dum enim alterum pedem in terra tenere putāt: alter in cælo: neq̄ hic consistere: neq̄ illuc ascendere potuerunt: Itaq̄ miserabiliter lapsi sunt: subitoq̄ illos uel in ipso ætatis flore: uel in medio rerum apparatu vegetabilis aura destituit. Et hoc tibi quod tam multis contigit contingere posse nō cogitas? Heu si forte interim (quam deus p̄hibeat ruinam) multa molens patereris: quantus dolor: quantusq̄ pudor & q̄spera pœnitētia q̄ in diuersa distract⁹ euanuisses in singulis. ¶ Fran. Misereatur altissimus ne ista contingant. ¶ Aug. Misericordia diuina liberet: q̄uis humanam tamen non excusat insaniam: Nolo autem de misericordia nimium speres. Sicut enim desperantes odit deus: sic inconsulte sperantes irridet. Illud equidem ex ore tuo auditum esse doleo: philosophorum in hac re ueterem ut ais fabellam posse contemni: ea ne quæso fabula est quæ geometricis demonstrationibus terræ totius designat angustias: ac Cretam quā longiusculam licet insulam esse confirmat: An ea quæ asserit ex omni terra nōq̄ distincta: ita uocēt çonis maximā illā mediāq̄ sol' ardorib⁹: duas autem dextera læuacq̄ importunis frigoribus perpetuaq̄ glacie oppressas: habitaculū hominibus non præstare: duas reliquas inter mediā & extremam incolit: An ea quæ bipertita huius habitabilis alteram partē: obſce magni maris inaccessibilē uobis sub pedibus uestris locat: quā utq̄ hoies teneant: scis q̄ta dissensio inter doctissimos hoies olim sit. Ego autē quid sentirem absolui in libro de Ciuitate dei quos te legisse non dubito. Alterā uero uel totā uobis linquit habitabilem: uel ut quibusdam placet in duas partes subdividens: unā usibus uestris attribuit: aliam septentrionalis oceanī reflexibus circumcludit atq̄ aditum interdicit. An ea quæ hanc ipsam uobis habitabilē quātulacūq̄ sit: freto paludibusq̄ ac syluosis arenosisq̄ & desertis locis iminuit peneq̄ ad nihilum redigit: hoc telluris exiguū in q̄ tātōpe supbitis? An ea forte quæ i hoc ad extremū artatoq̄ habitaculi uestri situ diuersos uiuēdi mores: aduersusq̄ religionū ritus: dissonas linguas dissimilesq̄ habitus edocet:

Secreti Francisci Petrarchæ

atq; hoc modo propagãdi late nois præripit facultatẽ. Sed hæc tibi fabulosa sunt: fabulosa quoq; sunt omnia quæ de te mihi promiseram: nulli enim ferme notiora hæc rebar esse q̃ tibi. Nempe ut omittam & Ciceronis & Maronis disciplinam cæteraq; physica uel poetica quibus hac de re instructissimus uidebaris: sciebam te nuper in Africa tua hanc ipsam sententiã præclaris uersibus descripsisse: ubi dixisti: Angustis artatus finibus orbis Insula parua sita est: curuis q̃ flexibus ambit Oceanus. Aliaq; deinceps addidisti: quæ si falsa putas: miror ut ea per te tam constanter asserta sũt. Quid nunc de famæ mortalium breuitate deq; temporalibus angustijs loquar: cum scis quoz; uetustissima memoria est æternitati collata: q̃ breuis q̃ recens sit. Non ego te ad opiniones illas ueterum reuoco: qui crebra terris incendia diluuiãq; denunciãut: quibus & Platonius Timæus & Ciceronianus reipublicæ sextus liber refertus est. Ea enim quanq̃ multis probabilia uideant: uerã tamẽ religioni: cui initiatus es: aliena sunt profecto: ac præter hæc q̃ multa sunt quæ diuturnitatẽ (ne dicam æternitatẽ) nominis impediunt. Mors imprimis hominũ illorum: quib; cum uita transacta est obliuioq; naturale senectutis malum: Semper quoq; succrescens nouorũ laus hominum qui flore suo non nihil interdum ueteribus titulis derogat: quantũq; maiores deprimit: tantum ipsa sibi uidetur assurgere. Huc accedit inuidia: que gloriosa molietes absq; intermissione psequitur. Accedit odium ueritatis & inuisa plæbibus ingeniosoz; uirtuta. Adde iudiciorum uulgarium incõstantiam: Adde ruinas sepulchrorum: ad quæ discutienda ualent sterilis mala robora ficus: ut Iuuenalis ait: Quam non ineleganter in Africa tua secũdam mortem uocas. Atq; ut in eisdem te hic uerbis alloquar: quibus tu illic alium loqui facis: Occidet & bustum titulusq; in marmore scetus: Occidet: hinc mortem patieris nate secundam. En præclara & immortalis gloria quæ saxi unius mutatur impulsu. Adde librorum interitum: quibus uel proprijs uel alienis manibus uestrum nomen insertum est: qui licet eo serior uideatur quo uiuacior est libroz; q̃ sepulchrorum memoria: tamen ieuuabilis casus est ppter innumerabiles pestes naturæ fortunæq; pariter: quibus ut cætera: sic & libri subiacent: quæ si cuncta cessarẽt: senium suum suaq; illis mortalitas annexa est. Mortalia nãq; Esse decet quæcũq; labor mortalis inani Aedidit ingenio: ut tuis potissimũ uerbis: tuus tam puerilis error conuincatur. Quid ergo adhuc ingerere tibi non desinã uersiculos tuos? Libris equidem morietibus ipse Occumbẽs: etiam sic mors tibi tertiã restat. Habes de gloria iudicium meum: pluribus certe q̃ me uel te decuit uerbis explicitum: pauciorib; uero q̃ rei qualitas exigebat: nisi forte nũc etiã fabulosa tibi hæc omnia uidentur.

¶ Fran. Minime quidem: neq; mihi more fabularum affecerunt animũ: quin immo ueteris abijcendi nouum desiderium iniecerũt: Quis enim ferme omnia iam pridem nota mihi forent: auditaq; sapius: quoniã ut Terentius noster ait: nullum est iam dictum quod non sit dictum prius: tamẽ & uerborum dignitas & narrationis series & loquentis auctoritas multum ualet. Cæterum de hac re sententiã tuam ultimam audire uelim: iubeas ne ut omissis studijs meis inglorius degam: an uero medium aliquod tibi sit consiliũ? ¶ Augu. Ut inglorius degas nunq; consulam: at ne gloriæ studium uirtuti præferas identidẽ ad monebo. Nosti enim gloriã uelut umbrã quandã esse uirtutis. Itaq; sicut apud uos impossibile est corpus umbrã sole feruente non reddere: sic fieri non potest: uirtutẽ ubi libet radiante deo gloriã non parere. Quisquis igitur ueram gloriã tollit: uirtutẽ ipsã sustulerit necesse est: quã sublata relinquitur uita hominum nuda: & mutis animantibus simillima: Vocãtemq; sequi præcepit appetitum: qui unus baluis amor est. Hæc igitur tibi seruanda lex erit: uirtutẽ cole: gloriã negligẽ. Illã tamẽ interea (quod de M. Catone legitur) quo minus appetes: magis assequeris. Nondum possim mihi temperare: quo minus tecum tuis agam testimonijs. Illa uel inuitum: fugias licet: illa sequeẽ. Agnoscis ne uersiculum: tuus est: Insanus profecto uideatur qui die medio per solis ardorem ut umbrã cernerẽt ostēderetq; alijs: cum labore discurret: atq; nihilo sanior est qui inter æstus uitæ multo cũ labore circũferẽt: ut gloriã suã late diffundat. Quid ergo eat ille ut terminũ teneat euntẽ cũ umbrã psequiẽ? Agat iste ut uirtutẽ apprehēdat: agẽtẽ gloriã nõ deserit: Et hæc de ea quæ uerã uirtutis comes est: Illa uero quæ captã ex alijs: siue corpis siue igenij artibus: q̃s hũana curiositas innumerabiles facit: nec gloriæ cognõie digna est. Itaq; tu qui cõscribẽdis libris ætate ista præsertim: tãtis te laboribus maceras (pace tua dixerim) pculerras: oblit; enĩ tuaz; alienis reb; totũ incũbis: Ita sub inani spe gloriæ: breuissimũ hoc uitæ tẽp; te nõ sentiẽtẽ dilabiẽ. ¶ Fran. Quid faciã igit; labores ne meos iterruptos deserã: an acce-

m

Colloquium Tertij diei

lerare cōsultius est: atq; illis (si deus annuat) summā manū iponere: quibus curis exte^o ex-
 peditior ad maiora proficiat: tantum em̄ actū sumptuosum opus uix possum æquanimi-
 ter medio calle deserere. ¶ Augu. Quo pede claudices agnosco: teipsū derelinquere mauis
 q̄ libellos tuos: Ego tamē officium meum peragam q̄ foeliciter: tu uideris ac certe fideliter.
 Abijce ingentes historiaꝝ sarcinas: satis Romanæ res gesta & suapte fama & alioꝝ ingeni-
 is illustrata sunt. Dimitte Africam eamq; possessoribus suis linque: nec Scipioni tuo nec ti-
 bi gloriam cumulabis. Ille altius nequit extolli: tu post eum obliquo calle niteris. His igiē
 posthabitis te tandem tibi restitue: atq; ut unde uenimus reuertamur. Incipe tecum de mor-
 te cogitare: cui sensim & nesci^o appropinquas: rescissis uelis: tenebrisq; discussis: in illā ocu-
 los fige. Caue ne ulla dies aut nox transeat: quæ non tibi memoriā supremi temporis inge-
 rat: quicquid uel oculis uel animō cogitātis occurrit: ad hoc unū refer: cœlum: terra: maria
 mutantur: quid uolū fragilissimū animal sperare potest? Vicissitudo temporū suos cursus
 recursumq; peragit nunq; permanens: si tu posse pmanere putas: falleris. At ut elegāter ait
 Flaccus: Damna tamen celeres reparant cœlestia lunæ Nos ubi decidimus. Quotiens igiē
 floribus uernis æstiuam segetem: quotiens æstiuis salubris autumnī temperiem: quotiens
 autumnī uindemijs hybernā successisse niuem uides: dic tecum ita: prætereūt: sed sapius
 reuersura: ego autē irrediturus abeo. Quotiens uergente ad occasum sole umbras mōtium
 crescere conspicis: dic nunc uita fugiente: umbra mortis extenditur: Iste tamē sol cras idem
 aderit: hic autē mihi dies irreparabiliter effluxit. Quis pulcherrima spectacula serenæ noctis
 enumeret: quæ sicut male agentibus peroportuna: sic bene agentibus deuotissima ps tem-
 poris est. Quobrem non securus q̄ magister Phrygiæ classis: neq; em̄ tutius fretum nauis
 gas media nocte confurgens. Sydera cuncta nota tacito labētia cœlo: quæ dum ad occidē-
 tem festinare circumspicis: scito te cum illis impelli: nullāq; nisi in eo qui non mouet: quicq;
 occasum nescit: superesse fiduciam subsistendi. Ad hæc dum occurrunt quos modo pueros
 uidisti ascendētes ætatem gradibus: recordare te interim alio calle descendere: eoq; celeri-
 us quo scdm naturam: sic omniū grauium casus uetusta cernenti mœnia succurrat: impri-
 mis ubi sunt: quorū illa congesserunt manus recentia tuenti: ubi mox futuri sunt. Idem de
 arboribus: ex quaz ramis sæpe fructum nō legat ipse qui coluit ac plantauit. In multis em̄
 obseruatum ē illud Georgicum: Tarda uenit feris futura nepotibus umbra. Flumina uelo-
 cissima mirati semper: ne te ad alienos euocem: uersiculus quidem tu^o in promptu sit: Flu-
 mina nulla quidem cursu leuiore fluunt q̄ Tempus abit uitā. Nec te uallat dieꝝ pluralitas
 & ætatis operosa distinctio. Tota hominū uita quantumlibet intendatur: diei unius instar
 habet: eiusq; uix itegri: Crebro ante oculos reuoca Aristorelicam quādam similitudinem:
 quam animaduerti admodum tibi placere: uixq; unq; sine graui mentis impulsu legi sole-
 re uel audiri: q̄ clariori eloquio & ad persuadendum aptiori: In Tusculano quidem a Cice-
 rone relatam inuenies: ait his uerbis aut profecto similibus: neq; em̄ libri nunc illius copia
 est: Apud Hypanim inquit fluuium: qui ab Europe parte in pōtum influit: bestiolas qua-
 dam nasci scribit Aristotiles: quæ unū diem uiuant: quæ oriente sole moritur: iuuenis mo-
 ritur: quæ uero sub meridie iā ætate perfectior: atq; sole occidente senex abit: eoq; magis si
 solsticiali die: Cōfer uniuersam ætatē nostram: sin eadem propemodū breuitate reperiant.
 Hæc ille. Quæ quidem assertio meo iudicio tam uera est: ut ex ore philosophoꝝ iam pridē
 in uulgus effusa sit. Nunquid em̄ rudes etiam & ignaros homines in quotidiani sermonis
 usum deduxisse uides: ut puerz aspicientes dicant: huic sol oritur: uirum autē: hic meridiem
 attingit: hic nonam: senem uero decrepitem: ad uesperam atq; ad solis occasum iste perue-
 nit. Hæc igitur fili charissime tecum uolue: & si qua huius generis occurrunt alia: quæ mul-
 ta esse non dubito: sed hæc erant quæ ex tempore sese obtulerūt. Vnū præterea obsecro: se-
 pulchra ueterum sed eorum qui tecum uixerunt diligentius contemplare: certus eandē tibi
 sedem ac perennem aulam fore præparatam. Tendimus huc omēs: hæc est domus ultima.
 Tu quoq; qui nunc ætate ultima florida superbis: alios calcas: mox ipse calcaberis: Hæc co-
 gita: hæc diebus ac noctibus meditare: nō solum ut hoīem sobrium ac naturæ suæ memo-
 rem: sed ut philosophū decet: atq; ita teneas: intelligi debere qd scribit. Tota philosophoꝝ
 uita cōmendatio mortis est. Ista inq; cogitatio docebit te mortalia facta cōtemnere: aliāq;
 uiuēdi uia quā arripias mōstrabit. Interrogabis autē quæ nā hæc uia est seu qb^o ad eū da tra-
 mitib^o. Rñdebo tibi lōgis monitionib^o te nō egere. Audi mō uocātē iugit hortantēq; spiri-
 tum & dicentē: Hoc iter est in patriā. Scis quæ ille tibi suggerit: quas uias & quæ deuia: qd

sequendū uitandū ue. pnūciat. Illi parere: si saluū te uel libeꝝ eē cupis: nō lōgis deliberatio-
nibus opus est: factū exigit: natura periculi hostis instat a tergo: & in faciē insultat: parietes
tremunt in quibus obsessus es: non est ulterius hāsstandū. Quid tibi prodest dulciter alijs
canere si te ipse non audis? Finem faciā: effuge scopulos: eripe te in tutum. Sequere impetū
animi: qui cū sit turpis ad reliqua honesta pulcherrimus est. ¶ Fran. Utinam hęc mihi ab
initio dixisses: priusq̃ his animū studijs addixissem. ¶ Augu. Dixi equidem sape & in ip-
sis primordijs ubi te calamū arripuisse uidi: præfatus sum: q̃ uita breuis & incerta: q̃ lon-
gus & certus labor: q̃ opus grande: q̃ fructus exiguus foret: Sed aures tuas obstruxerant
populoꝝ uoces: quas odisse simul & secutū esse te stupeo. Cateꝝ quia satis multa contulu-
mus: quæso si quid ex me gratū accepisti: ne patiaris situ desidiaq̃ marcescere: Si quid autē
asperius: ne moleste feras. ¶ Fran. Ego ꝑo tibi tum pro alijs multis: cum pro hoc triduo
colloquio magnas gratias ago: quoniam & caligantia lumina deterfisti: & densam circū-
fusi erroris nebulam discussisti. Huic autem quas refero grates: quæ multiloquio non gra-
uata: uel quæ nos ad exitum expectauit: quæ si usq̃ faciem auertisset: operti tenebris ꝑde-
uia uagaremur: solidūq̃ nihil uel tua contineret oratio uel intellectus meus exciperet. Nūc
uero quoniam sedes uestra coelum est: mihi autē terrena nondū finit habitatio: quæ quorū-
sum duratura sit nescio: & in hoc pendeo anxius ut uides: obsecro ne me (licet magnis tra-
ctibus distantē) deseratis: Sine te em̄ pater optime: uita mea in amozna est: sine hac autē nul-
la foret. ¶ Augu. Impetratum puta: modo te ipsum non deserat: alioquin iure optimo de-
sereris ab omnibus. ¶ Fran. Adero mihi ipse quātū potero: & sparsa animæ fragmenta re-
colligā: moraborq̃ mecū sedulo: sane nunc licet dum loquimur: multa me magnaq̃: q̃uis
adhuc mortalia negocia expectant. ¶ Augu. Maius fortasse uulgo aliquid uidetur: ac certe
utilius nihil est: nihilq̃ q̃ possit fructuosū cogitari: Reliquæ em̄ cogitationes possunt esse su-
peruacue: has autē semp̄ necessarias: inuitabilis probat exitus. ¶ Fran. Fateor: neq̃ aliā ob-
causam propero nunc tam studiosus ad reliqua: nisi ut illis explicitis ad hęc redeam: nō ig-
narus (ut paulo ante dicebas) multo mihi futurū esse securius studiū hoc unū sectari: & de-
uijs prætermittis: rectum callem salutis apprehendere: Sed desiderium frenare non ualeo.
¶ Augu. In antiquā litem relabimur: uoluntatem impotentia uocas: sed sic eat quādo ali-
ter esse nō potest: Supplexq̃ deū oro: ut euntem comitemur: gressusq̃ (licet uagos) in tutū
iubeat peruenire. ¶ Fran. O utinam id mihi cōtingat quod precaris: & ut duce deo integer
ex tot am fractibus euadam: & dum uocantem sequor: non excitem ipse puluerem in oca-
los meos: subsidiantq̃ fluctus animi: sileat mūdus & fortuna nō obstrepat.

Francisci Petarchæ poetæ Oratorisq̃ Clarissimi: Liber qui Secretū inscribi-
tur: In quo de Contemptu mundi Colloquio trium dieꝝ disputat: Explicit.

Francisci Petrarchæ de uera Sapientia: Dialogus I.

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Dialogus primus: in quo de Vera Sapientia disputatur: Fœliciter incipit.

Collocutores sunt Idiota & Orator.

Onuenit pauper quidã Idiota ditissimũ Oratorẽ in foro Romano: quẽ facete surridens sic allocutus est. ¶ Idiota: Miror de fastu tuo: q̃ tu licet continua lectione defatigeris innumerabiles libros lectitando: nondũ tamen ad humilitatem ductus sis. Hoc certe ex eo: quia scientia huius mũdi: in qua te cæteris præcellere putas stulticia quædam est apud deum: Et hæc inflat: Ex qua inflatione tumida oritur superbia: quæ natione cœlestis: semper in altum nititur ut grauius cadat: uera autem scientia humiliat: quæ nulla inflatione grauefacta in altum non casura uolat. Optarem igitur ut ad illam te cõferres: quoniam ibi est thesaur⁹ læticia. ¶ Orator. Quæ est hæc præsumptio tua pauper Idiota & penitus ignorans: ut sic paruifacias studium litterarum: sine quo nemo proficit. ¶ Idio. Non est magne Orator præsumptio quæ me silere non sinit: sed charitas: Nam uideo te deditum ad quærendũ sapiẽtiã multo casto labore: a quo te reuocare si possim desidero: ita ut & tu errorem perpenderes: puto contrito laqueo te euasisse gauderes. Traxit te opinio auctoritatis: ut sis quasi equus naturalit̃ liber: sed arte capistro alligatus præsepi: non aliud comedit nisi q̃ sibi ministrat. ¶ Ora. Si non in libris sapientum est sapientiæ pabulum: ubi tũc est? ¶ Idio. Non dico ibi non esse: sed dico naturale ibi non reperiri: Qui enim primo se ad scribendum de sapientia contulerũt: nõ de libroꝝ pabulo qui nõ dum erant: incrementa receperũt: sed naturali alimento in uiros perfectos euadebãt: Et hi cæteros qui ex libris se putant profecisse: longe sapientia antecedũt. ¶ Ora. Quãuis forte sine litterarũ studio aliqua sciri possunt: tamen res difficiles & grandes nequaquã: cum scientiã creuerint per additamenta. ¶ Idio. Hoc est q̃ aiebam: scilicet te duci auctoritate & decipi. Scripsit aliquis uerbum illud cui credis: Ego autem tibi dico: q̃ sapiẽtia foris clamitat in plateis: & est clamor eius: quoniam ipsa habitat in altissimis. ¶ Ora. Sapientiam attamen studio ac librorum lectione consecutus sum. ¶ Idio. Rem magnam: si uera esset: & inseparabilem a uirtute: Crede autem mihi: nunquã si uere sapiens esses: hoc diceres: Sapiens enim q̃tum est quod sibi desit intelligit: non gloriatur itaq; sed suspirat. ¶ Ora. Sapientem me profiteor. ¶ Idio. Bene irent res si tot essent sapientes: quot sapientiæ professores: Nunc illud perdifficile est: hoc uero facillimũ. ¶ Ora. Studio ad sapiẽtiã perueni. ¶ Idio. Vtiq; sic ad illam peruenit: sed an tu perueneris recogita: Non est enĩ res studiũ breuis egēs aliquot annoꝝ: ut reliquæ artes: tota uel longissima opus est uita. Si quis: ut aiunt: tota die currentes peruenit ad uesperam: satis est. Notum est illud Platonis: ut alia multa: præclarissimũ: q̃ tuo Ciceroni placet & mihi: Beatum cui etiam in senectute contigerit ut sapientiã uerãq; opiniones assequi possit. Has tu an calle medio obuias habueris miror: an nescio q̃ pennato eiq̃ uect⁹ ante temp⁹ attigeris: incertũ: q̃ tam cito sapiens euasisti. ¶ Ora. Sapientia perfectionem cælitus accepi: Est enim sapiẽtia donũ: omne autem donũ desursum est a patre luminũ. ¶ Idio. Est fateor cœleste donũ sapiẽtia: Sed magn⁹ certe uir erat: & dei amic⁹ Paulus: q̃ non ut tu de sapientia: sed poti⁹ hoc modo aiebat: Non q̃ iam acceperim aut profectus sim. ¶ Ora. Sapientiam cupida mente comprehendi. ¶ Idio. Vt pecuniã rerũq; multarũ mala: sic sapiẽtiã cupiditas bona est: Sed an tu tantæ rei capax sis uideto. Certe ille idem de quo modo memini: Paulus apostolus: Ego me inquit non arbitror comprehedissee. Et ille quoq; permagnus erat qui cum deo de seipso loquens aiebat: Imperfectũ meũ uiderunt oculi tui. Hoc est propriũ sapientis imperfectum suũ nosse ac fateri. ¶ Ora. Sapiens dicor. ¶ Idio. Non tuæ: neq; alienæ uoces unquã sapientem fecerũt: sed res ipsa. ¶ Ora. Sapiens uulgo dicor. ¶ Idio. Vulgus insanos sapientes: & sapiẽtes insanos iure suo dicere solet: q̃ est ut falsa pro ueris: & uera pro falsis habeat. Nihil est a ueritate remotius: q̃ uulgaris opinio. ¶ Ora. Omnes me prædicant sapientẽ. ¶ Idio. Ad famam fortasse aliquid: ad sapientiam nil oĩno. Sentio autem superscriptionib⁹ inniteris litterarum: quibus nihil est liberalius: non satis est facere sapientes qui non sunt: sed egregios & insignes faciunt & reuerendos: serenissimos insuper & illustres: ut iam simplex sapiẽtiã titulus sit pudori: qui q̃ paucis tamen conueniat: stupor est. Vis autem nosse q̃ sis sapiens: Verte oculos retro:

A

c

B

pro uer. 8.

C

F

Recordare quotiens in hoc uitæ cursu cespitaueris: quotiès offenso pede cecideris: quot punda: quot dolèda: quot pœnitèda cômiseris: tûc si aude te dicite sapientè: credo aut non audebis. **C**Ora. Scio me sapientè. **C**Idio. Litteratû forte tuis dicere: Sûnt enî plane litterati alig: licet pauci: sapiètes aut pene nulli. Aliud è sapièter loq: aliud sapienè uiuere: aliud dici: aliud esse sapientè. Fuere q diceret sapièter nullû. Id q̄ uerû falsum ue sit: nō disputo: Certe nimis prærupta est snia: & ad desperationem pna: & studio aduersa sapia. Hebræi sapietem Salomonè suû prædicat: qui q̄ sapiens esset: turba cõiugû pellicû q̄ testatur: multoq̄ magis dijs alienis cultus exhibit. **C**Ora. At Romani sapientè Leliû & Catonè habueres: **D** Græcia ipsa dū floruit septè habuisse dici sapiètes. **C**Idio. Hæc de antiqs sapiëtib: Fœlicior ætas nostra: quæ nō unû duos ue: aut septè: sed i singulis urbib: ceu pecudû greges numerat sapiètes. Nec mirû sane multos esse: q̄ tam facile fiant: Venit iuuenis stultus ad templû doctoris insignia receptor: præceptores illû sui celebrat seu amore seu errore: tumet ille: uulgus stupet: applaudunt affines & amici. Ipse iussus cathedrâ scandit cûcta iam ex alto despiciens: & nescio qd cõfufum murmurâs: Tûc maiores certatim ceu diuina locutû laudib: ad cœlû tollit: tinnit interim campanæ: strepuit tubæ: uolant anuli: signû ofcula: uertici rotûdus ac magistralis bonnetus apponit. His pactis descēdit sapiēs q̄ stultus ascēderat. Mira p̄sus trãformatio: nec Ouidio cognita. Sic fiunt hodie sapiètes: Verus sapiens fit alter. **C**Ora. Sapiēs attamē sum. **C**Idio. Solent q̄ de se magnifice sentiunt confidentiã maiora uiribus aggredi: inq̄ nisi medio p̄lapsi: suo magno uel periculo uel pudore addiscere q̄ iusti rerû æstimatores fuerint suar. Præstat igit̄ (mihi crede) falsas opiniões abijcere: insolentiã deponere: insipientiã circûspicere: & optare ne qua expièda sapiëtia necessitas incidat: quæ declaret te de nihilo gloriatû. Hæc rectior tutiorq̄ quærèda sapiëtia uia è. **C**Ora. Credo & ego ad sapiam puenisse. **C**Idio. At si mihi obsequeris: ad illâ poti⁹ assurgēdo nitendoq̄ puenies q̄ credēdo. Nihil enî ascēdit alti⁹ q̄ humilitas oposa. **C**Ora. Magna mihi sapietia è. **C**Idio. Putassem forsan si tacuisses: iam me præmunisti: qm̄ ubi maior iactantia: sapietia minor esse solet: ut tuus ait Cicero: Qui se inq̄ iactat: statim iuenit derisor: imo & tor irrifores: quot habet auditores. **C**Ora. Inter sapiètes deputatus sum. **C**Idio. Vn⁹ forsan es de illo grege quorū numer⁹ mult⁹ est magnusq̄: qb⁹ preciosum magis est uideri sapiètes & nō esse: q̄ esse qdē nec uideri. Sicut & mlti sūt q̄ iusti poti⁹ uideri malūt & nō esse: q̄ esse iusti nec apparere. Primos igit̄ sophistas uocat Aristoteles: secūdos hypocritas. Amboq̄ aut effect⁹ fallere è: & iprimis seipfos. Isti uerbis: illi gestib: Alij nutib: gestib: ac uerbis iustos & sapiètes se ostēdūt: stultos aut prauosq̄ morib: atq̄ uita. Præterea si tu sapiēs es: utiq̄ nō diceres. Quippe nō præsumit: nō inflat: ueq̄ gemit in seipso sapiēs: nō gloriat: sed semp qd̄ sibi desit ponderat: neq̄ acq̄sita sed acq̄rēda semp cogitat. Oia nāq̄ illi desunt q̄ sibi nil ad sapiam deesse putat. Igit̄ si uelis fieri sapiēs: noli ut iam dixi teipsum opinari sapientem. **F** **C**Ora. Verus tñ sapiēs cõsensu omniû iudicor. **C**Idio. Ad sapiam uerâ nemo puenire potest q̄ falsa sapia decept⁹ est. Stult⁹ igit̄ fias oportet: ut esse possis sapiēs. Perge ergo q̄ usq̄ tibi stult⁹ uidearis: & attigisti sapiam. Stult⁹ uero tûc demû tibi esse uidebere: cû ad tuipsum cognitionē puenies: Porro cû a sape sapiëtia dici: ille p̄fecto sapiēs esse iudicat: cui res sapiunt: put sunt: q̄ sic reb⁹ trãsitorijs nouit uti: ne æternis obsint: ita quoq̄ moderate præsentē uti mûdo: ut q̄ tû pōt fruatur ipso deo. Deniq̄ hæc uera sapia est: q̄ sapit de⁹ sapiëtia uiuētē de spiritu ei⁹: qua uitâ suâ ordinar: cõponit mōres: act⁹ dirigit: ac oia opa sua qd̄ diuino sapore cõdit atq̄ format: q̄ eos etiã cû qb⁹ hic uersat hoies: oleo lætificat: gratiã adlinit: ut uideat opa ei⁹ bona: patrē q̄ i cœlis è glorificet: gratiã habēs ad amicos ad inimicos patiëtia: bñficetiã ad qs pōt: & ad oēs beniuolentiã ad qs debet: neminē cõtēnēs: neminē iudicās: oēs diligens & saluos fieri optās in uiscerib⁹ charitatis. Postremo ut breui⁹ cum uerbis Bergardi cõcludā: Inuenisti inq̄ sapiam: si mala tua præterita desleas: si præsentia hæc bona par uipēdas: si futura bona toto cordis desiderio concupiscas. **C**Ora. Stultum me dixisti fieri oportere: ut sapiēs sim. Qd̄ qdē tûc demû asseq̄ potero: ut tu dicis: cû meipsum nosse incepero: Quo igit̄ pacto: ediscere: mei ipsi⁹ noticiã adipiscar. **C**Idio. Remiscere imprimis Oration: & sæpenumero tua i mēte reuolue qd̄ sis: Magna siq̄ dem mortaliû turba ignara sui qd̄ in terris sit agēdû: quidq̄ i cœlis agit quær̄it: philosopho euidã p̄similes q̄ syderum cursus noctu cû astrolabio metiret: in limofam lapsus è specû: qd̄ ancilla sua cachinno magno ridens: Herus inq̄ me⁹ ignorat qd̄ ante pedes è uile lutû: & rimari temptat arcana cœlorû. Debet ergo hō id primû ingreere qd̄ sit. Hō inq̄ Porphyri⁹ est aial rōnale mortale. Mortal

D

E

F

G

le ait Bernardus temperet rationale ne forte in supbiam extollat: & rationale confortet morale in desperatione labat. Hinc Bernardus ad Eugenium quem modo allegavi. A te inquit tua consideratio inchoet: ne frustra extendaris ad alia te neglecto. Quid tibi pdest universum lucrari mundum teipsum perdēs: Noueris licet oia mysteria: noueris lata terrae: profunda maris: alta coeli: si te nescieris: similis eris uiro aedificati absq; fundamento: ruina non strutura faciens. Non est sapiens qui sibi non est sapiens: In acquisitione enim salutis tuae nemo tibi germanior neq; ppinquior: Hac Bernardus. Sunt praeterea nonnulli adeo seu fatui seu elati qui seipsum ignoratis scientiam diuinorum assequi putant. Sed quo pacto uult ille deum cognoscere: qui seipsum conuincit ignorare: Nescienti seipsum impossibile est scire deum. Ex sui nempe cognitione oritur humilitas & timor dei: Quid fuit homo nascitur: quid sit natus: quid mortuus erit: Ex sui uero ignorantia oritur supbia: natione ut dixi coelestis: alta semper appetent ut grauiori casu ad infima ruat: quae secit angelos daemones: & daemonibus homines coartauit. Ex superbia autem oritur dei ignorantia: ex qua infelix desperatio sapientum conuenit. At uero sine timore dei & humilitate quis potest de salute praesumere: Ille solus est uere sapiens ac seipsum intelligens: qui uilem se ac paruū reputat: qui uero se magnū aliquid esse existimat cum non sit: fallit ille: & uera sapientia in eo non est. ¶ Ora. Perge uero obsecro: perge inquit: talia mihi inaudita haec uerba salutaria enarrare. Sunt enim ut uideo ad salutem magis accedentia: quam aut Ciceronis aut Quintiliani reliquorumque in meis oratorum libris contentorum. ¶ Idio. Pergam profecto: idque etiam libens. Vere sapiens & rectus apud deum ille animus est qui cogitat qualis uita: non quanta sit. Nempe ut pulchre ait & splendide Lactantius: Si ut uiuedi: sic & bene uiuedi cura nobis esset: infinitos pene labores quibus stulticia aetuat humana tanquam superfluos & infanos fugiendos longe uitarem. Sed heu nemo iam uel admodum rarus quam bene uiuat: sed quam diu curat: cum tamen omnibus in potestate est ut bene uiuant: ut diu uero nemini. Quid est autem aliud diu uiuere: quam diu torqueri: Et quanto diutius quis in hac uita fuerit: tanto maiori grauatur oneraturque sarcina peccatorum. Et non uides o Orator: Immo o quilibet homo quod sic es in uita ista quasi hospes in domo aliena. Qua die nescit hospes uel qua hora dicat ei: Exi foras: quia quam inhabitas domus tua non est. Homo quippe uita commodatus est: non donatus. Sapiens in hac uita sic dies studet agere transitorios: ut in futura dies aeternitatis inueniat. Stude igitur o homo si sapiens esse desideras: saltem laetialiter non peccaris. A uenialibus enim: cum septies in die cadat iustus: quis potest omnino continere: Quod si peccaueris: orationibus: holocaustis: lachrymis atque elemosynis tuam quoad potes iusticiam redime: Ait enim in Ecclesiastico Salomon: Fili peccasti: non adicias iterum: sed de pristinis deprecare ut tibi dimittant. Sed hoc unum est quod te uiribus totis fugere admoneo: praestinatatio scilicet emendationis & poenitentiae. Dico enim tibi quod deus qui peccanti ueniam spondit: peccanti diei crastinum non promittit: Testis est tuus in Tragœdijs Seneca ita dicens: Nemo tam diuos habuit fauentes crastinum ut possent sibi polliceri. Deus enim licet ueniam ut dixi poenitenti promiserit: non tamen promittit ei dare uoluntatem poenitendi: sicut nec uoluntatem peccandi dedit. Immittit namque diabolus longioris uita securitatem: ut inferat perditionem. Nec dinumerare est possibile quoties haec inanis spei fallax umbra deceperit. Audi quam pulchre ait Gregorius: Deus quos diu ut conuertant expectat: non conuersos diu damnat. Audi etiam si uis Augustinum supra Ioan-nem angelica potius quam humana uerba resonantem: Intendant inquit qui amant in domino mansuetudinem: & timeant ueritatem. Etenim dulcis & rectus dominus. Amas quod dulcis est: time quod rectus est. Tanquam mansuetus dixit: tacui: sed tanquam iustus nunquam semper tacebo: Misericors & miserator dominus: Ira plane. Adhuc adde longanimis: adde adhuc & multum misericors: sed time quod est in nouissimo & uerax. Mansuetus dominus: longanimis dominus: misericors dominus: sed & iustus dominus & uerax dominus. Largis tibi spacium correctionis: sed tu plus amas dilationem quam emendationem. Malus fuisti heri: hodie bonus esto: Et hodiernum diem in malicia pegisti: uel cras mutare. Spem expectas & de misericordia dei tibi plurimum polliceris: quasi ille qui tibi per patientiam promittit indulgentiam: promittat tibi etiam proximam uitam. Unde scis quod pariat crastinus dies: Recte dicis in corde tuo: Quando me correxero: deus omnia mihi peccata dimittet: Negare non possumus: correctis atque conuersis indulgentiam deus promittit. Nam in quo propheta mihi legis quia promittit correcto indulgentiam: non mihi legis quia promittit tibi deus longam uitam. Ex utroque igitur homines periclitantur & sperando & desperando: contrarijs rebus: contrarijs affectionibus. Sperando decipitur is qui dicit: Bonus est deus: misericors est deus: faciam quod mihi placet: quo libet laxem habenas cupiditatibus meis ut impleam desiderium animae

H

mea. Quare hoc? quia misericors est deus: bonus est deus: mansuetus est deus. Spe isti periclitantur. Desperatione autem qui cum inciderint in graua peccata putantes sibi non posse iam ignosci poenitentibus: & statuētes se ad damnationem sine dubio destinatos: dicunt apud seipos: Iam damnandi sumus: quare non quod uolumus facimus? Ideo molesti sunt desperati: Iam enim quod timeant non habent & uahementer timēdi sunt. Istos desperatio necat: illos spes. Inter spem & desperationem fluctuat animus. Metuendum est ne te occidat spes: & cum speras multum de misericordia: incidas in iudicium. Metuendum ē rursus ne te occidat desperatio: & cū putas iam tibi non ignosci quæ graua cōmisisti: nō agas poenitentiam: & incurras in iudicem sapientiam quæ dicit: Et ego uestræ pditioni supridebo. Quid ergo agit deus cum periclitantibus utroque morbo? Illis qui spe periclitantur hoc dicit: Ne tardes conuerti ad dñm: neque differas de die in diem: Subito enim uenit ira eius: & in tempore uindictæ disperdet te. Illis qui desperatione periclitantur quid dicit: In quacūque die iniquus conuersus fuerit: omnes iniquitates eius obliuiscar. Propter illos ergo qui desperatione periclitantur proposuit indulgentiæ portum: propter illos uero qui spe periclitantur & dilationibus includuntur: fecit diem mortis incertum. Quando ueniat ultimus dies nescis: Ingratus es: quia hodiernū habes in quo corrigaris. Hinc dixit ad peccatricem mulierem dominus: Nec ego te condemnabo: uade deinceps iam noli peccare: sed facta secreta de præterito: caue futura. Nec ego iniquā te condemnabo: deleui quod cōmisisti: obserua quod præcepi: ut inuenias quod promisi. Hæc Augustinus. Audisti iam Augustinū o Orator: audito etiam & Chrysoptomū super Ioannem sic dicentem: Quid est latrone & homicida deterrius? Nonne ultima hæc spēs maliciæ est: & tamen ad summum uirtutis confestim peruenit: & ipsum migravit paradysum non diebus indigens: nō una die: sed breui momēto. Quare licet repente transponi: & fieri aureum ex luteo? Quia enim non natura uirtus aut malicia est: facilis est transpositio ab omni necessitate eruta: Si uolueritis & audieritis me ait dominus: bona terræ comedetis. Vides queniā uoluntate indiget sola: uoluntate quidem nō cōmuni & nuda quæ est multorum: sed studiosa quæ paucorum est: Quia omnes noui in cœlum uelle euolare nunc: sed per opera oportet uoluntatem ostēdere. Etenim negociator qui uult ditari nō solū usque ad mentē uolūtate sistit: sed nauem cōstruit: & congregat nauitas: & rogat gubernatorem: & in omnibus alijs præparat nauim: & pecuniam fœneratur: & transit pelagus: & ad exteram uadit terram: & pericula sustinet multa: & alia omnia quæ sciunt qui mare nauigant: Ita & nos oportet uoluntatem ostendere. Nauigamus enī & nos nauigationem non eam quæ a terra in terram: sed eam quæ a terra in cœlum: Construamus igitur mentem nostram ad aptam gubernationē quæ sursum fert: & nauitas ei obediens: & nauim solidam: ut neque circumstantia neque tristitia submergatur mūdiali: neque elationis eleuet spiritu: sed bene præcincta sit & leuis. Si sic quidem nauim: sic uero gubernatorem & nauitas præparabimus: cum aptitudine uentorum nauigabimus: & filiū dei qui uerus est gubernator attrahemus ad nos ipsos: qui non dimittet submergi nauim nobis: sed etsi infiniti flauerint uenti: & uentos increpabit & mare: & pro fluctuatōe multam tribuet tranquillitatem. Hæc Chrysoptomus. Veruntamen quæ supradicta sunt fere omnia de sola creatura & quæ homini inesse potest sapientia dixerim. Est quidem & alia sed increata sapientia longe illa præstantior longeque differentior: & tanto quidem cōto finitum ab infinito: æternum a temporali differt. Media tamen ista ad illam: & non aliunde perueniē. ¶ Ora. Ut audio cū te Idiotam reputes: sapere tamen non modicum uideris. ¶ Idio. Hæc est fortasse inter te & me differentia: Tu te sapientem putas: cum non sis: hinc supbis: Ego uero idiotam me esse cognosco: hinc humilior: & in hoc forte doctior existo. ¶ Ora. Quomodo ductus esse potes ad scientiam ignorantia tuæ cum sis Idiotus? ¶ Idio. Non ex tuis: sed ex dei libris. ¶ Ora. Qui sunt illi? ¶ Idio. Quos suo digito scripsit. ¶ Ora. Vbi repiunt? ¶ Idio. Vbi que. ¶ Ora. Igitur & in hoc foro? ¶ Idio. Immo & iam in capite libri dixi: quæ sapientia clamitet in plateis. ¶ Ora. Optarem audire quomodo. ¶ Idio. Si te absque curiosa inquisitione affectū conspicerem: magna tibi panderē. ¶ Ora. Potes ne breui tpe efficere: ut quod uelis degustem? ¶ Idio. Possum. ¶ Ora. Cōtraham igitur nos in hanc tonsoris proximā quæso apothecā: ut sedentes quieti loquimur. Placuit Idiotæ. Et intrātes locū: aspectū in foras yntentes: sic exordit est Idiotæ sermonem.

Francisci Petrarchæ de Vera Sapientia: Dialogus primus explicit.

Eiusdē Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Dialogus
Secūdus: in quo de eadē re disputatur: Fœliciter Incipit. Idiota

Voniam tibi in præcedentib⁹ dixi sapientiam clamare in plateis: & q̄ clamor eius est ipsam in altissimis habitare: hoc tibi ostendere sic conabor. Et primū
 q uelim dicas: quid hic aspicias i foro? **O** Orator. Video ibi numerari pecunias: in alio angulo ponderari merces: ex opposito mēsurari oleum & alia. **I** Idiota. Hæc sunt opera rationis illius per quam homines bestijs antecellunt: Nam numerare: ponderare & mēsurare bruta nequeunt. Attende nunc Orator per quem in q̄ & ex quo hæc fiunt: & dicito mihi. **O** Ora. Per discretionem. **I** Idiota. Recte dicis. Per quid autem discretio? Nonne per unū numeratur? **O** Ora. Quomodo? **I** Idiota. Nonne unū est unum semel: & duo est unum bis: & tria est unū ter: & sic deinceps? **O** Ora. Ita est. **I** Idiota. Per unum igitur fit omnis numerus. **O** Ora. Ita uideretur. **I** Idiota. Sicut igitur unū est principium numeri: sic pondus mīmū est principium ponderandi: & mēsurā mīma principium mēsurandi. Vocetur igitur illud pondus uncia: & mēsurā petītum: Nonne sicut per unū numeratur: ita per unciam ponderatur: & ex petito mēsurat? Nonne hæc sic se habent? **O** Ora. Immo. **I** Idiota. Per quid autem attingitur unitas: per quid uncia: per quid petītū? **O** Ora. Nescio. Scio tamen q̄ unitas non attingitur numero: quia numerus est post unū: Sic nec uncia pondere: nec petītum mēsurā. **I** Idiota. Optime ais Orator. Sicut enim simplex prius est natura composito: ita compositū natura posterius: unde compositum nō potest mēsurare simplex: sed econuerso. Ex quo habes quomodo illud p̄ quod ex quo & in quo omne numerabile numeratur nō est numero attingibile: similiter illud per quod ex q̄ & in quo omne ponderabile ponderatur non est pondere attingibile: similiter & id per q̄ ex quo & in quo omne mēsurabile mēsuratur non est mēsurā attingibile. **O** Ora. Hoc dare conspicio. **I** Idiota. Hunc clamorem sapientia in plateis trasset in altissimis: ubi sapientia habitat: & multo delectabiliora reperies q̄ in omnibus ornatissimis uoluminibus tuis. **O** Ora. Nisi quid per hoc uelis exponas: non intelligo. **I** Idiota. Nisi ex affectu oraueris prohibitus sum ne faciam: Nam secreta æternæ atq; increatæ sapientia nō sunt omnibus passim aperienda. **O** Ora. Multū desidero te audire: & ex paucis inflāmor: Ea enim quæ iam præmisiisti aliqd̄ magni futuræ enūciāt: Rogo igitur ut incepta p̄sequaris. **I** Idiota. Nescio si liceat tanta secreta detegere: & tam altā p̄funditatē facilē ostēdere: tamen nequeo me cōtinere qn̄ tibi cōplaceā: Ecce frater: sūma sapientia est hæc: ut scias quō in similitudine iam dicta attingitur inattingibile inattingibiliter. **O** Ora. Mira dicis & absona. **I** Idiota. Hæc est causa cur occulta nō debent communicari omnibus: quia eis absona uidentur. Admiraris me dixisse sibi contradicētia: Dico autem: q̄ sicut iam ante de unitate: uncia & petito dixi: ita de omnib⁹ quoad omnium principium dicendum: Nam omniū principium est per quod ex quo & in quo omne principiale principiat: & tamen per nullum principiatum attingibile: Ipsum est per quod ex quo & in quo omne intelligibile intelligitur: & tamen est intellectu inintelligibile: Et similiter per quod ex quo & in quo omne fabile fatatur: & tamen est fatu ineffabile. Sic ē p̄ q̄ ex quo & in q̄ omne terminabile terminat: & tamen est termino iterminabile & sine infiniabile. Tales facere potes innumerabiles uerissimas p̄positiones: & omnia tua oratoria uolumina illis implere: & alia sine numero illis addere: ut uideas quomodo sapientia in altissimis habitat. Altissimū enim est quod altius esse non potest. Sola infinitas est illa altitudo: Vnde sapientia quā cum omnes homines natura scire desiderant cū tanto mētis affectu quærūt: nō aliter sciūt q̄ q̄ ipsa ē omni sciētia altior & inscibilis: & oī loquela ineffabilis: & oī intellectu intelligibilis: & oī mēsurā imēsurabilis: & oī p̄portione ip̄portionabilis: & oī imaginatiōe im̄aginabilis: & oī sensatiōe insensibilis: & oī tractatiōe it̄tractabilis: & oī gustu igustabilis: & oī auditu īaudibilis: & oī uisu īuisibilis: & oī apprehensiōe īapprehensibilis: & oī affirmatiōe īaffirmabilis: & oī negatiōe inegabilis: & oī dubitatiōe idubitabilis: & oī opiniōe īopinabilis. Et quia oī eloq̄o ē inexpressibilis: hæc locutionū nō pōt finis cogitari: cū oī cogitatiōe sit icogitabilis ipsa gl̄iosa atq; æt̄na sapia p̄ quā ex q̄ & in q̄ oīa. **O** Ora. Hæc idubie maiora sunt q̄ a te audire putabā. Nō cesses quæso me illo ducere ubi aliquid talium altissimarum theoriarum tecum q̄suauiter degustem: Nam uideo te non satiari semper de illa sapientia loqui. Maxima autem ut puto dulcedo hoc agit:

- C** quā nisi interno gustu saperes: te non tantum alliceret. ¶ **Idio.** Sapientia est quæ sapit: quæ nihil dulci⁹ intellectui. Neq̄ cēfendi sunt quouis modo sapientes qui uerbo tantum & nō gustu loquuntur. Illi autem cum gustu de sapientia loquunt̄ qui per eam ita sciunt omnia q̄ nihil omni: Per sapientiam enim & ex ipsa & in ipsa est omne internum sapere. Ipsa autem quia ī altissimis habitat: nullo sapore est gustabilis. In gustabilē ergo gustatur: cum sit altior omni gustabili sensibili: rationali & intellectuāli. Hoc est autem ingustabiliter & a re motis gustare: quasi si odor quidem dici potest prægustatio ingustabilis. Sicut enim odor ab odorabili multiplicatus in alio receptus nos allicit ad cursum: ut in odore unguentorū ad unguentum curratur: ita æterna & infinita sapientia cum in omnib⁹ reluceat: nos allicit ex quadam prægustatione affectuū ut mirabili desiderio ad ipsam feramur. Cum enim ipsa sit uita spiritalis intellectus qui in se habet quandam connaturatā prægustationem per quam tanto studio inquirat fontem uitæ suæ: quem sine prægustatione non quæreret: hinc ad eam ut ad propriam suam uitam mouetur: & dulce est omni spiritui ad uitæ principiu: q̄uis inaccessibile continue ascendere. Et quādo eo ducitur uitam suam quærēs: tātō plus gaudet: q̄to suam uitam infinitam atq̄ īmortalem cōspicit: & sic euenit ut inaccessibilitas siue incomprehensibilitas infinitatis uitæ suæ sit sua desideratissima comprehensio. Quasi si quis haberet thesaurum pecuniæ: & ad hoc pertingeret q̄ illum sciret innumerabilē: imponderabilem & īmensurabilem: hæc scientia incōprehensibilitatis est gaudiosa & optatissima comprehensio: non quidem ut ad comprehendendum refertur: sed ad ipsum amorosissimū thesaurū. Quasi si quis amet aliquid: hic gaudet in amabili infinitas & inexpressibiles amoris causas reperiri: & hæc est gaudiosissima comprehensio amantis: quando incomprehensibilem esse amati amabilitatem comprehendit. Nequa q̄ enim tantum gauderet se amare scd̄m aliquid comprehensibile amatum: sicut quando sibi constat amati amabilitatē esse penitus īmensurabilem: īfinibilem: interminabilem ac incomprehensibilem: hæc est gaudiosissima incomprehensibilitatis comprehensibilitas. ¶ **Ora.** Intellego forte iudicabis: Nam hæc uidetur tua intētio: q̄ principium nostrum per quod ex quo & ī quo sumus & mouemur: tūc gustatur a nobis ut principium: medium & finis: quādo eius uitalis suauitas ingustabiliter gustatur per affectum: & incōprehensibiliter comprehenditur per intellectum. At uero qui ipsum gustabiliter gustare & comprehensibiliter comprehendere nititur: ille penitus est sine gustu & intellectu. ¶ **Idio.** Optime cœpisti Ora. Ob hoc qui non aliud sapientiam putant q̄ id qd̄ est intellectu comprehensibile: & non aliud fœlicitatem putant q̄ eam quæ est attingibilis per eos: hi longe sunt a uera sapientia æterna & infinita: sed cōuersi sunt ad finibilem quandam quietem: ubi putāt læticiam uitæ esse: sed non est. Hinc se deceptos comperiētēs in cruciatu sunt: Nam ubi fœlicitatem esse putabant: ad quam se omni conatu conuertebant: ibi erumnā reperiunt & mortem. Sapientia enim infinita est indeficiens uitæ pabulum: de quo æternaliter uiuit spiritus noster: qui si rectus est non nisi sapientiam & ueritatem amare potest. Omnis enim intellectus appetit esse: suum esse est uiuere. suum uiuere est intelligere: suum intelligere est pasci sapientia & ueritate. Vnde intellectus qui non est degustans clarā sapientiam: hic est ut oculus in tenebris: Est enim oculus sed non uidet: quia non est in luce. Et quia caret uita delectabili quæ consistit in uidere tunc est in erumna & cruciatu: & hæc est mors poti⁹ q̄ uita: Sic intellect⁹ ad omne aliud q̄ ad æternā sapientiæ pabulum conuersus: se extra uitam quasi in tenebris ignorantia inuolutum potius mortuum q̄ uiuum reperiet. Et hic est cruciatus mirabilis: intellectuāle esse habere & nunq̄ intelligere. Sola enī æterna sapientia est in qua omnis intellect⁹ intelligere potest. ¶ **Ora.** Pulchra certe atq̄ rara & mihi gratissima narras: Nunc age quæso quomodo eluari queam ad aliqualem gustum æternæ sapientiæ. ¶ **Idio.** Aeterna sapientia in omni gustabili gustatur. Ipsa est delectatio in omni delectabili: ipsa est pulchritudo ī omni pulchro: ipsa est appetitio in omni appetibili: & sic in cunctis delectabilibus uel desiderabilibus dicit⁹ to: Quomodo ergo tunc potest non gustari: Nonne uita est gaudiosa quando est scd̄m desiderium tuum? ¶ **Ora.** Immo nihil plus. ¶ **Idio.** Cum ergo hoc desiderium tuum nō sit nisi per æternā sapientiā ex qua & in qua est: & hæc uita fœlix quā desideras similiter non sit nisi ab eadem æterna sapientia in qua est: & extra quā nequit esse: hinc non aliud in omni desiderio intellectuālis uitæ desideras q̄ æternā sapientiam: quæ est desiderij tui complementum: principium: medium & finis. Si igitur est tibi dulce hoc desiderium immortalis uitæ: ut æternaliter fœliciter uiuas: quādam in te prægustationem experiris æternæ sa

pientia: Nihil enim penitus incongruum appetitur: Sunt enim poma apud Iudos quorū
 prægustationem cum non habemus: ea non appetimus: Sed cum sine nutrimento uiuere
 non possumus: appetimus nutrimentum. Habem⁹ aut nutrimentū quandā prægustationē ut
 uiuamus sensibiliter: Et hinc puer quandam habet lactis prægustationē in sua natura: quē
 dum esurit: ad lac mouetur: Ex quibus enim sumus ex illis nutrimur. Sic intellectus noster
 habet uitam suam ab æterna sapientia: & huius habet aliqualem prægustationē: Vnde in
 omni pascencia quæ sibi ut uiuat necessaria est nō mouet nisi ut inde pascatur a quo habet
 hoc intellectuale esse: Si igitur in omni desiderio uitæ intellectualis attenderes a quo est in-
 tellectus: per quod mouetur: & ad quod: in te comperires dulcedinem æternæ sapientia: il-
 lam esse quæ tibi facit desiderium tuū ita dulce ac delectabile: ut inenarrabili affectu ferre-
 ris ad eius comprehensionē: tanquā ad immortalitē uitæ tuæ: quasi ad ferrum & magnetem
 attendas: Habet enim ferrū in magnetē quoddam sui fluxus principū: Et dum magnes p
 sui præsentiam excitat ferrum graue & ponderosum: tunc mirabili desiderio fertur etiā su-
 pra motum naturæ quo secundum grauitatem deorsum tendere debet & sursum mouetur se-
 cundum principio uniendo. Nisi enim in ferro esset quædam prægustatio naturalis ipsius magne-
 tis: non moueretur plus ad magnetem quā ad alium lapidem. Et nisi in magnete esset maior
 inclinatio ad ferrum quā ad cuprum: non esset illa attractio. Habet igitur spiritus noster in-
 tellectualis ab æterna sapientia principium sic intellectualiter essendi: quod esse ē conformius
 ipsi sapientia: quā esse non intellectuale: Hinc irradiatio seu immissio in sanctam animā est mo-
 tus desiderosus in excitatione. Qui enim quærit motu intellectuali sapientiam: hic interne
 tactus ad prægustandā dulcedinem sui oblitus rapitur in corpore quasi extra corpus: om-
 nium sensibiliū pondus eum tenere nequit: quousque se uniat attrahenti sapientia: Et tunc ex
 stupida admiratione sensum relinquens insanire facit animam: ut cuncta præter ipsam nihili
 faciat: & talibus dulce hunc mundum relinquere: ut expeditius ferri possint in ipsam imorta-
 litatis sapientiam. Hæc prægustatio facit sanctis omne apparens delectabile abominabile
 & omnia corporalia tormenta propter ipsam citius adipiscendam æquissimo animo ferre.
 Hæc nos instruit hūc nostrum spiritum ad ipsam conuersum nunquā deficere posse. Si enim
 hoc corpus nostrum spiritum omni sensibili ligamento tenere nequit: quin audidissime ad ip-
 sam corporeo dimisso officio feratur: nequaquam deficiente corpore deficere potest. Hæc enim
 est eius assimilatio quæ spiritui nostro naturaliter inest: per quam non quietatur imago nisi
 in eo cuius est imago: a quo habet principium: medium & finem. Viua autem imago per
 titam motum ex se exerit ad exemplar in quo solum quiescit: Nam uita imaginis non po-
 test in se quiescere: cum sit uita uitæ ueritatis & non sua: hunc mouet ad exemplar ut ad ueri-
 tatem sui esse. Si igitur exemplar est æternum: & imago habet uitam in qua prægustat suū
 exemplar: iccirco desiderose ad ipsum mouetur. Et cum motus rei uitalis non possit quies-
 cere nisi in infinita uita quæ est æterna sapientia: ideo non potest cessare spiritalis ille mo-
 tus qui nunquā infinitam uitam infinite attingit. Semper enim tam gaudiosissimo desiderio
 mouetur ut attingat: quod nunquā de delectabilitate tactus fastiditur. Est enim sapientia æter-
 na cibus saporosissimus qui satiando desiderium sumendi non minuit: ut in æterna cibatio-
 ne nunquā cesset delectari. ¶ Ora. Indubie te optime dixisse teneo: Sed ualde referre uideo in-
 ter gustum sapientia: & ea quæ de gustu proferri possunt. ¶ Idio. Bene dicis: & placet a te
 hoc uerbum audisse. Sicut enim omnis scientia de gustu rei nunquā gustata uacua & sterilis
 est quousque sensus gustus attingat: Ita de hac sapientia quā nemo gustat per auditum: sed
 solum ille qui eam accipit in interno gustu: ille perhibet testimoniū nō de his quæ audiuit:
 sed in seipso experimentalit̄ gustauit. Scire multas amoris descriptiones: quas sancti nobis
 reliquerūt sine amoris gustu: uanitas quædam est. Quapropter ad quædam æternam sa-
 pientiam non sufficit scire quæ de ipsa leguntur: sed necesse est postquam intellect⁹ repperit ubi
 est: quod eam affectu suam faciat: quasi qui inuenit agrum in quo est thesaurus: nō potest gau-
 dere de thesauro in agro non suo existente: quare uendit omnia & emit agrum illum: ut in
 suo agro habeat thesaurum: Vnde oportet omnia uendere & dare: Non uult enim æterna
 sapientia haberi nisi ibi ubi habens nihil de suo tenuit ut eam haberet. Id autē quod de no-
 stro habem⁹ uitia sūt: de æterna uero sapientia nō nisi bona. Quapropter spiritus sapientia
 nō habitat in corpore subdito peccatis: neque in maluola aia: sed in agro suo puro: & sapientia
 mūda imagine: quā in templo sancto suo. Vbi enī æterna habitat sapientia: ibi ē ager dñicus
 ferens fructum imortalem. Est enim ager uirtutū: quem sapientia colit: ex quo nascunt fru-

ctus spiritales : qui sunt iusticia: pax: fortitudo: temperantia: castitas: patientia: & cæteri tales. Et licet æterna sapientia se omnibus cõmunicet liberalissime cum sit infinite bona: tamen a nullo capi potest uti est. Identitas enim infinita non potest in alio recipi: cum in alio aliter recipiatur: & cum non possit in alio nisi aliter recipi: tunc recipiẽ meliori modo quo potest: Sed imultiplicabilis infinitas in uaria receptione melius explicat: magna enim diuersitas imultiplicabilitatẽ melius exprimit. Ex quo euenit ut sapientia in uarijs formis uarie recepta hoc efficiat: ut quælibet ad identitatẽ uocata modo quo potest sapientiam participet: Vt quædam eandem participant: in quodam ualde distantia a prima forma: quibus uix esse elementale tribuit: Alia adhuc in nobiliori gradu: quibus uitam præbet uegetabilem: Adhuc alia in altiori: quibus uitam sensibilem: post hoc quibus animalẽ: deinde quibus rationalem: demũ quibus intellectualẽ: Et hic gradus est altissimus proximior scilicet sapientia imago. Et hic solus est gradus habens promptam & innatam aptitudinẽ se ad sapientia gustum eleuandi: quia in illis intellectualib⁹ naturis imago sapientia uiuit uita intellectuali: Cuius uitæ uis est ex se uitalem motum exerere: qui motus est per intelligere ad suũ proprium obiectum quod est ueritas absoluta quæ est æterna sapiẽtia pergere. ¶ Nũc itaq; pro hoc breui tempore: hæc sic dicta sufficiant: ut scias sapientiam esse non in arte oratoria: aut in magnis uoluminib⁹: sed in sepatione ab istis sensibilibus: ac in conuersione ad simplicissimam & infinitam formam: & illam recipere in templo purgato ab oĩ uicio: & seruido amore ei inhærerere: quousq; degustare eam queas & uidere quod suauis sit illa in qua est omnis suauitas. Qua degustata uilescit tibi omnia quæ nunc tibi magna uidentur: & humiliaberis ut nihil arrogantiæ in te remaneat: neq; aliud quodcunq; uitium: quin castissimo & purissimo corde semel degustatæ sapiẽtia indissolubiliter adhærebis: etiam hunc mundũ & cuncta quæ non sunt ipsa magis quod ipsam deserendo: & cum indicibili læticia uiues ac morieris: & post mortẽ in ipsa amorosissimo amplexu æternaliter requiesces: Quod tibi & mihi cõcedat ipsa dei sapientia semper benedicta.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Dialogus secund⁹: In quod de uera Sapientia disputat: Explicit feliciter.

Tractatuū ac capitulorū primi libri de Rebus Memorandis: Clarissimi uiri Frācisici Petrarchæ Poetæ Laureatis: collecta: ordinata: enumeratiuaq; ānotatio

Tractatus prim⁹ est De ocio & solitudine quorundam clarorū uiroz.

- Ca. I. De ocio solitarij ac diuisione eiusdē: & de quo ocio auctor uelit tractare.
- Ca. II. De ocio Scipionis Africani primi.
- Ca. III. De ocio Scipionis Africani secūdi.
- Ca. IIII. De ocio Marci Tullij Ciceronis.
- Ca. V. De ocio Mutij Sceuolæ.
- Ca. VI. De ocio Epaminūdæ Thebani.
- Ca. VII. De ocio Achillis.
- Ca. VIII. De ocio Socratis.
- Ca. IX. De ocio Roberti regis Siciliae.

Tractatus secūdus est De studio & doctrina aliquorū Illustriū uiroz.

- Ca. I. De cōtinua tiōe primi tractatus cum secundo & sequentibus.
- Ca. II. De studio Iulij Cæsaris.
- Ca. III. De studio Augusti Cæsaris.
- Ca. IIII. De studio Marci Varronis.
- Ca. V. De studio Marci Tullij.
- Ca. VI. De studio Tyronis liberti Tullij.
- Ca. VI. De studio Crispi Salustij.
- Ca. VII. De studio Titi Liuij.
- Ca. VIII. De studio Plinij secundi.
- Ca. IX. De studio Marci Catonis.
- Ca. X. De studio Roscij histrionis.
- Ca. XI. De studio Aesopi histrionis.
- Ca. XII. De studio Archimedis.
- Ca. XIII. De studio Pythagoræ.
- Ca. XIII. De studio Platonis.
- Ca. XV. De studio Aristotelis.
- Ca. XVI. De studio Socratis.
- Ca. XVII. De studio Demosthenis.
- Ca. XVIII. De studio Democriti.
- Ca. XIX. De studio Carneadis.
- Ca. XX. De studio Chryssippi.
- Ca. XXI. De studio Cleantis.
- Ca. XXII. De studio Isocratis.
- Ca. XXIII. De studio Sophoclis.
- Ca. XXIII. De studio Diodori.
- Ca. XXV. De studio Solonis.
- Ca. XXVI. De studio Roberti regis Siciliae

Tractatuū & capituloꝝ secundī libri de Reb⁹ Memorandis Annotatio.

Tractat⁹ prim⁹ est de Memoria prima parte primæ uirtutis scilicet prudentiæ: quæ in præteritoꝝ cognitione sita est.

- Ca. I. De diffinitiōe prudētia: scđm Tulliū & eius diuisione.
- Ca. II. De memoria Iulij Cæsaris.
- Ca. III. De memoria Quinti Fabij Maxi.
- Ca. IIII. De mēoria L. Luculli & Hortēsi.

- Ca. V. De memoria Lucij Scipionis.
 - Ca. VI. De memoria Annei Senecæ.
 - Ca. VII. De memoria Latronis Portij.
 - Ca. VIII. De memoria cuiusdā innoati.
 - Ca. IX. De memoria Themistoclis.
 - Ca. X. De memoria Cyneæ.
 - Ca. XI. De memoria Cyri Persarū regis.
 - Ca. XII. De memoria Carneadis.
 - Ca. XIII. De memoria cuiusdam amici sui innominati. (xti.
 - Ca. XIII. De memoria Clemētis papæ se/
- Tractat⁹ secūdus est de Intelligentia secūda pte primæ uirtutis scilicet prudētia: quæ sita est in præsentiu cognitione.
- Ca. I. De substinctiōe ipsi⁹ intelligentiæ: & ordine q̄ auctor intendat agere.
 - Ca. II. De ingenio & eloquētia Virgilij.
 - Ca. III. De ingenio & eloquētia Cicerōis.
 - Ca. IIII. De ingenio & eloquētia Iulij Cæ.
 - Ca. V. De ingenio & eloquētia Titi Liuij.
 - Ca. VI. De ingenio & eloquētia Octauia/ ni Augusti.
 - Ca. VII. De ingenio Asinij Pollionis.
 - Ca. VIII. De ingenio & faciūdia L. Crassi.
 - Ca. IX. De ingenio & faciūdia Marci Anto.
 - Ca. X. De ingenio & faciūdia Gaij Gracchi
 - Ca. XI. De faciūdia Homeri.
 - Ca. XII. De ingenio & eloquentia Demo/ sthenis & Aeschinis.
 - Ca. XIII. De eloquētia Platonis.
 - Ca. XIII. de eloquētia Hegesiæ Cyrenaici
 - Ca. XV. De eloquētia Carneadis: Dioge/ nis & Critolai.
 - Ca. XVI. De eloquētia Aristotelis.
 - Ca. XVII. De eloquentia Isocratis.
 - Ca. XVII. De eloquentia Thucydidis.
 - Ca. XVIII. De eloquentia Pisistrati.
 - Ca. XIX. De eloquentia Periclis.
 - Ca. XX. De ingenio Antipatris Sidonij.

Tractat⁹ tertius est de alia parte eloquentiæ: quæ dicacitas siue facetitas siue sales pos sunt appellari.

- Ca. I. De declaratiōe q̄rūdā facetiæ: q̄bus ppriū uocabulū apud nos nō est: De modo q̄z pcedēdi: & quē auctor uelit imitari
- Ca. II. De dicacitate siue facetitate Augu/ sti Cæsaris:
- Ca. III. De dicacitate Marci Tullij.
- Ca. IIII. De facetitate Vespasiani Augusti
- Ca. V. De facetitate Tiberij Cæsaris.
- Ca. VI. De facetitate Domitiani.
- Ca. VII. De dicacitate Lucij Cecilij.
- Ca. VIII. De dicacitate Lucij Cecilij.

Tractatuū ac Capitulorū:

- Ca. IX. De Facetitate Virgilij.
 Ca. X. De dicacitate Valerij.
 Ca. XI. De dicacitate Quinti prætoris.
 Ca. XII. De dicacitate Lucij Mallij.
 Ca. XIII. De dicacitate Satellij Quadrati
 contra Sabinum.
 Ca. XIII. De dicacitate Iuliæ augusti filiæ
 Ca. XV. De dicacitate Diogenis philoso.
 Ca. XVI. De dicacitate cuiusdam iuuenis
 qui similis erat Augusto.
 Ca. XVII. De dicacitate Mithridatis regis
 Ca. XVIII. De dicacitate Publij Syri.
 Ca. XIX. De dicacitate cōiugis Agonis Co
 mitis Aestensis contra uirum.
 Ca. XX. De facetitate uxoris Agapiti de
 colūna contra Bonifaciū papā octauum.
 Ca. XXI. De facetitate cuiusdā nobilis in/
 Ca. XXII. De facetitate San/ (nominati
 tij regis Castellæ contra papam.
 Ca. XXIII. De facetitate cuiusdam comi/
 Ca. XXIII. De dicacitate Dini (tis Fuxi
 contra aliquos senes.
 Ca. XXV. De dicacitate Donati Patauini
 contra quendam iudicem.
 Ca. XXVI. De dicacitate Publij cōtra Mu
 tium inuidum.
 Ca. XXVII. De dicacitate contra Antoni/
 um fugientē: cuiusdam serui sui.
 Ca. XXVIII. De dicacitate cuiusdam su/
 toris contra Plancum.
 Ca. XXIX. De dicacitate Fausti Syllæ: fi/
 lij: & Catonis censorij.
 Ca. XXX. De dicacitate Catuli senatoris
 contra iudices corruptos.
 Ca. XXXI. De facetitate Ciceronis.
 Ca. XXXII. De dicacitate Asinij Pollonis
 contra Cæsarem.
 Ca. XXXIII. De dicacitate Curtij.
 Ca. XXXIII. De dicacitate Licinij liberti
 Augusti contra eundē Augustū. (eūdē
 Ca. XXXV. De duplici dicacitate contra
 Ca. XXXVI. De dicacitatib⁹ cōtra Vespā
 sianū Augustū.
 Ca. XXXVII. De dicacitate Ambij Cri/
 spi contra Domitianū Augustū.
 Ca. XXXVIII. De dicacitate cōtra C. Au.
 Ca. XXXIX. De dicacitate cōtra Neronē
 Ca. XL. De dicacitate Lucij Crassi contra
 Gaium Domitiū.
 Ca. XLI. De dicacitate cuiusdā philosophi
 contra quendā libertū supbū. (cedonū.
 Ca. XLII. De dicacitate Philippi regis Ma.
 Ca. XLIII. De dicacitate contra regē Anti/
 gonum monoculum.
 Ca. XLIII. De dicacitate Hannibalis con
 tra Antiochū Syriæ regem.
- Ca. XLV. De dicacitate Dini cōtra quen/
 dam ipsum illudētem. (nē Veronēsem.
 Ca. XLVI. De dicacitate Dantis cōtra Ca
 Ca. XLVII. De dicacitate Petri Naui con/
 tra Hugutionē.
 Ca. XLVIII. De facetijs pauperū & inge/
 niosis remedijs in necessitatib⁹ adinuētis
 Ca. XLIX. De ingenio paupis (i generali.
 erga Cæsarē Augustū salutādū p coruos
 sic edoctos.
 Ca. L. De dicacitate alteri⁹ de eodem.
 Ca. LI. De eodem.
 Ca. LII. De eodem.
 Ca. LIII. De ingenio cuiusdam homunculi
 græci erga Augustum: quō suæ cōsultit
 Ca. LIII. De duab⁹ uis: qb⁹ (paupati.
 religiosi multi habuerūt magnas diuitias
 a dño Ioāne papa uicesimosecūdo.
- Tractatum ac capitulorū Tertij li/
 bri de Reb⁹ memoradis Annotatio.**
- Tractat⁹ prim⁹ est de Sollertia: astutia siue
 calliditate: opationes aut uerba hominū
 concerneñ.
- Ca. I. De Sollertia Lucij Iunij Bruti.
 Ca. II. De sollertia & astutia Romulij.
 Ca. III. De sollertia Mumæ Pompilij.
 Ca. IIII. De astutia Minois ac Lycurgi.
 Ca. V. De astutia & calliditate cuiusdā sū/
 mi sacerdotis idolatre circa initia urbis.
 Ca. VI. De sollertia. S. Africani maioris.
 Ca. VII. De astutia & sollertia Hānibalis:
 Fabij: Solonis & Themistoclis in genera/
 li: & Fabij in speciali.
 Ca. VIII. De astutia Publij Villij.
 Ca. IX. De astutia cuiusdā patris ad corre/
 ctionem filij.
 Ca. X. De astutia M. Volusij & Saturnini
 pscriptorū ad euadendū periculū.
 Ca. XI. De astutia ciuiū Tusculanorū ad
 uitandū furorem exercitus Romanorū.
 Ca. XII. De astutia Augusti Cæsaris ad de/
 prendēdū cōiuratiōes quæ fiebāt cōtra
 Ca. XIII. De astutia Otthonis. (eum.
 Ca. XIII. De astutia Galbæ principis sup
 iudicio iumentis.
 Ca. XV. De puido cōsilio Tiberij in dimit/
 tendo curiam Impatoris Augusti.
 Ca. XVI. De callido cōsilio M. Antonij in
 omittendo scribere orationes suas.
 Ca. XVII. De cuiusdā artificis calliditate
 ad magnificandū nomē suū.
 Ca. XVIII. De astutia cuiusdā serui: p quā
 fecit dñm suū Dariū regem esse Persarū.
 Ca. XIX. De reprehensione illoꝝ astutia qui
 nimias amicitias fugiendas asserūt gratia

Li. De Rebus Memorandis Annotatio

- uitandi honoris & laboris.
- Ca. XX. De exclusione aliorum astutia quae propter periculum odij futuri & meriti uitandas dicunt amicitias.
- Ca. XXI. De astutia Solonis fingentis se stultum: quo liberius posset loqui legem prius.
- Ca. XXII. De sibi figmento Vlyxis. (ciosa.)
- Ca. XXIII. De astutia Themistoclis contra inuidiam Lacedaemoniorum uolentium impedire refectioem murorum Atheniensium.
- Ca. XXIII. De astutia Hannibalis ut increpare non possit a suis Carthaginensibus de proelio.
- Ca. XXV. De consilio Demosthenis dato mulieri pauperculae quae receperat depositum.
- Ca. XXVI. De astutia Aristotelis super titulo quorundam librorum a se factorum.
- Ca. XXVII. De astutia cuiusdam Atheniensis: qui ut uitaret mortis periculum: publice petijt dignitatis gradum.
- Ca. XXVIII. De astutia rustici asinarii contra Alexandrum: per quam mortem uitauit.
- Ca. XXIX. De astutia Anaximenis philosophi contra Alexandrum per quam saluauit ciuitatem euertendam.
- Ca. XXX. De astutia cuiusdam contra opinionem communem notatis mysterium statuae publicae & litterarum suarum.
- Ca. XXXI. De astutia Castrutij contra Licium dispensatorem suum apposita in ambiguitate scripturae.
- Tractatus Secundus est de Communi hominum sapientia in factis uel dictis & de exemplis eorum.
- Ca. I. De intentione auctoris in hoc tractatu.
- Ca. II. De sapientia Scipionis Africani circa erudiendos homines indomitos & inexptos.
- Ca. III. De commedatione hominis si malorum ne aduersitate seipsum domantis.
- Ca. IIII. De sapientia practica Caesaris Augusti ad auandum subditos ad bonum & uirum.
- Ca. V. De quibusdam uerbis sapientiae: quae aliquando dicuntur ab insanis quibusuis notabilia.
- Ca. VI. De sapientia uerbo Impatoris Vespasiani dicto cuidam Mechanico Romano ad commodum plebis.
- Ca. VII. De sapientia Titii Impatoris circa cognitionem gratiae dei in captione ciuitatis Hierusalem.
- Ca. VIII. De sapientia lege lata a populo in Senatu Romano super exceptione Massiniae regis & regimine sui ab eorum impio.
- Ca. IX. De alijs duobus casibus in quibus idem Senatus sapienter prouidit reipublicae.
- Ca. X. De sapientia Catonis in generali: & de quattuor suis dictis sapientibus in speciali.
- Ca. XI. De sapientia filio Licinij Fimbriae.
- Ca. XII. De sapientia Marci Agrippae in tenendo concordiam: Et de exhortatione Marci Tullij Ciceronis monentis fratrem suum ut imitetur sapientem uirum.
- Ca. XIII. De sapientia consilio Q. Ciceronis dato M. Tullio Ciceroni fratri suo: quod si seruasset: necatus non fuisset.
- Ca. XIII. Qualiter Seneca sapientia consilio usus ut mortem uitaret cessit bonis: quam tamen uitare non potuit.
- Ca. XV. De sapientia consilio Varronis: in expendendo pro aliquo bono saltim duodecimam partem temporis eius quod quis expedit in suo cotra.
- Ca. XVI. De sapientia doctrina Fausti Crassici: & aliorum plurius sapientium cotra dictum diuinatum & eorum falsa uaticinia.
- Ca. XVII. Quod sapientes nunquam debeant intendere in uerborum auctoritate secundum Domitianum.
- Ca. XVIII. Quod sapientia secundum Afranium est filia memoriae: & efficacius habet ex rerum experientia quam ex libris.
- Ca. XIX. De sapientia dicto Pacuuij loquentis de his qui habent sapientiam in ore & in uerbis: & non in factis.
- Ca. XX. De quadam poetica fictione Aristophanis: per quam statim humana uitae monstratur illusio ex falsis & breuibus gaudijs suis.
- Ca. XXI. De sapientia uoluptatis: quae potius demencia est: optata hostibus populi Romani.
- Ca. XXII. De sapientia optatu cuiusdam manidam hostis Romani Imperij: ut donis corrumpti posset: qui citius perire posset ipsum.
- Ca. XXIII. De sapientia demonstratione periculosi statim Tyrannici: facta a Dionysio Syracusano Tyranno Damoni.
- Ca. XXIII. De sapientia dicto Iugurthae contra corruptam uenialitatem Senatorum urbis.
- Ca. XXV. De alio sapientia dicto Philippi regis Macedonum in epistola ad Alexandrum.
- Ca. XXVI. Qualiter Olympias mater Alexandri sapienter castigauit filium dulci admonitione quia se dicebat filium Iouis.
- Ca. XXVII. De sapientia correptione Alexandri sui ipsius a uanitate: ex occasione Olympiadis matris suae.
- Ca. XXVIII. De sapientia doctrina regis Cyri de perpetuitate aeternae & immortalitate mentis.
- Ca. XXIX. De sapientia dicto Themistoclis: Potius uelle dare filiam uiro sine pecunia: quam pecuniam sine uiro.
- Ca. XXX. De sapientia consilio Damocletis dato Atheniensibus ut complacerent Alexandro.
- Ca. XXXI. De sapientia abrogatione legum & restitutione earum facta per Agesilaum: ut extra ordinariam iustitiam exerceret.

Tractatum & Capitulum.

- Ca. XXXII. De sapiētib⁹ dictis Attici Solonis: sup uarietate & æq̄nimitate tolerātia ipsi
 Ca. XXXIII. De sapiēti dicto Chironis (us. Ionis Lacedæmonij scripto in tēplo Apollinis: Nosce teipsum.
 Ca. XXXIII. De sapiēti doctrina Cleoboli Lyndij: & Comici Terentij: & Flacci: In cūctis seruare modum.
 Ca. XXXV. Q² raro fideiubēdū sit, p̄ alio sc̄m Thaletē Milesiū: & q² de⁹ introspicat mētes sicut exteriora.
 Ca. XXXVI. De sapiēti uerbo Biātis: Plures mali: Et de alio uerbo eiusdē: uel Stilbonis: Oīa mea mecū porto.
 Ca. XXXVII. De sapienti doctrina Pittaci sup tempe expendendo.
 Ca. XXXVIII. De sapiēti uerbo Periādri:
 Ca. XXXIX. De sapiēti (Meditatio totū. tissima lege Lycurgilata Lacedæmonijs.
 Ca. XL. De sapientia Pythagoræ philosophi: Et de reformatiōe ciuitatis Crotonis & legib⁹ ibi datis p̄ eum.
 Ca. XLI. De Socratis sapiētissima doctrina circa diuinā orationē: desiderioꝝ moderatiōe: cognitionē sui: hypocrisis fugā & malorū tolerantia.
 Ca. XLII. De documētis sapiētib⁹ Platonis circa uitandā uoluptatē: circa reipublicæ beatitudinē: & sui admīstrationē: ac diuini auxiliij in cūctis inuocationē.
 Ca. XLIII. De sapiēti dicto Xenophontis: eosdē labores faciliores esse in principe q̄ in milite: Et de ratiōe ipsius.
 Ca. XLIII. De sapiēti doctrina Aristotelis ad assistendū principib⁹ sine periculo: Et ne se quis laudet aut uituperet: ac ut quis fugiat uoluptates: deq² cognitiōe creatoris p̄ cognitiōe creaturæ mūdiālis: de electiōe q̄ Theophrasti philosophi per factū in morte sua ut succederet i auditorio scholæ suæ.
 Ca. XLV. De sentētia sapiētis Theophrasti: Pro magno & insigni amici cōmodo tenuis infamia subeūda est.
 Ca. XLVI. De sapienti doctrina Isocratis: Prudentē in cōuiuio pauca loqui.
 Ca. XLVII. De Epicuro & ei⁹ sapiētib⁹ dictis ipsiusq² falsa p̄fessione philosophiæ.
 Ca. XLVIII. De sapiēti cōsilio Indidis dato Lacedæmoniesib⁹ ne crederēt cuidā alteri malo cōsilio apparenter bono.
 Ca. XLIX. De uirtute & cōtinētia Xenocratis: & sapiēti cōsilio tacēdi.
 Ca. L. De sapiēti & breui dicto Heraclidis: comparātis cursum mūdi & tēpus: fluminis in idem reuertenti.
- Ca. LI. Quis debeat dici beatus & quis nō sc̄m Anaxagorā philosophū.
 Ca. LII. De dicto Hecatonis: Si uis amari:
 Ca. LIII. Q² Cretes inimicis suis (amari⁹ malū nō optāt q̄ delectationem ex mala cōsuetudine pueniētem.
 Ca. LIII. De consilio Panætij philosophi cōtra insultus & pericula huius mūdi.
 Ca. LV. De sententia Possidonij discipuli
 Ca. LVI. Q² sc̄m Anacharsē (Panætij philo. leges urbiū simillimæ sūt araneæ:
 Ca. LVII. Q² rez expe⁹ (telis: & q̄re horrentia & plura uidere: multū cōfert ad sapientia acquirendam.
 Ca. LVII. De sapiēti p̄citate & deliberatione Simonidis sup questione: Quis aut
 Ca. LVIII. Q² sc̄m Aristophanē (quis esset de⁹ stophanē leo nō est educāsus i ciuitate: & qd hoc significet.
 Ca. LIX. De doctrina Phyladidis Histronis dicētis: In sc̄na nil magis magno duci cōuenire: q̄ cogitare p̄ subditis.
 Ca. LX. De sapiētib⁹ puerbij & doctrinis Publij histronis tam ex libris: Senecæ q̄
 Ca. LXI. Q² sc̄m Laetiani (ex Saturnalib⁹ berij uictoria hūana ē instabilis: & q̄ p̄cedit sequi: & q̄ uincit postea uincet.
 Ca. LXII. De puerbij uulgarib⁹: & ipsorū cōmēdatiōe i generali & i speciali.
 Ca. LXIII. De cōtēptu diadematis inoiati regis sc̄m Valerij.
 Ca. LXIII. Q² nullū mai⁹ supplicij de hoste optari potest: q̄ papa fiat sc̄m Hieronymi
 Ca. LXV. De Roberti regis Siciliæ sapia: & prudēti dispositiōe q̄ ad oīa in morte sua.
 Ca. LXVI. De sapia Maphei uicecomitis Mediolani: & de sapiēti recuperatione perditæ patriæ suæ.
 Ca. LXVII. De religioso qui conuiuium ad crastinum refutauit: quia crastinum
 Ca. LXVIII. De sapienti (non habebat usu & doctrina Brixienis circa eruditiōe propriorū liberorū.
- Tractatū ac capitulorū Quarti libri de Rebus Memorandis: In quo de puidētia tertia parte primæ uirtutis scilicet prudētiæ tractat: Annotatio.**
 Tractatus primus est de Coniecturis.
 Ca. I. De Appio Claudio q̄ cautissime p̄spiciēdo uidebat Romanorū uirtutē negocijs alijs segnitieq² marcescere.
 Ca. II. De snia puidētissima Quinti Metelli dubitantis an uictoria Romanorū in Carthaginē lætabilior an formidabilior esset

Li. De Rebus Memorandis Annotatio

Ca. III. Qualiter Scipio Nasica praeuidens mores Romanorum in pace ruituros: aduersatus est sapientissimo Catoni: censiens pernitus delenda esse captam Carthaginē.

Ca. IIII. De prudentia Lucij Syllae regnantis quam habuit de Iulio Caesare inope adhuc adolescente: & qualiter Pompeium admouit ut caueret illum puerum male praecinctum.

Ca. V. De transitu a coniectura Iulij ad coniecturas aliorum Caesarum.

Ca. VI. De coniectura Theodori: quam habuit de Tiberio discipulo suo quem lutum sanguine maceratum uocitabat.

Ca. VII. De coniectura Tiberij de Caio Caligula: dicentis illum suo omnique exitio uiuere ac uenenosum & mortifera mundo animal Romae alii.

Ca. VIII. De coniectura Domitij in natiuitate Neronis filij sui: dicentis ex se & Agrippina coniuge sua nihil nisi abhorrendum & publice nociturum potuisse percreari.

Ca. IX. De coniectura Vespasiani circa successione duorum filiorum suorum in Imperio.

Ca. X. Qualiter Iosephus praeuidit Vespasianum bellum agiturum: per Neronem futurum esse Caesarem.

Ca. XI. De transitu a Caesare: quae sua prudentia tantam admirationem memoriam meruerunt: ad eos in quibus & prudentia miratur & consilium.

Ca. XII. De prouido consilio Herennii (laudantis) qui Romanum exercitum apud Caudinas furcas captum inclusumque: uel prorsus liberari cum honorificetia: uel ex toto interimiri consilio.

Ca. XIII. De prouido consilio Hannibalis (luit. nis Carthaginensis ut Hannibal ab exercitu abstraheret: & maneret inter ciues).

Ca. XIII. Qualiter Achit praeiudicium ciuibus cauendum esse adolescentem Periclem.

Tractatus Secundus est: De oraculis.

Ca. I. Quid sit oraculum secundum Senecam.

Ca. II. De responsio illuforio: quod dedit Appiano Claudio quaedam diuinatrix dicta Phe.

Ca. III. Qualiter Nero percontator mathematicorum & idolorum: responsis fallacibus frequenter in uita & in morte illusus fuit.

Ca. IIII. De duplici oraculo seu responsio factis Traiano per Apollinem in templo Helio.

Ca. V. De responsio illuforio quod accepit Caius Caligula in templo fortunae.

Ca. VI. De responsio quod accepit Vespasianus in monte Carmeli.

Ca. VII. De oraculo dato Atheniensibus in ad.

Ca. VIII. De responso (uentu Xerxis. dato Lacedaemonijs).

Ca. IX. Qualiter in consilio obscurus: in adulando pro daro fuerit idem Apollo: & de laude Socratis.

Ca. X. De simili adulatio ad Lycurgum (cratis.

curgum: de quo uero responsio Gygi regis Lydo.

Ca. XI. De responsio illuforio quod (cum dato accepit Croesus rex Lydorum).

Ca. XII. De simili responsio quod accepit Pyrrhus rex Epirotarum: Et de responsio Crassi.

Ca. XIII. De responsio deceptorio quod accepit Philippus rex Macedonum.

Ca. XIII. De responsio simili dato Alexandro Epirotarum regi.

Ca. XV. De responsio Cleophanti dato: inter quos de eorum redargutione quae eiusmodi oraculis tractat Tertius de Naturali diuinatione (credunt. natiōe: quae maxime somnium consistere creditur).

Ca. I. De Sibyllis & eorum oraculis: (dicitur. quae quaedam diuinitatis familiaritate ad intimum ueri fontem propius accedere uidentur).

Ca. II. Quid de somnijs M. Tullius Cicero.

Ca. III. De somnio Tarquinij superbi (censerit).

Ca. III. De somnio Publij Decij.

Ca. IIII. De somnio ruricolae Romani.

Ca. V. De somnio Caij Gracchi.

Ca. VI. De somnio diui Iulij Caesaris.

Ca. VII. De alio somnio eiusdem.

Ca. VIII. De somnio Calpurniae uxoris.

Ca. IX. De somnio Artorij (Iulij Caesaris medici diui Augusti Caesaris).

Ca. X. De somnijs patris & matris diui Augusti: quibus secutura eius praesignata est celsitudo.

Ca. XI. De somnio Quinti Catuli.

Ca. XII. De somnio M. Tullij Ciceronis de.

Ca. XIII. De somnio Senecae (Augusto. de Nerone).

Ca. XIII. De somnio Vespasiani Augusti.

Ca. XV. De somnio Galbae Imperatoris.

Ca. XVI. De somnio Otthonis Imperatoris.

Ca. XVII. De somnio Cassij.

Ca. XVIII. De somnio Rufi equitis Romani.

Ca. XIX. De somnio cuiusdam innotati.

Ca. XX. De somnio Croesi regis Lydorum.

Ca. XXI. De somnijs Astyagis regis Medorum.

Ca. XXII. De somnijs Alexandri magni re-

Ca. XXIII. De somnijs (gis Macedonum. ducum nobiliu: & de somnijs poetarum &.

Ca. XXIII. De somnio (philosophorum. Hamilcharis Carthaginensis ducis).

Ca. XXV. De somnio Hannibalis ducis Car-

Ca. XXVI. De somnio matris (thaginensis. tris Dionysij Syracusani).

Ca. XXVII. De somnio mulieris cuiusdam de eodem Dionysio Syracusano.

Ca. XXVIII. De somnio matris Phalaridis agrigentini.

Ca. XXIX. De somnio Alcibiadis.

Ca. XXX. De somnio Socratis.

Ca. XXXI. De somnio Eudemij. (monidis).

Ca. XXXII. De somnijs poetarum: Et primo Si

Tractatuū ac Capitulorū:

- Ca. XXXIII. De ſonio Sophoclis.
 Ca. XXXIII. De ſomnio cuiuſdā Arcadis
 inoiati: q̄ ſociū ſuū a Caupone iugulari ui
 Ca. XXXV. De q̄dā q̄ ſomniauerat (dit,
 ouum ex lectulo pendere.
 Ca. XXXVI. De uaria inēpretatiōe ſom-
 niſ Curſoris q̄ p̄noctē æſtimauit ſe curru
 Ca. XXXVII. De inēpre (q̄drii iugo uehi-
 tatiōe ſomniſ alteri⁹ curſoris q̄ ſe i aqlam
 trāſſormatū ſomniauit.
 Ca. XXXVIII. De ſomnio mulieris quæ
 uidit ſigillata ſe genitalia habere.
 Tractat⁹ Quart⁹ ē de Vaticiniſ furētū: nec
 nō & de præſagiſ ac diuinatiōib⁹ moriē.
 Ca. I. Q̄ fidē præbētib⁹ furētū uati⁹ (tiū.
 ciniſ: ipſi q̄ ſi furere uideant⁹.
 Ca. II. De uaticinio remigis mentecapti de
 furura ſtrage Græciæ.
 Ca. III. De uaticinio furibūdi Cornelij.
 Ca. III. Q̄ tolerabilior ſit opinio de præ-
 ſagiſ morientū q̄ de uaticiniſ furentiū
 Et de uaticinio Heſtoris morientis apud
 Homez: Ac cuiuſdā rhodij apud Poſſi/
 Ca. V. De uaticinio Auguſti Cæſ (doniū
 ſaris morientis.
 Ca. VI. De uaticinio moriētis Claudij prin
 Ca. VII. De uaticinio Therameſ (cipis.
 nis Athenienſis morituri.
 Ca. VIII. De uaticinio Calani Indi de mor
 Ca. IX. De uaticinio moriē (te Alexādri.
 tis Adelectæ: de filio ſuo Aeternio.
 Tractat⁹ Quint⁹ de Haruſpicio & Augurio
 Ca. I. De inuentione Haruſpiciæ.
 Ca. II. De augurio: & q̄ præcipui fuerit au-
 gures: unde etiā initiū habuerit.
 Ca. III. Quo tpe Auguria primū obſeruari
 cepta ſint. Et de Actio Nauio q̄ nouacu/
 Ca. III. De augurio mor (la cotē ſcidit.
 tis Iulij Cæſaris.
 Ca. V. De auguriſ Octauiaui Auguſti.
 Ca. VI. De dracōe Tiberij Cæſaris a formi
 Ca. VII. De augurio Gal (cis deuorato.
 bæ Imperatoris.
 Ca. VIII. De augurio Veſpaſianoz.
 Ca. IX. De haruſpice Germaniæ q̄ ob au-
 guriū Romam miſſus fuit.
 Ca. X. De auſpicio per qd̄ Vehioz ciuitas
 Ca. XI. De augurio (a Romanis capta.
 ſerpentis qui Syllæ apparuit.
 Ca. XII. De auſpicio Gaij Flaminij: & irri-
 ſione haruſpiciæ.
 Ca. XIII. De augurio Caij Cracchi.
 Ca. XIII. De augurio M. Claudij Marcel.
 Ca. XV. De augurio Hoſtilij Mantini.
 Ca. XVI. De augurio Marci Craſſi bellū
 Parthicū ingreſſuri.

- Ca. XVII. De augurio C. Octauij cōſulis.
 Ca. XVIII. De augurio Pompeij magni.
 Ca. XIX. De cōmendatione Marci Marcel
 li qui auguriū contempſit.
 Ca. XX. De auſpicio Roſcij hiſtrionis.
 Ca. XXI. De augurio Deiothari regis.
 Ca. XXII. De apibus Platonis & formicis
 Ca. XXIII. De augurio Thebaſ (Midæ.
 noz ex cantu galloz gallinacioz.
 Ca. XXIII. De augurio Lacedæmonioz
 Tractatus Sextus de Omini (ex ſimia.
 bus & Portentis.
 Ca. I. Q̄ nihil contra naturā fiat: ſicet aliq̄
 Ca. II. De omine exclamo (fieri uideant⁹.
 re Romani militis accepto: q̄ dixit: Star-
 tue ſignū: hic optime manebim⁹.
 Ca. III. De omine Aemilij Pauli ex Tertia
 filia ſua accepto.
 Ca. III. De omine Ceciliae Metelli.
 Ca. V. De omine Petilij circa Latū montē
 Ca. VI. De omine Craſſi: Solē ſe relictu⁹
 Ca. VII. Quō primo hoies ad (aſſerētis.
 omina & deinceps ad act⁹ ac geſtus deuter
 Ca. VIII. De omine Furij Camilli. (nerūt
 Ca. IX. De omine aſini a Caio Mario uifi.
 Ca. X. Quō hęc uanitas ominū eradicāda
 ſit: Et cōtra Auguſtū Cæſarē q̄ hęc obſer
 Ca. XI. De aquila quæ tentorio (uauit.
 Auguſti inſederat omen.
 Ca. XII. De omine Liuiæ parturientis.
 Ca. XIII. De gallina quæ cū ramo laurice
 cidit in gremiū Liuiæ Auguſtæ.
 Ca. XIII. De omine qd̄ habuit Galba
 Impator p̄ imperio ſubeūdo.
 Ca. XV. De omine Veſpaſiani.
 Ca. XVI. De portētis ſolis: lunæ ac alijs p̄/
 Ca. XVII. De boue hūa (digloſis oſtētis
 na uoce locuto: & q̄buſdā alijs portētis.
 Ca. XVIII. De portentis tpe Heinrici ſepti
 Ca. XIX. De horribili portento (mi uifiſ.
 hominis uifi ſuper equo.
 Ca. XX. De monſtro q̄ drupede cū huma/
 no capite in agro Veronenſi nato.
 Ca. XXI. De puero bicorpore nato in agro
 Florētino: de quo inferi⁹ carmiā ponunt.
 Ca. XXII. De hoie q̄ p̄ quadraginta dies
 abſq̄ cibo uixit: & de muliere i germaniā
 quæ p̄ triginta ānos abſq̄ cibo fuiſſe nar/
 Ca. XXIII. De uipera in galea Açoſ (raſ.
 nis uicecomitis Mediolanenſis reperta.
 Tractatus Septimus de Stratagematibus.
 Ca. I. De excuſatiōe auētoris apud lectōrē
 cum de modeſtia locutur⁹ ſit: cur ab hoie
 petulantiffimo exordiū ſumpſerit. (ro-
 Ca. II. De Tiberij pricipis primæuo iſtitu/
 Finis

Frāncisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerū Memorandum Liber primus Incipit.

Tractatus primus: De Ocio & Solitudine quorundam Clarorum uirorum.
De ocio solitarij ac diuisione eiusdē: & de quo ocio auctor uelit tractare: Ca. I.

Ed mihi cuncta uersanti: cum id solum temporis uixisse uidear qd ocio /
sus aut solus uixi: uisum est non aliūde q̄ ab ocio & solitudine potissimū
ordiri: non modo q̄ hic plurima & maxima uita meā solatia p̄cessisse
nouerim: sed q̄ multis etiam claris uiris iactatis iuter curarum fluctu hu-
ius portus quāsitum remediū recordabar. Cæterq; cum solitarij ocij duo
sint genera. Illud somno & inertia amicu: qd̄ quidam lucifugæ sectanē
qui uillis suis utunt̄ pro sepulchris: & in illis sese infodiūt uiuentel: nulla
re alia q̄ ocij cognomine gloriosi: nō litterato tantū: sed uiro etiam obscœnū atq; indignū
cōmemoratione prætereo. Alterum illud attingam non tam urbis odio q̄ litterarū & uir-
tutis amore constitutū: unde animo uel studioq; cupido uel ad ea intēto de qb̄ proxime di-
cturus sum: gratissima proueniūt alimenta: ut hinc merito uelut a primo dicēdoq; fonte to-
tus narrationis descendat exordium. Quem uero nūc historicus illustrissimæ cohortis sta-
tuā signiferū: nisi quē poetici laboris primū ducē in Africā meā libris statuisse nō poenitet.

De Ocio Scipionis Africani primi: Ca. II.

Cipio ille qui primus agnomen Africani rebus gestis uirtute meruit: amator soli-
tudinis atq; ocij fuit. Itaq; spiritū domitorem gentiū & militare illud corpus bellis
exercitum auresq; castrosq; & tubarū fragoribus oppletas huc referre consueuerat:
non ut uirtus ocio langueret: sed ut sese mēs uarietate negotioq; distracta colligeret: q̄ obrē
neq; sibi unq̄ ociosus perpetua mentis occupatione grāde aliquid moliens: neq; sibi solus
unq̄ uidebat̄ altissimis atq; pulcherrimis comitatus curis: neq; theatrū aut uulgi plausum
quærebat: rerum suarū plaudente memoria ac conscientia testimonio contentus. Iure ergo
dicere solitum accepim⁹: Nūq̄ se minus ociosum esse q̄ cum ociosus: nec min⁹ solum q̄ cū
solus esset. Idq; ipsius Africani non mediocre æmulū Marcum Portium Catonē scriptū
reliquisse auctor est Cicero.

De Ocio Scipionis Africani secundi: Ca. III.

Vius nepos & ipse Africanus Scipio: sicut laboris supra fidem patiens: sic ociosa cu-
pidus quietis solus sæpe cum Lelio rusticari pegrinariq; solit⁹ creditur: Interdūq;
littorib⁹ Italicis uagabundus: expugnatricē illam Carthaginis Numantiaq; dexte-
ram ad marinas conchulas lapillosq; candidulos inter legēdos inclinasse. Sic enī ad id qd̄
superat negotiū: ocio breuissimi temporis animū recupabat. Verecunde hæc apud Cicero-
nem reuerēterq; narrant̄: eos incredibiliter: ne uera deseram: repuerascere esse solitos cū rus
ex urbe tanq̄ e uinculis euolassent.

De ocio Marcij Tullij Ciceronis: Ca. IIII.

Vces bellorum memoro: Marcus Tullius Cicero post innumerabiles labores quos
in republica pertulit: post tam multa discrimia: quæ sibi ille turbulentissim⁹ consu-
latus: & cum improbis certamen imortale pepererat: fracta tandem libertate ciuitū
uelut puppe submersa nudus ornamentis suis omnib⁹ enauit: inq; ocium secessit: in quo
quidem rura peragrādo: sicut ipse de se loquitur: sæpe solus erat. Sed qd̄ negotiū quæso cū
illius ocio: quæ frequentia cū illius solitudine conferenda est? Quā licet ipse casum patriæ
miseratus grauit̄ defleat: inde tamen ad omnes populos peruenta diui ingenij monumē-
ta fluxerūt. Plura enim ibidem: ut ait idem: breui tempore: euersa q̄ multis annis stāte re-
publica scripsit. At qui fatum suū declinare nō ualuit: in tempestate tutus: in portu naufra-
gium passus est.

De ocio Mutij Sceuolæ: Ca. V.

Vtius Sceuola diuini pariter & humani iuris illa ætate consultissim⁹: a procella fo-
mri fugiens in ocium & pilæ & alex calculoq; ludo fertur operam dedisse: eaq; uicissi-
tudine rerum mole prægrauatum ingenium releuasse: Et his quidem ocia uitæ di-
uerticula contigerunt.

De ocio Epaminūda Thebani: Ca. VI.

Ed ne ab hac illustrium cōmemorationis rerū alienigenæ sese fortassis exclusos putent: Epaminūdas Thebanus quem apud præstantissimos auctores uel primū uel inter primos Græciæ duces semp̄ inuenio: Cuiq; litterarum studiū ac philosophiæ doctrina tanta inerat ut mirabile uideretur: sicut Iustinus historicus ait: unde tam insignis militiæ scientia homini inter litteras nato. Is inquā cum quo Thebanorū omnis gloria: ut aiunt: & orta simul & extincta est: & suauitate musica gemino labori debitum ocium exornans: præclaræ quidem: ut est apud Ciceronem: græcis fidibus cecinisse dicitur.

De ocio Achillis: Ca. VII.

Imile apud Homerum de Achille: qđ ducē suū imitati nostri quoq; uates afferūt. Id quidem prone suscipimus & habemus ppositi nostri testem: clarissimū adolescētem siue fictum suspicamur ab Homero & eiusdem sententiæ auctor est excellentissimus poeta. Profecto nunq; id in eo quem nobilitandū proposuerat sibi ficturus: ni laborio sã militiæ alternam ocij remissionē necessariã iudicasset.

De ocio Socratis: Ca. VIII.

Ed alio spectare arbitror: qđ de Socrate scriptū est: cum iam senior foret uacare fīdib; cœpisse: Nō enim apud me similitudinem ueri habet: tantū uirū illa ætate præsertim discendi potius gratia tam paruæ rei tempus impendisse: q̄ discendo docend; fatigatus talis ocij solatium quæsiuisse. Qđ parci; miror dum eundem arundine crucibus inserta colludentem infantulis suis intueor: qđ cernens familiarissim; sibi risisse fertur Alcibiades.

De ocio Roberti regis Siciliæ: Ca. IX.

A **a** T ne semper uetustissimis imoremur: sitq; aliquis & ætati nostræ loc;: Robert; hierosolymitanus & Siculus: rex regum: & philosophorū huius æui meo princeps iudicio: per singulos dies statutis horis: e medijs regiæ uitæ turbinib;: in ocium uelut in aliquam quietissimam stationem sese conferre consueuerat. Illic multiplex ei quondam exercitium dum tulit ætas: uni tandem cuncta cesserunt. Fuit illi in urbe Neapolitana palatio confine pomerium: præaltis circumseptū mœnib; & pelago non modica ex parte circumfluxum. Huc modo cum paucis: modo cum ingenti procerum caterua quotidie ueniens: balista lusitabat. Idq; tam sedulo: ut confestim (tantum erat & tam ad omnia uersatile cœlestis acumen ingenij) eius artificij magistrōs post tergum linqueret. Quæ res primū non hostibus modo: sed suis quoq; minus uenerabilem fecisse creditur: ignorantibus q̄tū negociorū sub illo ocio tegetetur. Qđ ubi tandem rebus ipsis innotuit: contemptus omnis in admirationē & gloriam uersus est. Interfui ego sæpenumero dum dimetiendis icib; ac cliuis singulorum sagittas internosceret: Interea tamē dum eundo & redeundo tempus teritur: & senile corpus recrearet & acres subiectorum controuersias uixq; extricabiles populorum nexus absolueret. Quid notissima replicem: Constat hunc inermē ludentemq; (qđ omnes uidimus) armatos exercitus fudisse & grauißima sæpe discrimina: non tantū a suorū perculisse ceruicibus: sed etiam ne appropinqrent prouidisse. Deniq; non alit; q̄ si balista illa cunctorum transfodisset oculos: suorū semper peruertisse consilia. Et ille quidē nuper indignum præsentia tanti regis orbem deserēs: migravit ad superos: Ego autē q̄uis erga illius memoriam uaria hominū studia: præcipue Italicorū meorum dissonantes opiniones nouerim: quia tamen non illius aut huius aurium uoluptati: sed nudæ re; ueritati studio: Roberti nomen in operis mei primordijs fulgere uolui: & cum præfatiōe ueniæ si forte cui molestus sum: quotiens illum rerum qualitas obtulerit liberius iam sine adulationis suspitione: nisi fallor: de morib; eius loquar. Nullum mihi gratificandi propositum: nulla spes quæ nōnunq; a uero scriptorum animos auertunt: me quidem uera memorare conscientia mea (si illi parum fidei est) testis est mors. Breui quidem fore cōfido ut unica pestis tot tandem confutata uirtutibus conticescat & gelido saltem abeat sepulchro: Nunc quoniam properantem calamum longa rerum series expectat: de ocij satis dictum est.

B

Tractatus secundus: De studio & doctrina aliquorum Illustrum uirorum:

De continuatione præcedentis tractatus cum isto & sequentibus: Ca. I.

Vperest de studio tractare: Quæ nam enim præcedentium erat & sequentium oportunior iactura: Nempe præcedentibus tam cognata materia est: ut si ocium demas: studium turbidum & inquietum relinquitur: At si studium detrahis: inglorius torpor & pigro situ marcidus carcer est ocium. Ita fit ut hoc in illius requie fundatum: illud huiusmodi laboribus semper ornatum sit. Rursus & illud constat memoriæ ingenioque & eloquentiæ: de quibus securis tractatibus agendum est. Nullum omnino post naturam ipsam maius certiusque patrociniū fore quam uerementem animi applicationem ad eandem summam cum uoluptate quam studium uocant: ex quibus solidum constat doctrinæ nomen. Quocirca dilatis medijs: principium finemque connectens: hunc studio simul & doctrinæ locum dedicaui. Verum quibus quod omnium gentium pace dixerim & Regiæ urbis ueneratio & excellens rerum gloria mereatur: ut posthabita ratione temporum: in exemplorum relatione primū semper Romana locum teneant: uix hic tamē mihi uideor narrationis initium reperturus: propter id uidelicet quod Theodosius Macrobius haud quidem ignobilis scriptor ait: soli sapientiæ studio deditos: ut abunde Græcia tulit: ita Romanam nesciuisse. Sed quid agam scio: Rimabor exercitus Romanos forumque lustrabo & uel ex armatis legionibus uel ex forensi strepitu studiosas & contemplationi deditas animas eliciam.

De studio huius Cæsaris: Ca. II.

Iuues Iulius Cæsar: quem armorum laus & uictoriarum gloria cælo exæquarunt: a studio litterarum medio quibus in bellorum furore non abhorruit: nunquam secessisse & ipse gloriatur & magni consentiunt auctores. Accedit operum fides: præter adolescentiæ suæ libros: quos publicari dum bibliothecas ordinat: Augustus uetuit: multa iam prouectus scripsit famosissima. Siquidem & anni totius ordinem & bisexti rationem: & quicquid de mensura æui uetustioribus ad eam diem uel ignotum uel confusum fuerat: summo studio digessit: litterisque & memoriæ tradidit posterorum. Atque ut in Saturnalibus scriptum est: omnem inconstantiam temporis uagam adhuc & incertam: in ordine statæ diffinitionis coegit: & edicto palam posito publicauit. Scripsit Anticatores duos: scripsit & de Analogia auspiciorum. Rerum præter hæc a se gestarum: tam gallici quam ciuiliis belli: libros edidit: non a suis magis quam ab hoste laudatos. Marcus enim Tullius alioquin multum in Cæsare grauius inuexit: hos tamen libros erubuit illaudatos præterire. Commentarios inquit scripsit ualde quidem probandos: nudi sunt recti & uenusti: omni ornatu orationis tanquam ueste detracta. Sed dum uoluit alios paratam habere unde sumerent qui scribere uellent historiam ineptis gradum fortasse fecit qui illa uellent calamistris inurere: sanos quidem homines a scribendo deterruit. Eisdem Cæsaris libros: scriptor rerum suarum (ut fama fert) Iulius Cæsar: ut Suetonio uidetur hirtius: ita commendat: Difficillimam rem suscepi Cæsaris nostri commentarios rerum gestarum galliæ. Nec multo post: Quos utinam qui legerint inquit scire possint quam inuitus coeperim scribendos: quo facilius caream stulticiæ atque arroganticiæ crimine: qui me medijs interposuerim Cæsaris scriptis. Constat enim inter omnes nihil tam opere ab alijs esse profectum: quod non horum elegantia commentariorum superet: qui sunt æditi ne scientia tantarum rerum scriptoribus desit: adeoque probantur omnium iudicio ut præcepta non præbita facultas scriptoribus uideatur. Cuius tamen nostra maior quam reliquorum est admiratio. Cæteri enim quam bene atque emendate: nos etiam quam facile atque celeriter eos per fecerit scimus. Et hæc quidem ille. Sane de celeritate apud Suetonium habetur expressus ubi ait: Et hos libros & alios plurimos in quibus etiam poema quod interscribitur tanta cum uelocitate peregrisse: ut quosdam ex eis in Alpium transitu scripserit: ex citeriore in transalpinam galliam reuertens belli gallici temporibus: quosdam ipsorum bellorum ciuiliū sub Mutinense discrimen: quosdam ab urbe Romana in ulteriorem Hispaniam proficiscens: quam uiam simul cum studio diebus quattuor & uiginti perfecit. Incertum his similibus operibus linquens: utrum animi foret aut corporis an robore uel celeritate mirabilior.

De studio Augusti Cæsaris: Ca. III.

A d Iuus Cæsar Augustus diui Iulij filius: tam studiose paternis uestigijs inhæsisse traditur: ut grauissimis bellorum studijs & imperij curis oppressus & tot coniuratorum obsessus insidijs: horas & momenta colligeret: nec ullum tempus inutiliter labi sineret. Constat inter comedendum radendumq; uel lectioni operam dare solitum uel scripturæ: Inter crebra quoq; somni (cuius parcissimus fuit) inter bellaq; licetorum sibi uel cōfabulatorū solatium adhibere. Studia liberalia (ut Suetonius ait) ab ætate prima cupide & laboriosissime exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum & legisse & scripsisse & declamasse quotidie fertur. Itaq; uarij generis (ut ait idem) profaica oratione composuit. Itē orationes ad populum: & aliqua de uita sua tredecim libris Cantabrico bello nec ultra exposuit. Scripsit & Epigramatū libꝛæ & epistolarum ad amicos: conditum facetissima grauitate & luculentissima breuitate: quod opus inexplicatum & carie semesum: adolescenti mihi admodum in manus uenit: multum frustra q; postmodum quæsitus. Cæterum epistolæ aliquæ sparsim a scriptoribus referuntur: quarum indaginem studioso cōmittim⁹ lectori. Nec latinis modo sed græcis: nec rhetoricis tantum: sed & philosophicis delectatus ē: eo pertinēt q; Apollodori Pergamæ philosophi filiorum ei⁹ Dionysij & Canoris amicitia quæsuit: patremq; grandæuum iuuenis ipse secum: ne ullis locis aut temporib⁹ uacaret ab urbe Romana Apolloniam usq; perduxit. Ex utriusq; autem linguæ auctoribus quos studiosius lectitabat: illa cupidius hauriebat quæ uel præcepto uel exemplo ad eruditionē uitæ morumq; elegantiam pertinent priuatæ uel publicæ disciplinæ. Hæc & diligenter anōtata seruabat: & cum res exigeret uel amicos uel totos exercitus uel prouinciales aut urbanos magistratus illorum interiectione cōmonefacere solebat. In audiendis recitatorib⁹ poematum siue historiarum siue alterius generis inuentorum: mitis & patiens fuit. Omnino singulare hoc habuit: quia cum omnium præcipue principum quos sit: præsentia contemnere: uetusta mirari: iste unus ætatis suæ fauit ingenijs. Digna quidem sapientissimi extimatoris ueneratio: Quænam enī ætas illustrium apud nos ingenioꝝ fertilior fuit? Marcū Varronem: Marcum Ciceronē: Crispum Salustium: Titum Liuium: Anneum Senecam: Asinium Pollionem: Virgilium Maronem: Horatium Flaccum: Ouidium Nasonem: innumerabileq; alios uno tempore suis licet uiuendi gradibus distantes habuit: qui seinuicem uiderint uel uidere potuerint. Libros integros senatui recitare uel populo per edictum notos facere suetus erat: Inuentum paternum de temporis ratione unico errore comperto sup incerta laude paucis diebus emendauit: & ut est scriptum: in Saturnalibus: omnem hunc ordinem æræ tabulæ ad æternā custodiam incisione mādauit. Nec poetriæ expers fuit: Extat eius in Virgilium carmē breue quidem: sed nec humile nec insulsum: Aggressus & tragicum opus studio feruētī calle medio destituit deleuitq;. Librum uero uersibus hexametris consūmauit: cui nomen Sicilia: quo ego nōnunq; uelut clypeo aduersus obtrectatores meos uti soleo. Inter multa quæ impacatis mihi latratibus obiectant: peregrinum & inauditum poematis mei titulum fremētes: cui nomen est Africa: qd⁹ quidem uarijs hæctenus fortunæ repagulis dilatū: hæret inter manus diutius q; putabam. Sed ad inceptum redeo.

De studio Marci Varronis: Ca. III.

A n On indignaberis Marce Varro præponi tibi duos tam grandes uiros: quos sibi præpositos nec uniuersus olim orbis erubuit. Neq; nesci⁹ eram inter studia latinorum primum tibi locum eximiamq; laudem deberi memineram id tibi ab externis tributum & a nostris tantum præconiorum certatim a multis in unum hominem congestum: ut ipse si aurem applicueris erubescas: tametsi uera & meritis etiā nūc inferiora prædicentur. Sunt qui de te scribāt: Vir doctissim⁹ Varro: qui tam multa legit ut aliqd ei scribere uacasse miremur: tam multa scripsit q; multa uix quemq; legere potuisse credamus. Sunt qui te Romanorū omnium longe præcellentissimum putent. Sūt qui in hoc ne græcis quidem deferant: ut uir fide pius eloquioq; sacer Lactantius Firmianus: qui Institutionum suarum libris: neminem te doctiorem nec apud grecos uixisse cōfirmat. Atq; ut clarissimum ex omnibus tibi reddam testimonium: Marcus Tullius: & quod gratius audias i ipsius Academicorum libris: ubi nihil omnino firmandum: sed de omnibus dubitandum disputat: omnium te facile acutissimum dicit. Deinde uelut memor propositi: subsequitur: Et

Li. I. Traſtatus II. Ca. V. VI.

sine ulla dubitatiōe doctiſſimū. Sane qđ ad ſtudioꝝ tuorū attinet uigilias : q̄uis multa & uaria dici poſſent: nihil tamen amplius dicam q̄ quod in eiſdem Academicis dete uel potius tecum loquens Cicero: Sunt (inquit) uera iſta Varro: Nam nos in tanta urbe peregrinantes errātesq; tanq; hoſpites ueraces tui libri quaſi domum deduxerūt: ut poſſemus aliquando qui & ubi eſſemus agnoſcere: Tu atarē patriā: tu deſcriptiones temporum: tu ſacrorum iura: tu ſacerdotum: tu domeſticam diſciplinam: tu bellicam : tu ſedem regionum & locorum: tu omnium diuinarum humanarumq; rerum nomina: genera: officia: cauſas aperuiſti: Plurimum quidē poetis noſtris omninoq; latinis & litteris & uerbis luminis attuliſti: atq; ipſum uarium & elegans omnifere numero poema feciſti: philoſophiamq; multis locis inchoaſti. Hęc de Marco Varrone: Marco Cicero. Quibus ego nihil addiderim: niſi unum quo eorum quę dicta ſunt omnium creſcat admiratio: hunc illum non ſcribendo modo ſed legendo: breuis hominum uita uideatur: Nihilominus tamen interea ſub Pompeio magno militauit: & ab eodem bello piratico naualem promeruit coronam: celeberrimi particeps triumpho.

De ſtudio Marci Tullij: Ca. V.

Vem uero Varroni Comitem dederim: niſi quem modo teſtem dedi: Marcū Tullijū. Hos enī & ætas iunxit: & Plinius ſecund⁹: i libro naturalis hiſtoriæ ſeptimo: iuxta collocauit. Hic itaq; cum multum temporis philoſophiæ (ſicut ſæpe meminit) ab adoleſcentia tribuiſſet: repente in curas reipublicæ atq; in ambitionis laqueos delapſus: philoſophiæ ſtudium coactus eſt deſerere: ad conſulatum mox prouectus: in quē nefandiſſimorum ciuium omnis impietas: & (ut uerbo eius utar) neſcio quo pacto omnium ſclerum ac ueteris furoris & audaciæ maturitas erupit. At poſt conſulatus exitum: ſimultatum perennibus reliquijs uexatus: tot tantisq; difficultatibus obſeſſam traduxit ætatem: ut in philoſophia parum aut nihil ſcriberet: contentus eloquentiæ principatu. Poſtremo autem ubi a facie bellorum ciuiliū: in ocij ſolitudinem abiit: de quo paulo ante dictum eſt: ad intermiſſam diutiſſime philoſophiam iam ſenior reuertens: omnem in ea curam ac ſtudium poſuit: ut ciuibus ſuis ocio prodeſſet: quibus antea negotio profuiſſet. Itaq; libros innumerabiles uarijs de rebus ædidi pulcherrimos: quos qui ſe uel legiſſe iactat uel uidiſſe: q̄ id uere profiteatur ipſe uiderit: Mihi quidem uix unq; pegrinatio longior ſuſcepta eſt: ubi non incognitos Ciceronis ne dicam libros: ſed inaudita librorum nomina compererim. Philoſophiam ad id tempus non niſi græco cognitam ſermone: prim⁹ omnium latinis litteris illuſtrauit: Poetriam nō ſpreuit: ſed parū foeliciter temptauit: teſtis eſt Seneca: Eloquētia illum ſua: in carminibus deſtitutum: quod ipſum aliqua nunc etiam ex opusculis eius indicant: Tāta autem bonarum artiū ſegnities inceſſit: ut magna pars librorum eius ætati noſtræ perierit. In librorum quidem Marci Varronis interitu q̄ nec illud ſine noſtri temporis infamia contigerit: tamen ſtili forſan incultioris aſperitas utcunq; huiuſmodi negligentiam excuſet: ſed in operibus Ciceronis unde excuſemur nō intelligo. Ante omnes quidem deſectus eſt ſtudioſoꝝ choris reipublicæ liber: cui⁹ magnificentiam & ipſius Ciceronis & aliorum teſtimonio: excerptaq; inde particula coniecturari licet: tātillū nobis uel ad acūdū forte deſideriū uel ad præſenti⁹ cōuitiū reſeruatū eſt. Reliquū neſcio an unq; ſit recuperaura poſteritas. Vnus autē huic uiro & ſtudioꝝ & uitæ termin⁹ fuit immergentē ſeſe penit⁹ litterarū fontib⁹: indigna & i publicū dānoſa mors rapuit: De qua locus alter ueniet dicendi.

De ſtudio Tironis liberti Tullij: Ca. VI.

Bteſtantem audire mihi uideor Tironem: ne eum a tanto ſegregem patrono. Hic Marcus Tullij libert⁹: hō diligentiffim⁹: ut Aul⁹ Gellius meminit in libro noctiū atticarum: librorum patroni ſtudioſiffim⁹ fuit: eos uigilanter & diſponere & emē dare ſolitus. Bonum opus niſi quod libertini hominis cura cumulauerat: ingeniorū torpor effuſiſſet. Cōſtat hunc de patroni ſui iocis libros ædidiffe: & quicquid ſibi paſſim memoratu dignum acciderat: accuratiſſime colligentem in unam cōgeriem redegiſſe ne qua pars illius eloquij periret.

L. I. Trai&atus II. Ca. VI. VII. VIII.

De studio Crispi Salustij: Ca. VI.

Risus Salustius: nobilis ueritatis historicus. Sic enim de illo apud auctores ue-
 c rissimos scriptum uideo: Quo fidei⁹ res Africae completeretur: libros punicos
 pquisiuit peregrinamq; linguam per interpretem flagranti studio scrutatus est:
 quin & maria transgressus dicitur: ut oculis suis crederet de conditionibus locorum. Bel-
 lum Iugurthinu conurationemq; Catilinae compediofo & ad unguem (ut dici solet) ca-
 stigato complexus est stilo. Sed nullo famosior q; historiarum libro: qui aetati quoq; no-
 stra: ne certum eius stileam dedecus amissus est. Veterum quide testimonio illustris apud
 nos solo iam nomine superstes.

De studio Titi Liiij: Ca. VII.

- A Tq; ut moenia urbis egressi: non statim ex Italia fugiamus: quo studio putandus
 a est arsisse Titus Liius Patavinus: quo omnem Romanam historiam ab urbe
 conditam ad Caesarem Augustum cuius ipse claruit temporibus Centum qua-
 dragintaduobus uoluminibus scripsit: Opus ipsa mole mirabile stupendumq; praeser-
 tim quia in eo nihil raptim & tumultuario: ut aiunt stilo (quod quidam solent qui omne
 uerbum labijs oblatum scriptis mandant) sed tanta maiestate sententiarum tantaq; uer-
 borum modestia compleuit omnia: ut ab arte eloquentiae non multum abesse uideantur.
 B Sed heu quantam aetatis nostrae maculam: Hui⁹ tam ingentis tamq; egregij operis uix por-
 tio subest: exigua quidem: cum in decades: uel ab ipso conditor uel quod magis reor a fa-
 stidiosis postmodum lectoribus sectum foret: ex quattuordecim non nisi tres decades su-
 persunt: prima scilicet: tertia & quarta. Secundam quidem ipse ego hortante quondam sa-
 crae memoriae Roberto Siciliae rege: summa sed haecenus inefficaci diligentia quaesui.
 Atq; utinam falsus uaticinator inueniar: Cito enim nisi mores hominum mutantur: de
 hoc euenturum uereor: quod olim proposuerat Gaius Caligula nequissimus tyrannor:
 de quo est apud Suetonium Tranquillu: quod Titi Liiij historiam: & Virgilij poetae li-
 bros & imagines: paru abfuit quin ab omnibus bibliothecis amoueret: utq; ingenio ui-
 ri huius clarissimo: nubem obliuionis quam non attulit imperiosa crudelitas: auferat sen-
 sim incuriosa segnities.

De studio Plinij secundi: Ca. VIII.

- A Ecce Plini secunde Veronensis: a Tito Liiuo disiungam: a quo nec aetate nec pa-
 n tria longinquus es. Tu quidem q; uis equestribus militijs industrie functus: pro-
 curationes quoq; splendidissimas atq; continuas summa integritate admini-
 strasse perhiberis: ueruntamen tantam liberalibus studijs dedisti operam: ut non nisi te-
 mere: plura quis in ocio q; tu inter tam multas occupationes scripsisse memoretur. Veni
 minora sileam: trigintaseptem Romanae totidēq; naturalis historiae libros ad Vespasianu
 principem: uberrima florētissimaq; sermonis elegantia descripsisti. Sed quot praedatos ue-
 rustatis auctores: tot posteritatis pudores ac delicta commemoro: quae quasi non conten-
 ta propriae celeritatis infamia: alieni fructus ingenij ac maiorum fastidij uigilijq; elabo-
 B ratos codices: intolerabili negligentia perire passa est. Cunctq; nihil ex proprio uenturis da-
 ret: auitam hereditatem abstulit. Primum nempe Plinij opus: in quo (ut est apud Tran-
 quillum) omnia bella tractauerat quae cum Romanis unq; gesta sunt: ex oculis nostris eua-
 nuit: nec usq; superest: tot ego quidem talium satis ardens explorare audierim. Hoc autē
 & quicquid in hanc sententiam questus sum: non ad minuendum post nascituri populi stu-
 dium retuli: quin dolorem meum poti⁹ effundens & aetati curiosissimae in quib⁹ non oportet
 rerum tam honestarum prorsus incuriose soporem ac torporem exprobrans: Equidem
 apud maiores nostros nihil querimoniae similis inuenio nimiumq; nihil iacturae cui⁹ ad
 nepotes nostros si: ut auguror: res eunt: forte nec sensus ullus nec noticia peruenisset: ita
 apud alios integra: apud alios ignorata omnia: apud uenturos lametandi materia. Ego
 itaq; cui nec dolendi ratio sed nec ignorantiae solamen adest: uelut in confinio duorum po-
 pulorum constitutus ac simul ante retroq; prospiciens: hanc non acceptam a patribus
 querelam: ad posteros deferre uolui.

Li. I. Traſtatus II. Ca. IX. X.

De ſtudio Marci Catonis: Ca. IX.

Vnc calle medio Romam rurfus quaſi maieſtatis aut ſacrilegij reus retrahor : eo
 n qꝫ Marcum Catonem illum ſenem : qui apud alios ſcriptores primum in hac acie
 locum tenet ſilentio ſupprimens abierim : cuius tam uahemens ſtadium fuiſſe cõ/
 pertum eſt : ut ex quo primum litterarum dulcedinem guſtauit : nulla unqꝫ alia dulcedine
 diſtrahi potuerit : Non bellorum curis : non uictoriarum læticia : non gloria triumphorũ
 quibus ornatiffimam ætatem egit. Itaqꝫ quod de paucis ſcriptum utranqꝫ rem conſũma/
 te præſtitit : Si arma ſumpſiſſet : natum in armis crederes : Si ſe ad ſtadium uertiſſet : inter
 litteras educatum. Et quod magis mireris : non hoc ſibi propoſitum fuit ab infantia quã/
 do altius impreſſa difficilius auelluntur : ſed latinæ litteras ætate modo prouectus : græ/
 cas uero ſenio grauis attigit : cum maxime fugere ſolet animus mortalium : tũc acrius in/
 ardeſcens cupiditate diſcendi : ſcripſit libros rerum uariarum ac multarum eloquentia ue/
 ruſta : quorum omnium clariffimus eſt liber Originũ. Fuit autem : ut Plinius ait : & trium/
 pho & cenſura ſuper cætera inſignis : magis tamen etiam nunc : Nam claritatem litterarũ
 præceptiſqꝫ omnium rerum expetendarum datis generi Romano : inter prima uero agrũ
 colendi omnium conſeſſione optimus & ſine æmulo agricola : Vitam quidem iniurijs ſtu/
 mulatam : procellis inquietam duxit. Hinc ſibi uelut gubernatori egregio : ex tempeſtate
 B maritima non minus gloriæ partem qꝫ laboris. Quater eum & quadageſies cauſam di/
 xiſſe teſtis eſt Plinius. Et cum nemo ſapius accuſatus : ſemper tamen abſolutus fuit : Qꝫ
 niſi fallor & ſummæ innocentie & importuni rigoris indicium uideri poteſt. Deniqꝫ ſe/
 xto & octogeſimo ætatis anno : cum a cæteris uitæ officia deſeruntur : accuſatus ad capita/
 lem cauſam : non adhibuit aduocatos : ſed progreſſus in roſtra : cauſam ipſe ſuam conſtã/
 tiſſime defendit : adeo ut nec linguæ tarditas : nec cerebri ſeu laterum fragilitas : nec ulla
 proſus mutatio in tam longæuo oratore poſſet intelligi. Vnde autem in ætate quaſſa ac/
 ruenti tanta rerum omnium integritas : Nimirum hoc illi ſtadium iuge præſtabat : & ut
 iſtis Valerij uerbis utar : omnia in ſuo ſtatu æqualis ac perpetua industria continebat.
 Nec ad ſuiſplius tantum quin ad aliorum quoqꝫ defendendam cauſam hic ſibi animꝰ ea/
 demqꝫ affuit facultas. Sub ipſum enim lōgiſſimæ finem uitæ : aduerſus accuſationem ſin/
 gularis : & tamen maxime florentis oratoris Galbæ ſe oppoſuit : Hiſpaniamqꝫ prouinciã
 quam inuenis armatus manu uicerat : inermis ſenex lingua defendiuit.

De ſtudio Roſcij hiſtrionis: Ca. X.

Ngens & pene ridiculus a Marco Catone ad Roſcium hiſtrionem deſcenſus : Ipſe
 i tamen ne hinc ubi eum alij ſcriptores admiferunt : excludatur obſecrat : ne ue de il/
 lo inter bibliothecæ penetralia loqui pudeat : pro quo non puduit Marcum Cice/
 ronem in foro loqui : & (quod mirari cogit) populum Romanum obiurgare : quia is agen/
 te geſtum Roſcio tumultuoſus : nec ſatis attẽto ſilentio fuiſſe uidebatur. Deniqꝫ pro quo
 habitam orationem ſcriptis mandare non piguit : Profecto enĩ ad quamlibet artium ap/
 plicetur animus intentione uahementi : ad præſentem materiam ſpectare poteſt : Nam
 quid refert : Artes uariæ : ſtadium unum eſt. Roſciꝰ itaqꝫ ludicræ artis famoſiſſimus ma/
 giſter : tanto illam ſtudio exercuit : ut nullum populo niſi domi prius examinatum actum
 exprimeret. Qua diligentia eo proſectus eſt : ut apud ipſum Ciceronem ſcriptum eſt : mirã/
 dam eorum impudentiam qui agerent in ſcena geſtum inſpectãte Roſcio. Et ſequitur hu/
 ius dicti ratio : Quis enim ſeſe commouere poteſt : cuius ille uitia non uideat : Hinc ſibi cõ/
 tigit : & ut nomẽ ingens & largas opes quæreret : nec uulgo ſolum : ſed clariffimis uiris ac
 principibus ciuitatis acceptus foret : præcipueqꝫ Ciceroni : cui tam familiariter notus fu/
 it : ut eum Cicero accuſatum publico iudicio defenderet. Conſtat præterea (ut in Saturna/
 libus ſcriptum eſt) contendere Ciceronem ſolitum cum Roſcio : utrum ille ſæpe eandẽ ſen/
 tentiam uarijs geſtibus efficeret : an ipſe eloquẽtiæ copiam diuerſo ſermone pronunciaret.
 Quæ res ad hanc fiduciam Roſcium attraxit : ut librum conſcriberet : quo eloquentiam
 cum hiſtrionia compararet : hinc ſcilicet motus quod altera uocis ſono : altera corporis
 motu : latentes affectus animi : diuerſa quidem uia : ſed pari repræſentare uideatur indu/
 ſtria. Hic eſt Roſciꝰ ille qui inter cæteros magni nominis : Lucij Syllæ chariſſimꝰ : & ab eo/
 a 5

dem dictatore anulo aureo donat. Tanta deniq; (ut Macrobius ait) fuit gratia & gloria: ut mercedem diurnam de publico mille denarios sine gregalibus solum acciperet.

De studio Aesopi histrionis: Ca. XI.

T ne artifices factis & professione simillimos stilo separem: Aesopus & arate & arte & opibus & gloria & amicitia Ciceronis: postremo rebus omnibus Roscio pene par fuit: nisi q; arte scaenica librum quem me legisse meminerim nō scripsit: studio certe non inferior. Ambos deniq; ad audiendū uidendumq; Horrensium & eloquio clarum & multo maxime motu corporis conspicuum: imitandi studio simul curiā frequentasse notum est. Sed iam satis multa de nostris: Hinc mihi procul ab his littoribus nauigandum: & in amplissimum studiorum pelagus prora flectenda est.

De studio Archimedis: Ca. XII.

A Væ nam uero ab Italiae finibus digresso prior tellus occurrit Trinacria: quæ ipsa
 q olim (ut aiunt) Italiae pars erat: nunc Italiae insula est. Libet ergo orationis meae cymbam in portu Syracusio parumper alligare: dum salutato Archimede: proficiscor in Graeciam. Hic Syracusis ortus: illic uixit: illic obiit: quæ res licet pure terminis artatum indicet: animus tamen eius nullis circumclusus finibus sed maria & terras & cœlum omne percurrens meditatione liberrima: quo penetrare acies humana non poterat: oculis mentis intendit: eoq; claritati euasit: ut aut summū aut summis parem locum teneat: unicus: ut Lilius ait: spectator cœli siderumq;. In altissimis quidē questionibus quas cœlestium indago disseminauit in terris: magna pars dissidentium hoc utitur patrono. Studium enim summum fuit naturæ opus: quatenus homini licet repræsentare: Primus omnium sphaerā acri artificio meditata est: in qua cœli speciem solisq; lunæ atq; errantium reliquarum diuersitates & motus: non tantum animis sed oculis etiam nostris expressit: fugacissimū cursum temporis ingenio dimensus. Effecit idē (ut Ciceronis uerbis utar) q; ille qui in Timæo ædificauit mundum Platonis deus: ut tarditate & celeritate dissimilimos motus una regeret conuersio: quod in hoc mūdo fieri sine deo nō potest: ne in sphaera quidem eosdem motus Archimedes sine diuino ingenio potuisset imitari: Stupendū & incredibile prorsus inuentum: nisi mundus ad hoc omnis uteretur. Nec cœlestium sed & terranorum mirus artifex geometriæ peritissimus: repertor machinarum quibus obfidionem patriæ aduersus Romanum exercitum & Marcellum ducē un⁹ seniculus haud dubie tardior fecit. Cuius ingenij ueneratio hostis etiam meruit fauorem: sed eum immodica mentis intentio inefficacem reddidit. Capta siquidem ad extremum urbe: cum eam diripiendam dux permetteret iusto militum furori: unum de tot milibus excepit Archimedem. Ille nihil aut extremis casibus motus: aut publici sentiens tumult⁹: figuris geometricis quas in puluere designauerat totus impendebat. Introgessus interea unus ex militibus Romanis: inter rapinæ sitim & imperatorij præcepti memoriam hæsitabundus elato mucrone supra uerticem: rogat⁹ ut nomen suū ederet: iubebat. At is (oculos atq; aures ingens animi cura concluderat) ferociter percunctanti certum aliquid ostendere non ualens: opposita tantum manu ne puluerem sibi suum confunderet: obsecrabat: Miles cōtemptorem ratus interfecit. Cuius mortem miseratus dux Roman⁹: imunitatem frustra sibi destinatam in affines ei⁹ transtulit: sibi uero qd̄ unum supererat honorem tribuit sepultura. Quā quidem multo post tempore deiectam: & suis etiam ciuibus incognitam: Marcus Tullius inter densissimos uepres se reperisse: ut ignorantibus indicasse cōmemoratur: ut in Tusculano suo scribēs: Quātus homuncio: cuius semirutum bustum sparsoq; cineres inuenisse gloriatur Romani princeps eloquij: Fortasse prolixius q̄ propositi necessitas exigebat in illius memoriam dicta sint: cuius historiam nusq; deinceps in hoc opere occurruram reor.

B

C

De studio Pythagoræ: Ca. XIII.

A N Græciam transfretanti: primus Pythagoras occurrit philosoph⁹ & philosophici nominis inuētor. Hic Sami Demarato patre genit⁹: locuplete negociatore: longe locupletior ipse negociator mox futur⁹. Deinde ab ætatis suæ primordijs: sapientiæ pariter atq; honestatis arduum ac laboriosissimū callem ingressus: natalis soli de

reliquit angustias toto orbe peregrin^o. Siquidem ut in historia poeticis uerbis utar: Vir fuit hic & ortu Samius: sed reliquerat una & Samon & dominos odioq; tyrānidis exul spē te erat. Ecce iam actus prim^o spūs egregij seruiēti patriæ libere: exilium prætulisse. Sed qđ sequitur uerum est. Isq; licet cœli regione remotus: Mente deos adiit & qđ natura negarat Visibus humanis: oculis ea pectoris hausit. Sic est profecto: de nullo fere philosophorū tot feruntur arcana: quibus in multis uelut uiator nouus raris signatum uestigijs iter agens: a recto deuiasse: & si dici fas est delyrasse uideatur. Non alienum est referre quod de hoc uiro in Tusculanis libris scribit Cicero: testem afferens uirum Pontiu Heraclidem: ut ipse asserit dictum. Narrat enim usq; ad illam ætatem omnes qui in rerum occultarum iuestigatione uersabantur: habitos & uocatos fuisse sapientes: Ipsum ea tempestate Pythagoram Sicutem peruenisse: & cum Leonte eius loci principe de nonnullis reb^o doctū atq; elegans habuisse colloquium: Qđ princeps admirā: quæ nam sibi ars esset percontatus est: Pythagoras uero gloriosum illud uetustatis nomen erubescens: artis nullius titulum usurpare: se quidem philosophum esse respondit. Inauditum ille rursus nomen admirans: ut uim ei^o exponeret orauit. Cui Pythagoras: p̄similis mihi uita hæc mercato cupiã celeberrimo uidetur: Ut enī quidam uiribus aut celeritate contendūt: nihil præter palmam uictoriae petentes: quidam distrahendis comparandisq; mercibus lucrum spectant: alij neutrum omnino cogitantes: solo uiuendi noscendiq; studio trahuntur: quod genus hominū præ cæteris liberale & ingenuū uidetur: sic in istam quam degimus uitam: uelut in mercatum maximum conuenisse omne genus hominum uidemus: quorum alij gloriam: alij lucrum aucupantur. Quia uero perpauci spretis omnibus quid agatur studiose circumspiciūt: cognitionem rerum & nihil aliud quærentes: hos enim nondum certe sapiētes: sed sapientiæ amatores: id est philosophos uoco. Et hæc quidem de inuentione huius nominis: quod intantum post enituit: nostris uerbis alieno diximus testimonio: qđ nec indigna memoratu res ut præsertim de Pythagora nobis institutus erat: nec alter oportunior dicendi locus uidebat. Nunc ad propositum reuertamur. Iste est Pythagoras qui ardenti rapiēdæ uirtutis studio & in ægyptum profectus: transacti temporis noticiam & a sacerdotibus ægyptijs in Persidam: inq; ipsam (ut Iustin^o ait) Babyloniā: syderum cursus omnemq; cœli rationem ac mundi originem a Persarum magis: Cretam deinde Spartamq; rediens: ab eorum sapientibus mores egregios: Minoisq; & Lycurgi instituta p̄didicit. Fuit & Pherecydis Syri discipulus: illius antiqui qui primus omnium dixisse reperitur: animam imortalem: opinionēq; sanctissimam ab illo susceptam Pythagoras confirmauit. Cuius rei Cicero testis in Tusculanis est. Deniq; in eam partem Italiæ quæ tunc magna Græcia dicebatur transgressus est: multisq; suis memorabilib^o monimētis æditis Metaponti diem obiit. Vir magnus imprimis & qui non nominis solum inuentor: ut Cicero idem ait: sed rerum etiam amplificator fuit: priuatimq; & publice præstantissimis institutis & legib^o Italiā exornauit. Hui^o autem tam uahemētis studij & tam copiosæ doctrinæ fructum: uenerationem quandam singularem uiuens moriensq; percepit. Sed de hoc alibi.

De doctrina Platonis:

Ca. XIII.

E Platone (qđ Salustius ait de Carthagine) melius erat tacere q̄ parum loqui: ne tamen aut ipse unde laudem meretur silentio tegatur: aut mihi torpor ex admiratione surreperit: cerptim memorabit. Hic antiquissimo uerumq; nobilissimo genere: multum ipse nobilior Athenis ortus: eruditus a Socrate: patria & præceptore clarissimis: breui tamen sicutrunq; superauit: ut nihil aut Socrati illo discipulo foelicus contigerit: aut Athenis illo ciue gloriosius. Habuit & præceptores alios: Dionysium imprimis scripturarum rudimentis: Aristonem Argiuū in palæstra: in qua luctator exercitatissim^o euasit. Picturæ quoq; artem nō liquit intēptatā. Adhuc & Tragœdias scripsit: tamq; illi poetandi fiducia incesserat: ut ad eius professionem aspiraret: nisi magister Socrates hoc eius propositum mitigasset: ad altioris gloriæ desiderium attollens. Heraclidis primū sectator fuerat: deditus tandem Socrati coæquæuis suis post se relictis: ipsam Socratis doctrinā & ornauit eloquentia & rationibus armauit. Vbi uero Socratem sibi mors eripuit: ne quid omnino temporis amitteret: quibus iam eloquio & sapientia cœlo par esset omni iudicio: tamen ægyptios sacerdotes adiit: & ad quem mundus certatim discendi studio confluebat: ipsum ab alijs discere non puduit. Inde autem Astrologiæ peritissimus discedens: ad Theo-

dosium Cyrenaicum præclarum illius temporis geometricum profectus est: Quibus om-
 nibus uelut undiq; conquisitis mercibus instructus: per Pythagoræ tandem uestigia in
 Italiam uenit. Inuenisse ibi eum: tum multos: tum Archytam Tarëtinum Timæumq; eos
 cognouisse & ab eis didicisse Pythagorea omnia: auctor est Cicero: Imprimisq; immortalita-
 tem animæ a Pherecyde (ut aiunt) repertam: a Pythagora susceptam: inexpugnabilib; ual-
 lauit argumentis. Inter Pythagoræ successores artiori amicitia complexus est Timæum ex
 Locris oriundum: Sub cuius nomine præclarissimū librum scripsit. In omni sane Pythago-
 rea doctrina: nō min; castitatis imitator q̄ ingenij fuit. Præter hæc etiā ad Indos & ad ma-
 gos penetrare decreuerat: fecissetq; nisi eum uelut in portu bellorum tempestas ī patria te-
 nuisset: Vbi nihilo segnius interea Parmenidis ac Zenonis inuentoribus se dedit: ex mul-
 torum scilicet ingenijs libans quod mox refusus erat in plurimos. Scripsit equidem diui-
 na potius q̄ humana facundia libros multos. Et ut de eo quæ scripta sunt ad contextū re-
 feram: primus omnium tripertitam philosophiam copulauit: & sibi inuicē necessariae partes
 nec pugnare inter se tantū modo: sed etiam mutuis se adiuuare auxilijs ostendit: Nam q̄-
 uis de diuersis officinis hæc essent ei philosophiæ mēbra suscepta: Naturalia Pythagoreis:
 Dialectica rationalis atq; moralis ex ipso Socratis fonte: unū tamen ex omnib; & quasi p-
 prij partus corpus effecit. Et cum princeps harum familiarum impollutas sententias & in-
 choatas auditoribus tradidisset: hic eas tum ratione limādo: tum orationis angusta hone-
 stissima specie induendo: perfectas atq; etiam admirabiles fecit. Hacten; alienis uerbis usus
 sum: tempus est ex me aliquid loquendi. Hinc igitur ualidissima philosophiæ radix exoriet:
 in plurimos postea sectarum ramos dissidentibus ingenijs diuisa. Itaq; iure optimo: non
 Græci tantū: sed Marcus Cicero & omnes doctiores latinor; uno ore uel Platonem sibi glo-
 riæ philosophor; principem appellāt: uel qui minus: hunc uel illum gloriæ sibi tribuūt col-
 legam: Alij Plotinū ut Macrobi;: alij Xenophontē ut Aulus Gelli;: Ita de collega fortassis
 aliqua: de Platone nulla questio est. Nec sum nescius ab hac tanta Platonis laude quosdā
 (ut Tulliano eos nomine designē) plābeios & minutos: uel si Senecæ uocabulo uti malim:
 cathedrarios philosophos discordare: qui non aliter q̄ in magno exercitu seditiosum uul-
 gus & ignauū magnis clamorib; permiscēt: nouosq; sibi duces faciunt: iusti imperij deser-
 tores: Quib; igitur militibus licet obstrepant innumeris: paucos uel graecorum uel latinor-
 rum obijciam: quorum cōgressu nec anceps bellum sit nec necessaria sentētia: constatq; ali-
 os fortassis a pluribus Platonem certe a melioribus laudatum. Sed de hoc multa loqui lo-
 cus dehortatur: ne scilicet a rerum narratione in contentionis studium transisse uideamur:
 Præstat igitur cœptū sequi: & ne uulgatum ingeram: lectorem (si forte nescis) admoneo
 extare lib; elegantem Lucij Apuleij Madaurensis illustris Platonici: qui liber inscribit de
 Platone. Illic qdē & ipsi; p̄ sapiā & tempus originis & parentū fratrumq; ac præceptor; noīa
 & studia & peregrinatiōes & patrimoni; modum: deniq; tanti uiri opiniones celebres ac fa-
 mosa: de deo: de Ideis: de mundo: de anima: de natura: de tempore: de stellis erraticis: de
 animalibus: de prouidētia: de fato: de dæmonibus: de fortuna: de partibus animæ & cor-
 poreo singulari domicilio: de sensibus: de figura corporis humani ac dispositione membro-
 rum: de diuisione bonor;: de uirtutibus: de triplici uirtute ingenior;: de tribus causis appe-
 tendorū bonorum: de uoluptate: de labore: de amicitia inimicitiaq;: de turpi amore: de tri-
 bus amoribus: de speciebus culpabiliū hominū: de statu & moribus atq; exitu sapientis: de
 ciuitatibus: de republica: de q; eius institutione legibusq; optimis: De his inquā omnibus
 succincta breuitate cōspicuū nec iam cōnū cognitu reperiet tractatū: De initio quidem mū-
 di idem sibi qdē nostris: cuius contrarium successori eius Aristoteli uisum est: mundū non
 cœpisse: ut testat Cicero in primo Tusculanar; questionū libro: Licet Apuleius in hac eū
 opinione uariantem dicat. Cæterum tamen ab initio huius operis decreuissim;: ne quid ali-
 unde q̄ ex secularibus litteris sumptum interfererē: siue ignorantia aliarum mihi conscia:
 siue ideo ne res distantissimas importuna permixtione confunderem: tamen cum ad hunc
 tantum philosophiæ antistitem tamq; religioni nostræ consentaneū uentum foret: temper-
 rare mihi non potui quo min; præfixam stilo metham parumper excederem: idq; ab ipso re-
 cognoscerē: qdē nō modo noster sed seq̄ces etiā sui memoriæ pdiderūt. Igit aduētū suo in
 ægyptū quē supra retuli: præ astrologiā: prophetarū quoq; rit; ac doctrinā didicisse Plato-
 nē fama ē. Qdē & ipse Apulei; uitæ actūq; singulor; eius diligentissim; scrutator asserit: Et

B

C

Li. I. Tractatus II. Ca. XV.

gloriosus pater Augustin⁹ in libris q̄s de christiana doctrina ædidi: curiosius exeq̄r. Nar-
 rat enī fuisse suis t̄pib⁹ hæreticos q̄ dixerāt saluatorē nost̄r: non propriā sed platoniam ha-
 buisse doctrinam: ex ratione temporis blasphemiam colorantes: q̄ prius Platonis philo-
 sophiam q̄ Christi euangeliū esse cōstaret. Quæ calumnia per sanctissimæ memoriæ Am-
 brosiū Mediolanensem episcopum ita conuicta est: ut ostenderetur Platonem poti⁹ quæ
 uera sensisset: non quidem ex ore saluatoris quem uidere non potuit: sed ab ipsius præconi-
 bus lōge ante præmissis accepisse. Siquidē quo tempore in ægyptum uenit: seu sorte seu di-
 uinitus: illic inuenisse Hieremiam: a quo propheticum suscepisset arcanum: quod (ut dixi)
 successor eius Apuleius q̄uis multo breuius nec expresso Hieremiæ nomine consensit: Idē
 tamen Augustinus in alijs postmodum libris in quibus ciuitatem dei ædificat: & aduersa-
 riam subuertit: in hanc ipsam historiam reuersus: excussa diligentius annorum serie com-
 perit q̄ de Hieremia scripserat non fuisse possibile: quia Hieremias scilicet centum ānis an-
 te Platonis originem prophetasset. Addit & aliam impossibilitatē: Negat enim translationē
 septuaginta interpretum ex hebræa in græcam linguam potuisse ad Platonis noticiam p̄-
 uenire: quæ celebrata fuit regnante apud ægyptios Ptolemæo: & ut fieret insistentē: annos
 circiter sexaginta post Platonis mortem. In hac igitur difficultate perplexus Augustinus: p̄-
 coniecturas egreditur: opinaturq̄ Platonem ut in sua doctrina tantam seruet cum catholi-
 ca ueritate concordiam: seu ueterum forte quibusdam libris edoctum: seu potius iuxta il-
 lud apostolicū: Quia q̄d notū est dei: manifestum est in illis: deus enim manifestauit illis:
 & quæ sequuntur: seu (i quod magis inclināt & multis indicijs impellitur) ut quodāmodo
 pro ueritate consentiat: quæ sc̄z ille uir acutissimi & ad discendū insatiabilis ingenij: sicut in
 ægyptias: sic & in hebræas litteras alicuius interpretis colloquio penetrarit. Vndecunq̄
 sane hæc tam ueritatis amica philosophia manauerit: quā dei donū fuisse nemo dubitat:
 q̄ta sit inter illius opinionis & christianorū fidem paritas: qui scire uolet: legat ipsius Augu-
 stini Cōfessionū librum septimū: ubi reperiet in omnib⁹ fere quæ de uerbo dei dicunt a no-
 stris: Platonem consentire: præterq̄ in susceptione humanæ carnis: ubi non cōtradixit ille
 sed siluit. Hinc est q̄d in eisdem Cōfessionū libris scriptum est: Cæterum philosophorū scri-
 pta plena fallaciæ & deceptionū sc̄dm elementa huius mundi quod ait apostolus: In Pla-
 tonicis autem modis omnibus prædicari deum & eius uerbum. Sed ego uideo q̄ cupide
 in idem quod mihi contingere meditabar incubuerim: deinceps igitur in perpetuū cohi-
 bebo: finis quidem uitæ quia studioꝝ Platonis fidelissim⁹ testis erit: non est prætermitten-
 dus: sub capite morientis Stephanionis numeros constat inuentos: ut non min⁹ uere de hoc
 q̄ de carne Adæ dici possit: q̄ unus fuerit & philosophiæ finis & uiuēdi: Obijt annis qua-
 tis uno & octogita exactis (mira res dictu) ipso suo natali die: Q̄obrem ut in epistola qua-
 dam meminit Anne⁹ Seneca: Magi qui tunc forte Athenis erant: immolauerūt defuncto:
 ampliōris fuisse sortis q̄ humanæ rati: quia cōsummasset perfectissimū numerū: quem no-
 uem nonies multiplicata componūt.

D

E

F

De studio Aristotelis: Ca. XV.

T apud Aristotelem minus temporis exigam: causa est mora longa: q̄ apud præce-
 ptorem traxi. Accedit q̄ quæcunq̄ ferme de ipsius laudibus dici possunt: iam uul-
 go & scholasticis omnibus nota sunt. Sed quoniam illustria nomina recensentē tan-
 tam uiri doctrinam siluisse nefas est: quid aliud de ipso dicam q̄ q̄d Macrobius: Hic uir
 tantus nihil mihi uidetur ignorare potuisse accepimus a græcis: Hodie etiam apud eos
 Platonem propter ingenij singulariorem quandam altitudinem diuinum: Aristotelem uero
 propter scientiæ ubertatem demoniū dici. Innumerabilia de hoc extunc magnorum ui-
 rorum testimonia sed res tam clara ut teste non egeat. Itaq̄ non sum multus in conquiren-
 do quid a singulis in hui⁹ gloriā conferat. Marcus Cicero cū summo ingenio scientiæq̄ co-
 pia præditum dixisset de eodem loquens: Aristoteles inquit longe omnibus (Platonē sem-
 per excipio) præstans & ingenio & diligentia. Eandem sententiā ferre uidetur Augustinus
 ubi in ipsis libris de Ciuitate dei: post memoratū proxime supra sermonē habitum de Pla-
 tone sic adiecit: Aristoteles Platonis discipulus: uir excellētis ingenij & eloquij: Platoni qui-
 dem impar: sed multos facile superans. At si cōmentatorem eius Auerroim audire uelim⁹:
 iuratus testis ubi res exigat firmabit: naturam in hoc uirō fecisse potētia extremū: compa-
 rantemq̄ sibi quempiam ridebit: Ego utrosq̄ audiens silebo: & si loqui cogar: dicam illud
 pastorium carmen: Non nostrum inter uos tantas componere lites.

A

B

De studio Socratis: Ca. XVI.

P Eruertit ordinem temporū maiestas rerum. Primus omnium Socrates humanā doctrinam singulari studio complexus: philosophiā usq; ad eum diem circa stellarum cursus & cœli dimensiones uarijs ambagibus hæsitantē in terras attraxit: & in urbibus atq; intimis mortaliū præcordijs propagauit: Incipiens de animorū morbis ac motibus remedijsq; & uirtutibus tractare: moralis primus artifex (ut ait Valerius) uitæ magister optimus.

De studio Demosthenis: Ca. XVII.

S Ed ubi Demosthenem relinquo: quo nemo unq; laboriosius: nemo per plures oblutantis naturæ difficultates in altū reptauit: Perplexitatē linguæ: exilitatem uocis: fragilitatē laterum: & impotentes arterias adiecerat ei fors nascendi: una ex aduerso studij assiduitas fregit hæc omnia: oris torporem: sæpe qd̄ exprimere nequibat: iterū do discussit: operosa exercitatione uocis ac laterum remedium adinuenit: ut in quibus maxime sibi displicuerat: in eisdem postea aures auditorū singulari demulceret. Plurimos uersus uno spiritu per montem oppositum impigreq; gradiens reddebat. At ne in contionibus fori murmur ac dissonum uulgus horresceret: iuxta procellosum pelagus undis obstrepentibus plenoq; interdum lapillis ore perorabat: ut inde digresso & talibus impedimentis libero nil difficile uideretur. Eleganter itaq; Valerius habuisse hunc cum rerum natura certamen dicit: sed uictoriam retulisse. Quorsum uero tantis laboribus: Si me interrogas: ad summū eloquentiæ fastigiū: qd̄ non segnius apud suos: q̄ apud nos Marcus Tullius apprehendit ac possidet. Et iste quidem tenax propositi: atq; amantissimus litterarum: sequens uero etiam amentissimus uidetur.

De studio Democriti: Ca. XVIII.

D Emocritus imoderato studiorum impetu euectus: existimansq; imprimis magnamolientibus onerosam diuitiarū sarcinam: reseruata sibi ad necessarios usus modica parte patrimonij: residuū patriæ suæ dono dedit. Qd̄ ne quis exiguum putet: tantas fuisse opes: ut patri eius laus impensa fuerit: Persarum regem cum illo immenso exercitu mille milium armatorū habuisse conuiuam. Sic iam leuior expeditiorq; profectus Athenas ad studioꝝ fontem: assiduo disciplinarū haustu discendi sitim compescuit: Minus mirum facit charior abiecta sarcina. Siquidem ratus idem uarias imagines quæ per oculos corporeos in animam irrumpunt: cogitationis acumen obtundere: ut huiusmodi phantasmatis aditum obstrueret: oculos sibi passus est erui: Hæcq; in historijs Græcorū contineri auctor est Aulus Gellius. Apud Ciceronem quidem ita scriptum ē: Democritus luminibus amissis: alba scilicet & atra discernere nō poterat: at uero bona: mala: æqua: iniuqua: honesta: turpia: utilia: inutilia: parua: magna poterat sine uarietate colorum: licebat uiuere beate: sine notione rerum non licebat: Atq; hic uix impediri aciem conspectu oculorum arbitrabat. Et cum alij sæpe quod ante pedes esset non uiderent: ille infirmitatem omnē peragrabat: ut nulla extremitate consisteret. Hæc ille. Mihi uero cui minus est animi inuestigatione quidem ueritatis: cuius desiderio Democritus ardebat: ad excitandum animum non leue calcar habere uidetur oculi: quoniam si philosophandi principium fuit admirari: unde oro crebrius atq; profundius q̄ per oculos admiratio in animū descendit: Quæ obrem flagrans huius propositū miror: sed inane consilium obstupesco.

De studio Carneadis: Ca. XIX.

C Arneades non segnius sed aliquāto modestius: Neq; enī sensus sibi corporeos abscondit: sed eorum usum rationis imperio subiecit. Tanta quidem intentione ferebat ad id quod mēte conceperat: ut quocunq; se uoluerit totus illic esset. Deniq; ad mensam sedens: non cibum potumq; sumere: non sumptum ad os ferre meminisset: nisi Mellissa quædam quæ sibi pro coniuge seruiebat: apprehensam leuiter dexteram: ad obsequium neglecti corporis retulisset. In hoc profecto uerificatum est qd̄ philosophis placet: docto uiro cogitare esse uiuere. Sic enim uixit quasi cogitationibus aleretur. Idem disputaturus cū Chrysippo: hellebori haustu sese ante purgabat: & aduersus acutissimū hominē suū aciebat ingenium. Inter has curas octogintanouem ætatis annos nusq; interrupto studio trālegit. Hic est ille Carneades quem graues & indecisas Peripateticorū & Stoicorum lites: honorarij more arbitri diffinire solitum: auctor est Cicero.

De studio Chryssippi.

Ca. XX.

n On differam Chryssippū : qui disputator an illa queator eximius : octogita uitæ suæ annos ita parti⁹ est : ut plus dimidio in unius ingentis uoluminis studiū impenderet : nec residui temporis momentū perire passus. Itaq; tam multa scripta addidit : ut ad eorū cognitionē cōmunis hominū uita nō sufficiat. Studiū laudo : Subtilitatē hominis laudarem : nisi occurreret qđ apud Senecam inueni : Chryssippi acumē inquit in seipso frāgitur : qđ de uno dictum : innumerabiles tangit.

De studio Cleantis :

Ca. XXI.

h Vius : ut Ciceroni placet : magister : ut uult Valeri⁹ : discipulus Cleantes : & studiosior & uiuacior fuit : ut ad nonū & nonagesimū annū docendo discendoq; peruenerit : Et diebus quidem agitatione mentis aduersus ignorantia : noctibus uero aduersus paupertatē corporis labore pugauerit : duas res difficillimas uigilātissimo subterfugerit ingenio.

De studio Isocratis :

Ca. XXII.

p Ar ætas Isocratis : q̄ assiduitate studij præseruatis ad extremū ingenij uirib⁹ : quarto & nonagesimo ætatis anno librum scripsit iuuenilis roboris atq; animi testem . Ipse post qnquēnio superuixit. Hic est ille græcus orator : de quo in Saturnalib⁹ : q̄ primū omnia uerba soluta & uaga sub numeros artauit : Qđ si sic accipim⁹ ut carminis inuentorem æstimem⁹ : ratiotempore obstabit. Constat enim : & Tullius in Rhetoricis testat : hunc & Aristotelem fuisse coætaneos : Et Aristotelem uero : iam Roma florente floruisse nō ambigitur. Rursus Homerū & Hesiodum græcorū poetarū præclarissimos : ante conditam Romam fuisse : idem Tullius testis est. Inuentor ergo non carminū : sed numerorū fuit eorū quibus utuntur oratores : qđ ipse Marcus Tullius de Oratore diligēter exequit : docens & hoc serius inuentum : & ad id æmulatione poetarum fuisse peruentū q̄ eos lætius q̄ oratores audiri : sola numerorū suauitate perpenderāt. Atq; illud adiūgit : non fuisse Isocratē hui⁹ inuenti principē : quippe eū Transmiatus & Gorgias præcesserūt : uterq; numerosior . Sed iccirco hui⁹ rei titulū ad Isocratē puenisse : qđ in eius exercitio moderati⁹ se gesserit : quando Gorgiam senem adolescens ipse castigauerit repertū in Thessalia : & huiusmodi numeros quos festiuitates appellabat intempestiui⁹ abutentem.

De studio Sophoclis :

Ca. XXIII.

q Vintum his adijciam studiosum senem Sophoclem : qui iuxta centesimū ætatis annū in extremo uitæ exitu Tragœdiam scripsit Edipoden. Qua sola (ut Valerius ait) omnīū eiusdē studij poetarū præripere gloriā potuerit : sicut sepulchro eius insculptū gloriosū sed ueridicum epigramma testatur.

De studio Diodori :

Ca. XXIII.

d Iodoy quendam stoicum refert Cicero domi suæ cæcū multos annos uixisse : sed post cæcitatem multo q̄ prius diligentius philosophiæ operam dedisse : fidibus quoq; usū more Pythagoreo : & lectioni librorū : quo uno modo poterat alieni lumis auxilio : dies noctesq; tribuisse : adhuc qđ uix absq; oculis possibile uidetur : & geometrica tractasse : iubentem discipulis unde & quo quāq; lineam duci uellet .

De studio Solonis :

Ca. XXV.

c Vr Solonem quem primū poni par fuerat : in extremū reijcimus : Sed in multis col legis obseruatum : ut ætate & gloria priores ultimū teneant locum. Studium igitur Solonis ac doctrina : multis & magnis testibus constat . Siue enim operis effectus consulis : & illæ nimirū toto orbe illustres Atheniensiu leges : hunc auctorem recognoscūt : Siue ipsiusmet testimoniū expectas : & ipse quidem de se loquēs ait : Se quotidie discentem aliquid senescere : Siue famam publicam percontaris : & hæc tibi inter illos primos sapientiæ professores præfert haud dubie Solonem : Siue summi philosophi auctoritatē mauis & in Platonis Timæo Solonem e numero septem sapientū primarium inuenies : Siue uitæ finem interrogas : qui de actibus humanis incorruptissim⁹ testis est : Ille te docebit quant⁹ in eo pectore uiguisset studioꝝ ardor : quem nec senescētis corporis ruina : nec gelidæ mortis uicinitas possit extinguere. Nō habuit ad studium prætaxatas horas : semp in exercitio mētis erat. In hoc unum uiuebat ut disceret : nec discere potuit nisi dum uixit : nec uiuere uoluit nisi dum disceret. Vtrunq; igitur pari fine conclusit. Siquidem (quod multi faciunt auctores) in illo supremo fugientis uitæ spiritu : cum inter assidentes sermo forte grauior esset ob

A

B

ortus: ille sollicitus senex moribundum caput extulit: & opinantibus amicis: ipsum (quod tali statu multis accidit) & inusitatum corporis motum aculeo mortis urgeri: atq; ideo quod nam sensisset interrogantibus: Volo (inquit) hunc uestrum sermonem intelligere & mori. O dignam uocē: cuius auctori nulla mors noceat. Neq; solū prudentia ceterisq; laude dignis (ut est apud Platonē) prastitisse uideat Solon: sed etiā carminibus: quod si non profecto: sed edita opa poetica exercitatus fuisset: nec impedimento bellorum civilium quae conceperat omisisset: forte nec minor Homero fuisset: nec Hesiodo. Et haec studioso doctoque: uetustat' exempla sint.

De studio Roberti regis Siciliae: Ca. XXVI.

A

Ed quod posteritas dicet: Quibus placulis in nepotum populos ignauia nostra purgabit: Libidinis auariciaq; studium incessit: ois pene mortaliū labor huc respicit. Si quis est qui ad studia honestaq; artium applicuisse uideat animū: is tamen quod primum scholas ingrediat die: de pecuniaria mercede iam cogitat. Hos ergo non tam studiosos quam mercenarios uoco: nihilque plus eis quam pelagi aut telluris aratoribus tribuo: nisi quod illi manus & corpora: hi linguas & ingenium uenales habent: eo foediores quam pulchriore parte hominis seruati. Sed cur inuisis & nihil profuturis imoror querelis: Cur non potius ueteribus refertam recentibusque inanem & uacuum memoriā excutias: Si quis uisus esset ad redimendum aetatis nostrae pudorem satis efficax: & puero nec maiorum umbris: nec successorum linguis ne insultet: fortior clypeum opponi posse: Roberti Siciliae regis nomen. Is enim non post labores studiose (quod de multis uidimus) in altiorē peruenit statum: sed in regia natus: imo quod si dici fas est: Rex antequam nasceretur: non patre tamen: sed tam paternis quam maternis auis & pauis ortus regibus: educatus in amplissima fortuna: tot praeput obstaculis rex puer. Et ut simul cuncta complectar: nostro saeculo genitus: processu autem aetatis uariante fortuna: maximis periculis circumuentus: aliquod diu passus est carcerem: nec minis nec insultibus: nec blanditijs fortunae: nec inertia repositae a studijs abstrahi quiuit unquam: seu pacis seu belli negocium tractaret: seu curam corporis ageret: per diem & per noctem ambulans sedesque libros pro se uoluit. Ois enim de rebus altissimis sermo erat: Et quod de Caesare Augusto diximus: hic multo minore & quasi nulla praesens subsistere materia diligentissime semper custodiuit: ut ingenia saeculi sui complecteretur benignitate regia: & inuentiones nouas recitantibus: non tamen patientissimus auditor: sed plausor & humanissimus fautor assisteret. Haec uita eius usque sub extremum fuit. Nihil unquam puduit addiscere senem philosophum & regem: nil noctis quoque communicare piguit. Hoc intimum in ore habuit: discendo docendoque sapienter fieri. Quotum denique litterarum amore flagrauerit: uel una uox eius indicat: quam ego meis auribus audiui. Dum enim die quadam multa colloquens ex me quaesisset: cur tam sero eum uisitarem: & ego (id quod erat) terrarum marisque pericula: nec

B

non & impedimenta fortunae uaria: traxisse uotum meum dicerem: Incidit nescio quomodo francorum regis mentio: interrogante eo: unquam ne in illius aula fuisset? Respondi: nec unquam quidem me cognitasse de hac re: Subridete eo: & rationem flagitate: quia illiterato inquam regi inutilis: & in super onerosus esse non placuit: dulcius mihi satis est cum paupertate mea foedus ratum seruare: quam temptare regum limina: in quibus nec quemquam intelligere: nec intelligerem a quocumque. Tunc adiecit: audisse se quod primogenitum regis litterarum studium non negligeret. Cui ego: Idem me audisse respondi: uerum id patri molestum: & ferunt eum filij praecipuos: pro suis hostibus ducere. Quod autem uerum sit: neque nunc assero: neque tunc asserui: sed ita famam loquor: atque id mihi omnem adeundi cogitationem uel tenuem praecidisse narraui. Quo audito: ille generosus spiritus infremuit: & toto corpore cohorruit: & post aliquantulum silentij fixis in terram oculis: & ut frons testabatur non sine magna indignatione transacta: Singula enim ac si praesens oculis haberem teneo: caput extulit & ait mihi: Sic est uita hominum: sic sunt iudicia & studia & uoluntates uariae. At ego (inquit) iuro: dulciores & multo chariores mihi litteras esse quam regnum. Et si alterutro carendum sit: aequanimiter me diademate quam litteris cariturum. O uox uere philosophica: & omnium studiosorum hominum ueneratione dignissima: Quam tamen mihi placuisti: quam studijs calcare addidisti: & quam profunde & quam tenaciter meis praecordijs inhaesisti. Et de studio quidem regis haec? Quid loquar de doctrina? Certe qui uel odio uel obrectandi consuetudine multa uirtutum detrahunt: scientiae sibi titulum non inuident. Sacrarum scripturarum peritissimus: philosophiae charissimus alumnus: orator egregius: incredibili physicae noticia: poëtriam non nisi summatim attigit: cuius ut saepe dicebam tunc audiui in senectute poenituit. Non inuenio suscepti sermonis exitum: nisi aliquid de me ipse gloriari. Veneram Neapolim clarissimis famae uocibus expectat' & illud unicum saeculi nostri miraculum uisurum. Lætus fuit aduentu meo: ut quod de me grande magis quam uerum aliquid audiuisset. In longum eam si singula persequar: Visum est mihi tandem lauream poeticam quam a teneris aenis op'

C

perire non potest. Quod si nulla praesens subsistere materia diligentissime semper custodiuit: ut ingenia saeculi sui complecteretur benignitate regia: & inuentiones nouas recitantibus: non tamen patientissimus auditor: sed plausor & humanissimus fautor assisteret. Haec uita eius usque sub extremum fuit. Nihil unquam puduit addiscere senem philosophum & regem: nil noctis quoque communicare piguit. Hoc intimum in ore habuit: discendo docendoque sapienter fieri. Quotum denique litterarum amore flagrauerit: uel una uox eius indicat: quam ego meis auribus audiui. Dum enim die quadam multa colloquens ex me quaesisset: cur tam sero eum uisitarem: & ego (id quod erat) terrarum marisque pericula: nec non & impedimenta fortunae uaria: traxisse uotum meum dicerem: Incidit nescio quomodo francorum regis mentio: interrogante eo: unquam ne in illius aula fuisset? Respondi: nec unquam quidem me cognitasse de hac re: Subridete eo: & rationem flagitate: quia illiterato inquam regi inutilis: & in super onerosus esse non placuit: dulcius mihi satis est cum paupertate mea foedus ratum seruare: quam temptare regum limina: in quibus nec quemquam intelligere: nec intelligerem a quocumque. Tunc adiecit: audisse se quod primogenitum regis litterarum studium non negligeret. Cui ego: Idem me audisse respondi: uerum id patri molestum: & ferunt eum filij praecipuos: pro suis hostibus ducere. Quod autem uerum sit: neque nunc assero: neque tunc asserui: sed ita famam loquor: atque id mihi omnem adeundi cogitationem uel tenuem praecidisse narraui. Quo audito: ille generosus spiritus infremuit: & toto corpore cohorruit: & post aliquantulum silentij fixis in terram oculis: & ut frons testabatur non sine magna indignatione transacta: Singula enim ac si praesens oculis haberem teneo: caput extulit & ait mihi: Sic est uita hominum: sic sunt iudicia & studia & uoluntates uariae. At ego (inquit) iuro: dulciores & multo chariores mihi litteras esse quam regnum. Et si alterutro carendum sit: aequanimiter me diademate quam litteris cariturum. O uox uere philosophica: & omnium studiosorum hominum ueneratione dignissima: Quam tamen mihi placuisti: quam studijs calcare addidisti: & quam profunde & quam tenaciter meis praecordijs inhaesisti. Et de studio quidem regis haec? Quid loquar de doctrina? Certe qui uel odio uel obrectandi consuetudine multa uirtutum detrahunt: scientiae sibi titulum non inuident. Sacrarum scripturarum peritissimus: philosophiae charissimus alumnus: orator egregius: incredibili physicae noticia: poëtriam non nisi summatim attigit: cuius ut saepe dicebam tunc audiui in senectute poenituit. Non inuenio suscepti sermonis exitum: nisi aliquid de me ipse gloriari. Veneram Neapolim clarissimis famae uocibus expectat' & illud unicum saeculi nostri miraculum uisurum. Lætus fuit aduentu meo: ut quod de me grande magis quam uerum aliquid audiuisset. In longum eam si singula persequar: Visum est mihi tandem lauream poeticam quam a teneris aenis op'

D

perire non potest. Quod si nulla praesens subsistere materia diligentissime semper custodiuit: ut ingenia saeculi sui complecteretur benignitate regia: & inuentiones nouas recitantibus: non tamen patientissimus auditor: sed plausor & humanissimus fautor assisteret. Haec uita eius usque sub extremum fuit. Nihil unquam puduit addiscere senem philosophum & regem: nil noctis quoque communicare piguit. Hoc intimum in ore habuit: discendo docendoque sapienter fieri. Quotum denique litterarum amore flagrauerit: uel una uox eius indicat: quam ego meis auribus audiui. Dum enim die quadam multa colloquens ex me quaesisset: cur tam sero eum uisitarem: & ego (id quod erat) terrarum marisque pericula: nec non & impedimenta fortunae uaria: traxisse uotum meum dicerem: Incidit nescio quomodo francorum regis mentio: interrogante eo: unquam ne in illius aula fuisset? Respondi: nec unquam quidem me cognitasse de hac re: Subridete eo: & rationem flagitate: quia illiterato inquam regi inutilis: & in super onerosus esse non placuit: dulcius mihi satis est cum paupertate mea foedus ratum seruare: quam temptare regum limina: in quibus nec quemquam intelligere: nec intelligerem a quocumque. Tunc adiecit: audisse se quod primogenitum regis litterarum studium non negligeret. Cui ego: Idem me audisse respondi: uerum id patri molestum: & ferunt eum filij praecipuos: pro suis hostibus ducere. Quod autem uerum sit: neque nunc assero: neque tunc asserui: sed ita famam loquor: atque id mihi omnem adeundi cogitationem uel tenuem praecidisse narraui. Quo audito: ille generosus spiritus infremuit: & toto corpore cohorruit: & post aliquantulum silentij fixis in terram oculis: & ut frons testabatur non sine magna indignatione transacta: Singula enim ac si praesens oculis haberem teneo: caput extulit & ait mihi: Sic est uita hominum: sic sunt iudicia & studia & uoluntates uariae. At ego (inquit) iuro: dulciores & multo chariores mihi litteras esse quam regnum. Et si alterutro carendum sit: aequanimiter me diademate quam litteris cariturum. O uox uere philosophica: & omnium studiosorum hominum ueneratione dignissima: Quam tamen mihi placuisti: quam studijs calcare addidisti: & quam profunde & quam tenaciter meis praecordijs inhaesisti. Et de studio quidem regis haec? Quid loquar de doctrina? Certe qui uel odio uel obrectandi consuetudine multa uirtutum detrahunt: scientiae sibi titulum non inuident. Sacrarum scripturarum peritissimus: philosophiae charissimus alumnus: orator egregius: incredibili physicae noticia: poëtriam non nisi summatim attigit: cuius ut saepe dicebam tunc audiui in senectute poenituit. Non inuenio suscepti sermonis exitum: nisi aliquid de me ipse gloriari. Veneram Neapolim clarissimis famae uocibus expectat' & illud unicum saeculi nostri miraculum uisurum. Lætus fuit aduentu meo: ut quod de me grande magis quam uerum aliquid audiuisset. In longum eam si singula persequar: Visum est mihi tandem lauream poeticam quam a teneris aenis op'

Li. II. Tractatus I. Ca. I. II. III. IIII. V.

tauerā sibi potissimū debere: Neq; enī ante clariorē tam insueti muneris auctore uidebar habitur: Quā cū sibi narraſsem: regi⁹ ille anim⁹ ut q nullā nisi ī altis & glorioſis actib⁹ uo/ luptatē caperet: gaudiū suū cū uerbis humanissimis cū sydereā frontis serenitate testat⁹ est. Cæterę ut ipse exeam: ubi paruitati meā altissimū illud īgeniū cōdescēdit: cū quædā de ar/ te poetica ac de pposito & differētis poetarę: deq; ipsi⁹ laureā ppropriatib⁹ dixissē: aures eius aīamq; tangētia: multis audiētib⁹ hæc mihi tribuere dignat⁹: ut asſereret non paruam tps sui partē poeticis studijs impensurę se fuisse: si quæ ex me audierat ab ineunte ætate co/ gnouisset. Ego aut primū uidere incipio cōtigisse mihi qd̄ semp cogitauī: ut sensim longiq; ferar q̄tiens prædulcis cōmemoratio inciderit illi⁹ animæ: quæ ut cœlū quoq; decoraret si/ bi qdem ætate optima: mihi aut regniq; suis imature nimis hinc abijt. Multos forte præ/ terea me plaudēte reę scriptores alij memoratu dignos scriptis suis inserēt: Ego qdem etsi incomitatū nō debere regem esse sciam: tamē qd̄ dolens indignāsq; pfitēor ætate ac ido/ neū sibi comitē nō inueni. Nūc qm̄ inter uirtutū præludia satis hæuisse mihi uideor: deside/ riū lectoris diutius nō trahā: sed huic primo libro uelut qdam toti⁹ opis uestibulo methā statuens: inter ipsas uirtutes sacrū & neglectū hoīb⁹ habitātes domiciliū ingrediar: nō eq/ dem ut incola: sed ut pegrinus obstupēs paucorę gloriæ: quos reę gestarum meritis limen illud trasiuisse uideo.

E

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerum Memo/ randarum; Liber secundus Incipit.

Tractatus primus est de Memoria primā parte primæ uirtutis scilicet Pru/ dentia: quæ in præteritorę cognitione sita est.

De diffinitione Prudentiæ secūdū Tullium: & eius diuisione: Ca. I.

Ingrediēti mihi qdē reuerentē uelut religiosi cuiuspiā tēpli fores: primoge/ nita sororę occurrit ī limine. Ea est prudentia: quæ nihil ē aliud (ut a Mar/ co Tullio diffiniē) nisi reę bonarę & malarū scia: Sine q̄ (ut philosophis placet) ne dicā haberi: sed ne intelligi penit⁹ ulla uirt⁹ pōt. Hæc possēt mi/ nuti⁹: sed trifariam breuissima partitiōe deducit ī præteritorę memoriā: præsentiuū intelligētia & prudentia futuroę. Et qm̄ p partes cōmodissi/ me oīs tractat⁹ absoluit: A memoria qdē simulq; cum uirtutum prima: ab homine quodam ingenti principe initiū repetendū est.

De memoria Iulij Cæsaris: Ca. II.

Iuo Iulio Cæsari: hoc iprimis etiā ab hostib⁹ datū scio: ut memoria pōlletet eximia: de q̄ Marcus Tullio ait: qd̄ nihil soleret præter iurias obliuisci. Et legere simp & scribere & audire & dictare solit⁹ tradit. Epistolas de reb⁹ maximis q̄ternal dictabat alij: ipse ma/ nu ppropria qntā scribēs: ac si calamū eximeres septenas parit dictabat. Quæ qdē uelocitas: an uolubilitas pmpmissimi ingenij: an amplissimæ firmitas memoriæ dici mererēt: incertus sum. Siq; celeritas ingenij: tenacitas memoriæ laus ē. Qd̄ libet ei nomē imposueris: ma/ gna res imprimis & mirifica: tam facile singulis adesse: tam fidelit⁹ omniū meminisse.

De memoria Quinti Fabij Maximi: Ca. III.

Ec sum nesci⁹ hui⁹ quoq; rei singularē Quinto Fabio Maximo laudē contigisse. Inter multa nimix; quæ ipsi⁹ uiri gloriā extollūt: hoc nō in ultimis posuerim: qd̄ ingenti qdā fuit noticia uetustatis ac memoria: de q̄ est apud Ciceronē: qd̄ oīa nō domestica solū: sed eti/ am externa bella memoriæ tenebat. Itaq; mīme miror qd̄ bello punico secūdo: cui pcellē/ iam grādau⁹ interfuit: dicta ei⁹ cōsiliaq;: tū in populo: tū in primores patę p oraculis ha/ bebant. Vere enī mihi uideor dictur⁹: qd̄ multa trāfacti temporis meminerūt: nisi obtuso ni/ mis crassoq; sint ingenio: fore quodāmodo futuroę uates.

De memoria Lucij Luculli & Hortensij: Ca. IIII.

Ed cū duplex memoria sit: Vna reę: uerborū altera: Primā qualē in Fabio modo re/ tuli: talē in Lucio Lucullo: amplissimo & Impatore simul & philosopho admirabili⁹ cōperio uiguisse. Secūdā habuisse uideē Hortēsi⁹. Vtriusq; testis ē Cicero cōætane⁹ amboę

De memoria Lucij Scipionis: Ca. V.

X omnibus aut gentib⁹ ac sæculis: nullū in hac re facile prætulerim Lucio Scipioni: si/ modo uerę est qd̄ tradūt ipsum populo etiā Romano noīa reddidisse. Mira & specio/ sa capacitas: ubi tam multa & tam uaria noīa locū inuenissent. Res qdē pene incredibilis:

nisi eam multi: inter quos Plinius secundus: proprio testimonio confirmasset.

De memoria Anni Senecæ: Ca. VI.

T aut Romanos externosque conveniens & extrema participans iunctura conglutinet: Lucius Anni Seneca: Cordubensis originis: sed Romanae virtutis: hanc divinam sibi memoriae ubertatem usque ad miraculum contigisse testatur: Nec credibile est tantum ubi falso quicquam gloriari. Ait enim se duo milia nominum recitata: eodem ordine reddidisse: & ducentorum atque amplius discipulorum totidem versiculos: cum singuli singulos dixissent: ordine retrogrado recitasse. Nec inferior laus illa quae sequitur. Addit enim eam sibi memoriam fuisse: non ad complectendum ea quae audierat: sed ad continendum quoque: Quorum alter ex agilitate consequendi facultatem dimittendi: alterum ex retinendi diuturne: capiendi segnicie annexam habere consuevit.

De memoria Latronis Portij: Ca. VII.

Latronis Portij memoriam: mori uetat Seneca: perierat nisi ille scriptis eam suis commendasset. Tantum unum clari mansurique nominis fidelis ualeat amicitia: quae amicum mori eripit secum perpetuat. In multa nimis quae de Latrone suo dulci familiariter commemorat: memoriam illi & natura ualidam: & artificio munitam tribuit: & capacem simul & tenacem. Itaque nec quae scripserat leuitabat: satis erat scripsisse: cum id ipsum celerrime faceret: in transcurso didicerat: nec quae semel haeserant: auelli poterant. Memoriam quae cum dixerat seruabat. Quae memoriae foelicitate fratrum: librorum auxilio non agebat scribere: sed in animo gloriabatur. Et quae illic scripserat: sic in expedito habebat: ut nec in uerbis quidem ullum unquam recordatione laberetur: quasi librum sub oculis habens loquebatur. Proponebat cuiuspiam uicis nomen: tanta inerat historiarum memoria: gesta illius celeriter & ex tempore narrabat: Non ceu pridem cognita depromeret: sed uelut modo scripta perlegeret. Et hunc quidem Latronem: iuxta Senecam suum locum: ut debitum: & utriusque profecto gratum reddidi.

De memoria cuiusdam innominati: Ca. VIII.

Bidem alterius memoriae miraculum retulit: Nomen eius tacens: scilicet qui poema recitans ab ipso qui illud audierat auditum: tam celeriter arripuit: ut mox suum esse contenderet. Argumentum satis uolentem afferens: quod ipse memoriter id redderet: quod recitator primus & uerus auctor carminis nequiret: Praeceptum quidem famae cupiditas: sed inter raras naturas doctes: miranda uis memoriae.

De memoria Themistoclis: Ca. IX.

By occasu ad orientem uerso: Primum omnium gratiae gentis Themistocles occurrit: qui inter grauissimas occupationes publicas priuataeque: cunctosque conciuum suorum nomina (& erat Athenis natus) in memoria tenebat. Stupidum negocium: nisi Lucij Scipionis mentio praecessisset. Idem indigno exilio coactus: cum ad Xerxem Persarum regem se conferre decreuisset: breui temporis spacio Persicum prius idioma perdidit: ne quod in primo colloquio peregrinum: aures regis offenderet. Itaque minus miror tantae naturae praeditum muneribus: artificiosam memoriam contempsisse. Quae cum in gratia repta: apud nos hodie uulgata est. Quam cuidam eius artificij perito sibi promittenti: respondit: malle se obliuiscendi arte discere: Visa quidem auditaque omnia memoriae adhaerebant: & iccirco non tam nouis sarcinis urgere: quam turba regum innumerabili praegratuum pestus exonerare cupiebat.

De memoria Cyneae: Ca. X.

Cyneas quoque clarissimam huius excellenter gloriam consecutus est: qui legatus a Pyrrho Romano missus: postero quam urbem ingressus erat die: homo aduenticus & alienigena uniuersum senatum proprio nomine salutauit: Sunt qui equestrem ordinem: sunt qui urbanam plebem senatui circumfulam adificiant: operosus saluator ac diligens: etsi ob aliud non uenisset.

De memoria Cyri Persarum regis: Ca. XI.

Cyrus Persarum rex: etsi maximis exercitiis praefisset: omnium tantum militum nomina meminerat. Mithridates uero duarum & uiginti (ut notiores qui de illustribus historici loquuntur: ut Aulus Gellius: quinquaginta) gentium quae sub imperio eius erant diuersas linguas nouerat: & ut iura cuiuslibet patrio sermone redderet: & in cunctis: singulae nationum in interpretem non requireret. Quae res & illum militibus: & hunc populis suis acceptissimum fecit.

De memoria Carneadis: Ca. XII.

Extremum mihi nunc: sed nullum praecedentium inferius memoriae monstrum differendum est. Carneades quidem (ut aiunt) in gratia quae quae bibliotheca uoluit educeret: in more legentium memoriam reddebat.

Li. II. Trac. I. Ca. XIII. XIII. Tract. II. Ca. I.

Huic uero dici potest: superuacuos codices fuisse. Hic pfecto non scribebat in animo tantu sed sculpebat. Tempus est & praesentia memorandi.

De memoria cuiusdam amici sui innominati: Ca. XIII.

a Micus quidam meus: ab adolescentia ad hanc aetatem: tam multu & domus & patriae laborib9 periculisq9 iactatus est: ut ociosum ferme nullu tempus inuenerit: quo nihil huic de qua loqmur facultati potest esse funesti9: Vaga eni mens multa complectitur: pauca stringit. Caeteru huic inter uarias & innumerabiles ac discerpentes animum curas: in exhaustam quandam memoriã militare insitam aaduerti: quae crebro in horrorem compulsi cogitantẽ. Qto uberior fuisset: si eam sibi (quod studiosi hoies solent) circuualare & fulcire quotidiana lectioe licuisset: Vidisse semel uel audiuisse satis est: nunq9 obliuiscitur. Nec res modo meminit: sed uerba: tempus & locu: ubi quid primu acceperit. Saepetot dies aut longas noctes colloquedo transegim9: audiendi nanq9 cupidior nemo est: post annos uero suborta earundẽ rerum mentione: si quid forte plus minus ue aut aliter dixisset: submissa uoce confestim admonebat: hoc me aut illud uerbu mutare. Admirantiq9 & unde nosceret percunctanti: non solu tempus quo id ex me audiuisse: sed sub cuius Illicis umbraculo: ad cuius undã fluminis: in cuius maris littore: cuius montis in uertice (longinqs eni secũ oras circuui) me singula recognoscente memorabat: Iteru & iteru expertus fateor ad loquendu illo praesente q9 uel cautior certe uel tardior fact9 sum. Et haec quidem memoria sub armis: at sequens sub amictu religionis inter libros habitat.

A

B

De memoria Clementis papae: Ca. XIII.

c Lemens sextus: egregius nuã Romulei gregis pastor: tam potentis & iuictae memoriae traditur: ut quicquid uel semel legerit: obliuisci etiã si cupiat non possit. Hoc sibi & studio9 nutritrix alma Pariseos: & orbis uniuersus tribuit. Ego eni & si saepe ante pedes eius fuerim: tamen de hac re nihil praeter famã habeo: cui facilius accedo: recolens id sibi non nouiter tributũ: sed ante diu q9 hoc fortunae culmen ascenderet. In qd9 euecti: circumstrepentib9 adulantiu turbis: uerae laudis iudiciu amiseru. Illud addidẽ miraculo: haec tantam sibi memoriã: magno quondã capitis ictu (cuius adhuc testis aetas extat) ingens summo uertice cicatrix puenisse. Memorabilis casus si modo uerus: Hoc eni habet inẽ multa claroru admiratio uiam fabulis aperire solet. Sed si ita est: cõpensẽ hoc tam foelici uulnere illoru casus duriores: de quib9 est apud Pliniu: Quoru alter ictu lapidis litterar9: omni um: alter praecipiti casu matris & affiniũ & ppinquo9: tertius autẽ morbo seruo9 suorũ: quartus etiã proprij nois oblitus est. Haec sunt exẽpla memoriae: de qua pfundius loq difficile: & alterius tpsis op9. Sicut eni nulla copiosior aut ditior e animi supellex: sic nulla fragilior: nulla fugacior. Hinc est q9 prima omniu senescit: Cuius rei non solu Seneca: sed experientia est testis: Et plusculu indigens reparatioe: opis indiget: & casibus ac morbis pluribus exposita est: quin & ipso ualitudinis uiuete flore: uel curis acribus: uel somno graui: uel pturbatione ridicula. Deniq9 leuissimis & innumerabilib9 ex causis ita repete nõnunq9 animu destituit: ut attonitus reru omniu ignarus & loci & temporis: & non absentu modo sed astatiu. Postremo suimet obliuione caecissima confundat: nisi cõfestim reuolet ipsa quae fugerat. Deinceps ad secundam primae uirtutis partẽ transeam9.

A

B

Tractatus secundus est de Intelligẽtia secunda parte primae uirtutis scilicet prudentiae: quae sita est in praesentiu cognitione.

De substinãtioe ipsius intelligẽtia: & ordine quo auctor intedat agere: Ca. I.

i Intelligẽtia in reru praesentiu cognitione sita est. Hanc uisum est nobis subdistinguere. Est quoddã genus hominu percipiẽdis litteris potissimu: quos usitato noie ingeniosos appellam9: q9 uis in actib9 humanis hebetiore sint interdũ mentis acie: Alij ex diuerso ad res gerẽdas acutissimi: perceptioni litteraru inhabiles habent: quos quisq9 uel sagaces uel cautos uel sollertes dixerit: puo neca uero nec a cõmuni hominu sermone deuiauerit: Quibus magna pars conuenit eorum: quae graeco uocabulo stratagemata appellat: ubi scilicet i republica pro qualitate uegocij: praesentis subito capiẽ consiliu. Est autẽ cum in longinquu tempus consilij effect9 extendit: ubi locu sibi uendicat prudentia: quae tertia prudentiae pars est: per qua nõ tam praesentia: q9 ex praesentiu siue praeterito9 collatione futura noscunt. In his eni: nisi fallor: omis prudentia uersat. Has igit partes exequar hoc ordine: ut agã primo de ingenio: cui eloquẽ

A

B

b

tiam adiungā: quæ est magna pars eius: ubi facetias quoq; & illustres uerbor; iocos dictos ex tempore in unū colligā: qd̄ ille maxime dulcis eloquētiæ fructus uideat̄: aureſq; fatigatas mulcēt: & mœſtū animū exhilarās: & qui ſi locū & tempus obſeruauerit: conciliat audiētiū fauorem: opinione quadā agilis & iucūda prudētia. Hinc de ſollertia quæ opatiōes aut uerba hominū concernit expediā. Et licet non ignorē ſapientiā quiddā maius ac ſublimius importare: q̄ qd̄ uel prudentiæ uel cuiuſq; uirtutis contineat̄ anguſtijs: quia tamen rerū floridiora carpenti: prætereūda hui⁹ mentio nō fuerat: nec alibi oportuni⁹ poterā: hoc loco ſapiētiæ exempla quæ clariora uidebunt̄ interſerā. Poſt hæc prudentiā ipſam in proprijs ſinib⁹ locabo: hoc eſt non ut ex rebus bellicis ſed ex ipſa hominū uita & ex cōmuni rerum agibiliū aceruo pferant̄ exēpla: ubi p̄mixtim & de cōiecturis agam: mox de oraculis: de ſomnijs: de ominib⁹: de portentis: qd̄ hæc quoq; in anteriora p̄ſpiciāt q̄ breuiſſime perſtringā. Nouiſſime ſtratagematicū tractatū: partim ſecūdam: partim tertiā prudentiæ uim in armis neceſſariā repræſentantē adijciam: quæ copioſa & ampla eſt materia & neceſſario ī plures p̄riculas ſecāda. Quippe cū de unaq; nō tantū apud græcos ſed etiā apud n̄os: ī tegri ſint cūctōr; libri: & q̄ ſc̄dm̄ p̄miſſionis ordinē: de ingenio pri⁹ eſt agendū: præfari libet: quæcūq; fere ſtudioſor; noīa collegi: eadem & ingenioſor; eſſe hominū. Sed repetitiuam mīme neceſſariā effugiens: quorundam hic noīa conq̄ra: quor; non tam ſtudiū q̄ ingenium nobilitatū eſt. Ad hæc non nudi & incompti: ſed eloquētia ueſtiti ingenij exempla præſens habebit locus.

De ingenio & eloquentia Virgilij:

Ca. II.

Nter ingenia latinoꝝ: ſi mihi iudicij locus & libertas non eripit̄: neſcio quē Virgilio prætulerim. In quo ſi ſic intelligat̄: ut anim⁹ meus fert: puto quiſq; operū eius elegantiam: & in ſingulis uerbis lumen aliq; ſub nube poetica: ad hæc & ſententiæ grauidā ueritatē: ac diuini ſtili artificij diligēt̄ introſpexerit: fatebit̄ doctrina poſſe aliq; excellere: ingenio fortāſſe neminē. Nam de eloquētia quid aliud dicā: niſi qd̄ Macrobi⁹: q̄ quattuor eloquētiæ generib⁹ collectis: de quib⁹ mox agam ego: unūq; q̄ genus ſuo ſeparatim tribuit auctori: uni Virgilio ſimul oīa dare nō timuit: Cæter; tam illuſtris hæc eloquētia: atq; hæc (ut ait Seneca) diuina facultas ingenij: oratione ſoluta Virgilium deſtituit. Quid enī poteſt ī carminib⁹: nullū neſcire arbitror: q̄ uel ſemel Caſtaliō de fōte guſtauerit.

De ingenio & eloquentia Tullij Ciceronis:

Ca. III.

Ed qd̄ ad ſummā ſpectat eloquentiā: cōſenſus latinoꝝ omniū Marco Tullio: græcorū uero Demotheſeni palmā deſert. Ego autē dilato parū per Demotheſene donec gratius inter ſuos colloceſ: de Cicerone prius dicam: Quē latini eloquij principē ſine dubitatione philoſophis: oratoribus: hiſtoricis & poetis concordit̄ uisum eſt: qd̄ ipſū & catholici tractatores aſſerūt: & uulgo iam ita eſſe p̄ſuaſum eſt uerū. Ne tamē (ut idem ipſe Tullius ait in quodā loco) utar in re certa teſtibus non neceſſarijs: ſinguloꝝ teſtimonijs prætermiſſis: ad ipſius eloquētiæ uim: paucoꝝ ſed illuſtriuꝝ & notiſſimoꝝ effectū cōmemoratione demonſtrandā p̄pero. Hæc eſt q̄dem: quæ fortiſſimis ſeptū armis nihilq; non auſurū Catilinā: in armis exterruit: & de incendio urbis ac ciuiū ſanguine cogitantē: truiſt ī exiliū. Quæ mœnia Romana: quæ theatra: quæ templa: quæ arcē capitolij: quæ bonorū lares: quæ totū deniq; corpus impij: miſerrimæ impendēt̄q; iam præripuit ruina. Quo merito prim⁹ omniū (ut teſtat̄ Plini⁹) parens patriæ appellat⁹: prim⁹ in toga triumphū: linguæq; lauream meruit: faciūdiæ litterarūq; latinoꝝ parēs: omniū triūphor; laureā adept⁹: maiorē (ut idem ait) q̄to plus eſt ingenij Romani terminos intantū p̄mouiſſe q̄ imperij. Addidit etiā Cæſarē dictatōrē: ipſi⁹ quondā Ciceronis hoſtē: de eo talia ſcripſiſſe: ex teſtis inimicitia teſtimonio fidē quærens. Hæc inquit ē illa faciūdia: quæ Verrem audacē hominem ſceleſtūq; criminib⁹ ſuis oppreſſit: quæ ad ultimū Archiam præceptorē quondā ſuū in ciuitate retinuit: Et de tenui ſemente: uberrimā meſſem egenti reddidit colono. Quæ cōtentiones agrarias frumētariæq; diſcuſſit: quæ Roſcio ſcænicī tumult⁹ reo īpunitatē quæſiuit: quæ mirabilē ſæpe periclitantib⁹ de ſalute capitis ueniā impetrauit. Hæc eadē Deiothero Galaciæ regi: Ligario capitalit̄ accuſato: ſub hoſte potēt̄iſſimo iudiciū agente: uitā ſeruauit gratiāq; reſtituit. Heu q̄ pauca de q̄ multis numero: Breui⁹ loquar: corda hominū in manib⁹ habuit: Regnū inter audiētes exercuit: quicq; uſq; eloquij per latinoꝝ ſiuit alueos: ex hoc fonte p̄ceſſit. Vt tamē Virgilij p̄ſaica: ſic iſte (ut eſt apud eundē Senecā in

Lí. II. Tra&tatus II. Ca. III. V. VI.

carminib⁹ defecit. Duoq³ Romanæ eloqu&tiæ par&tes: hanc gloriã ita partiti sũt: ut uterq³ suis finibus cõtentus: aliena nõ inuaderet. Hic lingua gloriosus: hic calamo: si tam& quiuis a poeticis abstineret. Sed o pietas: eloquiũ illud tam multis saluiferũ: auctori suo pestil& ac funestũ fuit. Nempe cũ aduersus effrenatã libidinẽ Marci Antonij Triũuiri plurima liberius dixisset scriptisq³ mandasset: iustu eius occisus: trũcata qua scripserat manu: capite q³ illa dictauerat amputato: Q³ cũ in rostra reportatũ esset: ad illud intuẽdũ nõ minorẽ cursum populi lachrymãtis fuisse legimus: q³ ad audiendũ esse cõsueuerat. Hæc oratoris mors: at Phillipica ipsa nõ moriẽ: Id enĩ est libri nomẽ: sed æternũ uictura: grauissimisq³ uulneribus reperiẽs Antoniũ: & famã eius interemit: & mortẽ Ciceronis ulciscit. Cũ hoc Cicerone Caluus orator p³ eloqu&tiæ principatu longauũ: sed: ut Seneca testat^r: nequissimũ habuit certamẽ. Locus admonet: ut ipsa Macrobij uerba subiũgã: ne quid de hoc pegrinarũ opinionũ lectorem lateat. Quattuor enĩ qdem sunt eloqu&tiæ genera: Copiosum & torrens: in q³ Cicero dñat. Breue & circũsecũ: in q³ Salustius regnat. Siccũ & aridũ: q³ Frontoni ascribim⁹. Pingue & floridũ: in q³ Plinius secũdus quondã: & nũc iterũ inferior noster Symmach⁹ luxuriat. Hæc oĩa apud unũ Virgiliũ inuenies: Hæc ille. Ad q³ firmãdũ pbationes ex ipsis Virgilij uerbis elicit: Quas qm longũ est: in Saturnalibus qsq³ inq³ sitionis laborẽ nõ recusabit inueniet. Sane q³ de eloqu&tiã Salustij dicit: ita tempandũ est: ut ad historias referat tũ: in qbus suo qdam corrupto acricq³ & plane masculino stilo utit. In cæteris enĩ q³ de Virgilio iam & Cicerone diximus: sua sibi non respondet eloqu&tiã: Vt enĩ est apud eundem Senecã: orationes Salustij in honorẽ historiae legunt. Et hæc qdem hæc& nus. Quibus si assentiri libet: i unaquaq³ arte: qdripta eloqu&tiæ designatos præfides habemus. Et q³ uix cæteri in singulis: Virgiliũ simul omnib⁹ gloriantẽ. Hanc uero distinctio nem: & si colore nõ careat: apud aliũ non inueni: qn i unũ Ciceronẽ public⁹ fauor inclinat.

D

De ingenio & eloqu&tiã Iulij Cæsaris: Ca. IIII.

f Cire aut uelim: q sex simul eloqu&tiæ principes cõstituerũt: quẽ Iulio Cæsari locũ dabũt: Cui⁹ eloquentia militaris: ut est apud Suetoniũ: aut aq³uit præstantissimo: rũ gloriã aut excessit: Accusator Dolabella: plusq³ militaris sũmi oratoris officium impleuit. In qua qdem accusatiõde: extorqueri sibi causam optimã. L. Cottã patrociniõ quãstus est: q³ uerbo uim faciũdiã: ppriã expressit: ut Valerio uidef. Et nimirũ uerbũ extorquere hanc uim habet: ut reus ille: non facili & ad utrũlibet se habẽte: sed exartissimo qdẽ indissolubiliq³ laqueo: ubi cæsareo eloqo uic⁹ erat prærept⁹ uideret. Post quã accusatiõnẽ: ut Suetonius idem ait: haud dubie principib⁹ patronis annumerat⁹ est. Huic Marcus Tullius: & q³ magis miraberis ad Brutũ scribens: clarissimũ eloqu&tiã testimoniũ phibuit: negans se uideere cui Cæsar cedere debeat: adiũgensq³ eũ elegantẽ splendidãq³ atq³ magnificã & generosã quodãmodo rationẽ dicẽdi tenere. Et ad Corneliũ nepotẽ de eodẽ scribẽs: Quẽ inqt oratorẽ huic antepones: corq³ nihil aliud egerũt: Quis sententijs aut acutior aut crebrior: Quis uerbis aut elegantior aut grauior: Pronũciaisse dicit: ut Suetonius refert: uoce acuta: ardent motu gestuq³ nõ sine uenustate. Huius est illud præceptũ omnib⁹ q eloqu&tiã student memorabile: in primo libro eius de analogia positũ: ut scilicet infrequens atq³ insolẽs uerbũ tanq³ scopulũ fugiam⁹. Enumerare possem qbus prælijs oratio eius ita militũ animos infãmauit: ut periculi ois imemores: læti etiã & exultãtes in ferrũ ruerũt: q³ ingentes exercit⁹ seditiones uoce cõpresserit: q³ armatorũ milia solus & inermis oratione terruerit: usq³ adeo ut periculi ois imemores: ad nutũ porãtis inuẽti sint & q colla porrigerent & qui ferirẽt: qui gemeret nemo: nisi & narratio longior & alijs locis oportunior foret.

A

B

De ingenio & eloquentiã Titij Liuij: Ca. V.

q Va sede præterea Titũ Liuiũ locabũt: cui⁹ eloqu&tiã fama de ultimis mũdi regionib⁹: admirãtes claros uiros Romã usq³ pduxit: Q³ & Plini⁹ scribit: & post Hieronym⁹ in principio Geneleos: ne quis ignorare ualeat testat⁹ est. Quãta fuit opis excellentia: ut p tantũ maris & terrarũ spaciũ: ad urbẽ orbis dñam: & domitis nationib⁹ impantẽ: nõ urgentem negotio: nõ ob ipsius uidẽdã desiderium: in ætate præfertim Cæsaris Augusti: sed ob unũ dũtaxat eius incolã audiendũ: cõkursus illustriũ fieret.

De ingenio & eloquentiã Octauiani Augusti: Ca. VI.

c Cæsaris Augusti ingenium tam pmpũt inuenio: ut uersus ex tpe factos cũ in& amicof referret: interrogaretq³ cui⁹ poetã uersus extimarẽt: nihil aliud respõderef: q³ cuius

b 2

cunq̄ forent esse optimos. Sed qđ ad hūc actū pertinet: puto nullum æquari posse Nasōni poetæ: q̄ (ut est apud Senecā) hoc sæculū amatorijs non artib⁹ tantū sed sententijs impleuit: De exūdanti qđem facultate carminū Ouidius ipse gloriaē nec mendaciē. Sed ad Augusti eloquētiā reuertor: Nō laboro inter eloquētiæ principes ipsum collocare nisi qđtū ad iocōs & facetias: in q̄bus primū tenebat locū: Sed surripe famæ eius nolo: qđ clari sibi tribuerūt scriptores. Pronūciauit dulci & proprio qđdam oris sono elegāti ac sobria usus eloquentia: sententias ineptas fugiēs: præcipueq̄ ȳborū inusitatoꝝ (ut ȳbo ipsius utar) fetorē horruit: Vnū in loquēdo studiū intelligi: & qđ clarissime conceptū mentis exprimeret. Hinc & præpositionib⁹ & cōiunctionib⁹ abūdare: quibus inceptor sed plane luminosior resulsat oratio: & intellectus reꝝ expeditior. Ignota sectantes spreuit irrūsitq̄ & castigauit: In suis hunc morē infaniā uocans ea loqui uel scribere quæ admiratiōis plusq̄ intelligētiæ alatura sint animis audientiū. Inhæserat siqđem: ut arbitror: paterno præcepto qđ p̄xime cum de Iulio Cæsare loquerer inserui.

De ingenio & eloquentia Asini Pollionis: Ca. VII.

a Sinius Pollio præmittendus nō uidef: quē ut apparet cuiusq̄ iudiciū: fore mediū iter duos eloquētissimos latinoꝝ: Marcū Tulliū & Titū Liviū: Seneca cōstituit. Ita nō spernēdus auctōr: neminē de præmissis sex præ Tulliū enumerans: tres uult eloquētiæ principes quos in epistola qđdam uidef oibus præferre: secūdū faciēs Pollionē: Cuius orationē Ciceronianā dissimilē: & ut uerbis eius utar: salebrosam & exilientem dicit: & ubi mīme expectēs relicturā. Huius & si nulla eloquētiæ monimēta in manus meas adhuc uenerint: quia tamē ipsum p̄ se nomē celebre ac puulgatū erat: non fuit mihi de eloquētia scribēti silentio obruendū: præsertim ubi inferiores noiauerā. Igit̄ iuxta Cæsare Augustū cuius floruit tempibus: placuit eū collocare: Hoc adiecto: qđ nomē eius præter multos laudatores Mantuanis etiam musis honestatū est. Sed aliqđtis per retro redeundū est.

De ingenio & facundia Lucij Crassi: Ca. VIII.

c Xcellentē & egregiā Lucij Crassi facundiam si aliū de nescirem⁹: hinc liceret intelligere: qđ in libris de oratore Marcus Cicero mortē eius magnificētissime deplorans: oēs illū semp̄ eloquētia: paucis uero ante obitū diebus sese etiā uicisse cōmemorat: Certatim quoq̄ se cū eloquētiæ studiosis ad eum locū quē nouissime pedibus ille calcauerat: post ipsi⁹ mortē rediisse: captis dulcedine ac recordatiōe sermonis quē ex eo nup̄ audierāt: & uelut iterū auditoris. Addit etiam id uni Crasso singularit̄ contigisse: ut q̄tiens poraret: toties solito altius: ac sine exemplo locut⁹ uideret. Eniūero quia fama huius aliqđto apud uulgus ignotior est: nō alienū extimaui duo testimonia afferre illius cui de hac re præ cūctis habēda fides est: Apud Ciceronē ita scriptū uideo: Crasso dicēte: nemo tā arrogās q̄ similiter se unqđ dicitur esse cōfideret. Et iterū: Omnib⁹ auditis orōnibus: sine ulla dubitatione sic statuo & iudico: neminē omniū tot & tanta q̄ta sint in Crasso habuisse ornāmēta dicendi.

De ingenio & facundia Marci Antonij: Ca. IX.

A i Dem Marco Antonio testis adest. Siqđem cum in qđdam loco de hoc deq̄ supior re simul loquens dixerit: fuisse utrūq̄ tum studio & ingenio & doctrina præstantē oibus: tum in suo genere p̄fectū: ut neq̄ in Antonio deesset ornatus orōnis: neq̄ in Crasso redūdaret: alio tamē loco omniū quos ipse audisset eloquētissimū ait Antonium: quasi de industria dubiū relinquēs: qđ tātā laudū staterā potissimū inclinaret. Sed fama hui⁹ uulgatior uidef: cui multum addidit nouissim⁹ dies uitæ. In illa enī tempestate mariana: ubi nulus tunc portus erat: iussi sceleris ministri Antoniū occidere: cū ad conspectū hoīs uenisset: orōne eius attoniti coruscātes iam mucrones recōdebāt: diuina uis eloquij: impijs iussionibus addicti: & sanguine optimoꝝ: ciuiū stillantes carnifices: nihilq̄ præter sanguinē sitientes: infecta cæde rediissent: nisi scutarioꝝ qui serius uenerat: uerboꝝ nō degustata dulcedine: irruens in Antoniū: mandatū nefarim adimpleffet. Huius est ille ad psuadendū efficacis actus oratorius: cui⁹ in Oratore meminit suo Cicero. Cum enī Marcū Aquiliū q̄ consul fuerat & dux: apud senatum & populū clarus: omni tandem honore spoliatus: & ad extrema fortunæ præcipitatū senē: in capitali causa defenderet: & in medio orationis ardore & deformē squalentēq̄ reum sustulit: putremq̄ eius discindēs tunicam: ac generosi quondam tunc miserādi pectoris cicatrices iudicibus ostentās: simulq̄ ad Gaium Mariū q̄ int̄stantes erat uersus: & ut collegæ dudum sui misereret: multum cum lachrymis obstans:

Lí. II. Tra&. II. Ca. X. XI. XII. XIII.

De ingenio & facundia Gaij Gracchi: Ca. X.

a D admirandū lectori potius q̄ imitadū subijciē exemplū Gaij Gracchi: qui ex familia eloquēti & seditiosa genit⁹: in utroq; maiorū suorū uestigijs inhæsit. Sed qm̄ un⁹ tantū fidem locus exigit: is eloquētiā operā acriter dedit: adeo tñ hō uahemēs pmouebat: tantoq; impetu rapiebat in dicēdo: ut uarietate uocis (quæ de rebus oratori sūme necessaria una ē) examinare nō posset. Qd̄ in se uitiiū aīaduertēs: seruū musicæ modulatiōis expertū in loco contionib⁹ p̄pinq; clam habere solit⁹ erat: qui eburneā clam fistulā celerit̄ infaret: qua cū aut lentius agētē accēderet: aut nimis accensum receptū canens: ab imoderato cōtentiōis ardore mitigaret. Nō mediocris sane diligētia iuuenis hoīs: in auitū succrescētis eloquiū. Tamē quia de Cicerone locus hic sumit: oratorib⁹ in q̄rū manus ista uenerint (si modo quisq; tāgere dignabit) qd̄ apud eundē auctorē nō lōge post hoc exēplū scriptū est p̄ cōsilio dabo: ut fistulatore domi reliquētes: sensum doctæ cōsuetudinis ad loquendū secū deferāt. Nūc ad uetustissimū Romanæ facundia monimentū uenio.

De facundia Homerī: Ca. XI.

h Omerus apud græcos soliū possidet ingenij. Cui⁹ sentētia non ego: sed Plinius auctor est: uberiorē sibi hanc latiorēq; gloriā nō limitatis finib⁹ assignās. Constat ingenij ipsius ope philosophiā magnas partes multo meli⁹ multoq; graui⁹ q̄ ab ipsis philosophiā p̄fessorib⁹ absolui. Certe Macrobi⁹ hūc oīs diuitis inuentiōis fontē originēq; pronūciat. Et merito: Quis enī corpe secus fuisse memoret: fuit tñ animo p̄spicaci tanq; lumine: ut Tullius in Tusculano suo de illo scribēs diceret: Piculā ei⁹: nō poesim uidimus. Quæ regio: quæ ora: q̄ loc⁹ graciā: quæ species formæ: quæ pugna: quæ acies: qd̄ remigiū: qui mot⁹ hominūq; ferarū nō ita expict⁹ ē: ut quæ ille nō uiderit nos ut uidem⁹ effecerit: Quid de eloquētia disputē: cū in sæpe memoratis Saturnaliū libris ingēs & iextricata lis sit in nostrū poetā ac Graiū: dū milib⁹ argumētōrū modo hic: modo ille superior ostendit: modo tam pares: ut lectorē iudicij dubiū relinquit: quā dubietatē expressit elegant̄ Satyrus his uersib⁹: Conditor Iliades cantabit: atq; maronis Altisoni: dubiā faciētia carmina palmā.

De ingenio & eloquentia Demosthenis: & Aeschinīs: Ca. XII.

Tq; ut unus locus duos olim impacatos iūgat aduersarios: supremā eloquiū arcem a inter oratores Graios (quod null⁹ ambigit) possidet Demosthenes: pximā tenere uidet Aeschines. Horū cōtētio illa famosissima: quæ uniuersam fere graciā audiēdi quondā desiderio suspēdit. Qd̄ aut̄ specios⁹ spectaculū incidisse poterat: q̄ in eloquētissima natione: duos omniū atatū excellentissimos oratores sup̄ reb⁹ altissimis: notorio & capitali odio dissidētēs: de salute & gloria certaturos: in unū ante conditū tempus & locū cōuenisse: Potius mirer si nō remotiores etiā populos rumor exciuerit. In ea q̄dem actione Demosthenes rei partes gessit. Itaq; uict⁹ tandē accusator Aeschines: & ob eam rem patria pfugus: cum q̄dam tpe Rhodiōrū precib⁹ apud q̄s exulabat: suā primo: mox orationē Demosthenis audiēte populo accuratissime p̄legisset: Illis utriusq; uim stupētib⁹: sed plusculū Demosthenis: O (inqt Aeschines) si illū porantē audisset. Ingens: ut ait Plinius: testis inimici: meo qd̄ iudicio: uel ob hoc uerus mirator eloquētiæ: q̄ p̄fessōis suæ potius q̄ alieni memor odij: qd̄ laudandū erat: etiā in hoste prædicaret: præsertim cū dissimulare taceatq; posset. Cōstat enī quosdā i scribēdo graues: parū uahemētes in loquendo: quosdā ex diuerso q̄ omne scribēdi studiū auctoritate frontis motuq; corpis eleganti claraq; & p̄ q̄litate rerū uolubili p̄nūciatione transcēdant. Quo nihil in ofone potenti⁹ norūt q̄ artis oratoriarū præcepta didicerūt: Illoꝝ gloriā minuit præsentia: horū auget: Illos legi præstat: hos audiri. Horū igit̄ in numero posuit Demosthenē ille.

De eloquentia Platonis: Ca. XIII.

e Loquētia Platonis anteq; etiā loqui posset emicuit: dū infantulū in cunabulis cōsopitū: innoxio cōtractu circūlabētes apes mellificauerūt i labellis eius: Clarū melliflui leporis omen nec fefellit. Nō puto de hac re fide digniorē Tullio testē expectari: q̄ multis locis ita mirat̄ Platonis eloquentiā: ut sese imparē qd̄āmodo fateat̄. Verū intra modestū philosophi sermonis morē se cōtinuit Plato: terminos suos nihilo foelicius excessit: qd̄ de Virgilio Salustioq; & ipso etiam Cicerone dictū est. Quis inquit hui⁹ est testis: Idē q̄ ceterorū Seneca in declamationib⁹ sic ait: Eloquētissimi uiri Platonis oratio quæ p̄ Socrate scripta est: nec patrono nec reo digna est: Demosthenes uero cuius pxime mentionē habui: orator eximius: philosophus minor: Vt si forte qd̄ in hos duos intersit nūc roges: recte

L. II. Tractatus II. Ca. XIII. XV. XVI.

mihi uidear responsum: In altero plus facultatis oratoria: In altero plus philosophica grauitatis. Nec aliud sensisse mihi uideat Cicero: ubi ait: Id quidem nemini graecorum uideo contigisse: ut idem utroque in genere laboraret: sequereturque & illud forense dicendi: & hoc quietum disputandi genus. Et mox dictum exemplis muniens subsecutus est: Equidem & Platonem existimo si genus forense dicendi tractare uoluisset: ornate splendideque ac grauissime & copiosissime potuisse dicere. Et Demosthenem si illa quae a Platone didicerat tenuisset & pronuciare uoluisset: ornate splendideque facere potuisset. Aduertis lector sententiam Ciceroniana urbanitate conditam: pronuciatur de duobus sumis uiris quod sentiret: ita quolibet suis finibus angustate: ut in eis praeferebas: neutri ingenium: sed alteri uoluntatem solam censeat: alteri diligentiam defuisse. Asperius Seneca ut hispanus homo: sed nisi fallor & uerius: quod eodem loco quod Platonis & eorum trium quos paulo ante nominauimus: nec non & quorundam aliorum eloquentiam imperfectam ostendit: rationem imperfectionis asserens: Magna inquit & uaria res est eloquentia: nec adhuc ulli se sic indulgit ut tota contingeret. Satis foelix est qui in aliqua parte eius receptus est. Sic est haud dubie. Itaque ego consulto & statuisse naturam arbitror: ne quis uidelicet sibi mortaliu arroget: uelut in omnibus excellens: Nam sic saepe iustissime totius humani generis ignorantiam accusamus: quod de singulis hominibus extimandum est.

De eloquentia Hegesiae Cyrenaeicae: Ca. XIII.

Uti tradunt auctores: sed eorum quos ego quidem legi: Marcus Tullius antiquior Hegesiam quandam Cyrenaeicam fuisse: tam penetrabilis ac praepotentis eloquii: ut illo uita huius exponente simul & deplorante miserias: plurimi audientium uita sponte relinqueret. Mirum praefus & inauditum & natura ipsa ualentius orationis generis: quod & uita odium & desiderium mortis ingereret. Itaque tanquam publici status expugnatricem Ptolemaeus rex uita suorum consulens: indicto silentio coercuit: ac scholas clausit: calamum non excussit. Libere ergo reliquit in quo enumeratis hominum calamitatibus: ita diffinit: nulli omnino mortaliu ut uiuat expedire. Ibidem refert: inuentum qui lecto Hegesiae libro: nulla uel animi uel corporis interueniente molestia sola stili efficacia se in undas maris ex muro praecipitem dare: libensque moreretur. Et testem affert Callimachum poetam: qui sic pempti tumultu titulum inscripsit: generis & causam mortis continentem. Et quidem nimis uulgata sunt.

De eloquentia Carneadis: Diogenis & Critolai: Ca. XV.

Trium simul qui sequuntur eloquentia apud graecos: & nos celebrata est: quibus & serua & orationis quantitate distantium. Carneades Academicus: Diogenes Stoicus: Critolaus Peripateticus: ab Athenis legati Romam missi sunt: hi & legationem in senatum & uetusto more praeterpretate pegerunt: petentes multam remissionem quam propter horum uastationem senatus populusque romanus populo Atheniensi indixerat. Quae quidem multa: ut est in Saturnalibus: fuerat talentum. ccccc. Et praeterea celeberrimo urbis loco: maximo populi concursu ostentatae eloquentiae gratia sepatim quisque disseruit: Traditumque est memoriae: Carneadis impetuofam & torrentem: Diogenis prudentem & iucundam: Critolai circumspectam & suauem eloquentiam fuisse.

De eloquentia Aristotelis: Ca. XVI.

Am dudum de Aristotele dubius sum: errori ne publico taciturno obsequere: furentique cedam uulgo: an uera potius elatebris in apertum eruam. De huius quidem ingenio nullam laudem mouere: de eloquentia apud multos ambigere. Constat autem hunc uirum iam doctrinae nomine clarissimum: aduersa Isocratis oratoris gloria promotum: ad eloquentiae studium uertisse animum. Quod cum in multis locis: tum in Oratore Ciceronis habere expressum his uerbis: Aristoteles cum florere Isocrate nobilitate discipulorum uideret: quod ipse suas disputationes a causis forensibus & ciuilibus: ad inanem sermonis elegantiam transtulisset: imutauit repente totam formam propriae disciplinae. Et post pauca. Itaque ornauit & illustrauit doctrinam illam: omnem rerum cognitionem cum orationis exercitatione coniunxit. Nec uero hoc fugit sapientissimum regem Philippum: quod hunc Alexandro filio doctorem addiderit: hunc scilicet a quo & sciendi praecipua percipet & loquendi. Hinc est ut inter tripertitam philosophiae multiplices tractatus: rhetoricorum quoque libros scriberet: quales hinc collige: quod Cicero ipse in rhetoricae suae libris: non dissimulat illum huic arti plurimum adiuuante atque ornamento subministrasse. In eisdem libris de eodem loquens: Veteres inquit scriptores artis a principe illo atque inuatore Lysia: unum in locum conduxit Aristoteles: & nominatim cuiuscumque praecipua magna conquisita cura praecipue conscripsit: atque denudata diligenter exposuit. Hinc tantum inuentoribus ipsis suauitate & breuitate dicendi praestitit: ut nemo illorum praecipua ex ipsorum libris cognoscat: sed omnes qui quod illi praecipiant: uelint intelligere.

Li. II. Tractatus II. Ca. XVII. XVIII. XIX.

gere: ad hunc quasi ad multo comodiorē explicatorē reuertantē. Hæc Cicero. Ego autē curiosior sum q̄ necesse est: memor tamen quia cum præscriptis alijsq̄ claris & crebris testimonijs: Aristotelem non minus eloquētia q̄ scientia copiosum: in libris tamen eius qui ad nos uenerūt: sane certa fides eloquētiæ uestigiū nullū est. Vnde grādīs mihi stupor oboritur: illos mentiri constat: lingues simul & p̄caces: qui quoniā Aristoteli suo quem semper in ore habent: similes esse nullo modo possunt: illum sibi similit̄ nitunt̄ efficere: dicētes eū ut qui altissimis rebus intenderet: oīs eloquētiæ contemptorē: q̄si in altis nulla uerborū claritas habitare possit: Sic q̄d a Cicerone dictū est: Cū (inquit) de rebus grādibus dicas: ipsæ res uerba rapiūt: ita fit tum grauior: tum etiā splēdidior oratio. Sed hi q̄dem dum inertiae p̄pria excusationes quærunt: duci suo par crimen obijciunt. Quantum uero ex præmissis apparuit: dicerē huic monstro subesse causam posse: q̄ ex græca in latinā linguā seruat̄ ornamentis eloquētiæ trāsiri nō possit: nisi aliquot Platonis libelli: ex illa in hanc linguā trāslati: suspicari tale aliquid nō sinerēt. Sæpe igit̄ de hac re cogitātī: nil aliud occurrit q̄ Aristotelicos libros trāsferentiū uel pigriciā certe: uel inuidiā: uel inscitiā: deniq̄ q̄cum q̄ uoces nomine uitū fuisse: cuius tam late cōtagia fluxerūt: ut iam spes remedij nulla sit.

De eloquentia Isocratis: Ca. XVII.

e T si nihil amplius dixerō: licet ex præmissis Isocratis eloquētiā contēplari. Q̄tū enī fuit tantū philosophū: & proposito tam tenaciter inhærentē: ab incœpto diuertere: & ad peregrini studij amorem desideriumq̄ traducere: Præsertim cum Aristotelis cōsuetudinē exprimens Calcidius: dicat hūc uirum suo quodam more pleni p̄fectiq̄ dogmatis electum: q̄d uisum est cæterorū fastidiosa incuria negligentem: q̄uis enī quem primum fuerat studiose imitatus: eidem postmodum enixe aduersatus sit: tamen profecto non sine quadam magna ui: mouendus fuit Aristoteles.

De eloquentia Thucydidis: Ca. XVII.

r Hucydides scriptor historiaꝝ populo Atheniensi præfuit: tandem ab eisdem patria pulsus: forte ad exilij solamen Tragœdiæ operam dedit. Quæ cum ad suorū aures uenisset: publico consensu reuocauerūt eum ab exilio. Cuius imperiū neglexerunt: eius (ut ait Plinius) eloquentiam mirati.

De eloquentia Pisistrati: Ca. XVIII.

h O cœlut medio ad externæ militaris eloquentiæ mentionē uentum est: cui⁹ primas partes Pisistratus obtinet: quem nulla re alia ciuibus suis oportunū: sed rara quadam eloquentia florentem: ob hoc solum Atheniensibus imperitasse patientib⁹: atq̄ ultro deferentibus imperium constat: Gens sapiētissima usq̄ adeo unius hominis eloquentiā suscepit: ut se suaq̄ omnia: præcipueq̄ libertatem (qua nihil charius habebant) ei uni ponerent. Q̄d ne magis obliuione q̄ iudicio factum extimetur: non defuit instantissimus atq̄ grauissimus orator. Siquidem pro libertate: contra Pisistratū Solon stetit: sed nec armis sed uerbis certabat: tamen Pisistrati eloquentiæ: succubuit libertas cum Solone ipso: qui sub iugum trahebatur populo plaudente. Fuit autem Pisistratus & doctrina & ingenio clarus: ut qui primus Homeri libros: confusos antea (sicut Cicero testat̄) sic disposuisse dicitur: ut nūc habemus.

De eloquentia Periclis: Ca. XIX.

h Vius & tyrannidis & eloquentiæ successor Pericles: dicendo tam similis fuit: ut q̄ hunc audiret: illum audire se crederet: si modo unq̄ audiisset. Hoc tamen iste ualētior q̄d alter eloquentiā armis iuuerat: huic sola lingua suffecit ad imperiū. Q̄d & diuturnum gessit & magnificū: quadraginta annis rempublicam tenuit: eodemq̄ tempore & urbanis rebus præfuit & bellicis. Inermis ipse: sed tam armata fuit eloquētia: ut cum aduersus omniū salutem diceret: cum delectatione tamen ab omnibus audiret. Aduersa enī reb⁹ erat species uerborū & populo nocēs: populariter loqui uidebat̄. Neq̄ solum uulgus dulcedine captum deludebat: sed prouectos & ingeniosos uiros: obtrectātes ī reliquis: ad cōfessionem eloquētiæ coegit. Siquidem & ueteres Comici (ut ait Cicero) cum illi maledicerent (q̄d tunc Athenis fieri licebat) leporem tamen melle dulciorem ī labris eius habuisse dixerunt: tātāq̄ in eo uim fuisse: ut in eorum mentibus qui illum audissent: quasi aculeos quosdam relinqueret.

De ingenio Antipatris Sidonij: Ca. XX.

a Ntipater Sidonius quidā: tam exercitati ingenij fuisse credit: ut ysus hexametros aliosq; diuersosq; genes; ex iprouiso copiose diceret: Quo cūq; animū linguāq; uertisset: nihil operosius illi q̄ sermo: Vulgaris alijs solet: huic numeri aderant & carmina resonabāt. Fecisse ferunt idē ex modernis qdā: sed tā pueriliē tāq; ridicule: ut iudice me: nec nomē nec locū inē illustria mereant. Deiceps parūper frena stilo laxent: ut nō tā p̄terito defessus: q̄ uenturo se p̄pans labori: in aliq̄ uicinū gratūq; diuersorium deflectat oratio.

Tractatus tertius est de alia parte eloquentiæ: quæ dicacitas siue facecitas siue sales possunt appellari.

De declaratiōe quarūdam facetiarū: quib; propriū uocabulū apud nos nō est: De modo quoq; procedendi: & quem auctor uelit imitari: Ca. I.

A

Ars eloquentiæ leuior in manibus est. Ut enī in cogitationib; inq; actibus humanis: sic i uerbis quoq; serijs: cōtracta fatigatio iocos; uicissitudine mitigat.

P

Qd̄ genus: uel facetias appellare possum; uel sales: qd̄ sermonib; nostris sapidissimū condimentū p̄beāt: uel ut ē apud Ciceronē apophthegmata: sed latentes & taciti: cui apud græcos: scōmatos: apud nos p̄priū uocabulū non

est: nisi forte dicam; cū Macrobio: morsum figuratū fraude: uel urbanitate tectū. Cui qm̄ lepos admixtus est: ungit (ut aiūt) ac pungit: mulcet enī exterius: introrsum uulnerat. Hinc uidem; interdū ridentib; q̄ adsunt: ipsum ad quē iactati scōmatis sensus penetrauerit: irasci. Potest qdem nuda sine figuris exprobratio tam p̄prij tanq; sonantib; ac breuib; uerbis p̄ferri: ut & si nihil p̄t uuln; agat: ipsi tamen p̄mpte uibrati sermonis acies: sicut ei in quē cōtorta fuerit dolorē: sic cæteris nescio qd̄ acerbæ uoluptatis afferat: nihil p̄t uerba curātib;. De singulis quāq; diuertar: attingā: Sed de his primū qb; austeritas minor uest.

B

Et licet eloquentiæ (cui; mentio p̄cessit) ars pulcherrima sit: unaq; de septē liberalib;: tñ partis aut ars oīno nulla est: aut si q̄ est: a Cicerone tradit in libro q̄ inscribit̄ Orator. Illic enī ut ipsum libri nomē indicat: Oratorē instruit & ad contionandū acuit. Nos aut̄ hoc loco de uita cōmuni & q̄tidianis hominū sermūculis exēpla decerpim;. Illud qdem p̄ oēs (ut ita dicā) art; æque cōpersum est: hoc p̄ se stat limitatū suis finib; angustis. Sane (atq; ut ipse uocat) pacutū & breue illa a ueteribus cauillatio: hæc dicacitas noiata est: sed uocabula p̄miscemus atq; cōfundimus. Sane de his rebus apud græcos libri scripti sunt: q̄ ridiculor; artem siue rōnē pollicent;. Titulus libror; spem discēdi faciet: p̄lege iuenies: ut est apud ipsū quē sæpe nomino Ciceronē: ridicula & falsa multa græcor;: ut nihil in eis nisi ipsa insulitas rideat. Q̄to melius Cato ille Censori;: qui nō artē (quæ nō erat) pollicet: sed ipsos iocos ac facetias tam Socraticor; (q̄ in hac re nomē habēt apud græcos: sicut apud n̄os Plaut;) q̄ cæteror; studiosē recolligit. Cui; hoc loco studiū imitari disposui: nō artem daturus: sed hæc legentibus si modo q̄q; tam ociosus unq; erit: q̄ hæc in manus accipiet: non parū in dagine molestiā p̄reptur;. Quæ enī quæso ars dicēda ē: rei repētina: inopinata: improuisa: & ex tpe iaculāda: Est enī rez huiusmodi p̄cipua i respōdētē laus. Cui non longe insultatiōis spaciū dat: ad manū habeat oportet: quæ in laceffentē sine cūctatione retor; queat. Qualia sunt multa eor; quæ sequunt;. Quale ē (ne exemplū p̄senti dicto desit) illud P. Sulpitij: qui cum aduersus C. Philippum turbulentū hominē: & publicæ dignitatis usurpatorē: senat; causam aiost; defenderet: Interrogat; ab illo: qd̄ latraret: subito respondit: Quia furē uideo. Quid breui;: q̄ due liberali;: meditatio longior obtulisset: Solet enī canis latrare cōspecto fure. Aut q̄le ē illud: qd̄ n̄i t̄pis adolescēs decrepito cui dā respōdit. Cū enī ille ludēs insultaret: q̄ adhuc eo p̄mpti; in equū ascēderet: Nimirū ingt: septuaginta annis anteq; ego nascerer artē hęc exercuisti. Innumerabilia sūt generis hui;: in qb; artē ponere (cum ne cogitationi qdē locus sit) artificioris fuerit fortassis ingenij. Mei qdē p̄sentis p̄positi (ut dixi) nō est: artē ne dicā suffodere: sed tradere: etiā ubi i p̄mptu est: Feror enī alio. Et qm̄ p̄ euidētia dicēdor;: nō alienū fuerit hæc; p̄fari: coeptū deiceps p̄seq̄t.

C

De dicacitate siue facetitate Augusti Caesaris: Ca. II.

A

c Aesar Augustus (ut est in Saturnalibus) in huiusmodi dicacitate nō est quoq; minor & fortasse nec Tullio: Affectauit enim iocos: saluo tamen maiestatis pudoris respectu: de quibus aliqua delegi: similiter & de cæteris arbitrio meo: non ut de iocis librū texere Ciceronis exēplo dici possim: Sed ut inter tot seria & grauiā: respirandi locum fatigatus lector inueniat: in his quæ apud maiores noua: apud nos magna ex parte in quōtidiani sermonis cōsuetudinē abierūt. Igif August; ab adolescētia iocatus est. Vatinius po

dagræ morbū (q̄ fere omniū mos est) dissimulare nitebat: dicens se iam mille passus p̄ diē ambulare: Dixit hoc ille forsitan post hyemale solstitiū. Hinc irridēdi materiā Cæsar arripuit: Et min⁹ inquit miri est: longiusculi dies incipiūt. Cuidā libellū sibi timidi⁹ efferēti: & ob multā præsentia suæ reuerentiā: nūc porrigēti dexterā: nūc itentidē retrahēti: Putas ne ait assem elephāti dare: Vrbano principis iocus: & tam humanæ cōditiōis memor: q̄ qd̄ maior principū pars uellet obliuisci. Aliū (nolētis Nomēculator ille fuit) quē obliuiofum & officio suo iparē: grauius ferebat: egressuro igiṛ & Augustum num qd̄ in foro agi uellet p̄cūctātī: Cōmēdatorias ait litteras tecū p̄fer: notū enī ibi nullū habes. Orator qdam clarus sed gibbo p̄minentī deformat⁹ Galba: de quo lolij uulgatissim⁹ iocus erat: Ingenium Galbæ male habitare. Is inq̄ coram Cæsare causam agēs & uelut eloquio gloriabūd⁹: sape iterans: corrige in me si quid corrigendū uideris Auguste: hoc ab eo tandē respōsum habuit: Ego te Galba monere possum: corrigere aut nullo modo. Purpurā emi præcepit: nō respondebat animo suo color: uenditor uitū excusabat. Et attolle dicebat purpuram Cæsar: ac sursum oculos intēde. Cui Cæsar: Ego ne ut populo Romano bñ uestitus uidear: in solario ambulē oportet. Solebat ad cōnā inuitatis nō negare: q̄ se ciuib⁹ suis cōuictu non supbo q̄ familiarissimū faceret: A paup̄ima ac tenuissima cuiusdā cōna rediens: hospiti illū uerbis p̄sequēti: hoc unū ad aurem iocoso murmure respondit: Tam familiarē me tibi nō putabā. Cū extrui for̄ præcepisset: & cōsummatiōis auidus: architecti nimīa tarditatē inuisam haberet: eodemq̄ tempore & a Cassio Seuero accusati plurimū absoluerēt: ac uelut ab inquieti & calūniosi hoīs laqueis æqtate iudiciū expedirent: Vtinā inquit August⁹ forū meū accusaret Cassius. Petebat a Cæsare congiariū Patinnus cautus: q̄ melius p̄suauderet: Vulgatū iam apud oēs affirmabat: magnā pecuniā sibi ab illo datam: Respōdit: Sed tu noli credere. Alteri cuidam cū ab officio remotus esset: similia flagitātī: atq̄ addēti: Nō se cupiditate ad id petendū induci: sed pudoris p̄prij respectū: & ut sine noxa præfecturam eq̄tū sp̄dte dimisisset: Insup & liberalitate cæsarea dign⁹ putaret: sic elusit: Tu te accepisse palam dicite: ego me dedisse nō negabo. Quidam Roman⁹ eques diem functus erat: post cuius mortē æs alienū ingens qd̄ usq̄ ad extremū uel extra terminū occultauerat emerit: Recepta miratus Cæsar: Ite ait & cubiculāre mihi culcitra eius compare: Obstupētib⁹ mādātū: rationē adiecit: Sōnos inq̄t alliciet culcitra: in q̄ ille tantis debitoꝝ molib⁹ oppressus somnū capere poterat. Mos antiq̄s erat in agris suis sepeliri: Vectius qdam agrū excolens: illic iuēto sepulchro patris nō pepcit: sed aratrū supinduxit: qua i re ita lusit August⁹: Hoc est (inquit) uere sepulchrū patris colere. Filia ei⁹ Iulia festinatos canos ægreferēs: clam uelere cōsueuerat: supuenit ornatricib⁹ operi inhiantib⁹ improuisus Cæsar: & uulsos capillos in illarū gremio notauit: sic tamē oculos auertit ut nec uidisse uiderēt. Et tūc qdam nihil de hac re: post tempus sciens i sermone senectutis incidit: filiā seiscitat⁹ est: utrū suo tempore canos: an nullas habere comas mallet: Atq̄ illi sine hæsitatiōe respondentī: & caniciē caluitio præferēti: sic insultauit: Cur igiṛ hæ ante tempus te decaluāt? Audita fama Herodis Iudæoꝝ regis: q̄ infantes circa bimātū oēs in Syria natos: inter q̄s mādasset & propriū filiū occidi: Meli⁹ est: inq̄t: Herodis porcū esse q̄ filiū: Alludens mori hebraico: sic enī canib⁹ suillis: sicut humanis abstineret. Tragœdiā scribere adortus erat: cuius mētionē inter studia ei⁹ feci. Tragœdiā nomē erat Ajax. Eam enī siue iam q̄ displicuisset: ut Macrobi⁹ refert: siue iceptū stilo nō succedēte: ut Suetonio uideat: aboleuerat. Et interrogatib⁹ amicū: qd̄ iam Ajax suus ageret: In spongiā inq̄t incubuit. Nō incōsulte (nisi fallor) agerem⁹: bona pars scriptoꝝ: si in iudicando de opusculis nostris hui⁹ ioci memoriā haberem⁹. Sed ne forte dicatior August⁹ q̄ principē decet: cæteris silētiū indixisse uideat: Attingam alios.

De dicacitate Marcii Tullij: Ca. III.

m Arcus Tullij Ciceronē fratrem: ac Lentulū habebat generū: homūtionē pusillā ad modū staturā: In utrūq̄ cauillat⁹ est. Venerat in puinciam cui frā præfuerat: Illic imaginem eius clypeatam q̄ amplissima forma & ad pectus depictam (ut mos erat) cernēs: Frater inquit meus maior est dimidius q̄ totus. Rursus generum ingēti gladio accinctum uidens: Quis generum meum ad gladium alligauit? Quo ioco nunc erga insignis paruitatis homines uulgo utimur. Alter illi gener erat Piso: qui cum in incessu cunctator foret q̄ cōueniret uiro: filia ex diuerso concitator q̄ deceret foeminā: uno uerbo lusit in utrūq̄: Ait enī filia: Ambula ut uir. Anceps ioc⁹ duos simul pupugit. Apud Damasippū cōnans: cū ille mediocre uinū mēsa adhibitū: grādiloquis uerbis attollens diceret: Bibite

L. II. Tractatus III. Ca. III. V. VI. VII.

B phalernū hoc: q̄draginta annoꝝ est: Respōdit: Bene fert ætatē. Facete unde gloriā ille uino petebat: hic ueniam dedit. Illusit & in Iuliū Cæsare: ad quem cū post ciuiliſ belli uictoriam uenisset: interrogat⁹: cur homo doctus in electione partiū tam pueriliē aberrasset: Hoc unū qđ responderet habuit: Præcinctura me decepit caute simul & iocose: Cū enī meritoꝝ cōparationi locus amplius non esset: habitus ducū contulit: & quasi rerū omniū præcellentīā Cæsari tribuens: solo quo uidere inferior se deceptū affirmauit. Constabat enī Cæsarem ppter habitus negligētiā: ab ineūte ætate male præcinctū pueꝝ uocari solitū. Illusit & Vatinio qui paucis dieb⁹ consul fuerat: Grande inquit p̄digium anno Vatinij: q̄ illo consule nec bruiua: nec uer: nec æstas: nec autū⁹ fuit. Bidē quærēti: q̄ ad se uenire neglexisset: Volebam inquit in consulatu tuo uenire: sed nox me comprehendit. Mihi tamē & si uno loco sic scriptū inueni: uerisimili⁹ uideē qđ alibi legitur: hic iocus Caninio poti⁹ dicē q̄ Vatinio: q̄ Vatinio paucis: Caninius nō nisi uno tantū die consulatū tenuit. De quo est alter Ciceronis iocus. Vigilantē consulē habem⁹ qui in consulatu suo somnū non admisit. Illud uulgatū: solere flamines diales fieri: nunc diales esse consules. Et interrogatio ludicra quibus consul consulib⁹ fuisset. Longior sum si Ciceronis iocos ad unū colligā. Cæterū ex paucis acerui totius libamē obtulisse sufficiet. Hoc quidē inter præterēda non fuerit: qđ magnis auctōrib⁹ constat eū sæpe fontes in iudicio defendentē: deficientē iusticia cōfugisse ad iocos: & eo præsidio uictoriā quæsisse. Nec illud ignotū q̄ in his creberrimus foret: cōsularē scurram ab hostib⁹ uocitatū: quin ab ipso de quo supra dixim⁹ Vatinio q̄ hanc eius notā scriptis ædidit. Sed iam satis iocatus es Cicero: maior quidem iocator interuenit: cedendū est.

De facecitate Vespasiani Augusti: Ca. III.

A u Espasiani principis facetissima quædā sūt: Illud imprimis. Mulier amorē fassa seq̄ amādo periturā nisi opem ferret: rigorem maiestatis precibus ac blandicijs euitit: & in amplexus tandē Cæsareos admissa est. Cū certam pecuniæ summā uel concubitu⁹ uel amoris preciū princeps amanti daret: dispēsator ignarus qualiē eam pecuniā rationib⁹ inscriberet p̄cunctabat: Respōdit: Vespasiano adamato. Quid in tali præsertim senē iocose? B Vnus ex domesticis: cuidam externo sub obtentu germanitatis dispensationē impetrantebat: agnouit fraudem: & dilata re: illū pro quo petebat accersij: certiorq̄ ab eo facē qđ p̄ se supplicaturo sponddisset: id sibi numerari iussit & uoti compotē dimisit. Reuersus intercessor instare. Cui Vespasianus: Aliū tibi fratē quære: quē tuū putas meus est. Dū iter ageret: mulio auriga descēdit ad calciandas mulas: substititq̄ uehiculū. Rapta interim occasione: litigator anxi⁹ accessit ad principē: quæ uellet narrādi tēpus habuit. Aduertit tātū cōmētū Cæsar: interrogatq̄ mulione q̄ti calciasset: pepigit lucri partē. Festiue utrumlibet nisi auariciæ suspicio iocis instā uidere. Sed de hoc alias. Plura stant ei⁹ talia: qn & supremo uitæ tempe iocari non destitit. Ad primū ægritudinis insulū: statim qđ erat mortifere arbitrat⁹: ut puto: inqt: deus fio: Illudens prædecessorib⁹ suis in deoꝝ numerū relatis.

De facecitate Tiberij Cæsaris: Ca. V.

c Xciderūt a sæuissimis ingenijs facetissimi sermūculi: quos uel ob hoc ipsum cōmemorare libuit: Quis enī imitior Tiberio Cæsare: præsertim postq̄ Capreas attigit cruentissimo eius ocio famosam & infœlicē insulā: Illic moras trahentē: Iliensiu adijt legato tio consolatiōis obsequiū principi ferens sup mortē unici filij: Cui⁹ mortis dolorē ille memoriatq̄ oēm non tam forti q̄ inhumano aīo confestim aboleuerat. Itaq̄ uel ut intempestiuis consolatorib⁹ sic allusit: Ego quoq̄ fortunæ uestre cōpatior: quia magnificū ciuē Hectorem pdidistis: Ultra millesimū annū iocandi materiā quæsiuit: animo ferox actisq̄ metuendus.

De facecitate Domitiani: Ca. VI.

q Vis præterea Domitiano sæuior: q̄s ab honestatē artiū studio remotior: Et tamē agēte natura: nō nihil paterni leporis inerat. Eius illa referunt de Metio q̄ in cultu corporis mult⁹ erat: Vellē inqt tam formosus esse q̄ Metius sibi uideē. Alteri⁹ comam p̄mixta canicie flauescentem: p̄fusam mulso niuem appellauit.

De dicacitate Lucij Cecilij: Ca. VII.

c Ecilius iurisconsult⁹ ab hoc ordine nequaq̄ repellēdus est: Lapidat⁹ erat a populo Vatinus dum gladiatorū mun⁹ ederet: ea iniuria permot⁹: ædilitio edicto cauēri p̄curauerat: ne quis sibi pomū in arenam mitteret. Per eos dies cōtigit ut Ceciliū

Li. II. Traet. III. Ca. VIII. IX. X. XI. XII. XIII. XIII.

quidā consuleret: Effet pomū nux pinea? Si in Vatiniū inquit missurus es: pomū est haud dubie. Idē mercatori cōsulti: quo nam modo nauem cū socio diuideret? Respōdit: Si nauem diuiseritis neuter habebit.

De dicacitate Lucij Ceciliij. Ca. VIII.

I Vcius Cecilius cū Caio Cæsare pila ludebat: nec deerant collusores alij. Iussit Cæsar cæteris cētena sextertia p singulos numerari: qnquaginta Cecilio. At ille: una ne tantum manu (inquit) ludos

De facecitate Virgilij: Ca. IX.

n Ec ille pede Virgilius cū sibi exprobratū esset q̄ uersus Homericos abstulisset: & in operis sui congeriem rede gisset: respondisse tradit: magnarū esse uiriū auferre clauam de manu Herculis: non dissimulans se illis uersib⁹ non precario sed p suis uti. Qd̄ esse per maximū ex Herculea Homeri magnitudine: latenter affirmās facete admodū & breuiter: qd̄ ad ignominia dicebat: in gloriam suam uertit.

De dicacitate Valerij: Ca. X.

u Aleri⁹ P. Clodio i fensio sibi: Quid ait duri⁹ minaris q̄ ut eā Dyrhachiū & reuertar: sumpta iocandi materia de exilio Ciceronis: qui eo in exiliū prexerat: agente Clodio: confestimq; redierat.

De dicacitate Quinti prætoris: Ca. XI.

q Virtus uel Eqntius prætor de optime atq; innocētissime administrata puincia reuersus: in morbū inciderat: Is dum gelidas man⁹ se habere amico cōquereret assidenti: Certe ait ille nup calidas de puincia retulisti: de furtoꝝ scilicet & rapinaꝝ frequentia iocū texens. Qui uiro integerrimo & bene sibi cōscio risū mouit: fastidiūq; disculsi: suffusus noxio ruborem.

De dicacitate Lucij Mallij: Ca. XII.

I Vcius Mallius pictor egregi⁹ deformes filios habebat: quibus uisis amic⁹ apud eum coenās: nō similitur ait pingis & fingis Malli: Ille autē nimirū: fingo enī in tenebris: in luce pingo.

De dicacitate Satellij Quadrati cōtra Sabinū: Ca. XIII.

f Abinus qdam noīe: diues ineptissim⁹ a Seneca refer: qui ætate sua fuit hebes: q̄ q̄ & obliuiosus: gloria tamē audissim⁹: quā ex litterarū noticia pcurabat. Itaq; magnis precijs seruos comparauit: quorū alter hūc: alter illū poetā familiarit̄ memoriē nosser: hoc scilicet expeditū iter ad eam quā appetebat gloriā ratus: si serui ut peculiū: sic & litteras dño quærerēt. Hac tali familia instruct⁹: cōuiuas suos questiūculis exgitabat. Serui ad pedes aderāt: & de quacūq; re sermo esset obortus: accōmndatos materiæ uersus insurrabāt. Quos ille gloriabūdus dū pnūciare uellet: i medio harebat. In hūc igit Satellij Quadratus: ut ipsi⁹ hoc narrātis uerbis utar: stultoꝝ diuitū irrisor & arrisor & derisor ita iocat⁹ est. Cū ille iactaret centenis milib⁹ seruos sibi singulos cōstitisse: Minori precio inqt Quadrat⁹ totidē scrinia emisisses. Idē Sabinū ut luctaret orabat. Cūq; ille admirās diceret: Quō luctabor hō æger ac fragilis & uix uiuere ualēs: Noli quæso inqt Quadrat⁹ hoc dicere: Aspice q̄t seruos habes robustissimos. Merito has nugat audiebat demens: q̄ ex alienis bonis gloriā speraret. Sed & aliq̄tis per locū iocis muliebrib⁹ præbeam⁹.

De dicacitate Iulix Augusti filix: Ca. XIII.

i Vlia Augusti filia (quæ pfecto nō ultima int̄ illustres foeminas fuisset: si prudētix curā quā primā esse par fuerat: nō in ultimis habuisset) int̄ mptas & uarias naturæ dotes: humanitatē moꝝ comitatēq; sermōis habuit: cauillatrix iprimis iucūdiffima. Cōtra crebros p̄is monit⁹: culta lasciuip⁹: oculos ei⁹ turbasse cognouerat: modestiore habitu reuerfa mitigare paternā indignationē cogitauit & obtinuit. Itaq; uerba quæ dolor oppresserat: gaudiū expressit. Et sentis ne ait q̄tomag? hic q̄ extern⁹ habit⁹ deceat Augusti filia: Nō obstupuit illa tāti cēsoris maiestātē: Sed heri me (inqt) uiri: hodie p̄is oculis ornaui. Eandē in spectaculo ludorū circūuallauerāt adolescentū impudicoꝝ agmina: cū ex aduerso Liuia Augusta uenerādo modesta comitatu staret. Hæc Cæsareæ cōiugis ac natæ uarietas populū erexerat: sed ipsum principalit̄ Augustū. Cōmonefecit ergo Iuliā breui scripto: circūspiceret q̄ta moꝝ imparitas: int̄ duas dignitate pares foeminas foret. Illa castigatore suū re pulit: his uerbis: Et hi mecū senescēt. Amico sobrio & prudēti: ut se p̄næ frugalitatē imitaret.

tricē faceret: modestosq̄ illi⁹ mores in animū induceret: respondit: Ille se Cæsare obliuiscit: ego Cæsaris me filiā recordor. Sed iam satis multa de nostris.

De dicacitate Diogenis philosophi: Ca. XV.

d iogenes Cynicus ille famosissim⁹ contēptor omnium quæ optant ab alijs: de Antisthenē præceptore suo sic iocari solitus traditur: Ille me ex magnis diuitijs ad inopiā deduxit: effecitq̄ ut latas ædes cū angusto & uolubili dolio permutarē: Quātum uero citroq̄ laudū ac gloriæ sub hac irrisione clauderetur. Itē aduersus dialecticū sophistā lepidissime cauillatus est. Proposuerat ille per contumeliā hoc modo: Qd̄ ego sum: id tu nō es. Annuuit Diogenes. Ille pcedens i sophismate: homo aut̄ inquit ego sū. Et id quoq̄ confessus est. Tūc ex concessis conclusit: Igitur homo tu non es. Indignat⁹ has ineptias: hoc inquit ultimū falsum est pculdubio: Et si uerū fieri uis: a me incipe.

De dicacitate cuiusdam iuuenis qui similis erat Augusto: Ca. XVI.

i uenis alienigena Romā uenit: forma corporis tam similis Augusto: ut omnē populū spectaculi admiratione suspenderet. Augustus re audita: ad se iuuenē euocātū cernens: effigiemq̄ suam in illius facie recognoscēs: in hanc sententiā interrogauit: Fuit ne unq̄ o adolescens mater tua Romæ? Sensit ille quo pergeret: Et mime (inquit) mater: at pater meus sæpe. Facete & illatā suspitionē repulit: & nouā peperit: Et hæc quidem historia sic in Saturnalib⁹ tradita est. Valerius autem Maxim⁹: non Augusti sed inno minati prætoris: neq̄ matris sed duorū patrū mentionē facit: præterea non Romæ sed i Sicilia interrogatū responsū ue cōmemorat. Percūctante enī magistratu Romano quendā eius prouinciæ sibi forma corporis simillimū: & mirari se dicēte unde hæc tanta similitudo cū pater suus nunq̄ in Sicilia fuisset. At ille respondit: Pater meus sæpe Romā uenit. Quæ nam sane uerior fideliorq̄ narratio est: fides (ut aiunt) apud auctores maneat.

De dicacitate Mithridatis regis: Ca. XVII.

m ithridates Ponti rex Cappadocū: sororis suæ filio sub simfatione colloquij insidias tendēs: gladiū abdiderat: crudelis licet adolescēs & ad iteritū destinat⁹: regio tamen illoꝝ more temporē: scrutatorē præmisit: qui dū Mithridati manū in secretioribus partes corporis mittit: locatus ille: Caue ait ne aliud telū q̄ quod quæris inuenias: Eoq̄ modo suspitiōe detracta: iocis textit insidias. Mirū quod in eo statu iocari posset: sanguine mox nepotis respergendus.

De dicacitate Publij Syri Ca. XVIII.

n on est huic loco subtrahendus Publius quidā e Syria: qui a primis ānis huic rei deditus: & libertatē ob id unū consecut⁹: Romæ tandē & per Italiā uictis omnib⁹ similiū studiosis: præter fauorē populorū Iulij Cæsaris ingentē quoq̄ gratiā pmouit. Is & mimos scriptitauit: & multa eius extant non magis iocosa q̄ graua: ppter quæ tum primū charus & libertate dignus haberi coepit: duo referunt: dñi sui patron⁹ seruū suū hydropticū in arena resupinū ad solem cernēs: qd̄ illic ageret quæsierat: anteq̄ æger responsum exprimeret: pcessit Publius puer ex inopinato: & aquā inquit calefecit. Idem inter conuuiuas disceptātes: quid esset ocium molestū: acceptā omnib⁹ sententiā dedit: podagrici pedes dicens. Hæc atq̄ huiuscemodi latentis ingenij indicij & manumisso erudiendi materiam præbuerunt.

De dicacitate coniugis Aconis Comit̄ Aestensis cōtra uirū: Ca. XIX.

t ot naturæ fortunæq̄ munerib⁹ quib⁹ Aco Marchio Aestēsis ætate patrū claruit: ne absq̄ molestia frueret: min⁹ spectatā habuisse creditur uxoris fidē: Ita cū fortissimū ex illa susceptū puerū i ulnis habens: suspirasset: causam quæsiuit illa suspirij: Cui maritus: uellem inquit hunc puerū meū esse: omni dubietate submota ut tu⁹ est: Et hæc certitudinē libens magna fortunæ: mearū parte redimeret: Atqui ait illa: nihil hic impensæ est: negocij parū: Arreptoq̄ filio: hic inquit qd̄ nemo dubitat me⁹ ē: Annuete uiro: Veni hil igitur dubij superfit: de manib⁹ meis suscipe eum: ait: tuus sit.

De facecitate uxoris Agapiti de colūna cōtra Bonifaciū papā octauū: Ca. XX.

b onifacius octauus Roman⁹ pontifex: duob⁹ fere lustris domū de Colūna uagam egit: ac toto orbe dispersam. Fulminabat ille de terris: & ad exemplū tonātis ætheri cuius gerebat uices edictis minacib⁹ intonabat. Capitale fuerat aliquem de generosis exulib⁹ hospitio suscepisse. Nunciatū est interea Agapiti uxore quæ sanguine illum

contingebat esse pregnantē. Sensit hostem suū Romæ fuisse: & accensus ira atq; odio: per/
 duci ante pedes suos mulierem iussit. Venit illa uerecūde: & uentrem studio tegens. At ille:
 ut erat in sermone mordacissim⁹: Demitte inquit pallium meretrix: Quis te grauidā fecit:
 Loq; coacta: Pater ait sanctissime: tu mihi uirū meū abstulera: quid facerem: quod & ætas
 & forma sua serūt: consiliū cœpi: Inter innumerabiles pegrinos quos hic ann⁹ in urbe hac cō/
 gregauit: circūspiciens unū uiro meo simillimū: notauit: placuit oculis meis ille: & i exulan/
 tis uiri memoriā susceptus est per noctem: mane abiens qualem cernis me dimisit. Hæc au/
 tem alludens ad uiri habitū dicebat: qui sub ueste peregrini ignotissim⁹ ad uxorē penetra/
 uerat. Risit Bonifacius: & muliebri facundia mitigatus est.

De facetitate cuiusdam nobilis inominati: Ca. XXI.

i N collibus apud quos natus sum: uidit ætas nostra nobilem quendā uirum: cuius
 primū studiū fuit excipere transeūtes apparatus magnifico. Die quodam a syluis &
 uenatu: cuius quoq; p̄studiosus erat: incultam & dumis laceratā tunicam indutus: rediens
 plenam hospitib⁹ domū repperit. Quibus honorādīs intentus: dum huc illuc cuncta pui/
 dens discurrit: in quēdam illorum superbū & stabula miscentem famulū incidit: cœpitq; eū
 blande corrigere. Impatiēs iræ furcifer: extenta manu faciem eius percussit: Secessit ille tacit/
 tus: Mox cernens famulus quem pulsauerat: inter discūbentes medium trepidare coeperat.
 Tandem explorato quisnam esset affusus erroris ueniam poposcit. Cui ædiū domin⁹: Tibi
 inquit libens parco: huic autem: & tunicam suam digito signauit: non parco: quæ ut ita tra/
 ctarer præstitit.

De facetitate Santij regis Castellæ contra papam: Ca. XXII.

q Vodam tempore dum christianoꝝ proceres fines sarrhacenoꝝ inuadere: & terram
 Christi sanguine consecratā indigno seruitio decreuissent liberare (qđ heu sæpe faci/
 mus nunquāq; perficimus) agitatū est in consilijs: quis nam tantis cœptis dux aptissimus
 foret: Visusq; est & optim⁹ Santius Hispani regis frater: quem & expientia armoꝝ cōmē/
 dabat & genus & probitas: nec suspectū luxur faciebat (frequens principat⁹ malum) nul/
 lis enim inq̄natus opibus aut delitijs: sed hispano more asper & agrestis: & sub diuo inf̄ la/
 bores educatus erat. Accersitus igit̄ omniū consensu Romā uenit: & latinæ linguæ nescius:
 unū ex fidis interpretis loco habuit. Publicū qđ in tali solet celebrabat̄ consistoriū. Illic inē
 multa recitatū erat Romani pōtificis decretū: ubi Aegypti regem fecerat. Quo audito sub/
 latus est ingens plausus omniū: admirans Santius: sedentem ad pedes interpretē quid sibi
 uellet strepitus p̄cunctatus est: Vbi audiuit se Aegypti regem p̄nūciatū: Surge ait: & diuū
 papam pronūcia Calliphū de Baldacho: Festiua & uere regia libertas: pro inefficacis regni
 noie inanis pōtificatus titulum pensauit.

De facetitate cuiusdam comitis Fuxi: Ca. XXIII.

c Omes olim Fuxi in Cathaloniā p̄fectus: erat homo liberalis & qui nil negare di/
 dicisset. Illic ut aiunt turba petentiū obsessus: nihil sibi reliquerat præter mulā quā
 ponderosus senex equitabat. Reditū paranti: non defuit qui calcaria in super precibus ex/
 torquere nitere. At ille protēto pede subridens: Accipe inquit: modo mihi aliquem expe/
 dias qui mulam meam Fuxum usq; sollicitet.

De dicacitate Dini contra aliquos senes: Ca. XXIII.

d Inus quidam conciuis meus: qui ætate nostra gratissimæ dicacitatis adolescens fu/
 it: casu præteriēs per loca frequētissima sepulchris: aliquos sibi notos senes illic cō/
 fabulantes comperit. Qui ut iocandi peritum irritarent: iocari simul omnes (ut est ætas il/
 la loquacior) & manib⁹ etiam apprehēdere coeperūt. Ille se p̄ripiens: hoc unū omnib⁹ re/
 spondit: Iniquū hoc loco certamen: uos ante domos uestras animosiores estis: senio scilicet
 eorum & uicinæ morti alludens: Nec prius intellectus q̄ eo ab oculis ablato: cœmiteriū
 circūspicientes: quas ille domos loquere p̄penderūt. Innumerabilia dixit ad hūc modū
 quæ apud nos uulgo etiam nota sunt. Hoc enim loco non iocos eius p̄sequi: sed nomē at/
 tingere propositum fuit.

De dicacitate Donati Patauini contra quendam iudicē: Ca. XXV.

d Onatus Patauin⁹ fuit nuper poetarū omniū quos nostra uel patrū nostros: uidit
 ætas facillime princeps: nisi iuris ciuili studiū amplexus & nouē musis duodecim
 tabulas imiscuisset: & animū ab heliconijs curis ad forensem strepitū deflexisset. Is

amici subita causa & moras respuente necessitate : ipso q̄tidiano ac domestico quo forte inuentus est habitu: rogatus in iudiciū uenit. Nouus iudex qui tribunal impleuerat : egregio uiro nec assurrexit: nec aliquo eum honore dignatus est. Cœperat Donatus amici causam planis uerbis ac uulgarib⁹ agere: & illum in singulis dictis oblectantē urbane admodū ac suauiter cōuincere. Indignatus iudex tanq̄ maius aliquid dictur⁹: sic interrogauit: Scis literas. At ille: scio pauca inquit. Risit insulsus iudex Idiotam ratus : Ad inceptū redijt sermonem: Nec ante se delusum sensit q̄ disertissimi uiri & ratiōe simul & oratione superatus: Nomen abeuntis quærens: ab astantib⁹ didicit Donatū esse : cuius ea tempestate non Pardua tm̄ celebris: sed per omnē Italā fama erat. Deinceps ad ea trāseam⁹ in qb⁹ permagnū ingeniū nec minor festiuitas sed morsus est acrior : quibus abundare & si prudentis nō est: qui tamen præcedentib⁹ similia erant: ad eloquentiā similē spectare uidebant: qualiacūq̄ forent segregāda non censui. De mordacibus iocis.

De dicacitate Publij contra Mutiū inuidum: Ca. XXVI.

m Vtius quidam fuit inuidi & iniqui animi: qui æque alienis bonis & suis malis torqueretur ingemisceretq̄. Hunc molestiorē solito cernens Publius : ita iocatus est: Aut Mutio nescio quid mali accidit: aut cuiquam nescio quid boni.

De dicacitate contra Antonium fugientem: cuiusdā serui sui: Ca. XXVII.

p Ost obsidionē Mutinensem fugiēs Antonius: seu naturali humore seu corpib⁹ exhaustis creberrime bibebat: subsistebatq̄ p̄ singulos passus ubi bibēdi facultas afforet: mox fugā præcipiti confertationē resumebat. Interrogat⁹ unus ex familiaribus eius: quid nam Antoni⁹ ageret: Respōdit: qđ canis in ægypto: bibit & fugit. Certū enī canes ægyptiacos crocodiloz cōtactu anxios atq̄ lymphaticos fugere & bibere.

De dicacitate cuiusdā sutoris contra Plancū: Ca. XXVIII.

p Lancus Meuiam Gallam uxore habuit: nō satis pbati noīs foeminā. Cū autē amici causam agenti: testis ex aduerso sutor p̄cessisset qdam: putās Plancus uilitate officij testem suspectū reddere q̄si incognitū: sciscitat⁹ erat qua arte se regeret : Gallam inquit calco. Galla aut sutoris instrumentū erat. Qua equocatione noīs : inter uanā artis suæ p̄fessionē: & interrogantis ignominiā mordaciter lusit.

De dicacitate Faustī Syllæ filij: & Catonis censorij: Ca. XXIX.

f Yllæ filia duos simul adulteros habebat: Pompeiū quendā cognomēto Maculā: & Fuluiū fullonis filiū. Lusit in dedecore domestico Faustus sic : Miror inq̄t forem meam cum fullonē habeat: maculam habere. Nec Catonis cēforia asperitas iocoz talium expers fuit: Sacrificio utebat̄ antiq̄tas: cui Proteruia nomē erat: ex quo quicqd cibi sacrificiis cantib⁹ restabat: ignib⁹ tradebat̄. Albidius qdam nebulo: patrimoniū omne deuorauerat: domū solam quæ gulæ superat ignis absumperat: fecisse Albidium Proteruiā iocabat̄ Cato: cuius nomē Catonis Vticēsis memoriā reuocat : & rei quā illo inspectate potuisse continere: uāhementer indignor ac stupeo.

De dicacitate Catuli senatoris contra iudices corruptos: Ca. XXX.

p Vblo Clodio uiolataz religionū ac manifesti adulterij reo dati iudices: q̄a de criminib⁹ cōstabat sententiā pnūciaturi: præfidiū a senatu petierūt: tū demū peti solitum cū aliquis reus potens condēnandus esset. Interim P. Clodius ad artes suas i extremis casib⁹ sese uertens: aliquos ex iudicibus illustriū foeminaz apud quas cōsuetudine & munerib⁹ & suarū interuentu precum potens erat: p̄missio concubitu & præscito adulterioz stuprorūq̄ participes: & ob hoc sibi ppitios fecit: alios magnis pecunijs oneratof corrupit. Quid multa: Vbi condēnatio sperabat̄: summa cum populi Ro. & illi⁹ sæculi infamia absolutus: nocentior absolute q̄ crimine. Qm̄ ut eleganē ait Seneca : plus est distribuere adulteria q̄ facere. Itaq̄ prius adulter: post leno. Prop̄ primū accusatus: p̄pter secundū liberat⁹. Mira res & uix credibilis: nisi eam clarissimi auctores litteris mandassent: Hos iudices absoluto Clodio mordacit̄ ludens Catulus: senatū his p̄contatus est uerbis: Quid a nobis præfidiū poscebatis: an forte ne pecunia perfidiæ uestræ precii uobis eriperetur: Erubuisse poterāt scelesti hoies: sed apud animos libidinib⁹ auariæq̄ deditos pudoris iactura leuissima est. Facile igit̄ præsentē pudorē: p̄ceptis uoluptatib⁹ ac pecunia solabanē. Istud potius miror: unde illis tempibus tanti & tam compti facinoris impunitas: Ut enim cum eodem Seneca cōcludam: pudet dicere: nunq̄ apertū q̄ corā peccatū est.

¶ Ed quis omniū iocator aut p̄mptior aut mordacior Cicerone? Cui enim quaſo
 peperciffet: aut cuius magnitudinem timuiſſet: qui & Pompeio ſuo nō pepercit: &
 fortunam Cæſaris nō expauit? Sane cum æqualiter ambos laceſſeret: grauius offendeba-
 tur amicior. Venerat ad caſtra Pompeij in primordio ciuiliſ belli: reprehendentib⁹ amicis
 qđ nimis diſtuliffet: Minime inq̄ ſero ueni: nam nihil hic paratū uideo: Pompeij tardita-
 tem in apparatus bellorum ludens. Cum uero ad ipſius Pompeij cōſpectum pueniſſet:
 & ille interrogat⁹ dixiſſet: ubi nam Dolobella gener tuus? Reſpondit: Cū ſocero tuo. Vni-
 co uerbo diſcuſſa calūnia: & generi & ſua: qui in diſſentiēdo de republica principū uestigia
 ſequerent̄. Gallus quidam de Cæſaris exercitu ad Pompeiū trāſſugerat: illi ciuitatem Ro-
 manā dederat Pompeius: Exclamauit Cicero: O bellum hominem: Gallo ciuitatem pro-
 mittit alienā: nobis noſtram reddere non poteſt. Solebat de Pompeio nimiū mordaciter
 iocari his uerbis: Ego quem fugiam habeo: quem ſequar non habeo. His horumq; ſimili-
 bus hoc unū Pompeius reludebat: Cupio ad hoſtes Cicero tranſeat: ut nos timeat: Quasi
 tantam illam loquendi fiduciam Cicero non aliunde q̄ ex familiaritate nimia proueni-
 re confirmans. Iam quotiens & q̄ grauius luſit in Cæſarem: Andron quidam Laodicenus
 Romam uenerat: & aduentus ſui cauſam interrogauit Cicero: Atq; illo reſpondēte: p̄ pa-
 triæ ſuæ libertate legatum ad Cæſarem ueniſſe: ſeruitutem Romanam diſſimulare nō ua-
 lens: græco ſermone in hanc ſententiam reſpondit: Si obtinueris: & p̄ nobis inſcede. Abu-
 tebat Cæſar uno tempore matre & filia: Nomē matri Seruilia: quæ & Marci Bruti geni-
 trix fuit: quā ut ait Suetonius: ante alias dilexit: & cui ſuper alias donationes: margaritam
 ingenti precio mercat⁹ eſt: Filia nomē Tertia quæ ipſius ſoror Bruti: & G. Caſſij coniunx
 erat: Cum itaq; bona ciuitatū ſubhaſtarenē iuſſu Cæſaris: & Seruilia magni ualoris præ-
 dium exigua pecunia comparaffet: luſit Cicero: Equidem quo melius emptum ſciatis: cō-
 parauit hunc fundū Seruilia: Tertia deducta. Rogatus pro amico ut ei decurionatū p̄cu-
 raret: multis audientibus reſpondit: Romæ ius habente Pompeio difficile eſt qđ poſtulas:
 tacite facilitatem Cæſaris nimiam incuſans: ſuper ſenatus dignitatib⁹ paſſim p̄fundēdis.
 Eodem pertinet qđ Laberio ait: Cū enī ſenatu ſupra modū aucto: parum afforet qn loca
 ſenatorib⁹ nouis deeffent: una & rudem ſenatum: & Laberiū non inuenientē ubi nam aſſi-
 deret: & ipſum qui anguſtiarū materiam præbuerat Cæſarem illuſit: Receptiſſem inquit te
 niſi anguſte federem. Hūc tamen iocum non inultum tulit: Ita enī ille repcuſſit: Mirum ſi
 anguſte ſedes: qui duab⁹ ſellis federe ſoles: duplicitatē animi & fidei conſtantia obiectans:
 quā multi tunc obijciēbāt uiro egregio. Sed imerenter & indigne hæc optimus & inocans
 ciuis audiebat: ne excuſationē eius ſileam: quæ eſt in Saturnalib⁹: unde iocoſa hui⁹ magna
 ex parte decerpta ſunt. Equidē qđ ſequit̄ excuſare neſcio: parumq; abeſt ut ſententiā re-
 uocem: Egrediſ enim omnem ludi modum & apertum continet odium: qđ dicam eo ma-
 gis: quo non uolatili leuitate loquendi excidit: ſed m̄ſura grauitate a ſcribēte dictatū. Sic
 enī in epiſtola quadam ait: quā ad G. Caſſium interfectore Cæſaris miſit: Vellem Idibus
 Marcijſ me ad cœnam inuiſtaſſes: p̄fecto reliquiarū nihil fuiſſet: Nunc me reliquiarū ueſtræ
 exterrēt: Auguſtum Cæſarem ac Marcū Antonium: reliquiarū noīe ſignificans. O hoſtilē
 & uirulentū iocum: & qui Laberij dictum Antonijq; factum prope iuſtificet. Multa ſe offe-
 runt ſimilia: Sed nimis amicum meum urgeo: Subſiſtam igitur. Neca Cicerone tantū: ſed
 etiam uulgo laceratus eſt Cæſar. Siquidem peregrinis ac nouis hominib⁹ admiſſis ī ſena-
 tum: præcipue gallis: inuentus eſt libellus hoc continēs: Bonum factum: ne quis ſenatori
 nouo curiam moſtrare uelit. Item illa publice canebant: Gallos Cæſar in triumphum du-
 xit: idem in curiā. Et ruruſ: Galli brachas depoſuerunt: latum clauum ſumpſerūt. Et hæc
 quidem ideo: primū: quia illud idem reſpiciunt quod ī Laberiū iocans Cicero mordebat.
 Nunc paulo ſuperius redeundū eſt. Aedilitatē agens Cæſar cū Marco Bibulo Capitolium
 ac forum comitiumq; & baſilicas ac porticus adornauerat: ludoſq; inſuper fecerat cōmu-
 ni impenſa: Sed quia collegæ obſcurius: clariffimū Cæſaris nomē erat: cum apud animos
 hominū omniū gratia reflecteret in Cæſarem: iocat⁹ eſt Bibulus: idem ſibi qđ Polluci cō-
 tigiffet: Etenī cum fratre ille cōmunem domū habens: ſileretur in populo: & Caſtoris tantū
 domus diceretur: ſic cōmunem ipſius ac Cæſaris largitatem unius & non alterius factari.
 Cum eodem poſtmodū Marco Bibulo cōſulatum gerens: qđ abſq; ullo ei⁹ reſpectu rem-

A

B

C

D

publicam uerfaret: iocandi occasione uulgo dedit: Fuere qui quotiēs ex more tale aliquid agerent: qđ conſignatione diei & conſulis ageret: non Cæſare & Bibulo: ſed Iulio & Cæſare conſulib⁹ geſtum ſcriptis mandarēt. Hinc uulgati mox ſine auctore uerſiculi: Nō Bibulo quicq̃ nuper ſed Cæſare geſtū eſt: Nam Bibulo fieri conſule nil memini. Et hæc inuidioſa magis q̃ obſcœna. Cōtra illa turpiſſima. Adoleſcens admodū adhuc Sylla ſupſtite: cū fortunæ ſuæ nauigiū patriæ tempeſtatib⁹ nuper agnoſceret: ſeceſſit: Aſiam petēs atq̃ apud Nicomedem Bithyniæ regem paulo familiari⁹ ſubſiſtens: ex leuiſſima cauſa grauiffimā & inexpurgabilē cōtraxit infamiā: tanq̃ adoleſcētiæ flore p̃ſtrato regiæ libidini. Hinc ſuſpicio pro ueritate ſuſcepta: & omnib⁹ ſine fine: non tam iocandū q̃ obtreçtandū materia data eſt. Conſul ingenti patrū repugnantia Galliam puinciā obtinuerat. Hinc imodice lætus magna ſenatus frequētia linguā frenare non ualuit: mœſtis & nolentib⁹ inimicis ſe qđ optaſſet conſecutū dicētās: cūctiſq̃ uices odij redditurū. Vbi cū quidam eas minas ægre ferēs id nulli fœminæ facile fore dixiſſet: ſatis habuit mordacē iocum: urbana reſponſione diſcutere: Et regnauit inquit in Syria Semiramis: magnāq̃ quōdā Aſiæ partem Amaçones tenuere. Iam iſta non inter iocos numero: in quib⁹ nihil colorate agitur ſed palam ingerunt opprobria. Dolabella reginæ pellicem: ſponſum interiorem regiæ læticiæ uocauit. Bibulus ipſe non Cæſarem ſed Bithynicā dicit: & fœditati miſcet inuidiā: dicens ante ſibi regem cordi fuiſſe: nūc regnū. Octauius qđam æger oīno: eoq̃ linguæ mordacior in publicū p̃greſſus: Pompeiū regis noiē ſalutauit: Mox uerſus in Cæſarem: Aue inquit regina. Cicero ipſe quem ad mordaces iocos cogor reuocare: Cū aperte nimis multa de hac re ſcriptis etiā madaiſſet: defendētē quondam Cæſarē Nicomedis filiæ cauſam in ſenatu: ac magna regis erga ſe merita recēſentē interpellauit: Et remoue inquit iſta oro te: qm̃ notū eſt & quid illi tibi & quid illi tu dederis. Curio cū ſtabulū Nicomedis: & Bithynicū fornicem appellaiſſet: ſimplici non content⁹ macula: utriuſq̃ ſexus ignominiā adiecit in oratione quadā: omniū mulierū uirū: & omniū uiroꝝ mulierē uocitans. Sed quid hoſtilia miramur: cū a ſuis etiā militib⁹ a quibus nullū impatorꝝ aut ducū æque dilectū cōſtat irriſus ſit: Quo die de Gallijs triūphabat: currū de more p̃ſequētes: hoc inter multa cecinerūt. Gallias Cæſar ſubegit Nicomedes Cæſarem. Itē illud: Ecce Cæſar nūc triūphat qui ſubegit Gallias: Nicomedes non triūphat qui ſubegit Cæſarē. Illud præterea urbani: Seruate uxores: mœchū caluū adducim⁹: Aurum in Gallia effudiſti: hic ſumpſiſti mutuū. Hæc tamē triūphalis utēq̃ pompeæ libertas excuſauerit: Sed quis nam in illiſ patientiā habuiſſet: Circa ſupremū uitæ tēp⁹ Lucij Bruti qui Tarq̃nū expulerat: ſtatuae ſubſcriptū fuit: Vtinā uiueres. Statuae Cæſaris hoc modo: Brutus quia reges eiecit conſul primū fact⁹ eſ: Hic quia conſules eiecit: Rex poſtremo factus eſt. Mirū qđ homo inuicti ſpiritus & nullos metuēs: tam ptulerit multa. Qđ non minus p̃pter admirationē eius attigi: q̃ p̃pter rerū ſeu uerboꝝ gratiā: ut ſcilicet appareret q̃ta maietas animi uelut ex alto deſpicientis terrirepas mortaliū nugas. Neq̃ enī facile uidebam unde melius exempla congerem: quibus moneremur non conſeſtim excedere: & ad omne uerbū acrius in iram rabiemq̃ prumpe: Præſertim memorantes illū: & ab hoſtib⁹ & a ſuis grauiffima toleraſſe. Cui quidem in utroſq̃ p̃mpta facultas ultionis ſi libuiſſet affuit. Sed hæc hæcenus.

De dicacitate Aſinij Pollionis contra Cæſarem: Ca. XXXII.

a Uguſtus quoq̃ cum multa luderet: aliquot interdum mordaciora pertulit. In illa triūuirali p̃ſcriptione ſeſceninos in Aſinium Pollionē ſcripſerat: Ille pro reſponſo hoc tantū reddidit: At ego taceo: non eſt enī facile in eum ſcribere qui poteſt p̃ſcribere.

De dicacitate Curtij: Ca. XXXIII.

c Vrtio equiti Romano molli ac ſtomachoſo: ad menſam Cæſaris forte macer turdus obuenerat: Nihil autē importunius diuite delicato: mediocria cuncta ſaſtidit dante animos gula. Quæſiuit Curtius nunqđ mittere liceret: Quid ni inquit Cæſar: Nō expectauit ille amplius: p̃tinuſq̃ per fenestrā miſit: p̃pe dignus qui pari p̃teruia iocandi poſt turdum mitteretur.

De dicacitate Licinij liberti Auguſti contra eundē Auguſtū: Ca. XXXIII.

l Licinius libertus Auguſti: operib⁹ patroni pecuniam largiter in ſubſidiū præſtare conſueuerat. Cœpto opere: ſcripſit ei certā pecuniā p̃mittere: Sed id non explicite: imo litteris nūeros repræſentantib⁹: Aīaduertit Cæſar aliquātulū ſpacij uacantis: illud propria manu totidem q̃ ſimilibus additis litteris impleuit: duplicauitq̃ ſummā tam

solleter ut nulla suspicio inesset: Agnouit libertus & pmissi duplū soluit tacitq;. De hinc opus aliud aggresso sic allusit: Misso chirographo in quo scriptum erat: Cōfero tibi domine ad noti operis impensam qd̄ uidebit̄: Iocofam fraudem retemptari: urbana dicacitate prohibuit.

De duplici dicacitate contra eundem: Ca. XXXV.

i Am illa mordaciora sunt. Cœnam clamdestinā magno sumptu studioq; fecerat: q̄ ipse quidem Apollinis habitu: cæteri conuiuæ singulorq; deorum dearūq; gesta discubuerant. Eius cœnæ inuidiam infamiamq; cumulauit publica fames atq; inopia quæ illis diebus urbem inuaserat. Itaq; præter apertas inimicorq; exprobrationes: & effusos in populum uersus sine auctore famolissimos: conclamatū esse omne frumentū deos comedisse. Item uere Cæsarem esse Apollinē sed tortorem: quo quidem cognomine Apollo quadam urbis parte colebat̄. Nec defuerunt qui famā principis ab omni parte morderēt: Culta sumpellitilis uasorq; Corinthiorq; audior putabat̄: quin & aliquorq; noia ob hoc unū ut ualis eorum potiret̄: in proscripiorq; numerū retulisse. Laborabat & altera infamia: q; in alea ludo multum temporis expenderet. Ex quibus primam notam secuti temporis egregia continentia discussit ac diluit: secundā non expauit. Ideoq; ab omni parte integerrim⁹: atq; ut Tranquillus ait: sine suspectione ullius uitij: alea famam usq; ad senectutē sine dissimulatione sustinuit. De primo quidē ita lusum est: ut triūuiratus tempore subscribereet̄ ad statuā ipsius: Pater ergo Argētarius: ego Corinthiarius. Bis cynicus iocus & mores simul pungit & originem: quā quidam ab argentarijs deriuatam dicūt: licet alij antiquissimā honoratissimāq; diffiniant. De secūdo autē bello Siculo mordax epigrāma iactatum est huiusmodi: Postq; bis classe uictus naues perdidit: aliquando ut uincat: ludit assidue alea.

A

B

Item aliæ dicacitates contra Vespasianū Augustum: Ca. XXXVI.

e Xtant & in Vespasianū mordaces ioci: præcipue cupiditatē in principe lacerantes. Fama erat eum auarissimos quosq; ad amplas pcuraciones pmouere: ut publicis damnis ditatos: plurimis cōdemnaret & ad inopiam reduceret: Hinc uulgare proterbium: talibus eum pro spongijs uti solitum: sitientes scilicet implendo plenosq; uacuando. Eidem uetus auaricia ad hūc modū exprobrata est: Senex bubulcus in primordio principatus eum adiit: libertatem gratuitam suppliciter petens. Negāte Cæsare: exclamās: Vulpes ait pilum mutant sed non mores. Sane licet intempestiuū hoc loco uideatur: ne tamen ex his suspicio falsa fortassis animū lectoris occupet: differre nolui: q; hanc auariciæ notā & Suetonius Tranquillus scriptor fidelissimus: necnon & ipsius facta dictaq; principis excusant. Siquidem & initio imperij: testatus est imensa pecuniā op⁹ esse: ut possit inopia corruentes republicas subsistere. Præterea qualitercūq; quæsitis: optime: ut ait idem Suetonius: usus est in omne genus hominū liberalissim⁹. Sed nihil est iniquius iudicio populari: pro libito crassatur inexorabiliterq; diffinit. Nec uerba: nec facta profuerunt: quo min⁹ etiam defunctum sequeret̄ infamia. Viuus ex more ueteri sumens mortuū psonam: factorūq; ac dictorum uiuentis representator: percontatus publice dispēfatores: quāti funeralia cōstarent: Vt audiuit centum sextertia constare: mordacif exclamans ex persona principis: Date mihi centū sextertia meq; uel in tyberim proficite. Et hoc quidem in mores iocatus est: & in oris sui habitum. Quidam urbanus natura dicacior: hortante Vespasiano: ut contra se aliquid diceret: Faciam inquit cum uētre exonerare desieris. Nitenti enī atq; impellēti simillimam faciem habuisse eum: & scriptores rerum tradūt: & imago uult⁹ sui quæ uulgo adhuc aureis uel argenteis æreiq; nūmismatib⁹ iusculpta reperit̄ indicat.

A

B

De dicacitate Ambij Crispi contra Domitianū Augustū: Ca. XXXVII.

d Omitiani quoq; principis mores tragico dente digniores iocantium licentia momordit: Certā diei partem deputare solitudini in consuetudinem adduxerat: Illic nihil q; muscas aucupari solit⁹: graphioq; acutissimo trāffigere. Quærebat̄ ad ianuam: ullus ne in thalamo staret cum impatore: Respondit Ambij Crispus: Nullus: imo ne musca quidem.

Item aliā dicacitas contra Claudium Augustum: Ca. XXXVIII.

c Laudius Augustus princeps: in multa turpis & nefariæ demētia: libertis ac spadonibus se suaq; omnia credidit: eisq; miser paruit: cui Romanū late imperiū parebat: omnib⁹ tamen Narcissum & Pallātem prætulit: Quibus & honores & lucra sine fine contulit: rapinasq; quas uellent permisit exercere: eousq; donec illis solis locupletibus uen-

ditis omnibus: ararium in super impos esset. De cuius interdum paupertate conquerenti Claudio: sic Libani mordacitate responsū est: Abundare incipies: si a duobus libertis tuis admissus in societatem fueris.

De dicacitate contra Neronem: Ca. XXXIX.

i Am uero quā mordacibus uerbis potius ē Nero: Tametsi nulla mordacitas ifandi pueri dendi principis meritū possit adaequare: Puerū quēdam Sporum hoīe cuius infami amore deperibat: dempta uiriliter in sexum foemineū transformare nisus: obluētante natura: eoq; dementiæ raptus erat: ut non sine dote & ornatu exquisitissimo: qualis cōiugibus Caesaris esse cōsueuerat: magnifico apparatu nuptiarū in domū suam publice euecatum: haberet legitime uxoris loco. In quo coniugio ita iocatus est quidā: Bene agi poterat cum rebus humanis: si Domiti pater talem habuisset uxorem: quā proprie damnosam mūdo Neronis originem denotauit.

De dicacitate Lucij Crassi contra Gaium Domitiū: Ca. XL.

h Vius Impatoris arau: Gaius Domitius Anobarb: homo durus seditiosusq; & arrogans fuit. In cuius mores ita iussisse tradit Lucius Crassus orator: Quid mirū si aeneam barbā Domitiū habet: cū & os ferreū. & plūbeū cor habeat: Sed iam satis domi iusum est.

Alia dicacitas cuiusdam philosophi cōtra quēdā libertū superbū: Ca. XLI.

libertus regius repentinis opibus inflatus: philosophos aliquos ad cōnam inuitauerat: Qui cum de rebus uarijs ex more differeret: & quæstiones eorū non intelligenti pridicule uiderent: alludens libertus: Immo agite (inquit) o cōuiuæ: dicite mihi quid causæ est quæ ex albis nigrisq; fabis non nisi unius coloris efficitur pulmentū: Tangit & modestos animos indignitas. Igitur arridēs unus ex philosophis: non passus has ineptias: Quintu nobis edissere: cur de albis & de nigris flagris uniformes maculæ resultāt: Satis mordaciter præterita seruitutis elatum præsentibus admonuit.

Alia dicacitas Regis Philippi Macedonū: Ca. XLII.

p Hilippus rex Macedonū: is cū quo Romani primū bellum Macedonicum gesserent: ioculior etiam inter serua fuisse traditur quā deceret regē. Is cum ad Tarquinium Quintum et Flaminiū multorūq; gratiæ principum colloquiū uenisset: & disceptatio de altissimis rebus esset: ubi suus regniq; sui statū uertebat: dicente Aetoloz; prætore phana: quid multis uerbis opus est: inter nos bellum iudicabit. Istud quidem (inquit rex) etiā cæcus uidet: caruillatus in loquentis lippitudinem.

Alia dicacitas contra Regem Antigonū monoculū: Ca. XLIII.

n Ec minus mordacior: at alioquin stultior Theocritus: non Syracusius sed Chius: quicū ad infensum sibi regem Antigonū altero oculo captū traheret: spem præbens tibus suis fore ut cum ad oculos regis peruenisset misericordiā inueniret: Respondit: Impossibilis igitur est ista cōditio: Actum est perij. Cæterum hæc intempestiua mordacitas: & Theocrito mortis: & Antigono homicidij simul & piurij causa fuit. Iurauerat sibi enim parcere: sed asperitate motus non pepercit.

Alia dicacitas Hannibalis contra Antiochum Syriæ regem: Ca. XLIII.

u Vigatissimus est Hannibalis iocus: qui cum uix tandem bello uictus a Romanis: ad Antiochum Syriæ regem cōfugisset: Et ille bellum moturus populo Romano: innumerabiles equites elephantoz;q; turrizoz; & falcatoz; currū copias campis explicaret: noscendarū uirium gratia: exercitumq; auro & purpura atq; exquisitis cultibus onustum intuens: Hannibalem quem lateri habebat interrogasset: Satis ne putaret illa omnia Romanis esse: Respondit mordaciter iridens: ut qui exercitum illum ducemq; nec minus Romanos nosset: Optime & satis iquit esse puto Romanis hæc: quibus auarissimi sint. Acris urbanitas si diligenter attendit: quā tum inter quærentis & respondentis animū interfit. Sed aliquātisper ab exemplis ueteribus abeundū est.

De Dicacitate Dini contra quendam ipsum illudentem: Ca. XLV.

d Inus idem cuius supra memini: cum quadā muliere nobili ab adolefcentia stupri cōsuetudinem habuerat: cuius uir uel coniectura rei uel noticia infestus illi erat: sed nil nisi uerbotenus audebat: Itaq; sub specie iocandi multa interdum aspera iactare: Die quodam in comitatus Dinus in magna populi frequentia humili uehebatur equo:

Li. II. Tract. III. Ca. XLVI. XLVII. XLVIII. XLIX. L.

Alter ut pudorem incuteret rivali: arrepta equi coma: & illius paruitatem & infedentis p/ ceritatē irridere putans: Hunc ambulare (inquit) doces: sed ubi quāso primū hanc artē di/ dicistis: At ille equo calcari bus adactō: Domi tuæ inquit. Sic destinatū sibi ruborem in inē/ rogantis faciem refudit.

Alia dicacitas Dantis contra Canem Veronensem: Ca. XLVI.

Antes Allegrius: & ipse conciuis nuper meus: uir uulgari eloquio clarissim⁹ fuit: d Sed moribus parum per contumaciam & oratione liberior q̄ delicatis ac studiosis atatis nostræ principū auribus atq; oculis acceptū foret. Is igitur exul patria: cum apud Canem magnū: cōmune tunc afflictōz solamen ac profugium uersaretur: primo q/ dem in honore habitus: deinde pedetentim retrocedere cōperat minusq; in dies dño place/ re. Erant in eodem conuictu histriones ac nebulones omnis generis: ut mos est: quoz un⁹ p̄caciſſimus: obscōnis uerbis ac gestib⁹ multum apud omnes loci ac gratiæ tenebat. Qd̄ moleste ferre Dantē suspicatus Canis: pducto illo in medium: & magnis laudib⁹ concele/ brato: uersus in Dantē: Miror inquit quid causæ subsit: cur hic cum sit demens: nobis tamē omnibus placere nouit: & ab omnibus diligit: qd̄ tu qui sapiens diceris non potes: Ille au/ tem: mīme inquit mirareris si nosse: qd̄ morū paritas & similitudo animoz amicitia cau/ sa est. Idem cum inter cōuiuas nobiles discūberet: & cōuiuſj domi⁹ iam uino hilarior & ci/ bo grauis ubertim sudaret: uicissimq; loqueret̄ friuola multa & falsa & iania: nec finem fa/ ceret: aliq̄ diu indignans tacitus audiuit. Cunctis tandem silentio attonitis: gloriabundus ipse qui loquebat̄: & q̄ si facundia laudem omniū testimonio consecutus: humentib⁹ pal/ mis Dantem arripit: Et quid inquit: Sentis ne q̄ qui uerum dicit non laborat: Et ille: Mi/ rabar(ait) unde hic sudor tantus tibi.

Alia dicacitas Petri Naui contra Hugutionem: Ca. XLVII.

h Vgutio atate nostra multis actus fortunæ tempestatib⁹: ad aulam tandem memo/ rati Canis magni Veronensis: uelut in portum aliquem fessus senex appulit: ubi magnifice exceptus: qd̄ in illa domo præcipuū erat: nō hospitis sed parentis locum tenuit. Orta autem (ut fit) super mensas semel edendi mentione: cum multi magni comestores re/ ferrentur ab alijs: expectat⁹ Hugutio ipse qui inter maximos habebat̄: ut de se aliquid lo/ queretur: Cœpissetq; uir imensi corporis de esu suo in atate iuuenili quædam incredibilia narrare. Petrus Nauus q; in eadem Canis aula sapientia celebris sed mordax habebat̄: re/ spondisse traditur: Minime quidem miror hæc quæ dicis: cum maiora sileas quæ tamē sci/ mus Pifas & Lucā uno prandio comedisti. Pungentis ioci cuspidem transfixisse senis ani/ mum reor. Constās enim opinio: potuisse die illo quo de dictarū ciuitatū dominio pul/ sus erat: uulgi tumultu comprimi: si e cōuiuio surrexisset.

De facetijs pauperum & ingeniosis remedijs in necessitatib⁹ adiuuentis in generali. Ca. XLVIII.

h Abet & paupertas ingeniū suū: habet & cogitationes alias: Nec nūc ulla cōmemo/ ro quæ uniuersis urbibus campisq; & littorib⁹ nota sunt: quot curas quantosq; la/ boreſ, p̄ mortali foelicitate solliciti: domi militiaq; terra pelagoq; suscipim⁹: q̄ cupi/ de q̄ piculoz omniū oblit⁹: Impiger extremos crurit mercator ad Indos: Per mare pau/ periem fugiens per saxa per ignes: Sed illa dūtaxat quæ in remedium suis ipsius ociosa pau/ pertas excogitat: qualia sunt hæc in Saturnaliū libris præcedentib⁹ intermixta: quæ quo/ niā facietiarū non expertia sunt: relatu non indigna iudicauit.

De ingenio pauperis erga Cæsarem Augustum salutandū per coruos sic edoctos: Ca. XLIX.

p Endente inter Augustum Cæsarem & Marcum Antoniū fortuna: cuius belli neq; mediocres casus erant: neq; uulgaria præmia uictoria: i gensq; apud omnes gentes finis expectatio: Pauper quidā Romæ in cunctos sibi prouidens euentus: ingeniū tale cō/ mentus est: omni diligentia duos coruos enutriuit: effecitq; (tantum in omni re studiū ua/ let) ut dicacibus uerbis: alter Augustum: alter Antoniū salutaret. Idem Augusto tandem uictore in patriam reuertenti: saluatorē suum manu præferens occurrit: qui inter crocità/ dū hæc uerba fundebat: Ave Cæsar uictor impator: Delectat⁹ August⁹ uiginti milia num/ morum loquacem uolucrem comparauit. Arguta quidem: sed diu præcōcepta subtilitas.

Item de eodem: Ca. L.

a T huius socius ex tempe consiliū cœpit. Socio enī ditato inuidens (neq; latius apud

ullum genus hominum regnat inuidia) Cæsarem adiit: obtinuitq; ut coruum altere afferri iuberet. Iustus illū attulit qui hostem salutare didicerat: his uerbis: Aue uictor Imperator Antoni: Non ampli⁹ mot⁹ est Cæsar: q̄ ut prioris auis preciū: præcipet cū delatore partiti.

De eodem: Ca. LI.

p Er idem tempus inuent⁹ est qui picam ad salutationē similem: inuentus & qui p̄sitacū erudiret. Et hunc & illam emi placuit.

Item de eodem: Ca. LII.

t Ot uicinorū successibus admonitus inops sutor: & ipse corui ingeniu agere iſtituit: q̄ cū frustra diutius temptasset: tædio affectus crebroq; mūtā auem increpitās aiebat: Opera & impensa perijt. Vix tandem coru⁹ & hoc & salutationē quæ iubebat exproffisit: & in publico positus prætereuntē Cæsarem salutauit. Q̄ ille audiens: Satis inquit salutor: talium domi habeo. Procedens in uociferatiōe solita coruus ait: Opera & impensa perijt. Effusus in risum Cæsar: maiori q̄ cæteras precio redemit.

De ingenio cuiusdam homūculi graci erga Augustum: quomodo suæ cōsuluit paupertati: Ca. LIII.

a D Augusti famā: non ex Italia tantū: sed ex Græcia atq; orbe toto concursus fiebat litteratorū hominū. Venit inter multos Græculus poeta paup: q̄ nihil præter musas & calamū haberet: Is in cōsuetudinē adduxerat principē a palatio descendente præoccupare oblato carmine aliq̄ ipsius gratiā cōtinēte. Q̄ cum non intelligēte uel dissimulāte eo ne quicq; sapi⁹ exptus foret nec adhuc cessatur⁹ uideret: scripsit Augustus manu ppria breue carmē græcū: q̄ illi ad se de more pperanti præmisit: carmine carmen pensatur⁹. Ille cum ueneratiōe susceptū: cū admiratiōe plegit. Postq̄ satis & gestu & uerbis dictantis ingeniu collaudasse uisus ē: accedēs ppius ex macri crumena paucos excussit nummulos porrexitq; principi munusculū græco sermōe psecut⁹: Cuius hæc fuit sentētia: Non scdm factum tuū Auguste: si plus haberē plus darē: Cunctis q̄ aderāt in laticiā uersis. Ex illius actu qd agendū sibi foret admonit⁹ Cæsar: accersito dispensatore disertū homūculi cōsuluit paupertati.

De duabus uis: quibus religiosi multi habuerūt magnas diuitias a domino Ioanne papa uicesimo secundo: Ca. LIIII.

p Rincipū morib⁹ intēdere: & quæ illis saluo decore placeāt excogitare: nō inutile cōsiliū agēti. Q̄ si unq; clarissime dieb⁹ nostris apparuit sub Ioāne uicesimo secundo Romano p̄tifice. Hō p̄studiosus & uahemētior⁹ animi: hinc lectiōi librorū iuhiabat: illinc simulatas acerbis & inextricabiles agens cū imperio Romano: alterā uitæ partē huic studio deuouerat. Cæterū cū a legēdo & seniū & curarū uarietas retardaret: gratissim⁹ erat illi q̄sq; defloratos: ut pprie dicā. libros sub breuiloquio p̄fringeret redigeretq; in eas quas tabulas uocāt: In qb⁹ omē q̄ ex libris quæreret facillimū esset inuētū. Rursus affectu alio impulsus: nihil cupid⁹ audiebat q̄ rumores ex Italia germaniaq;. Has enim ante alias supra stomachū gerebat: qbus audiēdis siue ueri siue falsi: nihil ad rem: modo lati essent atq; magnifici: mirū imodū credul⁹ senis incensum pec⁹ mulcebat. His duab⁹ igit̄ uis multos eo tpe uidim⁹ ab extrema inopia raptim ad magnas diuitias puenisse: Ex illorū grege præcipue q̄ religionis titulo gloriātes: quā p̄fessi uident̄ paupertatē: præ cūctis mortalib⁹ exolam habent. Hic mihi qm̄ lectoris fastidio parcere p̄positū est: secūdi uoluminis finis esto.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerum memorandarum Liber Tertius Incipit.

Tractatus prim⁹ est de Sollertia: astutia siue calliditate: operationes aut uerba hominum concernē.

De Sollertia Lucij Iunij Bruti Tarquini superbī auūculi: Ca. I.

Vpest acumē animi sollertiaq; res gerēdas: quā solā prudētia uulg⁹ appellat: Qua ī re primo Romanæ libertatis auētōri prim⁹ quoq; loc⁹ dabit. Luc⁹ Iunius Brutus: Tarqni supbi auūculi sui naturā & mores ab adolescentia contēplat⁹: cū omnē illi yttutis habitū odiosū ac formidabilē uideret: ob eamq; suspitionē iuuetutis præcipuū florē: & imprimis fratrem suū crudelitate extindū: Q̄ unū sibi de spe reipublicæ cōsiliū erat a sollertia mutuat⁹ est: uerbis atq; actib⁹ delirātis speciē induit: unoq; itē altero ridiculos⁹ admissō affectatā uacordia breui fidē fecit. Su

Li. III. Tra&. I. Ca. II. III. IIII. V. VI.

peruacuum uisum est ferrum adigere iugulo demerit: ita cum ceteris percutibus sub hac nube latuit: donec erumpendi tempus affuit. Idem adolecentibus regis iussu patris munera Delphico Apollini ferentibus ridiculi gratia: ut Plinius uerbis utar: comes additus est metuensque ne manifesta reuerentia dissimulata prudentia daret signum terebrata uirga sambucæ aurum infusum aris obtulit. Denique regis filius post iussione patris adimpleta: de regni successione precontantibus: cum resposum esset ab Apolline: de regno quidem nihil: sed summam potestatem obuenturam illi qui matri primum osculum tulisset. Ceteris de regna dictum estimantibus: Brutus parentem publicam humani generis terram intellexit. Subitoque uelut ab aliquo socio impelleret, prius corruens furtiuum terram osculum ingessit. Nec multo post assumpta libertate primo consul mentiri Apollinem non est passus.

De follertia & astutia Romuli:

Ca. II.

a Tunc ut ad infantiam & incunabula Romani imperii reuertar: quæ uersutum & quæ follers Romuli consiliu: qui ad fundandam incolendamque nouam urbem: latissima iuuentute contracta: cogitans unquam nec amplius ætatis populum ope foeminea destitutum: finitimorum matrimonia: quia preces sperata fuerant: calliditate quaesiuit. Simulata namque ludorum equestrium pompa: cum ad rei famam ingens ex uicinis circum urbibus utriusque sexus turba concurreret: nuptis intactis ut scilicet rapto adulterio uacaret: uirgines frequenti rapuit spectaculo plurimorum: licet bellorum causa at profecto necessariam stirpis martia propaginem & unicum perpetuam adæ ciuitatem adminiculum.

De follertia Numæ Pompiliij:

Ca. III.

e Tut ordinem diadematum teneant exempla follertia: Numa Pompilius secundus Romano rex: aduersa populi ferocia quam ardentissima predecessoris institutione conceperat: mitigandosque mores: ratus occasione nouitatis temporum usus est. Sentiebat adhuc Alpinum quendam ac pastorium inesse animis. Itaque sæpe solus Aricini nemoris opacioris & gelido fonte rosida speluncam ingredi longaque ibi noctu moras agere: submotis procul arbitris solebat simulato coniugis egregie familiari uti colloquio. Sic iuncto deorum metu facile credulum & inexpertum populum quibus libuit legibus ac superstitionibus inuoluit. Quod mirantes quidam usum Pythagoræ philosophi consilio putauerunt: quorum opinioni & temporum & locorum ratio aduersa est. Cõstat enim Pythagoram in Italiã uenisse. Superbo regnante: quod tempus ab interitu Pompilij super humanam uitam longissimum modum distare notum est. Illud quoque cõpertum: non urbem Romanam sed extremum Italiæ angulum tenuisse Pythagoram: ut appareat in se eum & illum de quibus Romam regem: nullum prius uel loci uel temporis fuisse commercium. Quo rex iste maior uir habendus est: ut Marci Tullij uerbis utar: quia sapiam constitueda ciuitatis duobus prope sæculis ante cognouit quæ eam grati notam esse senserint.

De astutia Minois ac Lycurgi:

Ca. IIII.

n Non tamen negauerim in constitutione cerimoniarum ac legum Minois ac Lycurgi follertiam secutum. Quorum primus ex antro Iouis leges uelut ipsius Iouis de manibus acceptas efferebat: ut eam iugo Cretenses mixta cum impio religione premerent. Alia eadem arte: sed diuerso numine in condendis Lacedæmonum legibus usus est.

De astutia & calliditate cuiusdam summi sacerdotis idolatre circa initia urbium Romanarum:

Ca. V.

e Ad primam ætatem Romanorum uacca portetum osæ pulchritudinis ac staturæ in finibus Sabinorum adita. Consulti aruspices responderunt fore ut quicquid Dianæ cuius in Auentino templum erat eam uictimam mactasset: uniuersum orbem monarchiam prius luam quæreret. Bouis dominus gaudio exultans: ne quod pro moras de ingentis rei occasione premitteret: in Auentinum prope productam ante aram statuit. Et iam cultris ac uasculis ex more conquisitis accigebat: erat totus in sacrificium intentus Sabinus uelut omnium terrarum impium quaesitor. In hac anxium re cõpta summus templi sacerdos sub obtentu religionis abstrahit ab icepto: pro quibus sancte admonens: ne ante sacrificet quam sese uiuis undis prelaberis fluminis abluerit. Hæsit ille: & dum uenerabundus ad sinistram ripam Tyberis ex colle descenderet: callidus prouasor raptim sacrificium pegit. Non insulsa sacerdotis astutia: ut tunc res erant: Sed quod Valerius addit: hac arte quaesitum Romanis impium terrarum orbis pridiculum profecto nunquam eo magnitudinis putatum foret: si non magis ardens excellensque clarorum uirum ciuium & armorum experientia quam furtiuum pegrinam bouis sacrificium contulisset.

De follertia Scipionis Africani maioris:

Ca. VI.

f Cipio Africanus maior proximum tenebit locum. Hic exercitum in Africam traiecitur Libyæ genuerat. Erant circa latus eius treceti iuuenes Romani: quibus ad bellum strenue

geredū nec animi deerāt nec corpa: sed arma & equi. Quorū conq̄sio fatigato arario haud facilis uidebat̄. Itaq̄ cū longi apparat⁹ facultatē temporis angustia negarent: nisi in castris esse: ut inermes cū armatis mixti tenerent & ipsi consilioꝝ ducis ignari mirabant̄ & mirari reliquos cogebant. Scipio igitur sollertia succurrendū ratus ægestati: totidē Siculis equitibus qui ex omnib⁹ genere ac diuitijs florebat̄: ut armati egregie atq̄ equis excellentib⁹ instructi statuta die adessent: præcepit. Qd̄ cū non sine querelis tacitis exequerent̄: & affines singuloꝝ metus urgeret: præfixa dies affuit: moesti atq̄ solliciti ob hoc unū quia puocandi ius non erat: paruere. Legens in frontib⁹ secreta pectorū Scipio: i tempe reuerfos alloquitur mitius: Et uideo uos inq̄ tædio ac labore longinquæ militiæ cōterritos: & quo nam pacto uos hoc onere leuare queā iam dudū cogito. Proinde dicite intrepidī prius q̄ in discrimen uentum sit: quid cuiusq̄ fert anim⁹ hic. Cū unus ex eo numero seu loquēdi p̄mptior seu timidior pugnadī: malle se detractare militiā si suæ potestatis fieret: aperte respōdisset. Tum Scipio: quādo palam mihi loqueris: uicariū inq̄ tibi dabo. Qd̄ cū ille libens amplectere tur: unī ex Romanis inermib⁹ in mediū prolata arma & equū tradidit adolescens Siculus. Id exemplū secuti oēs quib⁹ quies esset charior q̄ gloria: cū bona gratia Romani ducis exemptū imparato labori militē uidentes: eandē conditionē acceperūt. Sic militādī necessitas querulis remissa: & ingenio effectū ut qd̄ altoq̄ inimici fecissent: læti & gratias agētes arma & equos traderēt Romanis. Eximiāq̄ illam equitū alam eoq̄ atq̄ alijs bellis p̄batissimā euasisse: auctor est Titus Lilius. Idem ab adolescētia supra q̄ credi posset miranda uirtute ac gloria instruct⁹ erat. Percrebruerat aut̄ fama seu ex rebus gestis seu ex moribus seu ex forma corporis oriens: nō humana sed diuina eum stirpe p̄genitū: cui qd̄ i tali re uenit & fabulæ ambages aderant: uisum serpentē in suæ magnitudinis in lecto matris: sibi infantulo draconē circūfulsum nihil nocuisse: & multa huius generis uulgi credulū motura hanc de se opinionē tali ingenio nutriuit: ut de origine q̄dem sua nihil sponte loqueret̄. Et cū interrogaret̄ an uera essent quæ passim ferebant̄: nec affirmaret: ne quā ex inde maculā uanitatis incurreret: nec negaret qd̄ credi ab omnib⁹ gauderet: hac taciturnitate plus affect⁹ est q̄ si se palam Iouis filiū prædicasset. Addidit aliud sollertiæ gen⁹. Per singulos dies anteq̄ quicq̄ publici priuatiq̄ negocij ageret: in capitoliū ascendens: sellā Iouis solus intrabat: ubi ali q̄ diu ueluti diuino colloquio fruere uulgo p̄suaferat: inde spei plenus digrediebat̄ ad agēdas res. Idq̄ in multis bellis repletis spe militibus quasi ex cœlo p̄missis prosperis euentibus ad uictoriā contulisse notū est. Imitatum opinari triū quos pauloante retulimus exempla non alienū est.

De astutia & sollertia Hannibalis: Fabij: Solonis & Themistoclis i generali: & Fabij in speciali: Ca. VII.

A
u
T apud Ciceronem scriptū est: callidū Hannibalem ex pœnoꝝ: ex nostris ducib⁹
Q. Fabiū maximū accepimus: Facilem celare: tacere: dissimulare insidiari: præripe
re hostium consilia. Addit & alioꝝ nomina: quos apud Graios huiusmodi artib⁹
nobilitatos refert: In quib⁹ Themistocle & Solonem. Possem multos supaddere: nisi curio
si & ociosi pariter esset ingenij uniuersa conqrere: præcipue quoꝝ explicatio sub bellicis cau
telis erit oportunior. Nūc pauca de trāquilliore quorundā ex his ducib⁹ sollertia expediā:
Atq̄ ut a nostris more solito incipiā. Q. Fabius Maxim⁹ Lucanū eq̄tem ac Romanū peditem:
B
duos eo tempe fortissimos bellatores: caterū suo quemlibet uitio laborantē in castris
nouerat. Eqtē turpi meretricis amore pereūtē: peditē paꝝ spectatā i Romanos fidei: Vtri
usq̄ poti⁹ morbo cōsulere: q̄ alteri⁹ uel amboꝝ opa carere statuit. Eq̄tem igit̄ occulto per
mittens compare scortulū qd̄ ardebat: peditē uero nō modo nō suspicionib⁹ aggrauās: sed
eximij insup laudib⁹ atq̄ honorib⁹ p̄ cōtione cōcelebrās. In utroq̄ qd̄ optabat cōsecut⁹
est. In primo q̄dem ut uoti cōpos expeditissim⁹ ac p̄mptissim⁹ i omne discrimē esset: nec i
merito dici possit: is demū militaris disciplinæ rigor utilissim⁹ tātis per de rigore remisisse.
In secūdo aut̄ philosophici consilij effectum foelicissime nactus est: Seruū enī bonū & fidelē
non solum quia credidisset: sed quia uel credere simulasset: effecit.

De astutia Publij Villij: Ca. VIII.

I tamē in omni re supremū uicisse summa est gloria: q̄s Publio Villio præferendū:
q̄ ingenio fefellit Hānibalē: Ad Antiochū Syriæ regem bello uictus Hannibal con
fugerat: eratq̄ apud eum honorificētissime particeps consilioꝝ omniū: quoniam Romana
bella meditāti nullus magis idoneus cōsultor occurrebat. Eo igit̄ pendente belli appa
tu: Romana legatio p̄fecta est: in q̄ Publiū Villiū fuisse tradit̄. Is periculosissimū rat⁹ si po

Li. III. Tractatus I. Ca. IX. X. XI. XII. XIII.

tentia regis cōsilio Hānibalis diuti⁹ fulta foret: pensata credulitate ac uanitate regia: & existimās id qd⁹ erat: Hānibalē ut externū hominē inē aulicos iuidiosū ac suspectū fore: ex eo gradu quē apud regē obtinebat: improuisum dicere adortus est effecitq; ex astu facili: Si quidem assidue apud Hannibalē uersat⁹: omne q̄uis leuissimū uerbū aurib⁹ eius infusurans: frequētī nimīūq; domestico colloquio & amulis criminādi & regi suspicādi prābuit materiā. Ita factū est ut inaduertens Hānibal est consilio reiectus. Et si postea in gratiā redierit: quia tamen id nimis sero accidit: & regi grauiorem casum & Romanis faciliore perit uictoriam. Nec sum nescius apud quosdā ex historicis nomen Villij apud alium hūc actū ita referri: ut omnia casu fortuito: nihil penit⁹ eiusdē sollertia gestū sit. Sed illos in hac parte sequi malui qui ad ppositū meū pertinentē historiam tradebant.

De astutia cuiusdam patris ad correctionē filij: Ca. IX.

p Rācipitis quondā & periculosi exitus amore filij deprehēso pater anxius: cū aperta uia reuocare eū posse diffideret: nouo genere sollertiā māsuēt: patris cautiq; consuloris officiū impleuit. Et quāso inquit fili pro salute tua: ut quotiēs amicā aditur⁹ es cōmunē pri⁹ & concessam uenerē experiare. Qd⁹ cū ille non abnueret: atq; ideo semiexarmatus obtusaq; uelut acie libidinis ad eam quā afflictim diligebat sapius accessisset: sensim laxato pectore saniora consilia recepit. Et qd⁹ alienis monitis nunq; fecisset: p seipsum amoris flammās rabiēq; compefcuit.

De astutia Marci Volusij & Saturnini pscriptorū ad euadēdū periculū: Ca. X.

d Vo in simili: imo ī eodē genere periculi longe diuersa: seu uerius aduersa calliditatis exēpla pferant. Alter enī Marcus Volusius cū adilitatē plebis ageret: a triūuiris se pscriptū audiens: abiectis insignib⁹ magistrat⁹ sub inopi mendicātis tegimine p exploratores medios nulli cognitus ad Marci Bruti exercitū euasit. Alter Saturnin⁹ Vtulo de triūuiralib⁹ pcellis ubi se pscriptū comperit: confestim praturā habitū arripuit cum priuatus esset: prāmissocq; longo ordine seruoq; qui licitoq; speciē prāferrent: apprehensiq; uehicular & iure uelut p prio p omnes terras occupatis hospitij: obtinuit tam constāti animo ut non pscriptus sed magistrat⁹ populi Romani & ab hostib⁹ & a quolibet praterēute crederet: nō aliter q̄ si omnīū oculos splendore habitus prāstrinxisset: utroq; figmento mox ut puteolos attigit: naues in statione reptas seu publice necessitatis gratia nemine aduersari auso cōepit conscēditq;: quib⁹ in Sicilia tutissimū ea tempestate pscriptoq; portū fortunat⁹ simulator enatauit. Et hi qdem singuloq; actus.

De astutia ciuū Tusculanorū ad uitandū furorē exercit⁹ Romanorū: Ca. XI.

i Lla dissimulatio mirabilior: quā uniuerso quondā Tusculanorū populo ī extremis casib⁹ opem tulit. Ingens Romanorū odiū fracta saepe fide meriti: cum in excidium patriā suā accensum ultionis desiderio Furiū Camillū aduentare Romanasq; legiones audissent: nec aduersus tantū ducem & exercitū spei quicq; in armis foret: spem omnem in sollertia posuerūt. Igitur tranquillo pacificoq; habitu omis sexus atq; ætas moenia urbis egrediēs: hostes suos uelut ignari: ob quā causam uenissent humane atq; alacris exceperūt: armatosq; nullo uestigio timoris adito in urbem introduxerūt: comeatib⁹ & cunctis quæ ī rem essent affatim ministratis: quo tam insperato obsequioq; cumulo pudor hostib⁹ iniectus est: qn pro odio amicitia: pro impēdentī patriā ruina: Romanæ urbis nomē & iura meruerunt.

De astutia Augusti Cæsaris ad deprehendēdū coniurationes quæ fiebant contra eum: Ca. XII.

i N Augusto qdem Cæsare adulterioq; consuetudinē legim⁹. Hoc enī & inimici eius exprobrant: nec amici factū negāt: sed excusant multis periculis iactatū principem insidijq; tam domesticis q̄ externis ad id non uoluptate turpi sed sollerti cōsilio ductum: asserentes quo facili⁹ scilicet familiaritate foeminaq; quid eorū uiri aduersarij sui uel sibi suspecti agerent molirenturq; deprehēderet: constat siue hinc siue aliūde cōiurationes contra eum omnes fere surgentes oppressisse.

De astutia Otthonis: Ca. XIII.

o Ttho qui septimus ab Augusto Romani imperij frena corripuit: & si apud quosdā historicos: an propter morum foeditatem: an propter temporis breuitatem: incertū hinc cum Vitello e numero principum excludatur: non absimili consilio usus: dum liberti

na anus & sortis & ætatis ultimæ ob hoc unum quia inter aulicos gratiosam ac fauorabilem uidebat: non obsequium modo: sed q̄ anilem credulitatem mulcere solet amorem plane ridiculum simulauit. Non inefficaci quidem sollertia quãdo per illam Neroni cõciliat̄ tũc temporis Impanti: primũ inter amicos sortitus locũ: ipse post uersante res hominũ fortunã: ad principatũ quoq̄ subuectus est. Tantũ ualuit obsequiosa calliditas.

De astutia Galbæ principis super iudicio iumentĩ: Ca. XIII.

Albæ principis haud stolidũ iudiciũ: qui cũ de iumẽti dominio nõ satis idoneis uel g testib⁹ uel iudicijs ageret: tũ quib⁹ ad obuolutã ambagib⁹ ueritatẽ penetrare laboriosũ esset: sic statuit: ut iumentũ tecto capite p̄duceret ubi adaq̄ri cõsueuerat: eoq̄ cõfestim adapto: illi ex litigatorib⁹ cederet ad quẽ sponte sua sese potu digrediens cõtulisset.

De prouido cõsilio Tiberij i dimittẽdo curiã impatoris Augusti: Ca. XV.

A T postq̄ ad Cæsaris mentionẽ uentũ est: ne obmittã Tiberij cõsiliũ qui summa tũc a Impatoris Augusti gratia: maximaq̄ honoz̄ affluẽtia in ipsius ad nutũ p̄curantib⁹ fortunæ fauorib⁹: quasi facietate ductus rerũ foelicũ & quietis studio: ab urbe Roma ubi secundũ a principe locũ obtinebat: nullis Cæsaris precibus aut suorũ lachrymis uictus secessit: Rhodũ insulam petens: ubi māsit habitu uictuq̄ mediocri multũq̄ intra fortuna suã fastigiũ demisso. Et de facto q̄dem constat: de causis ambigĩ. Alij impudicã & procacis uxoris rãdio: cuius mores nec ferre possent nec corrigere: Alij ut Imperatoris filijs iam adultis cederet & omni se inuidia ac suspitione liberaret: Alij aut̄ ut raritate uenerationem suisq̄ aleret: & reipublicæ desiderũ per absentĩã augeter semp̄q̄ familiaritatis nimia comitem contemptũ remoueret. Quãq̄ sane fuerit causa de præmissis uerior: effectus cõsiliij haud spernẽdus uideret: nisi quia discedẽdi p̄tinacia offendit Augustũ: usq̄ adeo: ut ad reuisendas charoz̄ necessitudines redeũdi licentiã post multũ tempis supplicĩ flagitanti: respõsum tale retulerit: dimitteret omnẽ suorũ curã quos tamẽ reliquisset: Et uix tandẽ post octauum annũ opatũ uotis reditũ interuentu magnoz̄ impetrauerit.

De callido cõsilio Marci Antonij in omittẽdo scribere oratiões suas: Ca. XVI.

A D externa cõuertar si unũ domesticũ addidero: Marcus Antoni⁹ iccirco de tã multis oratiõib⁹ suis nullã in scriptis se redegisse iactabat: ne forsan ex scriptur̄ suis aduersus se sumi possent argumentũ: si qñ prius dictis aliqd̄ contrariũ dixisset: Callidum magis & clientib⁹ suis utile consiliũ: q̄ sibi gloriosum atq̄ magnificũ. Atq̄ hic extrema inter nostros figimus uestigia.

De cuiusdã artificis calliditate ad magnificãdũ nomẽ suũ: Ca. XVII.

B h Vic simillimũ calliditatis genus licet in longinq̄ materia secutus mihi uideat̄ artifex: q̄ opib⁹ suis usq̄ in miraculũ exultis: nunq̄ se supremã manũ imposuisse dicebat: ut scilicet & sibi addendũ semp̄ mutãdiq̄ libertatẽ reseruaret: & suspẽso iudicio spectantũ animis quiddã tam de artifice q̄ de opere magnificẽti⁹ ac p̄fecti⁹ semp̄ occurreret.

De astutia cuiusdam serui: per quam fecit dominũ suum Dariũ regem esse

Perfarum: Ca. XVIII.

A q Vo tempe foedam magoz̄ tyrãnidẽ apud Persas præfortiũ uiroz̄ uirt⁹ obtriuerat: Cũ inter tyrãnicidas uel nobilitate uel meritis pene pares de regno lis esset: & aliud ex alio periculũ timeret: unius serui calliditas & publicã sollicitudinẽ omnib⁹ eripuit: & opatissimo dño uotoz̄ tribuit finem. Magnæ q̄dem rei exitus religiosæ tandem creditus fortunæ: eo rẽ deduxerat: ut qm̄ p̄ deo sol in Perside coleret: eiq̄ (q̄ agilẽ deum signis uictima nõ deceret) equus sacer haberet: die certa circa solis ortũ ante regiã ad orientẽ uersi omnes in equis essent: & cui⁹ equus aduentũ solis hinnitu prim⁹ nunciasset: ille rex foret. Interea cũ nihil præter conditũ diẽ expectaret: unũ ex eo numero Dariũ de euetũ anxĩ: conspicatus seruus equi custos: ubi causã rei comperit: Noli inquit mi dñe supuacuis curis angĩ: si nil aliud agĩ ego te regem faciã. Duplex hinc fama ẽ: Alij demersisse clam seruũ digitos inter equæ genitalia: & cũ ad locũ uenissent equi narib⁹ igessisse manũ: q̄ odore cõcitu mox hinnitus sustulisse. Alij p̄ noctẽ quã lux cõueta sequebat̄: seruũ illũ duxisse dñi sui equũ i cõstitutũ locũ: & illic equã habuisse: cui⁹ illecebris delinitũ equũ & mane memorẽ nocturnæ uoluptatis ut ibidẽ cõstitit hinnisse. Quicqd̄ horũ ueri⁹: illud constat: hinnitu audito: reliq̄s oēs religioẽ tactos ex eqs̄ descẽdisse: & Persico more p̄iectos trã salutasse regẽ Dariũ: p̄p̄m q̄ oẽm primatũ sententiã secutũ: illũ regẽ habuisse. Ita ingēs regnũ septẽ præcellentiũ uiroz̄ perũ

Li. III. Traët. I. Ca. XIX. XX. XXI. XXII. XXIII.

culo quaeritū: unius arte seruuli ad unū redijt regem.

De reprehensione astutia illorum qui nimias amicitias fugiēdas asserūt gra-
tia uitandi honoris & laboris: Ca. XIX.

f Verūt in Gracia sapiētes habiti qui dicerent: Nimias amicitias fugiēdas: Rationē
afferētes: q̄ inumeris & inuitabilib⁹ nostris laborib⁹ ac curis oneratos: stultū sit
alienis inuolui: & unius humeris multoꝝ: fasce praegruari: satis sub pprio fatiga-
tos: Fundamentū beatae uitae ac securitatē hoc uelut ariete cōuelli: si externa p̄ amicis solli-
citudō animū impellat: & ut ait Cicero: tanq̄ parturiat unus pro plurib⁹. Itaq̄ cōmodissi-
mū censent q̄ latissimas habenas habere amicitiae: quas uel adducas eum uelis uel remit-
tas. Hoc eoꝝ consiliū est: Qd̄ non ideo quia uel sollers uel sapiens esset inserui: sed quia cal-
liditatis speciē praefert & illustres habet auctores. Et scio q̄ a multis atq̄ a meipso propter
nimias curas rerū uariaꝝ saepe laudatum est: Apud Ciceronē tamē reprobā. Nec imerito:
Tollit enī omnē bene institutae mentis affectū: Quo sublato: ut ait idem: quid interest: non
dico inter hominē & pecudem: sed inter hominē & truncū: aut saxū aut q̄d uis generis eius-
dem. Aufert igitur humanitatē: cuius est pprium & gaudere bonis rebus & dolore contra-
rijs. Tollit enī e uita amicitiam quasi e mūdo solē: Q̄ si p̄pter sollicitudinē fugiendā ami-
citia negligēda est: similiter & uirtus quae sollicitudinib⁹ & curis multiplicib⁹ scetet: quo ni-
hil potest esse miserius: nihil amenti⁹. Qd̄ sequit̄ quoq̄ ut excludēdū intelligat̄ insertū est.

De exclusionē aliorū astutia qui propter periculū odij futuri & meriti uitā-
das dicunt amicitias: Ca. XX.

b Iantis de eadem re consiliū notum est: Ita utendū amicitijs ut meminerim⁹ ex ami-
cis inimicos acerrimos fieri posse. Siue ut i dialogo Lelij scriptū est: Ita amare oport-
tere ut aliqñ sis osurus. Qd̄ si diligent⁹ considerē: per q̄ utile reperiri Valerius
astruit. Ego dolosum etsi urgear: callidū forte non negabo. Sed idem sentio qd̄ Ciceronia-
nus Scipio: nullam uocem amicitiae inimiciorum potuisse reperiri: Nec induci possum ut a
Biante dictū putē: qd̄ is sapiētiae cognomine clarus sit: sed ab impuro poti⁹ aliquo uel am-
bicioso omnia ad suam potentiam reuocāte. Sane cuiuscūq̄ dictū ad extinguedas amicitias
& magnā humanae uitae sobriāq̄ dulcedinē efficacissimū abijciendū censeo. Illud sollertius
utiliūq̄ consiliū qd̄ est apud eundē Ciceronē: Eam nos in compandis amicitijs diligentiam
adhibere: ne quando amare incipiamus quae aliqñ odisse possimus.

De astutia Solonis fingentis se stultū: quo liberius posset loqui legem per-
niciosam: Ca. XXI.

a D Biantis nomen identitate p̄fessionū & Solonis admoneor: Hui⁹ illud callidū
factū & memorabile referē: Cū inē Athenienses & Megarēses de dominio Salami-
nae grauiissimis praēlijs saepe certatū esset: attētis ultro citroq̄ uirib⁹ capitale crimē Athenis
esse coeperat bellū amplius ob eam causam suadere. Contigit ut adipiscēdae insulae consili-
um Solon un⁹ ex tot milib⁹ uidebat: Angebat̄ animo uir & suae reipublicae & uirtutis ami-
cissim⁹: metuēs ne aut uetit⁹ sermo sibi aut impatū silentiū patriae noceret: repentinū tandē
simulat furorē dictisq̄ factisq̄ oibus ad id qd̄ animo conceperat mira arte compositis ha-
bitu quinetiā corporis simillim⁹ amenti sese in publicū p̄ripuit impune qd̄ libet aufur⁹. Il-
lic cōuent⁹ ingens populi factus est: q̄busdā attonitis nouitate rei: omnib⁹ finē expectātib⁹:
At ille cōclamātis in morē aliquāto altius ascēdēs: nō usitato quidē orōnis genere ne quid
de simpatidē detegeret: sed praemeditatis carminib⁹ suadere qd̄ p̄ leges nō licebat aggress-
sus: adeo cūctoz mouit animos ut in dicto raptim bello ex sententia Solonis Atheniensis
populus & ex optata insula & gloriosa uictoria potiret̄.

De simili figmento Vlyxis: Ca. XXII.

u T qdā memorat Vlyxis simile figmētū: sed intētio longe alia: qn Solon ut sine cap-
tis sui piculo reipublicae cōsuleret: Vlyxes ꝑo ut militiā subterfugeret & regnaret:
atq̄ Itachae uiueret ociose cū parentib⁹ cum uxore cū filio simulauit amentiam: licet ut ait
Cicero: apud Homer⁹ optimū auctorem talis de Vlyxe suspicio nulla sit.

De astutia Themistoclis contra inuidiam Lacedaemoniorū uolentiū impe-
dire refectionem murorū Atheniensium: Ca. XXIII.

e Empus est: duos sollertissimos duces: quos supra pollicitus sum i medium p̄ferre.
Themistocles afflictis Atheniensium fortunis: non armis modo sed argutis saepe cō-

Li. III. Tra&. I. Ca. XXIII. XXV. XXVI. XXVII.

filij opem tulit. Parantibus prostratos impetu Persarum muros urbis attollere: & plusculū insuper telluris amplecti: legatio a Lacedæmone missa denūciat ab incepto ut desisterent. Sensit Themistocles uicinæ urbis inuidiā: & qđ ī earū statu rerum tuti⁹ uisum est: respondit: uenturos ab Athenis qui in consilio Spartanorū ad hoc præsentes agerent. Ita remissis domū legatis: Athenienses obsecrat ut opus inceptū summis cum studijs accelerēt: Paretur. Ipse post tempus sub legationis titulo digredit: sed modo morbum modo sociorū cunctationē simulans ac uelut sine his agi nihil possit expectās: tempus de industria trahebat. Crebrescēte interim opis fama: legati Lacedæmoniorū Athenas redeūt: At Themistocles magistratib⁹ atticis per epistolam suadet: legatos capere & loco pignoris seruare qđ ipse tutior apud Spartanos foret. Ad quos præcisīs morulis pueniens: aduocata contidē patriam suam moenibus circūdatā iamq; & armis & ppugnaculis cōmunitam docet: Si quas eius consilij pœnas daret: legatos eorum eisdem passuros. Post hoc acriter increpuit illos ignauā & insolētiā: qui de uicinorū imbecillitate potius qđ de ppria uirtute confiderent. Ita castigatis & pene triūphatis æmulis Athenas redijt.

De astutia Hannibalis ut increpari non possit a suis Carthaginēsis de perdito prælio: Ca. XXIII.

h Annibal cum se forte rebus omnib⁹ supiorem crederet: ducib⁹ nostris cōgressus ac nauali prælio fusus erat: metuensq; ideo suorū de se ciuiū iudicia quorū æmulatio nem usq; uel in cladem ptulit ex ipsa nunciū pro re instructū anteq; casus fama præcurreret in patriā misit: qui frequētī Carthaginēsiū senatu quo ī statu & eorū atq; hostiū res ante pugnā fuerāt exposuit: & adiecit: Hæc cū ita sint: dubitat tamen Hānibal ī iussu uestro fortunam prælij temptare. Ea partiū cōditio pponebat: ut uerisimili^r ad pœnas esset inclinata uictoria. Itaq; conclamatū est ab omni parte consilij: nemini dubiū qn pugnandū foret: sequere^r igitur fortunā ac pugnaret. Ad hæc nūcius: ita fecit inqt: sed illa eum fefellit & uictus est: Præcluserat prima pcontatio obtreçatorib⁹ improbrādi qđ modo probauerant facultatē. Fortunā culpāre poterāt: factū Hānibalis laudare cogebant.

De consilio Demosthenis dato mulieri pauperculæ quæ receperat depositum: Ca. XXV.

d Vo simul hospites pecuniæ certam summā apud ancillulam deposuerant: ea lege ut ambobus simul restitueret. Alter deinde hospitiū squalidus: defunctū socium deflens: pecuniā repetit: mulier credula bonam fidem agnouit & depositū reddidit petēti. Nec multo post qui defunct⁹ ferebat affuit & fractā depositi legē questus pecuniā poscebat. Infœlix & pecuniæ inops & consilij: nullū nisi uolūtariæ mortis remediū habitura uidebat: iam circūspicere cœperat quem funē collo circūdaret: qua nā se trabe suspēderet: Misera⁹ Demosthenes innocentis & p simplicitatē circūuentæ patrociniū suscepit: & in iudiciū progressus ita causam egit: Mulier ait præsto est depositū reddere: sed ut tu ipse fateris scđ m cōtractus conditionē alteri sine altero restitui nō potest: sociū igi^r adducito: nulla mora ē quominus pecuniam cōmunem ambo sumatis.

De astutia Aristotelis super titulo quorūdā librorū a se factorū: Ca. XXVI.

Ibet hic Aristotelis factū interserere: ab alijs q̄uis alio loco positū: Theodecti discipulo quosdā artis libros oratoriæ dono dederat: ut ille titulo librorū in se translatō publicaret eos: ex alieno studio sibi nomē & gloriā quæsitur⁹. Post hoc seu discipulo iratus: seu dolens alteri laborasse: seu gloriæ cupidior effectus mutare consiliū cœperat: & ad se reuocare uelle qđ dederat. In alio igi^r quodam libro de re quapiam sermonē habēs addidit plenius sibi de eo disputatū in libris qui Theodectis dicerent. Ita paucissimis ybis & amici gloriā & liberalitatē ppriā: q̄ nulla maior esse poterat subuertit: qđ id recte ipse uiderit sed profecto callide.

De astutia cuiusdam Atheniēsis: qui ut uitaret mortis periculum publice petijt dignitatis gradum: Ca. XXVII.

f Erunt Athenis quendā accusatū apud populū de capitali crimine: cum se publice odiosum intelligeret: metuētē sibi qđ res grauis ac periculosa sub infectis iudicijs uerteret: hmoi cōsiliū cœpisse. Siqđ repēte ī petitionē honoris descēdisse: & ubi misericor^r

diā petitur⁹ putabat: supremū in ciuitate dignitatis gradū postulasse: non spe aliq̄ obtinēdi qđ poscebat: quippe q̄ extrema quoq̄ formidaret: sed ut esset ubi se aduersus eū cōcept⁹ popularis furor absorberet. Nec aliē euenit: Sibilo enī & ignominiosū omniū exprobratiōib⁹ e comitio fugatus: cum repulsam grauiissimā retulisset: Nec post multo: dicendā causā dies afforet: populus idem priore insectatiōe satiatus: in secūda misericordiē secū egit: sic alioq̄n mortis periculū aditurus in solatiū negati honoris remāsit in uita.

De astutia rustici asinarij cōtra Alexādrū per quā mortē uitauit: Ca. XXVIII.

Lexander Macedo responsis iussus: primū extra muros urbis inuentū: morti tradere: obuiū forte asinariū occidi præcepit. Ille q̄ subito cōsternat⁹ malo: non usq̄ adeo tamē obtorpuit qn in uerba p̄rumpet: Et oro inquit rex ne me saltē causā in scium ad tartara mittas: dic mihi prius q̄ moriar: qđ dignū morte cōmiserim: Tum rex: Nihil equidem: sed fors tua his casibus te obtulit: nempe superū consilijs agor: ut qui primum mihi hodie occurrisset interfici iuberem. Confirmat⁹ hoc sermone rusticulus mīme: rustica nam euadēdi uiam arripuit: Si hæc uera sunt inquit: hanc ob causam ego nō moriar: immo hic q̄ me præibat: & afellū suū digito monstrabat. Tali & tam p̄mpta sollertia sibi uitā: regi autem inoventioris uictimæ facultatē tribuit. Cæterū rusticus hic ut rusticus sibi soli p̄fuit: qui sequiē ut philosophus multis consilio utilis fuit.

De astutia Anaximēnis philosophi cōtra Alexādrū per quam saluauit ciuitatem euertendam: Ca. XXIX.

De euertēdā Lampfacū magnis odijs impulsus p̄perabat Alexander. Erat intra ciuitatis moenia Anaximenes ipsius Alexandri familiaris ac præceptor: Qui ad leniendū discipuli furorē portas egressus obuiam p̄gebat. Vidit hūc uenientē Alexāder & uaticinat⁹ aduentus sui causam: Iuro inq̄t me nō facturū quicqđ id erit qđ tu me rogaueris. At ille: Oro ait ut Lampfacū evertas. Subsistit Alexāder: & iuramēti religione coactū differre coactus est.

De astutia cuiusdam cōtra opiniōnē communē notantis mysterium statuæ publicæ & litterarum suarum: Ca. XXX.

Illud quoq̄ satis callidū: si modo uerū: qđ nō multis retro sæculis cōtigisse quidā memorant. Erat in Sicilia: ut aiunt: ingens statua quæ in loco notissimo ab extrema hominū memoria intacta p̄māserat: in qua litteris uetustissimis insculptū erat: Kalendis maijs habebō caput aureū. Enī uero id ludicrū cōmentū quidam credidere: Alif nudū uerboꝝ sonū secuti: eo uanitatis excesserāt: ut in die kalendarū statuæ caput terebrarent: ubi cū nihil præter solū marmor inuenissent: fabulæ ac risus materiā uulgo dederāt. Vnus tandē antiq̄tatem statuæ simul atq̄ artificij cōtēplatus: cogitansq̄ in re tam seria aliqd præter fabulā latere: scripturā ab omnib⁹ cōspectā: sed a nemine intellectam acutiori penetrauit ingenio. Siquidē die kalendarū redeūte: animo atq̄ oculis intentus ortum solis operiēs: locū ubi caput statuæ primis radijs umbrā iaceret diligenter annotatū consignauit: Illic postea clam & ex cōmodo suffodiens: magnū auri pondus repperit.

De astutia Castrutij cōtra Lippum dispensatorē suū apposita in ambiguitate scripturæ: Ca. XXXI.

Astruti⁹ dux Lucan⁹: uir ætatis nostræ clarissim⁹: cū dispēsatorē suū Lippū nomine de suo locupletatū nosceret: cogitās nō paruā pecuniā ab eo p̄ ludū exigere: submisit qui ad eum tunc absentē p̄geret & dñi uerbis pecuniā flagitaret. Stetit in dubio dispēsator: litteras Castrutij nō uidēs: q̄ quis id uarietate negociōꝝ qđ in illo uiro uerissimillimū erat omīssum diceret: Statuit tandē incōsulto dño nihil agere: Cui⁹ uoluntatē cū per litteras exq̄reret: ille scripsit tam ambiguis tanq̄ duplicib⁹ uerbis: ut licet sup̄ficie affirmationē claram continere uiderent: introrsus tamē ad utrūlibet flecti possent. In fine uerboꝝ addidit: Ut petitā te pecuniā numeres oīno uolum⁹: Hoc autē tantæ primæ litteræ confusione scriptum erat ut non magis nolumus q̄ uolumus legi posset. Lippus litteras dñi iubentis cum uerbis nūcij petentis conferēs: pecuniā numerauit. Interiecto tempe cum rationē redderet: negabat Castruti⁹ iussu suo traditā pecuniā: Lippus litterā manu eius scriptā p̄ferebat: Castruti⁹ illam relegens suam qđdem nō negare sed oīa aduersus illius sentētiam interpretari. Et cum ad finem puenisset: sine ulla hæsitacione nolum⁹ legit & non uolumus. Intellexit iocum Lippus & subridens siluit.

Tractatus secundus: De cōmuni hominū sapientia in factis uel dictis & de exemplis eorum.

De intentione auctoris in hoc tractatu: Ca. I.

I quis erit forsitan qui magnā spem materiae foelicioris ex tituli praesentis inspectione conceperit: sciat me hoc loco neq; me ipsius neq; propositi oblitū de cōmuni hominū sapientia tractare: q̄obrem si quid altius expectabat: errorē susceptū in limine linquens i uestibulo reb⁹ integris abeat: qd̄ apud me quaerbat apud alios reperitur: At cui exemplorū illustriū praefertilem uetustatem scrutari propositū est: multis hāc diffusa uoluminib⁹ coaceruantē calamū sequat̄.

De sapientia Scipionis Africani circa erudiendos homines indomitos & in expertos malorum: Ca. II.

Cipionem Africanū hac similitudine uti solitum accepimus: Ut equi bellis & uictorijs feroces domitorib⁹ traduntur: Sic homines prosperis successib⁹ elatos atq; intractabiles: rationis ac doctrinae frenis subigēdos ducēdosq; uelut in gyrum i experientiam humanorum casuū ac fortunae uolubilis: ut agnoscant quib⁹ superbiūt q̄ fragilia q̄ cadauca sint.

De commēdatione hominis sine aduersitate seipsum domantis: Et de laude Iulij Caesaris circa illud exemplum: Ca. III.

Vod si sapienter fit & dicit: q̄tus extimādus est uir qui sine ullo domitore externo circa omnē aduersitatis experientiam perpetuis uictorijs insolentē animum frenauit atq; compescuit: Qui in eam quā diximus considerationē per seipsum uenit: ut fortunae blandientis insidias anteq̄ patere agnosceret: Et quo plus ab ea recepisset: eo minus moribus fidendū suis parciusq; retentandos casus intelligeret. Qd̄ de Iulio Caesare lectū est: qui licet bellādi semp̄ cupidissim⁹ fuisset: usq; adeo: ut non ex destinato tantū: sed ex occasione & saepe horridis tempestatib⁹: quibus nedum castra moturus: sed nec iter ingressur⁹ quisq; uidere pugnam capessere consueisset: In extremo autem aetatis ad certamen ob hoc unū paululū morosior ac liberator esse coepit: nec uoluptate sed aut necessitate aut euidenti & magna utilitate suscipe. Ex eodem crebro auditū memorat uerbū omnib⁹ sed in magno praesertim cōstitutis imperio memorandū: Difficili⁹ principem cōmunitatis a primo in secundū ordinē q̄ a secundo in nouissimū detrudi. Quod dictum eo pertinet: ut in omni nisu principijs obstitamus: non ignari maioris ibi rei q̄ quae cernitur fortunā uerti. Id a sapientissimis uiris consultum: & ab ipso nō secus factum q̄ dictū nouimus. Idem iuuenili aetate ante ullū mai⁹ imperiū Pompeiae uxori Lucij Syllae dictatoris nepti repudiū miserat: p̄p̄ suspitioē adulterij cum P. Clodio admissi: qui ad eam inter publicas cerimonias habitu foeminae surrepisse ferebat: cuius rei supra memim⁹. Erat tam uiolenta suspitio: ut senatus ob id questionē de pollutis sacris aduersus adulterū decerneret. In qua uocatus ad iudiciū Caesar: matre ac sorore sine hāstitatione testantib⁹: certi nihil se scire ait: Interrogatus cur ergo coniugem repudiasset: Respondit his uerbis: Quā meos tam suspitioē q̄ crimine iudico carere oportere.

De sapienti practica Caesaris Augusti ad animandū subditos ad bonum & uirtutem: Ca. IIII.

Illum Augusti Caesaris morē probo: q̄ glorificādis ducib⁹ antiquis qui Romanū imperiū auxissent exactissimā diligētia impendit: opa cuiusq; reintegrās ac titulos: dedicatis omniū statuis triūphali habitu in porticib⁹ fori sui factū. Factū placet nec minus ratio: Siquidē edicto praefatus est: eo se proposito id agere: ut esset quorū ad exemplar & ipsi & successorū formarenē mores: atq; ad quorū ueluti praesentē regulam institutos principes suos exigeret populus Roman⁹. Sapienter undiq; nam haud dubie uiroꝝ illustriū memoria quae his praecipue modis aliē: & populos desiderio illoꝝ aut similiū accendit: & generosis pectorib⁹ ualidissimū calcar adigit. Ipsi q̄dem uirtuti constat nullū ab hoīe mortali uel charius uel diuturn⁹ premiū praestari posse q̄ gloriae. Ita uiuentib⁹ quoq; ducibus praclaris multos honores largitus est: pari cōsilio: ut & benemeritis suū redderet: & animos expectantiū spe aut cupiditate similiū premioꝝ ad imitationem uirtutis induceret. His actibus unam eiusdem uocem addendā puto. Casu quodā in domo Catonis illi⁹ qui Vtice interierat ingressus: Strabonē audiuit in adulationē sui Catonis inflexibilē duriciē accusantē: Re-

liberatio

A

B

A

B

Li. III. Tra&tatus II. Ca. V. VI. VII. VIII.

spondit Cæsar: Quisquis præsentem ciuitatis statum cõmutari non uult & ciuis & uir bo- nus est. Ita paucis & grauib⁹ uerbis alienam famam & fortunã propriam respexit: dum si- mul & egregium uirũ excusauit: & uelut aliud agens: ne quis nouandã rerũ studio tene- retur: admonuit.

De quibusdam uerbis sapientiã: quã aliquando dicuntur ab insanis

Quis notabilia: Ca. V.

e Xcidunt & insanis interdũ uerba: quã si cuius sint nescias: sapientũ putes. Qualia sũt illa Domitiani p̄cipis (cui⁹ ut meminere facit genitor frat̄q̄) Miserrimã esse cõditionẽ principũ dicebat quib⁹ de cõiuratione ap̄erta nõ crediẽ nisi occisis. Id q̄ uere di- ceret norunt certius experti qui i eminẽti fortunã gradu positi: quotiens insidiatōres suos q̄uis iuste puniũt: totiẽs ex libidine sæuieĩdi finxisse causas: & quia nocere potuerũt etiã uo- luisse censẽ. Eiusdẽ est illud: Nil gratius decore: nil breuius. Huius quoq̄ dicti ueritatem quisquis adolescẽtiã suã florem corporeãq̄ formã dulcedinẽ uelut in ictu trepidãtis oculi dum præteruolat mulcentẽ simul & fallentẽ repetit: quisquis & fugacissimã uitã lapsũ metiĩ: telliget q̄ & illud sapienter: princeps qui delatores nõ castigat irrat: dignũ uerbũ qd̄ semper i animo hæreat regnãtiũ: dum & in actũ transferãt: nec a Domitiano p̄disse meminere: ne forte dictis illecti: rerum imitatores esse discant.

De sapienti uerbo Imperatoris Vespasiani dicto cuidam Mœchanico Ro- mano ad cõmodum plæbis: Ca. VI.

e Xhausto ærario: multum inopi republica: sub Impatore Vespasiano: Mœchanic⁹ quidam ingentes in capitolio colũnas modico ære deducturũ se p̄misit: & ostẽdit modum. Placuit inuentũ principi. Opimũ igitur preciũ tribuens artifici: opera eius uti non uoluit. Et habet inquit hoc tibi: Cãterũ sine me pascere plæbiculã esurientẽ. Q̄ sapienter & q̄ lepide prouidit ne aut ingeniũ primo careret: aut cederet necessitas uoluptati: quo nihil potest esse dementius.

De sapientiã Titi Imperatoris circa cognitionem gratiã dei in captione ciui- tatis Hierusalem: Ca. VII.

e Vius fili⁹: tanto patre dignissim⁹ Titus: Hierosolymã uictor ingrediẽs & murorũ compaginẽ turresq̄ & p̄pugnacula urbis admirãl: Vere inquit deo iuuãte pugna- uimus. Deus ipse ab his mœnibus hostes nostros depulit. Quid enim aduersus hæc man⁹ mortaliũ ualuisset: Sapientis animi & fragilitatis humanã sibi consc̄q̄ est: sicut nihil sibi fi- dere sed omnem rerum suarũ spem in deo ponere: sic secũdis successib⁹ nihil attolli: sed uni- uersã foelicitatis gloriam auctori deo reddere. Ad quem enĩ spes honestã dirigunt: ab eo- dem lati redeunt euentus.

De sapienti lege lata a populo in Senatu Romano super exceptione Masa- nissã regis & regimine sui ab eorum imperio: Ca. VIII.

a Cæsaribus ad Senatum transeo. Quis enim p̄ximior gradus est? Cuius sapientiã si quot locis appareat enumerare uelim: multũ mihi arrogem. Cãterũ qd̄ nume- rum excedit: tacita extimatõie colligĩ considerãtib⁹: Imperiũ Romanũ a q̄ humili principio ad quãtum claritatis & gloriã: non minus centũuirali consilio: q̄ bellicis arti- bus euaserit. De qua re pressĩ cogitantẽ: stupor opprimet: & q̄ multa sapientẽ apud ordinẽ prouisa sunt: ut me nescire fateor: sic memorabilia ex ipsis rerum effectib⁹ arbitrari p̄fiteor. Pauca sane quã noiãtim a scriptorib⁹ referunt̄ annotabim⁹: ne fastidiose uideant̄ notissi- ma prætermitti. Imprimis erga Masanissã hoc cõsilij cõepit: Erat is rex amicissim⁹ popu- lo Romano: & a quo sibi pro meritis omnia magnifica deberent̄. Hic amplificãdi regni cu- piditate flagrabat: iniussu tamen Senatus nil penitus ausurus. Erant in circũitu tam sibi q̄ iperio infestã nationes: Mauri Numidãq̄: & nunq̄ spõte quietura barbaries: Et amici uo- tis succursum & iimicorũ odijs occursum est: lege lata: qua Masanissã plena & ab omni iu- go Romanorũ excepta libertas data est. Ita & sibi aggrediẽdi qd̄ optabat honorificẽtissime patefactus aditus: & illis sine iusta materia querelã: finitimo bello implicitis in Italiam re- spiciendi: aut turbidos effundendi præclusa uia est: Si ad amicum respicim⁹ beniuole: si ad hostem caute: si ad utrunq̄ sapienter.

d

De alijs duobus casibus in quibus idem Senatus sapienter prouidit reipublicæ: Ca. IX.

A

1 Demi erga illud nobile par ducum præstitit. C. Neronem & L. Salinatorem cōsules: claritate rerum pene pares: sed uoluntatib⁹ longe discordes: In bellum atrocissimū missurus: ante omnia prouidit: Salinatorem pertinaci⁹ obluſtante: ut ab odio ac reipublicæ similtate discederent. Itaq; factum est ut alioqñ inter se diurnis q̄ cum hostibus congressuri animis ac uirib⁹ unitis: fortissimā foelicissimāq; uictoriā fuso Carthaginensium exercitu obrūcato formidabili duce retulerit. Per idem tempus in eisdem ducib⁹ illud sapienter statuit: ut ab impetitione acri & importuna Bebij Tribuni plæbis: eos ob exactæ cēsuræ superuacū rigorem intempestiue ad iudiciū euocantis: liberi & imunes essent: iniquā rem arbitrat⁹: turbatis ordinib⁹ maiores magistratus a minorib⁹ molestari. Ad hæc commodius est uisum: duces domesticis sollicitudinib⁹ relaxatos ꝑficisci omnes i bellum curas studiumq; uersuros. Illud eiusdem ordinis memorabile cōsiliū. T. Gracchus Tribun⁹ plæbis: homo sediciosissimus: legem Agrariam multoꝝ maloꝝ causam & latori suo simillimam protulerat: tāto populi assensu: ut tolli lex sine urbis & imperij concussionē nō posset: Prouidit in extremis casibus Senatus: & ipsum quidem tribunū sic meritū: capitali supplicio affecit: agrum scđm legem pro uirilibus portionib⁹ inter ciues distribui passus est. Sic auctore extincto: lege seruata: causam tumult⁹ extinxit diuersisq; modis ciuili discordiæ & i præsens & imposterum occurrit.

B

De sapientia Catonis in generali: & de quattuor suis dictis sapientibus in specialī: Ca. X.

A

a B amplissimi ordinis cōmemoratione: q̄ pot⁹ diuertā: q̄ ad M. Portiū Catonē: Is enim apud Romanos præcipuū nomē obtinuit sapientis. De q̄ est illud ingens *Lex* Iij præconiū apud Ciceronem: Aut enī nemo inquit sapiens fuit (qđ quidem magis credo) aut si quisq; sapiens: ille fuit sapiens. Nec minus Lelio aut Ciceroni: imo magis incōparabiliter: credendū q̄ Apollini: qui Socratem unū ex cunctis mortalib⁹ sapientissimū iudicauit. Itaq; apud eundem Ciceronem statim sequit⁹: Cauendū ne ipsum ab Apolline laudatum Catoni anteponom⁹. Et additur ratio ualidissima: Quā Catonis facta: illius dicta & inuenta laudant. Nos tamen hoc loco: nō facta sed dicta Catonis: eaq; nō omnia: sed unū ex mille referemus: seruatis nō sententijs modo: sed uerbis etiam: qđ uel eoꝝ breuitas uel loquentis auctoritas mereat. In oratione de præda militibus diuidēda: ubi aduersus prædones reipublicæ grauitè inuehit: uerba sunt hæc: Fures priuatorū furtoꝝ i neruo atq; in cōpedibus agunt ætatē: fures publici in auro atq; in purpura. Deus bone q̄ id uere sancteq; mihi dictum uidetur: q̄ id cupide nunc apertius latiusq; differerem: nisi fures publicos formidarem. Neq; ludus est insultare scelerib⁹ illorum: quibus uolūtas pessima: sic & potestas maxima: & flagitioꝝ omniū impunitas in pœnam humani generis data est. Eiusdē ex oratione de Aedilib⁹ uitio creatis hæc uerba placuerūt: Nunc inquit ita agunt in segetib⁹ i herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiā spem habere: sæpe audiui inter os atq; offam multa interuenire posse: Quid igitur inter offam & herbam: ubi longum interuallū est? Hæc qđ dem q̄ sapienter dixerit: cogitēt qui spes suas: tum cum maxime ꝑpinquæ atq; infallibiles uidebant: sæpe repentinis casibus caducas & iermes experti sunt. Tertium his adijciā Catonis dictum ex oratione quā in exercitu apud equites habitā scirpis edidit scriptā: Cogite inquit cum animis uestris si quid uos ꝑ laborem recte feceritis: labor ille cito a uobis recedet: benefactum a uobis dum uiuitis non abscedet. Si qua per uoluptatem nequiter feceritis uoluptas cito abibit: nequiter factum illud apud uos semp manebit. Hæc ille. Ego autem hoc dictum mecum sæpe cogitans: ita semper habui uelut dei potius q̄ hominis ore ꝑlatum sit. Nec ad laboriosæ ꝑtutis studium & meritum odium uoluptatis quicq; uel sapientius arbitror uel efficaciq; dici posse. Nec quartum prætermittā apud Ciceronem a Lelio relatū. Multo meli⁹ de quibsdā merentib⁹ inqt Cato: q̄ acerbi: q̄ q̄ amici dulces æstimant. Illi enim sæpe uerum dicunt: hi nunq; . Sine dubio qđem hostilis mordacitas multis sæpe correctionis occasio fuit: at cōtra amicoꝝ blandiciem multis lapsus turpissimi materiam præbuerunt. Et huius quidem dicta: sequentis uero silentium laudatur.

B

De sapienti silentio Licinij Fimbriæ: Ca. XI.

Ca. XI.

1 Utatius quidam Romanus eques sese bonū uirum ferens: negante altero: sponsio

Li. III. Tra&t. II. Ca. XII. XIII. XIII.

nem cum illo fecerat q̄ uir bonus esset. Huius rei iudiciū Licinio Fimbriā claro ac sapient/ ti uiro creditū erat: Ad quem cum partes uenissent sententiāq̄ flagitarent: diffinire recusa/ uit: utrunq̄ prospiciens: ne scilicet aut uirum bonū negando pronūciatione sua famam illi qua pollebat eriperet: aut affirmando peioraret: Nō ignar⁹ meritum uiri boni nomē multis & magnis uirtutibus constare: quarum aliquāto facilius fama q̄ effectus quæritur.

De sapientia Marci Agrippæ in tenendo concordiam: Et de exhortatione M. Tullij Ciceronis monētis fratrem suū ut imitetur sapientē uirū: Ca. XII.

Arcum Agrippam: qui sapientia & uirtute animi dignus est habitus: quem diuus Augustus optim⁹ rerum extimator: plabeum hominē nullis maiorib⁹ status aut titulis clarū: tot generosis principum patricioib⁹ familijs præferret: & ex cūctis mortalib⁹ unica charissimāq̄ filia uirū deligeret: dicere solitum accepim⁹: plurimū se teneri illi Salustianæ sententiæ: quæ apud eum i oratione Masanissæ morientis inseritur his uerbis: Cōcordia paruæ res crescunt: discordia maximæ dilabunt. Per hāc enim se didicisse & fratrem & amicum bonum ac fidelem agere. Quod iccirco inter memorāda retulimus: quia bene instituti & ad foelicitatē peruenturi animi mos est: salutare huiusmodi uoces i usum uitæ traducere: Alioquin multa legisse uel scripsisse ingenij aut diligentia aut fortassis eloquij signū erit: illud uero sapientia: hic si philosophoib⁹: q̄rū & oratio & uita sapiētia exemplar esse debet ita cōquiram: quid oberit quo min⁹ integros nostros: præcipue Ciceronis ac Senecæ libros sapientissimis sententijs refertos huic operi inseram: Sed nō hoc mihi ppositum: nec necesse est eorum potius quorum apud nos libri non extant: singulas & ratas sparsasq̄ sententias colligere: Nostros quoq̄ aliunde potius q̄ ex eorum disciplinis attingere fert animus. Et ut a principe nostros incipiam: Marcus Tullius Cicero fratrem habebat Q. Ciceronem: non satis spectati nominis in administratione proconsulatus Asiæ: Eodem tempore Octauius ille qui Casarem Augustum genuit: prouinciam Macedoniā summa uel erga socios fide uel aduersus hostes fortitudine prator obtinebat. Itaq̄ Tullio fratrem per epistolam hortatus est: ut in gubernāda prouincia uicinū suum Octauium studeret imitari. Quæ quidem exhortatio prima fronte simplex ac facilis: si excutias sapiētia plena est. In omni enim operatione nostra: siue is uirtutis ac modestia siue pacis siue armorum siue litterarum aut eloquentia ac⁹ sit: expeditissime plerunq̄ nos imitatio perducit: quo uel nunq̄ uel seruis ingenium perduxisset. Quia sicut uultus ad speculū: sic mores hominū ad exemplar facillime corrigunt. Sicut præterea certius illum callem ambulamus qui aliorum uestigijs signatus est: sic in uita alienis exemplis promptius inhæremus q̄ nouam ipsi uiam nullo duce suscipimus. Et hoc totum est imitationis illius: quā fratri suadebat sapiens frater.

De sapienti consilio Quinti Ciceronis dato M. Tullio Ciceroni fratri suo: quod si seruasset: necatus non fuisset: Ca. XIII.

u Erum ut appareat quemq̄ facilius alijs consulere q̄ sibi: Idem ille Quintus Cicero: Marco Ciceroni fratri cōsiliū dedit: quod si seruasset: potuisset forsan in lectulo suo mori: potuisset integro cadauere sepeliri. Cōsiliū fuit: ut libratis æqualiū suorū uirorum illustrium miserandis casib⁹: periculisq̄ suis circumspēctis sese a contentionibus & nihil profuturis reipublica: sibi autem nouissime nocituris dimicatiōib⁹ abstineret. Prouidentissime quidem: Quid enim stultius q̄ desperantem: præsertim de effectu litibus perpetuis implicari: Itaq̄ Tullius ipse huius fraterni consilij quodam loco meminit: uerumq̄ & sapiens fatetur: At q̄ id sapiēter obseruauerit notum est. Sed fatalis eum forte necessitas urgebat: Cui obistere nescio an impossibile sed profecto difficillimū. Et hic mihi qui sequitur in memoriam redit.

Qualiter Seneca sapienti consilio usus: ut mortem uitaret cessit bonis: quam tamen uitare non potuit: Ca. XIII.

a Nneus Seneca: de exilio quod in insula Corsicæ dulci ocio summaq̄ cum tranquillitate ac studiorum libertate trāsegerat: reuersus. Quē reditum in quadam Tragœdia graui ac magnifice deplorat. Neronis impietatem crescentē in dies singulos & circumfusam aulicorum inuidiam perhorrescens: saepe cōmeatum petijt: Ac ueritus ne diui

riarum suarum uelut undis quibusdam teneretur: bonis suis omnibus cessit. Sapienti nempe consilio: Nam & prudentis nauaræ est thesauros in tempestate ut uel nudus enatet: & ab hoste mortem metuentis æquanimiter membrum quo uincitur amittere ut uel truncus effugiat. Nemo itaq; Senecam arguat: quasi nolens illi officinæ scelerum adhæserit: Omnia temptauit ut præuisum discrimen euaderet: sed inuicta necessitas huic quoq; præstitit in limine: nec abscedere passa est donec inhumanus & periurus princeps qui ei crebro iurauerat moriturū se potius q̄ illi nociturum: extremā præceptoris sui senectutem: non quidem immatura sed impia & indigna morte præuerteret.

De sapienti consilio Varronis: in expendendo pro aliquo bono saltem duodecimā partem temporis eius quod quis expendit in suo contrario: Ca. XV.

Ed ubi Varronem inquit? Is quidē ait: Si quantum operæ sumpsisti: ut tuus pistor bonum faceret panem: ei⁹ duodecimā philosophiæ dedisses: ipse bon⁹ iam pridem es fact⁹. De pane loquitur: q̄ is cibus quotidianus est homini: Idem fere de rebus omnibus dici potest. Si eius curā quā in diuitijs posuisti: partem duodecimā in bonis artibus posuisses: iam pridem ueris diuitijs abundares. Si ei⁹ temporis quod amico obsequens perdidisti duodecimam partem obsequijs dei dedicasses: iam pridem amicissimus illi fores. Si eius operæ quā circa bonam ualitudinem ac formam corporis consumpsisti duodecimam partem circa cultum animi consumpsisses: iam pridem tibi & pulchritudo & sanitas contigisset: quas nec morbus nec ferrum eriperet. Nunc igitur quāt⁹ furor mortalium: qui preciosissima negligentes: in rebus uilissimis ac fugacissimis occupantur.

De sapienti doctrina Fauorini: & aliorum plurium sapientum: contra dictū diuinorum & eorum falsa uaticinia: Ca. XVI.

A

Fauorini philosophi ingenio agili atq; eloquentia iucunda: dictum unū quod iuita hominū frequēs & quotidianū est. Solebat Fauorinus dicere: Peius de fama nostra mereri lentos ac steriles laudatores q̄ accerrimos detractores. Huius fore rationem: q̄ detractores quāto id ardentius agerent: tanto maiori odio accensos appareret: tantoq; minus fidei apud animos reperirent audiētium. At exiliter laudantes: amicitia speciem præferrent: q̄ nisi diligerent non laudarent: caterū nihil aut modicum in nobis laude dignum inuenire crederentur. Idem diuinos & futuroꝝ noticiam promittentes copiosissime refellebat: nullam eis habendam omnino fidem docens. Et si enim aliqua interdū oscitantes uera iactarēt: casu id non ratione cōtingere: Vti eos lubricis & fallacibus coniecturis: ac uelut per tenebras suspenso gradu prætentaq; manu palpitantes: nōnunq; in ipsam ueritatem ignoranter incurrere: nequicq; per eadem uestigia si iubeas reuersuros: ut quibus nihil comperti foret & nulla arte ducerentur: Sæpe præteritarū auditu rerum abuti in consulentium uanitate & credulitate dementium: multaq; de circūstantibus percunctando ad ipsa quæ silentur quadam uersuta ratiocinatione penetrare: Ideoq; sapius uideri præteritorum q̄ futuroꝝ uates: Sed ob hoc ipsum apud animos noscendi desiderio flagrantem securi temporis fidem promereri. Ita tamen uel fortuite uel callide uaticinantes consequi non posse: ut cum omnia mentianē respōsorū pars millelima uera sit. Stultum ergo dicebat Fauorinus inter tot mēdacia tam uariam tamq; ancipitem ueritatem aucupari. Addebat his esse optimū: nihil de futuris inquirere: Et chaldæos totumq; id genus hominū contemneri: Nihil enim ab his audire posse nisi graue & molestum. Quoniā aut uera respondebūt aiebat (q̄ rarissime solent) & quidem mala: Aut falsa. Si uera: miserā ante tempus afferent & superuacuam sollicitudinem. Posita illic ueritate: adest necessitas: Ita præscisse nihil nisi dolorem afferet. Libet hoc loco subsistere: & quod cōmunis rerū natura non patitur temptare: An minori maior sine offensiōe possit interferi: hoc est Fauorino Marcus Tullius: cuius hæc sunt: ut omittamus superiores: Marco Crasso putas utile fuisse: tum cum maximis opib⁹ fortunisq; florebat: scire sibi interfecto filio Publio exercituq; deletō trās euphratem cum ignominia & dedecore esse pereundum? An tu Pompeium censēs tribus suis consulatibus: tribus triumphis maximarum rerum gloria lætaturum fuisse: si sciret se in solitudine Aegyptiorum trucidandum iri amisso exercitu: post mortem uero ea cōsecutura quæ sine lachrymis non possumus dicere: Quid uero Cæsarem putamus si diuinasset ut i eo se

B

natu quem ex maiori parte ipse cooptasset in curia Pompeiana: ante ipsius Pompeij simul
 lachrum tot centurionibus spectantibus & nobilissimis ciuibus: partim etiam a se omnibus re-
 bus ordinatis: trucidatus ita iaceret: ut ad eius corpus: non modo amicorum sed ne seruo-
 rum quidem quisquam accederet. Quo cruciatu eum uitam acturum fuisse: certe ignorantia fu-
 turoꝝ malorꝝ utilior est quam scientia. Et iccirco possem ego & antiquis & fortunatissimos æta-
 tis nostræ uiros in huius sententiæ testimoniū uocare: sed nec necesse est: nec locus hic longio-
 rem digressionem recipit: & attigisse uidetur ille clarissima. Sin autem bona pronūciant: du-
 plex incommoditas: expectationis tardium: & præcogniti gaudij extenuatio: quæ & repentinū cu-
 mulatus ac gratius obuenisset. Aut falsa dicent: quæ & quotidianū apud eos est. Et si erunt in-
 foelicia: angoribus falsoque metu: si foelicia inani spe & gaudio tristitiaque te ubi delusum sen-
 ties: torqueberis. In omnem igitur euentum hos nugatores sycophantas contēnendos fore.
 Ad hanc fere sententiam: ut præteream Dicaarchū: qui expedire nobis oīno futura nescire
 magno uolumine conclusit: breue: & ut ita dixerim: manuale Fauorini cōsiliū extat: Meo
 quidem iudicio salutiferū ac sūmopere seruandū. Et cuius ipse mihi cōsiliū sim conscius
 a me semper obseruatum: ante etiā quæ uel Fauorini uel Dicaarchi nomen audiuissem. Mei
 mineram quippe poetici illius: Quid crastina uoluerit hora scire nefas homini. Sed multo
 maxime natura ipsa me in hanc sententiā ducebat: his ipsi rationū uinculis: quæ post phi-
 losophica esse didici. Accedunt & antiquorꝝ testimonia multa: E quibus duo in Noctibus
 Atticis scripta sunt poetarum in illa prima ætate præillustriū. Pantinius Pacuuius enī ait:
 Nam si quæ uentura sunt præuident: equispem Ioui. Rursum quæ in illis Noctibus non ha-
 betur: Pacuius idem ait: Istis qui linguam auium intelligunt: plusque ex alieno iecore sapiunt
 quam ex suo: magis audiendū quam auscultandū censeo. Actius uero: Nihil inquit credo auguribus
 qui aures uerbis ditant alienas. Tertium his Ennium addiderim: qui uetusta illa & uenerabi-
 li facundia hos ipsos eleganter irridet: Ut uerbis etiam eius utar: qui sui questus causa fictas
 suscitant sententias: Non enim sunt hi aut scientia aut arte diuini: sed superstitiosi uates im-
 pudentesque harioli inertes aut insani aut quibus ægestas imperat: qui semitam sibi non sa-
 piunt alijs monstrant uitam: quibus diuitias pollicentur ab his drachmam ipsi petant: de
 his diuitijs sibi deducant drachmam cæteram. Hæc Ennius. His & quartū aggregauerim
 Physicum Democritum: hominē spectatæ auctoritatis. Is ergo aduersus diuinationē io-
 cans: Quæ est inquit ante pedes nemo spectat: cæli scrutantur plagas. Quintus ecce super-
 nit præmissis omnibus fide dignior Cato: qui mirari se ait: quæ non ridet haruspex haruspitem
 cum uidet: Quæ eo spectat: quia tot ineptijs credulos homunculōs illudunt: ut occursum me-
 moriam & risum ex mutua consciētia mouere debeat. Infinita sunt doctoz hominū in hæc
 sententiam. Hæc raptim ad retrahendū ab his ineptijs adolescentes dixerim: quæ & deliros
 similes senes ineptos uideam: qui cum mirari potius deberēt quomodo tam diu membris
 tremantibus uixerunt: consulant qualiter uicturi sint: de morte autem nihil interrogant: qua-
 si illa quia tantum eos distulit oblita sit. Cæterum de tota hac re ad utraq; partem conqsi-
 tis argumentis & psuasione uarijs: libri duo extant Marci Tullij accuratissime compo-
 siti: qui inscribuntur de Diuinatione. Illi quidem cui hæc breuiora non sufficient adeūdi sūt.

Quæ sapientes nunquam debeant intendere in uerborum auctoritate
 secundū Domitium: Ca. XVII.

Ed mihi mētio Fauorini: Domitiū urbis Romæ clarissimū grāmaticum in animū
 adducit: Cuius responsio licet paulo quam uirum modestum deceat cōcitator facta sit:
 sapientiæ tamen plenam continet sententiam. Interrogatus enī ab illorum aliquo
 de peregrinorꝝ quorūdam proprietate: animo simul & fronte permotus: Nulla inquit prorsus
 bonæ salutis spes reliqua est: cum uos philosophorꝝ illustrissimi nihil iam aliud quam uerba
 auctoritatesque uerborꝝ cordi habetis. Pauca præterea turbata uoce in hanc sententiā questus
 ita cōclulit: Vtinam muti omnes homines essemus: minus improbitas instrumenti habe-
 ret. Quid nunc diceres Domiti: quādo philosophia posthabita & neglecta: garrulitatē pro
 uirtute sectantes: omnes se certatim ad dialecticam transtulerunt: nec pudet in puerilibus
 senescere sapientiæ studium p̄fessos

Quæ sapientia secundū Afranium est filia memoriæ: & efficacius habetur ex
 rerum experientia quam ex libris: Ca. XVIII.

Ed etur & poetis locus. Afranij circa hanc ipsam de qua iam diu loquimur sapientiā

celebris ac uulgata sententia est Vfus: eam ac memoria filiam opinantis: Quo itelligi uult: sapientiam non in libris tantum ac disciplinis moralibus consistere: sed in experientia reru omniu magistra: accedete fideli eorum qua quis uiderit memoria. Hinc sibi eni & alijs certius quemq; consulere argumento rerum: in quibus saepe periclitat⁹ sit: q̄ uerboꝝ: in quib⁹ alienis ingenijs lusum est. Altius quidem in animos descendere semel uisa q̄ septies audita compertum est. Ipsius Afranij uerba in togata cui Cecillie est nome: in Atticarū noctium libris posita: huc transferre propter eorum uetustam elegantia uidetur. Sunt autem huius modi: Vfus me genuit: mater peperit memoria. Sophiā me uocant Graij: uos sapientiam.

De sapienti dicto Pacuij loquentis de his qui habent sapientia in ore & in uerbis: & nō in factis. Ca. XIX.

n Ec Pacuiū excludam: cuius dictum unū scribi debere pro forib⁹ temploꝝ omniu: in eisdem libris scriptum est: Ego inquit odi homines quoz ignaua opa: & philosophica sententia: Nihil indignius neq; intolerabil⁹ fieri potest: q̄ q̄ homines ignaui ac desides: operati barba & pallio: mores & emolimēta philosophia in lingua uerboruq; artes conuertant: & uitia facundissime accusent: ipsi uitijs madentes.

De quadam poetica fictione Aristophanis: per qua stat⁹ humana uita monstratur illusio ex falsis & breuib⁹ gaudijs suis: Ca. XX.

i Nter exempla sapientia: cernens Aristophanē: temperare mihi nequeo: quo minus unū quoq; de tam multis nostri poeta figmentis & illustrib⁹ dictis annumerē. In illa etenim horrenda nocte Troiani excidij: per quam nō inepte quidem intelligitur humana uita status: falsis quidem ac breuib⁹ gaudijs illusus & uelut somno foelix: mox ut expergisci coeperis: tenebris atq; horrore obsitus: inter innumerabiles miseras ac labores & pericula urgere cum lachrymis ad ineluctabilem interitū. In illa inquā nocte Aeneam ipsam suum per hostes ac flammaz errantem fecit: Sed donec lateri genitrix Venus affixa est caligantib⁹ oculis secuz. At ubi primū illa digredit: purgatis luminib⁹ uiri fortis: iratas facies deorum apparuisse: subiungit. Qua in re more poetico magna sapientia recondit arcanū: Quin & experimēto compertū & magnoz hominū auctoritate testatum est: ab aspectu diuinitatis nihil magis abstrahere q̄ usus ueneris: quo amoto & simul uisus discussa caligine incipit quidem deus apparere sed iratus. Ita tamen ut euadendi nō abripiat facultatē.

De sapia uoluptatis: qua pot⁹ demētia ē: optata hostib⁹ ppli Romani: Ca. XXI

u T autem retrogrado ferar stilo: Fabritius ad Pyrrhum legatus a senatu: dum morā trahit apud regem: audiuit a Cynea qui uersa uice a rege legatus ad senatum uenit Athenis esse quēdam qui sapiēs habere: disputare solitū ac diffinire: Omnia qua agimus in uita: ad uoluptatem referri: illam finem esse ac premiū actionū laboruq; omniu. Eo autem audito: uir temperatissim⁹ obstupuit. Qd̄ cum domi narraret: Titum Coruncanem & Marcū Curiū sic optasse ferunt: Dent dī talem sapientiam hostib⁹ populi Romani. Sapientis sui ludo dicta illis imprecari. Profecto enim qui uoluptati rerum suarum terminū constituit: nihil gloriosi aut magnifici operis: illa semp animū retorquēte suscipiet.

De sapienti optatu cuiusdam hostis Romani Imperij: ut donis corrupti posset: quo citius perire posset ipsum imperium: Ca. XXII.

a Tq; ut parumper i Italia subsistam⁹: non absimiles C. Pontij Sannitum imperatoris preces: Vtinā inquit ad id tempus me fata reseruassent quo Romani dona accipere cessissent: Non essem passus eos diutius regnare. Sapienter id quidē hostis optabat: uidebat enim imperiū donis corruptibile: diuturnū esse non posse.

De sapienti demonstratione periculosi status Tyrannici: facta a Dionysio Syracusano Tyranno Damonij: Ca. XXIII.

A

d Dionysius maior: qui Syracusas Sicilia nobilissimā quondam ac florentissimā ciuitatem graui seruitio calcauit: tam delictis q̄ feritate notissimus: cūctis uarie blandientibus: solus de se uerum testimoniū dedit. Cum enim Damon quidam fortunarum eius præcipuus mirator: statum illius cæloten⁹ attollens: eum omniu mortaliū longe foelicissimū prædicaret. Vis ne inquit igi foelicitatis meæ particulam degustare: Immo uero inquit ille: nihil magis opto. Tum Dionysius imperauit Damonem in conuiuium perducere: & in loco ornatissimo discubere: ostro & syndone circum amictū: parietes serico: florib⁹ solum omne substratum: Electissimaz dapium ingens copia & suauis Bacchi discolor uat

rietas in gemmis translucentibus & in uasis aureis artificio uicente materiam alternatim apponebantur conuiuæ attonito & gaudenti. Aderant omnis generis odores & gulæ irri-
 tamenta extremo procul oriente transmissa. Ministrabāt tenerrimæ ætatis & formæ uario-
 ris adolescentuli: nutum edentis obseruantes attentius & alacrius obsequentes. Coronatus
 Damon purpureum lectum molli premebat accubitu. Iam fœlix: iam sibi sapiens uidebatur
 & tyrannicæ fœlicitatis uerum sibi iudiciū arrogabat. Hæc inter ex laqueari inaurata tra-
 be supra caput discumbentis coruscus mucro demittit: equinæ caudæ setula tremente su-
 spensus: iam casurus & similis iam cadenti. Ille autem subito horrore percussus expalluit:
 Harere cibus faucibus: non apparatus: non ministros: non epulas circumspicere: denique
 nusquam oculos ab acie ferri minantis auertere. Orauit tandem ut abire permitteretur: nolle se
 diutius esse fœlicem. Atqui inquit Dionysius: talis die noctuque uita mea est qualem tu mo-
 mento temporis protulisti: Hæc est illa fœlicitas quæ inexpertus tantopere mirabaris: Sic
 castigatum hominem dimisit. Hactenus hæc a multis rerum scriptoribus tradita: sententijs alie-
 nis: nostro sermone retulimus: hoc addentes historiæ: nequaquam potuisse tale aliquid nisi ab
 homine acuto & proprium atque omnium tyrannorum statum altius intelligente cõfingi: Et actum
 quidem magnæ sapientiæ nullus negauerit. Quod iccirco minus miror: quia hunc ipsum Dio-
 nysium fuisse acrem & in uictu temperantem: atque in gerendis rebus industrium: testis est Cicer-
 ro: tam scelesti tam peruersique propositi tantisque ciuium suorum circumuentum odij propter ex-
 acti temporis flagitia: ut & si uitam tyrannicam dediscere uellet (O misera peccatorum condi-
 tio) sine capitis sui periculo non liceret. Hinc iam seruato regionum situ: sicut ex Italia in Sici-
 liam: sic e Sicilia in Africam nauigemus.

B

C

De sapienti dicto Iugurthæ contra corruptam uenalitatem
 Senatorum urbis: Ca. XXIII.

T quoniam sensim ad extrema delapsi sumus: quod uelut longinque potius cernebat non
 a multo post tempore genit' alter hostis ante oculos habebat: tam cito Romani mo-
 res euerſi sunt simul cum uictorij regum ac gentium irrumpente urbem auaricia:
 De Iugurtha loquor Numidarum rege: qui corrupta muneribus senatus parte atque auro uictis
 belli ducibus: sæpe uotoque iniquissimorum compos: Cui tandem pecuniæ & artibus suis fides
 Romam sub fide publica uenisset: atque inde præter spem uerecundia uicente cupidinem ius-
 sus secederet: portas urbis egressus crebroque tacitus subsistens & in tergum uersus: in finem
 traditur dixisse: O urbem uenalem & mature perituram si emptorem inuenerit. Quod uerbum
 quibus ab hoste prolatum: dictum mirum est quod late uulgatum sit ad infamiam Romanorum. Cæ-
 terum ex eodem sapientiæ fonte prodierunt & superioris uotum & huiusmodi exprobratio.

Aliud dictum ad propositum præcedentis: Philippi regis Macedonum in
 epistola ad Alexandrum: Ca. XXV.

Am uero qui cum Iugurtha inter templa regum uenimus: Philippus occurrit Ma-
 i donia Rex: Cuius ad Alexandrum filium subiectorum beniuolentiam muneribus aucupan-
 tem: extat epistola huius sententiæ: Quis tibi error suggerit fili: eos te fideles habitu-
 rum quos pecunia paraueris amicos: Sapienter ac regie. Pecuniæ siquidem mercenariorum atque ser-
 uorum opa: amore atque humanitate ingenuorum amor & fides quaeritur.

Qualiter Olympias mater Alexandri sapienter castigauit filium dulci admo-
 nitione quia se dicebat filium Iouis: Ca. XXVI.

Vius lateri cõiux hæreat Olympias: quæ ab Alexandro filio Iouis receptis: in quibus se Io-
 h uis Ammonis & Olympiadis reginæ filium inscribebat. Rescripsit uerosam nati casti-
 gans insolentiam his uerbis. Amabo inquit Fili mi quiescas: ne deferas me neque crimi-
 neris aduersus Iunonem. Malum mihi prorsus illa dabit magnum: cum me litteris tuis pellicem esse illi
 confiteris. Laudata mulieris sapia: adulatorum flatibus & falsis opinionibus imbutum filium: non
 asperere ne notam ferociam irritaret: sed lepide ac salubriter admonetis.

De sapienti correptione Alexandri sumptuosus a uanitate: ex occasione Olym-
 piadis matris suæ: Ca. XXVII.

It & ipse filius respiciens aliquando sapienter loquitur. Dum enim Indiâ bello premit: & muros ciui-
 f tatis quæ obsidione cinxerat incautus obegit: sagitta crus traiecit non dimisit inceptum
 sed intempestiuo dolore labore auxit: Verum postquam refrigescens sanguis & subarescens
 uuln' patientiam uicerunt: exclamauit: Omnes me filium Iouis dicunt: sed dolor hinc hominem me

esse testatur. Conscientiam propriam excutere: & illi potius quàm blandientiū sermūculis fidē dare ac stulticiam dediscere: uel sero proximus ad sapientiā gradus est.

De sapienti doctrina regis Cyri de perpetuitate animæ & immortalitate mentis humanæ: Ca. XXVIII.

A Ec extorquebit aut breuitatis studium: aut uulgatæ rei uitādū repetitione fastidiū: n ut sermonem Cyri maioris morientis a Tullio ex Zenophonte trāslatū prætermittam. Sic enī filios alloquit: Nolite arbitrari O mi filij charissimi: me cū a uobis discessero: nusquā aut nullum fore: Nequē enī dum eram uobiscū animū meū uidebatis: sed eum esse in hoc corpore ex his rebis quas gerebam intelligebatis: Eundem igitur esse creditote & si nullum uidebitis. Nec uero clarorū uiroꝝ post mortem honores permanerēt: si nihil eorū ipsoꝝ animi efficerent: quo diuti⁹ memoriā sui tenerem⁹. Mihi quidem nunquā psuaderi potuit: animos dum in mortalib⁹ essent corporib⁹ uiuere cum exissent ex his emori. Nec uero tūc animū esse insipientē cū ex insipienti corpore euasisset: sed cū omni admixtione corporis liberatus: purus & integer esse coepisset: tunc esse sapientē. Hac ad contextū de regis uerbis elicui. Opinio quidem immortalitatis animæ: non solum ut uera sed ut studio quoq; uitutis amicissima pie ac tenaciter amplectēda est. Hac enī sublata: omnis pfecto mortalium ardor refrigescet quo ad honesta succēdamur. Quis enī dempta spe premij mortis tot humana uitæ pericula tantosq; labores pferet? Quis se a uoluptatib⁹ arcebit: aut impet⁹ animi frenare uolet? Qua ira aut libido uocauerit: sequetur quisq; : Ita totus hic pulcherrim⁹ atq; optimus rationis ordo turbabit: interq; marcidū ocium & effrenatam rabiem sine salutis respectu fluctuabit humanū genus. Duo igitur in rege miror: Et q; dogma tam uerum tamq; salutiferū: Cæterū in illa ætate uix dum principibus cognitum philosophis: tam cōstanter affirmat: & qd in ipsa morte faciat. Neutrum enim sine magna quadā sapientia & singulari contigisse arbitror.

De sapienti dicto Themistoclis: Potius uelle dare filiam uiro sine pecunia: quàm pecuniā sine uiro: Ca. XXIX.

P Rascriptis regibus Themistocles Atheniensis accedat: nō ipse quidem Rex: sed nec Persidis aut Græciæ regum inferior. Hic interrogāti amico: An honesto inopi: an diuiti sed infami unicam filiam in matrimonium daret. Virum sine pecunia: quàm pecuniā sine uiro se malle respondit: Virtutem in homine spectandam potius quàm fortunam.

De sapienti consilio Damocletis dato Atheniensibus ut complacerent Alexandro: Ca. XXX.

A Theniensibus quondam diuinos honores negantibus Alexandro: Videte ait Damocles ne dum cœlum custoditis terram amittatis. Non minus sapienter dictum quàm festiue. Qui enim potenti minora negat: maiora permittit. Et imodicus libertatis usus seruitutis occasio est. Et his quidem dicto: ac uicinis eorum facto sapiens inuentus est.

De sapienti abrogatione legum & restitutione earundem facta per Agesilaum: ut extraordinariam iusticiam exerceret: Ca. XXXI.

A Gesilaus Lacedæmonius: deprehensa cōiuratione scelestorū ciuium aduersus salutē publicam: cum eos nec raptim aut citra iuris ordinem condemnare posset: nec de indemnatis scdm Lycurgij leges sumi supplicium liceret: & periculosam animaduersionis moram esse constaret. Inter has difficultates dubi⁹: hoc tādē consilij coepit: Legibus abrogatis coniuratos morte multauit: confestim restituit leges. Ita nec contra eas nec contra rempublicā factum est: & huiusmodi abrogatio confirmatio iuris fuit. Sed iam satis inē duces hæsim⁹: deinceps sapientiæ ac philosophorū qui in græcia floruerūt ex innumeris pauca memoriæ prodita renouare temptabimus: lectores orantes: dent ueniam si in rebis magnificis paulo cunctatior stilius est: nec tacita nostri admiratione contentus: alienis parumper dictis interstrepit.

De sapientibus dictis Attici Solonis: super uarietate & æquanimitate tolerantia ipsius: Ca. XXXII.

A Ticum Solonem prædicare solitum ferunt: Expectandum fore nouissimum uitæ diem ut quis beatus iure uocaretur: Omēs nempe dum uiuimus: quocunq; gradu positi: subiacemus imperio & ludibrijs fortunæ: a quibus perraro quidem immunes: a peri-

culo autem ac minis nunquam tuti sumus. In quatalibet igitur rerum affluetia: de futuro semper incerti: dici non possumus foelices. Quod uerbum altius intelligitur ab his qui ex altissimo dignitatis ac potentiae folio: ubi firmiter stare uidebant: repente corruerunt. Id cum in multis saepe: tum clarissime in Cræso Lydoꝝ rege: ubi hoc dictum a Solone tradit Herodotus apparuit. Hunc enim potentissimum suae ætatis: Solon ut a longe uitae finem respiceret: monuit: nec prius intellexit quam a Cyro Persarum rege breui post uictus flammisq; traditus: in mediis iam morte Solonem uerum uatem exclamauit. Quod admirans Cyrus: auferri tantisper supplicium imperauit: donec quid ille uociferaret agnosceret: Et adiuuit repentinus imber qui impetum flammisq; compescuit. Re autem intellecta: fortunæ uim reputans & statim hostis miseratus: uitam sibi sed sine regno: & ut quidam adijciunt: sine libertate restituit. Recte igitur dici potest: quod de mortali foelicitate sola mors iudicat. Quobrem breuibus quidem inclusum: sed late patens & salutare consilium Solonis uni datum: ab omnibus obseruandum: qui uel sunt uel fieri cupiunt sapientes. Non solum si prope foelicitatis de qua diximus iudicium: quod ita Solonem sensisse Cræsi finis indicat: sed etiam si prope uitae ad unum aliquod signum disponendae certitudinem: quod uerba ipsa non respuunt: intelligere uellemus ad finem uitae respicere. Profecto si hoc temporis momentum degere cupimus: trans quille proponendus animo est aliquis certus uitae cursus ac terminus: ad quem omnia nostra referantur. In quo quam communiter peccetur ab omnibus: non audeo dicere. Progredere in uulgum quisquis hoc scire cupis: passim tibi senes ridiculi occurrent: noua in te consilia post ultimum mortis tempus agitantes: nec aliter anxij quam si per eadem uitae uestigia reuersuri sint. Curam quae prima esse debuerat: ad extrema transulit mortalitatis incuria: Atque utinam senectutis consilia constarent miseris: quibus saltem in morte tuerentur: Ad haec quoque titubant assidue: eoque magis: quia multa uidendo multiuoli facti sumus. Omne genus hominum percurrere: rarissimos inuenies qui liquido quid sibi uelint explicare queant: Bene quidem ac foeliciter sibi esse cupere affirmabunt omnes: sed id quo nam modo aut quibus uis expectant. Haec est illa consiliorum inconstantia: uotorum confusio. Nec mirum: Sicut enim in alto nauis quem portum petat ignara: sic uita hominum ad quem finem dirigatur nescia: uaga semper & incerta fluctuabitur: ut diuersis illa statibus: sic aduersis haec agitanda sententijs. Ad millesimum licet annum uiuatur: pluribus certe consilijs sed pari uanitate peccabitur. Ego autem uereor ne sapientissimi uiri uerbum puerilibus magis querimonijs implicuisse uidear quam declarasse: Hinc igitur ad aliud eiusdem dictum transeo: Fortunam propriam miserabiliter flenti amico huiusmodi solamen adhibuit. In locum eminentem unde omnis ciuitas uideri possit adducto: Circumspice inquit hanc terram incolumis. Quod cum is sedulo fecisset: Nunc ait apud animam tuam uersa quot quantisque haec in domibus mœrores fuerint: quot modo sint: quot imposterum futuri: communemque mortalium querelam in patientia & lametis propriam tuam facere definito. Sapienter atque magnifice. Quantus est enim error: Nemo se hominem natum esse conqueritur: humana cuncti patimur cum gemitu: tantaque peruersitas incelsit: homines esse cupimus & dolemus. Hinc consequens est eiusdem dictum: Si omnium calamitates & miseriae in unum conuehantur: uiritim in singulos refundenda: & ad hunc immensum atque inextimabilem malorum cumulum cuncti conueniant mortales: forte: ut attonitus quisque cum proprijs & usitatis abire malit: quam nouam ex uniuerso sibi obuenientem portionem sumere. Quod dictum eo spectat: ut nos qui mediocribus agimur incommotis sortem nostram æquanimiter toleremus: non tam ad aliquod pondus praecursum: quam ad sequentium turbam oculos habentes. Nec ignari si quibusdam inuidemus: innumerabiles esse quibus inuidiosi sumus: ut permisceri singulorum mala & æquis partibus distribui nobis qui nunc de statu nostro sine fine conquerimur nequaquam expediat.

De sapienti dicto Chilonis Lacedaemonij scripto in templo Apollinis: Nosce teipsum: Ca. XXXIII.

Rogresso in medium Solone: quid sex alij qui in eodem sapientiae nomine gloriantur faciant: Falso gloriari dixerit quospiam: nisi & ipsi de sapientiae suae fontibus singulos saltem haustus sitiēti praebent lectori. Quod igitur in ducibus obseruatum est: obseruet in hoc ordine. Ad iatus Atheniensis Lacedaemonij sedeat Chilo. Ipse est qui illius auctor sententiae traditur: quae in templo Delphici Apollinis scripta fuit: Nosce teipsum. Cuius praeccepti tanta

est: ut non hominum cuiquam: sicut ait Cicero: tribueretur: sed deo. Quo quidem: ut ait idem: non credo id præcipi ut membra nostra aut staturam figuramue noscamus: neque nos corpora sumus: nec ego hæc dicens corpori tuo dico. Cum igitur nosce te dicit: hoc dicit: nosce animū. Nam corpus quidem quasi uas est aut aliquid animi receptaculū. Ab animo tuo quicquid agitur: id agitur a te. Hæc Cicero. Quod & mihi plane probatissimū & eo speretare uidetur: ut & cognitos animi defectus reformemus: & in actionibus nostris nosmetipsos metiamur: atque extimemus acriter quid quisque animi robore: quid lingua: quid ingenio ualeat: quid uiribus corporeis: ne aut ignarus sui: nobilitate insitam desidia corrumpi sinat: aut uaria opinione tumefactus ridicula corruat audacia.

De sapientia doctrina Cleoboli Lyndii: & Comici Terentii: & Flacci: In cunctis seruare modum: Ca. XXXIII.

Cleobolus Lyndius dixisse fert Aristometron: quod latine sonat Modus. Quid hoc breuius: quid sapientius dici potest: Cuius in singulis uitæ nostræ particulis meminisse conueniet: seu uigilandū: seu dormiendū: seu laborandū: seu quiescendū erit: seu loquendum uel tacendum. Et ut breuiter cuncta complectar: quicquid agemus: quicquid cogitabimus: nisi hoc ante oculos semper habuerimus: facillime crebro nimis oberrabimus. Hinc traxisse uidetur Comicus Terentius quod ait in Andria: Nam hoc arbitror apprime in uita esse utile: ut ne quid nimis: explicauerat alijs uerbis Cleoboli sententia: si addidisset: Et ne quid parum: nisi forte hoc ipsum nimis ad utrumque porrigetur. Itaque plenius locutus mihi uidetur Flaccus: ubi ait: Est modus in rebus sunt certi denique fines: Quos ultra citraque neque consistere rectum.

Quod raro fidei iubendum sit pro alio: secundum Thaletem Milesium: & quod deus introspicit mentes sicut exteriora: Ca. XXXV.

Oxam præsto esse sponte dei uel adesse uadimonio: Thaletis Milesii sententia est: Quam cõperta sapientia lachrymosa sero poenitentium querelæ & miserabiles patrimoniorum casus indicant eorum qui pro alijs sponderunt. Idem cum ab eo quaereret: Num quid operationes hominum laterent deos: Ne cogitationes quidem ait. Quo tacite monemur non minus abdita mentium quam exteriora corporum actuumque introsipientis dei oculis approbare: nullam in latebris spem habentes.

De sapienti uerbo Biantis: Plures mali. Et de alio uerbo eiusdem: uel Stilbonis: Omnia mea mecum porto: Ca. XXXVI.

Biantis Prienæi dictum est: Plures mali. De cuius scilicet dicti ueritate nemo ambigit: qui modo inter homines educatus sit: quorum ex milibus quot repire liceat bonos: utinam minus euidens foret. Parum abest quin melius fuisse uideatur: Omnes mali. Eo enim peruentum est: ut bonus habeatur quisquis distat a pessimo. Eiusdem est uox illa famosissima. Cum enim patria eius expugnata & incensa: omnes ciues quos cladis publicæ fortuna subduserat: chariorum rerum sarcinulas efferret: atque ipsum uacuum abeuntem ut idem faceret monerent: Ita inquit Bias facio: Omnia mea mecum porto. Quæcumque extra animum sunt nec bona nec sua iudicans sed fortunæ. Nec sum nescius dictum hoc non Bianti sed Stilboni tribuere Senecam. Quem in epistola quadam refert capta patria: amissis liberis & uxore: solum sed beatum ex incendio publico exeuntem: interrogatum a Demetrio rege illo formidato urbium euersore: utrum omnia perdidisset: respondisse: Omnia sua secum esse. Ut uolet quisque accipiat: siue Bias: siue Stilbon dixerit: de auctore potest dubitari: de dicti ipsius maiestate ac sapientia nequaquam. Qui Bianti hoc ascribere maluerit: testem locupletissimum ac si de dignissimum Ciceronem & sequaces eius: qui Stilboni Senecam citabunt & ipsum quoque magnū testem. Potest autem fieri ut & Bias hoc dixerit & Stilbon. Siue quia alter alterius dictum legendo uel audiendo didicisset: siue quia: ut in Oratore ait Cicero: similitudine ingenij in eadem uestigia incurrisset. Quod si res omnino in discrepationem ueniat: scio cui ex testibus plus apud me fidei sit: Nisi quia Cicero quodam loco hoc narrans sic ait: Saepe illum laudabo sapientem Biantem: dubitationem omnem absciderat: sed addidit: ut opinor: hoc uerbum ne Stilbonem Senecæ reijciam facit.

De sapienti doctrina Pittaci super tempore expendendo: Ca. XXXVII.

Itacus mityleneus: tempus agnoscere præcepit. Quod siue oportunitate atque occasio: ne ne quid in tempestiue agamus aut loquamur: cum omnia tempus suum habeant: siue tempus præcipit

Li. III. Tract. II Ca. XXXVIII. XXXIX. XL.

fugā: cui nullo modo præterq̄ bonis & gloriosis actibus resistitur: cōcernit: ut scđm primū sensum rebus aptū tempus discernam⁹: scđm alterum tempore parcius utentes: rem angustam & irreparabilem quo uno possumus remedio laxemus: qualitercūq̄ in quā sapienter fit sapienterq̄ consultitur.

De sapienti uerbo Periantri: Meditatio totum: Ca. XXXVIII.

P Eriander Corinthius ait: Meditatio totum. Sic est haud dubie: quicquid acturus es anteq̄ incipias meditare: ut te ratio ad optatum p̄uehat finem: Alioq̄n periculose quodlibet aggredieris: non rationi sed casibus obsequēs fortuitis. Illud quoq̄ uerrissimū: Totam docti hominis uitam ī meditatiōe consistere. Recte itaq̄ dictum est: Meditatio totum.

De sapientissima lege Lycurgi lata Lacedæmonijs. Ca. XXXIX.

F Vit animus mihi Lycurgum inter Solonē & Chilonem collocare: ut & conciuē suū præcederet: & legiserū Atheniensem legiser Lacedæmonius sequerē. Retrahendī manū ab inceptis causa fuit: ut in his septē uetustæ Gratorū persuasione morē gererem: nec stilo confunderē: aut alijs pmiscerem quos segregatos absq̄ particeps famosi cognominis esse uoluerūt: q̄uis eos ipsos: ut est apud Ciceronē: qui ista subtili⁹ quærūt ī numero sapientū non habent. Sed utcūq̄ res se habeat: cur inter hos non fuerit Lycurg⁹ sæpe miratus sum. Sane admirationē tempus abstulit: quoniā ut in epistola quadam ait Seneca: Lycurgus si eadem ætas fuisset: sacro illi numero accessisset octau⁹. Quia ergo tantū plebiscitū abrogare non poteram: hæcē tantū differre sum compulsus. Itaq̄ Lycurgus e duob⁹ graciæ luminib⁹ illustrauit alterum: cum alterū Solon illustrasset. Ex legibus aut quas ciuib⁹ suis sanxit: hæc memoratu digna narrant: Auri & argenti usum uelut cunctorum criminū radicem extirpauit: in pecuniæ locū rerum compensationē statuens. Populos principib⁹: p̄icipes iusticiæ subegit: utrosq̄ parsimoniciæ quā domi militiciæq̄ utilissimā arbitrat⁹ est. Regibus bella: magistratib⁹ iudicia: senatui leges: populo senat⁹ ac magistratuū creandoz ius pmisit. Cōuiuia omnib⁹ æqualia: eaq̄ non nisi ī publico fieri. Iuuenes singulis in annos uestib⁹ contētos esse: Hisq̄ uni⁹ cultus ac precij uoluit: ne aut latebre luxum: aut imparitas æmulationē pareret. Primā ætatē foro arcuit: & rure agi uoluit: p̄cul ab urbana luxuria duriter ac seuerē sine pulmento sine molli accubitu uiros ī urbem reuerti. Senes primū honoris gradum: non diuites tenere: Vnde uenerabile & Lysandru dicere solitū refert Cicerō: honestissimū senectutis domiciliū Lacedæmon. Virgines īdotatas nubere: ne dotis respectus aut eis inscientiā adderet: aut uiris & in uxoz electione uerum iudiciū & in matrimonijs regendis uirilē præriperet libertatē. Agros deniq̄ cūctoz ita diuidi: ut ad singulos ciues æque portiones p̄uenirēt: ne patrimonioz inæqualitas quosdā in ciuitate præpotentes: quosdam ægenos & imbecilles faceret: sed omnes sicut in iure ciuiū: sic in bonorū abūdātia pares essent. Qđ in illa fortassē republica expedire uir sapiens intelligebat: apud Romanos autem quot quantarūq̄ seditionū causam inuexerit: quæ id ipsum continebat: notum est omnibus qui Romanos legerint labores. Itaq̄ legem illam & docti & boni omnes execrantur. Vnde Cicerō: primū officium esse dicit rempublicam gubernantis: ut suum quisq̄ teneat. Et post pauca: Capitalis inquit oratio est ad æquationē bonoz pertinēs: quæ peste quæ potest esse maior: Hanc enī ob causam maxime ut sua tenerent respublicæ ciuitatesq̄ constitutæ sunt. Quā quidem ciuitatum cōmoditatem eo articulo quem ī extremo posui sustulisse uidetur lex Lycurgi.

A
B
C

De sapientiā Pythagoræ philosophi: Et de reformatione ciuitatis Crotonis & legibus ibi datis per eum: Ca. XL.

D E quo ut dixi: cur in numerū sapientū graciæ non sit admissus mirabar: de Pythagora nō admiror. Is enim ut in superiorib⁹ expositū est: gloriosum illud arrogās cognomen sapientiæ erubuit: primusq̄ philosophū se dici maluit: Nec pauca tamen eiusdem sapientiæ extant argumēta. Primū omniū urbs Croton in extremo Italiæ littore sita ē: nūc licet ad mīmū redacta: quondam tamen ut Cicero testatur: omnib⁹ copijs florentissima & in urbes Italicas beatissima. Eius ciuitatis populus graui prælio attrit⁹: armoz desperationem atq̄ omīs uirtutis odium simul & ocio inhærere cœperat. Quæ tempestate poportune trāuect⁹ ad Italiā Pythagoras: Crotonē adijt labētesq̄ & iā in luxuriā plapsos: ciuitatis mores sapiæ suæ præsidio firmauit erexitq̄. Tātūq̄ apud eos ualuit: ut populū nō min⁹

A

B uitijs q̄ ferro domitū assiduis monitis ad antiquā & tutis habitū reformaret. Sapiētissim⁹ orator p̄ affectuū uarietate: uariō remedioꝝ genere utēdū ratus: sexū & aetatem in contio- nibus distinxit: sua oratione sepatim apud quemlibet usus: Viris fortitudinē & ignauitā fugam: mulierib⁹ pudicitā & cōiugalem fidem: pueris uerecūdiam & litterarū amorē: om- nibus pariter frugalitatis studiū suadebat: Extorsitq; porando: ut non tātū uiri: sed foemi- nā etiam ab omni morū peruersitate uelut ab ancipiti fouea pedem retraherēt: eūq; ad al- ta uocitantem sequerent: usq; adeo ut sponte sua uestes quoq; purpureas aureasq; & cate- ra corporū: ornamēta reijcerent: docte ornatū muliebrē in pudicitia non in auro gemmisq; consistere: hisq; potissimū armis atq; his facibus scire luxuriam. Quid igitur miri est: si cuius singuli tam salubre cōsiliū experti fuerant: eundem omnes consultorē publicū ele- gerunt: Huius est illud dictum: Aliū animū fieri templa ingrediētib⁹: & deorum simulac- chra de p̄p̄inquo spectantibus: q̄ mortalis infirmitas diuinitatis quadam ueluti uicinita- te cōtremiscat. Eiusdem & illud institutū: Vt discipuli prius q̄ questionib⁹ atq; altercatio- nibus implicarent: q̄nquēnio tacerent: audire & meminisse contenti: Nec a temeraria p̄ca- citate: ut nostri iuuenes: sed a sobrio attentōq; silentio sapientiā auspicantes.

De Socratis sapientissima doctrina circa diuinam orationē: desiderioꝝ mo- derationē: cognitionē sui: hypocrisis fugam & malōꝝ tolerantia Ca. XLI.

A

Apiētiā titulū consecutum hominū consensu: dei: ut aiunt: responso sapientissimū iudicatum: Socratem subiiciam: Inde alios non sapiētissimos: sed amorē ac studiū sapientiā professos. Sed a Socrate incipiam: Cuius imprimis sanctum ac uenera- bile consiliū habemus: A deo nisi ut nobis beneficiat nihil postulare. Ille enī quid nobis expediat solus nouit: Nos autem cæci: futuroꝝ nescij: aduersus propriam salutē ineptis & inoportunis precib⁹ sapissime laboramus. In quo quidem quia Satyricus multum graui- terq; uersatus est: libet & nobis aliquantulū immorari. Itaq; nihil hoc p̄cepto sapienti⁹: nihil tutius: nihil utilius: nihil contraria obseruatōe dementi⁹. Insistat quisq; secum repu- tare quotiens optauerit nocitura: quotiens optatum uotoꝝ exitum breui postmodū exe- cratus sit: intelliget illi uni nos nostraq; desideria melius cōmitti: qui nec p̄teritis nec fu- turis fallitur: deniq; cui omne æuū p̄sēns est. Quid enim miseri optamus: Primā mor- taliū preces pro opib⁹ potentiaq; fundunē: quibus cōiuncta semper inuidia: q̄ multos ob- ruerit enumerare non attinet. Quid de uxorib⁹ ac liberis dicam: Inter optabilia q̄ p̄cē- pum locum tenent apud animos mortaliū: ignorantib⁹ miseris quātū laborum ac sollici- tudinū secum ferāt. Qd̄ non adeo occultum est: quin uiros inuenias quos nō ter & ampli⁹ in die tædeat nuptiarū ac poeniteat. Sic maritalis lectul⁹ quotidianis iurgijs ac querimo- nijs plenus est: sic somni uacuis & quietis. Vt illa grauiora p̄terea: Rarā coniugi fidem: suspicionēq; perpetuas: peruigiles adulterōꝝ insidias: & domesticū opprobriū: uulgo pri- us notū q̄ marito: Adde turpissimū errorem & ridiculā credulitatē: cui audax uox & spes innitit: educationēq; sanguinis non sui: atq; hæreditates melius ad amicos sic meritosq; uēturas: ut constat: matrimonij religio sobolis tamen irrequieta conditio est: Aut enī ui- tia contristant: aut spes metusq; sollicitāt. Igitur ad hæc parcius optandū deoq; ut reliqua cōmittendū erat. Quid de uanitate hominū loquar: qui formam corporis oprant nascitu- ris filijs: Sibi enim impossibilia optare delyrantis est: atq; inter corporis & animi decorem antiqua lis uertitur. Scimus quia formosis pudicitia seruare & si libeat: uix licet: tantus ar- dor libidinū: tanta corruptelarū circumstat ambitio. Omitto foemineam pulchritudinē p̄- pter quam p̄cipites rerum publicarum mutationes contigisse compertū est: Propter quā potentissima olim regna & ualidissimæ urbes corruere. Ista uirilī forma quæ nullius peri- culi uidetur: quot ne dicam uolētes: quorum est innumerabilis multitudo: sed nolentes in- dum & negantes ad potentioꝝ thalamos magno capitis ac famæ discrimine propulit: & mox uel offensorum scuitie maritoꝝ: uel publicis iudicijs deprehēsos obiecit: I nunc & la- ctea atq; aurea filij ceruice gloriare: quā ulti gladio p̄biturus es: qui deformis in lectu- lo suo forsan moriturus naturalem uitā cursum in pace peregisset. Iam quibus illos uerbis irrideam: qui nihil nisi dierū longitudinē & uitæ spacium precantur: Cum sit primū sum- ma dementia in tantis angustijs spaciosum aliquid sperare: Deinde uiuacitas hæc quā cō- tingere permissum est homini multis sæpe pestilens fuit: Et quos iuuenes uirentissimo flo- rentissimoq; rerum statu foelix exitus abstulisset: senes factos uel fortuna destituit uel affli-

B

Li. III. Traſtatus II. Ca. XLII.

xit & ignominioſa mors rapuit. Longior uita credite periculis ac calamitatib⁹ innumeris ex-
 poſita eſt. Et ſi formidatā mortis horam tantisper diſtulit pro uſura breuiſſimi temporis q̄t
 propria incōmoda proferre: quot ſuoꝝ funera comitari: quot infauſta uidere coegit ſpecta-
 cula: ut non ineleganter dixerit Callimachus: multo ſap̄ius lachrymaſſe Priamū q̄ Troi-
 lum. Finge autē q̄d in nullo uidimus: in paucis legim⁹: ut ad nutum cūcta proueniāt: ſe-
 neſtus ipſa quot ſcatet angorib⁹: Ego quidem nōdum expertus ſum: an expertur⁹ ignoro:
 Veruntamen hi ſenes q̄d a tanto tempore cupiebāt conſecuti: quid aduerſus atatem illam
 uociferēt nō intelligo. Virilior illoꝝ honeſtiorq̄ ratio uidet: qui honores: qui gloriam aut
 domeſticam aut bellicam: qui doctrinā: qui eloquentiā cōcupiſcūt. Eadem tamen eſt inſa-
 nia hæc: quoniā adeptos & antiquis tempib⁹ & noſtris ſeſe ſuaſq̄ republicas propter ne-
 ſcio quem ruiturū titulum ſepulchri funditus euertiffe compertū eſt. Quoꝝ aliqua exem-
 pla ad terrorem legentiū libenter inſererem: niſi quia id ſcienti ſuperuacuū fieret: Ignoranti
 autem fieri breuiter modo non poſſet. Igitur finem facimus: hoc cum Socrate conſulentes
 humano generi: Nolite mortales perniciē ueſtram exoptare: deſinite inani precū murmure
 templa complere: atq̄ aures dei fatigare: ne forte importunitate uictus: damnosa largia-
 tur. Quid uotis icerta paciſcimini: quid ſanctorum calles uiſceratis? In illo ſpes ueſtra ſint
 cui longe q̄ uobis ipſis chariores eſtis. Illi intrepidæ rerum ueſtrarū conſiliū arbitriūq̄ p̄-
 mittite: qui proſecto meliora & ſi non ſemper iucūdiora præſtabit. Q̄ ſi oīno noīatim ali-
 quid orare libet: illa poſcite quoꝝ nunq̄ p̄cēniteat uirtutū cultum: criminū cautelam: ſanā
 mētem. Nec ſaturicam adiectionē ſani corporis reſpuo: Et q̄d culmen humanæ foelicitatis
 eſt petite ſuppliciter. Quoniā de uno ſap̄iētiffimi uiri uerbo pro ipſius quidem q̄litate per-
 pauca: pro inſtantis autē noſtri modo ſatis multa diximus: Reliqua uelocius p̄curramus:
 Idem Socrates ad gloriam aſpirantib⁹: quæ ingens turba eſt: rectum ac compēdioſum cal-
 lem: non omnibus ſane notum deſignabat: ut ſcilicet talis quiſq̄ fieret: qualis uideri cupe-
 ret: ſimplex uirtutis ſtudiū ſectādū dicens: ſimulationis atq̄ hypocrifiſis uiam relinquendā:
 quæ perducere quo pollicentur nequeūt. Idem ab adoleſcēte dubio conſultus: Nuptias ne
 cōtraheret: an in calibatu permaneret: ratus fore: ut quicq̄d dixiſſet ab illo magna fiducia
 ſuſcipereſ. Hac errorē reſpōſione diſcuſſit: Falleris inquit ſi uelut e duob⁹ bonis q̄d ſit me-
 lius expectas: Vtriq̄ difficultates ac moleſtiæ: Hinc angor tādūq̄ ſolitudinis: ſtirpis defe-
 ctio externiq̄ dolor hæredis: Inde iugis querelæ: ac curæ ſarcina: dotata: coniugis auda-
 cia: ſocrus repuerſcētis ꝑcacitas: faſtidū ꝑꝑinquoꝝ: adulteroꝝ met⁹: anceps exit⁹ nato-
 rum: Deinceps ipſe tibi conſule & quæ tolerabiliora uideantē elige. Alterū adoleſcentē cum
 uidiffet iſignē uultu atq̄ habitu ſed tacitum: loquere inquit ut te uideam: proprie quidem
 quoniā ut ſupra diximus: nō uultus aut corpus: ſed animus cuiuſq̄ is eſt cuius quodam-
 modo facies ſermone reuelat ut uideri poſſit: qui inuiſibilis eſt naturæ. Nec min⁹ ſapienter
 interrogatus a quodam: cur ſibi ad trāquillitatem animi nil peregrinatio ꝑꝑuiſſet: Noli in-
 quit admirari quoniā te ipſe circūfers. Proſecto enim excutere uitia moreſq̄ malos conue-
 nit & habitum cui aſſueuimus exuere. Cum ſe quiſq̄ q̄d fuerat domi reliquerit & in uirū
 alterū uerſus: nouū uiuendi genus iduerit: tum demū tuto ꝑꝑegrinari potuit: Alioqn quid
 prodeſt patriam fugiſſe ſi ſeiſum non effugiat: Siue montes tranſcēdet: ſiue conſcendet
 nauim: comitabuntē cor urentes negotioꝝ curæ & conſciæ mentis arcana: ſupplicia & te-
 naces conſuetudinū peſſimarū laquei: Hoc eſt enī ſeiſum circūferre. Peregrinatio igiſ non
 ſufficit: dicente Satyrico: Coelum non animū mutant qui trāſ mare currunt. Huius eiufdē
 uiri eſt illa ſibi conueniens ſemp uniformitas: quā ex noſtris in C. Lelio fuiſſe legimus: ex
 græcis in Socrate: q̄d in ipſo Xanthippē uxorem prædicare ſolitam refert Cicero: eodē ſci-
 licet ſemper uultu uidiffſe exeūtē illum domo & reuertentē. Animaduertiſis quidem tantis
 fluctuationib⁹ hominū cateroꝝ: ac tã crebris motibus: ut iure dictum ſit a Seneca: de aliq̄
 quem heri uideris merito dici poſſe: hic quis eſt: liquet illam moris conſtantiā niſi ſapienti
 unq̄ potuiſſe contingere: præſertim hoc addito q̄d apud eundē Ciceronē ſequit: Nō fuiſſe
 eam Socratis frontem quæ M. Crassi illius ueteris: quem ſemel ait in omni uita riſiſſe Luci-
 lius. Cuius unici riſus cauſa: nec ab ipſo nec ab alio q̄d ſciam prodita ē. Et erat cognitu nō
 indigna res. Sed trāquillam & ſerenam affert rationem. Iure enī inquit erat ſemper idē uul-
 tus: cum mentis a qua is ſingit nulla fit mutatio. Quæ niſi fallor conſumata ſapientia laus
 eſt. Ad nomē Xanthippes unū Socratis reſponſum in memoriā redit. Si quidem litigioſam
 illam & procacem coniugem & foemineis importunitatib⁹ abundantem: tum patiētiffime

C.

D.

E.

F.

e

supra q̄ fidem æquanimit̄ perferret: admirans Alcibiades quæsiuit: quã ob causam fœmi-
nam tam intractabilẽ intra domus suæ limen diutius pateret? Qui in hanc sententiã respõ-
dit: Domi qualis uiuendũ sit addisco: & uxoris iurgijs aduersus exteriorẽ arrogantiã arma-
tus egredior. Ita qđ sapientis est proprium: alienis uitijs sese meliorẽ faciebat. Hæc tanta
Socratica sapientiæ foelicitas: possessorẽ suũ nec in fine destituit. Etenim furibũ do patriæ cõ-
sensu: morti destinatus: cum oblatam ueneni potionẽ nec animo nec fronte cõmotus acce-
pisset: & iam bibere inciperet: querelam ac gemitũ memoratæ coniugis audiuit hoc flebilis
iterantis: Innocentẽ uirum mori. Qua uociferatiõ conuersus: ac labijs a poculo tantisper
amotis: Nunquid igitur ait o mulier: nocentem mori foelicius iudicabis? Sic castigata ux-
ore: ad id qđ inceperat reuersus: mortem hausit intrepidus. Hactenus multa quidẽ de uno
homine: sed pauca de Socrate.

De documentis sapientibus Platonis circa uitandam uoluptatẽ: circa reipu-
blicæ beatitudinẽ: & sui administrationem: ac diuini auxiliij in cunctis inuo-
cationem: Ca. XLII.

A Vius discipulus Plato: malorũ escam uoluptatẽ uocat: Præclare atq; ut ait Cicero
c diuine. Sicut enim hamus credulũ piscem implicat: sed non aliter q̄ si escam præfe-
rat: sic malorũ uitia sub obtentu uoluptatis sequaces animas trahũt. Quis enĩ nisi
spe aliq̄ uelut esca illectus: ad peccandũ gratis accederet? Sed heu q̄ facilis & q̄ breuis quã-
tarũ miseriarũ causa. Idem: Tũ demũ beatum futurũ terrarũ orbem ait: cum aut regnã
sapientib; aut sapiẽtia regnantib; obuenisset. Idem ait similes esse ciues qui de reipublica:
& nautas qui de gubernaculi administratiõ contenderẽt. Apta qđ cõparatio: Vtrob; q̄
enim labor appetit. Qđ cum in nautis nunq̄ aut raro uisum sit: admirari mens non suffi-
cit: unde hæc in urbibus est gladiantiũ sese ciuiũ quotidiana dissensio: ob hoc unũ: quia unus:
quisq; periculosum & difficile rerum publicarũ regimen festinat inuadere & ab eodem re-
liquos arcere. Qđ eo indigni uideri debet: quia sententiã; opinionũq; diuersitas ac liber-
tas animorũ in consilijs non satis sufficiens inimicitia; causa est: Eodẽ philosopho dicente:
B Eos pro hostib; habendos: qui arma contra nos ferant: nõ qui suo iudicio tueri rempubli-
cam uelint. Eidem: nihil grãde: præsertim sine inuocatiõ diuinitatis aggrediendũ uidetur.
Cõsulte qđẽ. Quãtulũcũq; enĩ e hois igeniũ: nunq; tñ uirib; humanis magnæ res siet nisi
auxiliũ supueniat ab alto. Qđ tunc uberius sperari potest: cũ digne preces obuiã missæ sũt.

De sapienti dicto Xenophõtis: eosdem labores faciliores esse in principe q̄
in milite: & de ratiõ ipsius: Ca. XLIII.

Nteq; eã lõgi; & æmulũ huic & cõdiscipulũ adijciã Socraticũ Xenophontẽ. Cui; q̄
a illud imprimis apud Ciceronem Africanũ laudat: q; eosdẽ labores impatori faci-
liores diceret q̄ militi. Præclare: Quippe præsentẽ molestiam uenturæ spes gloriæ
solatur aut minuit. Qđ nõ tantũ in re militari: sed in reliquis omnib; locum habet latissi-
meq; patet. Neq; enĩ frustra princeps oratorũ ait: Honos alit artes oẽsq; incẽdimur ad stu-
dia gloria laudis. Et nostrorũ nõ secũdus poetarũ: Immẽsum gloria calcar habet. Cæpto
nunc ordine descendam.

De sapiẽti doctrina Aristotelis ad assistẽdũ principib; sine periculo: Et ne se
quis laudet aut uituperet: ac ut quis fugiat uoluptates: deq; cognitiõ creatoris
p cognitiõẽ creaturæ mundialis: De electione quoq; Theophrasti philoso-
phi per factum in morte sua ut succederet in auditorio scholæ suæ: Ca. XLIII.

A Philosophicæ nos hæreditatis series ad Aristotelẽ pduxit. Cui; illa laudanẽ: Alexã-
p dro Callisthenẽ sub eodẽ Aristotele suũ condiscipulũ ac familiarẽ postulanti: p quẽ
rerũ quas gessisset memoria scriptis mandaret: misit quidẽ: sed tali consilio instru-
ctum: ut coram illo aut assidue taceret aut placita loqueret: securus si seruasset alterutrum.
Verum is dum corripiedis inlõetissimi regis moribus: non consiliũ præceptoris: sed philo-
sophiæ suæ libertatẽ sequit: in tyrãni sæuitiam mori iussus incidit. Eiusdẽ Aristotelis docu-
mentũ est a paucissimis obseruatũ: ne scilicet de nobis ipsis aut uituperãdo loq̄mur aut lau-
dando: Alioqn illinc dementiæ: hinc ianis iactantiæ aduersus nos ore proprio testimonium
pferemus. Nec min; salubriẽ illud monet: ut uoluptates abeũtes contẽplemur. Qđ si acri-
B ter fecerim;: earũdem breuitas simul ac fœditas fructu carens: empra dolore corpori nocẽs

atq; animo: gloriaq; & virtuti capitali inimica suadebit: ut de præteritis poenitentiã agētes re-
 duces fortit ac magnifice contēnam. De uoluptatib; aut ita iudicat: omēs quocūq; sensu
 corpore imodice susceptas esse fœdas fugiēdasq; sapiēti: Eas uero præcipue quæ gustu ta-
 ctuq; consistēt esse turpissimas. Quæ cū cætera sint hominū tantūmodo: hæ quidem sunt
 homini cōmunes cū bæluis: Quare quisq; nō modo stulticiã: sed bestialitatē etiam ac ferit-
 atē declinare studet: ab his animū summopere coereat. Illud ab eodem sapienter excogita-
 tum refert Cicero. Fingant inq; aliqui sub terra nati: sub terra educati magnifico quodam
 palatio prædecoris picturis atq; imaginib; adornato: suppeditate affatim omnium rerum co-
 pia quib; abūdere solent q; fœlices appellant: affluētib; præterea omis generis delitijs q̄rū
 ille locus capax sit: lumie etiam penni tenebras arcēte: & subtili hominū artificio aduersus
 naturale domicilij torpētis incōmodū excubante: ita tamen ab infantia edocti esse diuinā
 quandā potestate ac naturā creatricē rer; mirabiliū: his ipsi deniq; sic institutis: alioq; hu-
 manarū rerū prorsus ignaris: post multū tempus subito in hæc loca quæ incolimus cōtin-
 gat emergere: dubiū non erit qn cernētes cœlum: terras & maria: nubes quoc; cœlo uagas
 & uentos & pluuias: adhuc & solem diuinæ lucis auctore dum redit auroram terris inuehe-
 re & tempus laborantib; aptum mortalib;: rursus ab eūtem quiete nocti silētioc; cedere: illā
 uero sydereo ornatu aut crescētis semp aut decrescētis lunæ uarietate distinctā: atq; hūc mi-
 rabilē totius orbis ordinē: & hæc oīa non fortuito: sed certis & imotis legib; agi: summa cū
 ratione statim sine ulla dubitatioē fateant deū esse ut audierint: seq; hæten; i ædificijs ho-
 minū habitasse: huius aut pulcherrimi & imensi operis creatorē: & ut ita dixerim: archite-
 ctum deū fore. Hæc ppe modū Aristotelica sentētia ē: nō suis uerbis expressa: sed qdē aliis:
 licet aliis Ap̄ls noster ait: Inuisibilia dei a cōstitutioē mūdi p ea quæ facta sunt intellecta cō-
 spiciunt: sempiterna quoc; uir; ei; ac diuinitas. Sed ad Aristotelē reuertor: cui; quoc; sa-
 pientia: ut de Socrate dixim;: in finē enituit. Iacebat suprema laborans ægritudine: ad quē
 cū discipulo; cœt; cōuenisset: instantiū ut iudicio suo pbatū eis magistrū ac doctrinæ suæ
 hæredem uelut testamētaria dispositione relinqueret: q; post uitæ suæ exitū instituerentur.
 Sensit Aristoteles nec compatiōes odio carere: nec modicū famæ pondus suā secum tractu-
 ram esse sententiã: sed tam pias discipulo; preces spernere nō poterat: Respōdit itaq; se cū
 primū ex cōmodo liceret factū; qdē peterēt. Ex multis quidē claris uiris eius auditoriū fre-
 quentantib;: duo longe ante cæteros stabāt: Theophrast; ex Lesbō insula & Menedem; ex
 Rhodo oriūdu;: ut nulli dubiū foret de his tantū consuli. Nō multo post eisdē illis q; primū
 deprecati fuerāt circūfusus obsequij causa: Vinū inq; Aristoteles quo utor asper; & iamoxi-
 nū ē: quarite mihi uel Rhodiū uel Lesbū: qn pot; utrūq; degustādū afferte: utar eo qdē de-
 lectauerit. Vtrūq; cū attulisset: Rhodiū poscit. Quo gustato: firmū Herclē uinū ait & iucū-
 dū. Gustato dehinc Lesbio: inquit: Vtrūq; bonū: sed hoc gustu meo suauis. Quo dicto dis-
 cussa est omnis ambiguitas. Constabat enī sapiēti sed & modeste: ac: ut ait Aul; Gelli;: le-
 pide simul ac uerecūde prælatū esse Theophrastū linguæ & ingenij suauitate conspicuum.
 Quobrem breui post subtracto rebus humanis Aristotele: tanti præceptoris consiliū secuti
 certatim se ad Theophrastū contulerūt omnes.

De sententiã sapientis Theophrasti: Pro magno & insigni amici commodo
 tenuis infamia subeunda est: Ca. XLV.

Ius ut adhuc p philosopho; successionē q̄ cœpim; stil; eat: dictū haud prætereū-
 dū reor: Pro magno inq; & insigni amici cōmodo tenuis infamia subeūda ē. Mini-
 ma qdē honestatis & famæ iactura: maiore honestate: quā erga amicū bñ merētem
 exhibem; compēsari potest. Neq; ait ab hac sentētia noib; terreamur q; utilitas honestati:
 q; aliena nostris postponēda uideant: qm hæc nō uocabulo; splendore: sed res; ponderi-
 bus extimāda sunt. Si enī in rebus parib; aut nō longe disparib; de nostra honestate atq;
 amici utilitate quæreret: prona & facilis diffinitio ē: præpōderate multū honestate reb; om-
 nib;: in pposito aut pinde est ac si parua auri lamina magno æris ponderi cōparet: Genere
 enī & q̄litate superat: q̄titate consequent; & precio uincit. Hæc Theophrasti p usu uitæ cō-
 munis (nisi fallor) satis p̄babilis & colorata sentētia est: Alijs cōtra fortasse uideat: ut libet
 quisq; pronunciet. Mihi autem qdē ad hūc locum attinet: sapientum atq; illustrium quat-
 tuor philosopho; sententias seruato interim magisterij atq; successionis ordine explicuissē
 sufficit: Deinceps per paucorum qui restāt nomina qua fors impulerit uagabor.

De sapienti doctrina Socratis: Prudentem in cōuiuio pauca loqui: Ca. XLVI.

Socrates in cōuiuio ab his qui aderant rogatus ut eis de eloquētia sua cōmunicare uellet: Veniā poposcit: Quæ enī præsens locus & tempus exigit: inquit: ego nō calleo: quæ ego calleo nec loco sunt apta nec tempori. Sapienter. Stultum est enī non intellecturis: aut quo dixeris spreturis uerba iactare. Inter ebrietatē igitur & iocos serij hoīs ac sobrij consilium est: ut sileat. Vnum non absimile alterius dictum: ut meminerim: huius narratio causa est.

De Epicuro & eius sapientibus dictis ipsiusq; falsa professione philosophiæ: Ca. XLVII.

A Epicurus igitur in medio suorū stabit: Hūc omnes lacerant: omnes huic obstrepunt: omnes insultant: omnis in hunc philosophorū secta conspirat. Nec imērito: Hic ē enī ille (de quo Cyneas retulit Fabritio) qui sicut in cœno aurū: sic summū bonū in uoluptatib⁹ posuit: huic uirtutem ipsam uelut sordidæ ancillulæ dñam subiecit: Ad hanc deniq; diffiniūt referri omnia quæ aguntur ab omnibus. Effeminatū dogma & qdē infame: inter hominē & pecudem nullū statuens discrimen. At si quædam uoces & impatorū & regum insolentiū placuerūt: quid prohibet placere aliqua ab infami licet prolata philosopho: cuius præsertim tam multa sunt & consulta sapienter & dicta suauiter: ut eis Seneca tantus uir: epistolas suas & fulciat & exornet: Ex quib⁹ reliqua potius q̄ ex ipsis primi auctoris libris uulgata relinquēti: pauca quæ mihi altius insedere uisum est ab alijs semēta colligere. Quæ ideo magis innotant: ut Seneca idem ait: quia mirū est fortiter aliqd dici ab homine mollicie professore. Et rursus: qd fieri in senatu solet: faciēdū ego in philosophia quoq; existimo: Cū censuit aliquid qd ex parte mihi placeat: iubeo illam diuidere sententiā. Et sequit^r: Pro eo libēt^r Epicuri dicta egregia cōmemoro: ut isti qui ad illa confugient: spe mala inducti: qui uelamēta ipsa uitiorū suorū habituros se existimāt: p̄bent quocūq; ierint honeste uiuendū. Hacten⁹ de Epicuro eleganter apud Senecā: Nūc ad ipsum de quo nobis sermo instituit^r est uenio. Nunq̄ uolui populo placere inquit Epicur⁹: Quid uirili⁹: qd magnificenti⁹: qd sapiēte uiro dignius a quocūq; uel peripatetico dici potest: Nec min⁹ librata ratio: Nam quæ inquit scio non probat popul⁹: quæ p̄bat ego nescio. Præclare si modo nō uoluptatis sed uirtutis amicus id diceret. Quid enī nescire te dicis Epicure: cū unus ex omnium grege philosophorū uulgaris insaniæ defensor existas: & qd ab indoctis ebrijs in cōuiuio eruāt: a te sobrio p̄betur in scholis: Sed omittamus hominē: quicqd dixerit ab alio dictū extimem⁹. Idem ait: Si ad naturā uiues: nūq; paup⁹: si ad opiniones nunq; diues eris. Et has diuitias & hanc paupertatē in meipso sum expertus: Ideoq; dictū fidenti⁹ laudo: eoq; me tuor aduersus amicos iurgia: desidīa mihi an modestiā exprobrantiū: q̄ facili nisi potuissem altius ascendere: qd ultro uocantē despexisse uideor fortunā. Patiētia qdē mihi op⁹ est æterna: quādo illis obiurgādi uoluptas æterna est. Aures durauit: illis linguas nō frenatibus & callū supinduxi: ut ad nullū uerborū uuln⁹ doleam: aut eis indigner pura fide: Sed nisi fallor cōfusa ac puerila opinione momentib⁹ unū testor: frustra eos torqueri: qm̄ q̄ longius in tpe p̄cedo: eo firmiter in p̄posito p̄sisto. Nec me piget aut pœnitet incepti: q̄n poti⁹ amicos dementia tædet & miseret: quos nec tempus: nec ratio: nec uerior admonitio: nec exemplū: nec pudor: nec fastidiū: nec metus: nec uicina mors ab erroribus reuocare potest. Et hæc qdem de meipso loq̄ cum amicis dulce fuit: Cū enī singulis satisfieri sine labore non possit: simul omib⁹ ædito quiescāt: & sibi consulant: curamq; quā p̄ me sumpserūt: pro me deponāt: Ego enī pro Epicuro statui: spretis opinionib⁹: naturā sequi: diuitias mihi quietissimas ac securissimas p̄mittentē. Quō aut mutarer: qui ne in hoc qdem peccare me nouerim: Immo si error ē: errore delecter & glorier: quo nihil pœnitentiæ magis cōtrariū esse potest: sine q̄ spes salutis delinquētib⁹ uana ē. Sapiētissime ergo & hoc ab Epicuro dici: q̄ inuitū salutis est noticia peccati. Nec qd sequit^r ab eodem dictū obliuisci ualeo. Quippe cū affigi animo Seneca iubeat: Aliquis inquit uir bon⁹ nobis eligēdus est: ac semp̄ ante oculos habendus: ut sic tanq̄ illo spectate uiuam⁹: & oīa tanq̄ illo uidente faciam⁹. Alibi imaginariū testem exprimes: seipsum noīauit. Sic enī inquit: Fac oīa tāq̄ spectet Epicurus. Vtrunq; locum tractās Seneca: Scipionē eligi suadet aut Catonē: aut Leliū si Cato uideat asperior: deniq; aliquē cuius oratiōe ac morib⁹ & honestate delecteris. Saluberrime qdem istud ab altero dictū: ab altero cōfirmatū est. Neq; enī dubitari potest interuentū clarorū hominū si

Li. III. Tra&. II. Ca. XLVIII. XLIX. L.

is desit: memoriã ipsam frenũ esse animo ne in præceps peccatis urgẽtib⁹ rapiat. Qui hanc sibi meditationẽ familiã fecerit: quotiẽs ad peccãdũ labi coeperit: subibit ex recordatione uerecũdia: & manu uelut a præsentẽ retrahet: nec actus soli: sed cogitationes quoq; ruborẽ exprimẽt. Ita repositis animi motib⁹ testem quẽ natura negauit: imaginatio formabit & in imas pectoz; latebras introducet. Mihi quidem & Cato placet & Lelius & super omẽs Scipio. Sed qm̄ nostris nũc hoib⁹ consulendũ: eligite uobis Ioannẽ uel Antoniũ: Si hor; durior sanctitas uideat: eligite ex eoz; numero qui & peccatũ & ueniã experti orare pro peccantibus didicerũt Paulũ: Augustinũ: quoz; nec ambigua uirtus nec censura suspecta est: q; q; nobis q; nec muta simulachra: nec lapides manufactos: nec uana phantasmata: nec scelertas furum & adulteroz; umbras: sed unũ uerum imortalẽ ac uiuentẽ in sæcula deũ colim⁹: quid fictionib⁹ opus est? Meminisse sufficiet illum cũctis actib⁹ & cogitationib⁹ nostris assistere: nõ testem modo sed iudicem in quo iusticia & misericordia sũma est. Multæ sũt præterea magnificæ uoces Epicuri: quas p̄seq; & longũ ẽ & mĩme necessariũ: Sed una omnium regula est: Sententia placet: auctor displicet. Quis enĩ illũ: ut ait Cicero: & bonũ uirum & cõmunem & humanũ fuisse nemo neget: bonũ tamen philosophũ nullus affirmat nisi i eadem nutrit uoluptatis officina: Qm̄ sententijs clarissimis abũdans: eas (ut dixi) ad turpissimũ finem refert. Et hinc quidem ad uni⁹ actus memoriã uocor: ubi spretũ similiter auctorem legimus manẽte sententiã.

E

De sapienti consilio Indidĩs dato Lacedæmoniẽsib⁹ ne crederent cuiãdam alteri malo consilio apparẽter bono: Ca. XLVIII.

N consilio Lacedæmoniẽsi de graui ac magna re disceptatio oborta: Hæsitãtes animos tenebat cũctantib⁹ cæteris: uitã quidã obscõnã sed luculẽtã facturiã: reipublicã consiliũ salutiferũ forte dederat: tam proprijs tamq; sonantib⁹ uerbis ut ab omnibus p̄baretur: quodq; ille suaferat iamiam lege populi firmandũ uideret: Dum in illius sententiã patroni omẽs certatim ruerent: Indidẽs un⁹ e senũ numero quib⁹ auctoritate præcipua apud Lacedæmones ciuili disciplina quasi magisteriũ obtigerat indignabundus exurgit: Et quis iquit uos error præcipitat o ciues: aut quãnã reliqua spes salutis huic urbi est: si talibus consiliariib⁹ aditum aperim⁹? Q; si consiliũ placet: oro ne id fœdari cõsultoris infamia patiamur. Simul his dictis: uirum quẽdã fortissimum atq; conspicuã famæ sed pigri & inamœni sermonis protraxit in medium: Cõsensuq; atq; hortatu uniuersã cõtionis idem illud consiliũ enũciatione quidem rudi & incomptis uerbis adẽgit exprimerẽ. Quo facto: & primi auctoris suppresso noie: plæbiscitum ex indiferti sententia factum est: Atq; hoc nobile & illustre consiliũ: & huiuscemodi rei suaforẽ prudentissimũ senem uocat Aulus Gellius: qui hanc historiã Aeschinis eloquẽtissimi uiri orationib⁹ scriptam refert.

A

B

De uirtute & continẽtia Xenocratis & sapiẽti cõsilio tacẽdi: Ca. XLIX.

Vam uoluptatis patron⁹ Epicurus: tam hostis Xenocrates: nec minus loquẽdi q; agendi abstinens. Hic ergo cũ casu inter maledicos quosdam foret: atq; illis ex more obtrẽctãtib⁹ absentiu famã: solus cõticesceret: Interrogat⁹ cur id faceret: quia locutum inquit me aliquãdo pœnituit: tacuisse nunq;. Laudatũ hoc a sapiẽtib⁹ responsũ mihi p̄nitiũ p̄baretur: si sermonũ sæpe: taciturnitatis raro pœnituisse dixisset.

De sapienti & breui dicto Heraclidĩs: comparantis cursum mundi & tempus: flumini in idem reuertenti: Ca. L.

Eraclides ait: In idẽm flumen bis descendim⁹: & non descendim⁹. Sapientẽ id quidẽ sed tam breuiter q; obscure. Nempe cui hoc esset p̄positum & qui cognomẽ ab obscuritate meruerit: cæterũ incomprehẽsibilẽ temporis fugam hoc eloquio significare uoluit. Quæ quoniam in flumine sensibus apertior est: iccirco de flumine loqui maluit: ex quo digressus & si confestim unde emerit redeat: nomen quidem fluminis idem: aquã mutatam reperit. Recte igitur in idẽm flumen & descendisse & non in idẽm: sed in aliud dici potest descendisse. Homini autem & si parũper occultior: nihil tamẽ moderatior fuga est. Fugit enĩ non fluminis tantum more: sed limus & umbra tenuis fuimus & sumus euro uolente rarissimus. Nullum tam breue temporis momentũ est: qd̄ non aliquid uitæ detrahat. Hæ ipsæ nos horæ quas inter cæcas uoluptates agimus ad mortem rapiunt: ridentẽs ad lachrymabilẽ exitum festinamus: præcipites agimur nec sentimus: Ideoq; improuisi corruimus & repẽtinũ casum ducimus: quem ab ipso lucis lumine: quæ cernimus uniuersã

A

prænuñtiant. Irrequietus enim cœli motus nihil in hoc ambitu linquit imotum. Nihil ma-
 net eorū etiam quæ solidissima iudicant: Nec opera tantū hominū: sed naturæ alternant &
 intereunt: Corruunt rupes: tumescunt ualles: alta iuga mōtiū campis æquabunt: Auertent flu-
 mina & nouos alueos quarēt: alia arefcēt: alia ex terræ uiscerib⁹ erūpent: Hic se artabit: hic
 B laxabit pelagus: nec diu littorū species eadem erit: Piscator ueniet in aratoris fines: & quæ
 nūc puppib⁹ ac remis quatit: aratro sulcāda regio est. Hæc sūt semel: & facta sunt: oīa secū
 tempus trahit: omnia absorbet: omnia circūuoluit ac miscet: nihil stare pmittit: Et magna
 mutant & mīma. Calamus hic dum ista pcurreret: ter mutat⁹: ter mihi ferrō castigādus fu-
 it. Hanc tantam tempis & cum tempore rerū omniū celeritatē cernebat Heraclides: sed aſ-
 fectator breuitatis ambigūæ paucissimis hæc uerbis impleuit. Quæ mihi quidē omīa a pri-
 mis annis & lecta & audita & asseruata memoriē: sed diu tenacitē credita: nūc tandem tam
 comperta sunt ut pene manib⁹ palpent: nec aliter ānos numerare coeperim q̄ solēbā dies.
 Sic me rapi uideo: sic remanere nihil post tergū stupeo: ut rudis uictor secūdis flatib⁹ pup-
 pe cōuulsa littora nota circūspiciens ex oculis eripi & arenam quā pedib⁹ ante calcauerat se
 C sedente uanescere. Cui: ut Virgili⁹ ait: terræq; urbescq; recedunt. Certe maiori hominū parti
 sedenti & ociose & qd̄ admiror nō sentienti tempus & mortalia cūcta præterfluūt: Hinc
 est ut in extremo longæuæ uitæ positi se senuisse nō intelligāt: qd̄ sollicitudines & uigiliae
 testant: quas pfecto nō tam cupide suscipierēt si supuacuas scirent. Scirent autē si forte expr-
 giscerent & ubi sunt aliquñ respicerēt. Idem enī talib⁹ euenit (ut in eadem similitudine uer-
 ser adhuc) qd̄ in his qui imēsum maris spaciū dormiēdo cōficiūt: Prius enī in portū dela-
 tos nauticus fragor excitat q̄ soluisse se nouerint.

Quis debeat dici beat⁹ & quis nō secūdū Anaxagorā philosophū: Ca. LI.

Naxagoras interrogat⁹: q̄nā eius iudicio beat⁹ esset: Nullus inq̄ eorū quos tu bea-
 a tos putas: In illos potius habitat quos miserrimos reris. Nō diuitijs suis oppres-
 sus: nō honorib⁹ tumens: non uoluptatib⁹ eneruatus: sed uel auiti ruris non auid⁹
 colonus: uel ppriæ disciplinæ modest⁹ possessor ac sobri⁹: sua q̄ uulgi estimatiōe scelicior.

De dicto Hecatonis: Si uis amari: ama: Ca. LII.

Ecaton quoq; ab hoc contubernio repellēdus non uidef. Cui⁹ ex multis hoc pla-
 h cuit: Ego inquit monstrabo tibi amatoriū sine medicamēto sine herba sine ull⁹ uer-
 nefici carmine: Si uis amari: ama. Elegantē artib⁹ magicis seria indicit. Non est ne-
 cesse Thessalica tempe fixis ī terrā oculis lustrare: & per Herculeos calles Medææ stupētī ex-
 teras herbas internoscere: Nō ferino ritu corpib⁹ humanis particulas rapere: & informia
 deformare cadauera: Non carminib⁹ tartarum & elemēta concutere. Licet ferales fucos ab
 amatis labijs auertere: licet spiritib⁹ & sepulchris parcere. Ad id enī qd̄ cupim⁹ cōpendios⁹
 or & honestior uia fert: Si uis amari: ama. In cæteris quidē rebus diuersi generis compensa-
 tio admittit: amor amore pensandus est.

Q̄ Cretes inimicis suis maius malum nō optant q̄ delectationē ex mala cō-
 suetudinē prouenientem: Ca. LIII.

Retes in turba exemplorū sunt. Cum enī cæteri mortaliū inimicis suis aspera quæ-
 c libet ac tristia: mortem: exiliū: pauperiē: ignominia imprecenē: hi solū delectationē
 orant: sed eam quæ ex mala cōsuetudine percipiē. Et hi qd̄ qd̄ de Titō Corunca-
 neo & Marco Curio supra diximus: uerbo mitissime: re atrociter. Pfecto enī ptinax ma-
 loꝝ actū iucunditas præceps ad interitū uia est.

De cōsilio Panatij philosophi cōtra insultus & pericula hui⁹ mūdi: Ca. LIII.

A Anatij philosophi illustris sentētia hæc ē: Decere animū sapiētis uiri inter tumult⁹
 p & pericula rerum humanarū positi circūspicere omnia: & undiq; ingruentia mala
 præcauere. Itaq; semp p̄mptum expeditūq; ad omnes insule⁹ uitādos tolerādorūq;
 consistere: Sicut athletæ solēt ad certamē brachijs elatis & toto corpe præpari: nec min⁹ ani-
 mo ne qd̄ oīno repentinū aut improuisum accidat. Magnificū prorsus & salutare cōsiliū:
 Quis enim labores ac humanæ uitæ discrimina: quis casus uarios enumeret: Hinc fortuna
 sc̄uit: hinc blandit: hinc iuuent⁹ effundit: hinc senect⁹ trahit: hinc morbi obsidēt: hinc mi-
 B naē mors: hinc alienis & externis motib⁹ q̄timur: hinc intrinsicis & nostris. Supbia attol-
 lit: met⁹ des̄icit: spes suspēdit: cupiditas inflāmat: gaudiū dilatat: dolor angustat: liuor infi-
 cit: gula sollicitat: accēdit ira præceps: & quotidianū ac blandū malū adamātinis animos

Li. III. Tractatus. II. Ca. LV. LVI. LVII. LVIII.

flectit luxuries. Quis autē inter hæc tutus: q̄s intrepidus nisi sit demēs? Quis unq̄ athleta tam periculoso se credidit duello: Illi q̄dem singulis hostib⁹ occurrūt: nos cum mille cōgredimur. Itaq̄ nō tantū athletarū more: ut uult Panætī⁹: exerti: sed Romanorū ducū q̄ exercitib⁹ præfunt: donec in patriam cōtigerit puenire: ueluti iam dimicādum sit: instructa uirtutū acie semp ad pugna parati simus si in terra hostili inter tot insidias salū esse cupimus. Sed Panætio suus quoq̄ discipulus iungendus est.

De sententiā Possidonij discipuli Panætij: Ca. LV.

Num eruditorū diem plus placere q̄ imperitorū lōgissimā ætatem: inq̄: Possidonius. Præclare: Neq̄ enī tempus metiendū est q̄d fœnerātes solēt: sed uirtus & gestarū rerum gloria: quib⁹ nihil est cōmune cū tempe. Nō illius finib⁹ artant: sed p̄prijs quos nihil laxat: nihil angustat: In quātalibet breuitate multū patent. Hinc præclaros iuuenes uidem⁹ & obscuros senes: quorū noīa si ad alienigenas pferant: subit audientiū animos opinio diuersa. Fama enī crebrior & rerū multitudo apud uulgus: senectutis argumēta sunt. Vidi ego quorūdam tam gloriosam adolefcētiā: ut ad eos uisendos de longinq̄ ueniretur: dū interim senes ac decrepiti uicinis etiam incogniti laterent: Audiui affirmantes nūq̄ se nisi oculis suis p̄prijs fuissent fidem ætatis habituros: Quosdā enī sibi defunctū: alios senem finxisse eū de quo tanta fama. Itaq̄ cōgressu primo stupuisse q̄d euenit ignoratibus: quāto lætior sit sapiētis iuuet⁹. Mihi: ut ait Possidonius: unus etiā peritorū est placitior dies q̄ stultorū ætas. Hoc in urbib⁹ euidentissimū est. Quā enī aliam ob causam Roma atq̄ Carthago circa quingentesimū annū formidabiles & toto orbe notissimæ fuerant: cum tot urbes aliæ: & p̄ Europam: & per Africā pmutādis mercib⁹ aut agris fodiendis ingloriæ bina aut terna uel eo ampli⁹ egerint annorū milia finitimis inauditæ: Persuasū uulgo scio Romā omniū urbū esse uetustissimā: cū ne sit longi⁹ abeundū: in circūitu ei⁹ multas uetustiores esse certū est. Sed hæc eius opinio: ut dixi: ingens & singularis gloria cōflauit.

Q̄ secundū Anacharsen philosophū: leges urbium simillimæ sunt aranearū telis: & quare hoc: Ca. LVI.

Nacharsis philosoph⁹: p̄prie admodū ac prudēt: urbū leges aranearū telis similis limas dicebat. Sicut enī illæ imbecilla aiāntia inuoluūt: frangūtur a fortib⁹: sic hæc pauperū delicta puniūt: a potētib⁹ cōtemnunt. Q̄d Catonis dicto cōuenit superius relato de furib⁹ publicis ac priuatis. Dies autē deficiet si p̄gim⁹ philosophorū: uniuersa complecti. Jam igitur & poetis Graijs aditum pandamus.

Q̄ rerum experientia & plura uidere multum confert ad sapientiam acquirandam: Ca. LVII.

Omer⁹ Vlyxē suū: sub cui⁹ noīe uirū sapientē ac fortē uult intelligi: terra mariq̄ iactatum fecit: & carminib⁹ suis toto pene orbe circūtulit. Q̄d imitat⁹ uates noster: Aeneā quoq̄ suū p̄ diuersa terrarū circūducit. Vterq̄ cōsulto. Vix enī fieri potest ut aut sapientia cōtingat inexperto: aut experientia ei qui multa nō uiderit. Vidisse autē multa hæretī in uno terrarū angulo: uix potest euenire.

De sapientiā procacitate & deliberatione Simonidis super questione: Quis aut qualis esset deus: Ca. LVII.

Imonides poeta: suauis & uir doct⁹ ac sapiēs (ut ait Cicero) ab Hierone Siculo rogat⁹ edicere q̄dnā aut q̄lis esset deus: ad deliberādū unī diei spaciū poposcit. Id cū fluxisset: reuocat⁹: & q̄d pridie quæsītū erat iussus absoluere: biduū postulauit. Eo rursus elapso: petijt q̄triduū. Et cū sic sæpe spaciū duplicasset: admirās tyrān⁹: q̄d sibi procraftinatio hæc uellet p̄cunctat⁹ est. Quia q̄ diuti⁹ inq̄ cogito: eo mihi species uidet⁹ obscurior. Prudentē nō temerarie & ipudentē: ut q̄dā solēt: haud aliē uerbis deū cōscribētes q̄ si uel is hūanis itellectib⁹ capei: uel ipsi nūc de cœlo ueniētes iterfuisse diuinis cōsilijs meruissent.

Q̄ secundum Aristophanem leo non est educandus in ciuitate: & quid hoc significet: Ca. LVIII.

Aristophanes comic⁹ Periclem quē uirū cautissimū fuisse cōstabat: s̄nxit ab inferis reuertētē: & ciues suos monētē: nō oportere ī ciuitate leonē educari: si educat⁹ fuerit obse qui oportere. Persuadere uolens hoc figmēto adolescentib⁹ generosis ac præferocib⁹ habenas substringi debere: postq̄ laxatæ sint: sero cōtrahi imodica frenū recusante licētia. Possē igitur inimicū libertati nimīū fauorem potētib⁹ negari: cōsecutis eripi non posse.

De doctrina Philladis Histrionis dicentis: In scena nil magis magno duci conuenire q̄ cogitare pro subditis: nam sic cōmodius magnitudo eius exprimitur. Ca. LIX.

A Omœdia i scenam breuis est transit. Quis & illam crederet exempla sapiētia misuram: Phillades histrionis qui primū uetustū & inconditū saltādi morem prædecora nouitate pmutasse tradit. In illa arte clarissim⁹ discipulū habuit Hylam noie: quē cum impense admodū usq; ad paritatis atq; ad æmulationis studiū crudisset: & iam pro discipulo aduersariū haberet: cœpit eum obseruare tam sedulo ut sæpe iusteq; redarguēs spectante populo Romano se adhuc supiore approbare. Vno audito cōiecturari reliq; liceret. Saltabat Hylas canticū cui⁹ græca clausula latine sublimem sonabat & ingentē. Hanc uero magnitudinē atq; altitudinē Hylas sese attollens dilatansq; ueluti corpore metuendo representabat. Non abstinuit Phillades: sed ex ipso consensu spectantiū exclamans græcis uerbis increpuit. Tum coactus a populo idem canticū saltauit. Cūq; ad id qd̄ in altero reprehenderat puenisset: nō sese extulit: non effudit: sed cōtraxit: finxitq; meditantē doctē q̄dem & prudenter: Quā nil magis magno duci cōuenire censuit: q̄ pro subditis cogitare: nec aliter cōmodius magnitudinē eius exprimi.

De sapientibus prouerbij & doctrinis Publī histrionis tam ex libris Senecæ q̄ ex Saturnalibus: Ca. LX.

A Vbiū quē in philosophis inseruit Seneca: ab historicis nō excludā: ubi ppositū est ex oī hominū genere memorāda congerere. Hui⁹ eqdē int̄ mimos multa tam grauiē tāq; magnifice dicta sūt: ut e medijs philosophia fōtib⁹ eruta uideant. Et sicut est i ep̄s ad Luciliū nō ex calceatis sed ex coturnatis discēda sūt. Vnū eius dictū ille locus habet. Alienū inquit est omne qd̄ optādo euenit. Quid aliud hic dicit iocoq; artifex: q̄ Bias patria capta nudus fugiēs (siue ille sit Stilbon) nihil eoq; hæ fortuna tribuit suū putans: Quædam eius præcepta sensib⁹ uberiora q̄ uerbis in Saturnalib⁹ anumerata sunt. Hæc qm̄: ut ibi scriptū est: lepida & ad cōmunē usum accōmodatissima & singulis uersib⁹ circūscripta sunt: & breuitate & gratia ne excludant impetrāt. Quæ tametsi nescio qualis oīa fere Senecæ prouerbij inserta reperiam: siue ipse: siue alē: siue quispiā de alieno liberalis fuerit: pprio tamē auctori surripiēda nō arbitror. Sunt tamē huiusmodi. Bñficiū dando accipit qui digno dedit. Feras: nō culpes qd̄ mutari nō potest. Cui plus licet q̄ par ē: plus uult q̄ licet. Comes faciendus in uia pro uehiculo est. Hæredis fletus sub psona risus est. Furor fit: læsa sapius patiētia. Improbe Neptunū accusat q̄ itez naufragiū facit. Nimiū alēcando ueritas amittit. Pars bñficij est qd̄ peti si cito neges. Veterē ferēdo iuriā inuitas nouam. Nunq; periculū sine periculo uincit. Frugalitas inserta est rumoris boni. Ita amicū habeam ut hūc posse fieri inimicū putes. Hæ Publī sunt sentētia: in quarū singulis aliquātisper insistere nō grauaret: nisi quia tractat⁹ sapiētia inter insipientis man⁹ nescio quo pacto supra q̄ putauerā excreuit: & ad finē ppero. Hæc dixisse satis ē: has mihi sentētia nō tam histrionis q̄ philosophi uideri: facileq; omnes oīno meo iudicio pbari: præ penultimā: quā nō sine causa Seneca uelut sibi aduersam liq; atq; ultimā: de q̄ qd̄ cū Cicerone sentirē: dixi iam.

Q̄ secundū Laberium uictoria humana est instabilis: & qui præcedit sequitur: & qui uincit postea uincitur: Ca. LXI.

Aeterū pro tot Asiæ regibus aut populis in Capitoliū secutis: currus triumphantium Romanoz sufficiat ad uindictā: q̄ nūc Roman⁹ eques a conciuib⁹ longe distractus Asiaticū uictorē suū in hoc opere subsequit. Laberius inter eos qui mimos scriptitarūt diu clarissim⁹: uictus tandem est a Publīo. Quippe a quo nūc talium studiosus nemo non uict⁹ est: Qd̄ & Iulius Cæsar diffiniuit his uerbis: Fauente tibi me uictus es Laberia Cyro. Et Laberius ipse tam æquanimiē tulit: ut uictum se sine altercatione faterē his sapiētia plenē & memoratu dignis uersibus: Non possunt primi esse omnes omni tempore. Summū ad gradum cum claritatis ueneris: Cōsistes ægre: & citius q̄ descendas decides. Cecidi ego: cadet qui sequit laus est publica.

De prouerbij uulgaribus: & ipsorum commendatione i generali & i speciali: Ca. LXII.

A Vnc quædam & sine auctore famosissima: longo usu in prouerbium uersa: & uelut n omnium hominum approbata consensu: qualia sunt: innumerabilia i sermone uul-

gari: quæ uel horrens uillicus uel tremēs anus sic enunciet interdum: ut mirari nos cogat & subsistere: & repetiti uerbi laudare sententiā: acumen: ornatum: uim: sonum: magnificentiā: breuitatē. Deniq; uel in silentio fateri: nihil de tali re melius: nihil uerius: nihil sapientius: nihil elegantius etiam ab eruditissimis & disertissimis dici posse. Nimirū a talibus nec ab alijs a primordio dicta sunt: licet ea postmodū & spectata uerital & memoriæ amica breuitas in uulgus effuderunt. Multa quoq; huius generis passim per auctores libros offendimus: ex quibus exempli causa pauca subiecim⁹. Fortes fortuna adiuuat. Obsequiū amicis: ueritas odium parit. Sine Libero & Cerere friget Ven⁹: Licet hæc apud Terentiū sint. Item qd̄ inter Senecæ uerba cōnumerant. Auarus nihil recte facit nisi cum moritur: Sic est profecto: Viuens enī nulli bonus nec sibi nec alteri: moriens heredē uoti compotem facit: & se curis liberat nulli malus. Itē illud: Summū ius: summa iniuria: Qd̄ sane: ut Cicero uult in officiorū libris: intelligit: & sanam habet sententiā: si non ad localem unionē contrariorū trahitur: & non minus sapiēter dictum apparebit: ubi in animū uenerit: quāto plura flagitia in magnis urbibus q̄ in solitudine perpetrant. Superuacū per singula dīcurrere: Hic raptum filia: ille uxoris adulteriū: Alter fratris: alter nati uolentā mortē deflet. Hic imeritum carcerem: hic eculē passus est: hic furtum pertulit: hic rapinam: hic præsidis: hic potētioris utiq; supbia quatit: hic de uerborū: hic de uerberū indignitate conquerit: hic auito lare pellitur: hic obsceno premiū seruitio. Tot iniuriarū modis leges non sufficiunt. Atqui hæc in medijs urbibus fiunt præcipueq; illustrib⁹: mirum cum has cōstet summo iure subsistere: Alioq; ruituras quis neget: Sed ut uetus puerbiū testatur: hæc prorsus aduersa simul stant: Summū ius: summa iniuria. Nec illud sapiētiæ uacat græcum puerbiū: quo iubemur: ut Quā quisq; nouit artē in hac se exerceat. Id q̄ male seruet nostris præsertim temporib⁹: quis non uidet: qui uel tenuiter ad humanos actus oculū defleat: Hic legū peritus in bellum ruit: Ille armis exercitus fore terit. Ille dñio genitus mercib⁹ ac fœnori studet: Ille aratris natus: a lignonib⁹ ad tyrannidē aspirat. Hic disputator argutus cōtionantib⁹ obstupet: hic contionator egregius dialecticis syllogismis inhiat: uterq; manū calamo applicat. Et quia sibi aliquid uidetur intelligere: ardet libros componere: seq; notum facere posteritati. Quia in re me quoq; cum ceteris arguo: & ardens famæ desiderii totq; diurnos ac nocturnos labores meos: forsan effectū carituros atq; interim ad alia etsi non speciosius: certe fructuosius conuertēdos. Non est cuiusuis ingenij libros scribere: Magna quidem res ē & singularis & difficilis & paucorū hominū. Sed multa inquis intelligo: multaq; longo studio quæsiui: cur me a scribendo dehortaris: Quia fieri potest ut recte quis sciat: & id qd̄ sentit polite eloqui non possit. Quis hoc profecto Marcus Tullius. Et si nullus diceret: unusquisq; tamen ita esse fatebit: cui non sit insitū pro uoluptate potius q̄ pro ueritate contendere. Quid igitur faciam dicel: Si consiliū poscis: accipe qd̄ ego impetu animi raptus mihi ipsi nequicq; sapius inculco. Studium tuū ambitione careat ac pompa: saluti inuigilet nō gloriæ. Profecisse te depulsis tenebris ignorantiæ: uel ad intellectus lumen dūtaxat uel etiam linguæ claritatem agnoscis: deo gratias agens utere bono tuo æquanimi: humiliter: & ubi facilius ac foelicius potes ingenij exerce: Scribere autem ei⁹ rei peritis linque: memor Graij puerbij qd̄ nunc in manib⁹ est: Ita forte mēbris parceretur: faciendiq; libros aliq; erit modus. Sed instabis: Ego laborem non metuo: nec aliter q̄ tu scribendi ppositū frenare possū quid hic præter temporis ac studij iacturam reprehensibile est: Respondit idem Cicero: Mā dare quemq; inquit cogitationes suas litteris: qui eas nec disponere nec illustrare possit nec delectatione aliqua allicere lectorem: hominis est intemperant abutentis & ocio & litteris. Vides igitur non sapientiæ tantum: sed modestiæ causa temperandū. At rursus urgebis & inculcabis mihi Satyricū illud: Tenet insanabile multos scribendi cacethos: quid fiet: abstinere non possum ab hoc mūdo delectabili: da ueniam. Hāc negare nequeo morbo simili laborans: Id tibi tamen mihiq; denuncio euenturum qd̄ ibidem Cicero subiūgit: Suos inquit libros ipsi legant cum suis: nec quisq; attingit præter eos qui eandem licentiam scribēdi sibi permitti uolūt. Hactenus mecum cum lectore rixat⁹ sim: deinde ad propositū reuertor: Quā quisq; nouit artem in hac se exerceat. Metiā se ipsum quisq; nec qd̄ pulcherrimū sed qd̄ aptissimū sit cogitet: sibi atq; illud arripiat: Nūc autē aliena miramur: nostra cōtēnimus: & incōsulta gloriæ cupidine nō nostris actib⁹ exercemur. Ipsi deniq; uim naturæ nitimur inferre: Minime igitur mirum est si studiorum nostrorum tales sunt exitus. Et de his quidem atq; horum similibus nihil amplius.

B

C

D

E

De contemptu diadematis inominati regis secūdū Valeriū: Ca. LXIII.

i Nter auctore carentia apud Valeriū inominati regis dictum ponā: qui oblatū dia-
dema non confestim supimponēs capiti: cum animo & manib⁹ diuti⁹ uerfasset: his
ad postremū uerbis usus est: O charū & illustrē potius q̄ foelicem pannū: cuius q̄
quis discrimina curasq̄ & molestias prauideat: de terra subleuare negligat. Sapiens dictū
fateor: sed tum quoq̄ regem dicerem: quādo historiae aditum uiderē diadema eum cū uer-
bis abieciſſe. Crebri enī sunt regnoꝝ ac rerum tempaliū dñatores: rarissimi contemptores.
Nec sine causa dictum reor a poeta: Aude hospes contēnere opes: quia arduus & paucarū
mentū est ille contemptus.

Q̄ nullū maius suppliciū de hoste optari potest: q̄ q̄ papa fiat secūdum Ha-
drianum papam: Ca. LXIII.

r Egio simillimū pontificale uerbum: Tempus ē enī iam ad ætatem nostram descen-
dendi: Hadrianū Romanū pontificem saepe dicētē audiuisse: Polycrates refert: qui
sibi prafamiliaris fuit: nullū se ab hoste suo quolibet maius suppliciū optare q̄ ut
papa fieret. Et profecto nisi fallor: summi pontificat⁹ sarcinam quæ uulgo foelix & inuidio-
sa uidetur: humeris subiſſe difficillimū & gloriosum miseriae genus est: His dico qui eā se q̄
ab omni contagio præcipioq̄ præseruare decreuerūt. Reliquis enī quāto leuior uidet: tā-
to funestior status est. Videſ itaq̄ apud utroſq̄ formidabilis. Q̄ si ille fatebat⁹ qui id on⁹
paucis diebus pertulit: quid illis uideri debeat qui sub falce senuerunt?

De Roberti regis Siciliæ sapiētia: & prudētī dispositione quo ad omnia in
morte sua: Ca. LXV.

A Ed noīe truncus erit & informis sapiētia tractatus absq̄ Roberti noīe. Nec ego nūc
f uitā ei⁹ quæ tota moris ac sapiētia norma ē: nec longe ætatis acta cōmemoro: de qu-
bus solis uſ poetico uel historico sermone: quātūq̄ præfens ipetus animo suaferit:
integer retexēdus nobis liber ē: si largiēte deo studijs nostris ociosum tempus affuſerit. Vt
si quid apud posteros fidei aut gratiæ noster labor iueniet: nepotū populus intelligat hunc
ætati nostræ regē cōtigisse: quē nulla nō sapiētissimū ætas dictura sit. Quis enī iclytū nomē
eius ope nostra nō ægeat cōtraq̄ poti⁹ nostrū eius auxilio: & claritatē & diurnitatē sperare
queat: tamen tam digno tamq̄ honesto officio fungi dulce erit pmixtisq̄ noib⁹ amboꝝ re-
giam famā nulli⁹ indigā: debito obsequio pſeq: ppriā uero & ill⁹ radijs illustrare: & i æuū
pari⁹ fortassis extēdere. Quis enī lib⁹ q̄ de Roberto rege inscrip⁹ erit abijciat? Quis non
cupide quocūq̄ stilo scriptū relegat? Hoc nēpe pposito precib⁹ quas heu supremo mitissi-
B mus digressū fundere dignat⁹ est ilicet acgeuim⁹: ut Africam sibi Scipioni deniq̄ nostro di-
carem⁹. Quāta aut nobis uoluptas erit de illo scribere: cui tam libētī animo de illo scripta
sacrauimus? Q̄ deniq̄ iucundū cū uenerit: quo nihil in terris dulcius iam nūc cogitatione
præsumim⁹: Verū & si uitā differre cogimur: mortē saltē liceat attigere: Immo uero uitā me-
lioris exordiū: quis enī mortē dixerit? Decubuerat corpe quidē languidus: sed animo ala-
cri & infracto: nullus dolor: nulla cōsternatio: nullus egrediēdi metus: nullum manēdi desi-
deriū: in illo præfertim habitaculo: ubi tanto cum honore pmanerat corpis ergastulū ar-
tusq̄ satis fatiscētes uelut totidē libertatis suæ uincula cernebat: Arebat cutis & uitalis ca-
lor infra senile pectus: iam redactus assidue decreſcebat: ingemiabāt morbi: rareſcebat spiri-
tus: trāsibat dies ultim⁹: extremæ horæ tempus instabat. Nullæ interim querelæ: nullæ ip-
sius lachrymæ fluebāt: cū alienas abstergeret. Sentio qd mihi argutus nūc lector obijciat:
Fortitudinis hoc poti⁹ q̄ sapiētia uideri. Nō inficior: non contēdo: sciens & uirtutibus in-
esse cognationē quandā: & hūc ipsum de quo loqmur omnib⁹ usq̄ in miraculū abundasse.
Hoc sane qd sequeſ ad qd per tot præambula tendebat: stilus sapiētis & uniuersa circum-
C spicientis atq̄ in extremis solito iudicio fruētis animi signū est. Quid enī phibet qd in sin-
gulis uel regib⁹ uel philosophis mirāe antiqtas: In hoc (dicendū est enī sapi⁹) & rege simul
& philosopho posteritatē admirari. Nouerat se suis esse charissimū: se q̄ id meritum gaude-
bat qb⁹ grauissimū se mœrorē relinquere cert⁹ erat. Videbat adoleſcētuſ regni successio-
res: & atātē multis obiectā periculis uerebat. Nouerat sacrū religiosā cōiugis arcanū: fugā
e sæculo illo adhuc supstite: meditātis. Tuto qdē poterat illustri foeminæ regni pondus cō-
mittere: Poterat illi aio supadificare quātūlibet fūdāmētā: nō deerāt nisi ipsa: qd euet⁹ do-

Li. III. Tra&. II. Ca. LXVI. LXVII.

cuit: quous miserata casu publicu salutis, propria succurrere maluisset: seque post sepulchra tanti coniugis mox intra sacros parietes monasterij sepelisset: ad altiora suspirat. Hoc muliebri, propositu iam pridem cognitum multa uoluentis anim angebat quod habenas reque post se flecteret: quod regnum statim acciperet. Circumspiciebat scopulos: meminerat, pcellaque & ab aqilone & ab austro uenturasque praeflagies tempestates gubernator egregius: clauum commissurum inexpertis: quod mixta si sollicitudinum uariarum fluctibus astuabatur. Tot difficultatibus rerum: quae uegetum licet ac ualidum fatigare debuissent: moriens indefesso animi uigore consuluit. Primum omnium flentes ac eius conditionem miserantes: magnifice castigatos docuit nil sibi triste: nil asperum: nil miserabile: nil molestum: denique nil nisi suaue proflus & iucundum morte contingere. Satis se iuxta Caesarem sententia uel naturae uixisse uel gloriae: optare se iam ex corporis statione discedere: sperare ab hoc mortali solio digressum ad stabiliora regna proficisci: Minime itaque uisendum: sed omni gaudio, persequendum iter suum. Quid multat? Sic omnium gemitus oratione compescuit: sic omnem miseriarum mortis opinionem ex audientium pectoribus extirpauit: ut nunc usque sese foelices arbitrentur: quibus illum ex ipsa morte contionante contigit audire: nec morientis cubiculo ullas philosophorum scholas praeferat. Demum aduersus singula quae terribilia prouidebat accommodata remedia ueluti praestitura uenenis antidota dictauit: Regnum gubernacula successoribus quos matrimonio iunxerat tradidit: Identidem admonens: Hoc istud consilio: hoc illud periculum declinate. Sic cum subiectis: sic cum amicis: sic cum hostibus uiuite. Haec & alia similia: cum solita & aucta magis maiestate dixisset: tota mente in deum uersus expirauit: & e corporeis uinculis laetus excessit. O foelicem perfectamque sapientiam: inter mortis angustias cum ceteris hominibus: ne dum rerum externarum: sed sui etiam ipsius uix ulla superest memoria: ita secum omni ex parte consistere: ita supstitites consolari: tanquam non ipse: sed hi morituri sint: ita res suas disponere ceu rus peteret non sepulchrum: Et regno quidem longum consuluit: modo uoces abeuntis animis inherint: nec (quod multum uereor) externis uitae consilijs euanescant: Ego autem haec tenus domini mei finem referens: inter contrarios affectus distrahor: & amara quadam pascor dulcedine: nec unquam nisi lachrymis coactus ab hoc sermone diuellerer.

De sapientia Maphei uicecomitis Mediolani: & de sapientia recuperatione perditae patriae suae: Ca. LXVI.

Apheus uicecomes: uir hac aetate prudentissimus est habitus. Is Mediolanensi patria praem potentis inimici uiribus pulsus: dum ad Canem magnum Veronensem exulum atque inopum: ut iam diximus: hospitale notissimum confugisset: turbas hominum atque conspectum uitans: quod curis grauioribus pressi solent: procul a ciuitate solitariu: ut aiunt: sibi elegit habitaculum. Vbi cum breui tempe deserti senis exilium ludibriu esse inciperet: quod fama loqueretur: solum ac uagantem dies integros supra ripam Benaci lacus agere: superbus hostis unum ex suis ad eum illud edidit gratia misisse traditur. Qui soliuagum ut audierat prospiciens: aliquid quadiu contemplantur accessit: & domini sui uerbis quasi uiuit: Primum quod illic solus ageret: Respondit senior: Retia tendo solus ideo ne quis obstrepet. Subsecutus nuncius: Qui me inquit dirigit: scire cupit ex te quibus uisus & quando speres in patriam reuerti. Et ille: Eisdem inquit quibus egressus sum: Sed non antequam flagitia sua sceleribus meis praeponderare coeperint: tunc me purgatum leuioremque remeare: illum ponderibus suis descendere ac praecipitem agi necesse est. Quod cum Mediolani domino renunciatum foret: exclamasse unum ex astantibus ferunt: Seniculus ille ex omnibus quae habuerat nihil praeter spem sensumque retinuit. Nec dum tamem tuto contemnit. Et profecto sapienter ad utrumque responderat. Primum quod secretum eius procul ab omnium turbis ageret. In secundo enim non sapiens modo: sed uates fuit. Si quidem non multo post: hostis exuperante nequitia: cui insolens dabat alimeta foelicitas illo deiecto: ipse uictor in patriam rediit. In qua usque in praesentem diem ut uideamus ipsius & nepotes dominatur & filij.

De religioso qui conuiuium ad crastinum refutauit: quia crastinum non habebat: Ca. LXVII.

Ictum unum audire placuit: & referre delectat. Religiosus quidam uir spectatae sanctitatis ac iam senio grauis ad insequentis diei conuiuium inuitatus: Si quid ait nunc ex me uultis praesto sum: quod uero cras agendum sit: uos quibus uacat cogitate: Ego enim a multis annis crastinum non habui. O foelix si uera memorasti. Quid enim miserum formidare potest?

q̄ craftini curis resecatis: hūc diē ut extremū ordinat: ut extremū aspicit: Omnium rerū suarū
i expedito rationē habēs: nec de prateritis nec de futuris anxio. Sūma hunc & sacra cū de
lectatione uiuere necesse est: impletis uitæ officijs & sarcinulis rite compositis: adhuc inf ho
mines cunctantē & nihil iam præter dei reuocantis imperiū expectantē. O iterū & iterū for
lix: nec scio an foelicio: si dicere posses qd̄ est apud Senecam: Iam paratus nihil cogito: de
die toto cogitare arbitror: aliqn̄ stulte se artasse ad uesperam.

De sapienti usu & doctrina Brixienſis circa eruditionē propriorū
liberorum: Ca. LXVIII.

A

q̄ Vam hoc recte præmissis addiderim: uiderint doctiores: mihi prætermittere quidē
non libuit: Brixienſis uir & morum & sanguinis nobilitate conspicuus dicitur. Ego
enim hominē non noui: sed qd̄ sæpe mihi relatum est teneo. In multa nimirū quæ
sapienter & cum amicis & cum uicinis agit: hunc cum filijs morem seruat: usq; ad quartū
decimū ætatis annū ferulis & uerberib; lasciuientes domat: tenerū ac tractabile ingeniū om
nibus modis ad arbitrium suū fingēs. Postq̄ uero pubertatē attingūt: flagris abiectis: præ
cibus ac monitis ad uirtutem cohortat & rectam uiuēdi uiam sedulo illis obtestans & peri
cula dinumerās quæ obliqs tramitib; gradiētes manēt. Hoc patris officiū dicitāt: filios enī
esse: non seruos cum quibus neruis & catenis agendū. Adijcit & illam facti rationē: Quid
inquit se simul & filiū torquere iuuat: sapientē nemo nisi deus facit. Itaq; dum nihil intelli
gunt: officiū tuū imple: Post admonuisse satis est: De reliquis si quid carcerē uel supplicio
dignū interuenerit: & tibi parce & filio: curamq; hāc omnē supremo artificio cōmitte. Sensi
ego quidem in multis: sed in meipso clarijs frustra natura repugnari. Quanto enī studio
parentes mei egerant: ut patrimonij aucturū ius ciuile p̄dicerem. In quo uiuentib; ijs ali
quātulū processi. Ut autem mihi relictus sum: eo redij unde nunq; animi intentiōe discesse
ram. Valde parētib; cupiebā obsequi: sed natura cogebat: nec dici necesse est qd̄ omēs no
runt q̄ procul hæc me ab illoꝝ opinione raptauerit. Nunc quoniā duo maximi tractatus
unū ingentem librū occupant: Pars primæ uirtutis tertia: quarto mandabit uolumini.

B

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Rerum memo
randarum Liber quartus: In quo de prouidentia tertia parte primæ
uirtutis scilicet prudentiæ tractatur: Incipit.

Tractatus primus est de coniecturis.

De Appio Claudio qui cautissime prospiciendo uidebat Romanorum uir
tutem negocijs ali segnitieq; marcescere: Ca. I.

a B altioribus incipiam. Quid enim populo Romano in terris altius fuit: huius
euentus ab illustrib; uiris multo ante prouisus est. Appius Claudius in omni
sermone negocium Romanorū ocio præferre solitus fertur. At quæ memoria
tam demens est: quæ ocij dulcedinem negociorū curis si facultas securitasq; cū
ocio contingat: non præferendā censeat: Sed in anteriora prospiciens uir cau
tissimus: uidebat id quod exitus approbabat: Romanam uirtutem negocijs ali segnitieq;
marcescere.

De sententia prouidentissima Quinti Metelli dubitantis an uictoria Roma
norum in Carthaginem lætabilior an formidabilior esset: Ca. II.

e Quidem qd̄ hic generali quadam admonitione atq; indefinite censuerat: Quintus
Metellus reb; ipsis applicuit. Bello enī secundo punico: pulso tandē ex Italia Han
nibale ac subacta Cathagine: cunctis gaudio exultantibus: solus in senatu graui ac
circūspecta sententia usus est: Ignorare se asserens an ea uictoria lætabilior an formidabilior
esset reipublicæ. Sicut enī Hānibal alpes ingenti strepitu transgressus cōcussa Italia dormi
tantē populū Romanū excitasset: Ita uerendū ne illo digresso silentio & pacis reditu rursū
obdormiscerēt: Et quos labor ac metus exercuerant: securus torpor opprimeret.

Qualiter Scipio Nasica præuidēs mores Romanorū in pace ruituros: aduer
satus ē sapientissimo Catoni: cēsenti penit; delēdā esse captā Carthaginē: Ca. III.

n Am quid aliud ante oculos habebat ille uir optim; a senatu iudicatus Nasica: ter
tio bello punico: dum a sententia Catonis Censorij: q̄ uir omnium sapientissim; habe

Li. III. Tractatus I. Ca. III. V. VI. VII.

batur: acerrime constanterq; dissensit: Et illo censente inexorabili delenda esse Carthaginam: aduersatus est. Non q; urbem infestissimam parcius odisset: sed q; patriam diligeret: cuius mores prauideret se dicebat: in luxuriam abituros: amoto amulæ urbis stimulo. Atq; utinam eius tunc consiliu ualisset: longioris æui forsitan Romana foelicitas fuisset: Nec hostili urbe ferro flammisq; consumpta: ipsa tam breui post tempe: non armis sed uitis appellentibus corruisset: pace belloq; gloriam inq;nantem: atq; orbem domitum uendicantem luxuria. Et hoc quidē de moderatore terrarū ac principe nationū populo: Nūc quæ de illustribus populis uiris: ab alijs itidem præclaris cōiectoribus præuisa sint referam: A Cæsariibus incipiēs: quibus nihil occurrit hac in urbe sublimius. In hac quoq; tanta rerū altitudine: quia de longinquo cernēti: supremū omnium primū mihi uertex ostendit: ille mihi stilo etiā præferēdus ē.

B

De prudentia Lucij Syllæ regnantis: quā habuit de Iulio Cæsare inope ad huc adolescente: & qualiter Pompeiū admonuit: ut caueret illum puerum male præcinctum: Ca. III.

Iulius Cæsar futurus rerū dñs: ad illud principatū fastigiū: imo uero ad cælum opinionone hominū peruenturus: quippe imperiū oceano famā q; terminet astris (ut Virgilius ait) ipse is inq;: ut mundus agnosceret: nihil non licere fortunæ: inopem atq; sollicitam & inquietam egit adolescentiā. Persequente eum Lucio Sylla: qui tūc euersæ reipublicæ imperitabat: e medio atq; hominū ex oculis fugiens: nec in latebris tutus erat: nisi eas crebro: & (ut ait Suetonius) prope per noctes singulas cōmutaret: seq; ab inq;sitores pecunia redimeret: Importuno morbo quartanæ præter cætera uexatus: Sic cū amico suo ludebat eo tempore fortuna: dum inter sextūdecimū & uigesimalū ætatis annū ageret: Interuentu tandem uirginū uestaliū & clarissimorū uiuorum: qui eum affinitate: & psecutorē suum amicitia contingebāt: uix ueniā consecutus est. Cum enī Sylla preces eorū non admitteret: atq; illi ex aduerso obstinata importunitate precarent: nec facturi finem uiderent: fessus exclamauit: Et uobis hunc Cæsarem habetote: dum noueritis hūc ipsū cuius salutē tanto studio pcuratis: futurū quidem optimatū quorū uos mecum pugnatores fuistis & publicæ salutis euersorē: Nam Cæsari multi insunt Marij. Idem Sylla optimates crebro (sicut Suetonius refert) & noiatim Pompeiū magnū (ut est in Saturnalibus) amicū & familiarem suū: tum cū nihil oino formidabile uideret: admonuit: ut caueret illum puerū male præcinctum: Cæsarem habitu significās. Quid hac prudentia diuini? Quid his coniecturis certius? Puerū studijs liberalibus eruditū: nec diuitijs nec potestate terribilē: sic introspicere ut senectutis etiam euenta prouideas. Quid enī: nōne qd; de optimatibus prædixerat: tum sæpe: tum in campis Thessalicis impletū ē: ubi totus fere Romanæ nobilitatis sanguis effusus turbidos amnes transmisit ad maria: Qd; autē Pompeiū præmonuit: haud quaquā supuacū fuisse: & quidē Thessalicus dies experimēto fuit: & ille præcipue quo ad littus ægyptiū urgente fortuna compulsus est: & modo triūphator gentiū: infandi regis imperio miserabiliter disceptus: inopem regi truncū uoluendū fluctibus: medicatū caput spectandū præbuit uictori.

A

B

De trāsitu a cōiectura Iulij ad cōiecturas aliorū Cæsariū: Ca. V.

At quia Cæsareū nomen attigim: euagandi materiā stilus habet. Tam uahemētes enī aliquot cōiecturas sub hoc noie reperio: ut prope suspicari cogar: nescio quid non prudentiæ tantū sed diuinationis sub illis pectoribus habuisse.

De coniectura Theodori: quam habuit de Tiberio discipulo suo: quem lutum sanguine maceratum uocitabat: Ca. VI.

Taq; de Tiberio imprimis libera coniectura Theodori: eoq; mirabilior: quo & ante concepta apertius expressa est. Hic enī tunc rhetoricæ magister: Tiberiū puerū pspicaciter intuitus: quotiens obiurgare eum uellet: non nisi lutum a sanguine maceratū uocitabat. Satis proprie etiam si post morū suorū experimenta & imperij facinora diceretur. Quibus eum uerbis uel accommodatus uel breuius post annū septuagesimū illi loquens: segnem ac foedam & cruentam hominis naturam: ac præfentes actus effigiare potuisset: q; senis mores ex puerilibus indicijs designauit.

De coniectura Tiberij de Caio Caligula: dicentis illum suo omniumq; exitio uiuere: ac uenenosum & mortiferū mūdo aīal Romæ ali: Ca. VII.

Ge q; euidens ipsius Tiberij de Caio Caligula successore prudentia. Habebat eū

f

supra fidem: non tantū sibi obsequentē: sed suis omnibus nihil indignantē: Oīa etiā aspera & graua æquanimiter tolerantē: usque adeo: ut principat⁹ actibus primæuo obsequio colatis: res in prouerbiū uersa sit: Nullus seruus Caio melior: nullus peior domin⁹: Et tamen interdum dicere solebat: Illum suo & omnīū exitio uiuere & uenenosum & mortiferū mūdo animal Romæ ali. Mirum q̄ eum uiuere diutius passus est. Sed puto sic recens Christi mors & sanguis innocuus exigebat: sic humanū merebat gen⁹: ut scelestū imperiū ferus & inhumanus princeps exciperet. Ipse quidem Tiberius dignus erat talem & prouidere & habere suæ mortis auctorem: Nam de eo minus miror q̄ Galbam quem prauiderat rex potiturū: sub ānis puerilib⁹ nō sustulit: Neq̄ enī dissimulauit causam: q̄ ille tunc puer in extrema demū ætate puenturus esset ad imperiū. Itaq̄ uiuat sane inquit q̄n id ad nos nihil pertinet. Et Casj quidem fructus ex ipsis floribus potuit cōijcere: at Galbæ principat⁹ quibus coniecturis: uel ipse: uel Augustus (simile enī & de ipso scribi uideat) tam lōge prauiderat: Non uacat res miraculo: nisi quia ut id Cæsari⁹ insitum quodāmodo credat: Vespasian⁹ effecit: quem mox attingam: si ordinis nō deserendi gratia: unū prius adiecero.

B

De coniectura Domitij in natiuitate Neronis filij sui: dicētis ex se & Agrippina coniuge sua nihil nisi abhorrendū & publice nociturum potuisse procreari: Ca. VIII.

Omiti⁹ Neronis: mūdo pestilēs & dānosus: pater natū sibi filiū audiēs: congratulātib⁹ amicis: nullo tact⁹ gaudio: Scitote inqt ex me & Agrippina nihil nisi abhorrendū & infaustū ac publice nociturū potuisse procreari. O iscelix: sed uerax uates: Vnde hæc tibi tanta præscientia futuroꝝ: Not⁹ eras tibi tu: nota coniu⁹ execrabilis: q̄s te impetuis implicuit tā mœstis amplexib⁹: Sed debebat hic part⁹ morib⁹ humanis: & princeps imperio Romano: qui Caligulæ nomē ac titulos obscuraret: ac tu genituræ miserabilis pater: sciens mūdo nocuisti: clara profecto hinc illincq̄ cōiecturæ: aderant indicia: quib⁹ tam proprie ad cōmunis filij noticiam penetrares.

De cōiectura Vespasiani circa successionē duorū filiorū suorū in Imperio: Et qualiter Domitiano prædixit: fungos nō esse sibi metuēdos sed gladios: Ca. IX

Vespasian⁹ quidem (ne differā q̄ pollicitus sum) duos filios habēs: q̄ q̄ ne hæreditas iam Cæsares faceret sed fortuna: nec ipse cuiq̄ suorū successisset: tam constanē tamē filiū suū: & q̄ mirabile est: utrūq̄ sibi successurū prauidit: ut multas cōiurationes & insidias perpeffus: tandem in senatu nō dubitaret asserere: frustra se dolis appetit & inani successu: Se enī sublato: aut filios suos imperiū habituros aut neminē. Nec fefellit oraculo similior uox q̄ mortalis hominis cōiectura. Idem Domitianū filiū sup cœnā fungis abstinentē: cunctis audientib⁹ irrisit: fati sui negociū dicens: Nec enī fungos sibi metuēdos esse sed gladios. Tanto ante illi genus suæ mortis denunciāns. Hinc iam ab urbe simul & Cæsari⁹ abeundum est.

Qualiter Iosephus prauidit Vespasianū bellum agentem: post Neronem futurum esse Cæsarem: Ca. X.

Currat aut post Vespasianū Iosephus: uir apud suos clarus: nec obscur⁹ apud nostros: qui ab eodem captus: tempore quo Neronis imperio bellū gerebat iudææ: cum sibi uincula circūdari uidisset: quasi nihil motus breui captiuitate & oīno futuricert⁹: Tu idem (inquit) Vespasiane: quē nūc alterius iussu uinciri facis: cito Impator factus iubebis absolui. Id sane q̄bus cōiecturis prauiderit incertū: nisi quia & nota Neronis impietas: uelocē casum: & spectatū Vespasiani meritū: ascensum polliceri poterat: quo rerū potiente: nihil inhumanū formidandū erat. His forte uir puidus ad salutis ac libertatis spem ratiocinādo peruenerat: ppter q̄ tam intrepide loquebat.

De transitu a Cæsari⁹: qui sua prouidentia tm admiratiōis memoriā meruerūt: ad eos in quib⁹ & prouidentia miratur & consiliū laudatur: Ca. XI.

Vacūq̄ fere de Cæsari⁹ dicta sūt: uacua cōsiliij dixerim: sed plena miraculi. Quid enī pfuit de longinquo uenturos casus prauidisse: nec obuiā esse cū iri posset si modo poterat: Nec erat: ut est apud poetam: Fortuna omnipotēs & ineluctabile fatū. Vt cunct⁹ se res habebat: propter admirationē tantū memoriā meruerūt. In his autem qui sequunt⁹ & prouidentia miror & consiliū laudo: futuris periculis abiectū: q̄ quis & ut plz

Li. III. Tractatus. I. Ca. XII. XIII.

rumq̄ solet: ab imperita multitudine spretum atq̄ calcatum sit: Nihil enim bene suadētū laudibus officit obstrepentiū furor: Multis profuit ad gloriam quæ dicerent: quæ ue consu/lerent contemni: dum clarior prouidentia fides: magnis post laudibus quæ sita est.

De prouido consilio Herenniū qui Romanū exercitum apud Caudinas fur/cas captum inclusumq̄: uel prorsus liberari cum honorificentia: uel ex toto in/terimi consuluit: Ca. XII.

Ontius Sannitū Impator: apud Caudiū ambos cōsules atq̄ omnē exercitū Ro/ manū forte præruptis & angustis locis icluserat. Miserabile spectaculū: tot fortissi/ mos uiros adempta pugna copia & armatos simul & captiuos cernere. Cum in/ teruentus noctis animos ab operibus in curas traduxisset: nec minus laticia uictoribus q̄ inclusis dolor consilium ademisset: Visum est Herenniū uictoris patrem: uirum & ætate & sapientia prouectum consulere: Neq̄ enim pcul aberat. Senex audito rerum statu: consiliū dedit: ut abire pmitterent: Insuper & honorificis uerbis & omni obsequioꝝ genere psequer/ rentur. Qd̄ ubi in consilio castroꝝ: apud feroces animos iuuenū agitari cœpit: nimis molle ac prorsus senile consiliū de tam infestis hostibus & indigna res omnibus uideri. Ptoinde iussus nūcius reuerti: & uirilium respōsum poscere. At ille omnes ad unū occidēdos censuit Romanos. Enī uero tum cūcti: præcipue imperator delirantē iam senio patrem affirmare qui de eadem re tam repugnātia suaderet: Quia tamen fama hoīs ingens erat: placuit rursū exquirere: si qd̄ forte mediū cōsiliū haberet. Tum uero senior stratu sese iussit attolli: & ue/ hiculo impositū: ad castra filij perferri: Cuiꝰ ad aduentū circūfusis omnibus: Nihil inqt̄ no/ ui consilij daturus uenio: sed eorum quæ dedi dicturus rationē. Primū quidem est: Roma/ nos bello clarissimos & optimos mortaliū uiros: grādi & insperato bñficio astrictos ex in/ micitijs ad amicitias attrahere: & uobis ac posteris uestris tam ualida gentis præsidū pro/ mereri. Quonā enī modo unq̄ odisse poterunt aut eos aut sobolē p̄ q̄s se meminerint uir/ tæ ac libertatē redditos: Sed hoc uobis displicet. Secūdū reor uti præsentī fortuna & gentē inimicā extirpare radicitus: Sic enī in longum: non tantū uobis consulitis: sed his q̄ ex uo/ bis etiam nascenē. Tertiū sane qd̄ ex me petitis: consiliū nullū est: Nam quos inqt̄ i mani/ bus habetis: dimittere cōtumeliss affectos: ea demū sentētia est quæ nec hostē tollit nec ami/ cos parat. O sapiētē senē & singula pudentē: Veruntamē cæcus & insolens uictoris ani/ mus: utroq̄ consilio despecto: tertiū qd̄ ille damna uerat amplexus: exercitum ac consules exarmatos: & sub iugum actos relaxauit. Qd̄ cum annūciatū esset Herēnio: ut audiuit eos mœstissimos deiectis frontibus abire: nec amicū nec hostem posse a quoq̄ Romano uerbū extorquere: Heu inquit miseri: q̄ graues minæ sub hoc silentio premunt. Id quoq̄ q̄ uere præuiderit: subsecuta Sannitū strages duce Papyrio Cursore: reimpositūq̄ iugum Pontio legionibus testantur.

A

B

De prouido consilio Hannonis Carthaginensis ut Hannibal ab exercitu ab/ straheretur: & maneret in ciues: & qualis de uictis Romanis per Hannibalem solus Hanno consuluit esse tractandū de pace. Ca. XIII.

T ut duos puidos senes de diuersis climatibꝰ cōiūgam: Hanno Carthaginēsis uir/ apud suos spectata: pudentia: præferuidū Hannibalis ingeniū ab infantia contē/ platus: semper suasit continendū domi sub legibꝰ: docendūq̄ ex æquo cū ciuibus suis uiuere: Abstrahēdū ab exercitibus: ne intempestiuo assuefactus imperio: postq̄ ciuem dedidicisset: tyrannū ageret. Id an salubriter præmoneret: declarauit exitus. Q̄ta enī cum Africa Hispaniaq̄ & Italia ruina: quantoq̄ populorū cū gemitu ac sanguine: imperitandi dulcedinem semel degustatā perpetrare puer ille nisus sit: tam notum est ut cōmemoratiōe non egeat. Nouerat utiq̄ senex hic: alteram eius exilij partē: qd̄ periculi ascribit Aristophā/ nes: de quo dictum est supra. Ideo ut Hannibali: ad summā licet potentiā euecto: obrecta/ re non desierit: & in Italia iam tonantis uictorias ausus sit uerbis extenuare: q̄ uis obstrepē/ te populo: & tristis exitus uaticinari: seu pacis eum amor cogeret: seu patriæ: Nam inuidiā in tanto uiro etsi aduersarij criminenē: ego non suspicor. Deniq̄ post Cannensem cladem: & illud pene nouissimū uulnus imperij Romani: cum Mango tam magnæ foelicitatis nun/ cius in Carthaginensi senatu rem omnem: ut gesta erat exposuisset: & stragis infinitæ mo/ dum quasi numero non posset: coram affusis anulorū aureorum modijs qui Romanis ci/ uibus occisis dempti fuerant metire: cūctis laticia attonitis: Hanno solus in eodem habi/

A

B

f 2

tu persistens: interrogauit: nunquid ob tam grauem casum quisque socioꝝ populi Romani ad Hannibalē transfugisset: Vbi nullum ideo fidem mutasse cognouit: censuit legatos e uestigio mittendos qui pacem a Romanis peterent: in eo rerum statu facilis impetrādam. Quæ sententia parui remissioꝝ animi: multis tum fortassis uisa est: post autem: fero licet: geminis Carthaginensiuꝝ ruinis summæ puidentiæ apparuit.

Qualiter Achitus prædixit ciuibus cauendum esse adolescētem Periclem: eo quod esset in sermone similis Philistrato libertatis publicæ euerfori: Ca. XIII.

A
n Ecilla prætereūda est Achiti senis exclamatio: qui cum primo contionatē adolescētem Periclem audiret: repente Philistrati quem senio grauem iuuenis audierat recordatus: Cauete ait hunc iuuenē ciues. Est enī in loquēdo persimilis Philistrato. Vulgo quidem plausibiliter nihil nisi præsentia cernēti: seni autem & præterita memoranti & futura prouidēti: formidabiliter loquutus est. Quid igitur: Falsum ne præfagit: aut nō recte præuidit: qui ex sermonū similitudine: coniecturā traxit ad similitudinē animorum: Profecto Pericles alter erat Philistratus: nisi quod ad euertendā libertatē ille linguam pariter & dexteram armauerat: huic lingua suffecit. Et nūchi tres senes remaneāt inuicem fabulantes: modo diuersitas linguarū non impediāt: ostentātesque alter alteri: incredulā patriam iuuenū cōsilijs in cineres resolutam: Nos iter inceptū seq̄mur. Postquē uero p præsentia a præteritis in anteriora transgressi sumus: non alienū forte fuerit aliquot species attingere earum rerum per quas ad præsentia secuturi temporis curiositas humana suspirat: quæ uis non ignoꝝ remus puidentiā uiroꝝ diuinationē anicularū esse propriam: Verū quia utriusque studium de futuro est: eatenus similes uident: ut illa rectis tramitibus pcedente: hæc perplexis erret anfractibus. Itaque quo illa peruenit: hæc nititur frustra quidem: nisi dirigente p tenebras fortuna mortalē ignorantia: idque perraro: sicut sapiētissimis uiris uisus & experimēto comperitū est. Quā ob rem iuxta positæ sūt: ut uno uelut obtuitu: uideas quā fugeas: quāue seq̄ris. Id enim est eius de qua iam diu loquimur prudētia. P. placet autem ex oraculis exordiri.

Tractatus secundus est: De oraculis:

Quid sit oraculum secundū Senecam:

Ca. I.

B
o Raculum est: ut a Seneca diffinitur: uoluntas diuina: hoīs ore enunciata. Quæ si sic intelligitur: iam piget incepti: præstat titulum abradere: Nam quis ego sum qui sacros dei nuncios prophetas ueteres attingam stilo: Non ea uis animo: neque id meæ facultatis est opus: Verū quia etsi migraturo similis: saepe impedimenta collegerim: migrare tamen hæcenus non contingit: eoque uisio teoꝝ: ut a secularibus studijs nequeam auelli. Sic intelligi postulo: nō tanquam de infallibilis & omnipotentis dei: sed quasi de demonioꝝ: quos illi deos uocant: respōsis: scripturus sim. Si enim illi dij forent: cur non hæc oracula dicerent: Diffinitio quidem non abhorret: Utque enim mortalis homo cōsueuerat illis spiritibus impleri: & sic uentura prædicere: sed tā multis ambagibus obsita: ut facile internoscas: quæ fallax instigator anhelantis uatis pectus impelleret. Ex hoc genere responsum illud ē Delphici Apollinis: datum Tarquinio supbo: Quæ si apertum & euident fuisse: nequaquam tantam laudem acumen interpretis meruisset. Sed de hoc suo loco dictum est: Hic autem similia quædam ex uaria librorū lectione collegi: quibus lector admonitus gaudeat: & deo gratias agar: quod ex tenebris educit & ad serenā lucis speculum reseruatus est. Nec uereatur aut Iouem aut quemuis alium ex illorū dijs: & quem in hoc præcunctis attollunt Apollinem irridere: præsertim cum Marcus Tullius: uir eius seculæ atque illorum temporū longe doctissimus: in libris suis: libera eum irrisione despiciat: quæ ille suspiceret publicæque cederet infantiæ: Nobis tamen insitum est: & execrari pegrinū mēdacis dei nomen & odisse. Ad hoc autē proderit aliquas eius fallacias agnoscere: quibus humani generis illusor potius quam consultor: famā sibi diuinitatis multa miseroꝝ cæcitas quæsiuerit.

De responso illusorio: quod dedit Appio Claudio quædam diuinatrix dicta Phemenoës: ne minas belli dubitaret possessurus in Eubote cellā: Ca. II.

a Ppius Claudius is qui ciuili bello Pompeianas partes secutus est: de euentu rerum dubius: uicinū castris qui iam tū neglectus obmutuerat: retemptauit Apollinem. Itaque Phemenoës quædam templi uates in antrum compulsā: solitumque exæstuantis furore: fertur in hanc sententiam respondisse: Magnas huius belli minas Romane ne timeas: Nihil enim ad te: quoniam in pace litis Euboicū uelut quidam Eubotæ cellam possides

bis. Quo ille responso uelut in somnis accepto: perplexior discessit inde q̄ uenerat: Sed non multo post apud locum qui Eubotæ cella dicit̄: quo secutus responsi quem putabat sensū se cōtulerat: ante supremū prælum morbo iterijt. Ira subtractus bellis & sepulchro conditus: euboico fidem fecit oraculo.

Qualiter Nero perorator mathematicoꝝ & idolorum: responsis fallacibꝰ frequenter in uita & in morte illusus fuit: Ca. III.

Ero Cæsar portendi sibi mutationē status a mathematicis accepit: Qui in hoc cōcordes: in eo discordabant: quæ nam fortuna imperio deiectū exciperet: His æger delphicum oraculū experiri statuit: Sic enī sibi uisus est abominans: hæsitacionem suam ad diuinū cōsiliū traducturus. Inde sibi responsum est: Annū tertium & septuagesimū caueret. Q̄ cum audisset: homini incōsiderato & uix tricesimū ætatis supergresso rāta securitas inceserat: ut iam nil metuens: & prosperitatē & ætatem sibi integram sponderet: quasi ante prænunciatū tempus ab Apolline: mori nō posset. Eodemqꝰ uanitatis & insolentiæ raptus est: ut preciosissimis quibusdā rebus maritima tempestate deperditis: affirmaret eas ad se uel piscium obsequio reuersuras. Talibus intumuerat erroribꝰ: cum subito ab omnibus destitutus & ad turpissimā cōpulsus est mortem: utiqꝰ cōsiliario dignꝰ Apolline: q̄uis mendaciꝰ parens: ne quid mentitꝰ uideret̄: consuetis ambagibꝰ atqꝰ arte p̄uiderit: q̄ ipse Nero suprema illa nocte audito clamore militari: suū execrante & Galbæ nomen celebrante: sero licet quiterit intelligere: & ad infelicitatis suæ cumulū auctore oraculi uericum opinari. Galba enī successor tertiu & septuagesimū annū tunc agebat.

De duplici oraculo seu responso facto Traiano per Apollinē in templo Heliopolis tam per litteras uacuas clausas sibi missas: q̄ per frustra uitis sectæ in sudario inuolutæ: mortē Traiani i uindemijs proximis secuturā designātis: Ca. IIII.

Pud Heliopolim Assyrioꝝ templū: fuit pplexis ut aiūt numinibꝰ incertū: q̄ & sol ibi coleretur: & Iupiter & Apollo. De hoc quidem incertior fama est: sed hūc quoqꝰ templi eius accolam: ex furore ministroꝝ & ex diuinatione confirmant. Hunc igiꝰ Traianus hortantibꝰ amicis bello Parthico consulendū ratus: Romano more fidem oraculi præteptare uoluit: ne quid forte mortalis fallaciæ fingeretur: sigillatqꝰ litteras transmissit: ad quas sibi petijt responderi. Erat enim mos & de longinquo per epistolam consulēdi: Spiritus ille uaferrimus qui in consignatione imperialiū litterarū forsan interfuerat: temptatum se intelligens: ut humanam irritaret insaniam: nosse se commentū consulentis ostēdit. Oratus enim ad id q̄ in litteris clausum erat respondere: Chartam poposcit: quā cum sacerdotes attulissent: sicut erat claudi iussit & remitti. Illis quidem attonitis: & qd sibi uel lent præstygia dei sui: cum admiratiōe reputantibꝰ: Nec minus admirans impator: oblatā uidit & aperuit: ut qui solus facti conscius foret: & chartam illi signatam quoqꝰ sed uacuā misisset. Itaqꝰ iam satis expertum credens: & de templi religione certissimꝰ: secundis litteris cōsuluit: Effet ne post belli finem Romam reuersurus: Ille autem scripto nihil: titem i partes sectam ac sudario inuolutam remisit principi: Traiani mors proximis uindemijs consecuta: reliquæqꝰ Romam reportata: responsi nubilum discusserunt.

De responso illusorio quod accepit Caius Caligula in templo fortunarū: q̄ caueret a Cassio: a quo fuit postmodum interfectus: Ca. V.

Ed ne Apollo solus impatoribꝰ nostris irriserit: Gaius Caligula uarijs undiqꝰ prodigijs pulsatus: templum fortunarū Anthij cōsuluit: quem locum ueluti natalē sibi omnibus locis atqꝰ secessibus (ut Tranquillus ait) semper prætulerat: Responsum: Caueret a Cassio. Ea re permotꝰ: Cassio longinquo qui p̄consulari imperio tūc Asiā obtinebat: destinauit mortem. Et forte consultor id agebat: sed Caius interim a Chærea: q̄ & ipse licet minus uulgato nomine: Cassius erat: interfectus est.

De respōso quod accepit Vespasianꝰ in mōte Carmeli: quicquid mēte concepisset ac temptasset: successurū foelicit̄: quāuis arduū & laboriosum: Ca. VI.

Espsiano autē sub Nerone rem Hierosolymis gerētī: uicinū Carmeli montis oraculum experiendi desideriu incescit: Vnde in immensum auctus est: accepto responso: quicquid mente concepisset: quicquid temptasset successurum foelicit̄: q̄uis arduum aut laboriosum uideretur: Parūper iste fidelius & paulominꝰ ueraciꝰ. Sed ad Apollinem reuertor.

De oraculo dato Atheniensibus in aduentu Xerxis: Ca. VII.

a T ne clarius inter uicinos locutum putes: sub aduentu Xerxis: territis græcia urbi-
bus: ab Atheniensib⁹ consultus: quo nam modo saluti propria ac filijs p^uideret^r
Respondit: Muris ligneis. Id ambiguū more suo confusumq^{ue} consiliū Themistocles
interpretans: pro muris ligneis naues intellexit. Itaq^{ue} hortate eo: deserta urbs turba ad bel-
landū inhabilis: & preciosissima rerū repostis locis abdita: Ipsi autem armati classe cōscen-
sa: experiri fortunam pelagi decreuere: casus præstitit & Salaminatæ uictoriæ successus: ut
cōsultor uerax haberetur. Qua in re: si non plus illinc Xerxis ignauia: hinc Themistoclis cō-
siliū ac uirtus: q^{uam} Apollinis oraculum effecisset: ægre p^{er}fecto muris ligneis: hostis tam nu-
merosus excipi ualuisse.

De responso dato Lacedæmonijs: Ca. VIII.

p Aulo Lacedæmonijs apertior: quib⁹ eadem tempestate consulentib⁹. aut urbi aut re-
gi eorundem pereundū esse respondit. Atq^{ue} ita contigit. Rex enim Leonides gloriosus
me moriens: patriam reliquit incolumē: quāq^{ue} recte iudicantib⁹: oraculo regis mors: uirtu-
ti regiæ: salus urbis ascribēda sit.

Qualiter in consilio obscurus: in adulando uero clarus fuerit idem
Apollo: & de laude Socratis: Ca. IX.

A **q** Vid q^{uod} in consilio anceps & obscurus: in adulando clarus & simplex reperit^r. Quid
causæ putem interuenisse: nisi ut illic remediū occultaret: hic superbiam & inanem
iaculantiam mortaliū pectoribus ingereret. Vtrobic^{ue} fallendi p^{ro}positū utilia tegere:
damnosa reuelare: Socratem omniū qui uiuerent esse sapientissimū respondit. Nullum hic
inuolucrū: aperte locut⁹ est: Nec puto falsum dixit. Sed quorsum his laudandi blanditijs
pergeret: non uideo nisi ut hominē doctissimū: & cuius moleste sapiētia ferebat: astimatio-
B ne sui ipsius tumidum: & uelut diuino iudicio prælatum insanire compelleret. Harū forte
blanditiarū fidem sibi reddebat Socrates: cum Xenophonti discipulo (sc^{ilicet} m Platone) m
præclarissimo interroganti: Nūquid suaderet Epicurū sequi: Postq^{ue} sententiā suam expli-
cuit: hoc in fine responsum dedit: Et nostrū quidem inquit humanū est consiliū: sed rebus
obscuris & incertis: ad Apollinem censeo referendū: ad quem etiā de maiorib⁹ rebus Ather-
nenses publicæ semper retulerunt. At quāto tu Socrates melior: quātoq^{ue} consilij sanioris:
q^{uam} is ad quem discipulum remittebas: nisi in hoc uno q^{uod} ille tibi optimus & consultissim⁹
uideretur. Sed: redeo ad Apollinem:

De simili adulatione ad Lycurgū: deq^{ue} uero responso Gygi regis
Lydorum dato: Ca. X.

A **l** Ycurgo Delphicū consulenti: Ignorare se ait: eum ne dijs an hominib⁹ aggregaret:
Immo uero non ignorabas perfide: cui loquebaris hominē esse nō deum: tibi tamē
& omnibus tui similibus dijs longe præferēdū: Sed quid aliud hac simulata igno-
rantia uoluisti: nisi ut egregium uirum: & inter homines præcellentem: ridiculum semideū
opinione sua faceres: & immēsis laudib⁹ inflatum: ex eo q^{uod} fuerat: magno ut sibi uideba-
ris teste conuelleres: eumq^{ue} qui ad te homo certus ac modestus uenerat: remittens imode-
stum: atq^{ue} inter diuinitatis ac humanitatis uestigia titubantē: Vnū mihi ueterator hic ui-
detur respondisse fideliter: nisi talium moris esset: aliquid interdum ueri dicere: quo liber⁹
B in reliquis mentianē: Siquidem cū Gyges ille Platonicus: pessimū nefas: de pastore rex Ly-
dorum: & insuetis fortunæ fauoribus sese efferēt: oracula Delphis exquireret: nū quisq^{ue} in-
ter homines se beatiore foret: Vox ab antris reddita: Agladium Sophidiū inopem quendā
ac rusticū seniculum in sinibus Arcadiæ latitantē: cæterū cupidinib⁹ ac terroribus liberum
& exiguo rure: regum diuitias exæquantē foeliciorem diffiniuit. Mec imerito: Nō enim exte-
rius sed introrsus: & in ipso animo uera foelicitas sita est. Huic aperte uerum respondit (ut
dixi) quo liberius illuderet multis. Illusit autem ne longius eam: in eodē regno alteri: quē
multo minus circūueniri par fuerat.

De responso illusorio quod accepit Cræsus rex Lydorū: Ca. XI.

c Ræsus opulentissimus Lydorum rex: bellum moturus in Persas: tali responso ferē il-
lusus. Cræsus Halym penetrans: magnā peruertet opum uim. Amphibologice pror-
sus ac fallaciter. Nam ut ait Cicero: hostium uim se peruersurū putauit: peruertit autem su-
am uim. Vtri eorum accidisset: uerum oraculum fuisse.

De simili responso quod accepit Pyrrhus rex Epirotarum: Et de responso Crassi: Ca. XII.

n Ihilo purius actum esse: traditum est cum Pyrrho: qui bellum Romanis illaturus: dum Delphos consulit: hoc responsum: ut ait Ennius: accepit. Aio te Aeacida Romanos uincere posse: demens Pyrrhus si non intelligeret utra partium uicisset: uerificatum oraculum uideri. Sic uersutus artifex texuerat: sic in omnes casus profugium ueritatis occupauerat. Hoc inquam adeo manifestam fallaciam praefert: ut quicquid: sicut Ennius idem ait: semper fuerit stolidum genus Aeacidarum: tamen: ut dixi: perpedi absque difficultate potuerat. Illud obsecrari quod Crassum decepit: quod uel Chrysippum potuisset fallere. Sic enim apud Ciceronem scriptum est: Cui tamen ad postremum tota res comenticia uidetur: & hoc a poeta fictum suspicatur: Illud ab historico. Rationes affert. Primum enim latine Apollinem nuncquam locutum fuisse. Denique Pyrrhi temporibus iam uersificari desisse. Et hoc ultimum (ut eo libro permulta) irrifue dictum arbitror: Tamen utcumque: non multum his rationibus moueor: quoniam & in latinam linguam transferri: & in carmine inferri potuit ambiguitas oraculi: graecis & solutis primum uerbis adita: Nam si ad linguam respicio: quaecumque oraculis dicta sunt: latine quidem apud nostros: de graeco fonte descendunt: graece uel ab Apolline prolata: uel ab illis memoriae mandata: nec linguarum uarietas obfuit ueritati. Tertia igitur me Ciceronis ratio uiolentia impellit: Ait enim: hoc Pyrrho responsum inauditum graecis. Itaque satis credi potest: hoc ab Ennio: suo quodam iure factum esse. De Herodoto autem quem Cicero ipse patrem historiae uocat: quod superioris oraculi fictor extiterit: non tam facile crediderim. In dubio igitur uisum est: & utrumque attingere: & Ciceronianam de hac re non praeterire sententiam.

A

B

De responso deceptorio quod accepit Philippus rex Macedonum: Ca. XIII.

q Vero illud anceps & inopinabile: quod Philippus Macedo ex eodem Adyto accepit: ut imminens sibi scilicet a quadriga periculum praerideret. Quo audito rex anxius: dissoluit currus per omnem Macedoniam imperauit: quin & oppidum Boetiae cui quadriga nomen erat: ut fatalem sibi perpetuo declinauit: Vel ut quidam ferunt: iussit euertere. Frustra tamen: Alio namque minax oraculum spectabat: Capulus gladij quo eum Pausania transsodit: quadrigae celaturam dicitur habuisse: Hoc quidem est: curas atque animi tormentum credulis mortalibus ingerere: cautelam remediumque praeripere. Itaque Tullius eleganter illudit: Nec enim obscura tantum sed mendax admonitio: quasi rex capulo: & non cuspede moriturus sit: Hic sane nullum responsi colorem: nullum ueritatis uestigium: aut uiuentis aut moriens intellexit.

De responso simili dato Alexandro Epirotarum regi: Ca. XIII.

h Vius autem generis: & uxoris Olympiadis germanus Alexander: Cui Iupiter illi in ihilo fidelior aut certior Apolline respondit: urbem Pandosiam amnemque Acherusiam uitaret. Eo cupidius ex Epiro descendens: ubi urbem ac amnem praenunciatum esse nouerat: in Italiam uenit: ibi pugnans cum Brucis ac Lucanis: iuxta urbem & flumen Acheronta: bello uictus & interfectus est. Itaque sero fatalibus uerbis auditis corruens: agnouit frustra se patriam reliquisse. Potuit hic uir placatior mori Ioui suo quam Philippus Apollini.

De responso Cleophanti dato: Itemque de eorum redargutione qui eiusmodi oraculis credunt: Ca. XV.

h Is autem furis agebatur insensata mortalitas: fidens consultoribus infestis: Senatui sibi e media inimicorum urbe delegerat. Nondum tempus erat ex tam profundis tenebris emergendi: Persequebatur humanum genus diuina ultio: & sic meritum premebat: ut si dici fas est: suppositionibus humanis caelestis patientia faueret. Quid enim fuisse aliud reor (si modo est uerum quod clarissimi auctores tradidere) Cleophantem ut ipsi narrant sophistam ineptum ac mordacem: ut ego arbitror philosophum & prudentem: sed ut fere accidit parum laeti successus hominem: irridedi animo consuluisse Apollinem Delphicum: an esset haecenus equum reperturus: cum uero nec equum quaereret: nec haecenus habuisset: responsumque reperturum quidem equum: sed ex eodem casurum: & praecipitio moriturum: Cleophantem uero iure optimo deridentem quae audierat: dum redijt: casu quodam habuisse obuium Attalum regem sibi insensum: atque eo mandate deiectum de praerupto saxi cuiusdam uer-

A

B tice: cui equi nomē agricolæ forsan & pastores indiderant expirasse: & laeso (ut aiūt) deo iusta supplicia pepēdisse (ut mihi magis uidetur) iniquæ forti tributum inexpiabile p̄soluisse: Quis autem miretur uulgus indoctum obstupefactū huius euentu: cōpisse Apollinem nō modo ut ueridicū: sed uelut acrem quoq; suarū offensarū uindicem: plus etiam solito uenerari ac metueret: Sed quæso te Valeri Maxime: uosq; qui secū & cum Apolline sentitis: si tā grauitatē & tam cito ultus est Apollo temptatoris huius iniuriā: quid fecit Marco Tullio: nō temptanti: sed apertissime contrēnti: neq; id uerbo uolatili: sed æternū pemansuris libris: Neq; id semel modo sed millies: & quotiens in hæc uerba reuoluē: usq; adeo: ut non atate sua tantū: sed & diu ante cessasse Delphis oracula: & nihil illo specu mutoq; terræ hiatu: dicat inueniri posse contempti: opineturq; nec primis sæculis illic fuisse: nisi fortuitæ raræq; ueritatis habitaculū: quādo & eos qui euasiūculas quærūt: dicētes uim loci eius euauisse tractu tempis: sic irridet: ut dicat eos nō aduertere qd̄ de ui diuina agit: quæ si est: utiq; æterna est: sed p̄inde loqui quasi de uino aut salsamēto: quæ uim suam sumūt temporanea potestate & paulatim euanescūt: Itaq; hæc dicētes: philosophos sup̄stitiosos & pene phanaticos appellat: qui excusationes friuolas ineptijs suis malūt exquirere: euauisse fingentes: q̄ ueritatē ingenue confiteri: & errorem suū uel sero recognoscere: quo diutissime circumuenti sunt super huiusmodi oraculis: partim falsis (ut ipsis Tullij uerbis utar) partim casu ueris: ut fit in omni oratione sapissime: partim flexiloq; & obscuris: ut interpres egeat interprete & fors ipsa ad sortem referēda sit. Hæc de Apolline Marcus Tullius. Legeras tu q̄dem Valeri ista: & p̄culdubio noueras: ut qui ex Tulliantis libris magnā cōflasti operis tui partem: quo te ac sæculū tuū magis admiror: quo nam modo uanitas hæc tantū fidei apud doctissimos uestros inuenit: præsertim postq̄ innotuerat eam tam libere ac tam graui: ab illo latinarū litterarū parente contēni: Nec adduci possum ut credā: non id te atq; alios doctos homines sensisse. Illud poti⁹ rear: sicut stellas quas cœlo appositas: & cœlestis fugæ moderatrices ferunt: q̄uis ad orientē moueant: firmamētī tamen impetus in diuersum rapit: sic uos licet motu p̄prio ad ueritatē p̄nos: populorū tamē errorib⁹ uiolentē in nō contrarium deuolutos. Nisi forte nūc etiā opinari libet: Apollinē nostrū nō segnius in Cicerone iniurias ultum suas: uosq; in opinione confirmat: indignū & crudele suppliciiū tanti uiri: cui utinā nō magis uel Romanū odiū q̄ Delphicū: uel Philippicarū q̄ diuinationis liber: uel in Cæsarem & Antoniū: q̄ Apollinē dicta nocuissent. Et de oraculo satis dixisse mihi uideor.

Tractat⁹ Tertio de naturali diuinatione: quæ maxime somnijs cōstare credūt.

De Sibyllis & earum oraculis: quæ quadam diuinitatis familiaritate ad intimū ueri fontem propius accedere uidentur. Ca. I.

A Roximū a dijs (ut ipsi uocāt) immortalib⁹ tenere locū putabant mortales homines: aut diuinit⁹ aut humanit⁹: idq; seu naturalit̄ seu artificio quodā futurorū præcij: Quippe q̄bus in hac hominū cæcitate: discutiēs umbrā corpoream: & obiectā uenturi nubē penetrās: inest diuinatione magnifica quādā res & salutaris: si modo est ulla: sicut de hac tota re locut⁹ Cicero præfat. In hoc aut̄ genere Sibyllis nō indigne prim⁹ gradus dabit: q̄ quādā diuinitatis familiaritate ad intimū ueri fontem p̄pius uideant accedere. Et has q̄dem plurimas fuisse nouim⁹: quarum nōnulli scriptores & etatē & patriā & actus & noīa collegerunt. Qd̄ nobis hoc loco p̄sequi longū nimis: & curiosum magis q̄ necessariū uideē. Sed qm̄ de naturali diuinatione institutus nobis erat sermo: quæ & furore: hoc est oraculis a furēte redditis & somnijs constare credatur: dicto de Apollinis: aliqd̄ de Sibyllinis oraculis dicendū occurrebat prius q̄ ad somnia uenirem⁹: Ac nescio an hæc quoq; adhuc fides & auctoritas uigent: illis quoq; iam pridem error explosus est: meruerūt anteponi. Sed uetustatis ordinē secut⁹ sum: Ex cūctis q̄dem Sibyllis: & hoc attigisse satis sit: Quattuor celebrant̄ Delphica: Erythraea: Cumana: Tyburtina. Primā ante tempus heroicū: in ipso Apollinis tēplo uaticinantē memorāt: multos ex eius uersib⁹ Homerū poetam operib⁹ suis interseruisse. Secundā nomine Eriphylē: & Lacenos maris iperū amissuros: diu ante cecinisse: & p̄iturā Troiam: & Meoniū uatem: qui multis post sæculis natus est mendacia scripturū. Extat libellus quē sibi attribuerūt: in quo (si modo suus est) Troianorū & græcorū exitus: ac Romanæ urbis & imperij originem & labores & successus uarios: Inter hæc aduentū dei in terras: multa q̄ religionis nostræ clarissima: multa quoq; de errorib⁹ externis & iternis: deniq; alienigenarū ac

nostris euentibus: non modo usq; ad hanc aetate: sed usq; ad finem saeculi pphetavit. Tertia noie Amalthea: cuius locum nuper prope Cumas Campaniae uidimus: Romanos ex cunctis mortali-
 bus delegisse traditur: quibus uentura praediceret. Indignata suum cunctis seruire furorē: ut
 eleganter ait quidam. Quin & libros aedidisse: in quibus Romanorum fata remediaq; conscri-
 pserit: qui Sibyllini dicuntur: & quorum omnis Romana historia plena est. Nota res est antiq; annalibus
 & nouis testatissima: Annum peregrinam & nulli cognitam adisse Tanquium superbum:
 ac nouem libros attulisse: dicentē eos diuina esse oracula & uenales fore. Regem uero pcon-
 tatū de precio: cum grande quiddam audiuisset: irrisisse. Annum tribus libris accensum coram
 igniculo perustis: quaesiuisse uellet ne sex alios eo precio compare qd primū omnibus statue-
 rat. Eni uero tum Tanquium delirantē senio foeminam pculdubio credidisse ac derisisse pfu-
 sius: Iam tribus alijs in eandem flammam coniectis: tres qui soli superant porrexisse regi: mi-
 tiusq; iam & in modum consulētis: ut hos eodem precio emeret hortata est. Regem muliebri fi-
 ducia attonitū: libros quo suadebat precio compasse: ueditricem ilico euandisse: nec usq; ui-
 sam aut repertam: libros in sacrum repositos: consuli & pro oraculis haberi multis consue-
 tum saeculis: donec incenso tandem Capitolio perierunt. Quartam uero noie Albunam omnium
 nouissimam Sibyllam: temporibus Angusti Caesaris fuisse: atq; illi successibus licet & eximio fa-
 uore hominum elatum: diuinos tamē honores quos ei populus Romanus obtulerat reuentem
 in proposito sobrio ac modesto confirmasse: Ad ductoq; per noctem in Tarpeium collem: & ostē-
 sa in caelo uirgine: sydere in infantem uulnibus amplexum: unum deum docuisse fama est. Extare huius
 uisionis argumentum in terris: aram caeli: & in eodem & ipso loco quem dum caelum suspicit uesti-
 gis presserit: admirans templum puerperae dedicatum uirgini. Ceterum de alijs sex Sibyllis pra-
 cipitare sententiam non est meum: Scio enim quia deo nec impossibile quicquam: nec difficile: licuisse
 secretum suum credere cui libuit. Video harum uatum responsis & oraculis ab orbe toto: sed
 ab urbe singulariter: & ab illo sapiente: tum populo ac senatu tantum fidei tributum: ut per decem
 siue etiam quodecim uiros celebri apud eos sanctitate ac fide conspicuos: in dubijs casibus
 reipublicae ex Sibyllinis libris: uelut e caelo suae salutis consilia quaerent. Possem & hic ut
 in oraculis Apollinis: aliquam iniquissimorum spirituum fallaciam suspicari: ni uiderem doctores nos-
 tros diuino spiritu afflatos: Sybillis credere: & praesertim Erithrae: multa quae de Christo
 praedixisse creditur: suscipientes alacriter & ad diuinitatis testimonium pferentes. Denique usq;
 adeo haesitantes: ut ex eis quidam praescientiae huiusmodi rationem afferat: quod scilicet Sibyl-
 larum insigne uirginitas est (ut eorum uerbis utar) & uirginitatis precium diuinationis: Aeo-
 lyco enim sermone Sibylla: σιωβροῦλῆ: dicitur: id est dei consilium: quod sola scribitur nos-
 se uirginitas. Audio tamē Ciceronem ex diuerso: diuinationis hoc genus paulo reuerentius
 quam ceteri resellente: cum quatenus quidem ex uerbis eius colligo: Iulio Caesare rerum potē-
 ente contigerat: ut Sibyllinis libris ex more aditis: responderet in hanc sententiam: Quae uere regem
 haberet: Regem quoque eum appelladum si salui esse uellet. Regium autem nomen apud alias gentes ue-
 nerabile: apud Romanos odiosum & importabile semper fuisse nouimus. Itaque Cicero con-
 silium illud abominatur ac respuit: humanamque fraudem modis omnibus subesse non dubitat.
 Ambages enim huiusmodi quae indefinite prolatae: possent ad quolibet hominem ac rem: &
 ad omne tempus applicari: non ab illa quae librorum auctrix dicitur furere: sed ab aliquo ac
 uersuto compositas uideri. Alia deinceps ex eisdem libris elicit iudicia: diligentem & artificiose
 mentientis scriptoris potius quam insani. Ad postremum tamen si Sibyllam damnare non aude-
 at: libros tamen eius non facile legendos: nec iniussu senatus ad eundem censet. Et de his qui-
 dem haecenus.

C
D
E

Quid de somnijs Marcus Tullius Cicero senserit: Ca. II.

Omniarum causas scrutentur alij: nos hoc libro (quod saepe iam diximus) rerum
 exempla conquirimus. Sed praefari libet Marcum Tullium aduersus hanc quoque
 uanitatem & eorum amentiam qui somnijs fidem habent acriter disputasse. Quae
 disputatio (nisi fallor) si ne dicam mihi: sed cuius homini retexenda sit: aut illius uesti-
 gis instendum: idemque narrationis ordo seruandus erit: aut profecto aliquid uel de sen-
 tentiarum grauitate: uel de uerborum elegancia remittendum. Quis enim quaso nisi
 impudentissimus: sperare audeat illum diuinum atque aureum orationis fontem: non se
 si diuerterit turbaturum: aut parem: uel claritatem uel suauitatem procul a scatebra-
 rum suarum praemordijs reperturum? Verecundius quidem foret ac tutius: ipsam

A

Tullianam disputationem aut omittere aut non aliter quā Tullianis uerbis exprimere. Sed nec prætermittre uisum est: rem etsi non lectori: mihi certe necessariam præbatamque: nec rursus totam disputationis seriem ad contextū resoluerē. Ne sim longior quā oportet: medium elegi: summā rei colligens: quæ talis est: Non decere philosophū aut prudentem hominem septis atque anilibus supstititioibus aurē inclinare: sed ridiculū opinari: quod uigilantes nec præsentia intelligere nec præteritiorum meminisse queant: eos cum obdormierit etiā uetura prænoscere: Quasi amicitior familiariorque sopitis atque stertentibus: quod uigili animo apertisque oculis meditantibus sit deus. Qui si auctor somniorum esset: futurūque aliquid denūciare hominibus uellet: uel aperte uel aliqua quæ intelligi posset inspiratione consulere: Cum omnium qui sub cælo sunt mortalium (nemo enim non somniat) ne dum lectulos: sed ægrotantium quoque grabatulos circumire & insuffrere innumerabiles ambagum species: neque cum experrecti fuerint memoriā habituris. Deinde si dormientibus tantum consuli uellet: clariora saltem statuisset somnia: non atra & confusa: quæ dormientes expauescant: & uigilantes ad interpretem diluculo referre soleant: His accedit: quod cum deus nullius falsi auctor sit: uera esse omnia quæ in somniis cernimus necesse esse. Quæ cum ita sint: illud potius philosopho dignū arbitratu Cicerone: æstimare uisa hæc: quibus sopor hominū abundat naturaliter euenire: sine ulla significatione rerum futurarū: Animū enim agitante propria natura a motu nunquam posse requiescere. Eni uero cum languida & somnolenta mole corporis: nec membris: nec sensu uti possit officio: dum per seipsum ad aliquid agendum uidentūque cæcus rapitur: incidere in imagines ambiguas rerum uariarū: Idque ex reliquijs in hærentibus earum rerum quas uigilans egerit aut cogitauerit prouenire. Cuius rei testem facit Aristotelem: Earumque perturbatio ne miras infidum & inenodabiles occurrere somniorum formas. E quibus si quædam falsæ: quædam ueræ sunt: scire cupit ille uir doctissimus: qua nam internoscantur nota: Siue ea nulla est: cur incassum interpretes fatigemur: Quin & si ulla est: ad hunc terminū uiam illā his nugatoribus censet incognitam: præsertim cum explorare res abditas: & ea quæ in somniis hominibus diuinitus portendunt (quod hi hominūculi profiteri non dubitant) profundissimi ingenij perfectæque doctrinæ sit: Hos autem uideamus primū ex leuissimo (ut ipse ait) & indocillissimo genere consistere: deinde non ex ulla somniorum uideamur: sed ex proprio acumine iudicare: Ideoque inter se uarios atque discordes. Ad quod probandū quædam afferit: de quibus inferius dicemus. Ita quis diuinationem concederet: quæ negat: diuinū tamen nullum contenderet. Scio quidem de hac re alios aliter sentire: nec sum nescius quātū gloriæ puer hebræus ex somniorum interpretatione percepit: sed illic non ars humana sed cælestis reuelatio. Hæc tadem de somniis utcumque meis uerbis explicita: non tam mea quā Ciceronis intentio est. Etsi enim Academico more disputans: nihil pertinaciter affirmet: quo minus liberū relinquat & integrū auditorē: quia cum ut ipse alio quodam loco de Socrate & Platone loquens ait: uixisse secum mihi uideor ex loquendi usu: de opinione eius non aliter certus sum: quod si quæ legi ex ore narratis accepissem. Quo magis miror ita quosdam de somniis scripsisse: uelut indubitata traderent historiam: cum ipsum de cuius fontibus hauriebant cernerent hæc eadem dum recitat contententem: Velle mihi uidentur supstitutiones hominū augere. Sic enim somnia renarrant quæ casus aliquis uera fecit: quasi nihil frustra somniari persuadere cupiant rudibus ingenijs: quæ in illas primū litteras fors impegit. Ita apud credulum uulgus auctoritas interpretū ingens erit: neglectisque rebus omnibus: satis negocij cuique suo somno afferet: aliquāto potest tibi tribuet sollicitudinis quæ quietis. Quāto satius fuerat docere ut de mille unū non accidit: cui uel tenuis sit cum ueritate cognatio. Totus autem noctibus dormientes: ac sæpe meridianes: quid mirum si nonnunquam uero quædam proxima uidemus: Horum aliqua iam hinc scribere aggrediar. Falsa enim quis caperet liber: Et hæc quoque sic legi uolo: ut agnoscat potius fortunæ uis: quæ quæ fides somniis habeatur.

De somnio Tarquinij superbi:

Ca. III.

T ut a uetustissimis incipiam: scribit Aetius in Bruto Tarquinium superbum huiusmodi somnium uidisse. Pastorem ad se uenire: arietes geminos agerem: seque cum ex his alterum immolasset: aspexisse superstitem irruentem obnixis cornibus: se autem repentino impetu grauius prostratum: atque humi resupinū: dum cælum suspicit: animaduertisse solis orbem nouū & insuetum iter agere. Quod cum ad interpretes retulisset: monitū regem ait: cauendū ne quæ ipse rudem ut pecus & monstrū putaret: Ille eū latenti prudentia

Li. III. Tractatus. III. Ca. III. III. V. VI. VII.

armatus regno pelleret. Solis autem ostentum: cōmutationē stat^o populo significare. Atq non aliter euenit: Brutus cuius germanū rex oppresserat: & cuius ingeniū ludibrio erat: ille regem nomenq̄ regium expulit. Romana res mutata: unius in locum perpetui regis: duos annuos magistratus habere cœpit.

De somniō Publij Decij: Ca. III.

Uir Romani quondam iniquis locis a Sannitib^o circumclusi grauiter urgerentur: Publius Detius tunc tribunus militū: uisus sibi est in somnijs inter densissimos currens occumbere: multa morēs gloria. Quo somnio uir fortissim^o & gloriæ sitientissimus: non tam territus q̄ ad pmissi exitus cupiditatē animatus: nullū periculi gen^o declinare cœperat: & ab amicis ut cautius pugnaret admonit^o: somniū ac propositū suū illis exposuit. Tūc tñ præ opinionē illæsus: saluū exercitum e faucib^o hostiū eduxit. Verum post triennio interiecto: fera fides somnio quæsitā est. Bello siquidem latino consul ipse p̄ publica deuouit: & in medias inimicorū acies inuectus: tanta gloria oppetiit: ut natum ad simile mortis hæreditariæ desiderū excitaret. Hæc ad hūc proprie modum & in annalib^o Romæ scripta & apud Tullium relata sunt. Alij aliter sed illustriorib^o deferendū est.

De somniō ruricolæ Romani: Ca. III.

Dem & in eo qd̄ sequitur dicendū: qd̄ apud alios uariē: apud Ciceronē in hæc sententiam refertur. Dum ludos Ioui bello latino facerēt: primū quidem subito ad arma concursum: & urbs omnis cōmota est: Deinde dum interruptos ludos reintegrarent: in ipso apparatu: seruus quidam in ora populi: uirgis cæsus furcamq̄ circumferēs ad supplicium actus. Post autem ruricolæ Romano per quietem adesse quidam uisus: qui ludorū præsidem sibi displicuisse narraret: eamq̄ rem senatu notam facere præciperet. Timuit in expertus agrestis Capitoliū pulsare: dormienti rursū imago eadem obuersata consulelere uisa est: ne se in suam perniciem segnicie impelleret. Nec ideo ille securior factus est: Cū cæstanti filius morte subtrahit: & imagine iterum minatus imperāte: ipse in super membris debilitatur ac contrahit. Sedenī cum coactus rem omnem ut acciderat amicis exposuit: eorum arbitrio lectica in curiam uectus: cum tandē rei seriem patribus explicasset: domū incolumis suis pedibus redijt: somnioq̄ senatui approbato: ludi ex integro institui sūt. Ego autem plane uideo qualiter semel & sapius per quietem occurrere queat uel Iouis uel alterius cuiuslibet imago: at quo nam ille modo corporeas uires auferre possit aut reddere: nō fatis intelligo: Ausim tamē uel somnio nō credere: quāq̄ hoc Fabius: hoc Aulus Gellius: hoc Cælius: deniq̄ hoc omēs historici (ut apud Ciceronē) asserunt: cum uideam nec ipsū ad credendū facilem: uel illud meminisse: nequaquā impossibile: & amissionē & recuperationem uiriū: & filij mortem: & quæcūq̄ talia in somnijs seu uisi seu dilati seu postea in senatu expositi tempore incidisse. Quid enim phibet quocūq̄ tempore fieri: qd̄ omni tempore fieri potest: Noua tamen res fateor euentuq̄ mirabilis: & ad fallendū efficax.

De somniō Caij Gracchi: Ca. V.

Eq̄ enim id prætereundū qd̄ in eadē historia scriptū est. Caius Gracchus quæstura candidat^o: uidere per somniū Tiberiū Gracchū germanū suum: qui pridem gladio perierat uisus est: & audire dicentem: quātumlibet differret ac traheret: idem illi tandem qd̄ sibi præparatū mortis genus. Hoc ex ipso Gaio Graccho prius q̄ tribunatū præbis in quo perijt consequentē se audisse: & multis renarrasse: ipse scriptor historiae Cælius testatur.

De somniō diui Iulij Cæsaris: Ca. VI.

Vnc in augustos ingrediamur thalamos: & quid in stratis aureis somnie exploremus. Diuus Iulius Cæsar adhuc Romanus eques: uisus erat per quietem cum matre misceri. Nihil est equidem qd̄ non & possit & soleat somniantibus occurrere: & quæ nunq̄ cogitarūt: & quæ cogitatu horrida: & quæ secūdū rerum naturam impossibilia inauditaq̄ sunt: uidēt. Ipse tam foedo somnio grauiter turbatus: rem ad interpretes retulit. Illi eū spe nō modica repleuerūt: pmissum orbis imperiū asserētes: qm̄ mater cui icubuisset terra esset: cōmunis ei^o & cūctorū genitrix. Nō dubito multos iam idem somniasse: non eodē successu. Ceterq̄ ut ea uera interpretata uiderent: singularis uiri y^o & fortuna præstitit.

De alio somniō eiusdem: Ca. VII.

Ec segnior mortis q̄ imperij prænūci^o sibi somn^o accidit. Nocte qd̄ quā dies uitæ nouissim^o insecut^o est: uidit se a terris ablatū supra nubes uolitare: & in dū dexterā

A
B

cum Ioue coniungere. Qd̄ quis ad coniectorē relatum non legamus: tamen ut res docuit: & instans a rebus humanis digressus: & relatio eius inter deos significari potuit.

De somnio Calphurniæ uxoris Iulij Cæsaris: Ca. VIII.

A Liquāto tamen clarius Calphurniæ uxoris somniū: Quæ eadem illa nocte cædis
 a præua: tectum palatij collapsum: uirumq̄ in gremio transfixū suo uidit in som-
 nijs. Qd̄ cum Cæsari narraſset: multis cum precibus ac lachrymis obtestans ne lu-
 ce proxima in Capitoliū ascenderet. Ipse collatis somnijs simul: & aduersa tentus ualitudi-
 ne: parumper hæſitauit: utrum pergeret an se domi contineret: his quæ nūc agere destina-
 uerat in tempus aliud dilatis: atq̄ ita substitit donec ille trux & inhuman⁹ proditor: q̄ sub
 B eo tam gloriosam militiam & tot amplissimos honores gesserat: frequentem senatū adesse:
 & expectare ait: & ut moras rūperet egit. Tum siue insita urbanitate uictus: ne tot illustriū
 uirorum expectatiōnē frustraretur: siue ut Valerio placet: ne fœminea uisione territus uide-
 retur: siue ut ego arbitror: quia fatalis eum reposebat dies: uentumq̄ erat ad terminū quē
 præterire non licebat: paruit: & circiter q̄ntam diei horam: eo profectus unde non redijt.

De somnio Artorij medici diui Augusti Cæsaris: Ca. IX.

A Oc forsan exemplo monitus diuus Augustus: huius cædis magnificus uindex: ne
 h quaq̄ contemptor somniorū fuit: eaq̄ sibi quodam tempore salutaris obseruatio
 fuisse legitur. Dum enim interfectores patris iusto stimulante odio prosequi: for-
 tuna quæ Theſſalicam aream uentilandis ciuilibus bellis egerat in campis Philippicis: ad
 huc pene Romano sanguine fumantibus: Romanos iterum cōtraxit exercit⁹. Instabat au-
 tem pugnæ dies: cui Augustus graui tardatus morbo: nullatenus interfuturus uidebat. No-
 cte igitur cui prælium successit: Artorio medico dormienti: Mineruæ effigies obuersata est:
 B iubens ne ærotum suū ob infirmitatē pateretur prælio abesse. Qd̄ ut agnouit Cæsar: ani-
 mi uiribus fragile corpus adiuuans: lecticæ seſe impositū educi aduersus hostem impauit.
 Initoq̄ certamine: dum mirabili constantia & morbi simul & armorū profert impetum: ter-
 tium utroq̄ maius periculū euasit. Eodem enī tempore quo acies confligebāt: Brutus i ca-
 stris remansisse illum ratus: in tentoriū eius irrupit: cubiculūq̄ in quo iacere putabat innu-
 meris gladijs cupide laniatū atq̄ disceptū est. Sapiens igitur uel in somnio Minerua dixerit
 quisp̄piam: quæ ægri curam non sibi sed medico cōmisit: & apparenti morbo intentū ab-
 ditæ pestis admonuit. Quo consilio succursus est: ne ad supremā fortunā fastigiū uentur⁹
 adolescens: primis gradibus excideret: quem inter homines descensura diuinitas: terrarum
 tunc futurū præsidem præuiderat ab æterno: & lege sanxerat inuiolabili.

De somnijs patris & matris diui Augusti: quibus secutura eius præ-
 signata est celsitudo: Ca. X.

i Vre igitur magnus & incōparabilis uir clarus Augustus: sub quo deū cali nec na-
 ſci puduit nec describi. Cui⁹ futurā magnitudinē genitrix: claritatē genitor: si quæ
 somnijs fidelis est: per quietem uidit anteq̄ nasceret. Actiā quidem mater prægnans
 uidit uiscera sua ad coelū tolli: & inde per omnē terrarū atq̄ ætheris circūitū diffundi: Pater
 autem Octauius: iubar solis aluo uxoris emergere. Quid his uisis illustrius: quid certius:
 Octauius idem post partū coniugis: cum per deserta Thraciæ ducēs exercitū Romanū: & in
 templo Liberi patris more barbarico sacrificās: interrogāsq̄ de filio: responsū a sacerdo-
 tibus accepisset: Eum de quo quæreret futurū mūdi dominū: nocte proxima filiū uidere ip-
 sum existimauit augustiorē effigie humana: fulmine ac sceptro & Iouis exuuijs uerendum:
 nec non & radiata corona laureatis curribus insidentem: duodenis equis niue candidiori-
 bus agi. Et hæc ostensa parentib⁹. Quibus minor inest admiratio p̄pter illa quæ de eodem
 somniarunt alij.

De somnio Quinti Catulij: Ca. XI.

q Vintus Catul⁹ dedicato Capitolio: prima nocte uidit Iouem ex multis adolescen-
 tibus circa aram colludentib⁹: unū seorsum abducto: in sinū recondisse reipublicæ si-
 gnū quod in manibus habebat. Noctē altera eundem illum puerum in gremio Iou-
 is ipsius cernens: ac religione tactus: amouere cupiens: uocem Iouis audire uisus est ue-
 tantis ac dicentis: puerum illum ad reipublicæ præsidium enutriri. Die autem postero pue-
 rū Augustū incognitū sibi casus obtulit. In quem uæhemētī admiratione defigens oculos:
 persimilem asseruit ei quem bis dormiens uidisset.

De somnio Marci Tullij Ciceronis de Auguſto: Ca. XII.

m Arcus autem Tullius Iulium Cæſarem mane in Capitolium ſecutus: ſomniū no-
cturnū inter domesticos recenſebat: Viſum ſibi puerum uultu ingenuo & modoſto
de cœlo in terras catena aurea demiſſum: eiꝰ cum ante limen Capitolij ueſtigia
preſſiſſet: flagellum a Ioue traditū: Inter hos ſermones Auguſtus ſupuenit: quem paucis ad
huc notum: auunculus & mox pater ut ſacris afforet adduci iuſſerat. Hūc ex inopinato cō-
templatus Cicero: eſſe quem per ſomniū uidiſſet aſſeruit. Et quoniā Tulliū Cæſaribꝰ inſe-
ruit caſtus: aliud eiꝰdem & ab ipſo ſcriptis æditū ſomniū referendū eſt. Exul patria qꝰ exi-
lium glorioſum ſibi: calamitoſum patriæ dixit: Nec mentitꝰ: & in uilla qua dam moram tra-
hens: cum poſt multū noctis obdormiſſet: ſomniauit in comitato ſibi ac mœſto & deſertis
locis erranti occuſſiſſe C. Mariū laurea & inſignibꝰ conſularibꝰ ornatū: ac ſollicite ꝑcon-
tatū: quid in ea ſolitudine tam triſtis ageret: Audita cauſa: cognitaꝰqꝰ ciuiū iniuria qui eum
imeritū expuliſſent: familiariter cōſolantē: arripuiſſe eiꝰ dexteram & licitori proximo tra-
didiffe perducendū in monumentū ſuum: illic ſpem fortunæ melioris illi ſitam. Eaꝰ ſe ui-
ſione per quietem delectatū ſcribit: Id & euentu comprobatū ſomniū fateꝰ qꝰ in Marij mor-
numēto: hoc eſt in æde Iouis mariana de ſuo reditu magnificentiſſimū ſenatuſconſultum
factum ſit. Et quia uiri doctiſſimi de Impatore mitiſſimo ſomniū attigi: quid alter uir peri-
tus de impio ac feroci principe ſomniauerit attingam.

De ſomnio Senecæ de Nerone: Ca. XIII.

a Nneus Seneca iam tunc ſenator Romanus: a Claudio principe ad magiſteriū Ne-
ronis adhuc pueri & qui bonæ indolis ſpem dabat aſſumptus: nocte ſtatim ꝑxima
ſomniaſſe dicitur: Caiū Caligulā cuius pridem famoſiſſima crudelitas dignū exi-
tum inuenerat ſe diſcipulū habere: Potuit experrectus admirari: At nō multo poſt: mutati
ſeu uerius detecti Neronis mores: & omnis humanitatis expers animus: admirationē ſu-
ſtulerunt. Quin tam Caligulæ ſimilis euasiſt Nero: ut non alter: ſed ille idem quodammo-
do reuerſus ab inferis uidereꝰ. Hinc ad Imperatorꝰ ſomnia reuertor.

De ſomnio Veſpaſiani Auguſti: Ca. XIII.

u Eſpaſianū ſomniaſſe ſerūt: ſtateram in medio ueſtibulo palatii pari libramine ap-
penſam: & i lance altera Claudiū & Neronē: in altera ſeſe ac Titū & Domitianū ſi-
lios ſuos ſtātes aīaduertiſſe. Qꝰ nō prius intelligi potuit: qꝰ omnibꝰ diem functis
annotatū eſt: eodem numero annoꝰ: illos duos & hoſ tres imperitaſſe. Idē multo ante ul-
lam principatꝰ ſpem in pegrinationē Achaicam Neronē ꝑſecutꝰ: ꝑ noctē audire uiſus erat:
tum ſibi ac ſuis ſœcundioris fortunæ primordiū fore: cū primū Neroni dens erutus fuiſſet.
Qꝰ cum ſecum recogitans in atriū exiret: obuiū habuit medicū: dentem in manibꝰ habentē:
quē tunc eruerat Neroni: atꝰqꝰ ultro oſtentantē ſibi ſomniū fortuna ratū fecit. Per eoſ-
dem enī dies: ad compeſcendā Iudææ rebellātis inſolentiam: Veſpaſianꝰ quo nullus aptior
rātā rei uidebat cū exercitu miſſus eſt: iſꝰqꝰ ſibi & ſuis haud dubie primꝰ ad iperū gradꝰ fuit.

De ſomnio Galbæ Imperatoris: Ca. XV.

g Alba quidē Tuſculanæ Fortunæ templū ſupſtitioſe colere cōſuetꝰ: ad ornatum eiꝰ
monile margaritis ac gēmis precioſiſſimis intertextū ex oibꝰ theſauris ſuis extruxer-
rat. Mox mutato cōſilio: Capitolinæ Veneris celebrioribꝰ aris ipoſuit dedicauiꝰqꝰ.
Secuta noctis quietas: imaginē ſibi Fortunæ turbatoris obtulit ſtatuto: ſe fruſtratā munere
lamentātis: minasꝰqꝰ teſtātis: ſe qꝰ cū ſuis muneribꝰ abiturā. Quo ille tremefactꝰ ſomnio: eſt
placare minas ſacris fruſtra niſus: paucis diebꝰ iniectis uita & iperio ſpoliatꝰ: abeūtē tene-
re non potuit fortunā.

De ſomnio Otthonis Imperatoris: Ca. XVI.

h Vnc ſucceſſor eiꝰ Ottho grauē urgētē & inſequētē hoſtiliē: ꝑ noctē uidere uiſus tra-
ditꝰ: eaꝰqꝰ ſpecie tam territꝰ ut flens largitꝰ: & e cubiculo i terrā ꝑlapſus adhuc dormi-
ens a cubicularijs iuentꝰ ſit. At ne etiā huiꝰ terror uanꝰ uidereꝰ: hic quoꝰ ſacris nec
nequicꝰ placare conatꝰ offenſi prædeceſſoris aīam: paucis poſt diebꝰ & uita & ſolio præ-
ceps: dignū illi ſupplicium reſpondit.

De ſomnio Caſſij: Ca. XVII.

a Eque triſtis ac terrifica: nec lætioris exitꝰ Caſſij Parmēſis qes poſt bellū Aſiaticū.
Victo cui enixe ſeruierat Antonio Anthonæ: qꝰ deſperatis rebꝰ ſe cōtulerat: ꝑ noctē
dormiēs: quēdā immēſi corpis & athiopicici: nigrioris inſuetæꝰ ꝑꝑꝰus deformitatis

hominē: in cubiculū suū ingredientē cernere uisus est: & stupefact⁹ aspectu: ex eodē quifnā foret inq̄rere: Ille aut̄ nescio qd̄ horrifonū gr̄aco murmure respondisse. Quo metu somnū fr̄agēte trepidantē: seruos suos exciuit: q̄s ea specie thalamū irrupisset interrogans: Quib⁹ aperte negantib⁹ quempiam intrasse: curis aeger rursus somno succubuit. Et eadem uisio/ ne itē: experrect⁹ & territus: illato lumine seruos lectū circūfistere præcepit: Nocturno pa/ uori diurn⁹ successit dolor: Per eosdem enim dies: ab Augusto Cæsare quem cōmuni inſe/ catione non contentus: noīatim grauib⁹ maledictis irritauerat: capite mulctatus est.

De somniō Rufi equitis Romani: Ca. XVIII.

h Vic subnectam Arterij Rufi equitis Romani somniū: quo nullum certius. Hic dum forte ludus gladiatorius fieret Syracusis habitans: a quodam se somniauit inter/ fici. Id somniū dum amicis luce proxima in confesso spectaculi recitaret: unū par in septa ludorum imissum est. Qd̄ ut conspexit Arterius dirigit: & alterum ex his esse de q̄ somniauerat testatus: abire se uelle ait: Amici credulitatē pauoremq̄ irridentes: ut maneret coegerunt. Ecce autem confertis illi manibus: in extremam circi partem urgendo ac nitendo puenerant: ubi tunc is ipse qui timebat: summa ui correptum aduersariū strauit humi: ac superincūbens: dum in omnes partes se uersanti & ictum declinanti: mucronē nitī adige/ gete: Arteriū iuxta sedentem: & inter globos hominū assurgere non ualentē: ferrum regentē fortuna fatali uulnere confecit.

De somniō cuiusdam innominati: Ca. XIX.

f Imile quiddam uel legi uel audiui somniasse quēdam: morderi se a leone marmo/ reo: ex his qui in temploꝝ uestibulis cerni solent: & morsum puenire mortifer⁹: die autem postero: cum templi fores casu præteriret: leone conspecto: nō sine risu: som/ nium suū inter comites renarrantē: & manu in apertum os illius protinus iniecta: dicentē: En nocturnus hostis meus: scorpionē qui ī imis faucibus leonis deliteſcebat: loxaliter pu/ pugisse. Sed domi iam fatis somniatū est.

De somniō Cræsi regis Lydorum: Ca. XX.

c Cræsus rex: adolescentē filium generosæ indolis quē regni successorem animo præ/ elegerat: ferro pemptum somniauit. Nunq̄ postea securus: summū studiū adhibuit quo infaustæ uisionis minas effugeret. Non suffecit filium ab omni belloꝝ consue/ tudine reuocasse: ferri & armosꝝ usum interdixit. Neq̄ id fatis: comitibus custodijq̄ præ/ ceptum: ut qui gladijs uterentur semper longius abessent. Aper ferocissim⁹ interea uicinas Olympi regiones iuaſerat: q̄ plurimiq̄ mortaliū fulmineo dente consumptis: coegerat ut ruricolarū plebs malis exterrita: supplex ad opem regiam confugeret. Hic amore laudis in/ ardescens: anxium patrem multis precibus aggressus: euicit tandem ut pmittēte eo ad ma/ ctrandam feram ipse pficiscerē: præsertim quia nullum inde ferri periculū timere. Eo cum peruentum esset: omnes imanem uastatorem uelut hostem conglobati circumſistunt. In eo turbine ab altero a suis socijs: cui potissimū nati custodiam infœlix genitor cōmiserat: elapsum spiculum dum aprum petit: in adolescentē incidit: præuisum ī somnijs & ineluctabilē (ut aiunt) ferens fatum.

De somnijs Aſtyagis regis Medorum: Ca. XXI.

n On discedam a regibus: quorū euentib⁹ iuxta se positis: cuiuis latius appareat: quā/ tus sit labor fortunæ iugum: & adamantinas catenas quibus humanū illa gen⁹ al/ ligat excutere. Aſtyages Medorū rex: urinam filix Mandanes: cunctos Aſiæ popu/ los inundantē cum dormiens uidisset: id ad nascituri nepotis magnitudinē pertinere arbi/ tratus: eamq̄ iam causam suspectam habens: quæ nulla erat: natam licet unicam sibi: nec ex Medis oriundo: nec suæ sortis uiro (ne partus forte uel patria uel sanguine superbiret) sed procul in Persis: gente tūc humili & ignota: Cambyſi fortunæ mediocris homini uxorem dedit. Visus est item cernere uitem ex eiusdem genitalib⁹ exortam: tam mirabilis incre/ menti ut omnes regni sui angulos adumbraret. Sed enim metu supra metum addito: natū nepotulum iussit exponi: ut ait Valerius: ut Iustin⁹: iuterfici. Vtrūlibet frustra fuit. Hic enī puer ille Cyrus est: qui Aſiam omnem & inundare coegit sanguine: & imperio preſſit: diei/ ctoꝝq̄ armis auo: Medorum regnum tranſtulit in Persas: regum primus & maximus.

De somnijs Alexandri magni regis Macedonum: Ca. XXII.

A Lexandro Macedoni: Iuuenis incognitus per somniū uisus erat: uiolentas manus

Li. III. Tra&. III. Ca. XXIII. XXIII. XXV.

uscq; in interitum inferre. Is postea cum ad uigilantem ex Macedonia uenisset: recordatus rex: qui nam esset interrogauit: Auditocq; qd Cassander foret filius Antipatris: somniorum ueritatem graeco carmine delusit: quasi nefas ratus de tali amico suspicari: atq; illius dextera oblatum uenenum: nihil minus metuens accepit. Aliud eiusdem regis mirificum somniū referē. Familiaris illi Ptolemæus uenenata aspide sauciuf: uāhemētissimo cruciatu moriēs afflictabat: Miserat^o Alexāder forte dū p noctē assidet: i grabati spondā somno suo repēte pcubuit: Cōfestim draco quē genitrix Olympias i delitijs habebat obuersari uisus est: radicē ore gerēs & hūano more formatis ybis: locū castris pximū signare q̄ illa nascereē: & asserere futurū: ut ei^o ope languēs ami^o curareē. Rex inē hęc euigilās: uisidē palā recitata misit q̄ ostēsam quæreret radicē. Qua inuēta: & Ptolemæū & alios multos eadē peste liberatos ferūt. Ridet tū hoc somniū Cicero: eo præsertim qd ore radicē tenēs loquiē draco: qd nō posset etiam uir disertus. Et reuera: quis hoc audiēs: nō uel medicū serpentē uel serpentī nū rideat oratorē: Quid enī magis in Demosthene miramur: qd dum pleno lapillis ore per orantem legimus: Verūtamē nihil non facile somniant.

B

De somnijs ducū nobiliū: & de somnijs poetarū & philosophorū: Ca. XXIII.

Regijs ad ducū somnia transeam^o: mox uisuri quid philosophi somniēt: qd poeta: Non in Parnaso (illa enim altior cura est) sed in lectulis suis sobrie ac duriter somnū capiētes: Inde ad plābeiorū uisa uertem^o stilū: ne qd forte genus hominū relinquā. At ne quis forsitan miret: qd in re quā uariā & fallacē dixim^o & dicturi sum^o: tam diligentē insitum^o: sciat qd apud egregios auctores sparsum omnia: sed apud somniorū irrisorē Tulliū præ qd quæ de somnijs Cæsareis dixim^o: magna pars & præcedētū & sequentiū scripta ē. Non inutile præterea nec supuacuū arbitramur: illustrib^o exēplis rem cognoscere: unde prius effectū est: ut etiā doctos homines interdū somnia conturbēt. Neq; enī ulla tam demens aut supstitiosa anicula usq; terrarū uiuit: quæ hac uanitate moueret: si semp falsa & nunq; fortuito casu uera somnia deprehēdisset obseruatio humana. Nūc paucis uerbis psuasum est: ut omnib^o credereē: cum potius ex multis falsis psuaderi debuerit ne cui fides esset. Mira res dictu: cū in reliquis actib^o mortaliū: unicū mendaciū multis ueris suspicionē falsitatis afferat: somn^o solus est cuius unū idq; temerariū atq; fortuitū: uerum innumeris mendacijs fidem quærīt: eoq; mirabilior: quia ad hoc ipsum rarū: uerū inter crebra mendacia internoscendū: nulla fert uia: nulla nota est: nisi post euentū. Sed de hoc fati ab initio dictū est. Ad ordinē reuertor: qd sup̄st uerorū somniorū coniectur^o.

A

B

De somnio Hamilcharis Carthaginensis ducis: Ca. XXIII.

Vx Carthaginis Hamilchar Syracusas obsidēs: in somnis audire uisus erat: se post stridie intra obsessæ urbis mœnia coenaturū. Ea re ad uictoriæ spem reflexa: mane alacris ad oppugnandā urbem instruebat aciē. Talia uolūti ac molienti (qd sæpe fit) grauis tumultus in castris exortus est: Carthaginētib^o ac Siculis inē se dissidētib^o: Op̄pidani occasione fratī: repēte portas egrediuntē: & fuis hostib^o uictores: ducē turbatis suorū ordinib^o succurrere cupientē: atq; ideo negligentē sui intercipiūt: & sic in urbem ductus: & in compedib^o coenans: intellexit qd falsus interpres ueri somnij fuisset. Huius quidē Agarthodes historicus auctōr est: At sequentis Cælius.

De somnio Hannibalis ducis Carthaginensis: Ca. XXV.

Annibal & ipse dux Carthaginensiū: in templo Iunonis Lucinæ repertā colūnam aureā asportare decreuerat. Incertus autē an solida ex auro: an sup̄ficetenus inaurata esset: terebrādo temptauit. Et certior fact^o: esse auream totā: in pposito rapiendi firmat^o erat. Cui inter somnū: Iunonis species adesse uisa: ut auaris & sacrilegis coeptis absteret monuit: minata si pergeret: rebus eum suis spoliare: se quoq; illum uno quo solū uideret lumine priuaturū. Quo somnio dux aliogn ferox: & cui nullus dei met^o: nulla religio (ut de eo scriptū est) motus tamen traditur. Nec miror: Quid enī monoculo terribilius: qd oculi sup̄stantis amissio: Itaq; minas timuit: & euentum experiri noluit: nihil loco mouere ausus: ex eo ipso auro qd ex foramine dū temptareē exciderat: bucculam fieri & sup̄rema columnæ parte reposuit. Qd sequit^o eiusdem ducis somniū: apud Silenū est græcum historicū: & res ipsi^o exactissime p̄terstantē: quē Cælius & multi ex nostris scriptorib^o sequunt^o: præsertim quotiens de Hannibale sermo incidit. Est enī huiusmodi: Hannibal uictō Sagunto: Romana bella iam meditā: inē quietē uisus est: imperio Iouis i deorū consiliū admissus: de iserēdo Italiæ bello mādatū accepisse ab ipso Ioue: qn & unū ex eo numero sibi ducē de-

A

B

putatū quē seq̄ iuberē cū exercitu neq̄ retrospicere. Cū his digrediē cōmissis: nequiuisse lo-
cū (quē de nō respiciēdo iussus erat) obseruare. Itaq̄ uidēdi auid⁹: ī tergū deflexis oculis: ui-
disse terribilē & imānē bāluā acris serpētib⁹ obuolutā: hoīes: aīalia: urbes: domos: atq̄ arbu-
sta: & obuia quālibet p̄sternēre atq̄ calcantē. Qui spectantē ducē suū interrogasse: qd̄ illud
monstri esset? Ducē ȳo dixisse: Hęc est Italia: uastitas: Tu uero p̄ceptoꝝ memor & uolū-
tati deorum perge obsequēs: & quid retro fiat ne labores. Huiusmodi quidem uiso: seu uera
seu ficta est: Italia: miserabilis strages: quā tot per annos illo sub hoste ptulit: ut uera fuisse
uideatur & inter ueras referatur impetrat.

De somnio matris Dionysij Syracusani: Ca. XXVI.

N Siciliam uenio: Dionysij mater hunc ipsum gerens utero: secūdū quietē Statilinū
i parere uisa. Rem ad coniectores detulit: qui galleatā a Siculis uocabant: hi sic inē-
pretati sunt: ut ex ea nasciturū p̄clarū ac diuina gratia omnīū fortunatissimū p̄-
dicerent. Cuius rei Philistus (homo ut ait Cicero doctus & diligens) testis est.

De somnio mulieris cuiusdā de eodem Dionysio Syracusano: Ca. XXVII.

Vius aut̄ matri claritas atq̄ fortuna: sed crudelitas Hymērā cuidam haud ignobili
h (ut aiunt) foemina: p̄monstrata est. Quā quondam dormiēs uisa sibi quodam
iter ostendente: in cōelum scandere: & cuncta contemplās: subter scabellū & sub ips⁹
Iouis uestigij: iacentē ac uinculis innexū ualidis: cernere robustū fuluumq̄ & lentiginosum
hominē. Quo conspecto sciscitari ducem suū: quis ille hominū: quid uē illic uinct⁹ ageret?
Responsum ē: Sicilia: Italia:q̄ pestem fore: confestim ut ex ea custodia erupisset defauitūā
late per populos. Eam uisionē tunc inter pares notam fecit uulgauitq̄. Interiecto tempore
dum Dionysius: qui ad eam diem obscuri nominis ac fortunā fuerat: laxatus tandem cœ-
lestis prouidentia: compedibus: tyrannidē inuasisset: Mulier eadem ilico ut oculis suis oblat⁹
est: illum esse quem sub Iouis pedibus uidisset: asseruit. Quā asseueratio: ut effectū uerax: sic
sibi properatā mortis causa fuit.

De somnio matris Phalaridis agrigentini: Ca. XXVIII.

T Phalaridis mater: Mercuriū (cuius simulacrū paterā manu tenens: inter deoꝝ
a effigies domi suā colebat) in somnis uidit: ex ea patera sanguinē humi spargere: pa-
uimentoq̄ illisum rebullire: donec sensim domū omnē fastigiotenus inūdaret. Quē
in una uisum: in multis domibus uerū fecit cruenta nati s̄uitia. Hui⁹ quidem uisionis au-
ctor est Ponticus Heraclides doctus uir: ut ait Tullius: & discipulus Platonis. At sequen-
tis: eodem ipso Tullio: uetustiore testem non inuenio.

De somnio Alcibiadis: Ca. XXIX.

a Alcibiades paulo prius q̄ e rebus humanis pelleretur: se amicā suā ueste contactum
somniauerat: Alias fortassis illecebras sperare licuit amanti: Sed enim breui post oc-
cisus: & nullo miserante insepultus iacens: amicā obuolutus amiculo est. Non differam
philosophos.

De somnio Socratis: Ca. XXX.

f Ocrates dū carcere clauderetur: Erichthoni familiari suo narrauit: excellentis formā
mulierem ad se in somnijs accessisse: & noīe appellante: uersum Homericū ex quo ter-
tia sibi luce moriendū illa cōficeret recitauit. Atq̄ ita accidit. Satis locupletes testes rerū eti-
am grauiorū. Huius enim somnij Platonē auctorem affert Cicero: sequētis Aristotelem.

De somnio Eudemij: Ca. XXXI.

c Vius familiaris Eudemius Cyprus in Macedoniā p̄fiscens: Pheras Thessalia: ur-
bem opulentam & egregiam: sed Alexādrī cuiusdā inhumana tyrannide pessunda-
tam uenit. Illic morbo corrept⁹ est tam graui: ut de uita eius desperaret medici. Sic
afflicto: iuuenis eleganti specie p̄ noctem adesse uisus: tria denūciauit euētura: Vt æger mox
sanitati restituere: Vt eius urbis tyrannus intra paucos dies mortē obiret: Vt ipse post qn-
quenniū remearet in patriam. Et prima quidem duo clare ut annūciata erant euenere: Nā
& ipse p̄ter spem conualuit: & tyrannus ab uxorīs suā fratrib⁹ trucidatus est. Tertiū ue-
re parumper obscurius: Quinti enī sub anni finem dum Eudemius e Sicilia ubi tunc dege-
bat in Cyprum reuersurus expectaret: ad Syracusas bello interemptus est. Cōiectores ue-
ro sic somniū excusasse legimus: ut dicerent hominem tum demū cum e corporeis uinculis
euaferit in patriam reuertī.

XXXII. XXXIII. XXXIII. XXXV. XXXVI. XXXVII. XXXVIII.

De somnijs poetarum: Et primo Simonidis: Ca. XXXII.

f Equitur somnos illustrare uatū. Simonides proiectū ac desertū in littore cadauer sepeliuit: & cum mox nauigatur⁹ obdormisset: uidit illius humati specie⁹ monentē: ne nauim si naufragio perire nollet ascenderet. Paruit: & ceteris pfectis subsistit forlus incolumis: Reliquos enī sub oculis suis rabies uētoꝝ & uis tempestatis obsorbuit. Fefellit hic uulgare puerbiū: perdi beneficia quæ defunctis fiunt. Itaq; hūc tam gratum & tam uilis busti tam bene memorem: nobiliore ac stabiliore monumento poeta egregi⁹ immortalit eum poemate amplexus honestauit.

De somnio Sophoclis: Ca. XXXIII.

f Ophocles autem tragœdiarū scriptor: cum ex Herculis templo: patera aurea magni ponderis furto sublata esset: ab ipso Hercule per quietem quisnā id fecisset edoctus traditur. Qd̄ cū homo p studiosus: & uel illi periculū afferre metuens: uel somnio parum credens: sapius neglexisset: reuertēte per singulas noctes imagine: coactus tandem ad Areopagitas uisionem detulit. Captus ex indicio ac tortus: furtū fassus: pateram restituit. Ex eoꝝ tempore Herculis indicis cognomen templo aditum.

De somnio cuiusdam Arcadis innominati: qui socium suū a Caupone iugulari uidit: Ca. XXXIII.

f Vperuacuū uideri potest somniū attingere: qd̄ ætate Ciceronis creberrimū (ut ipse ait) apud stoicos: hodie etiam i uulgus effusum est: de duob⁹ Arcadib⁹: qui simul itinerātes cum Megaram uenissent: ita disiuncti sunt: ut eoꝝ alter apud cauponē in taberna: alter apud hospitem maneret. Nocturno autē tempore: is qui ad hospitium diuerterat: socium uidit in somnijs orantem: ut sibi cui a perfido caupone mors præparabat̄ opem ferat: Possē enī si celeraret in tempe subueniri. Eo somno motus: surrexit auxiliū latur⁹ supplici amico. Mox excussa somnij imagine: irrisit ppositū suū: & in cubiculū regresso: eadem affuit imago: miserabili⁹ obsecrans: ut ex quo salutis suæ ppugnator esse neglexerat: ultor saltem mortis existeret: & cadauer suū ab extrema ignominia uendicaret: Se enī a caupone iugulatū: & plaustro superimpositū opertū fimo afferri: quocirca ad oppidi portā occurreret plaustrūꝝ corripere. Eniuero secūda uisione pmotus: neq; iam nihil pendendā rat⁹: e cubili p silijt: repertoꝝ ubi monebat̄ plaustro: bubulcū quidnā ueheret scrupulos⁹ sciscitari cœperat. Illo trepide fugiente: corpus educitū & reuelata scæna nocturni flagicij: caupo ad supplicium adactus est.

De quodam qui somniauerat ouū ex lectulo pendere: Ca. XXXV.

p Auca & breuia quæ restant: ascripti libris qui de somnijs accuratissime tractāt: excerpta partim risus excitādi gratia: partim detegendæ interpretū fallaciæ: nequaq; prætereūda iudicauit. Somniauerat quidam ouū ex lectulo pendere. Narrauit in preti: respondit thesaurū esse sub lectulo. Fodit ille & aurum argento circūuolutū repperit: argentiq; particulā iudici suo misit. At ille facetissim⁹ nugator: Nihil ne inquit de uitello: ex priori euentu secundū eliciens: ut non tantū ouo thesaurus: sed ouo simillim⁹ thesaurus uidere ostensus. En fabellas in quibus & philosophoꝝ conerunt ingenia: q̄ multi ouū sine thesauro somniauerūt.

De uaria interpretatione somnij Cursoris qui per noctem æstimauit se curru quadrijugo uehi: Ca. XXXVI.

c Vrsor iturus ad Olympia: p noctem æstimauit curru quadrijugo uehi. Primo mane adijt interpretem. Et ille uinces ait: Id enī agilitas equoꝝ & robur indicat. Idem somniū ad Antiphonē retulit: quē unū ex Graijs somnioꝝ coniectoꝝ imprimis celebratū uideo. At ille uinceris inqt haud dubie: Nō aiaduertisti te a q̄ttuor præuentū esse dū curreres.

De interpretatione somnij alterius cursoris qui se in aquilam transformatū somniauit: Ca. XXXVII.

a Lter cursor transformatū se in aquilam somniauit: Cōsuluit cōiectoꝝ. Ille uictor eris inquit: Hæc enī uolucris uolatu cūctas supgrediē. Antiphonis acumen experiri statuit. Ille respondit: Quæso amice nonne te uincendū iam sentis? Auis enī hæc alias omnes dū fugat ac sequit̄: semper est ultima. In nunc lector & somnijs quaterē & interpretib⁹ crede.

De somnio mulieris quæ uidit sigillata se genitalia habere: Ca. XXXVIII.

m Atrona pariendi auida: sed an grauida esset incerta: uisa est in somnijs sigillata genitalia habere. Alī ex cōiectoꝝ: minime prægnantē aut pariturā asseruit. Fore enim

præclusū part^o iter. Alē cōtra: Ea enī dūtaxat claudi & cōsignari solere quæ plena sint. His & horū similib^o qd de hac inſpretū arte (si q tñ adhuc illā pfitentē) sentiendū sperādūq̄ sit: eruditi hoies intelligār: uulg^o qd tenuit nō relinquat. Et de naturali quidē diuinatione satis dictum est.

Tractatus Quartus: de uaticinijs furentū: necnon & de præſagijs ac diuinationibus morientium.

Q̄ fidem præbentib^o furentum uaticinijs: ipsi quasi furere uideant^r: Ca. I.

Vi furentū uaticinijs fidem præbent: ipsi paulomin^o furere uident^r. Quis enim san^o existimet: eos qui & præſentiū noticiā & præteritorū memoriā pdiderint futuri præſcientiā inuenisse? Nō tollat tñ a nobis iudicij libertas: nec opinio/ nū uarietas extirpet^r: Liceat opinari furere solitos quosdā & liberos animis ferre mor^o: qb^o a corpib^o abstracti: & diuino (ut ipsi uolūt) spū cōcitati: uentura præuideāt: Liceat hoc ipsum irridere: ut quæ sapiēs nō uidet: insan^o (qd̄ elegant^r ait Cicerō) & is q̄ humanos sensus amiserat: diuinos sit affecut^o: Nobis autē eaten^o modestus Aca/ demix mos placeat: uerisimilia seq̄: ubi ultra nō attingim^o: Nihil temere dānare: nihil impudentē asserere. Veritas ergo suis locis maneat: nos ad exēpla pergā^o.

De uaticinio remigis mēte capti de futura strage Græciæ: Ca. II.

A a Fferē imprimis uaticiniū remigis cuiusdā classis Rhodiæ: quē nō tam respectu habi/ to uilis & obscuri hois: q̄ rei ipsi^o inē domestica exēpla cōmemoro. Hic igiē repēte alienat^o: testari clara uoce cōp̄it: ante diē tricesimū futuras ī Græcia strages maxi/ mas: rapinasq̄ apd̄ Dyrrhachiū & incēdiū & fugā: Classē uero ipsam domū esse: reditur/ ram. Id cū G. Pompeius q̄ prætor classi præerat audisset: narrassetq̄ tribus: Ciceroni: Var/ roniq̄ & Catoni (deus bone quātis & q̄ illustrib^o uiris q̄ bello ciuili tūc forte aberant) oēs moti: qdā uero etiā nalde p̄terrīti dicunt. Paucoꝝ aut dieꝝ inſiecto spacio: Labien^o fugiēs ex acie Thessalica: stragē legionū & ingēti prælio fusas Pōpeij copias nūciauit. Eni uero cō/ festim raptū ex horreis publicū frumentū: totaq̄ ciuitate cōspersum: q̄ illic erāt fuga præci/ piti digressi: & a Rhodijs destituti: nolētēsq̄ seq̄ naues incēſæ sūt. Sic oīa quæ furēs ille uo/ ciferat^o fuerat: euenerūt. Hoc sane uaticiniū coloratissime Tull^o extenuat: Ait enī illo tem/ pore fuisse ī Thessalia castra castris admota: oēsq̄ q̄ Dyrrhachij erāt timuisse graui^o immi/ nentis prælij fortunā: qd̄ in partib^o Cæsaris exercit^o & dux aminosior uideretur: Verūtā/ men eū metū q̄ cōstātes & Romanos uiros urgebat: græculū hominē p̄strasse facillime & a sensu p̄prio deieciſſe. Minime mirandū igiē si qd̄ oēs taciti uereban^r: qd̄q̄ idē ille ualde p̄timuerat: furēs deposito pudore prædicaret. Alioq̄n qd̄ agerent dij insano poti^o remigi: q̄ memoratis supra trib^o tam claris uiris: ut prætori etiā prudētī uiro & egregio instās reipu/ blicæ periculum reuelarent^r.

De uaticinio furibundi Cornelij: Ca. III.

A f Ed qd̄ de Cornelio dicā: q̄ & sanguine nobilis & sacerdotio uenerādus: & (ut aiūt) castitate uitæ sanct^o: Patavi ī transpadana Italia degēs: hāc ipsam pugnā nō trigini/ ta dieꝝ spacio circūscripsit: sed eo ipso die: & dū in Thessalia gerebat^r expressit. Su/ bito enī furore corrept^o: murmurare orsus est: Videre se de longinq̄ prælium grauiſsimū: & modo hos fugere: modo illos inseq̄: modo præliū instaurari: & uulnera & mortes & gemit^o cadētū: & clangorē tubarū: & equoꝝ strepitū: & fragorē arborū: & sagittas & spicula cœlū tegētia: & stragē immēſam: ceu præſens oīb^o quæ gerebant^r interforet. Ad postremū exclā/ mans ait: Vicit Cæsar. Et his dictis cōticuit. Ea res primū risu atq̄ contemptū: post autē mi/ raculo ē habita qñ ueniētib^o nūcijs ex Thessalia: nō modo pugnæ temp^o euentūq̄ nouissi/ mū: sed singulas quoq̄ uariētis fortunæ uicissitudines: cū illi^o dictis & gestib^o cōuenisse cō/ pertū est. Digna reꝝ paritas: ut bellū qd̄ (ut uera dicā) a furētib^o gerebat^r: nō nisi a furētib^o spectaret^r. Sed hæc hæc ten^o. Hic uero mirari posse aliq̄s præclare uideo: ubi nā Martios di/ mittā fratres: apud uetustissimos Romanos: hoc in genere celebratos: Sed de his fateor ni/ hil præ nomē habeo. Vbi præterea Cassandrā uirginē Priami regis filiam: cui^o illustris ad modū & magnæ rei nūci^o furor. Vbi Polibū Corinthū: de q̄ est apud Homerum: q̄ multis Achiuoz Troiam petētib^o: & imprimis filio suo (an furore an aliē incertū) mortem prænu/ ciauit. Ego autem omne qd̄ uel fabula est uel fabulam sapit: sciens uolensq̄ prætereo.

Li. III. Tractatus III. Ca. III. V. VI. VII.

Q; tolerabilior sit opinio de praesagijs morientiu q; de uaticinijs furentium. Et de uaticinio Hectoris morientis apud Homerum: Ac cuiusdam rhodij apud Possidonium: Ca. III.

Olerabilior utcuq; dici potest illoz opinio q futura pranoscere morietes putat. Si eni du hic sum obruti mole corporea: transmittere oculos in loginq non possum: ex his aut uinculis egressi: sicut philosophis placet: liberiore fruimur obtuitu: non a uero qdem uidef abhorre: ut tanq e domo tenebrosa discedes: ubi ad lumē appropinquat uidere aliqd longi? icipit: sic morituro & iam exituro praesagiū aliqd posteritatis occurrat. Ad hoc plaudendū asserūt morti ppinquātes aīas multo diuiniore effici: & intēsi? studiū uerā laudif assumere: Eosq; q bn uixerūt alacriē pgerē: uelut iam hinc latiora prauideant: q aut cōtra: tū maxime dolere & praeteritoz actū poenitere. Qd uerbū ex ore gentiliū laus & admirās audio. Adhuc & mortē ipsam praesagire: & occurrantes atq; obuias (ut ita dixerim) imagines mortuoz cernere. Ex his cōcludūt: inesse qdē animis nostrif quādā uim pfectā & capacē rez: qd nemo dubitat: sed caligine mortalitatis obsitā: post mortē demū plenā atq; pfectā: sed iam quiddā insueti luminis habentē: ideoq; nōnunq; futura prauidentē. Hinc puenire ut qdā in eo statu multa praedicerēt: quā & alios laterēt: & eosipfos hacten? latuissent: Quin hoc ipsum: & ad furorē trahere nitunt: & ad somnia. Vnde eni furentes uaticinari solitos aiūt: nisi quia in eis anim? solut? ac liber stimulis suis impulsus: nullo cohibēte & habenas corporeas spernit & mēbroz uincula transgredit: Vnde quoq; multa cōsopitis apparere: quā uigilātes lateāt: nisi qa tū maxime uideāt anim? a corpe relaxari seq; uelut icustodito carcere licenti? educere ad prauidēdas res: Vt nō imerito inē somnū & mortē quādā uideāf esse cognatio. Hinc & a philosophis & a poetis somn? imago mortis dicit: & a Virgilio cōsanguine? locti sopor. Nos aut & de furore modo dixim?: & de somnif mox dicem?. De hac aut diuinatiōe morientiu q; uera: q; uecredibilis sit: diuin? poeta uiderit Homer?: Apud quē Hector morietis: instantē obitū uaticinat interfectori suo. Viderit & Possidoni? philosoph? sua atate clarissim?: Apud quē rhodius qdā moriens: breui post se morituros sex ex coæquæuis suis nominat: & ordinē adijcit moriendi. Nos i hac re inq; alijs ad hūc modū abditis: opinari possum?: certi aliqd scire q possum? in experti: Vbi qdē poetica ludis libertate nostra nequaq; uti phibemur. Hoc aut loco (qd sine temeritate arrogāt: atq; licet) aliquot exēpla pferem? ex illustrib? historicis.

A
B

De uaticinio Augusti Caesaris morientis: Ca. V.

Rimū omniū memoriae pditū est: & si Trāquill? opinari aliqd aliud malit: Augusti Caesarē dū spūs reliquias agit: digrediēte Tiberio cū quo longum & arcanū sermone habuerat: dixisse: Miserū populū Romanū q sub tam lentis maxillis erit. Id uerbū a cubicularijs auditū: & p man? (ut aiūt) in uulgus effusum est. Atq; nequaq; usq; ad id tempus Tiberius ignauī principis spem dabat: sed siue semp puidētissim? Impator: siue tūc mortis etiā uicinitate puidētior: nō supficietē eum ut ceteri: sed introrsus inspiciēs: miserā populū Romani: urbane qdē ut reliq; uaticinat? est. Veri? enī dixisset: Miserrimū terrarū orbē: q sub tam fero & imani pectore seruitur? est. Et de hoc qdē alias: Virtutes enim sceleribus miscere fas non est.

De uaticinio morientis Claudij principis: Ca. VI.

Laudius princeps: paulo ante mortē cū cōsules designaret: mensē illis q moriturū se praesagiebat metā statuit: Cōsilioq; nouissimo filios suos ut unanimē fraterneq; uiuerēt multis monitis obtestat?: tandē pie admodū senatui cōmēdauit. Deniq; p tribunali sedēs: licet abhorrētib? q aderāt: & latiora precātib?: sese ad mortalitatis terminū peruenisse iterū iterūq; pessus ē. Et hic qdē sibi rātū: nec ultra uicinā mortis tempus: Qui sequit? uero longius atq; alijs fuerunt uates.

De uaticinio Theramenis Atheniensis morituri: Ca. VII.

Heramenes Athenis in carcere triginta tyrannoz imperio: uenenū non trepide sed qsi sitibundus hauriēs: exiguū qd in imo paterā substiterat sic effudit: ut in terram cadēdo sonitū redderet. Ad quē exhilarat? arridēsq; ppino inqt pulchro Cricia. Is erat un? e grege tyrānoz q ex cūctis sæui? inexorabiliusq; se in eū gesserat. Græcis aut cōuiuioz mos erat: nominatim designare cui poculū dare uellēt. Mortē igit habēs i uiscerib? uir fortissim?: iocāt simul & uaticinat. Siqdē Cricias & ipse nō multo post pranūciata morte ueneni subtrahit.

De uaticinio Calani Indii: de morte Alexandri: Ca. VIII.

Ed qd Romanos principes: graiosq; philosophos cōmemoro: cū in eadē re horridos & agrestes barbaros liceat admirari: Calan^o Indus indoq;: ī radicib⁹ Caucaſi natus (ut ait Cicero) cū ex animi ſui ſentētia: nullo cogēte ad iteritū pgeret: Alexāder Macedo q; ſpectaculi nouitate aderat: & ī corpe ualidus: & uictor & iuuenis: illū iam ſe ſe cupide flāmis ingerētē: orauit: ut ſi qd poſt ſe fieri uellet ediceret. Ille autē ſperneſ: nihil inq; op⁹ eſt: celeritē te uidebo. Nempe p eodē dies apud Babylonē Alexander obiit.

De uaticinio morientis Adelectæ: de filio ſuo Aeternio: Ca. IX.

Xemplū qd auoz; tulit atq; cōmemorare libet: ſed an hic: an iter mathematicos: parūper hæſitauit: Vtroq; enim licet. Fama ē: & qdā ſcriptores aſſerūt: Aeterniū de Romano & Albricū fratres cruētos & imanes hoīes: matrē habuiſſe Adelectam ex nobili Tuſcoz; ſanguine ſœminā: alti ingenij cōſilijq;: & tam aſtroz; coeliq; ſtudio: q; magiſcis artib⁹ ſupra fidē uenturi præſciā. Hæc cum ſæpe multa tam uiro q; natis: tum præcipue euidēs unū circa diē ſuæ mortis oraculi more trib⁹ uerſiculis pñūciaſſe dicūt: In qb⁹ qdem & filioz; potētia & exitū & utriq; ſuæ mortis locū ita cecinit: ut iſtis euentib⁹ nihil ex uaticinio demereſ: Quinetiā ut Albricū ſilēā: cū Aeternius ipſe monitus Caſſanū cauere: ignobilis uici neſci⁹: Caſſanū caſt⁹ ī Paduanoz; ac Hetruſcoz; ſitū ſinib⁹ fatale rat⁹: ut de Alexandro Epirēſi dixim⁹: omni ſemp ſtudio uitaeſſet: tandē poſt ſeptuageſimū ætatis añū: dū ſumma ui Mediolanū petit: ab oib⁹ ferme longobardis qbus trux & inſolēs ſpūs: odioſum illū fecerat circūuētus eſt. Iam pontē adhuc fluminis trāſiuerat: illic in extremis ſeſe caſibus uidēs: loci nomē ſciſcitāt⁹: ubi Caſſanū audiuit: cōfuſionē nominū recognoſcēs: Adactō calcarib⁹ equo in oppoſitū ſeſe flumē iniicit. Heu fatū inuitabile: heu materna præſagia: heu arcanū Caſſanū: horrēdo murmure uociferās: ac uix terræ reddit⁹ aduerſæ ab innumera/bili hoſtiū exercitu q iam pontē & utrāq; ripā occupauerat opprimiſ.

Tractatus Quintus: de Haruſpicio & Augurio:

De inuentione Haruſpicinæ: Ca. I.

Perepreciū arbitror agnoſcere unde gemin⁹ hic error in Italiā ſit inueſ⁹. Vnde enī deſierit: me tacēte notū eſt. Neceſſe qdē fuit & hæc & cæteras erroz; umbras terris euaneſcere: ubi ueritatis ſol aſſulſerat. Et de origine qdē haruſpicij talis narraſ fabula. Hetruſco cuidā arātī in agro (ut aiūt) Tarqneſi: cū pfun/dius adactus foret uomere: erupiſſe Tagē quendā noīe puerili effigie: ſapientia ſenili: & aratorē alloq; coepiſſe. Illū ꝑo pterritū exclamaſſe. Ad cui⁹ uocē finitimoz; primo cōcurſum factū eſſe: inde gradatim pgreſſa rei fama: intra dies paucos in eū agrū uniuerſā Hetruriā cōfluxiſſe: Puez; illū audiētib⁹ cūctis multa dixiſſe: dicta ei⁹ obſeruata & ſcriptis ædita. Ex qb; accedēte longa rez; experiētia oīs haruſpicina pceſſerit: Ita tū ut ſi ad alias ſerperet natiōes: apud Tuſcos præcipuū eius magiſteriū uigeret. Sed oꝝ ꝑrſus erroneum & infame magiſteriū. Me qdē iſta renarrātē: ingens ſubit admiratio: & ineptiaz; tāz; patriæ piget: pudet ac miſeret: In ſolo in q natus ſum: hūc natū uel exaratū poti⁹ errorē. Vbi quāſo tibi nūc prudētiffima lumē animi & oculoꝝ aberat: Vnde cæcitas hæc tam manifeſta: tā publica: deū ne Tagē an hominē extimaſti: Si enī deus eſſet: nōne illud occurrit: a cœlo potius q; e terræ cauernulis aduētuz;: neq; expectatuz; bubulci arat⁹: q; adiuutus doctriā populis prædicaret: Si autē homo terra obrutū uiuere ſcđm naturā nō poſſe noueras: ideoq; fallaci quapiā uifidē deluſam te noſſe poteras: Ac digno dei iudicio factū reor: ut errores tibi terra pareret: nihil tūc cœleſte ſapiēti. Neq; hæc quæ tibi obſcicio: in re incerta ſunt philoſophis & poetis & hitoricis teſtata: Quin & error hic tu⁹: ꝑximas natiōes contagio afficit: præcipueq; populū Romanū: apud quē decretū legim⁹: ut de præcipū filijs ſex ſingulis Hetruriæ populis in diſciplinā traderent. Et addit rationē Cicero: Ne ars inq; tāta ꝑꝑ tenuitatē hominū: a religiōis auctōritate abduceret ad mercedē & quæſtū. Ars inq; tāta. O delyratio nē ridiculā: O aniles nugæ: O doctoz; hominū ſupſtitionē inauditā. Hinc præterea ſumꝑſiſſe nomē diceris Tuſcia a ture & ſacrificijs appellata: iuentrix erroz; & portentoz; ac ſulgurū inēpres. Quæ cū ita ſint: nō eſt tergiuerſationi loc⁹: fatendū crimē eſt: idq; dūtaxat ſpōdēdū: Sic uero deo placitū: ut & tu & quæ errorib⁹ tuis imbuta fuit Roma: cui⁹ qd reli/gioſiſſimū eſt: in te nunc uſq; fundatum eſt: ſœlici uarietate: & mirabiles futura ueri diſci/plinæ mendacij magiſteriū haberetis: uel ſic intellecturæ: qd iter lucem ac tenebras interſit.

De Augurio:& qui præcipui fuerint augures:unde etiã initiũ habuerit: Ca. II.

Aruspiciã primũ fontẽ attigi:ad Auguriũ uenio. Piget augures reges meminisse: A
 b præcipueq; Romulũ q; pastoriũ adhuc quiddã redolẽs:augur optimũ fuisse tradit.
 Mira rex̃ dissonãtia:imo uero cõsonãtia rex̃ maxima. Quis enĩ nisi pastor incultũ
 atq; horridus:ad has ineptias applicasset animũ:Pudor ẽ cogitare urbẽ Romã omniũ ur-
 biũ ac terrarũ indubitãtũ caput auspicio cõditã:& florẽtem præpotẽtis populi fortunã:au-
 bus debere maluisse q; deo:Quin & sub regib; & sub imperio cõsulari: multis quidẽ sæcu-
 lis nihil absq; auspicijs domiq; militiaq; fieri solitũ. Stupet anim; recolẽs illos uiros tã cla-
 ros:tam magnificos:qui res humanas ex altissimo despicerẽt:q; fortunã ipsam pedib; sub-
 triuissent:q; terrarũ orbẽ inenarrabili uirtũte domuissent: auicularum uolatui garruiq; &
 puerilib; succubuisse fallacijs. Vno qdẽ nos cõsolari possum;:q; q; supiorẽ genuim; ad alie-
 nas trãsmisim;:hũc nouũ ab alijs genitũ adoptauim;:imitãdoq; nostrũ fecim;. Apud grã-
 cos nãq; multo ante urbẽ cõditã augures floruerãt:tãtoq; fuerũt i honore:ut Calchas petẽ
 tib; Ilion graijs:numerossimã classis præfẽt; memoret; ob unã auspicij disciplinã: In ea
 enĩ excellebat:in reb; alijs multis inferior. Amphiareus uero & Tiresias tam illustres eodẽ
 artificio ferunt;:ut primũ p; deo colerẽt;& tell; quã illũ absorbuerat p; oraculis adiret;: Se-
 cundus nõ modo uiuis hoib; præferret;:sed defũctis etiã(Homero dicẽte)solũ apud iferos
 Tiresiã sape:uagari reliquos umbrarũ more. Nec primi præterea nostri reges augurio do-
 cti fuerũt:regnarãt pri; i Grãcia Mopsus & Amphilotas famosi augures:deniq; ut ẽ apud
 Ciceronẽ:oĩno apud ueteres q; rex̃ potiebanẽ ijdẽ auguria tenebãt. Affertq; rõnẽ:Vt enim
 inqt; sape:sic diuinare regale dicebãt.Et ut in regib; dixi:sic nec i populis nostris hic primũ
 furor admissus est:Nã & Atheniẽses:gens alioq; prudẽtissimã nunq; cõsiliũ publicum ha-
 buerũt:cui nõ sacerdotes diuinos adhibuerint:quos (ut ait Cicero) mantos puto:quia di-
 uinatio apud eos manticos dicit;:Et Lacedæmones:gens iuicissimã:augurẽ in cõsilio in-
 esse:augurẽ regi suo accessore semp; addere uoluerũt. Quis ergo miret;tãto habitã in hono-
 re uanitatẽ:breui in imẽũ excreuisset; Idẽ ferme i singulis particulis huiuscemodi rei quã di-
 uinationẽ uocãt licet itelligere. Quis enĩ nisi diuino uir cõsilio:nõ oraculis fidem daret;cũ
 uideret nõ modo clarissimos reges:& magnorũ pp;orũ nũcios:sed sũmos etiã philosophos
 & humanã magistros uitã:certatim apud Delphos & Dodonã & Hamonẽ cõcurrẽtes:
 Quis sperneret Sibyllas:q; senat; & pp;ls Roman; in extremis periculis consulerẽt;: Quis
 negligeret somnia:cũ sciret(ut reliq; sileã) Lacedæmones ipsos:q; nescio an p;xime a Ro-
 manis fortissimos omniũ & prudẽtissimos uiros iudicare uelim:usq; adeo somniorũ curio-
 sos ut scribat Cicero:q; q; eis præerãt nõ cõtẽti uigilãtib; curis in Palsypho phano qd; est in
 agro p;pe urbẽ somniãdi causa excubabãt:quia uera (inqt;) quietis oracula ducebãt: Quis
 deniq; magos nõ suspiceret;sine q;ru doctrina neminẽ quãtũlibet alijs reb; ornatũ ad Persã
 rũ regnũ p;uehi posse cognosceret; Sed ad auguriũ reuertor. Initiũ qdẽ huius rei ex Arabia
 primũ Phrygiaq; Cilicia ac Pamphylia:Ad postremũ & ex hac nostra Vmbria quã Italiã
 ps est manasse legim;. Rationẽ hui; afferũt(ut reliq; diuinãdi genẽ) uerissimilẽ qdẽ:q; hæ
 scilicet puincia arbutis & pastu pecorũ abũdẽt:& iccirco q; eas incolũt p; syluas & umbri-
 feros mõtes assidue uagi:circũuolãtes ac circũstrepẽtes uolucres solliciti; obseruarũt.

Quo tempore Auguria primũ obseruari coepta sint. Et de Actio Na-
 uio qui nouacula cotẽ scidit: Ca. III.

Acten; de extrema augurij origine. Quo aut tpe & quã ob causã hæc insania Ro-
 ma uahemẽt; inolere coeperit:hinc dicã. Actius Naui; puer: & qd; magis rideas
 h pastor:Prisco Tarq;nio regnãte:litui usum sibi usurpãs:repẽte qdẽ e subulco augur
 uulgataq; rei fama ad regẽ euocat; est. Quẽ rex intuẽs:& atãtẽ & habitũ fortassis irridens:
 temptauit hoc modo:Vtrũ inqt; qd; nũc in aĩo mihi ẽ fieri possit:an nõ possit inẽrogo:Na-
 uius cũ auguriũ pegisset:feri posse respõdit. Hic uero rex elusisse putãs: Atq; inqt; q; cotem
 hæc nouacula scinderẽ meditabar. Ille mirabili cõstãtia:Potes ergo ait:Arreptaq; nouacu-
 la:in cõspectu stupẽtis regis ac populi cotẽ secuit:Inde sacrũ Romanis auguriũ. Quã res
 quãq; & analib; & historijs oib; puulgata sit:Tulli; tñ & hæc cõmẽticiã fabulã uocat. Hæc
 igit; geminã uanitatis ẽ origo. Hinc qb; utraq; successibus: uel apud nos uel apud exterã
 gentes aucta sit:paucis expediam exemplis.

De augurio mortis Iulij Cæsaris: Ca. III.

Nde aut̄ nili a supremis ordinar̄: Iuliū Cæsarē imolatē Spurina notissim⁹ haruspex
 n̄ repto corde i extis optimi bouis: admonuit uerēdū eē ne cōsiliū ac uita fatiscerēt:
 quæ ambo a corde puenirēt. Itaq̄ circūspici oportere discrimē qđ sibi parare: nec
 ultra Idus marcias trahi posset. Mira rerum humanarū nubes: mira fortuna uolētia: unde
 hæc uel illi nosse uel huic negligere. Præfixo enī die: cū Cæsar multis frustra retēptatis hor
 stijs curiā ingroderet: i Spurina ceu mēdacē ita iocatur̄ ē: ut diceret Idus aduenisse. Is aut̄ nō,
 dū praterisse respōdit: sic ex itegro cōminat⁹ nec fefellit. Eodē enī die ac loco cæsus est.

De augurijs Octauiani Augusti: Ca. V.

Cæsari aut̄ Augusto prius qđ ex aluo matris exiret: pdigio prænūciatā magnitudi
 nē affirmāt. Ad id qđ si pdigiū simul: qđ qđ respōsū ē: Regē populi Romani naturā
 pturire. Eius rei auctor ē Trāquill⁹: testē afferēs Iuliū marathū. Illud addit̄ mira
 culo: senatū respōso territū: decreuisse ne qs illo āno nat⁹ educaret: sed qb⁹ prægnātes domi
 cōiuges: senat⁹ cōsulto ne i publicū uenirēt obstitisse. Eidē Augusto i obsidiōe Perusina lita
 re nō ualētī: cū instaurari hostias iussisset: oppidani repētino erūpētes impetu: toti⁹ sacrificij
 pompā apparatūq̄ sustulere. Quo aduerso ab haruspici⁹ respōsū fore: ut oēs deos mi
 nā quæ in extis apparuerant: ad eos transirent quæ illa rapuissent. Atq̄ ita contigit: Mors
 huic qđ picipi prænūciata ē. Sub extremū tēp⁹: tabula in qđ nomē ei⁹ inscriptū fuerat de cœ
 lo tacta: & prima noīs littera deiecta ē. Hinc respōsū: cētū eū dies nō ampli⁹ uicturū: qđ p cō
 uulsā significarent litterā: se x̄o in̄ deos referēdū: qđ reliquū pculsi noīs idicaret: qm̄ cæsar
 de⁹ diceret̄ Tuscorū lingua. Ex qđ simul atq̄ alijs multis similib⁹ elicio: linguarū mutationē
 apud gētes plurimas: de qđ a me sæpe quæsitū memini. Sed nō illud præsentis negotij est.

De dracone Tiberij Cæsaris a formicis deuorato: Ca. VI.

Iberi⁹ aut̄ cū draconē quē fer⁹ māsuēfactū & altore suo mitiorē p̄pria māu pascere cō
 sueuerat: formicæ deuorasset: Respōsū habuit: Impetū multitudinis puideret. Sed uti
 nā nihil unq̄ uer⁹ haruspices prædixissent. Tiberi⁹ enī nō cōkursu populi: ueq̄ tacita & pe
 ne ambigua morte periit.

De Augurio Galbæ Imperatoris: Ca. VII.

T Galbæ i Terraconēsi hispania sacrificati: ostētā accidit mirabile. Puer enī qđ atrij
 obseruabat: illuc ante oculos cūctorū uisibilē toto uertice incanuit. Qđ in̄pretatū
 est: mutationē iminere: successurūq̄ senē iuueni. Postq̄ ita contigit: In Neronis enī
 locū Galba successit. Eidēq̄ p⁹ qđ erat iperijū adept⁹: Romæ sacrificati corona ceciderat: pul
 li euolauerāt: demū die ipso qđ cæsus matutinū sacrificiū petēti: ab haruspice cōsultū est: ut
 qđ primū euaderet: quia hora mortis instaret & interfectores ei⁹ aduētaret: Qđ ille uoluit
 quidem: sed præuentus est.

De augurio Vespasianorū: Ca. VIII.

Vespasiani p̄cipat⁹ ab ipso uita limine prænūciat⁹ ē. In agro qđ ē gētis Flauia: un
 de sibi or̄o ē: quercus fuisse tradit̄ ingēs ac uetusta & Marti dedicata. Ea p̄ tres Ve
 spasia genitricis part⁹: totidē nouos ramos adidit: puerosq̄ fortunæ (ut aiūt) certis
 sim⁹ uates. Prim⁹ gracilis mox aruit: neq̄ part⁹ qđ annū egit i rebus humanis. Secūdus for
 tis ac p̄cer⁹ fuit: filiusq̄ tūc in lucē ædit⁹ ad seniū puenit. Terti⁹ uero nato Vespasiano: nō
 tā ramī qđ ingētis arboris spēm habuit. Quo ostēto Sabin⁹ genitor: haruspici⁹ cōsultis: re
 spōsū habuit: Illū puez futurū Cæsarē ac frax̄ dñm. Qđ cū lætior solito matri suæ adhuc
 supstiti narraret: nepotē illi Cæsarē natū dicēs: Nihil illa respōdisse: sed sustulisse risum dicit̄
 qđ se nondū delirante: is filius tam iunior inciperet.

De haruspice Germaniæ qui ob auguriū Romā missus fuit: Ca. IX.

Vb Domitiano principe haruspex i germania: reipublicæ mutationē iminere nūcia
 uerat: atq̄ ideo ad dicēdā causā Romā missus ē. Forte id accidit: ut princeps mane illū
 audiēs: ob eā ipsam causā cōdēnaret: Ipse statim postea hora diei qnta in̄ficere. Recordari
 potuit minus iuste se ueridicū condēnasse. Sed iam a Cæsaribus diuertamus.

De auspicio per quod Vehiorū ciuitas a Romanis capta: & de inuectiōe cōtra
 huius augurij stulticiam: Ca. X.

Nilla obsidiōe lōgissima: qđ pp̄s Roman⁹ Vehios cinxerat: cū alterius partis disci
 men: alteri⁹ tædiū aīos inficeret: ex inopinato uincēdi uijā Romanis ostēsam ferūt.
 Cū enī nulla apparētī causa: repēte Alban⁹ lac⁹ supra fidē excreuisset: qđā seu oppi

dan⁹ nobilis trāsfiga (ut apud Ciceronē) seu Vehiētū haruspex (ut ē apud Valeriū) Roma no milite rap⁹ p̄ castra plat⁹: dixit urbē illā capi nō posse lacu exūdātē. Qui si ex collib⁹ inē q̄s iacet aliq̄ arte deduc⁹ esset: siq̄dē sic ut ad mare descēderet: calamitosū: sin ita ut p̄ agros aspergeret: faustū pp̄lo Romano. Quā ob rem multo studio imp̄saq̄: lac⁹ ut ille monebat educ⁹ ē. Hoc ampli⁹ addidit Valeri⁹: cōsultū Delphis Apollinē: idē respōdissē. Qd̄ cū factū esset: ilicet uictoria Romanorū fuit. At ego iā dudū hęc audiens stomachor: & paulominus raucesco aduersus hoc sapi⁹ exclamādo: Nō fuit satis hominē Vehiētē stultū forte naturalit̄ & tūc ab accidētī metu abalienatū etiā: demētēq̄ uana loq̄ uel fortassis ex idustria fallentē: imēsi laboris op⁹ hostib⁹ obijcere: nouo q̄dā ultiois genere: ut de⁹ etiā Delphic⁹ aut infaniret aut falleret: Qui ei ita cōsultuit: ignoraſſe: mihi uidebat locorū sitū: Nā qd̄ u⁹ cū Vehiēt u⁹ cū urbe Romana cōmune habet Alban⁹ lac⁹: ut uel p̄desse ad sūmā publici stat⁹: uel obesse ualeat: Sed nimis audeo: q̄ aduersus sapiā deū tā multa p̄tulerim: imo uero aduersus fallacia rū dāmonē. Sic enī ipsemet olim: ut scriptū uideo: q̄nā esset inērogat⁹. Veritatē forte coact⁹ expressit: seq̄ dāmonē clara uoce cōfessus ē. At Romani paruere. Quid miri: error erat temporū: oraculis & haruspicib⁹ obseq̄. Licet & aliud opinari: Aquā lac⁹ educ⁹ta esse ad utilitatē agri suburbani: ut bñ ait Cicero: nō ad arcē urbēq̄ retinēdā. At uictoria cōsecuta ē. En mix Apollineis aris dignū. En noua res Romanos post bilustrē obsidionē uicere. Illud poti⁹ mirabile: q̄ tā lōgo tpe distulerunt: soliti raptim igētia bella cōficere: & trāscurrēdo uictores terrarū orbis: Nisi quia dispensante fortuna p̄uenisse suspicor: ne iliaci laboris effigies deesset Italia. Nūc ablutū in aq̄s Albanis calamū: uicinā urbis mōnibus inferā: Aliquot ducū ei⁹ exempla recolligens.

B

De augurio serpentis qui Syllæ apparuit: Ca. XI.

I Ylla ī cāpo Nolano aduersū habēs Sannitū exercitū: cū sacrificare cōpisset: repēte ab imo arā serpens exiliit. Quo uiso Posthum⁹ haruspex: Eia inqt̄ quæso dux Romanæ: tolle omnē cūctationē & duc ī hostē legiōes. Cui cū Sylla paruisset: castra hostiū opulētissimā expugnauit. Sed enī ipse Cicero huic sacrificio inēfuit: & erūpētē anguē se uidisse testat̄: & illi⁹ praliū euentū fuisse, p̄speq̄ affirmat. At nō haruspicis sed impatoris consilio. Eleganē id quidem ac magnifice.

De auspicio Gaij Flaminij: & irrisione haruspicinæ: Ca. XII.

N tota aut̄ hac re null⁹ notior Flaminio. Illū dico q̄ ad Crotonā infelicit̄ aduersus Hānibalē pugnauit. Ois hūc habet historia: & cōcētib⁹ ac successib⁹ uni⁹ uiri pleni sūt ānales. Sed historiaq̄ pace mihi liceat & ī hoc & ī reliq̄s: narratōes rerū ab eis: irrisiōes sup̄stitionū: uel a philosophis uel a rōne mutuari. Itaq̄ Gaius Flamin⁹ iustrato (ut aiūt) exercitu: castra uersus Aretū motur⁹: hoc primū desistēdi signū habuit: q̄ nulla causa inēueniēte ante signū Iouis & qd̄ ad terroris augmētū adijciūt Statoris Iouis: cū eq̄ cui isederat ī unū tumultū corruēs, puolur⁹ ē. Quid hic quæso miraculi ē si equus armis & sessorē pressus inēcidat: Quid peccauit igit̄ q̄ ad hoc subsistere monit⁹ cōtēpsit: Sed enī cū ad hostē accessisset: & ex more maiorū auspicijs opam daret: nisus ē. p̄ferre diē pugnae: q̄ pulli nequa q̄ pascerēt: q̄ pestilēs apud augures signū erat. Id Flamin⁹ spernēs: sciscitat⁹ ē: si nec die postero pascerent qd̄ agēdū: Respōsū: & q̄lescēdū. Eniuero (inqt̄ illudēs) magnifica auspicioꝝ disciplina si pullis esuriētib⁹: ardua quālibet aggredi p̄mittimur: eis dē saturis cogimur feriarū. Meo qdē iudicio uel ob hoc unū dign⁹ q̄ foelici⁹ pugnasset: sed apud eos capitale ē: magis q̄ ob hęc q̄ ob infautū exitū infamis dux habet. Illud eiusdē: imo suis errorib⁹ accumulāt cū neglectis haruspicijs moueri castra iussisset: seq̄ cōfestim seq̄: signifer diu obluēt⁹: multis etiā auxiliātib⁹ uexillū educere nō poterat. Quid hic rursus ostenti est: Trepide fortassis eruebat qd̄ audacter insertū humi fuerat: debuit ne ideo ducis anim⁹ terreri: Cōtēpsit hoc auspiciū & haruspiciū & religionū omniū cōtēptor. Quid egit nūc: Aduersantib⁹ dijs pugnauit: cecidit ipse cū exercitu: & insignis tūc reipublicæ clades temeritate ducis illata. Hoc præsertim exēplo fidūt: ac nitūt auspicioꝝ assertores: Ego aut̄ sicut temeritatē in Romano duce nō excuso: sic cōtēptū hui⁹ cēmodi nugarū nō accuso: Flaminioq̄ cōpatior: iniq̄ssimis uso tā iudicib⁹ q̄ fortuna. Calliditas qdē Hānibalē nota ē: qua cū sæpe alias: tū illo præsertim die uictoriā quæsiuit. Ea uobis mihi credite Romani poti⁹: q̄ auspicioꝝ cōtēpt⁹ aut stomachulus pulloꝝ obfuit. Quid ei oro Cornel⁹ Scipio ap̄ Ticinū: Quid Sempron⁹ apud Trebam pauloante meruerāt: ab eodē hoste sup̄atis: Quid aut̄ āno post Paul⁹ Aemili⁹ is q̄ cognomē sūpsit ab iteritu: qui auspicijs diligentissime seruatis: ipse q̄z cū toto exercitu Romano aliq̄uātōq̄ maiore strage reipublicæ pari fraude circūuēt⁹ apud Cānas perijt: Qd̄ non īmerito pene ultimū imperij uuln⁹ ab historicis dictum est.

A

B

C

De augurio Caij Gracchi: Ca. XIII.

1 Ongus hic Romanorū ducū ordo subtexit. Eodē bello punico Caio illi Gracchorū
 omniū clarissimo in Lucania exercitū habēti: in sacrificiādū cōtingit ut e. p. xima car
 uernula geminis serpētib⁹ elapsis: exta corrūperent. Idq̄ nō semel tm̄: sed bis terq̄
 reintegratis sacris accidit: nec phiberi potuit. Quo ostēto moti haruspices: ut uitā periculū
 dux caueret monuere. Vtile cōsiliū: fateor: hoī praesertim tā grauiā bella tractāti: Vex nō tā
 pp̄ famelicos angues intestina bouis iuadētes: q̄ pp̄ uicinū hostē Romani sanguinis sitie
 tem. Sileat aut̄ haruspicij nomē: cōsilia sana laudent. Tñ ipse nō cauit: sed ab hospite p̄die
 insidijs Carthagenensiu incautus oppetit.

De augurio M. Claudij Marcelli: Ca. XIII.

A Arcus Claudi⁹ Marcell⁹ uir fortissim⁹: eodē bello simili casu perijt in Brucijs: Nem
 m pe ei post sacrificiū mœstior haruspex retulit: exta minātia & ut caute ageret exhor
 tat⁹ ē. Hic q̄ sapiēs cōsultor & dux æque scaut⁹: Qui rē gerēs cū hoste tā insidioso: nō
 oīa circūspiceret: sed elat⁹ memoria uictoriaꝝ suarū: & exagitat⁹ cupiditate sapius uincēdi:
 pene sol⁹ p̄geret: ubi ab exercitu p̄enox circūclus⁹ & oppressus: nō minorē lugēdi causā pa
 triæ daret tā puerili errore: tā p̄bati ducis: & iā sexagesimūtertium annū supgressi: q̄ interitu.

De augurio Hostilij Mantini: Ca. XV.

b Ello aut̄ Numātino Hostili⁹ Mātin⁹ his territ⁹ p̄digijs afferē: sacrificiū instituti: pul
 li educi i syluā p̄ximā fugerūt. Mōstrē horrēdū ingēs: pullos i syluā fugere: Mouit
 ses forte animū haruspex: si uel i undas uel i ignes euolassēt: Nūc uero naturā secuti
 sūt qd miraris: At sedulo quasiti: nec repti sūt. Alas credo caueā odiū: & libertatis amor ad
 diderat. Sed audite qd seq̄t: Cū terrestri itinere ad portū Herculis puenisset: nauē ascēsurus si
 ne auctore: uox audita ē: Mātinæ mane. Vox qd sine auctore nulla ē: sed auctore illic pra
 fertim p̄facile latitare. Cauernosus enī ac syluestris loc⁹ ille ē: mihicq̄ not⁹ optie: nusq̄ in me
 magis ausis tēpestatib⁹: semel & iteq̄ illic i terrā eiecit⁹: multos i littore dies egi. Nō min⁹ iuste
 (nisi fallor) territ⁹: cū p̄cellis obrueret & mortē ante oculos haberē: q̄ audita uoce Mātin⁹.
 Qui usq̄ adeo pauēfacē scribit⁹: ut alio cōceptū iter flecteret. Sed qd oro p̄digiu tertium narra
 tis: Cū iā inq̄t uenisset & scapham esset ingressus: anguis eximia magnitudinis uisus mox
 euanuit. O ridiculā historiā. Ergo p̄digioꝝ numerē calamitatib⁹ eq̄tur⁹: Mantin⁹ male pu
 gnauit: foedū foed⁹ iniuit: turpit se dedit: Quid dicturi fueratis si uixisset: Vulgare enī est
 ut infaustis reꝝ euentibus: reprehensoz copia non desit.

De augurio Marci Crassi bellum Parthicū ingressuri: Ca. XVI.

A Ed ut ab occasu ad oriētē respiciā: Mar⁹ Crassus bello Parthico ne manū cū hoste
 cōfereret: quātis & q̄claris p̄digijs reuocat⁹ ē. Motur⁹ aciē: cū paludamētū poscer
 ret: q̄ belloꝝ duces candido aut purpureo uti cōsueuerūt: pullū ei allatū est. Nō pu
 to suspicemini p̄ anū illū sensū erroris habuisse: nondū eo uestraz religionū p̄cessit insania:
 neq̄ enī nigrescere diceretis sed pallescere: ueꝝ qd in tali re usu euenit: trepidatio ministri
 paludamēta pmiscuit. An hoc ipsū p̄digiu nūcupatis: Deē sane (qñ error hominū sic habet)
 etiā illustriū nomē hoc uocari. Sed nūq̄ tāta habet uim ut alioq̄ iuste susceptum bellū: uel
 deserere cogeret uel differre. Quid q̄ aquilarū altera uix a primipilo conuelli potuit: altera
 ægerrime cōuulsa: in cōtrariā p̄tē seipsam cōuertit: Nihil hic mirabile (ne dicā stupēdū) pra
 stuporē hominū doctoz tā manifeste delyratiū. Enī uero mœstū inē milites silētium fuit: q̄s
 antiq̄ more lætos exultatesq̄ cōuenire: ducēq̄ & signa circūstere decebat. Mouistis animū
 fateor hoc uno: ueꝝ nullo hic haruspice sed arte & p̄uidētia impatoria op⁹ erat. Itaq̄ nolite
 mihi hoc p̄digiu narrare: Vocate res p̄prijs noib⁹: pauorē tristitiāq̄ dicite. Sed q̄s exitus
 B Dux oppressus: egregio adolescēte filio ante oculos p̄is in fectō: legi dēs uestræ ad faciatē
 cruētissimi hostis cæx: signa Romana babyldicis postib⁹ affixa: disposita i mœnib⁹ trūcata
 capita: & iformi limo obruta: & fluminib⁹ iactata cadauera lati⁹ honos & oīs flos militiæ
 supbo pede calcat⁹. Deniq̄ clades q̄ta raro unq̄ alias ab exēno hoste pp̄lo Romāo iuectæ:
 Quis hæc nescit? Quis aut̄ in hæc haruspiciæ loc⁹? Turbat⁹ hoc loco Valeri⁹: Vellē qdē
 (inqt) placidi⁹: sed qd relatu ueꝝ ē: sic deoz p̄amonit⁹ excādescit: sic hūana cōsilia casti
 ganē: ubi cœlestib⁹ se praeserūt. Optime inq̄ta si cōmutati paludamēti uel auersæ aqlæ p̄
 digiū spretū. Sed auariciæ cōsiliū castigari putas: dolesq̄ in q̄ urbe nō multif ante sæculis ob
 latis ultro munerib⁹: nullū usq̄ patuit receptaculū: i ea tā multū auariciæ licuisse: ut tāto cū
 ludibrio casoz: tātoq̄ cū discrimine supstitutū: Romanū imperiū nutaret. Quid enī (si uerū
 fateri uolum⁹) nisi insatiabilis Parthici auri sitis: Crassū trās euphratē impulit: & in id bellū

cōpulis fractis foederib⁹: unde harum tot & tantar⁹ miseria⁹ pcessit occasio⁹

De augurio C. Octauij consulis: Ca. XVII.

a B externis ad ciuilia bella cōuertar. C. enim Octauus cōsul: cum aduersus L. Cynnā collegā suū arma sūpsisset: & morte dignissimū in exiliū pepulisset: de fine rez tali ostēdit ut effodi nō posset: donec Cynna uictore Octauo⁹ i multo ciuiū sanguie uita priuat⁹ est. Mirū qd Apollini cōmune cū Octauio: poti⁹ q̄ cū ei⁹ aduersario: Aut q̄ diffugerāt fossore⁹ oēs: ut tāto tpe tātillū saxū erui nō posset: Credo ciuili tumultu excesserant.

De augurio Pompeij magni: Ca. XVIII.

a Ltero aut ciuili bello omnīū sauiissimo & maximo: q̄ toti⁹ cū strage urbis & impij & cū uniner⁹ orbis magnis motib⁹: Cn. Pompei⁹ magn⁹: aduersus rez dñm Iuliū Cæsare cōfixit: eueūt pralij euidētissimis p digijs prano ratū ferūt: Primū omnīū Dyrhachio Thessaliā uersus iter arripiēs: infelix dux multo tonitru crebrisq̄ fulmib⁹ except⁹ ē. En p digia æstiuis præsertim mēlib⁹: Poterat qdē subsistere dilato pfectiōis die Hānibaliscautissimi ducis exēplo: quē moenia Romanæ urbis aggressur⁹: bis terq̄ repulsū tēpestate no uim⁹. Et pfecto arbitror: si dux illi exercitui fuisset Augustus: q̄ alteri nō multis ānis postea dux i eisdē cāpis fuit retrocessisset utiq̄. Quē semp & ubiq̄ (ut Trāquill⁹ ait) pellē uituli marini circūferre p remedio atq̄ ad omnē maioris tēpestatis suspitionē: in abditū & cauernatū locū se recipe solitū accepimus. At Pompeius quia fulmina minutiora nō timuit: aduersus maximū & uiolētissimū fulmē Cæsaris pugnatur⁹: religiōes & deoz portēta neglexisse rezprehendit: Nā q̄ apū examina circū signa uolitarūt: qd nisi mellis & cæræ copiā: q̄ son⁹ tympanoz Pergami i penetralib⁹ tēploz audit⁹ ē: qd nisi laticiā portēdebat: De fuga qdē hostiaz ab altarib⁹: idē sentio qd de pulloz fuga sub Mātino. Eozq̄ magis: q̄a pullos pastū illic: hic hostia mortē fugiebāt: qd insitū est cūctis aiantib⁹. Piget singla pseq: & irrisoris cogno mē uereor icurrere. Id sane qd int⁹ p digia nūerāt: repētino mœrore ac nocturno pauore obtorpuisse acies: signū fateor pestifex: sed ut sub Crasso dixi impatori puidēdū nō haruspici: Qui si i ptē cōsiliij uocādus erat: poterat & Crassus primo: & mox Pompeius: & Cæsar nouissime bono aīo esse: nihil nisi lætū & magnificū sperare. Oib⁹ enī ut q̄ reb⁹ ipis inēfuit meminuit Cicero: pmissū a chaldæis eol nō nisi i senectute: nisi domi: nisi cū claritate & sūma cū gloria morituros. O pmissoz fides. Et nimiz in alētro delyrādū fuit: honestior (ut ita dixerim) isania ē ex stellātis cœli motu: q̄ ex cruētis extoz fibris fortunā suā explorasse. Q̄ Pompei⁹ ipse q̄ ut scriptū est sese credulū rez taliū præberet: Sæpe etiā ab haruspici⁹ lusus erat: multaq̄ sibi i graciā trāsuecto ab urbe Romana nūciata fuerāt: quæ u⁹ nullos u⁹ aduersos exit⁹ habuerūt. Itaq̄ qd ampli⁹ credetet nō habebat. Cæsare uero collegis suis iūgerem nisi eū primo loco i domo Cæsarea collocassem.

De cōmēdatione Marci Marcelli qui auguriū contempsit: Ca. XIX.

h Aec & hoz similia cōfirmādis auspici⁹: & id gen⁹ errorib⁹ afferunt tā inepta: tā friuola: ut mihi qdē Marci Marcelli ill⁹ qnqes cōsulis cōsiliū pbe⁹. Qui cū esset impator & augur optim⁹: totū hoc omisit (ut ait Cicero). Sed qd seq̄ sine risu non possū meminisse. Si qñ inqt rem agere uellet ne impediret auspicijs lectica opta iter facere solebat. O radictos errores: Vir fortis & sapiēs: desperabat posse inhæretē ossib⁹ opinionē apta fronte discutere: ideoq̄ uultum obtegebat.

De auspicio Roscij histrionis: Ca. XX.

i Nter duces & reges: histrionū rex locabi⁹ Rosci⁹: quē Cicero amorē ac delitias suas appellare nō erubuit. Cū i cāpo Solonio nutritē: essetq̄ ifans i cunabulis: assurgēs p no stem nutrix uidit eū cōsopitū circūflexū angue nodis horrificis iplicitū: Quo aspecto exanimis exclamauit: Pat⁹ aut pueri: de hac re haruspices cōsuluit. Atq̄ si in histrionica claritas hominis sit uel cōsistit: nihil mētiti sūt. Sed o peruicax iēptia: diuinit⁹ ergo futurā histrionū claritatē præostēfā uultis: Cū African⁹ tāt⁹ & uir & dux: nullū tale meruerit ostētū. Nā qd i cunis anguis iūet⁹ ē: nec mihi qdē mi⁹ uide⁹: nec Ciceroni: præsertim i Solonio ubi ad forum nundinari angues solent: ut eleganter ait idem.

De augurio Deiothari regis: Ca. XXI.

a Ddūt domesticis exēna: risu nō minore psequēda. Deiothaz regē imprimis nihil unq̄ nisi auspicio gerere consuetū. Quē Valerius: non solum inter externos primū: sed uelut imemor moris sui: ante oēs etiā Romanos in hoc ordine locauit. Hic ergo ut memorāt: uolatu aquilæ pergere quo cœperat phibitus: cū multoz iam diez iter exegisset redijt: atq̄ ita

morte euasit cōclauī scilicet in q̄ p noctē iacitur⁹ fuerat sub idē temp⁹ corruēre. Sed cur quā-
 so Valeri Maxime qđ sequi siluisti: An quia dū breuis esse laboras: obscur⁹ fieri ne dicā im-
 pfect⁹ & mēdax elegisti: An quia Ciceronis libros unde ista sumebas: i man⁹ posteror⁹ ne-
 quaq̄ puēturos credidisti: Neq̄ nos lecturos qb⁹ uerbis hoc Deiothari auspiciū a Cicerone
 ne refellit: At id neq̄ si fatū fuerat effugisset inq̄: nec si nō fuerat i eū incidisset. Actoris tui &
 mei uerba recognosce: nihil imuto: sed sicut in tractatu somnior⁹ dixi: nescio quō uoluisse mi-
 hi uisus es supstitiōib⁹ pragrauare aīos: q̄s poti⁹ exonerare debueras: Eoq̄ magis miror:
 ubi nā aliud eiisdē regis auspiciū reliquisti: Bello autem ciuili uir sapiēs sine auiū cōsilio nihil
 agens p̄speris hortātibus auspicijs prexit ad Pompeiū. Vbi q̄ multis & periculis & incom-
 modis affect⁹ ē: bello Pharsalico uic⁹ ac fugat⁹: tāto distract⁹ ab amico: & q̄ fidelē amātib⁹
 nihil ē amari⁹: plen⁹ abiit graui mōre re⁹ presentū: & uēturi spe deterrima. Itaq̄ mox &
 illi⁹ miserabilē audiuit mortē: & supbū hostē suscepit hospitio. A q̄ digrediete nouū hospita-
 litatis preciū & Armenia & Gallogracia spoliat⁹ & Thracia: nec lōge post in discrimē capitū
 adduct⁹: ab hospite meliori: hoc ē ab ipso Cicerōe defensus ē. Hęc fides auspicio⁹. Lata cū
 cta p̄miserāt: ei⁹ artis peritissimo mōsta oīa puenerūt: Nā q̄ eū postea dicere solitū accep-
 mus: Aues qb⁹ ducib⁹ i bellū iisset: bñ sibi cōsuluisse: quia officiū ac fidē adiplese: & Roma
 nā libertatē armis defendisse: q̄sq̄ eū casus exciperet oib⁹ regnis & diuitijs anteferet: uel au-
 spicijs p̄tinaciā id q̄dē: u⁹ magnanimitatē regis idicat poti⁹ q̄ auspicij ueritatē. Nisi forte phi-
 losophatēs etiā uolucres sōniāt: nō i fortuna sed i p̄tute foelicitatē hoīs collocātes. Cur autē
 uereant oīa magna uolucrib⁹ dare: q̄ uti cōsilijs nō pudet: u⁹ cur apud eos inopinabile ui-
 deat⁹: sapiām q̄dē ab eor⁹ animis lōge exulātē in alijs animātib⁹ habitare. Sed hęc haften⁹.

De apibus Platonis & formicis Midæ: Ca. XXII.

p Latonis apes adijciūt: & formicas Midæ. Sed de Platone cū de eloquentia loqueba-
 mur dixim⁹. Midas uero Phryx infans dormiēs inuēt⁹ est: formicis i os ei⁹ tritici grana
 cōgerētib⁹. Ditissimū futur⁹ haruspices respōderūt: Ego poti⁹ edacissimū respōdisse. Sed res
 spōsum illud fortunæ cōprobauit exitus: ut scriptorib⁹ rerum placet.

De augurio Thebanor⁹ ex cantu gallo⁹ gallinacio⁹: Ca. XXIII.

q Vis illa nō rideat: quæ bello inē Lacedæmōdes & Thebanos orto: ultro citroq̄ nūcia-
 ta referunt. Et si enī successib⁹ asserta sūt: nihil tñ ridiculosi⁹ dici pōt. Cū enī apud The-
 bardā p̄ Boetios uates sacrificiū fieret: gallos gallinacios i eo loco sic canere coepisse aūt: ut
 nulla esset inēmissio. Augures aūt p̄nūciasse Thebanos haud dubie uictores: rōne addita:
 quā cōsul⁹ siluissent: q̄ ea scilicet uolucris p̄ naturā uicta sileat: uictrix canat: Quis iā dubi-
 tet in hor⁹ uaticinijs spem habere: Et citat huiuscemodi uanitatis testis Callisthenes haud
 ignobilis philosophus & auditor.

De augurio Lacedæmonior⁹ ex simia: Ca. XXIII.

e X aduerso multa Lacedæmonijs ostēta grauiā atq̄ terrifica: Sed omissis alijs: unum
 referā: qđ historici graio⁹ maximū ac mōstissimū affirmāt. Cū enī de uictoria cō-
 sultores legatos ad Dodoneñ. Iouem destinassent: & hi oraculū operiētes: uasculum
 cū sortib⁹ certo loco posuissēt: Molosso⁹ regis simia: sortes ipsas huc illuc sparsit cōfuditq̄.
 Insuetū rarūq̄ p̄digiū: p̄digiōū poti⁹: si foedū illud & inq̄tū & importunū aīal: nō quicquid
 usq̄ reperiret effuderet. At illis aliē uisū: Itaq̄ respōsum ē: Lacedæmonijs nō de uictoria sed
 de salute cogitādū. & hūc tātū terrorē: has deor⁹ imortalū: an simiæ regiæ tātas minas: se-
 quēs mox fortuna declarauit: famosa illa pugna Leutrica Lacedæmonijs ad inēmptionē
 deletis oppressisq̄. Sed de hac re satis multa diximus. Et si quid dicendū supe⁹: p̄ximo tra-
 ctatu reliquias p̄sequamur.

Tractatus Sextus de Ominibus & Portentis:

Q̄ nihil contra naturam fiat: licet aliqua fieri uideantur: Ca. I.

A Am nisi fallor bona ps hor⁹ expedita ē. Quid enī agūt aliud haruspices: nisi circa in-
 terpretationē mirabilē cōtraq̄ naturā: ut ipsi uolūt cōtingētū: ex qb⁹ uēturi p̄ra-
 scientiā pollicent⁹: Qđ enī (ut elegant ait Cicero) ostēdūt portēdūt: mōstrāt: p̄radū-
 cūt ostēta: portēta mōstra: p̄digia: a maiorib⁹ dicta sunt: multisq̄ uerbis una res appellata:
 cui nos unicū portēti nomē ascripsim⁹. Pauca deiceps sine haruspice inēpretatiōib⁹ cōple-
 xuri: quæ restāt ex historijs. De qb⁹ imprimis hoc tenēdū: nihil cōtra naturā fieri: licet aliq̄
 uideant ignorātib⁹ causas re⁹ & nouitate p̄culsis. Itaq̄ uere: & si qđ est hoc esse p̄maximū:
 qđ i animis hominū tā bñ institutis a natura tā uarij errores pullularūt: & i regno rōnis tot
 aniles iēptiæ & tot iānes supstitiōnes regnāt: ultimūq̄ illic ipsa locū tēnet: p̄ quā distingui a

cæteris aialib⁹ poteram⁹. Ver⁹ hæc lōgior ē querela: egēsq; yboz pluriū. Igit̄ ad icēptū re/
 dicē: q̄cqd factū ē: fieri potuisse nō dubito: si fieri potuit nō esse mirabile: nisi q̄a rarital admi/
 ratiōis maē est. Neq; enī ignorātia sola causaz uideri portētū cogit. Eadē nāq; in q̄tidianis
 actib⁹ inuenit: testāte admiratiōe: exēplo utar q̄ & Cicero utit: & oīs plena ē historia. Por/
 tētū putāt mulā pepisse. Itaq; ī ānalib⁹ relatū ē. Cur quæso: An q̄a uulgo ratio ei⁹ part⁹ ig/
 nota ē: Nihil eq̄ni part⁹ notior: uer⁹ iste frequētior. Rarital igit̄ frequētiaq; uarietatē pariūt
 Qd̄ si ita ē: dicā qd̄ a doctis uiris dictū uideo: qm̄ q̄ raro accidit portētū dicē: sapiēs sicubi
 reperiaē: grāde portētū est: & mulā partu (nisi fallor) rari⁹: quāq; qd̄ de hoc partu dicūt. p/
 te ridiculū uideē. In cōceptiōe enī esto si qd̄ est miraculi. Part⁹ enī ipse nō modo nō portē/
 tuosus: sed īnaturalis & q̄dāmodo uiolēt⁹ est. Iā miraculoz eadē ratio: Nihil nāq; miracu/
 losū nisi quia raz. Illa aut̄ dico miracula: quæ nil portēdere iudicant: sed admiratione sim/
 plici suspēdūt aios mortaliū. Ideoq; de his alibi. Nūc qd̄ instat: Qm̄ qd̄ longe dispar uis ē:
 in his enī neq; portēdēs neq; mirabile q̄cq; inest: nisi q̄ten⁹ humana iusticia q̄busdā mota
 successib⁹: & sine rez ad principiū relato: præstefum aliqd̄ coepit opinari: non pri⁹ ab itio
 itellectū q̄ exir⁹ cōprobasset: & se tractu tempoꝝ eo puētū: ut ipsis etiā primordijs uel rerū
 uel uerboz mortalis curiositas īhiaret. Error hinc omniū ort⁹ est q̄ magnos hoīes īuoluit.

B
D

De omīne ex clamore Romani militis accepto: qui dixit: Statue signū:
 hic optime manebimus: Ca. II.

X hoc genere est: ut iam ad exēpla ueniā: post captā a Senonib⁹ gallis exustāq; urbē
 e Romanā: hæsitātib⁹ an relicto natali solo: sedes imperij trāsferrent: an uero patriæ
 ruinas erigerēt. Dum hæc res forte in senatu alēnātibus consilijs agitaē: contigit ut
 Centurio cohortis e præsidio redeūtis: alta uoce signifez cōpellās diceret: Statue signū: hic
 optime manebim⁹. Nō dubitāt huic uoci stabilitatē imperij acceptā referre. Qua qd̄ ad se
 nat⁹ aures plata: accipe se omen ait. Ita tot diffidētū patz sentētia: uno militaris uiri ybo
 nescienē iacto: cōfestim quieuerūt: nullo nō manēdi consiliū amplectente.

De omīne Aemilij Pauli ex Tertia filia sua accepto: Ca. III

Vo min⁹ miror apud Ciceronē omen notū legēs: unius claz sed & constātē animū.
 q Liti⁹ Aemilij Pauli aduersus Persem Macedonia regē bellū actur⁹: eo dē die q̄ p/
 uinciā sortit⁹ erat: fero sese domū referēs: filiōlā suā cui Tertia nomē erat exosculās
 tristiorē solito ppendit. Et qd̄ inqt̄ causa ē mea Tertia ut mox sis: Respōdit illa uoce que/
 rula: Mi pat̄ Perfa perijt: decesserat aut̄ hui⁹ noīs catella. Pat̄ puellā uulsi circūplectēs: acci/
 pio inqt̄ omen filia. Nec piguit talē uirū: tali omīne lætiorē ad tātū bellū pficisci. Vñ mox
 & Macedonico cognoīe & triūpho celeberrimo redijt ornat⁹: uictos ī capitoliū reges agens.

De omīne Cecilij Metelli: Ca. IIII.

m Vltō etiā min⁹ miror hæc a foemīnis obseruari. Cecilia Metelli cū de neptis cōiugio ro/
 gitaret: quæ sibi ex sorore superat: oīs capiēdi gratia qd̄ illis tpi⁹ q̄tidianū erat: solā
 secū uirginē eduxerat. Vbi cū puella stāte: matrona sedens tacita & aliqd̄ operiens quod ad
 omen traheret diuti⁹ māssisset: defessa rupit tādē uirgo silētii: orās materterā: ut sibi paululū
 q̄scēdi copiā faceret. Et illa cōsurgēs: imo uero inqt̄ filia libēs tibi cōcedo meas sedes. Id re/
 spōsum defūcta mox Cecilia: uirgine uiro ei⁹ nupta cōfirmatū cōmemorāt.

De omīne Petilij circa Lætum montem: Ca. V.

h Is illa cōueniūt. Petilij cū ligurib⁹ lætū montē q̄ hostiū præsidio tenebaē adort⁹: peti/
 naci⁹ obnitiē: suosq; ī præliū accēdit: hodie ait ego utiq; lætū capiā. Id confestim læto
 eius consecuto: equocū omen apparuit.

De omīne Crassij: Solem se relictoz asserentis: Ca. VI.

c Crassus dū rhodijs deoz simulachra cupide subtraheret: & illi humiliē precarentur: ne
 oīa subripet: solē se relinquere ait: iocat⁹ in eoꝝ religiones apud q̄s sol p̄studiose cole/
 baē. Nec multo post prælio uict⁹: & uitā & solē linquere compulsus est.

Quō primo homīnes ad omīna & deinceps ad act⁹ ac gest⁹ deuenerūt: Ca. VII.

1 Nfinita sūt eiusmodi quæ appellāt omīna: puta ex eo moti: q̄a cū reliq; diuinādi gene/
 ra: uel p̄ ipsos deos uel p̄ extoꝝ respectiōe: uel p̄ uisidēs nocturnas: uel p̄ stellas signa
 p̄ciperēt: hoc gen⁹ p̄ ipsos quibus cum uiuebant homines percipi arbitranē: quoz fortuita
 etiā: immo uero nō nisi fortuitas uoces ad cōsequētiā trahebāt. Et sicut oīs error suis nō cō/
 tent⁹ finib⁹: facilis ē serpere latiusq; se fundere a uocib⁹ ad actus ac gestus quoslibet homi/
 nū primo: deinde etiā reliq; rū aiāntiū ac rerū cætera: decursus est. Quo ex genere illa sūt.

De omine Furij Camilli: Ca. VIII.

f Vrius Camillus expugnatis Veijs uictor: dū amātiffim^o immeritæ patriæ uir: deos precat: ut ſi Romana pſperitas iuidioſa eſſet: quælibet in rē publicā caſura calamitas in caput ipſi^o uertere: atq; ita cœleſtis placare inuidiā: repēte cōcidit. Id ad caſum exiliij: q̄ poſt dānat^o urbe quā ornauerat caruit: relatū eſt.

De omine aſini a Caio Mario uifi: Ca. IX.

c Ai^o aut^o Marius i Minturnoꝝ custodia deliteſcēs: hoſtis iam patriæ pnūciat^o: aſellū forte cōſiderauit: oblatū pabulū ſpernentē: ad aquā pperare. Id ad ſe uir taliū doctiſſim^o reflexit: & oſtēſam ſibi cœlit^o ſalutis uia arbitrat^o eſt: Turbā quæ ad auxiliandū cōuenerat: orauit hoc unū auxilij gen^o exhiberet: ut ad mare comitare. Quo facto: parua ſupimpofit^o carina: minas Syllæ uictoris euafit. Et hui^o hois obſeruatiōē ſibi proculdubio ſaluti fuiſſe Valeri^o ait. Prudentē igit^o aſellū: q̄ cōſultore ac duce: ille dux tant^o uſus eſt: quē ue formidat^o olim auſtri & aqlonis domitor: auctore fugæ & ſalutis habuit.

Quomodo hæc uanitas ominū eradicaanda ſit: Et contra Auguſtum Caſarem qui hæc obſeruauit: Ca. X.

a Thæc qdē uanitas ut ſcriptū uideo: a Pythagoreis ortū habet: q̄ oia ſupaddētes oculis: a diuinis ad hūanas uoces obſeruādas animū cōuerterūt. Cæter^o more morbi cōtagioſi: breui & i pplm Romanū & i oēs effuſa radices egit. Hæc ergo cū cæteris extirpāda ē (Crede mihi lector) ſi errorib^o ſemel aditū dederis: fruſtra deiceps obluſtaberis. Actū eſt: irrūpent unūq; q̄qd uel audies uel uidebis: huc refereſ. Vicinoꝝ te aliud agētū ſermūculi: lætū ac mœſtū: ocioſū ac ſollicitū tenebūt: & muſtelæ: occurſus & lepoꝝ timoris: & dextera cornix & ſiniſter coru^o aſtorabiē: & nocturnæ ſtrygis gemitū & mane ſternutatis ſc̄dm numeꝝ obſeruabis & trāſuerſā togā & cōmutatū calceū. Neq; enī tu maior aut ſapientior Auguſto: de q̄ legim^o: q̄ læuū p dextro calceo indui: duꝝ omen: rorē uero ſubingreſſū longioris uia ſœlicis & celeris uoti uicq; redit^o putabat. Vnde hoc tibi princeps prudētiſſime: Quid uatori ros nocturn^o afferre pōt: niſi iter lubricū & madēs: Nemp̄ opinio in ueterata præualuerat.

De aquila quæ tentorio Auguſti infederat omen: Ca. XI.

c Riūuirali tempeſtate cū Auguſt^o idē atq; ambo collegæ cū oib^o copijs Bononiæ cōueniſſent: omen clariffimū uifū & ab uniuerso exercitu aſnotatū eſt: Aqla tētorio ei^o infiderat: gemini corui dextera læuaq; purgere cōperāt. Ille reſiſtēs: utrūq; pſtrauit cōfecitq;. Mira res dictū: tot hominū milia in id ſpectaculū cōuerſa: unū & idē ſenſiſſe phibent: inē tres ſcilicet duces: q̄ tūc unanimes uiderenē: diſſenſionē emerſurā: & collegæ: finē q̄ poſt fuit. Vicū enī Lepidū relegauit Auguſt^o: mori coegit Antoniū.

De omine Liuiæ parturientis: Ca. XII.

l Iuia nōdū Auguſta: Tiberiū aluo gerēs: ac muliebri ingenio quē ſexum paritura eſſet anxia: ouū ſupincubāti gallinæ ſubtractū: tam p ſe q̄ per ancillas tādū manu ſinuq; uiciſſim tepefecit: donec erūpente pullo inſigniē criſtato: ad ſpem maris erecta eſt.

De gallina quæ cum ramo lauri cecidit in gremium Liuiæ Auguſtæ & interitu familiæ: Ca. XIII.

f Ane ſi denūciatæ rei magnitudine magnū omen dicit: qd̄ ex oib^o unq; ſæculis uſq; terræ maius: q̄ q̄ Caſareæ domus occaſus ac finis oſtēſus ē: Eidē Liuiæ Auguſto primū m̄imonio dignāte ferūt cōtigiffe: ut dū rus peteret: cādida gallina uirētis lauri ramuſculū roſtro gerēs: in gremiū mirātis ab alto caderet: aqla prædā ut ſuſtulerat ultro relaxāte. Nouitate rei motā Liuiā: iuſſiſſe & ali uoluerē: & ramuſculū inferi. Cū id factū foret: utriusq; breui tam magnificū incremētū cōſecutū ut & pulloꝝ copia ad gallinas duceret: & ex frequēti laureto qd̄ tam tenuis plāta pepererat: laureæ triūphaturis Caſaribus uellerenē: Obſeruato ut qſq; Caſaræ eo loco nouā laurē ſereret. Longo deniq; uſu agitatū: unāquāq; arboꝝ illæ circa ſatoris ſui mortē ſolitā areſcere. Ultimo aut^o Neronis tpe: ſubito ſimul oēs radice^o aruiſſe: Gallinas q̄ oēs ad unā periſſe. Acceſſit & illud haud obſcurū q̄ ſub idē temp^o in æde Caſarea: capita ſimul oib^o Caſaræ ſtatuis: uno ic̄tu fulminis corruerūt: Quib^o ominib^o cōfeſtū Neronis mors: & i eo deficiētis familiæ ſucceſſit interitus.

De omine quod habuit Galba Imperator pro imperio ſubeūdo: Ca. XIII.

c Vm aduerſus hūcipſū Neronē: obſcœnitatis & inhumanitatis merito: nō ppl^o Roman^o tantū: ſed uno ppe tpe: oēs q̄ uſq; erāt exercit^o q̄buſcūq; ducib^o cōſpirarent:

caput rerū Galba denotat: q̄ tunc hispanijs præerat. Is tametsi uel cupidine īperij ardēs uel gelidus mortis metu: ut q̄ occidi sese iussu a Nerone nouerat: & uitæ & dignitati audēdo cōsultur⁹ uideret: nec uolūtas deforet: tñ & senio pigrescēs anim⁹ & desperatiōe successuū exterrit⁹: hærebat usq̄ adeo: ut cōsalutat⁹ Impator: senat⁹ populiq̄ Romani se legatū testat⁹ reī. Sic cunctātī geminū omen accidit: Nā dū castellū ualidū & nouis motib⁹ oportunū ar mat: ab effossorib⁹ inuētus est anulus puetusti artificij: insculptā cū trophæo uictoriam habens. Accessit q̄ Alexādrina nauis: plena armis: hoib⁹ uacua: nec ullo cursū dirigente: ad id littus ubi Galba tūc erat appulit: cūctis interpretatib⁹ alterꝫ suscipiēdi belli omen: alterū sperādæ uictoriæ

De omne Vespasiani: Ca. XV.

u Espasiano aut aliquot principatus signa cōtigisse ferunt. Cæsar Caligula infensus ædilitatē tūc agentis: occasione nact⁹ q̄ uias purgari neglexisset: cœno illū præcepit impleri. Cui cū milites obsequētes in sinū lutū terrāq̄ congererēt: in omen tractū a q̄busdā inc̄pretatib⁹: futurū ut terra patriæ oēsq̄ res publicæ morib⁹ ciuilib⁹ fœdata ac permixta: tandē se in Vespasiani custodiā recōderet. Qd̄ quāq̄ dilatū fuerit: accidit tñ. Eidē prædenti: canis extern⁹ ex publico in cœnaculū introgressus: manū hoīs quā mordicus geſtabat ad pedes deiecit. Sed qd̄ amputata man⁹ ad imperium: Caput saltē hoīs attulisset. Aliquāto igit̄ proprius bouis omen: q̄ iugi ac soliti domitoris impatiēs: cū se in libertatem eripuiſſet: in locū ubi forte Vespasian⁹ tūc cœnabat: magno cū fragore irruēs: ministratibus metu sparsis fugatisq̄: ubi ad ipsū uenit: cōpresso impetu ante pedes ei⁹ adorātis in morem ꝑcubuit & uelut dñm fassus: caput hūmī posuit.

De portentis solis: lunæ ac alijs prodigijs ostentis: Ca. XVI.

h Inc iam pauca de portētis. Nā si historijs ꝑcurrā (qd̄ laboriosū magis q̄ gloriosū fuerit) facile ꝑfecto ex hac re una libꝫ cōpleſſe cōtigerit. Quæ enī historia sine portentis est: Quæ a Cicerone recollecta: neq̄ illa tñ uniuersa cōplectar: Duos soles si mul uisos ac tres lunas. Solē quoq̄ ꝑ noctē & ardētes cœlo faces & auditū ex alto fremitū igentē: uocesq̄ minitātes: & fluuiū sanguine fluxisse: imbrē uero modo saxēū: modo sanguinēū: modo terrēū: modo lactēū descēdisse. Sudasse sapi⁹ & inēdū cruēto sudore effigies deorū. Postremo qd̄ sine risu narrare nō possū: bello Marsico Lauinij inē multa monstꝫ horribile & inauditū: clypeos a murib⁹ esse corrosos: Idq̄ doctis inc̄pretib⁹ uisū esse tristissimū. Hæc & horꝫ similima ꝑ facile refellunt: Nā & plures seu soles seu lunas uideri nō aliē euenire potest q̄ duas lucernas apparere ubi nō ampli⁹ q̄ una est. Similit̄ & audit⁹ sæpe fallitur: nec ullus (ut physicis placet) pigrior in nobis sensus ē. Flāmæ aut uel cōglobatæ uel sparsæ cœlo inēdū uolitare possūt naturalit̄. Solē ꝑ noctē apparere ꝑrsus impossibile: cū præsentia solis ubiq̄ est diem secū uehat. Fluuios fluxisse sanguineos: æs sudasse uel ebur & qcqd̄ eiufmodi est: uideri qd̄ pōt: ueꝫ esse nō pōt. Q̄ sanguis & sudor nō nisi ex ueris corporib⁹ emanare queat: solet tñ udus paries præsertim marmore⁹ notho flante sudori similimū humorē fūdere: qd̄ uulgo sudare credit̄. Potest & ex aduēticia causa rubere humor ille & sanguinis speciē præbere. In oī aut fermōe tali meminisse oportebit ei⁹ qd̄ est apud Ciceronē: q̄ hæc oīa ficta & falsa putat: Hæc inqt̄ in bello plura uident̄: & fingunt̄ liberius & credunt̄ facili⁹. Iā uero qd̄ de murib⁹ afferē quātūlibet. triste mirādū certe nullaten⁹: Crates enī rodere: frequēs muriū cibus est: Nisi quia clypeis affixæ erāt: parci forsan putastis: a murib⁹ præclare dinoscētib⁹ instrumentū bellicū: & formidatū gētib⁹ signū populi Romani: qd̄ forte in illis cratib⁹ pictū erat cōtingere nō ausuris. Mihi credite: nullū hic monstrum: nisi stupor uester & admiratio tam cōmunis rei. Q̄ si mures a clypeis roderent̄: illud plane mirū dicerē. Sicut in re simili respōdisse portētoꝫ inc̄pres scribit: Qui cū cōsulere: qd̄ sibi uellet ostentū qd̄ qdā domi suæ repererat: anguē uecti ferreo circūuolutū: Enūero inqt̄: si uectis angui circūuolut⁹ esset tūc mirari poteras. Festiue grauit̄q̄: Quo respōso (ut ait idē Cicero) satis aperte declarauit: nihil habendū esse qd̄ fieri posset ostentū.

De boue humana uoce locuto: & quibusdam alijs portentis: Ca. XVII.

e Iusdem generis illa referuntur: Bis bouem humanis uocis locutum. Semel C. Volturnio: & Seruio Sulpitio consulibus usq̄ ad horrorem astātium. Sed quid eo sermone dixerit: nō pdūt: nescio an ut secretum esset orauerit. Iterum bello punico secundo: admonuit: Caue tibi Roma forte quia mur⁹ haruspex: mutis haruspicib⁹ spirantia uiuoz̄ animantiū exta loquebantur. Illa quoq̄ terrificā: Pluisse lacertas: carnes: Puez̄ ī foro boario æditū elephantini capitis: mole mirabilem. Apud Anthiū messorum cruentas spir

A

B

C

cas collegisse. Et qd̄ pene muriū portētū exāquerit: In gallia lupū uigili cuidam e uagina gladiū extulisse. Certe si hoc mōstrū est: fuerāt haruspices cōsulēdi dū canis oli me^o me spe/ctante: ensem aggressori suo nō e uagina sed e manib⁹ eripuit: Idq̄ q̄ simili⁹ monstrū fiat in gallijs accidit. Et qm̄ canis me^o qd̄ nō putauerā: ad atatē nostrā stilū deduxit: aliquor hui⁹ temporis adijciam.

De portentis tempore Heinrici septimi uisus: Ca. XVIII.

Bsidēte Brixia Heinrico septimo: in Gallijs solis ac lunæ simul eclipsum & minacē
o insueti syderis faciē uisam: lunæ quoq̄ tergemina specie: species uarias & arculos
etiā coelo sparfos: crucis imaginē cōtinētes: & in Italia deflagrātes poli partes: ac si/
ne ullis fulgurib⁹ aut nubib⁹: & (ut dici solet) ignaro Ioue horrēdū cecinisse aiūt. Nos enim
et si iam i lucē aediti: nulla tū ei⁹ tempis certā memoriā habem⁹. Sup hęc in finib⁹ Patau/
rū equā nouē pedib⁹ aeditā: Per rura Gallia cisalpinæ insuetas uolucrū formas apparuisse
pluma (ut ferūt) cinericia sanguineis maculis cristato uertice: nec alias ea specie i his regio/
nib⁹ memoria hominū unq̄ uisas: nisi tpi⁹ Frederici principis: maiores natu affirmabāt.

De horribili portento hominis uisi super equo. Ca. XIX.

Er idē temp⁹ Mediolani intra Maphei uicecomitis uestibulū cōspectū memorāt nō
p mediocre pdigiū: uirū scilicet ingētis speciei & humana augustioris: insedētē equo:
nāaturalē quoq̄ modū supgresso. Eundēq̄ cū circa primā lucis tempus plīstēs: hor/
ræ uni⁹ spacio multis uidētib⁹ stuporē attulisset: raptim ex oculis ablatū. Triduo aut̄ inter/
iecto eodē loco ac tpe duos uisōs: ac ipso habitu & pari mole corporē: cōsertis manib⁹ hor/
ribilē pugnā miscuisse: Atq̄ hora una ex his motib⁹ exacta: stupētib⁹ q̄ aderāt itidem eua/
nuisse. Et horū qdē Mixtat⁹ Patauin⁹ historicus: nouarū regē satis anxius congistor testis ē.

De monstro quadrupede cū humano capite in agro Veronēsi nato: Ca. XX.

Am assert: circa idē tempus q̄ ad montē Attinū collatis Florētinoz & Pisanoz si/
n gnis decertatū est: monstrū in agro Veronēsi aeditū: ex equa q̄ drupedē fortū huma/
no capite. Ad cui⁹ murmur & uagitū & cōfusum humanæ uocis sonū occurrēs ru/
ris illi⁹ accola: & nouo attonit⁹ spectaculo: exeētū ingenti gladio monstri caput: præ callē
acuto baculo suffixit. Quā ob causam ad iudiciū tract⁹ & de monstruosi partus origine: &
de occidēdi causis interrogat⁹: horrore atq̄ abominatione rei tm̄ se fecisse respōdit: de cate/
ris nihil oīno & rusticitas hoīs & publicatio facinoris qd̄ occultari potuerat: suspicionem
omnē ademerunt.

De puero bicorpore nato i agro Florētino de quo iferi⁹ carmia ponūt: Ca. XXI

Nū eiufsdē tpi⁹ adijciā. In agro Florētino puerū bicorpori effigie: geminis capitib⁹:
u q̄ternis manib⁹ circa genitales ptes cōnexū: sic q̄ non ampli⁹ q̄ in geminos pedes
desineret: uiderūt illic oēs. Ad nos aut̄ q̄ tunc in gallijs degebam⁹: per amicos ciues
imago picta trāsmīssa est. Ingēsq̄ soli⁹ ad spectaculū picturæ cōcursus hominū fuit. Septi/
mū ætatis annū agēs: genitorē meū uidi tabellā eiufmodi i manib⁹ habentē. Sciscitat⁹ qd̄
esset: Rem omnē eo mōstrāte didici: & aure cōuulsa memisse iussus: enarratur⁹ filijs ut ipse
dicebat meis. Ego aut̄ & nepotib⁹ renarro. Et hic qdē part⁹: dieb⁹ (ut phibēt) paucis uixit.

De homine qui per quadraginta dies absq̄ cibo uixit: & de muliere in
germania quæ per triginta ānos absq̄ cibo fuisse narrat: Ca. XXII.

Pud Venetias aut̄ q̄ quadraginta dies absq̄ ullo cibo uiuat: idq̄ anniuersariū celebrat
a ieiuniū adhuc supesse phibēt. Plurimos noui q̄ eū se uidisse atq̄ rem ita esse testāt.
Nā qd̄ i inferiore Germania audiui mulierem apud eos esse: quæ tricesimū ætatis
annū nihil unq̄ cibi sumēs trāsegisset: mirū magis q̄ credibile est. Sed horū & similiū una
est doctriua: Tullio dicēte: In re noua atq̄ admirabili: inuestigato si potes: si nullā reperies
causam: illud tm̄ exploratū habeto: nihil potuisse fieri sine causa. Eūq̄ errorē quē tibi rei no/
uitas attulerit: naturæ ratiōe depellito. Hęc ille.

De uipera in galea Aconis uicecomitis Mediolanēsis reperta: Ca. XXIII.

Tqm̄ prima ps tractat⁹ hui⁹ erat de ominib⁹: attigā: q̄ cū Bononia adolefcēs i stu/
a dijs uersarer audiebā. Aco uicecomes q̄ post Mediolani dominiū obtinuit: iuuenis
nempe uictoriosus anteq̄ podagris uinceret: iussu patris pfect⁹ cū exercitu apoeni/
nū transijt. Et uictis oibus apud altipassum: duce qdē hostiū Castrutio: sed egregia opera
eius adiuto: ad uincendū Bononienses pari impetu fortunatq̄ se cōuertit. In ea expeditione
cū forte equo descendēs req̄scit: ingens uipera nullo comite aduertēte: in galeā iuxta posi

ram irrepsit. Quā cū mox capiti reponeret: fumoso quōdē & horribili sed prorsus inocuo lapsu per decoras interriti ducis genas illa descendit. Eam a nemine lædi passus animosus adolefcēs: ad omen geminæ uictoriæ traxit: hinc præcipue quod ipse pro signo bellico uipera uteretur. Ego autē huic sermōni in hac cladiū domesticarū memoria finē statuo: Labores nostros miserat: finiat ipse qui potest.

Tractatus Septimus de Stratagematibus:

De excusatiōe auctoris apud lectorē: cū de modestia locutus sit: cur ab homine petulantissimo exordium sumpserit: Ca. I.

DMiraberis lector nec imerito: ego enī ipse dū huc puenissem admirās substiti: quā calamū casus impelleret: ut de modestia locutus: ab homine petulantissimo sumerē exordium. Sed apud te primū quæso: deinde pro te apud alios excuser. Neque enī uiros hic illustres persequor: quod alio uolumine feci: quoniam potius (quod ipse titulus opis testat) memorandarū rerū cōgeriē amplector. Fieri autē potest ut ex animo foedo: decore quippiā factū dictūue prodeat: casu aliq̄ ratiōis uices occupāte: quod ipsum memoratu dignū sit: ubi de huiusmodi rebus agitur: quous cū a quō p̄dijit: non iccirco dignū statim cognomine claritatis efficiat: quia ut elegāc ait Cicero: nō ex singulis uocib⁹ philosophi expectādi sunt: sed ex perpetuitate atq̄ cōstātia. Profecto cū aliq̄ diu fluctuassent: an aliūde potius ordiret: quod & temporū series & uiros splendore suggererat: ipso miraculo ne ab incepto diuertere retent⁹ sum. Si quōdē memoranda recēsent: quod memorabili⁹ uideri debet: quod obsecrorū & ifamiū uoces: aut act⁹ egregij: & hæc tāta uitæ morūq̄ repugnātia: quā monemur nō splendore aliq̄ cōfestim capti de quoq̄ quod bon⁹ & sapiēs uir sit præcipitare sententiā. Sed de hoc alias: nūc ad rem uenio: quā te miraturū lector admonui.

De Tiberij principis primæuo instituto Ca. II.

INTER multa Tiberij Cæsaris flagicia: pauca melioris animi signa circa primordia principat⁹ uelut rara luminaria in densissimas tenebras effulgēt. Ex imēsis ac inumeris honorib⁹ ultro oblatis: plurimos ac maiores respuit. Natalē suū profus⁹ celebrari nō sustinuit: templa & quæquid diuini cult⁹ Cæsaris exhiberi cōsueuerat: spreuit. Statuarū & imaginū insolentiā cōpescuit: in deorū simulachra collocari uctuit: sed in ornato domestico haberi pmisit: Idq̄ nō aliq̄ se cōsulto. Iuramēta in ipsi⁹ acta: mēsis appellatiōnē de noīe suo: prænomē impatoris: & patris patriæ cognomē: & ciuicā coronam: & cætera uana & leuia quib⁹ ad illū diē fortuna Cæsaris: uelut oblita hominem: cū cœlo de sublimitate cōtenderat: a se quod longissime reiecit. Adulatorib⁹ acriter infest⁹ (quo nescio an quicquid præsertim in principe laudabili⁹ esse queat) Actus aut uerba quib⁹ ullū adulatiōis uestigiū inesset excrabat atq̄ oderat. Cōsularē uirū ad genua p̄cubentē indignat⁹ effugit: tāto impetu ut illū in assurgēdo resupinū sterneret. Colloquia uel familiaria uel publica inerrūpere: & uestigio emēdare solit⁹: si quod glorios⁹ de se cōtinerent. Dñm quā uocauerat: edixit ne deinceps eū pro cōtumeliā appellaret. Alter occupatiōes ei⁹ sacras: alter eo auctore senatū se adijisse memorabat: Vtrūq̄ redarguit & pro auctore suaforē: pro sacris laboriosum dicere uoluit. Deme Tiberij nomē: nōne modestissimi: & nihil secūdis reb⁹ elati principis acta cēsebis? Idē præsidib⁹ prægrauādas tributorū mole puincias suggerētib⁹ rescripsit: Boni pastoris esse tondere pecus nō deglutire. Finge parē in reliq̄s: quod sancti⁹ aut meli⁹ respōdisset Augustus:

De monstro quod natū est in comitatu Florētīnorū: cuius effigies sculpta est in hospitali ad Scalas.

Hac Petrus Paulusq̄ uno sub corpe bini
Fabrica naturæ mira iacemus humo.
Cuiq̄ suū fuit & manū: fuit oris opusq̄
Vestica: ast unū uentris opusq̄ fuit.
Iunxere extremæ partes nos corpis ambos
Quas neq̄ simul & dicat uterq̄ suas.
Neutra ex pte pedes: capita ex utraq̄ fuerit
Bina: sed e medio corpe planta fuit.
Bina fuit medio quæ corpe plāta deorsum
Pendebat: sursum quāta erat una man⁹.
Non uero nobis unus somnusq̄ cibusq̄:

Necrisus nobis: fletus & unus erat.
Somno mēbra dabat unus: ridebat & alq̄.
Sugebatq̄ un⁹: flēs quoq̄ & alter erat.
In florentina natos nos fluminis arni
Valle dedit patriæ nos pia cura patris:
Inde alti: & sacro pariter de fonte leuati
Viximus abo decem bis totidēq̄ dies.
Quid nūc neptunū: quod nūc ianūq̄ bifrōtē
Miraris: stygij terna quod ora canis?
Et quod Gerionis tria corpa: scilicet unū
Nos corpus: binas nos animasq̄ lege.

Illegible text block in the upper section of the page.

Illegible section header or title.

Illegible text block in the middle section of the page.

Illegible section header or title.

Illegible text block in the lower-middle section of the page.

Illegible section header or title.

Illegible text block in the bottom section of the page.

Francisci Petrarchæ Quattuor Libri
Inuectiarū contra quendā Medicū.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi ad Clemētē Se-
xtū Romanū Pontificē: Medicorū turbā fugiēdā hortātis: Epistola.
Cuius occasiōe orta est in eū medici cuiusdā obiurgatio: qua motus
subsequētes quattuor libros Inuectiuarū cōtra obiurgatorē scripsit.

A

Ebris tuæ nūcius beatissime pater: tremorē membris meis & horrorē attulit.
Nec iccirco blandiloquēs aut similis dicar illi: de q̄ Satyri⁹ ait: Flet si lachry-
mas cōspexit amici. Et iterū: Si dixerit æstuo sudat: sed illi poti⁹: q̄ (ut ait Ci-
cero) de salute populi Romani extimescebat: in q̄ etiā suā inclusam uidebat.
Mea q̄dē ac multoz; salus in tua salute fundata est: Nō igitur simulat⁹ est tre-

f

mor: neq; enī alieno periculo pmoueor sed pprio. Oēs qui de te pendem⁹ & i te speramus:
te ægrotante sani forte uidemur: sed nō sum⁹. Verum quia tum semper: tū præcipue in hoc
statu breuem decet esse sermonem: qui in diuinas aures humano ore transfunditur. Pauca
tibi nunc animo affusus & uenerabundus loquar. Lectum tuū obsessum medicis scio: hinc
prima mihi timendi causa est: discordant enim de industria: dum pudet noui nihil afferen-
tem alterius hæsisse uestigijs. Nec est dubium (ut eleganter ait Plinius) omēs istos famam
nouitate aliqua aucupantes: animas statim nostras negociari: & in hac sola artū euenire:
ut cuiusq; se medicum profitenti statim credatur: cum sit periculū in nullo mendacio ma-
ius. Non tamen illud intuemur: adeo blanda est sperandi pro se cuiq; dulcedo. Nulla præ-
terea lex quæ puniat incitiam capitalem: nullum exemplū uindictæ: discunt periculis no-
stris: & experimenta per mortes agunt: Medicoq; tātum hominē occidisse impunitas sum-
ma est. Hoz; turbam uelut inimicorum aciem clementissime pater intuere: Instruat te illius
infausti epigrāmatis memoria inscribi iubentis in sepulchro hoc solum: Turba medicorū
perij. In ætatem nostram potissime uidetur incidisse illud Marci Catonis senis uaticinium:
quandocūq; græci ad nos litteras suas ac præsertim medicos transmisissent: omnia corru-
pturos. Sed quia iam sine medicis uiuere non audemus: sine quibus tamen innumerabiles
nationes: forte meli⁹ atq; salubrius uiuūt: & populus Romanus ætate florentissima: eodē
teste Plinio: ultra sexcentēsimū annū uixit. Vnum tibi de multis elige: non eloquentia: sed
scientia & fide conspicuū. Iam enim professionis suæ immemores & dumetis proprijs exire
ausi: poetarum nemus & rhetorum campum petant: & quasi non curaturi sed psuasuri cir-
ca miserorum grabatulos: magno boatu disputant: atq; illis morietib⁹ Hippocraticos no-
dos Tulliano stamine permiscentes: sinistro q̄ uis euentu superbiūt: nec rerum effectib⁹: sed
inani uerborum elegantia gloriātur. At ne quid a me hodie fictum medici tui putent: quē
sæpe nomino Pliniū: q̄ is & de medicinis multa & de medicis plura q̄ quisq; & ueriora di-
ceret: in omnibus fere huius epistolæ partibus duces habui. Ipsum ergo audiant: palā in-
quit est: ut quisq; inter istos loquēdo polleat: Impatorem ilico uitæ nostræ necisq; fieri. Sed
ego longius q̄ destinaueram: metu calamū urgente prouectus sum. Ut uero iam desinam:
medicum non consilio: sed eloquiō pollentem: uelut insidiatorem uitæ siccarium aut uene-
ficum uitare debes. Huic quidem iure optimo dici potest: q̄d loquaci coquo Plautinus illē
senex in Aulularia: Abi inquit: opera hic conducta est uestra: non oratio. Ad hæc & exactā
tui custodiam: & (quæ ad salutem corporis miris modis adiuuant) spem bonam ac latum
animū habeto: si te: si nos omnes: si tecum ægrotantem ecclesiam saluam cupis. Vale.

B

C

Epistolaris Præfatio

Francisci Petrarchæ Poetæ Laureati i quattuor libros Inuectiuarum in medicum obiurgantem: Epistolaris Præfatio.

q Vattuor Inuectiuarū libros dicam: an quid aliud: ad te misi: libentissime negā uerimus si uel negare tibi aliquid possem: præsertim obnixius postulanti uel illi iam in publicum non exissent. Ridebis interlegēdo & tacitus dices: Ille me/us unam amplius q̄ putabam artem habet: male loqui didicit. Bene ais: Te/stor enim tuū caput: meum hoc artificium non fuit: non sum totus indocilis: mallem lectior. Sed hoc didici in his scholis ubi impertinens & ineptus conuitiator docere non potuit quod nesciuit: meliora forsan in Academia in Parnaso. Nescis quia sicut in plateis urbium rixantur anicola: in rostris litigant causidici: in fornicibus lenones: in tabernis ebrii: sic in scholis disputant philosophi & in syluis cogitant poetæ. Didici qd̄ res: qd̄ locus tempusq; poscebant: Immo uero qd̄ cogebat importunissim⁹ magister. Quāuis enī in ocio in solitudine mea essem: ille tamē urbicus iurgator nec solitudini nec ocio meo parcens: nec ipsam locorum faciem ueneratus: cui diuinū nescio quid inesse ipse si uideat: nō neges in illis: ut proprie mihi uideor dicturus: pierijs penetralibus latitātem: cōuitijs aggressus exciuit: in alijs longe inquā alijs consopitum curis: & hanc quā in me miraris insuetam artem docuit uel inuitum. Illud egrius fero qd̄ & gloriosius aliqua de me loqui & nescio an ineptis sed certe necessarijs laudib⁹ dare operā me cogit: Vtriusq; rei excusationē in fine libri ultimi uidebis: unū prope diem mirabere: q̄ eādē quā mihi olim hostis imposuit: gloriandi necessitatem imposuerunt amici. Ante alios Cœnobi⁹ noster uir doct⁹: & quem anxonijs armatum musis barbarica nuper laurus ornauit: deq; nostris ingenijs: mirum dictu: iudex cœsorq; germanicus ferre sententiā non expauit. Ille inquā amicissime quidē admonens efficaciterq; coarguens impulerit etiam qua nolebam: ut qd̄ nunquam amplius euenturum suspicabar pro excusatione mei nominis nunc denuo gloriarer. Epistolam eius ad me uidisti puto: aliorum uero non ita quibus stilus uarius: sed omnibus una mens est moram meam his in locis: nisi sat reliquæ uitæ meæ consentaneā probare. Responzionem meam ad omnes: quia una non capiebat epistola: & de fama totiēs certare durū erat: quāq; tota res alto animo sperni posset: ne tantorū uoces hominū contempsisse diceret: libellū de uitæ meæ cursu cōtexui: ubi si res meas: non dicā irreprehensibiles aut laudabiles: sed tolerabiles excusabilesq;: mira uero & illi amico & alijs miratoribus meis siue amantib⁹ siue temptantibus siue ex professo carpentibus puto responsū erit: Hactenus Inuectiuarū mentio calamus tulit: cum quibus & librum istum senio uictum & canū morsib⁹ lacerum simul & uetustissimā meam quam postulas chartam mitto: In quib⁹ nihil mihi charius q̄ uetustas ipsa: cuius uenerator nostra ætate nisi fallor nemo inde maior fuit. Vale. Mediolani: quarto Idus Iulij.

A

B

C

Capitulorum Libri Primi Inuectiuarū in medicum obiurgantem collecta: ordinata: enumeratiuaq; Annotatio.

- Ca. I. De intentione auctoris: & q̄ quasi coactus sit scribere: ueniam etiam a lectore si contra suum morem dixerit petentis.
- Ca. II. De reprehensione medici q̄ inuehendi calamū contra īmeritum sumpserit.
- Ca. III. Qz non artificium sed artifices: & non omnes sed procaces conueniat improbare.
- Ca. IIII. De excusatione auctoris q̄ non adulandi proposito neq; inuidia scripserit: deq; inextricabili discordia medicorū: q̄q; rhetorica: non sit medicinæ subiecta.
- Ca. V. De comparatione poeticæ ad medicinam: & medicinæ ad agriculturam.
- Ca. VI. De effectibus medicorū an sint mirabiles: & de colore medicorū.
- Ca. VII. De laude Hippocratis: Galieni & Plinij. Probationeq; auctorū uetustatis: quos moderniores turpi segnitie & ingenij hebitudine arguunt.
- Ca. VIII. De poetarum immortalī gloria: Et quemadmodū medici de omni materia etiā sibi incognita loqui uelint.
- Ca. IX. De Intellectu contra quos poetæ Boeti⁹ loq; uelit: & iucū dissimulo poetarū cōsensu.
- Ca. X. De officio poetæ scđm Lactantium.
- Ca. XI. De medicorum mendacio & poetarum uelata ueritate.
- Ca. XII. De poetarum raritate atq; claritate: medicorūq; uanitate.

LI. I. Inuectiarum: Ca. I. II. III.

Ca. XIII. Qz auctor non aduersus excellentes medicos: sed delirantes scribat: & quare libellum pro epistola remiserit.

Ca. XIII. Qz libellus hic etiam a medicina ipsa laudari mereatur.

Frāncisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi: Liber Inuectiarū in medicum obiurgantem Primus Incipit.

De intentione auctoris: & q̄ quasi coactus scripserit: ueniam etiam a lectore si contra suum morem dixerit petentis. Ca. I.

Visquis es qui iacentem calamum: & sopitum (ut ita dixerim) leonem importunis latratibus excitasti: iam senties aliud esse alienā famam prurienti lingua carpere: aliud propria ratione defendere. Iniquū fateor inter nos certamē instituitur: Vbi me percutias habeo: ubi te repercutiam non habes. Quod enim nomen habere potest mercennarius & infamis artifex: Profecto autem mihi tecum non de opib; aut de Imperio: sed de solo nomie pugna est: cuius te ægenum atq; inopem esse: & si quid inter dum non admoneris intelligis: Quia tamen cogis ad id ad qd̄ nunquā spōte descendere: & loqui aliquid necesse est: ne si (quod interdum in animū uenit) propter contemptum rerum tuarum tac uero: tu tibi forsā ex mea taciturnitate complaceas: petita non a te sed a lectore uenia: si quid contra morem meum dixerō: Respōdebo ad aliqua. Multa enim tam inepte dicis: ut quisquis ea responso digna duxerit: ipse merito uideri possit ineptior.

De reprehensione medici: q̄ inuehendi calamum contra immeritum sumpserit. Ca. II.

Rimū itaq; litteris tuis lectis: risum me cohibere nequiuisse noueris: Quo nā enim alio modo clari; probare poteris: uerum esse quod negas: te scilicet egressum tuis: alienis in finibus oberrare: magno cum eorum discrimine q̄ nimium creduli te sequuntur: quibus sanitatis fructum pollicitus: nil nisi intemptiuos flosculos inutilium uerborū ingeris: cum factō nō uerbis opus sit: Quanto enim sudore quātoq; cum studio inanē sed ampullosam & tumidam plenamq; cōiuitijs epistolam effudisti: Sed hic uester est mos: aduersus uerum iurgio certatis. Et nimirum: hoc ipso quantū tibi fideres apertissime declarasti: Si enim non extremus perditissimūq; omniū fuisses: non desperasses fieri posse ille un; ex multis: qui iuxta sententiā meam esses in Romani pontificis consilium euocandus: Immo uero generosæ mentis indicium est: etsi uni tantum spes gloriæ proposita sit: in id niti ut unus iste tu sis: quod si affectus fueris uoti compos egregij: alioquin laudabili saltem sis commendandus affectu.

Qz non artificium sed artifices: & non omēs sed procaces conueniat improbare: Ca. III.

Go quidem (nam memini) nō artificium: sed artifices improbauī: eosq; non omnes sed procaces atq; discordes: Mirum dictū: ut sibi conscius tuus multorūq; animus indoluit & exarsit: nescio quid hoc rei est. Argue tardos philosophos: pūge inertes poetas: carpe incompósitos oratores: nunquā Plato & Aristoteles: nunquā Homer; & Virgilius: nunquā Cicero aut Demosthenes miscentur: Increpa medicos inutiles & ignaros: omnes prope fremunt & insanient: qd̄ ante non noueram: breui litterula sum expertus: singulare quiddam hoc ī genere dixerim. An forte ideo quia uniuersali maculæ nemo subtrahitur: Nolo id quidem opinari: nec dum despero fore aliquem medicū cui ualde probetur quicquid dixi dictū; ue sum: quiq; suam singularem laudem in cōmuni ceterorū infamia recognoscat: & (quod cunctis excellentib; ingenijs insitum reor) gaudeat se paucorum similem: dissimilemq; multorum. Qd̄ nisi ita esse crederem: frustra suauissem unū de multis eligendum: ut uerba mea repetam: non eloquentia sed scientia & fide conspicuū: tu tamen ille unus proculdubio non es: qd̄ si esses: nunquā discordes ac nescios medicos increpanti; tam uentosa respondisses epistola: pfundissime tangebaris: tam grauitex exclamasti.

De excusatione auctoris q̄ non adulādī proposito neq; inuidiā scripserit: deq; inextricabili discordiā medicorū: q; rhetorica nō sit medicinæ subiecta: Ca. III.

n Ecce puduit illud etiam in confusum murmur inferere: me pontifici adulatam. Ego
 nec cuiquam adularer; cui propositum sit (uulgo etiam non ignotum) praeter uirtutem ac bonam
 famam uniuersa continere. Quid autem me moueret: ut nunc fierem quod ab animis tene-
 rioribus nunquam fui? Percontare ipsum illum de quo loquimur: & dicet tibi: saepe ultro se mi-
 hi obtulisse: quantum tu optare (licet sis importunissimus) non auderes: meque propter amorem
 libertatis: quod tibi inexpertum & incognitum bonum est: omnia recusasse. Desine itaque lepra-
 tuam & ambitionis auariciaeque malum: beneuolentibus imponere: tu palpator: tu non solum
 blandus: sed (si es ille quem puto) tradiosissimus etiam adulator: non modo pontificum: sed
 & pauperum latrinas utilissimi spe lucelli: ego florentes syluas & solitarios colles ambire
 soleo: non nisi uel scientiae cupiditate uel gloriae. Id non scripto sed cachinno refellendum ar-
 bitror: quod inter anxie conquisitas euadendi uias: quibus inenodabilem ueri laqueum tem-
 ptas abrumpere: palpitando dixisti: me forsitan tui nominis inuidia tactum: illud scripsisse que
 tibi gregique tuo famam eriperem. Ego ne tibi misero inuiderem? Absit: auertat deus: qui enim
 misero inuidet: necesse est sit ipse miserrimus. Ego tibi nomen eripere nitar in gloriae: Procul
 ab hoc periculo es. Ire potes toto securus orbe terrarum: quod ad famae iacturam attinet:
 Cantabis uacuo coram latrone uiator: Erit qui forte nares amputet: oculos effodiat: famam
 tibi nullus eripiet quam non habes. Quid autem intolerabilius est homine insolenti? Qui
 ubi pudorem semel abiecerit: quicquid dixeris negabit: magna meretriciae frontis impuden-
 tia est. Negas ecce medicos discordare: quae publica totius humani generis est querela. Vti-
 nam tamen ita sit: malim esse mentitum: quamquam hac in re mentitus esse non possim: Caeterum
 saluis omnibus errasse maluerim: quam me ueridico periclitari tot hominum millia: qui discordis
 & uario & prorsus incerto medicorum imperio gubernantur. Nempe quod in summi pontificis
 cura nuper dicis fuisse concordis: uide: non dico non mentiaris (id enim iam uobis quotidiana
 num atque uulgare est) sed ne maximis testibus: ueritas uos ipsa confundat. Concordastis
 forte postquam ille conualuit: qui quod nemo ne ipse quidem dubitat: multo ante conualuisset
 si tu saltim per totum aegritudinis suae tempus in extremis Indiae littoribus habitasses. O si
 quod ominari horreo: (sed licet immortalis dei uicarius deus est: tamen ipse mortalis): Si
 ergo tunc naturae debitum persoluisset: quanta fuisset inter uos & quae indecisa discordia de-
 pulsus: de humoribus: de die cretico: de pharmacis: caelum ac terram diffonis clamoribus im-
 plessetis: causam ipsam aegritudinis ignorantes. Miseri qui sub auxilij uestri fiducia aegro-
 tant. Christus autem in cuius manu salus hominum sita est: saluum illum ignorantibus om-
 nibus uobis fecit: & faciat precor: quantum sibi: quantum ecclesiae cui praesidet est necesse. Vos
 dei beneficium: & complexionis ac naturae suae laudem usurpantes: uideri uultis illum a mor-
 tuis suscitasse: & nunc tandem transacto periculo concordatis: non ineleganti uafricia: ne si
 pater ille doctissimus: quique uel ingenio uel experientia (non dicam omnia ut tu adulator)
 sed multa cognoscit ac prouidet: discordare uos senserit: praecipites ancipitis uiae duces ab-
 siciat: aspernat: atque oderit. Sed mihi crede ne quicquam rete iacitur ante oculos pennatorum:
 nouit ille mores uestros: Et si me interrogas: propter cuiusdam speciem honestatis: & ne con-
 suetudinem publicam damnasse uideatur: uestra potius uult fastidia quam quia ignoret al-
 quanto grauius esse periculum: uitam suam nugis uestris quam fragilem sine gubernaculo
 carinam pelago uentis committere. Quod ad me attinet: Iracundiam tuam mime qui-
 dem miror: sciebam uerum esse Satyricum illud: Accusator erit qui uerum dixerit. Nec mi-
 nus illud Comicum: Obsequium amicos: ueritas odium parit. Quod cum communiter uere
 sit: tum praecipue inter illos qui mendacio uiuunt. Illud miror quod ira in rabie furoremque con-
 uertitur. Nihil enim tibi scripseram: Quippe qui nunc (etiam inuitus) non intellectum al-
 loquor: At Romano pontifici: graui tunc aegritudine laboranti: metu ac deuotione dictan-
 tibus: epistolam scripsi breuem: Sed (nisi fallor) utilem sibi: tibi forte non ita. Admonuique
 ut turbam dissidentium medicorum: nec non etiam medicum non scientiae sed inanis eloquentiae
 curiosum (quae ingens nostris temporibus multitudo est) omni studio caueret. Quod licet gra-
 uissime stomacheris: me tamen neque consilij mei poenitet: neque me lapidandum credidi: si si-
 bi licet non egenti fidele consilium dedissem: cui omnes qui christiano nomine gloriamur:
 non modo consilium: sed obsequium insuper & obedientiam deberemus. Debuiisti si sanus esses
 non mihi rescribere: qui tibi nil scripseram: sed eidem illi scribere: si sibi forsitan aromatico il-
 lo tuo ac medicinali suadere posses eloquio: ut tibi seipsum & res suas crederet: uitam ac sa-
 lutem nisi de tuis manibus non speraret. Contra autem me studijque meis deditos: nociuum

atq; inutile genus hominū declinaret: seu me poetam: seu quodlibet aliud dicere libuisset: Omnia enim tibi licere arbitror Idiota: qui propter mei: quin poti⁹ ueri odium: in poetas immeritos es inuectus. Ego tamē hac in re poetice nihil scripsi: quod ita esse: nisi plane desiperes: ipse stilus indicio est: Cogeret me ꝑcacitas forte tua poetice aliquid de te loqui: teq; omnibus sæculis lacerandū tradere: nisi quia indignus uisus es: qui per me posteris notus esses: aut locum in meis opusculis inuenires. Sed quid colores cæcor: Quid surdo sonos ingero: Mœchanice res tuas age oro te: cura si potes: Si minus: interfice: & precium posce cū occideris. Id nulli imperatori aut regi: sed tibi uni uitæ necisq; domino ut iactas humani generis cæcitate permittitur. Vtere funesto priuilegio: Optime enim tutissimæ arti cerebrum addixisti: quisquis euaserit: tibi uitam det: quisquis obierit: tu illi præter experientiam nihil debes: Mors naturæ aut ægroti uitium: uita tuum munus est. Iure igitur Socrates cum factum de pictore medicum audisset: Caute inquit: Artem enim deseruit quæ defect⁹ suos habuit in aperto: eamq; complexus est cuius error certa terra tegitur. Quid te autem non ausurum rear: qui rhetoricam medicinæ subijcias: sacrilegio iauditio: ancillæ dominæ: mœchanicæ liberalem: Nisi forsā illa te cogitatio has in insanias traxit: quæ si unq; caput tuum potuisset irrumperere: nunq; usq; adeo asininū dicerem: ut scilicet quoniam ætate nostra iniquissimos homines imperitare uiris optimis facto rerum pessimo uidemus: Ad artes q; speciem hanc tyrannidis trahendam ac propagandam putes. Sed prius omnia q; huiusce rei arbitrium fortunæ traditū uidebis: Faciet illa Neronēs atq; Caligulas regnare: Dionysios atq; Phalaridas ī patria florere: Catonem intra pestes Libycas errare: mori Regulum in carcere: In paupertate Fabricium: Marcellum ī insidijs: in exilio Scipionem: Hæc & his similia faciet: quotiens uolet more solito iocari: medicinæ suppeditare rhetoricam non poterit: extra suos fines imperium non habet. Sed qd loquor: Nescio an pri⁹ q; ad finem suscepti sermonis ueniam: libeat mutare sententiam: ac fateri ius illam etiam in artibus habere: Quod nisi ita esset: nunq; tu de tanta ignorātia tam superbus incederes: cum multi interim uiri litteratissimi mendicent: Verum ea non artium fortuna: sed artificum dici debet. Ad id mihi respondeas uelim: si rebus omnibus fortunæ imperio confusis: artes quoq; confundere: & liberales mœchanicæ seruas facere (quod utrarunq; prohibebaris nomine) uoluisti: Cur nō potius nauigationi q; medicinæ rhetoricam seruam faciebas: Nauigationē certe sui generis: hoc est mœchanicarū quidā dixere rhetoricā: eo q; imprimis illi cui mercatura omnis subiacet: in peragrandō orbe lustrandisq; littoribus atq; innumerabiliū nationum conciliandis ratione animis: multa sit opus eloquentia: Vnde & Mercuriū quem sermonis deum uocant: inde dictum uolunt: q; mercaturæ kyrios: hoc est dominus esse uideatur. Quod cū ita sit: cur non potius (ut dixi) nauigationi rhetoricam ancillari præcipis: Quæ aquanimius propter similitudinem latura sit: nisi quia ruditatem illam tuam: & caligantis ingenij cæcitatē occultare nullo modo potes: Proximis tuis litteris expecto ridiculosissime rerum censor: ut lanificio iubeas subesse grāmaticam: dialecticā armaturā. Quid enim te rursus non ausurum putem: qui me os in cœlum posuisse dicas: quoniam medicos diuinū ac cœleste genus attigerim: cum tu impurissimū os aperire non sis ueritus in Plinijum secūdū: uig; ex omnib⁹ suæ ætatis doctrina ingenioq; præstātissimū: Ita em̄ de illo scriptum uideo: nec excipitur Galienus cœtaneus (nisi fallor) suus: Vir & ipse non indoctus: sed in doctorum atq; loquaciū abundantissim⁹ successor.

De comparatione poeticæ ad medicinā: & medicinæ ad agriculturā: Ca. V

Væ autem ista demētia: Quæ ue ista uoluptas est: A pedite uulnus acceptum: equitū refundis innoxio: & soluta oratione cum sis læsus: iram ulcisceris in poetas: quasi poeticum sit omne quod nescias. Id si tibi permisero: quid usq; quæso non poeticū relinquetur: Quid enim non te penitus ignorare crediderim: qui ad exprimendū ineptissimos sensus tuos: tam pueriliter desudasti: De⁹ bone quæ delyramenta: Quæ somnia: Insultas poeticæ: cui⁹ nunq; faciē uidisti: Laudas medicinam quam ego non improbo. Quis enim sanæ mētis hoc audeat: Scio artem esse non inutilem: & sero licet a nostris hominib⁹ receptam: postea tamen in honore habitam: quin etiam inuentioni deorum (ut perhibent) immortalium consecratā: tam magna res uisa est: ut humana nō putaretur inuentio. Quā opinionem certioris fidei auctor in Ecclesiastico cōfirmans: Altissim⁹ de terra inquit creauit medicinam: q; uis ad omnia sit cōmune: quicquid nouimus: quicquid scimus: quicquid sapimus: quid nisi diuina inuentio dominicq; donū est: cum in eiusdem libri principio scri-

Li. I. Inuēctiuarum: Ca. VI. VII. VIII.

ptum sit: Omnis sapiētia a dño deo est. At ne tibi de mœchanicæ tuæ singulari ceu laude cõ
placeas: audi quid de agricultura altera mœchanicarũ: eodem scribis libro: Nõ oderis (in-
quit) laboriosa opera: & rusticationē ab altissimo creatam: quid habes qđ super quęcũq̃
agricolam accolas? Ambæ artes uno de fonte pdeũt: ambas creauit altissim⁹: Immo uero
quid habes: quo te agricolæ conferas: cum humanā ille uitam adiuuet: quā tu (licet con-
trariũ pfectus) oppugnas: Ille humano generi laborādo p̃sit: tu noceas quiescēdo: Ille nu-
dus in campis fame sua publicam pariat saturitatē: tu phaleratus in thalamis: uoce tua pu-
blicam destruas sanitatem?

De effectibus medicorũ an sint mirabiles: & de colore medicorũ: Ca. VI.

Neo quidem nõ similit̃ cõcordam⁹: qđ effectus medicorũ dicis esse mirabiles. Quos
i effectus quæso te: nisi illud forsā inter miraculosa cõnumeras: qđ uos sapi⁹ qđ cæ-
teri hominũ: Immo uero quasi cõtinuo ægrotatis? Itaq̃ magnis i populis facies ue-
stra solo pallore discernit̃: Iamq̃ in puerbiũ abiit: Colorē medici dicere quotiens croceum
hominē aut tabescentē uideris. Parũ ne hic miraculũ est: salutem alijs quā ipse non habeas
polliceri? Esset pfecto miraculũ: nisi illud extenuaret assiduitas mētiēdi: Nisi forte ille mi-
rabilior est effectus: qđ qui se totum uestro consilio tradiderit: sanus esse nunq̃ poterit. Hi
sunt medicorũ: nõ tantũ miri: sed stupendi etiā effectus: medicorũ uero non omniũ: sed mul-
torum atq̃ imprimis tui.

De laude Hippocratis: Galieni & Plinij: Probationeq; auctorum uetustatis: quos moderniores turpi segnitie & ingenij hebetudine arguunt: Ca. VII.

Redo ego Hippocratē uirũ doctissimũ fuisse: puto Galienum (illo duce) multa pri-
c mis inuētionib⁹ addidisse: Non detraho claris uiris: ne fiam tui similis: qui obtre-
ctandi studio me cū Plinio miscuisti: quem si intelligere posses: esses hortādus ut le-
geres: & teipsum i eo speculo intuens: uel deformitatē tuam corrigeres: uel desineres supbi-
re. Sed crede mihi græcum hominē putares: cum tamē is inter raros latinæ eloquētiæ prin-
cipes in Saturnalib⁹ numeret̃. Si te in litteris tuis uideo: arrogans & ignarus es: alterũ fa-
cit ut nil discas: alterũ ut nil scias: quid enī de hoc tanto uiro somnias? Dicis eum qđ quicqđ
ueri habet: ab antiqs medicis accepisse: uos a qb⁹ tot mēdacia didiceritis nõ dicis: Sed quid
iterũ tpe gloriaris? Ignauissimorũ quorũdā hominũ cõsuetudo est: ut cum inter uita senue-
rint: nulliq̃ pares sint: sola se præferāt senectute. Atqui ne hācipfam unā gloriādi tibi ma-
teriam cõcesserim: In singulis enī te uerbis detegis: nihil esse: nihil sapere: nihil nosse. Com-
puta ānos: & reperis uirũ illũ omnes fere quib⁹ uteris medicos præcessisse: quāq̃ qđ atti-
net medicorũ antiq̃tate noibusq̃ confidere: qui si ad lucem redeāt: una uoce fatebunt̃: nul-
los se hostes alios habere qđ uos: quorũ uel turpi segnitie: uel ingeniorũ hebetudine: sui labo-
res ac uigiliae perierũt: quicq̃ quotidie mentiēdo illas arguitis fuisse mēdaces.

De poetarum imortalī gloria: Et quēadmodũ medici de omni materia etiā sibi incognita loqui uelint: Ca. VIII.

Ege si libet (& nisi ego quoq; tibi græcus uideor) epistolā illā totā: quæ cum ad hoc
I unũ scripta esset: ut uniuersali dño cautionē pareret: tibi nescio cui (immo qđ scio
sed dissimulo) dolorē peperit ac furorē. Illam lege si libet: Inuenies me nil oĩno con-
tra medicinā: nilq̃ contra ueros medicos locutum: sed cõtra discerptores atq̃ aduersarios
Hippocratis: qđ eodem plaudēte fieri credidi: Tu aut̃ nõ cõtent⁹ in me multa dixisse: mul-
ta itidem cõtra poeticā ac poetas quadam libidine uobis insita loquēdi: de reb⁹ pegrinis &
incognitis euomuisti: Nõ legeras apud Varronē Romanorũ doctissimũ: neq; apud Tulliũ
quem fidenter (licet forte obstrepas) dixerim principē latinorũ: quid de poetis scriptũ est:
Verba enī ipsa ne qđ me mutasse uel addidisse suspiceris apposui. A summis inq̃ hoĩbus
eruditissimisq̃ sic accepimus: cæterarũ reꝝ studia & doctrina & præceptis & arte constare:
poetā ipsa natura ualere: & mētis uirib⁹ excitari: & q̃si diuino qđdā spũ afflari: Quare suo iu-
renoster ille Ennī⁹: sanctos appellat poetas: qđ quasi deorũ aliq̃ dono atq̃ munere cõmen-
dati nobis esse uideant̃. Sit ergo iudices sanctũ apud nos humanissimos hoĩes hoc poetæ
nomē: qđ nulla unq̃ barbaries uiolauit: hæc Cicero. Multa sequunt̃ in eandē sententiā
grauissima. Innumerabilia etiā apud alios: quæ sponte prætereo: Neq; enī mihi ppositũ
est in aurib⁹ tuis nobilitare uelle poetarũ nomē: qđ tibi ignobile uideri: ea demũ sumā mi-
hi nobilitas uideat̃. Cui aut̃ hæc narrē: nescio an te ridiculosior sim si a sino lyrā tangam. Re/

A
B

spondebis audio: sed nihil intelligo: & poetæ nomē nulla unquā (ut modo dicebā) barbaria uolūtū: atq; omni ex parte tibi incognitū: uolabis plus q̄ barbarica feritate. Itaq; per oportune audies: quod cuidā nuper tuæ p̄fessionis homūculo cū assensu & approbatione multoꝝ dixi. Cū enī uestro more multa contra poetas hisceret: poti⁹ q̄ diceret: nunc poetā Ciceronē: nūc Pliniū affirmans: quāsi uī ab eo: quid poetæ noīe crederet importari: Q̄ cū se nescire non negasset: pro tempore historiā dixi non inamoenā cognitu: magnis ab auctoꝝ rib⁹ relatā: quā tibi quoq; dicā: puto si qd oīno aliud q̄ de febrīb⁹ audire potes. Hannibal uir bellicosissim⁹: bello uictus a Romanis: Ephesum ad Antiochū regem Syriæ p̄fugerat: a quo lætissime susceptus: eo q̄ Romanorū odīs æstuantī: nullus unq; consultor tam idone⁹ uidebat: in summo honore apud illum erat. Contigit autē Phormionē quendam noīe: ser̄c̄ta Peripateticū: qui ea tempestate litterarū sciētia clarus habebat: simul illic forte apud regem esse: ad quem (si uellet) audiendū iuitatus: Hannibal: dū fama uiri tactus: annuisset: seniculus non indoctus: & ut homo græcus audax & uerbosus Phormio: credo extimans nihil se melius in præsentia tanti ducis: nihilq; cōuenientī loqui posse: materiam rei militaris ingressus: in plures horas sermonē continuū protraxit: Deniq; dum qualiter sit ductandus exercitus: qualiter instruēda acies: qualiter capiēdus castris locus: quādo signū pugnæ dari: quando cani receptui conueniat: Postremo quæ ante præliū: quæ in prælio: quæ ue post prælium sint seruāda copiose disseruisset: secutusq; esset plausus omniū: quæsitūq; ab Hannibale: quid sibi etiā uideret de illo sapiētia p̄fessore: Multos (inquit ille) stultos delyrosc̄q; fenes uidi: nullum tamen quo magis delectarar q̄ sene hoc: quippe qui tam multa de rebus incognitis loqueret. Quo dicto facete admodū & illius & uestrā impudentē notauit audaciā: De omni enī materia loq; uultis: uestræ p̄fessionis oblitī: quæ est si nescis urinas: & quæ noīare pudor prohibet contēplari: nec pudet insultare his qb⁹ uirtutū atq; animi cura est. Elegantē de hoc Phormione loquēs Cicero: Quid inq; aut arroganti⁹ aut loquaci⁹ fieri potuit q̄ Hānibali: q̄ tot ānī de imperio cū populo Romano omniū gentiū uictore certasset: græcū hominē qui nunq; castra uidisset: nunq; deniq; mīmā partē ullius publici muneris attigisset: præcepta de re militari dare: Q̄q; nō oīo par tua & Phormionis causa: multoq; iust⁹ ego te rideo: q̄ illū risit Hānibal. Ille enī de reb⁹ licet experiētia ignotis: at saltē lectior ne cognitis loquebat: tu de his reb⁹ loqueris quarū non tantū usu atq; arte es indoct⁹: sed ingenio etiā prorsus indocilis. Hāc historiā cū illi contentioso hoī narraſsem: q̄ erat ipse senex: sibi dictū credit: q̄ si & seniū ei & stulticiā exprobraſsem: itaq; uāhementē excanduit.

De intellectu contra quos poetas Boetius loqui uelit: & iucundissimo poetarum consensu: Ca. IX.

V qua ætate sis nō satis scio: nisi q̄ delyrare sapiens solent senes: non quidē oēs: sed quorū iuuenilis ætas uilib⁹ curis & obsceno artificio acta est. Quo autē igenio sis: mihi incognitū esse noluiſti. Audiēs ergo te uideo mordēdi auidū: sed ignorātia torpentē: algentis more aspidis coactū uirus: nō posse diffundere: nisi q̄ in fine multū irarū atritu terrifice cōcalescēs: neq; tamē tam morſū q̄ sibilo metuēdus. In me calcaneoten⁹ erigeris: ubi scilicet Boetiū Seuerinū: aduersus sacras pierides testē citas: atq; ut testimonio fidē quæras: cautissim⁹ disputator Patriciū illū uocas: quasi de prætura uel consulatu quæſtio sit: & q̄ si non multi testes: licet mīme Patricij sint: hac in re multum Boetio præferendī. Verū absit ut huius uel alterius fidedigni hominis testimoniū recusem: ad inq̄ſitionē ueri omne genus studiosorū hominū admitto: mœchanicis dūtaxat exclusis. Ille igit qd: ab ægotātis cura scānicas meretriculas: philosophico p̄cul arcet edictō. Viue bellator egregie: uniuersam poeſim lætali iaculo transfixiſti. Certe si quid eorum de quibus tam temerarie diſputas didicisses: scires scānicam illam quam Boeti⁹ notat: ipsos inter poetas in precio nō haberi: Non autem uidisti: cæce qd iuxta erat: licet idipsum litteris tuis ignoranter inſeres res. Quid enī ait: Veris eum musis curandū sanandūq; relinquit: Hæ sunt musæ quib⁹ si qui usq; hodie supersunt poetæ: gloriant ac fidunt: quaz; ope non ægra corpora maçtare: sed ægris animis succurrere didicerunt. De quibus si loqui uelim: donec cerebro humido ac fluenti tāta res insideat amens ero: Neq; enī Amphionis uel Orphei cithara tam duram silicē mouere posset: Neq; enī tam hirsutā tigridem lenire: quas tu ac omnes id genus fictioſes ueluti uero aduersas: mira plæbei artificis temeritate condemnas. In quibus tibi tuicq; similibus studiose abditus allegoricus sapidissimus ac iucundissimus sensus inest: quo se re omnis sacrarum etiam scripturarum textus abundat: quas te animo irridere nō dubito:

Li. I. Inuectiuarum: Ca. X. XI. XII. XIII. XIII.

sed supplicium times. Quam ob rem feram a quo animo te poetis quos ignoras uanitate notissima insultant. Idque mihi alicuius bonae spei argumentum fuerit: si tibi ualde displiceat. Cur autem indigner audere te aliquid aduersus me: cum aduersus Christum si impune liceat sis ausurus: cui Auerroem (tacito licet iudicio) praetulisti: scis quod non mentior: quibus aliud verbo clames: celsa set poenae metus: profecto ut sciolus uidearis esse uoles haereticus.

De officio poetae secundum Lactantium: Ca. X.

Ed ad fictiones quas carpebas redeo. Audi ergo quod Lactantius uir & poetae & philosophorum noticia: & Ciceroniana facultia: & (quod cum cetera transcedit) catholica religione clarissimum: primo suarum institutionum libro ait: Nesciunt quid sit poetica licentia modus: quousque progredi fingendo liceat: cum officium poetae in eo sit: ut quae uera sint: in alia specie obliquis figuratiōibus cum decore aliquid conuersa traducat: totum autem quod referas fingere: id est ineptum esse & mendacem potius quam poetam. Stupes balua: nunquam puto istud audieras.

De medicorum mendacio & poetarum uelata ueritate: Ca. XI.

Entiri uobis inquam: quodque grauissimum mendacium genus est: mentiri summo cum discrimine damnoque credentium. Id si mihi non credis: uulgus interroga: cui & illud in puerum uersum est: ut aptissime mentienti dicat: Mentiris ut medicus. Poetae (neque enim me hoc nomine dignari ausim: quod tu mihi demens ad infamiam obiecisti) poetae inquam studium est: ueritatem rebus pulchris uelaminibus adornare: ut uulgus insulsum (cuius tu pars ultima es) lateat: Ingeniosis autem studiosisque lectoribus: & quaesitu difficilior & dulcior sit inuentus: Alioquin si tibi falso persuadeas: quod quidam indocti solent: quod quod consequenter nequeunt execrantur: ut scilicet poetae officium sit mentiri: illud tibi consequenter persuadeas uelim: esse te poetae maximus: cuius prope plura mendacia sunt quam uerba. Vltro tibi Meonius senex cedit: uictus cedit Euripedes: cedit Maro: uacua tibi Helicon linquet: indecerpta laurea: illibatusque Castalius fons.

De poetarum raritate atque claritate: medicorumque uanitate: Ca. XII.

Ed expugnare si potes: lippientesque oculos aperi: uidebis poetas raros quod natura rebus disponente: ut rara quaelibet chara simul & clara sint. Videbis eos gloria & nomine & immortalitate fulgentes: quam non sibi tantum: sed & alijs peperere: ut quibus ante alios perituris consulere nominibus datum est: & quorum adminiculo ipsa etiam uirtus eget: non equidem in seipsum: sed in eo quod habet cum uitae & obliuione certantem: Te uero cum tuis nudos uidebis: omni uera laude uanitatibus oblitos: obrutosque mendacibus.

Quare auctor non aduersus excellentes medicos: sed delirantes scribat: & quare libellum pro epistola remiserit: Ca. XIII.

Aec non aduersus medicinam (quod saepe testatur sum) neque aduersus excellentes medicos: quod irasci non debet: quod cum semper rari: nostra sunt aetate rarissimi: sed aduersus te: delirantesque similitudine dicta sint. In quibus illud forte mirabitur quispiam: quod libellum pro epistola remisit: sed meminisse conueniet: facilius infligi uulnus quam curari: & citius dici conuicia quam repellere. Ideoque & maior defensio Demosthenis: quam Aeschinis accusatio est: & longior Ciceronis quam Salustii inuectiua. Haec tamen haec: cetera in tempore aliquid referuo. Nolo enim putes me lacecissimae stili & iustissimae indignationis aculeos more apertum in uulnere reliquisse: Experire iterum cum uoles: quod in ingenium & ingenium: quod in calamum & calamum interfit. Illud uerendum ne dum pro abrupta distractus: multumque huic tuae ridiculae eloquentiae impetum: in insuetis conflictationibus tempore teras: his quae pecunia parit ac sanitate spoliata: magni periculi causa sim: de hoc tamen ipse uideris: ego mihi quicquid attreptaueris: ad cumulū gloriae ascribam. Alta petentibus non semper quae: sed eorum saepe quae sine graui periculo uinci possunt: optanda rebellio est.

Quare libellus hic etiam a medicina ipsa laudari mereatur: Ca. XIII.

I bene dixisses audisses bene: Audisti autem non quod ego loqui sum solitus: sed quod tu meritis es audire. Sile parumper & rumina: & tibi ipsi da ueniam qui coepisti. Verum ego satis ne sanus sim si diutius tecum loquar: qui quod ridiculum omne supergreditur medicinae nomine: mortem mihi litterarum tuarum in fine denuncies: ad quam differendam medicina forte aliquid: tu profecto nihil: ad accelerandam uero quam plurimum conferre potes: Praclarum sortitus artificium: longaeuis corpusculum scis expedire languoribus. Certe ipsa mihi uiuas (modo uoces habeat) medicina gratias actura sit: si eorum praesentem infamiam fando nudauero: qui antiquam illius gloriam nouis erroribus extinxerunt.

Francisci Petrarcae Liber Inuectiuarum Primus Explicit.

Sequitur Annotatio Capituloꝝ Libri Secundi eiusdem.

- Ca. I. Q̄ consultius sit stulto silere q̄ loqui: Et q̄ ineptum sit indocto libros scribere: Atq̄ de rhetoricæ facultatis officio.
- Ca. II. De reprehensione aduersarij appellatis se medicū: philosophū & aīaꝝ curatorē: suāq̄.
- Ca. III. De iurgatoris cōsuetudine q̄ se rhetoricæ dñm appellet. (esse philosophiā dicētis.
- Ca. IIII. De eo q̄ iurgator se philosophū dixerit: auctorem autem arrogantem.
- Ca. V. De superbiā & libertatis differentia.
- Ca. VI. De iudicio uulgi inter superbiam & fiduciam.
- Ca. VII. De Scipionis fiducia & sui ipsius laude.
- Ca. VIII. De excusatione auctoris q̄ non arroganter scripserit.
- Ca. IX. Q̄ liceat quandoq̄ de se uirtutes prædicare præter arrogantiam.
- Ca. X. Q̄ exemplo Aeneæ concessum sit ignorantibus se cōmendare.
- Ca. XI. Q̄ aduersarius indignus sit ut libris auctoris inscribatur.
- Ca. XII. Q̄ uenerāda sit senectus bonis constituta fundamentis: & de stultis senibus.
- Ca. XIII. Q̄ propter malos medicos nolit bonis detraxisse.
- Ca. XIII. Q̄ paucitas bonoꝝ medicoꝝ non est ad artis infamiam sed gloriam: & doctos potius exhilarat q̄ perturbet.
- Ca. XV. De excusatione auctoris erga aduersariū incusantem eum aliqua scripserit: asserētis etiam se non hic de medicis loqui sed de ipso aduersario.
- Ca. XVI. Quomodo imperitus medicus homines a mortuis suscitet: & quare populus ille.
- Ca. XVII. Ad quid dialectica homini sit necessaria: & q̄ stultū sit senescere i ea: (si credat. de cōmendatione quoq̄ philosophiā quā uendi non potest: q̄ aduersarius similior sit.
- Ca. XVIII. De pallore medicorum: probat etiam iurgatorē (cupiā q̄ philosopho. non esse philosophum.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq̄ Clarissimi
Inuectiuarum Liber Secundus Incipit.

Q̄ consultius sit stulto silere q̄ loqui: Et q̄ ineptū sit indocto libros scribere: Atq̄ de rhetoricæ facultatis officio: Ca. I.

A

h

Abes unde mihi ppetuo gratias agas: de muto & elingui argutulus atq̄ facetulus factus es disertissime Hippocrates: Nescis q̄tū huic calamo de-
beas: Ecce iam profam scriptitas: cito facies carmina: Iamq̄ hymnos icipis balbutiendo contexere. Boni ingenij puer eris: Immo uero stulte senex & ignare: multo consultius tacuisses: non ut ideo philosophū te pbarres: sed ut ignorantia saltem tuam silentio uelares: Tacēdo enī latere poteras: loquēdo nō potes: Lingua animi sera est: hanc tu nullo ad officium

B

pulsante: nescio cur mouisti: tenebrosam fœdāq̄ tui pectoris domū oībus aperiēs: quā melius semper clausa māsisset: nisi quia dementia diuti⁹ occultare difficile est. Credo nō legeras q̄ scriptū est: Stultus quoq̄ si tacuerit sapiens reputabit: & si compresserit labia sua intelligens. Bene Socrates: cū decoꝝ adolescentē tacitū uidisset: Loquere (inqt) ut te uideā: nō tam in uultu putabat uideri hominē q̄ in uerbis. Ecce locutus es: uidimus te: iamq̄ si miles taceas uidem⁹: Voluisti apparere: & multis quos latere poteras esse ludibrio: In quod gaude præpotēs orator: externa ope nō eges: nullo op⁹ est indice: operose nimis: tuo te prodis indicio: tam late tristis male coagulati eloquij fum⁹ manat. O ridiculū aīal: uolebā dicere: libꝝ scribis: recti⁹ dixerim (q̄ tuā p̄fessionis est p̄priū) aromātū lenta fœdas inuoluerē: & ubi periculosis ambagib⁹ dicere soles: miserōꝝ mortes: utq̄ uilia magno cōstent fallasq̄ licentius: radicib⁹ nostri orbis imponere pegrina uocabula: ubi nūc ut tibi uideatur philosophicos locos: ut ego sentio tabificos iocos scribis: Sed ut libri formā habeat p̄sunt opifex distinguis in partes: & forsitan uictor eris. Apothecarij scripserit te librū dicēt: Quid ni igitur exclamēs: Accurrite philosophi: accurrite poetæ: accurrite studiosi: quicumq̄ unq̄ scribendis libris operā datis: accurrite: uestra res agit: mœchanicus libros scribit: penitusq̄ uerū fit illud sapiētis hebræi: Faciēdi libros null⁹ est finis. Quid enī fiet si mœchanici passim calamos arripiūt: Actū est. Ipsi boues: ipsiq̄ lapides scribēt: Nilotica bibulus nō sufficit: et: Si q̄s ē pudor: dimittite illam litteratis: Vos si gloria cupiditas tangit: in uento & aqua scribite: ut ad posteros fama citius uestra perueniat. Quid querar: Quid eloquar: Quid

dicam: Desinite quæso qui papyros arte conficitis: quicq̃ tenues in mēbranas cælorum ani-
malium terga conuertitis: hetrustis expiandum sacris infautum & infame monstrum inci-
dit. Quid enim bicipitem puerum: aut quadrupem miramur? Quid obstupescimus mulæ
partum: tactumq̃ de cœlo templum Iouis: aut sub nubibus uisas faces? Quid Aetneis ua-
poribus ardens æquor: & cruentum amnem: imbremq̃ lapideum: aut si quid tale in anna-
libus ueterū reperit? Habeant suū sæcula nostra portentum: Mœchanicus etiā libros arat.
Quis non Roscio deinceps artis histrionica librū donet? Erat & ille mœchanicus: sed in si-
gnis: ingenioq̃ promerit⁹ non modo maximog̃: ducum gratiam: sed ipsius quoq̃ familia-
ritatem atq̃ amicitiam Ciceronis. Mulcebat ille oculos: mœchanic⁹ noster aures uulnerat.
Agebat ille quod placeret omnibus: hic quod nulli. Aut quis coquina magistrū indigne
Apitium: suam litteris inserere disciplinam? Cur enim inter culinas non scribitur: inter la-
trinas scribitur? Cognatas res esse nomen arguit. Cur autē non inter epulas libri fiant: in-
ter urinas fiunt: ad quas stilo celebrandas florentissima artium rhetorica captiua perducit-
tur: & quæ populos moderat: inq̃ animis regum regnat: inter medicos ancillat? Sed quæ-
so te philosophiæ atq̃ artium dñe: quo animo Tullius rhetoricam tot uoluminib⁹ tātog̃
studio tractasset: si futuram talis ingenij seruam sciret? Q̃ uere (non dicam serua) sed fa-
mularis etiam tua sit: si aliunde nescirem: abunde quidem artificiosus & hyblæo melle dul-
cior orationis tuæ contextus insinuat. Certe quod scholis omnibus est notum: rhetorica
facultatis officium est: apposite dicere: ad persuadēdū finis persuadere dictione. Quāta au-
tem illud arte facias: quāta hoc fœlicitate perficias: qui te semel audierit non ignorat. Sed
ista suum locū inuenient: a primordijs inchoandū. Excuset autem prolixitatem mei sermo-
nis: tuæ ignorantia magnitudo: de qua aut nihil oīno dici debuit: aut parū dici nō debuit.

De reprehensione aduersarij appellantis se medicū: philosophū & animarū
curatorem: suamq̃ esse philosophiam dicentis: Ca. II.

Rima quidem libri tui pars: de teipso agit: quis: qualis ue tu sis. Iam idipsum cau-
te. Sciebas te incognitum nisi tabellionū more de teipso aliqd loquereris: atq̃ ita
qua scriberes auctoritate constaret. Qui sum (inquis) perfectio hoc toto iam nosces
opusculo. O magne uir: nimis humiliter de te sentis: Immo uero confestim accepto in ma-
nus opusculo noui te: quem & ante noueram: Sed nunc scientiam tuam omnē fundit⁹ dete-
xisti: & ut scriptum est in psalmo: Denudasti fundamentū eius usq̃ ad collum. Quid autē
de te dicas: quem te facias audiamus. Sum (inquis) medicus. Audis hæc medicinæ reper-
tor Apollo uel amplificator Aesculapi: Cōsequens & philosoph⁹. Audisti Pythagoras: q̃
nomen hoc primus omnium inuenisti: Flete repertores artium: fines uestros proterit asin⁹ in-
fulatus: non se modo philosophū: sed philosophiam suam iactans. Philosophia nostra in-
quit. Heu quid hoc est: Peiora sūt audienda si uiuim⁹: Iam (ut suspicor) ad finem sæculi p-
pinquamus: Erunt signa ī sole & luna & stellis. Hoc signū in euāgelio nec fuit: quando as-
inus philosophabī: cœlum ruet. Quid uis dicam? Iam philosophiæ misereor si tua est: sed
meo periculo iurare a sum: nescire te quid sit esse philosophū. At ne omnia unam in partē
congeram: multa etiam nūc de hac re tecum loqui habeo. Præmissi autē hæc: ut scires apud
me philosophū te non esse. Quid uero: quid deinde intulit audax stultus: se his artibus ar-
matum: nō tantum corporis: sed animi uitia curaturum? Venite huc qui ægrotatis: sal⁹ nō
semper ex Iudæis est: adest semibarbarus hospitator. Et me superbum uocitas: Relege nūc
epistolā illam meam: quæ te furere fecit & faciet mori: quādo ego uel philosophiā uel poe-
sim meam: quando me aut philosophū aut poetam dixi: aut aliud quicq̃: q̃ tuorum morū
& ingenij contemptorem: q̃ mihi non modo licitum sed debitum rebar.

De iurgatoris confutatione q̃ se rhetoricæ dominū appellet: Ca. III.
u Erecunde se solius rhetoricæ magistrum dicit Augustin⁹: tu te philosophū dicit ac me-
dicum. Addis & tertium: rhetoricæ dñm. Quartum licet addere: postq̃ titulis gaudes:
Cloaca es magna q̃dem (ut est apud Senecam) & profunda. En q̃ ad primam tui glorio-
si partem operis modo responsum uelim.

De eo q̃ iurgator se philosophum dixerit: auctore autē arrogantē: Ca. IIII.
f Ecunda apologetici tui pars de me erat: cuius in cognitione si falleris: non miror.
Quid enim non tibi alius uideri possit: cum tu tibi philosophus uidearis? Dixisti
equidē: Philosophus sum. Tam hoc uerum q̃ quod sequitur: tam philosophus tu:

¶ ego ambitiosus: arrogans: superbus. Nunquā mihi (fateor) cum populo conuenit: tanta tamen animi securitas est: ut iudicem populum non recusem: quos honores ambierim: & non potius spreuerim oblatos. Quid mihi unquā arrogauerim: Vbi superbe me gesserim: De qua re & dictum est aliquid: & plusculū dicere est animus.

De superbiā & libertatis differentia: Ca. V.

1 O quā autē tibi iam: non ut aduersario procaci & infesto: sed ut homini: nescio tam an rationis ullum uestigium habenti: & dicā quod ut puto non intelliges: quoniam uicinā rerum ne dum idiotis sed doctis etiam laboriosa discretio est. Sed diu cam clarius quā dici solet: ut si non intellexeris: cerebri tui non stili mei uitium accusetur. Audi ergo: Superbo libertas omnis superbia uidetur: sapiens uero inter superbiam fiduciāque discernit: & scit largiter referre quo animo quid dicatur aut fiat.

De iudicio uulgi inter superbiam & fiduciam: Ca. VI.

h Ic ille uir optime sibi conscius: dum in publico peroranti populus obstreperet: Tacete inquit: Melius ego unus noui quid reipublicā expediat quā uos omnes: quod ut animo, se: sic uere dictum: aliquos qui ad superbiam traherent fuisse: a uulgi moribus non abhorret: docti autem gloriosā fiduciā ascribunt.

A De Scipionis fiducia & sui ipsius laude: Ca. VII.

f Cipio ille uir maximus: qui famosum primus agnomen ex Africa reportauit: capitalem causam dicturus: Primo quidem die sine ulla criminū mentione (ut ait Lilius) orationem adeo magnificam de rebus a se gestis est orsus: ut satis constaret neminem unquam neque melius neque uerius laudatum esse. Quid ergo? Nunquid in proprio ore laus sordebat? Audiebantur inquit ab eodem: animo ingenioque quo gesta erant: & aurium fastidium aberat: quia pro periculo: non in gloriam referebant. Secūdo autē dicēda causā die: dum artius urgeretur: non modo sordidam & obsoletam uestem reorum more non induit: aut submisisse iudicum misericordiā implorauit: sed cum forte reuolutis annis dies esset: quo ipse bello punico secūdo periculosissimo omnium atque grauissimo supremam manum imposuerat: uirtutis ac felicitatis propriā recordatus: & ob hoc conscientia fiducia euectus: uicttricem capiti lauream imposuit: testatusque eo die litibus ac iurgijs abstinendū propter diei illius anniuersariū honorem quo ipse olim cū Hannibale & Carthaginensibus bene ac feliciter decertasset: agendasque potius deis gratias: precandosque ut populo Romano semper sui similes duces darent: desertis in curia accusatoribus atque iudicibus: fauente ac prosequente uniuerso populo Capitolium: & deorum templa triumphantis in morem circumiuit: non minus gloriosus ciuium quā fuerat hostium triumphator. Rem notissimam narrotuis licet ab auctoribus non tractatam: Nec cuiquā dubium esse potest: quin inaniter effusa laudatio turpiter sonuisset: nisi eam natura rerum & quadam quasi uiri necessitas extorquisset.

B

De excusatione auctoris que non arroganter scripserit: Ca. VIII.

f Ileonem latratibus excitatum dixi: si me omnia præter uirtutem & bonam famam solere contemnere: arroganter tibi uideor locutus: falleris ut in multis: Neque enim insolenter me locutum noueris sed fidenter: ut te ipsum uel graui rugitu expergefactus agnosceres. Quid enim putas aut quid ais? Nonne iam (precor) erubesceres: nisi ruborē tuus ille lethæus & imedicabilis pallor excluderet? Nonne iam tacitus saltē ac pallidus recognoscere incipis: quod dixisse tibi uerum uideor insolenter: quantum inter ingenium & ingenium: quantum inter calamū & calamū intersit? Profecto autem ille quem mihi assumpsisse uideor uirtutis amor ac laudis: non ociosa iactantia est: sed eo pertinet: ut scias me ab ea quā mihi obiectabas adulatoris infamia remotum: cum cesset illa cupiditas quæ tuam & multorum linguas docuit adulari.

¶ Qliceat quandoque de se uirtutes prædicare præter arrogantiam: Ca. IX.

A Ed hæc turpiter: quāuis uere proprio ex ore sonuerunt. Iam responsum habes: Tūc id uere diceres: quando nulla iusta causa: sed inanis tantū gloriæ studio dicerēs: Nūc non magis pro mei nominis quā pro ipsius defensione ueri dicta ferre debetis æquanimiter: & tibi parcere quod in me arguis Cato ultime grauissime moris censor. Adde quod non mihi scientiā aut gloriā esse: sed earum cupiditatē: neque me uirtutē aut bonā famā habere dixi: sed optare: uel quod minus est non spernere: quod hic oro tantā superbū notas: nisi quia tibi res insuetæ

est aliqd præ pecunias optari uel a mari: Accingere qcqd potes calūniæ: præ desideriū & affectū boni nihil mihi tribuo: qb⁹ q caret: sibi & alijs iutilis uiuit: si tñ dicēdus est uiuere: qui optimarum sensu rerum eget: pessimarū passionibus abundat. Accedit q̄ & hæc & si quid in me laudabile: aut si quid penitus boni est: quāuis id tibi doliture inuide ī oculos in gesserim ut doleres: teste tamen conscientia: non inde me: sed auctorem omnis boni deum laudo: neq̄ in meipso glorior: sed in illo ad quem omnia refero: præter defect⁹ erroresq̄ meos: quos mihi imputo: scit ipse me uerè loqui. Ecce ut in psalmo centesimo q̄dragesimo quarto ait Augustinus: Inuentū est quō & me laudare possim & arrogans non sim.

Q exemplo Aeneæ concessum sit ignorantī se cōmendare. Ca. X

u Erum ut de poetis quib⁹ ut canis ad lunā latras: aliquid imisceam: Apud Virgiliū Aeneas de se interrogatus: inter cætera quid ait: Sum pius Aeneas fama super æthera notus. Idem apud Homerum respondisse nouim⁹ Vlyxem. Ad hoc responsum meū: tu atq̄ alij qui nihil de nobis loqui uerum simul atq̄ magnificū potestis: uel superbe dictum ab Aenea: uel turpiter fictū a Virgilio clamaretis: Sed doctiores excusant: quia scilicet ut ignorantem alloquens: laude propria pro indicio sit usus: & fuerit ea sibi necessitas non uoluntas. Quid autem? Nonne ego etiam ignorantī se: ignorantī me: ignorantī omnia? Equidem si uel te uel me uel aliquid boni nosset: nunq̄ me nil tibi dicentem aut dicere cogitantem: nullam tui noticiam habentem aut habere cupientem: tam importunis (ut repetam quod te premit) latratibus excitasset. Cuius te hodie puto pœniteat: sed pudor animi retrahere pedem uetat. Anxius itaq̄ ridiculusq̄ luctator: alienam qd̄ mihi forsitan credis incognitam in tuis responsiunculis opem quæris: piget hinc percipisse: pudet inde desinere: ita tergiuersaris incert⁹ hæres: atq̄ ut est in antiquo prouerbio: Auribus lupum tenes.

Q aduersarius indignus sit ut libris auctoris inscribatur. Ca. XI.

u Num hoc loco præterire noluerim: q̄ inter superbias meas ponis: Indignum te mihi uisum qui in meis opusculis scribereris. Vide autē quæso ne inter tuas poti⁹ numerandum sit si tibi contrariū uideatur. Scripsi aliqua nec desino: haud unquā desinam dum hic digitus calamum feret. Sed omissis alijs: ne me rursus de meipso magnifice loqui dicas: Scribo de uiris illustribus: quale non ausim dicere: Iudicet qui legent: de quæritate pronūcio: haud dubie magnū opus multarumq̄ uigiliarū: etsi non ab auctore: certe a subiecta materia nominandū. Nihil ibi de medicis: nec de poetis quidem aut philosophis agitur: sed de his tantum qui bellicis uirtutibus aut magno reipublicæ studio floruerunt: & præclaram rerum gestarū gloriam consecuti sunt. Illic si tibi debitum locum putas: dic ubi uis inseri: Parebitur. Sed uerēdū est ne quos ex omnibus sæculis illustres: quantū hac ingenij paupertate licuit in unum contraxi: aduentu tuo diffugiant: teq̄ ibi solo remanente mutandus libri titulus: neq̄ de uiris illustribus: sed de insigni fatuo inscribēdum sit. Si autē dire me uelles: petendum poti⁹ ab Apuleio Madaurenſi: ut in libro philosophat̄is asini locum habeas: uel orādus Plaut⁹ ut alicubi in Amphitrione te colloquet: ubi syllogismos tuos explicans: probes Byriam nihil esse: magnoq̄ animo contemnas q̄ in meis locis tibi desit opusculis: cum & alibi aptius esse possis: & ego nullum in tuis operibus locum quæram.

Q ueneranda sit senectus bonis constituta fundamentis: & de stultis senibus: Ca. XII.

i Lud quoq̄ locus hic exigit: q̄ certe sit tutum de ueritare tecum colloqui: q̄ q̄ trāquillum uide. Stantibus enim scriptis obstrepere & insidiari non pudet: quid faceres inter uerba uolantia? Quid est autem quod inter multa dixisti: me senectutem detestari: Nihil hoc falso falsius. Nemo me reuerentior senectutis: nemo qui ætatis illā partem pluris faciat: q̄ eam æquiori animo complectatur: si iam adest: si appropinquat: expectet. Sed ita demum apud me uenerabilis est senectus: si ab honestis progressa primordijs: gloriosum habet aliquid præter rugas: In libro sapiētiae: si qua tibi taliū cura esset: hæc sententiam inuenisses: Senectus inquit uenerabilis est: tecum sentiebat: nisi addidisset: Nō diuturna neq̄ numero annorum computata: ecce iam desentire incipit: Quid ergo? Cani sunt (inquit) sensus hoīs & ætas senectutis uita immaculata. Cato ille senex famosissimus q̄ ætatis hui⁹ apud Tulliū patron⁹ ac laudator inducit: dū senectutē operosā sempq̄ aliqd

agentem dixisset: Addidit: tale scilicet quale cuiusq; studium in superiori uita fuit. Et irerū: In omni oratione (inquit) mementote me eam senectutem laudare quæ fundamentis adolescentiæ constituta sit. Si hunc philosophæ reprehendis: me reprehēde: secum enim sentio: nec contrarium dixi: prorsus mutare scripta mea non potes: quippe nec ego ipse qui condidi posteaq; in publicū exierūt: mei iuris esse desierūt. Quid igit̃ dixi: Delyrare sapius solēt senes: Hinc calūniæ radix: sed pcedere noli subsistere: lege qđ sequitur: Nō qđ omēs: sed quorū iuuenilis ætas uilib⁹ curis & obscœno artificio acta est. Id forte uerbo tu uerum negas: factō autem probas esse uerissimū. Itaq; deum testor me nil aliud qđ te unū dum id scriberem cogitasse: qualis enim senex esse poterit qui mentiēdo: blandiēdo fallēdoq; consenuit: Stultorum senum ingēs copia est. Scis quare: quia sapientū iuuenū immensa penuria: qui autem inter uitia senuerunt: quo ad metham propius accedunt: eo magis insaniunt. Hos ego sapius delyrantes dixi: nec mirum si ex his in quibus usq; in finem uiuitur senectus ultima uitæ pars plus impressionis accipit qđ reliquæ: etsi densiores in unū sordes suo more descendunt: Propter eandem causam: qui in uirtute per omnem uitam delectati sunt: in senectute mirabiles retroacti temporis fructus legunt: Et tum maxime fœlices sunt: dum esse desinunt ut incipiant esse perenniter. Hos autem constat esse rarissimos: horumq; est illa quam dicis uenerabilem senectutem. Reliqui uero qui medium locum tenent ut plus minus ue in hanc aut in illam partem inclinati uixerunt: sic in senectute meliores aut peiores fiunt. Itaq; mille uarietates: & morum infinita distantia: nec senū modo: sed iuuenū: quorum omnium naturas bene (nisi fallor) & Aristoteles in rhetoricis: & in arte poetica descripsit Horatius. Hæc mihi nunc senū distinctio probatur: quæ si tibi nō placet: scribe aliam summe philosophorum quam in marmorib⁹ incidam⁹. Certe ut ad stultos senes redeam: nunq; tu prima ætate quāq; semper temeritate notabilis fueris: ausus fuisses garrire ista tam stolide: & si in animo habuisses: solet enī adolescentiæ familiaris esse iracūdia. Crede igit̃ mihi: nil stulto turpiq; sene molesti⁹: cui & stulticia puerilis superest: & semel accessisse uideat̃ auctoritas.

Q; propter malos medicos nolit bonis detraxisse: Ca. XIII.

A Ed ego iam hinc ordinem tuū amplius non sequar: quippe qui nullo modo mihi uideor ordinati⁹ dicturus: qđ si longissime discesserim ab ordine libri illius: quem mihi serio ut asseris remisisti: ut aperte conijcerē qualis tibi repentinus ac tumultuarius stilus esset si lucubratus ac serius talis est. Pessimū quidē imprimis hominū genus summoq; studio declinandū quibus est stulticiæ mixta calliditas: Quia uero huiuscemodi aduersario mihi negocium sciebam: satis ut puto: ne quā tibi iustam mordendi materiam loquendo tribuerem circumspexi. Crebro igitur dixi: non me medicinā detrahere: sed tibi loquor improprie: nihilo detrahi nihil potest: sed intelligitur quid uelim protestationē humilem ac uerā superbe mēdax reijcis. Credo non aliam ob causam nisi ut indignitate ipsa exacuas & irrites ad dicendū quod dixisse nolim: nunq; tamen efficies ut odio turpium: pulchra contemnem: quin contra medicinam ipsam mihi feceris chariorem: qđ tu eam dehonestas ac polluis. Scio ut dixi non inutile artificium auxilioq; caduci corporis iuentum: quid hoc prohibet: illudq; simul uerum esse: te cum tuis falso illam uiolare cognomine: Sophia ridicule æquitatis argutor: æquum laudas: extra propositū uersaris. Sed nullum excipio: Immo aliquos. Et quos iquies: Ad tribunal prætoris urbani res agat: quis me ad hoc coget respondere si nolim: Non est nunc alijs gratificādi locus: tecum mihi res est: noui mores tuos: quos si tu æque nollēs: odio tibi esses: si scribam quod sentio cōpatriotis aut amicis meis: me blanditum dices: nihil est enim qđ non simile sibi fingat uilis ac uenalis anim⁹: qualem se nouit: tales alios opinatur: qua nulla inter homines cæcitas maior: mensura uestra fatui cuncta metimini: nec gigantem nanus ædificās nec formica cogitat elephantem: Aliquot nī fallor medicos ueros noui & ingenio & ea quæ in omnī artium arte ponenda est discretionē pollentes: quibus ut arbitror eo molestior es: quo te pressius intuentē: & professionem suam tua non ambigunt ignorantia deformari. Esto autem nullos norim medicos: nullos exceperim: quid uetat esse aliquos ignotos mihi: præsertim studijs longe alijs uacanti: & sanitatem corporis debenti: non medicis sed naturæ: Vt cunq; res se habeat: nihil ego aut aduersus medicinā aut aduersus ministrū ei⁹ locut⁹ iueniar: licet ut soleo cuiuslibet artificij corruptores: lingua forsan liberiore pcesserim: Quorū i turba te latitātē & incognitū uulnerauit: Parce oro philosophæ: nō te sed ignorantiā psequerbar: eāq; nō oēm: calcāda est enī ignorantiā supboꝝ: humiliū subleuāda: Si i hac infectatione publica singularit̃ es

Li. II. Inuectiuarum: Ca. XIII. XV. XVI.

Iæsus:ueniam merui:quia ignorans feci. Gaudes nunc superbe quasi affusus supplicem: ri/ deo potius ineptias tuas:ignorantiũ infamiam ad te trahis:cum tibi doctissimus uidearis: Immo uero ignorãtiã tibi conscius:ex me quicquid ignorãtib⁹ obijcitur:tibi merito dictũ putas:& qđ dissimulãdo fieri poterat alienũ:impatientia tuũ facis.

Qz paucitas bonorum medicorũ non est ad artis infamiam sed gloriã:& do/ ctos potius exhilarat qđ perturbet. Ca. XIII.

Vid uero si paucos medicos & quid si paucissimos dicam:Non hoc ad artis infamiã sed ad gloriam spectat:Nõne debuerat generosus anim⁹ difficultate non terri⁹:sed accensus:ad ipsum nomen gloriofã paucitatis assurgere:seq; in partem rarã laudif accitum credere: Sed certe id nõ omnib⁹ datum est:& paucissimorũ prorsus ingeniorũ ea raris est amica. Quã ob rem ubi nobilis exultasset spiritus:plãbeius ingemuit. Cur quãso? An & hic fallor: An mentior: Profecto non solum hodie sed semper raros ingeniosos:rarif simos sapientes fuisse nemo dubitet:nisi qui nunq; oculos uel in ætatem suam intenderit: uel ad antiquam reflexerit. Stulte:uolo qui sis excidat:stulte inquã & insane:uix ulla unq; ætas uel ingeniorũ uel uirtutum fuit egentior qđ nostra: siue id culpis hominũ accidit: siue fato:si tamen eo nomine uti licet:& non rectius dei uolũtas seu prouidẽtia dici debet in sermone catholico:siue deniq; qđ tu fabulam putas: mũdus iam senescẽs & ad extremũ uergens:more senescentis hominis piger ac frigidus in sua opatione lentescit:& tamen hac ipsa ætate nulla ingeniorũ penuria prãstabit:ut tuo ingenio locus fiat: frustra te contentioni/ bus implicas:frustra te ingeris duello non tuo:quasi aut ego (qđ nunquã cogitau) medi/ cinam uerbis aggrediar:aut ipsa nõ a quolibet opprimi malit:qđ a te defendi:q; eam & ex/ ercendo uiolas:& opprimis defendẽdo. Incassum ergo niteris:nullus usq; fama tuã locus est:nemo te clamoribus tuis noscet:nisi quos elusos uerbis inanib⁹ aut pegrinis medicami/ nibus infectos:tui memores in ppetuũ effecisti.

A

B

De excusatione auctoris erga aduersariũ incusantem eum aliqua scripsisse: asserentis etiam se non hic de medicis loqui sed de ipso aduersario: Ca. XV.

Vo hic anteq; ad maiores illos tuã criminationis insultus ueniam: leuiter exuffla/ da sunt:quã dixisse me fingis:an somnias. Nonnunq; cõtra uerũ medicos certare: eosq; non semper curare. Vtrunq; enĩ magnis sudorib⁹ excusas. Sed ubi precor id dixi:Excute epistolam meam:qđ puto propter ueritatis odium grauit̃ facis. Certe ego illã relegens:horum nihil inuenio:& de medicis quidem alias:de te mihi nunc sermo est: hostis hippocratis:pestis ægroꝝ: dedecus medicorũ:de te mihi nunc sermo est. Dico igitur si non dixi:non te contra ueritatẽ interdũ de industria uel iocandi experiẽdiq; studio certare: in qđ stultissime gloriaris:sed sola semper ingenij cãcitate:neq; te interdũ non curare: qđ cupide profers quasi clypeum iusticiã pestilentis: sed passim sanos i morbũ:ægro in mortẽ agere. Hoc dico. Ad hoc mihi respondeas uelim:hoc rhetoricã seruã tuã patrociniõ excuses. Si enim negas:cõtentiõ dimissa: populũ testem uoco: Nota quippe negantib⁹ ut ueritas in/ gerenda: sic subtrahẽda est uerbosã altercationis occasio.

Quomodo imperitus medicus homines a mortuis suscitẽt: & quare populus illi credat: Ca. XVI.

Cio quid nunc cogitas: Popellus infoxelix & consilij semper inops: frustra tot ma/ lis admonitus ad te redit: Quem igitur ignorantia tuã in testimoniũ adduco: Nẽ/ pe non alium:neq; sententiam muto:utrũq; uerũ est: inscitiam tuam populus no/ uit expert⁹: idem a te poscit auxiliũ. Gaude stulte insolens medic⁹: iam nõ medicus tãtũ: sed deo simillim⁹ euasisti: De quo scriptum est in psalmo: Cum occideret eos quãrebant eum. Ille quidẽ suscitare poterat:& tu potes ut dicis: Quid enim sonat aliud qđ inter inanes ri/ diculasq; iactantias effudisti: Vestra sãpe opera homines uelut a mortuis suscitatos: quãtũ abfuit quin te deum faceres: Sed expecta: ego te ante huius ludi finem in concilio deorũ po/ nã:& diuinitate tua dignum si potero nomen inueniam: Nunc propositũ sequor: Impune occidis ergo cũ suscites: Sed omissis prophanis & sine carentib⁹ nugis tuis: Cur hoc popu/ lus faciat: si me roges: Facit hoc prudenter ut reliqua: Sapiẽtis est uerbum: Stultorum infi/ nitus est numerus: eorum uero quã a talibus fiunt frustra ratio inquire. Si penitus causam petis: Illa uere est quam asserit amicus medicorum Plinius: quem tu spernis ignotum: &

A

B

quam ego olim posui in epistola illa ad Clemētem papam: unde tota ista lis oritur. In hac enim: ait: sola artium euenire: ut unicuique se medicum proficēti statim credatur: cum sit periculum in nullo mendacio maius. Mox ex persona populi loquens: Nō tamen inquit illud intuemur: adeo blanda est sperandi pro se cuique dulcedo. Hęc est causa quę te populo quę interimis forte commendat: notissimosque defectus tuos cogit interim obliuisci: dum ab ardentibus optantibus incōsultis sperantibus salus quærūt: Vbi mors est: tāta est spei humana pertinacia: sic inanis miserorum regnat obliuio: qua frātus multos ante diē in tartara prēmisiisti: qui si redeant: illi maturam de te potuerint ferre sniam. Sed inde quidē tuus es: irremediabilis est regio: nolo tamen speres latere sperstites: notus es publice: & puto doctos frustra tēptabis: ceterorum strages mīme flēda est. Quę si forte doctos aliquot turbę miscueris: & iccirco dicas illos a mortuis suscitatos: quoniam ut ait Cicero: hęc nostra quę dicitur uita mors est: Et quia huius uitę finis melioris uitę principiū est bonis: plane uerū esto me plaudente philosophus: Sed absit ut tale aliquid cogitare ualeas: aut loqui. Illud itaque uerius: Omnes qui euadunt tribuis tibi: omnes qui pereūt naturę: ut semper habeas unde glorieris & gaudeas. Miseris autem tuis nunquā desint unde tristentur & lugeant.

Ad quid dialectica hominī sit necessaria: & quę stultū sit senescere in ea: de cōmendatione quoque philosophiā quę uēdī non potest: quę aduersarius similior sit upupę quę philosopho: Ca. XVII.

Vid nūc dicā ad reliquę: Multas tremulās snias in me uibras: mīta leuiū yborū tela cōtorques: Quis nō metuat cū tāto hoste cōcurrere: Nihil (scito) nisi yborū tuorū fœtores metuo. Si tibi iproprie locutus uideor: quę uerborū dixerim fœtores: Casari parces Augusto: quę sic loqui solitū scim. Dicis imprimis me carere logica: Nō credo mihi rhetoricam aut grāmaticā interdicas: quę logicę nomine cōtinet: quę uis & id iure tuo posses. O summū totius specimen barbarismi: sed eam solam in qua te longe præcellere syllogismi tui ostendūt: mihi subtrahis dialecticā quam logicam uocas. En crimen O iudices: quę si fateri libeat: possim illustres philosophos proferre hanc ipsam qua carere arguor dialecticam irridentes: eadēque possim apud Ciceronem ostendere: clarissimā philosophorū sectam ueteres peripateticos caruisse. Sed o stulte: non hac careo: uerum scio quid ei: quid ceteris liberalibus artibus dādum sit. Didici a philosophis nullam earum ualde suspicere: Equidem ut eas didicisse laudabile: sic in eis senescere puerile est. Via nempe sunt: nō terminus nisi errantibus acuagis: quibus nullus est uitę portus: Tibi nobiliorem terminū nō habenti: terminus est quicquid occurrit. In summo te fœlicitatis gradu situm reris: quotiens unū forte fragilem syllogismū: & nihil ex nihilo cōcludēt: multa cerebri uertigine tota in somni nocte texueris: Tūc in corde tuo dicis insipiens: Non est deus: neque est altius aspirandum. Quid enim scim? Plato & Aristoteles magni uiri: mundum faciūt æternū: Democritus innumerabiles mundos facit: Epicurus deum nullum & mortalem animam: hanc thagoras in gyrum ducit: Sunt qui eam contrahāt ad suū corpus: Sūt qui eam spargāt in corporibus animantū: Sūt qui cœlo reddant: Sunt qui circa terras exulare cogant: Sunt qui inferos asserant. Sūt qui negent: Sunt qui unāquęque per se: Sunt qui simul omnes animas creatas putent: Fuit & qui mirabilius quiddam dicere auderet: siquidē unitatem intellectus attulit: dux uester Auerrois: hęc tecum dicis: si tamen nosti hęc: Et addis: quis inter ista discernat? Quid mihi autem (nescio quis Christus) cōminat: quem ipse Auerrois difsamauit impune: quę nemo unquē poetarum fecit: quid autem tanto uiro catholici simplices respondebūt? Qui si ad contentionē uentum fuerit: syllogismorū cumulis obruent. Ecce ego qui nudius tertius nihil eram: iam magnus esse incipio: iam syllogismos facio: iam dialectica mea est: ad quid aliud natus eram? Habeo quę petebam: iam disputare non uereor collocutorēque meū si liber asinū probo: Crede autem mihi: multo facilius te ipsum. In hęc ergo male nate hominū cōsenuisti: nec pudet uiuere: nihil in uita aliud agentem: Discite miseri non spernere Christum: sępe ille nobis quis esset: & quid posset ostendit. O infœlix uilē tibi metham dialecticam statuisti: ad quam tamē mira iurgatoris insania: cum nūquā ppinqua ueris: peruenisse te putas. Sed pueneris: sed a tergo liqueris Chrysiippum: quid inde tibi nisi miserum pudendumque? Quid enim stulticia peius: & quę stulticia maior quę totos dies iter puerilia uoluntari senem: dumque sero domū redeas nihil scire: atque has ineptias nō ante dimittere quę tibi conclusiuculas meditāt: raptim mors improuisa concluderit: Illā cer-

te præmeditari: cōtra illam armari: ad illius contemptū ac patientiā componi: illi si res exi-
gat occurrere: & pro æterna uita: pro fœlicitate: p̄ gloria: breuem hanc miserāq; uitam al-
to animo pacisci: Ea demū uera philosophia est: quā quidā nihil aliud q̄ cogitationē mor-
tis esse dixerūt: Quæ philosophiæ descriptio q̄uis a paganis inuenta: christianorū tamē est
propria: quibus & huius uitæ contemptus: & spes æternæ: & dissolutionis desiderium esse de-
bet. Quæ si tu qui te tumido uocas ore philosophū: uel semel in ætate tam longa senex de-
lyrātissime cogitasses: nunq̄ aut te philosophū dicere ausus esses: aut ibi gressum uitæ fige-
res ubi nūc figis: aut artificiū tuū qd̄ uerbis attollis: rebus opprimēs: tam parua te ipsum
pecunia turpiter uenditares. Philosophi enī (si nescis) pecunias spernūt: Philosophiā ue-
nalem facere non potes: quis enī uendit qd̄ non habet: Si tu eā haberes: nō tu illā ideo ue-
nalem faceres: sed illa te uenalem esse nō sineret: Nūc nec ipsa te honestat: nec tu eam: sed no-
men eius turpi auaricia dehonestas. Audis me sophista uētose: parce quæso logice nobilis:
parce si te sophistam uoco: res ipsa me cogit: ubi enī res uideo: uerbis contrarijs fidem non
habeo. Cornutū mihi enthymema p̄ducito: admoue ad eculeū: cogere poteris fortassis ut
fatear: ut assentiar: nunq̄ coges q̄ ego te philosophū credam: cum mercennariū mœcha-
nicum sciam. Repeto libenter hoc nomē: quia noui q̄ nullo magis ureris cōuitio: non casu:
sed sciens s̄ape te mœchanicū uoco: & quo grauius doleas non primū: percontare qui mœ-
chanica litteris mandauerūt: ab illis digito tibi monstrabiē locus tuus: tu tamen respuis &
philosophus uis uideri: qd̄ ut assequaris (Iudus risu comico p̄sequēdus) non semel metho-
di uocabulo usus es. O callidū ingeniū: ad optatum compēdio peruenisti: iam philosophū
te alij forte dicent: ego autē non: si singulas lineas methodis multis infartias: philosophū te
putabo. Inest equidem (fateor) s̄ape etiam stultorū animis gloriæ quædam præceps & in-
consulta cupiditas: hanc tibi detrahere non possum: Est enī uoluntas indomita præcipueq;
dementiū. Id scito certissime: nec esse te philosophū nec uideri: Proinde omniū sophismatū
& totius logicæ auxilium implora: mihi prius upupam q̄ philosophū te p̄babis. Miraris
indocte: & qd̄ mihi inquis atq; upupæ simile est: Nil p̄fecto similius: Volucris galeata est:
crustaticq; uerticis: & quæ pueris aliquid uideat: re autē uera impurissima est auis uictusq;
fœdissimi: Nolo aliquid obscœnū loqui: non quidē propter te: qui non horres earū rerum
mentionē quæ odorib⁹ delectaris: sed propter eos qui legent ista uel audiēt. Sciscitare ali-
quem qui naturas rerum nouerit: dicet tibi auis illius cibos. Inde te moresq; tuos inspice:
teq; ipsum noli fallere: nulla enī perniciosior: nulla capitalior fraus est: q̄ quæ ppriū fal-
lit auctorem: uidebis te eisdem quib⁹ illam rebus alij. Oro iam upupa: noli philosophari:
citius philosophabiē asellus. Certe præclarus Platonius Apuleius: cuius supra memini: q̄
accepto ueneno asinū factum se (ut ait Augustinus) aut iudicauit aut finxit: in eo statu philo-
sophatū se iocando cōmemorat: philosophantē upupam nulla habet historia. Eia upupa
fac quod soles: rimare tumulos: cætera sileo: philosophiam linque philosophis. Putabas te
philosophū: fallebaris: Philosoph⁹ (qd̄ ipsum nomen ostendit) sapientiæ amator: tu pecu-
niæ seruus es: Sentis logicę q̄ sint ista contraria: sine magno apparatu conclusum arbit-
esse te aliud q̄ putabas.

De pallore medicorū: probat etiā iurgatorem non esse philosophū: Ca. XVIII.

Vid autem in somnijs philosophādo non audeas: qui colorē medici negando præ-
stringere oculos: uel excusando rationē hebetare non sis ueritus: Imprimis pallorē
negas: ita nec oculi nobis sunt: nec speculū tibi. Deinde si pallor sit: illū reipublicæ
imputas: nec excusasse content⁹ gloriari incipis: quasi philosophicum sit pallere. Q̄ dulce
deus bone uerum philosophiæ nomen est doctis: cum falsum tibi tam dulce sit: ut inē mul-
ta ludicra te philosophice coloratū dicas: Certe pallorem amantib⁹ magister amorū tribu-
it. Vnde est illud: Palleat oīs amans: color hic est aptus amāti. Et illud alteri⁹: Tinct⁹ uiol-
la pallor amantiū. Sed uester longe alius pallor: & ut statim audies aliūde p̄ueniens: Hūc
pallorem non ego: non unus aliquis scriptorū ueterum: sed res ipsa uobis tribuit & opinio
omniū mortaliū: & cōmune prouerbium: Hūc tu negare uis: & quia non potes: ad philoso-
phos trāfers: quasi consorte uitij leuatur⁹: At qui philosophorū principes utriusq; linguæ
præclara facie fuisse uulgatū est. Non tamen hæc magnifacio: sed quæcunq; fuerit philoso-
phorū facies: tu ne te rursus ingeris impudentissime hominū: tu ne mihi totiēs philoso-
phorū cœtibus excludēdus occurris: Respondebo igitur rursus tibi: qd̄ cuidam tui generis re-
spondit faciūdiffim⁹ quidam uir: Barbam inquit ac palliū addam: ego si libet & agritudine

D

E

F

A

B

bb

& pallorē uideo: philosophū nō uideo. Elegā plane respōsio: Quid enī ad philosophiā habet corpis aut color: Habit⁹ colorq; (ut ita dixerim) animi requirē: Tu de philosopho præ opinionē tuā, p̄priā ac ridiculā nihil habes: Nō famā certe: nō aspectū q̄uis palleas: nō incessum: Ille fatuū poti⁹ q̄ philosophū representat: male tu⁹ esses inter canes: si tā bñ lepus aut ceru⁹ q̄ fatuus uidereris. Postremo eorū quæ cert⁹ p̄bāt philosophū: nil habes: nō uitā nō animū: nō mores: nō ingeniū: nō linguā: Vides q̄ nullo modo sim passurus ut nomen philosophi usurpādo cōmacules. Persuasisti autē tibi ut intelligo, p̄sus te esse magnū aliqd: Bene ē: satis est tibi qdē ut gaudeas: nobis ut rideam⁹. Sin etiā ut credam⁹ uis efficere: factō est opus: philosophiæ pars nobilior in reb⁹ est: q̄n te contemptorē reb⁹ caducarū uidero: cultorēq; uirtutū: studiosum ueræ laudis: pecuniæ negligentē: inhiantē cœlestib⁹: a latrinis diuitū exulantē: tūc credere potero qcqd uoles. Porro enim ut Platonē sequēs ait Augustin⁹: Si sapiētia deus est: p̄ quē facta sunt oīa (sicut diuina auctoritas ueritasq; monstrauit) uer⁹ philosoph⁹ est amator dei: Tu igit̄ amens uage: intra cubiculū tuū redi: ibi philosophū illū quære: quē tam temerarie p̄fiteris: nusq; inuenies: Ver⁹ ista cœlestis & tibi hæcten⁹ inaudita philosophia est. Agam⁹ itaq; iuxta uetus p̄uerbiū: pingui Minerua: sic enī pingne tuū poscit ingeniū. Si cōmunia illa terrenæ philosophiæ: aut si qd eorū præfiteris: dign⁹ estō q̄ iuxta Platonē sed eas: Aristotilē doceas: Socratē celebres: cū Xenophonte contēdas: Nūc uero iops omniū quæ philosophū faciūt: qua fronte philosophicū nomē tibi: siue (ut cœpto hæream) uenerandū nocturnisq; contractū chartis philosophici oris arrogas pallorē: tuus nempe diurnis peluib⁹ cōtract⁹ & marcidus pallor est: quē si tibi uel amicitia affectus: uel pauper⁹ miseratio: uel quā tu fingis reipublicæ charitas aspersisset: posses nō modo nō infamis sed gloriosus etiā uideri. Nūc modici fames aurī: p̄ oēs cloacas miser⁹ trahit: & talē facit ut teipsū si uideres horrere merito possis ac fugere. Noli ergo reipublicæ: sed cupiditatis tuis ascribere: q̄ talis es: neq; studiū infamare sed uitā tuā: Proculdubio enī acutissime philosophē: uerā rei causam in aperto positā nō uidisti: & uis uidere qd in imo uiscerū ac fibrarū lateat: qd est ante oculos nō uidēs. Ostendā tibi ego q̄ nō sum medicus & logica caro: palloris tui causam: quā uerā esse scēris uel inuit⁹. Is p̄ loca atra: liuida: foetida: pallida: undātes pelues rimaris: ægrotantiū urinas aspicias: aurē cogitas: Quid hic igit̄ miri est: si tot circum pallidis: atris ac croceis: ipse quoq; sis pallidus ater: ac croceus: Et si grex ille quondam p̄uidētissimi patriarchæ colorē traxit obiectu uirgarū uariarū: quid noui accidit si tu quoq; expectas: ut ab auro dicā: Immo uero ab obiectis: multū distuli: & libenti⁹ tacerē: sed materia uerū nomē exigit: quod si sæpe in litteris sacris ē: semel i his scriptū tolerabi⁹: ab obiectis inq; stercorib⁹ & colorē & odorē traxeris & saporē.

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarū Secundus Explicit.

Sequitur Annotatio capitulorū Libri Tertij eiusdem.

- Ca. I. Q̄ poeta ab omnibus catholicis scriptorib⁹ recepti sint: & q̄ poetica neq; mulceat
 Ca. II. Q̄ poesis sit necessaria. (neq; fallat.)
 Ca. III. Q̄ poesis inter liberales artes recipiēda sit: licet in earū numero non exprimat̄.
 Ca. IIII. Q̄ poetica sit scientia: licet uocabula tempore mutantur.
 Ca. V. Q̄ præfātissimi uiri poetica uacauerint: deq; laude ueræ philosophiæ: ac poetis scēnais: quare etiam boni philosophi rari sint.
 Ca. VI. Q̄ inuidia non sit inter poetas: & q̄ obscurus stilus in eis non sit reprehensibilis.
 Ca. VII. De antiquitate poetarū: & quare nō palā pluralitatē deorū redarguerūt: q̄q; eorū
 Ca. VIII. Q̄ poetarū lectio iuuenibus sit fructi. (error sit communis cum philosophis. fera: & quō auctor senex a lectioe illoꝝ cessauerit: nō q̄ eū pœnituerit: sed quia suæ atati superuacū: & meliorib⁹ studijs se implicauerit.)
 Ca. IX. De eo q̄ inepte iurgator libellos auctoris homelias uocet.
 Ca. X. Q̄ Rhetorica nō sit serua medicina: & q̄ medicus neq; rhetor neq; orator aut poeta sit sed parabolanus.

Francisci Petrarchæ Poetæ Oratorisq; Clarissimi: Liber
Inuectiuarū in medicū obiurgantē Tertius Incipit.

Q; poetæ ab omnibus catholicis scriptoribus recepti sint: & q; poeti/
ca neq; mulceat neq; fallat: Ca. I.

Ut ego fallor Hippocrates & Aristoteles secūde: aut i hoc certam in e qd
tecū cōuitijs tuis cogētib; suscepi: prima iā leuis armaturæ tuæ acies fu/
sa est. Venio nūc ad armatos & graues syllogismoꝝ cuneos: In qb; uelut
a in eqtatu electo: totā uictoriæ spem reponis: ut hic quoq; qd possis appa/
reat: Vbi illud primū occurrit q; unū demētiæ tuæ sufficiēs argumentū
erat: qñ digressus a medicinā laudib;: quæ sunt multæ: nisi tu eas nō tā
loquēdo q̄ rudendo minueres: subito furore corrept; sine ulla causa ir/
ruis in poetas: & more tuo nota atq; ignota pmiscēs: iteꝝ cogis ut rideā. Ante oīa qdē pos/
sem calūniā tuā paucis uerbis eludere. Poetas impetis: quid ad me? Poetæ respōdeant: uel
qd est recti; contēnāt. Nō enī aut tu tanti es: ut tibi sit magnopere resistendū: aut poeſis auxi/
lio meo egeat: aut ego me poetā facio: Neq; enī me tali dignor honore: ut ē apud Virgiliū: &
si tu me dicas: aut alij poetā forte dicere uoluerint: nihil tñ oīo mihi tecū poeticæ rei est. Sed
qm̄ hoc in alijs meis ad te litteris cape nequiisti: & ingenio fatigato nōnunq; diuerticula
huiusmodi: & cū stultis quoq; colloquia grata sunt: inlīstā nō moleste: audiāq; qdē i septi/
re liberit. Illud primū quæro: cū līgua illa temeraria & pigra & uiscosa & pharmacia deli/
bura multa ructuaueris i poetas: q̄li ueræ fidei aduersos uitādosq; fidelib;: & ab ecclesia dei
relegatas: Quid de Ambrosio: Augustino & Hieronymo: quid de Cypriano Victorinoq;
martyre: qd de Lactantio caterisq; catholicis scriptorib; sentias: Apud quos nullum per/
ne mansurū opus sine poetar; calce cōstruī: cū cōtra fere nullus hæreticoꝝ poeticū aliqd
opusculis suis inseruerit: seu ignorātia: seu q; ibi suis errorib; cōsonū nihil esset: Q̄uis enī
deor; noīa mltā cōmemorēt: qd tempore q̄litate: gētiūq; poti; q; suū iudiciū secutos fecisse
credendū est: qd ipsum & philosophi fecerūt: q; ut in rhetoricis legim;: deos esse nō arbitrā/
tur: tñ poetar; clarissimi unū oīpotentē: oīa creantē: oīa regentem opificē reꝝ deum in suis
opib; sunt cōfessi. Respōdebis aut nescire te qd apud catholicos agat: quippe q; Galieni te/
rapenticā tñ legas: quā nō legisse me dicis. Ad qd illud Marij ducis eximij responsū acci/
pe: Neq; litteras græcas inqt didici: pag; placebat eas discere: quippe quæ ad uirtutē docto/
ribus nihil pfuerāt: certe si te tua illa therapētica uel meliorē uel doctiorē uel saltē corpe sano
rem effecisset: dolerē me eas litteras nō legisse: Nūc dū te intus & extra contueor: multū uel
iudicio uel fortunæ meæ gratulor: per quā ab ea lectione remot; sum: quæ te talē fecit: si ta/
lis mihi futura erat q̄lis est tibi. Sed ad poetas redeo: Quæ sit poeticæ utilitas: & q; finis in/
terrogas. Larga qdē nec inamoena forte nec inutilis respōdēdi materia: poterā si nō tibi sal/
tem uero satisfacere: & pauca tibi non ut intelligeres: sed quia quæſieras uerba p̄ſcere: sed
nō finis: & more lymphatici festinā: quæſtionē ipse tuā præcipitant; absoluit: alijs qdē plu/
rib; & unctiorib; uerbis: Sed hac plane sētētia finē poeticæ statuēs ualde mirabilē: mulcē/
do fallere. Non sunt uates unguentarij: mulcere & fallere uestrum est: sed his satis supra re/
sponsum puto.

Q; poeſis sit necessaria: Ca. II.

Vo deinde: q; philosoph; noster ruit: poeſim nō necessariā pbat syllogismo terribi/
q; li: pudet inserere: nihil i meis litteris uelim tam friuolū inueniri. Verte eū tu q; mul/
tis hūc mēſib; fabricatus es: pbabitq; cōtrariū. Malo tñ nihil imutes: pſicialq; qd
intēdis: hoc uolo: hinc tecū sentio ipsiq; tecū sentiūt poetæ. Quid enī aliud uult Flacc; in ar/
te poetica: clarissimis qdē uerbis: sed quæ tibi barbarica uideant;: ideoq; illa nō inserui. Cæ/
ter; ut in re ipsa tecū sentio: sic in causis effectibusq; dissentio: nec solus ego: sed ueritas: neq;
enī ppter causam quā tu putas: nō necessaria poeſis est: neq; ex eo q; nō necessariā fatemur
sequit; qd tu putas. Loc; reqrere uidēt;: ut repetā eā quæ mihi ante multos ānos fuit cum
qdā dialectico sene Siculo: simlē quæſtionē grauissime qdē: sed tñ aliquāto tolerabili; de/
lyrātē. Ille enī stili cōſcius scribere nō audebat: Tu ad omnē stulticiā p̄mpt; ac præceps: au/
deres ipsum uerbis inuadere Ciceronē: aut ipsum scriptis lacerare Demosthenē: modo ali/
qd uideri posses: q̄uis imparia temptare certamina præruptæ temeritatis homullule nō ti/
meres. Abstinebat ille igi; scriptis: hoc saltē uerecūdiā inerat: multa tñ ad unū amici mei au/
bb 2

rem cotidie murmurabat: quæ ad me usq; huc ipsi amici calamo pferabant. In multa q; dem hoc erat qd ex te nunc audio: mime necessariam poesim: qd cum nemo presertim negasset: conclusit ille entymemate claudicantem & rauco: ut illum, presertim ex verbis aut scholarum aut præceptorum tuum suspiceret: & ait: ergo ignobilis & indigna. Idem uel dicis certe uel cogitas: quid enim aliud sibi uult operosa illa & inutilis & ante medium festa deductio? Sed qd uni fatuo dicitur sufficit dixisse multum. O isane igitur: putas necessitas artium nobilitatem arguat? Contra est: alioquin nobilissimum artificum erit agricola: Sutor quoque & pistor: & tu si macerare desieris in precio eritis. Absit: nulla uos necessitas in precio ponet: nulla faciet non esse mechanicos. Nescitis quod seruus domesticus sæpe quod uilius: eo magis necessarius. Cibarij & lanista quoque necessarii sunt: quoque uiles: Citius philosophiarum scholis & militari cingulo: quoque macello & balneis sit caritura placet becula. Itē nunc dialectici senes: ex necessitate nobilitatem arguunt: si uideat nisi forte aliud sentitis in rebus uita sensu & ratione carentibus: temptate hic etiam si libet uestræ artis effectum. A sinu magis est necessarius quoque leo: gallina quoque aquila: ergo nobiliores: Ficulus magis necessaria quoque laurus: mola quoque iaspis: ergo nobiliores: Male concluditis: falsum dicitis: puerili loquimini: quod naturæ uestræ & moribus & studio conuenit: non ætati: idiotæ præces in ore semper habetis Aristotelē (quod credo) in ore uestro quoque in inferno esse tristi ducat: & puto dexteram suam oderit: qua illa scripsit: quæ paucis intellecta per ora multorum ignorantium uolitarēt. Ille certe uestram conclusiunculam non probabat: ubi ait: Mecessario res quod omnes: dignior uero nulla: Locum non signo: nam & famosissimus locus est: & tu Aristotelicus insignis.

Quæ poesim inter liberales artes recipienda sit: licet in earum numero non exprimat: Ca. III.

Vod uero poesim inter liberalia non admittis: potes id quod philosophiarum atque artium dominus iure tuo: sed te Homerus ac Virgilius precant: ut eos saltem a mechanicis non excludas: cum (quod dissimulare non potes) sis & ipse mechanicus: hoc tantum refert quod philosophiam tuam esse tu dicis: mechanicum te esse dicunt alij. An in ordine uestro poetas non recipis: si eos etiam inde repuleris durus eris: Verget ut omittam iocos: numeras liberales artes: nunquid ibi (non dico medicinam quæ alibi habitat & inter mechanicas septa est) sed ipsum philosophiam nomen inuenies: sæpe inter magna non poni: cuiusdam eximie magnitudinis argumentum est: Dabo tibi illustre exemplum ex historijs: Audires credo libenter fabellas: quas post cenam ante forcum de orco & lamis audire soles: sed annis certe iam non puer si potes assuesce melioribus. Apud Titum Liuium: Hannibal ipse uir presertim in sua arte doctissimus: dum interrogat quos fuisse bellicorum duces omnium gentium clarissimos extimaret: Alexandrum Macedonia regem primo: Pyrrhum Epirotam secundo: & (quod etiam de qua multa dixi fiducia non superbie fuit) sese tertio nominasset: Admonitum cur Africanum a quo uictum eum esse constabat: præterisset: Ita certe respondet: ut appareat eum non obliuione uel inuidia: sed ad singularem laudem: inter magnos maximum siue in maximos incompatibile siluisse: & Africanum e grege aliorum imperatorum (ut ipse Liuius uerba ponat) uelut inextimabile secreuisse. De quo re multa dici possent: sed intelligenti satis: non intelligenti autem nimis est dictum.

Quæ poetica sit scientia: licet uocabula tempore mutent: Ca. III.

Do omnes quod eas nugas ad quas Aristotelē trahere uis inuitum: non respondeo. Pudet enim me tui nimis in ppatulo ignorantiam habes: sed fidelissime unum dicam: nescire te quid sit tragœdia: aut quod de tetrametris in iambicos transisset: cum tamen turpe sit docto uiro proferre quod nesciat: Redi ad cor: fateberis me uerget dicere: hoc mihi satis est dicas: sed in publico me mentitum: scis tu te nihil horum intelligere: neque hoc tibi ad crimem obijcerem: modo ne te talibus implicando & te ipsum pderes: & ægros tuos occideres: quod a te non tragœdias non tetrametras: non iambicos exigunt: sed salutem quam si haberet puto syllogisando corrupes. Quis enim sine dolore capitis audiat quod est quod hinc arguis: dicit scientiam esse firmam & immutabilem: nec mentis: Et addit poeticam uti metris: & nominibus quæ per tempus uariant: hic infers confortio scientiarum siue artium excludendam. O idiota omnium tardiosissime quos unquam audierim: quod hic contra poeticam singulare: Quæ scientia sine uerbis: & in quibus uerbis non tantum usus potest: An non audisti quod in illa de qua iam loquimur arte poetica scriptum est: Multa renascuntur quæ iam cecidere cadentque: Quæ nunc sunt in honore uocabula si uolet usus. Quæ penes arbitrium est: & ius & norma loquendi. Pauca exempli causa ponenda sunt: non tibi quod ceruicose nescie: sed lectori. Romulus Romane urbis conditor quirinus dictus est. Cur? Quia hasta in prælijs utebatur: quæ Sabino lingua quiris dicitur. Casar Augustus cum supremo uitæ tempore statua eius fulmine disiecta esset: in

qua scriptū erat: Cæsar: & prima littera cecidisset: remanētib⁹ quattuor sequētib⁹: cōsuluit haruspices qd sperandū sibi: Illi autē dixerūt: centū dieb⁹ uictur⁹ & nō ampli⁹: qd ea littera significaret quā fulmē excussērat. Ipsum uero post mortē in deor⁹ nume⁹ referēdū: Id signficare qd remāserat: qm̄ lingua tuscor⁹: cæsar deus diceret. Percurre nunc Tusciā ac Sabinā: quare ostiatim: qd est cæsar: qd est quiris: Arabice te locutū credēt. Mille sunt talia: quæ sciens sileo: Omnium una ratio est. Mutant uerba: manēt res in qb⁹ scientiæ fundatæ sunt. Sed Aristoteles græc⁹ hō mutationē poetar⁹ forte suor⁹ aliquā reprehēdebat: q̄lia multa hodie uidem⁹ in theologis nostris. Hæc autē apud Latinos poetar⁹ mutatio nulla est: Quis enī nostror⁹ a Virgilij calle desciuit: nisi fortasse Stati⁹ Pampini⁹: q̄ Thebaide suā iperat ut Virgilianā æneidē seq̄tē & uestigia semp̄ adoret. Lege miser & relege locū illū Aristotelicū tertio rhetorice: unde male tornatū syllogismū elicit: neq̄ hoc aut illud uerbū excerpas: nihil intellegens ut uidearis Aristotelē legisse. Sed totū locū excute: inuenies si tñ intelliges: hominē illū ardētis ingenij: & cōplecti oīa cupientē: de eloquentia oratoria & poetica: & qd in eas interfit: & de his quæ utriq̄ uitāda sūt: & utriusq̄ uitij atq̄ defectib⁹ more suo multa disseruisse. De his autē quæ tu somnias: nihil penit⁹ cogitasse: unde cōcludēs ait: Manifestū est qd nō oīa quæcūq̄ de elocutiōe dicere est: p̄tractandū nobis est: Sed quæcūq̄ de tali q̄lē dicimus: hoc est de oratoria: de hac enim in rhetoricis agitur. Et sequitur ratio: De illa autem inquit dictum est in his quæ de poetica.

Q̄ præstantissimi uiri poetiæ uacauerint: deq̄ laude ueræ philosophiæ: ac poetis scænicis: quare etiā boni philosophi rari sint: Ca. V.

B Aristotele desert⁹ rursus ad Boetiū fugis: relatiuorūq̄ ope subniteris. Qd̄ ita ridiculū est: ut mihi iā nō magis ebrī⁹ q̄ phrenetic⁹ uidearis. Quo enī tua hæc imptinēs & absurda relatio: ubi undiq̄ uict⁹ ac cōsternat⁹ animo & oblit⁹ tui: q̄s nō risu pereat: Ad inimicū tandē fugiēs: mīme latinis qdē aut cōgruis: sed maternis atq̄ uulgarib⁹ ybis idiota rudissime Priscianū in auxiliū tuū uocas. Magna p̄fecto necessitas ē quæ cogit ut ab hoste etiā poscas auxiliū. Sed certe post eā quā naufragi more palpitādo arripis relationem: longeq̄ post scænicas illas meretriculas: abire iussas: ueris inquit seu meis: hoc est est philosophicis musis eū curandū sanandūq̄ relinq̄te. Hoc est igit̄ qd̄ dicebā: qd̄ q̄ extra oīs relatiōis tuæ terminos sedet: nulla ibi relatio: sed penit⁹ diuersa sentētia est. Frustra te digito occultas: Male tegit̄ oīs ignorātia: nisi inter indoctos. Hæc ne inē indoctos qdē bñ tergit̄: Hæc enī q̄s nō grāmaticæ limē ingressus puer agnosceret: Sed ei q̄ philosophiam tā temere uiolauit: cur nō liceat incestare grāmaticā? Verte te ipsum q̄cūq̄ libet: Musæ poetar⁹ sunt: qd̄ nemo quidem dubitat. At quod insane non respicis: philosophia suas illas musas: & earum merito suum dixit Euripidem: Lucanum quoq̄ familiarem suum non erubuit cōfiteri: quod nisi ita esset: nunq̄ Aristoteles paulo te minor philosophus librum de poetica ædidisset: quē ut auguror nō uidisti: ut scio nō intellexisti: nec itelligere potuisti. Nunq̄ aut Homerum poetam Aristoteles idem exposuisset: aut Cicero transtulisset: aut clari quidam scriptores magnis illum philosophis anteposuisent: nunq̄ aut tragœdias Anneus Seneca tanto studio dictasset: aut Solon ille princeps græciæ sapientum carminibus delectatus: tam cupide post Athenis conditas leges & ætate iam prouecta fuisset poeticam executus: Cui studio si uacare tñ q̄tū instituerat in illa ciuilibus dissensiōis intēperie licuisset: opinor ut Timæi Platonicis uerbis utar: nō minorē Hesiodo uel Homero futur⁹ fuisse. Nimis m̄p̄ra de re certa: tibi licet inopinabili & ignota & in q̄ p̄di operā nō dubito: Ver⁹ ego nō tibi sed lectori loquor: cui tam grat⁹ fieri cupio: q̄ molest⁹ tibi. Nihil sane hor⁹ omnium necessariū erat si uel p̄ te ipsum nosse uel cape posses ab alio: quæ de hac scænica parte poetiæ dicuntur a multis: & a meipso iā in præcedētib⁹ tacta sunt: quātū ue inē illā & heroicam interfit. Nec enī negauerim ut in uino fæx: ut in oleo amurca: sic in reb⁹ fere oib⁹ etiā incorporeis esse suā facē. Itaq̄ & philosophiæ quædā spēs: & philosophi qdā uulgo habēt infames: ut Epicur⁹ tot⁹q̄ Epicur⁹ ille grex: Aristippū dico Hermacūq̄ & Metrodor⁹ & Hieronymū illū senē: nō hūc q̄ quartū inē doctores ecclesiæ locū tenet: Quin & ex illustriorib⁹ qdā in multis optimo iure carpunt. Vnde Paulus ap̄l's uer⁹ Christi philosoph⁹: & post eū clarissim⁹ ei⁹ in p̄ref Augustin⁹: multiq̄ quos enumerare nō est necesse: philosophiā laudatā ab alijs execratur: cū tñ nulla unq̄ philosophia altior fuerit aut esse possit: q̄ quæ ducit ad uer⁹: qua nostri cælesti munere potius q̄ humano studio ante omnium philosophorū uigilias ac labores eminentissime floruerunt. Quid ergo? Quomodo hæc sibijnuicem aduersa connectimus: philosophiam a philosopho reprobari? Laudatur philosophia: sed non omnis: laudatur uer⁹

rax: fallax carpitur. Illa uero non est philosophia si fallax est. Non inficior id quidem sed
 philosophia nomen habet falsum: Quo ne quis nos forte seduceret: fidelissim^o ac prouidē
 tissim^o Paulus admonuit: Cauete inquit ne quis uos decipiat p^{er} philosophiā & inanē seductio
 nē sed m^{ul}ta elemēta mūdi: Quē secut^{us} Augustin^{us}: cū in libro cælestis reipublicæ nono: hæc ad
 litterā scripsisset: Deinde inquit: ne quis oēs tales esse arbitraret: audit ab eodē ap^{osto}lo dici de q^{ui}
 busdā: quia q^{ui} notū est dei: manifestū est iⁿ illis: de^{us} enī illis manifestauit: Inuisibilia enī ei^{us}
 a cōstitutiōe mūdi: p^{er} ea quæ facta sunt intellecta conspiciunt: sempiterna quoq^{ue} uirtus eius
 ac diuinitas. Itaq^{ue} cū saepe Augustin^{us} ipse Paulū sequēs: philosophorū scripta plena fallacia
 rum ac deceptionū diceret: putas ne de oib^{us} loqueret^{ur}: Absit. Ibidē enī statim Platoniciū do
 gma cōmēdat: Et eodē libro octauo: ap^{osto}lum ipsum inducit Atheniēsisibus loquētē: cū rem ma
 gnā de deo dixisset: & quæ a paucis posset intelligi: q^{ui} in illo uicimus: mouemur & sumus:
 adiecit & dixisse: sicut & uestri q^{ui}dā dixerūt: & tū eorū dē rursus Platonicoꝝ sacrificia de
 testant^{ur}: q^{ui}m cognoscētes deū: nō glorificauerūt aut gratias egerūt: sed euauerūt in cogita
 tionib^{us} suis: & obscuratū est insipiēs cor eorū: dicētes enī se esse sapiētes: stulti facti sūt: & im
 mutauerūt gloriā incorruptibilis dei in similitudinē imaginis corruptibilis hominis: & uol
 lucrū & q^{ui}drupedū & serpentū. Quorsum hæc: Ut uideas philosophiæ totius partē unicam
 laudari: eamq^{ue} nō integrā neq^{ue} tam ferociē insultes. Ad hæc enī formā: & cætera redigunt.
 Sed ut omittis alijs cōceptū sequar: In ultimo agmine poetarū quidā sūt: quos scænicos uo
 cant: ad quos p^{er}tinet illud Boetij: & quicq^{ue} a quolibet cōtra poetarū uere dicit^{ur}: Et hi quidē
 ipsos in poetarū contemunt: Qui quales essent: Plato ipse declarauit in sua republica: q^{ui}m
 eos cōsueturbe pellēdos. Ut em̄ cōstet nō de oib^{us} eū sensisse: sed de scænicis t^{er}m: ipsius Plator
 nis ratio audiēda est ab Augustino posita: quia scilicet ludos scænicos indignos deorū ma
 iestate ac bonitate cōsebat. In q^{ui} multos sui t^{er}pis notauit eius generis poetarū. Ita enī fere acci
 dit ut uilia quælibet multa sint: Id t^{er}m Platonis iudiciū: nō modo heroicis atq^{ue} alijs nil no
 cebat: Immo uero multū proderat: q^{ui}m uelut excussor poeticā ingressus in arcā: ualido uer
 bi stabro grana discreuit a paleis. Q^{ui}m autē Homer^{us} apud illos: q^{ui}m Virgilius apud nos: aut
 alij illustres scænicis ludis operā dederūt: Profecto nunq^{ue}: sed de uirtutib^{us}: de naturis hor
 minū ac reꝝ omniū atq^{ue} oīno de p^{er}fectiōe humana stilo mirabili & quē frustra tibi aperire
 moliar tractauerūt. Nec t^{er}m nihil in his p^{er}is reprehēbile dixerim: Quippe cū & in philoso
 phorū principib^{us} multa uideā reprehēsa iustissime: hæc sane non artis sed ingenij culpa est.
 Quis igit^{ur} nescit aut quis negat quosdā: ut philosophorū: sic & poetarū in cogitatiōib^{us} euanu
 isse: Aut quis miret ante ueritatis aduentū licuisse aliqd^{am} errori: cū post agnitā ueritatē: qui
 dam quoq^{ue} catholici magni uiri ita deuiarint: ut ipsa ueritas unq^{ue} acrius oppugnata nō fue
 rit q^{ui} ab eis fuit: Solet hoc interdū acutiorib^{us} ingenijs euenire: ut dū penetrare uolūt supua
 cua nimīū: illud acūmē i medio conamie retūdat atq^{ue} ita u^{el} necessaria nō attingat. Si quis autē
 ueritatis amicus: sine q^{ui} nihil uerū dici potest: q^{ui}m ut ait Augustin^{us}: omne uerū a ueritate uerū
 est. Si quis ergo talis pio instigat^{ur} affectu: ad ipsius ueritatis ornatū: musarū p^{er}sidio nitere:
 & uel stilo clarissimo Christi uitā uel sacrū aliud uel p^{er}phanū etiā: modo nō uetitū celebra
 ret: q^{ui}d nostrorū q^{ui}dā fecerūt: q^{ui}s prater legē carminis nullo poetico artificio usi sint: qui
 putas id meli^{us} posset implere: Respōde uir doctissime oro te: & q^{ui}d sis responsur^{us} examina:
 An poeta talis q^{ui}lem tibi describo: & qualē esse posse: & forsitan esse non est incredibile: An
 Hippocrates ipse si uiueret: uel medicorū un^{us} q^{ui} de urinis semp nō sufficiens^{us} ut tu: sed p^{er}fū
 dissi^{me} disputasset: puto nemo est: nisi oīno depuduit qui in respondēdo hæreat: Noli ergo
 cōtemnere in alijs q^{ui}d alleq^{ue} nō potes: q^{ui} miserrimæ impudētix mos est: Sed uenerare pot^{er}
 us & mirare: nō tā sciētificos aut sciētiam ipsam q^{ui} sciētix largitorē: q^{ui} dona sua distribuit ut
 liber: & his q^{ui}dē dedit numero: his autē singularitate p^{er}cellere. Gloriare si placet: neq^{ue} enim
 obluetor: & magis necessarios & plures esse medicos q^{ui} poetarū. Cōtra illi gloriētē: & min^{us}
 necessarios & pauciores esse poetarū q^{ui} medicos: Quinetiā null^{us} generis ingeniorū tantam
 semp fuisse raritatē: q^{ui}ta poetarū excellentiū fuit: prater oratores solos: q^{ui} ex omib^{us} sæculis
 paucissimi numerant^{ur}. De qua re i Oratore Ciceronis clarissime disputatū est. Illud i poeti
 ca singulare: q^{ui} cū in cūctis artib^{us} mediocritas admittat^{ur}: in hac una secus est: Q^{ui}m ut elegā
 ter ait Flaccus: Mediocrib^{us} esse poetis: Nō hoīes: nō dij: nō cōcessere colūna: quæ meo iudi
 cio nō ultima raritatis poeticæ ratio esse potest. Tibi uero cū primū turba hominū & neces
 sitate artificij gloriari cōperis: ill^{ud} occurrat: Multis q^{ui}dē sed ante alios agricolis i hac glo
 ria cedendū. Illi uos utroq^{ue} superant. Nolo autē indigneris q^{ui} uos & agricolas iuxta pono:
 Fecit idē Aristoteles. Nō ex duob^{us} medic^{us} fit cōmutatio inquit: sed ex medico & agricola. Au

di ut tanq̄ paria v̄bis æquat. Tacit⁹ credo hæc pp̄ reuerentiã Aristotelis passus sis: Illud ini
 patienti⁹ ferēs: si ad propositū reuersus: cœpta peregero: & tū loqui oportet. Vrgēt enī uerit
 tas calamū reluctantem: nec stomachari conuenit: si de philosophis ac poetis dicta: ad mœ
 chanicos traham. Habēt igif & mœchanici faciem suã. Quæ nam uero ea fax est: Clama
 bis ad sydera: dicã tamē: Tu es fax ipsa mœchanicor̄. Vis hoc statim sine ambagib⁹ pb̄c̄
 In fundo es: in imo iaces. Is proprius facis est locus. Numeramœchanicos: nullū sub te ni
 si theatricū uidebis. Nec tamen ideo sicut præceps oris tui nobilissimis artibus insultat au
 dacia: sic ego q̄uis humilib⁹ insulto. Scio enī necessitates hominū multiplicēs & graues:
 ut non imerito propheta idem & rex clamet ad dñm: De necessitatib⁹ meis erue me: & un
 decunq; necessitatib⁹ nostris ueniens auxilium a deo est. Cuius dona gratanter reuerentq;
 suscipi debere q̄s nesciat: Siue ergo ille nobis per seipsum sanitatē dederit: siue ad id exper
 tus medicus: siue herbar̄ conscia tremula anus accesserit: & ars & arte quæ sita uel seruata
 sanitas munera dei sunt. Itaq; cōtra medicinã nihil oīno qđ millies dixi: & adhuc ut uideo
 nō sufficit. Si qđ aut cōtra medicos locut⁹ uideo: clamo: & cupio me studiosum omne ge
 nus audiat: contra te tantū tuiq; similes dictum est: diciturq; qđ restat.

**Q̄ inuidia non sit inter poetas: & qđ obscurus stilus in eis non sit
 reprehensibilis: Ca. VI.**

Vperest ut illi calūniã respondeã: qua obscuris delectari arguor: quasi noticiã rerū
 uulgo inuidens debilioris īgenij: ad qđ illud etiam affers: Deos humano generi in
 uidere a poetis scriptū esse: sed ab Aristotele reprehensum. Ego quidē ut p̄ me ipso
 loquar: nil cuiq; p̄rsus inuideo: magisq; uereor ne alien⁹ mihi liuor officiat: q̄ ne me meus
 inficiat. Sed sub meo noīe: notasti forsan inuidiã poetar̄. Eo enī spectat qđ de deor̄ inui
 dia dixisti: tanq̄ mīme mirū sit: inter eos præcipue regnare illam: qui eam usq; ad superos
 extulerunt. Qua in re morem tuū non deserēs: multū a ueritate discedis: Nusq; fere uel mi
 nus inuidiã: uel innocētã magis: uel amicitia tantundē. Nō capit hic locus poetar̄ uitas.
 Q̄ta Virgilij itegritas: Quæ nã Statij urbanitas: Quæ faceties Nasonis: Quæ fides En
 nij: Quæ Pacuuij grauitas: Quis Vari cãdor: Quæ Flacci discretio: Quæ Persij pietas:
 Quæ modestia Lucani: Quæ libertas atq; cōstãtia Iuuenalis. Longū ē singulos attingere:
 nec oportet: Et sileo græcos: sileo multos e principib⁹ nostris huic studio deditos: Atq; im
 primis pierij spūs Augustū: quo nil clarius in tempalis imperij solio sol uidit: Hic mihi q̄s
 audeat noīare inuidiã: Aut in tam altos animos tãtorūq; hominū splendorē: iners & ner
 bulosus liuor tēptet ascēdere: Q; si forte stilus insuetus uideat occultior: nō ea inuidia est:
 sed intētoris animi stimulus: & exercitij nobilioris occasio. Quid uero philosophi: An nō
 Aristoteles: & qui luculentissim⁹ omniū habet Plato ipse loqui posset apert⁹: ut sileam re
 liquos atq; ante oēs Heraclitū qui agnomen ab obscuritate sortit⁹ est: Quid sermo ipse di
 uinus: quē & si ualde oderis: tū aperte calūniari p̄pter metū incendij nō audebis: q̄ in mul
 tis obscurus atq; perplexus est: cum platus sit ab eo spū: qui hoīes ipsos mundūq; creauit
 rat: ne dū si uellet & uerba noua repire & repertis clariorib⁹ uti posset: Certe Augustin⁹ in
 genio illo suo quo se & multar̄ artium noticiã: & quæcūq; de decē cathégorijs philosophi tra
 dunt: sine magistro p̄cepisse gloriã: Esaiã principū fatei intelligere nequiuisse. Vnde autē
 hoc nisi forte spiritū ipsum sanctū inuidisse dicas: & nō pot⁹ p̄uidisse legētib⁹: De qua ob
 scuritate loquēs Augustin⁹ idem libro de ciuitate dei. xj. Diuini inquit sermonis obscuritas
 etiã ad hoc est utilis: qđ plures sentētiã ueritatis parit: & in lucē noticiã p̄ducit: dum alius
 eum sic: alius sic intelligit. Idem in psalmo centesimo uicesimo sexto. Ideo enī inq̄ forte ob
 scuritus positū est: ut multos intellectus generet & ditiores discedãt hoīes: qui clausum inue
 nerūt qđ multis modis aperiret: q̄ si uno modo apertū iuenirēt. Idem in psalmo ceteresimo
 quadragesimo sexto: de scripturis sacris agens: Peruersum hic inquit nihil est: obscurū autē
 aliqd est: non ut tibi neget: sed ut exerceat acceptur̄. Et post pauca: Noli ait recalcitrare ad
 uersus obscura: & dicere: meli⁹ dicere si sic dicere: quō enī tu potes sic dicere aut iudicare
 quō dici expediat: Quē secut⁹ Gregori⁹ sup̄ Ezechielem: Magnã inquit utilitatis est obscu
 ritas eloquior̄ dei: quia exercet sensum ut fatigatiōe dilatef: & exercitat⁹ capiat qđ capere
 nō posset ociosus. Habet q; adhuc ma⁹ aliqd: quia scripturã sacrã itelligētia: si cūctis esset
 aperta uilesceret: sed ī quibusdã locis obscuriorib⁹: tãto maiori dulcedine iuēta reficit: q̄to
 maiori labore castigat animū quæ sita. Non sequor omnia quæ ab illo & ab alijs in hãc sen
 bb 4

I

A

B

C

tentiam scripta sunt. Quæ si de scripturis illis recte dicuntur quæ sūt oibus præpositæ: quāto
 rectius de illis quæ paucissimis: Apud poetas igitur O nimium rudis stili maiestas retinetur ac
 dignitas: nec capere uolentibus inuidetur: sed dulci labore proposito: delectationi simul me-
 moria: & consulitur. Chariora sunt enim quæ difficultate quæsiuim⁹ accuratiusq; seruan-
 tur: & non capacibus prouidetur: dum ne frustra se atterant: ipsa rerum facie si sapiunt a li-
 mine deterreant. Vnde fit ut hinc repulsi: alias uias teneant: præsertim postq; numerare cœ-
 perint: & hic quidem oblectationē animi: claritatem nominis: lucri nihil aspexerint: Nec est
 enim omnium studia ista sectarij: sed eorum tantum quibus & ingenium & natura & rerum uir-
 tate necessaria: uel fortuna sufficiency dederit uel contemptum uirtus. Itaq; alter ad agricul-
 turam: alter ad nauigationē: alter ad medicinam transit: Nam quid exempli causa euentu-
 rum putas: si caput illud ubi habitat ingenium tuū: sese ad poeticam applicuisset. Quanta
 imprimis ægestatem (Nihil enim hic uenale: nullus fraudibus locus) Quot deinde passus
 fuisse ludibria: Quot comitum iocos prius q; cuius uxor esset Aeneas apud Virgilium di-
 dicisset. Hæc ē quidem uera rei ratio: nō quia latere expedit de quo ruinosum & undiq; fa-
 tiscentem syllogismum extruis: sed quia nullum fallere: paucis placere propositū est: pauci
 autem docti. Vis uidere ita esse ut dico: nempe tū demū auctor in precio est: cū amoris ex-
 latebris: dulcis sensus eruperit. Nec est dubium nullam aliam ob causam tibi tuicq; similib⁹
 odiosam esse poeticam: nisi quia uobis inaccessibilis & ignota est. Qd̄ fateor: in lucro poni-
 mus: nō in damno. Noli igitur reprobare stilum ingenio peruiū: memoriæ habilem: ignorā-
 tiæq; terribilem: Nam & sanctum canibus dare: & ante porcos proijcere margaritas: diui-
 no etiam eloquio prohibemur. Sane illa quæ memoras poetica deorum inuidia: altioris cu-
 iusdam secretiorisq; mysterij est q; putas: Neq; solū inuidia deorum: sed fraudes: bella: libi-
 dines apud poetas sūt. Vicisti cauillator acutissime: plus confiteor q; accuses. Sed cum di-
 caris animal rationale mortale: q; uis alterum tantum sis: si placet quæ rēda rē ratio est.

De antiquitate poetarum: & quare non palam pluralitatem deorū redargue-
 rint: q; eorū error sit communis cum philosophis: Ca. VII.

A Rimos nempe theologos apud gentes fuisse poetas: & philosophorū maximi testan-
 tur: & sanctorum confirmat auctoritas: & ipsum si nescis: poetæ nomen indicat. In
 quib⁹ maxime nobilitatus Orpheus. Cuius decimo octauo ciuitatis æternæ libro
 Augustinus meminit. At nequerūt quo destinauerāt peruenire. Dicit aliquis: fatebor: Nā
 perfecta cognitio ueri dei non humani studij: sed cœlestis est gratia: laudandus tum anim⁹
 studiosissimorū hominū: qui certe quibus poterant uis ad optatam ueri celsitudinē anhela-
 bant: adeo ut ipsos quoq; philosophos in hac tanta & tam necessaria inquisitione præcede-
 rent. Credibile est etiā hos ardētissimos inquisitores ueri: ad id saltē puenisse q; humano puer-
 niri poterat ingenio: ut scdm̄ illud Apostoli supra relatum: per ea quæ facta sūt: inuisibili-
 bus intellectis atq; conspectis: primæ causæ & unius dei qualem cūq; noticiam sortirentur:
 Atq; ita deinceps omnibus modis id egisse: ut quod publice non audebant: eo q; nondum
 uita ueritas terris illuxerat: clam suaderent falsos deos esse: quos illusa plæbs coleret: Qd̄
 & philosophos postea fecisse in libro ueræ religionis ostendit. Quis enī nisi amens: adulte-
 ros aut fallaces ueneraret deos: Aut quis penitus crederet deos esse: quorum ea flagicia au-
 diret: quæ nec in hominibus tolerabilia iudicaret: Cui præterea dubium esse posset: qn̄ pec-
 cata quæ humanitatē ipsam hominibus ereptura essent: eadē multo magis dijs talib⁹ præ-
 riperent deitatem: Belligerantes deos inuicem Homerus & Virgilius fecerunt: propter qd̄
 Athenis Homerum pro insano habitum Cornelius nepos refert. Credo nimirū apud uul-
 gus: docti autem intelligūt: si plures sunt dij: & discordare illos: & bella inter eos esse posse:
 & necesse esse ut altero uictore alter uictus: atq; ita nec sit immortalis nec omnipotens: cōse-
 quenterq; ne deus quidem. Vnū esse igitur deum & non plures: uulgus autem falli. Et si qs
 interroget: cur non potius palam uulgi uesaniam increparent: Possum cum Augustino re-
 spondere: q; utrum timore: an aliqua cognitione temporē fecerunt: Iudicare non est meum:
 Ego tamen & si sola timoris causa fuerit: non mirabor cum uideam Christi quoq; tempori-
 bus ante sancti spiritus infusionem: ipsos etiam apostolos timuisse. Eni uero qd̄ a te de in-
 uidia deorum dicitur: eodem quo cætera referendū est. Nec mirari cōueniet memorantem
 illud psalmistæ: Omnes dij gentium dæmonia: Et quod scriptum est: Inuidia diaboli mors
 introijt in orbem terrarum. Quæ nam igitur admiratio est ista: Inuidisse deos qui nunq; su-

ne inuidia fuerunt: Quæ nam uero præterea poetarum culpa: rem ueram si intelligatur salu
bremq; narratum? Aut quæ nam Aristotelica illa reprehensio: si tamē ita est? Neq; enim
mihi nunc aut eius loci memoria recens: aut inter hos mōtes liber ipse metaphysic⁹ est præ/
sens. Quomodo autem consentaneum sit uel poetas in hac linguæ libertate reprehendere:
uel deorum inuidiam excusare: in eo libro præsertim in quo principatuū pluralitate dam/
nata: unus omniū princeps asseritur: non uideo: sed adducor ut credam te locum illum nō
melius intellexisse q̄ reliqua. Hoc ego nūc de poetis antiquis opinabile uerisimillimūq; p/
tulerim: Qui si unū deum crediderunt: hoc ne in illis accusas si unū credentes plures nomi/
nauerunt seu etiam coluerunt: habes plane quod accuses: Nec ego quidem illos excuso: sed
cōmune cum philosophis crimen dico: quod ut audisti: publici iudicij metus leuat: qui fir/
missima etiam interdum corda concussit. Vere autem plures deos tanta ingenia credidisse
nūc q̄ mihi persuadebit. Sed esto: crediderint: errauerint (nihil est enī quod disceptator in/
doctus & pertinax nō præsumat) non id certe poeticum: sed humanū fuerit: temporūq; cri/
men uel ingenij: non artis: ut dictum est: neq; qd̄ alio tempore atq; alio ingenio & amplio/
ri gratia: poetam esse pium disertumq; phibeat.

Q; poetarum lectio iuuenibus sit fructifera: & quomodo auctor senex a le/
ctione illorum cessauerit: non q̄ pœnituerit sed quia suæ ætatis superuacuum: &
melioribus studijs se implicauerit: Ca. VIII.

f Ed non ego poetas aduersus fragilem & inermem hostem dum defendere uideor of
fendo: Risus & silentium & contemptus poterant aduersus tua tela sufficere: nullis
opus erat uerbis. Sed tacere non potui: ne ipse tecū forsan in aliq̄ cloaca uiderer. Id
enim tibi Capitolij instar est: inter egri uentris crepit⁹ raucaq; pelues: hæ tuæ tubæ sunt:
hic plaudētis conclamantisq; fauor exercitus: uelut de musarum ruina & sacrorū studiorū
excidio triumphares. Ne respondeas stulto iuxta stulticiam suā: ne efficiaris similis ei. Hoc
cum sapiens dixisset: statim addidit: Responde stulto iuxta stulticiam suam: ne sibi sapiens
esse uideatur. Primū me parumper tacitum tenuit: secūdū coegit ut loquerer: frustra quidē
ut puto. Si enim desieris tibi sapiēs uideri: incipies quod impossibile arbitror: esse forte nō
stultus: Doctus fieri nō potest: nisi qui se nouerit atq; oderit ignorantem: Defectus proprij
cum dolore noticia principium est profectus: Et ad hos quidem sermones: non famæ pro/
priae periculum: non mei nominis offensa (q̄uis grauis) tantum me fateor accendit: q̄tum
hinc ueri zelus: hinc tuæ loquacitatis inflammauit indignitas. Quātū enim ego tangebar:
quicquid in poetarum inuectus eras: poteram ut dixi dissimulando transire: nam nec mihi poe/
tæ nomē arrego: qd̄ scio quibusdam magnis uiris multo studio non potuisse contingere:
q̄uis si forte mihi ultro cotigerit: non respuam: & ad id me olim iuueniliter aspirasse nō ne/
gem. Nec conuitijs tuis præsens hodiernæ lectionis meæ studium tægebat: Poteram ut aiūe
de calumnia iurare: me poetarum libros ante hoc septenniū clausisse: ita ut eos inde nō lege/
rim: non q̄ legisse pœniteat: sed quia legere iam quasi superuacuū uidetur. Legi eos dū tulit
ætas: & ita mihi medullitus sunt infixi ut ne diuelli qdem possint & si uelim. Ac ne me glo/
riari iterum grauitur feras: nō ea laus memoriæ sed ætatis est. Tener admodum illos edidi/
ci: expertusq; sum omnium fere quæ in uestibulo ciuitatis dei de Virgilio loquens Augu/
stinus: Quem propterea (inquit) paruuli legunt: ut uidelicet poeta magnus omniumq;
clarissimus atq; optimus teneris ebibitus annis: nō facile obliuione possit aboleri: Scdm̄ il/
lud Horatij: Quo semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu. Accedit q̄ in eisdē stu/
dijs agere senectutem: in quibus adolescentia acta est: mīme mihi magnificū uidetur: Matu/
ritas quædam ut pomorū ut frugum: sic studioq; ac mentiū debet esse: eoq; magis: quo tur/
pior damnosiorq; multo est animorum acerbitas q̄ pomorum. Si ergo poetas hodie nō le/
go: forsitan interroges quid agam? Solet enim stulticia alienæ uitæ curiosa esse: suæ negli/
gens. Respondebo tibi: præfatus: ne quod dicam superbiæ ascribas: Melior fieri studeo si
possum: Et quia impotentiam meam noui: posco auxilium de cœlo: & in sacris litteris de/
lector. Quæ si Victorino pagano homini iam sens: deo per illas alloquēte: pectusq; durissi/
mum molliente: ueram infuderunt fidem: Cur mihi christiano homini non possunt ueræ
fidei firmitatem & opera & amorem uitæ foelicioris infundere? Quæris quid agā? Nitor nō
sine multo labore præteriti temporis errata corrigere: quod si mihi cōtigerit: foelix ero: Sed
adhuc fateor ab eo quo suspirat animus: longe absom. Quæris quid agam? Nō poetas le/
go: Sed scribo quod legant qui post me nascentur: & raro plausore contentus: acies infano/
bb 5

D

A

B

C

rum sperno: Et si uotiuē successerit: quod ago: bene est: Alioquin uoluntas ipsa lauda bis. Postremo ut aliud nihil agam: maturescere saltem cupio si nondum forte maturij: Tu autē puer centū annorū maledict⁹ a deo: & elemētari⁹ senex: irrifus a Seneca: Ibi senectutem agis ubi puericiā exegisti: & fluxos nūc etiā syllogismos: filo marcente conglutinas: quos queat anus qualibet temulēta cōfringere: q̄qd uero aliud q̄ puerile stamē redoluerit aduersaris.

De eo q̄ inepte iurgator libellos auctoris homelias uocet: Ca. IX.

Taq̄ libellos meos homelias uocas: quasi nomē infame meditat⁹: q̄d sanctissimis tamē atq̄ doctissimis uiris placuisse notū est: At mīme mirandū: si quorū act⁹ despicis: & uerba contēnis. Homelia porro græcæ originis nomē est: q̄d latine dici potest sermo platus ad populū. Ego sane ī his litteris ad populū nihil: sed ad ignorantia tuam loquor: si quo pacto possem: nō dico illā tibi: sed illi supbiā extorquere. Quis autē quæso peregrinæ linguæ a te nūc noticiā regrebat: cū propriæ sis ignarus: Sentis ut causam tuā ago: quo scilicet insolentē honesti noī contemptū excuset ignorātia. O semp̄ scholastice litterator: nunq̄ litterat⁹ aut magister: Quis enī litterat⁹ ita scriberet: Lege philosophorū libros: uel interroga qui legerūt: quis unq̄ scribēdi morē hunc tenuit: Inest enī uerbis illoꝝ uis in gens syllogistica: syllogism⁹ nunq̄ aut perraro: quippe puericiā prætergressi loquunt ut uiri: Efficacior est aut dissimulata callide q̄ inanis ostētata subtilitas. Sed & hic excusator licet irrequisitus assum tibi. Illi enī ut se: tu autem loqueris ut te decet.

Q̄ rhetorica nō sit serua medicinæ: & q̄ medic⁹ neq̄ rhetor neq̄ orator aut poeta sit sed parabolanus: Ca. X.

A

Cce iurgator improbe: extorsisti ut nō tantū maledictis tuis: sed etiā cogitatib⁹ responderē. Quādā sponte præterij: Misereor enī tui: Nam qd supbo ignorāte miserius: Sed ne plane miserear tu facis: Ita nanq̄ iactanter atq̄ fastidiose miseria tua abuteris: ut nulla tibi miseratio debeat. Quō uero dissimulē: aut qd illi faciā uanitati: qua pbare niteris: cui⁹ contrariū apparet ī teipso: dūq̄ tu loq̄ poteris: occultari nunq̄ poterit. Quāta moxchanici temeritas: Rhetoricā p̄sus in seruitutem asseris: Iam nō castigāndus: sed urendus es: nec uerbis sed uerberib⁹ coercedus. Nimis insanis medice: Crede mihi: medico eges. Mirū q̄ medicorū nullus est q̄ curā tui suscipiat: puto sis oib⁹ odiosus: teq̄ pditū uelint oēs. Medicinā inq̄ rhetoricā seruā facis: de medicina uiderim⁹. Certe ipse rhetoricā in tuā seruitutē aut amicitia nunq̄ trahes. Quid autē p̄bes & qualif: audiam⁹. Per medicinā inquis & ethicam: docemur recte uiuere. Dij te perdant fugitiue: Male incipis: Medicinā nihil est commune cum ethica: sed multa contraria. Quid enim ad uiuendum recte medicina: nisi q̄tū agricultura: forte etiā longe min⁹: Nisi putas male uixisse olim Romæ tot milia uiroꝝ fortiū: p̄ q̄s orbis terrarū domitus: uirt⁹ culta: uitia calca ta sūt: q̄ tū longū in æuū sine medico uixerūt: Vixerūt fateor male: nō qa medic⁹ tpalif: sed qua uiuificator ætern⁹ illif defuit: Alioqn nulla gens meli⁹: Vel nisi male uiuebat ygo illa mirabilis quæ carnalem suo corpori nunq̄ medicinam adhibuerat. Cur autē quæso medicinæ ethicam pmisces: Tene te loco: neq̄ fines tuos excesseris: q̄uis nec ethica præstare possit recte uiuere: cū id potentioris alteri⁹ dñiū sit. Verū ea longior operosiorq̄ disputatio: nec p̄positi hui⁹ est. Prosequere igit ludū tuū: ita tñ ut deinceps ethica nō molestes: sed memineris qd futuri terminos suos exce dēti respōdit pictorū famosissim⁹ Appelles: Age res tuas ut medic⁹. Per medicinā docemur ais recte uiuere: nō ut cōgrue loq̄mur uel ornate. Sed poti⁹ cōgrue & ornate loquendi artes discim⁹ ut uiuam⁹ recte. Sic nō medicina ad has artes referē: sed hæc poti⁹ ad illā sunt: hinc cōcludis: seruæ igitur ei⁹ sunt. O male digesta cōclusio. Sic iam longi⁹ feris q̄ minat⁹ eras: Neq̄ solum rhetorica: sed oēs quotcūq̄ sunt honestæ artes: ipsa q̄z philosophia & theologia scientiarū omniū regina: tibi seruient moxchanice. Si hoc mihi pbaueris q̄ p̄ medicinā recte uiuere doceamur: oēs enī huc referunt: & omniū un⁹ est finis ultim⁹: nō dico ut præstēt recte uiuere: sed ut ad recte uiuendū adiuuēt. Iure ergo illi serufēt quæ id præstat ad qd oēs reliquæ aspirāt. Certe ego nūc risu & uerecūdia impediō: syllogismū tibi tuo parē remitte re: quo pbem te uilissimæ seruū rei: qd urban⁹ possum dicā. Si qd alio spectat: & ad aliud referē: & p̄pter aliud est inuentū illi seruiat oportet: ut tu uis: Medicina autē tua pecuniā spectat: & ad illā referē: & p̄pter illā est: Cōclude dialectice: Ergo pecuniæ serua est: bñ tibi accidit. Turpioris rei seruū te facere meditabar: pudor obstitit. Sed o grauis argumētator quis te talia docuit: Assumis falsa notorie: & ea de quib⁹ principalif discordam⁹: qd magnū in argumētando uitii est. Primū enī ut dixi: Medicina ad recte uiuendū nihil oīno: nisi q̄trum

B

una moechanicarū corpi famulantū. Deinde q̄ illud diffiniuit inē nos de q̄ a principio litigam⁹: præ enī q̄ circa medicinā nobis īfinita dissentio ē: nōne ali⁹ scrupulus premit occulior: Eqdē ut tibi plane cōcesserim: q̄ medicina ars sit nobilissima: tuq̄ præclar⁹ medic⁹: Illa ut est moechanicarū penultima: sic omniū prima artū. Tu ut nō tātū ultim⁹: sed hostis es: sic medicorū omniū sis p̄iceps: Liceat uobis passim cui⁹libet necessariarū artis obsequo uti: & cuius utile obsequiū fuerit: illa cōfestim uobis ancilla sit: quid futūq̄ arbitramur: Ancillabiē forsan astrologia quæ cōlestiū corporūq̄ noticia: terrenis aliquā corpusculis opē ferat. Ancillabiē musica: quæ ī hominū pulsu forte nō inutiliē dimēsiōes t̄porū & interualla cōsideret: Quæ res uobis quia necessaria esset posset: Ideo p̄fusa incognita & neglecta ē. Illā appetitis quā nec cōseq̄ potestis: & si possetis deberetis nolle. Rhetores esse uultis ridēte Tullio: Indignāte Demosthene: flēte Hippocrate: p̄p̄o pereūte. Ne enī in singulis īmorer: ad litis nostræ sumā uenio. Si oēs inq̄ artes q̄uis nobiles: q̄uis ingenuas tuo humili & mercenario artificio seruas facis: coipso q̄ utiles aut necessariarū p̄posito tuo sint: Idq̄ tibi nescio q̄ iure permittit: nunq̄ p̄fecto uel sic tibi rhetorica serua fiet: quā cōstat ad id q̄ te intēdere oportet: nō modo nil p̄desse sed obesse q̄ plurimū. Quid enī ægro longa oratiōe est op⁹: cui fere uerbū omne molestū est: nisi ut iubeat bono aīo esse: cureturq̄ artis ope si pōt: An forsan apothecarij̄ psuadere p̄positū est: q̄b⁹ pene maīnis uerbis sūt dictāda remedia: Vnū est: qm̄ factū tuū q̄ possū excusare disposui: Vnū est q̄ in te alicui⁹ eloquētiarū studiū excusum: si forte defect⁹ tuos & medicinæ imperitiā: nō dicā supplere sed tegere putas eloquentia: & cū apte p̄meris: ostēdas culpā esse nō tuā sed ægroti: sed astantiū: sed naturā. Si præterea in morte manib⁹ tuis ascita uis supstitites cōsolari: Vtrūq̄ enī oratorū & rhetorici op⁹ est fateor: Accusare excusare: cōsolari: irritare: placare animos: admouere lachrymas atq̄ cōprimere: accendere iras & extinguere: colorare factū: auertere infamiā: trāfferre culpā: suscitare suspitiones: Oratorū p̄p̄rie sunt hæc: Medicorū esse nō nouerā. Sed si rhetorica tibi seruit: q̄cqd̄ ancillæ tuæ ē: tuū esse cōcedit. Oīa hæc igit̄ tua sūt: & quæcūq̄ alia oratorib⁹ assignāt: plusq̄ p̄mittit q̄ putabā: Potest enī occidere: miq̄ dictū: & quē occideris accusare. Sed qm̄ hodie nescio quō de accusatore fact⁹ sum excusator tu⁹: Quid te uetat hoc tātō & tā capaci ingenio ut philosophū & medicū: sic oratorē esse: atq̄ act⁹ oratorios exercere cū gloria: Nōne ita hō est tu: ut Cicero: Accusat ille Clodiū ac Verrē: & ī Inuectiuis Catilinā: & ī Philippicis īfectat̄ Antoniū: magnos uiros ac feroces ad ultionēq̄ p̄mptissimos: & molē m̄torū criminū ac reipublicæ ruinā illis opponit: Tu defūctū unū nec loq̄ ualētē: nec ulcisciē nō fident̄ accusas q̄ se ipse necauerit: Excusat item Cicero capitaliū rege reos Deiotharū regē: Plantiū: Quī tū Ligariū: Milonē: mille alios: Tibi cur te ipsum nō liceat excusare: Cōsolat̄ ille sese ī morte unicæ charissimarūq̄ filiarū: Tu ī illoꝝ morte de q̄b⁹ nihil ad te: cur nō possis alios cōsolari: Facile se ipsum excusat quē nō pudet: facile cōsolat̄ aliū q̄ nō dolet: Et illud est certū: q̄ q̄sq̄ p̄mpti⁹ se q̄ aliū excusat: Cōtra aut̄ q̄sq̄ p̄mpti⁹ aliū cōsolat̄ q̄ seipsū. Si hæc ergo te mouent: stude ī oratorū libris: uelis esse rhetoricæ dominus: utilis ē tibi: necessaria est: tot⁹ es: si ne illa nullus es: Quotidie enī facis q̄ & excusator tibi sit necessari⁹: & cōsolator alteri. Sed si es q̄ p̄fiteris: nō excusator tui: nō cōsolator aliorū: imo yō medic⁹: si nō uulgi plausū sed ut debes ægroti tui respicis salutem: quo pergis: quid cogitas: quid agis: aut quid tibi rei est extra terminos tuos longer: An non illud semper tibi conscientia ad aurem cordis immurmurat: Iste cū quo ludis æger est: tu te medicū dicis: Quid op⁹ est uerbis: Cura. Semper dixi tibi medice: Rhetorica quā seruam tibi uis efficere: hostis est tua: postquam rhetores atq̄ poetæ esse uoluitis: medicos esse desistis. Sed hæc mihi tecum uetus est querela: cogita & recogita syllogismos tuos inanes: & uacuos iuenies. Non probant quod uolunt: & si probarent: tibi dedecus: ægris tuis damnum ac periculū probarent. Proba poti⁹ rhetoricam tibi incognitam q̄ seruam. Sed ægros oculos lux serena præstringit: delectat uideri q̄ esse nec expedit nec licet. An aut̄ solidū & uniuersalē syllogismū recipis unius logica carentis: Siquidem sicut anima rationalis nisi rationem amiserit corpori suo imperat: corpus autem illi seruit: Sic omnes artes propter animam inuentā imperant prop̄ corpus inuentis: Illæ autem seruiunt: Constat autem liberales propter animam: moechanicas propter corpus inuentas: Conclude dialectice: Ergo medicinæ rhetorica serua est: Habes medice quod oprabas. Sed an ego tecum ludo: cū tu tamē sis iratus: & iocosa conclusio in cōtrarium cadat: Dimoueanē ambages: dicam clare q̄ sentio: q̄uis dentibus tuis fremas & tabescas: & mihi fortassis anceps pharmacū mineris. Expediret tibi: sed multo magis ægrif

tuis ut mutus esses non orator. Et quod natura non fecit: faceret homo aliquis reipublicæ amicus: linguam præscinderet: sumpto forcipe de altari: linguam illam insulso uix ore uersatilem qua superbis: Tum demum curare inciperes: nunc cogitas prædicare: & quicquid prædicas in nihilum finit: Fallor imo uero in tuam infamiam & in perniciem alienam: Certenon ad artis ignominiam: nec a casu: medicinam Virgilius mutam uocat. Sed quoniam muta debet esse non loquax: uos autem eo rem deduxistis impudentia uestra: ut de muris parabolani dici merueritis: Hoc nomen iure ciuili uobis impositum nunquam cadet. Solebant medici ueteres taciti curare: uos perorantes & altercantes & conclamantes occiditis. Hæc medicina: hæc rhetorica uestra est: & cum nulla gens magis rhetoricis floribus nuda sit: nulla minus illis indigeat: tamen rhetorici & oratores & poetæ & philosophi & apostoli ac suscitatores corporum dici uultis: & penitus nihil estis nisi uerba iania nugæque uolatiles. Olim quidem sine syllogismis curabant: & prope ut tu nunc falso gloriaris suscitabant infirmi: Hinc arborum fabulæ locus fuit Hippolytum ab Aesculapio suscitatum: quod cum ab extremis efficacem medicum & uelut a morte media reuocasset. Nunc quæram mutatio: Syllogizantibus uobis peruenit: qui sine uobis uiuere potuissent. Sæpe iam nequicquam dixi: curate: medemini: Eloquentiam his quorum est propria relinquit: uestra esse non potest. Et ut pro consilio consilium reddam tibi: sed aliquanto fidelius: Tu me iubes alienos fines irrumperere: Ego te ad tuos redire moneo. Tu mihi consulis ut mutato adhuc uitæ genere medicus fiam: rem neque magnificam nec pene impossibilem: Ego tibi ne unquam rhetoricæ studeas ut tandem medicus esse incipias: quod diu te esse mentitus es. Tam decet ornatus medicum quam asellum phalere. Tibi sane ne hinc reprehendi posses: abunde prouisum est. Quisquis te disertum dixerit: Idem & nitidam suam & uolucrem testudinem: & candidum coruum dicat. In te ergo non facundia sed facundiæ studium male olet: & facundiæ inimica loquacitas. De his loquebar: dum dixi non esse medici ornatum: Magis est mercatorum necessarius: quam quis nec ille rhetorice quidem studet: sed usu experientiam quærit ac promptitudinem colloquendi. Quæ ob causam illud a te non sine certa ratione quæsieram: Cur non potius nauigationi rhetoricam subiecisses: si cogebas eam seruire mechanicæ: Quem locum non intelligens (qui ignorantium mos est) non sine meo & multorum risu responsionem superuacua diffinisti.

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarum Tertius Explicit.

Sequitur Annotatio capitulorum Libri Quartii eiusdem.

- Ca. I. De eo quod auctor fatetur se solitudinis amicū: & an solitaria uita sit bona uel utilis.
 Ca. II. An naturæ semper sit obsequendum uel interdum illi resistentium: & de uera solitudine.
 Ca. III. An solitaria uita careat ueris bonis & an sit affectanda. (ne & bona.
 Ca. IIII. Quod solitudo multis uulgi uoluptatibus careat: sed abundet suis: quiete libertate & otio: & quod plures eam affectarunt: quis etiam habitare in urbibus iure desideret.
 Ca. V. Quod pro culpa unius non alius ferendus sit.
 Ca. VI. Quod auctor tranquillitatem mentis & libertatem quærat quæ locis solitarijs dumtaxat.
 Ca. VII. Quod iurgator iure deus appellari possit poetæ ignoret. (xat reperiantur.
 Ca. VIII. Quod auctor non curet an leo uel quid aliud uocetur: & quod iurgator eum nocturnæ rostris.
 Ca. IX. Quare in syluis & collibus habitandum sit. (stro uellicauerit.
 Ca. X. De inuitatione iurgatoris ad respondendum. (petentis.
 Ca. XI. De excusatione auctoris apud lectorem quod si aut superbe aut iniuriose scripserit ueniam

Francisci Petrarchæ poetæ Oratorisq; Clarissimi Liber Inuectiuarum in medicum obiurgantem Quartus Incipit.

De eo quod auctor fateatur se solitudinis amicū: & an solitaria uita sit bona uel utilis: Ca. I.

A

Ciens gratissimam mihi partem maledictorum tuorum ad ultimum reseruauit: non quia tu quoque ultimam posuisses: De ordine enim tuo: de ingenio: de stilo quid sentiam audisti: Sed ut prioribus exactis: in hac parte licentius imorarer: palamque omnibus fieret quod sis uirtutis amicus: quam cupidus litterarum qui mihi solitariam uitam uelut probrum aliquod obiectas: De qua quidem duo mei libri extant: quos quoniam ad te nec peruenisse nec peruenturos esse confido: neu pueniant uelim. De hoc ipso

gor aliqd hic etiā ignorantiæ tuæ loq. Ita ne demens & excors: quos uitupare uis laudas: Non mi

ror quia & q̄s curare uis interficis: & puto q̄s interficere uelles efficeres imortales. Tu mihi ergo uesane & ois boni expers: inē aceruos iurgioꝝ etiam solitudinē exprobraſti. Feciſti op time: q̄uis peſſima uoluntate. Libēter hoc crimen fateor: Sum ſolitudinis amicus. Talem me genuit natura: Acceſſit cōſuetudo naturæ æmula: Acceſſit ſtudiū & iugis cura. Magno niſu animi ſemper incubui: ut quantū fieri poſſet: illa cōtemnerē: quæ te moribundū: marcidum: ſemianimē in urbibus captum tenent. Solitarius ſum fateor: imo ꝑſiteor: & ſolitarium eſſe iuuat: uixq̄ ullam uitæ dulcedinē: urbano in ſtrepitu ac fragore percipio. Addam qđ non poſtulas: uix de homine præſertim ſtudioſo bene extimo: qui nō ſi abſq̄ intermiſſione honeſti officij datum ſit: cupide interdū a ꝑcellis ciuiliū curarū in ſolitudinē uelut in portum fugiat. Habes igitur qđ eſt accuſatori maxime optandū (ut Cicero ait) confitem reum: neq̄ confitentē modo: ſed ſeſe nouoꝝ in ſuper criminū coaceruatione ſpontanea deferentē. Sed expecta: noli uictoria læticia inflari. Sæpe ꝑbauit actor qđ nō ꝑbaſſe præſtabat: & facti uictor in iure ſuccubuit. Probas me fatente ac fauente qđ intendis: Sed an hinc in meū an in tuū caput redundet infamia: nondum ꝑbas. Proinde pædagogū tuū: ſer-nex puer ut arceſſas cōſulo. Multis hic tibi ſyllogiſmis claudicātib⁹ op⁹ ē: ut uel irriſor uitæ ſolitariae darus ſis: uel ſectator obſcurus. Incipe: aude: noli trepidare. Logicus eſ: Philoſo-phia tua eſt: Rhetorica tibi ſeruit: Et qđ omnes titulos tuos tranſcēdit: ſumm⁹ es medicus. Conſice ridiculū ſyllogiſmū: qui ſæpe mortiferū poculū conſeciſti. Et ſi neſcis meli⁹: Dic ita: Qđ natura aduerſaē malum ſit neceſſe eſt: cum natura ſit optima: Solitariae autem uiuēt naturae aduerſaē: ſcđm quā politicū animal eſt homo: Mala igitur ſolitudo. Ad hæc cōſtat qđ carere bonis eſt miſerum: multa uero in urbib⁹ bona eſſe certum eſt quibus ſolitari⁹ caret: Miſera igitur ſolitudo. Adde ſi placet: Vt utilis eſt q̄ multis prodeſt: ſic inutilis qui nulli: Habitatore uero urbium uir bon⁹ multis prodeſt ſaltem exemplo: Solitudo autem ſeu ſan-cta ruſticitas nulli: niſi ſibi prodeſt: teſte Hieronymo: Inutilis ergo ruſtica ſolitudo. Vide ut periculolum eſt cum ſtulto multum colloqui: Ecce iam ſenſim ipſe ludens ad ineptias tuas labor: & dum te æmulari ſtudeo: prope tu ſimilis factus ſum. Sed quoniam ex perſona tua loquor: excuſor: & fatebor ingenue: nulla arte: nullo ſtudio ſimulare poſſem uſq̄ adeo ſtilum tuum: quin prima fronte diſcerneret: Ita mihi neſcio quid terapenticum in ſibi-ſas: Quod e roſtris perorantem Tullium facile poſſit expellere. Syllogiſmos autem tibi te-xui: ne a te texti pharmacum oleant ſtomachumq̄ ſubuertant. Cæterum hos ludos haſq̄ tendiculas pueroꝝ: ridendo præterire magnificum: puerile diſſoluere. Tamen quia cum pueris pueriliter: & interdum quod nutrices ſolent: bleſo ore loquendum eſt. Et hic parum ꝑ inſiſtam.

B

C

An naturæ ſemper ſit obſequendum uel interdum illi reſiſtendum:
& de uera ſolitudinē & bona: Ca. II.

N naturæ ſemper obſequendū: an uero nōnunq̄ ualde etiam reſiſtendū ſit: nō hui⁹ temporis eſt quæſtio. Tu eam forte philoſophoꝝ princeps in aliquo tuoꝝ uolumi-nū uentilaſti. Quem enim philoſophiæ locum rear a tanto philoſopho prætermiſ-ſum: Sed ſit naturæ obſequendū: ſitq̄ homo naturaliter animal politicū: nihil tamen po-litiæ obeſſe ſolitudinem ſtudioſoꝝ hominū (qui proculdubio rari ſunt) ſæpe etiam multū ꝑdeſſe cōpertū eſt: pluſq̄ uiḡ unū ſolitariū cōferre reipublicæ q̄ centū q̄ latrinis aut taber-nis aut lupanarib⁹ obuerti. Neq̄ enī ſolitudinē loq̄mur cunctis hoib⁹ inſenſam: qua-lem Bellerophontis accepim⁹: qui uniuerso generi humano odium indixerat: aut Timo-nis neſcio cuius (obſcurum enim nomen habet) qui ob id qđ omnem amicitiam ſperneret nullūq̄ diligeret: ab Athenienſibus lapidatus traditur. Non hanc ſolitudinem loquimur: ſed tranquillam & mitem: & ab hominū uitij⁹ non ab humanitate ſemotam. Ecce nunc tu ꝑ uicos ruis ac plateas: & quaſi ad currendū nati ſimus: me in ſolitudine ſedentem: inhu-manum putas. Crede mihi (ſi placet) pluſes te q̄tidie impellunt: pluſes melioꝝq̄ me dili-gunt. Et niſi gloriari tibi importune nimiū uidear: dicam quod multis eſt notum: tales ad me uiſendum uiros in hanc ſolitudinem ueniſſe: & propter me unum hic cupide fuiſſe: tales etiam miſiſſe de longinquo ad cohortandū me: noſcendumq̄ quid agerem: Qui te ſi ultro illos adeas: ægre uiſuri ſunt: nihil dicturi: modicum reſponſuri. Sed tranſeo ne te nimis affli-gam: Hoc autem non eſt ut gloriar: cum omnis honor in honorante ſit: ſed ut ſcias multos ruris amatoꝝ etiam in urbibus charos eſſe: multos habitatoꝝ urbium: ipſis in quibus habitant urbibus odioſos: Ita non aduerſam ſolitudinem politiæ: meq̄ licet ſolitariam &

A

B

amare bonos noueris & ab illis non minus amari: q̄ si cœno oblitus ac sudore: & nunc huc nūc illuc more tuo discurrens prehensarē hoies: loquēdo caput omniū obrunderē: nullū dormire sinerem: cūctis liminib⁹ insultarē: & quē semel arripuissē: tenerem occiderēq̄ tenendo: ut ait Flaccus: non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.

An solitaria uita careat ueris bonis: & an sit affectanda: Ca. III.

A i Ne o quidē q̄ bonis urbū carere solitarij uidentē: nolo questionē antiquissimā reuouare: quā in Peripateticos ac Stoicos multis iam sæculis fuit: eritq̄ p̄sæcula. Illis summū: his solū bonū dicentib⁹ esse uirtutē. Quæ si uera sentētia est: quib⁹ quāuisq̄ bonis careat solitaria uita: quisq̄s uera bona urbū numerat ac metitur: intelliget. Sed quia te post Aristotē: tempe: ingenio etiā primū & cū additamēto logicæ Peripateticū scio: cōcedam: nec de hoc ipso nouiter litigādū sit: esse præter uirtutē bona quib⁹ urbes abū dare nō negem: In quib⁹ fornicē: balnea: macellū: mulsum: adipē: pulmentū: & quæ sunt similia numeratis. Verū his carere apud uere realiterq̄ philosophātes: nō modo nō miserē: sed magna etiā solitariæ fœlicitatis occasio est: simul ut cū his uestris bonis & alijs careat urbanis malis. Et quæ nā sunt ista in quies? Quis cūcta dinumeret? Illis caruisse nō est parē: quæ si ad litterā intelligas: nō mediocris quēlibet fortunæ uirū: sed Dauid regē ex urbib⁹ in solitudine pepulerūt. Quæ nā uero hæc? Nempe iniquitas & cōtradiçtio in ciuitate: & labor in medio ei⁹: & iniusticia: & nō deficiēs de plateis ei⁹ usura & dolus. Iam q̄ sequit̄ response nō eget: Sancta rusticitas sibi soli p̄dest: studiosa aut̄ solitudo p̄desse posse q̄ plurimis non negat̄: Et ipse Hieronym⁹ qui hoc dixit: quātū solitudine delectatus: & quātū ibi mūdo utilis fuerit: sciūt omnes. Sed quia non possunt omnes esse Hieronymi: & si magnū nihil in solitudine geratur: tantū ut uiuāt innocue: uitenē incentiua libidinū: quibus porticus ciuitatū ac theatra flammescūt: parū ne tibi forsitan uideatur? Apud me multo quidem optabili⁹ est solū saluari: q̄ perire cum multis.

Q̄ solitudo multis uulgi uoluptatib⁹ careat: sed abundet suis: quiete: libertate & ocio: & q̄ plures eam affectarunt: quis etiam habitare in urbibus iure consideret: Ca. III.

A f Ed iam satis est: iā te ægrū ægris tuis linquere meditor. Illi te cōficiēt: tu illos. Caret solitudo multis uulgi uoluptatib⁹: sed abundat suis: quiete: libertate: ocio: q̄ uis uerū sit q̄ ait Anneus: Ociū sine litteris mors est: & uiui hois sepultura. Et p̄fecto solitari⁹ idiota: nisi forte Christi⁹ ualde cōtinue secū sit: quātolibet spacio terrarū: sine ullis uinculis uinct⁹ ē. Vnde nō miror id tibi uitæ gen⁹ inuisū. Quid enī hic ageres: nisi numerare horas: & quærere q̄ cœnatū scd̄m regulas tuas: q̄ cubitū ires: Quē circūscribere: seu cū quo clamare possēs: null⁹ occurreret: tecū loq̄ nescires. Id enī est hominū paucorū: & tñ his eisdē ī locis parua fateor: seu uer⁹ nulla copia. Sed nōnullo nec paruo qdē amore litterarū: tā bñ tamq̄ prædulciē mihi est: ut si statū animi mei nosset: putē te horā qua nat⁹ es: odio habiturū: quæ te in illā miserā & infœlicē uitā picit: & p̄pter pecuniæ parua spem p̄ magnas rapit angustias. Quid ergo locutus es miserabilis senex? Quid in me damnasti? Amarūt solitudinē patriarchæ: p̄phetæ: sancti: philosophi: poetæ: duces impatoresq̄ clarissimi: Immo uero solitudinē q̄s nō amat: nisi q̄ secū esse nō nouit: Odit solitudinē q̄s i solitudine solus est: timetq̄ ociū q̄s nil agit. Quātū uero habeat unde tristē: q̄ ut gaudeat turbā quærīt: Plane miser est q̄ fœlicitatē sperat a miseris. O mēdice dico medice: qui te naturæ cōsciū philosophū uocas: sic ubi nā sit uera fœlicitas didicisti? Certo non opus est turbis cōfusisq̄ clamoribus: nō theatro strepitu: non uulgo inter miseras plaudente: non quadrigis fundamenta quassantib⁹: non cruento foro: non nidore fumantiū popinarū: & olentium acie quoꝝ atq̄ aromata transmarina terentiū: quos uobis exceptis: nescio an efficacissimos omniū ministros mortis appellem. Nihil his omnibus est opus: Intus in anima est qd̄ fœlicem & miserū facit. Hinc illud poeticū digne laudatur: Nec te quæsieris extra. Constat autē nihil melius esse animæ: q̄ dum amotis obstaculis: uitæq̄ compedibus: in deum atq̄ in seipsam: libera tandem & expedita conuertitur. Enī uero id dum sumus in terris: nusq̄ melius q̄ in solitudine fieri posse: & si tu non capias: fatebuntur experti. Illud quoq̄ Platonici ab Augustino relatum & laudatum notissime uerum est: Non corporeis oculis (ut uerba etiā ipsa ponam) sed pura mente ueritatem uideri. Cui cum anima inhæserit: eam beatam fieri atq̄ perfectam: ad quam p̄cipiendam nihil magis impedire q̄ uitam libidinibus deditam.

Quæ sententiâ a Virgilio: quâ tu spernis ut uespertilio aquilâ: simia leonē: elegantissime sub allegorica nube reconditur: quem locum prætereo: ne cerebellū tuū mole rerum opprimā. Quam doctrinā ab Archyta Tarētino magno imprimis & præclaro uiro didicisse Plato ipse potuerat: dum illum Pythagoreosq; alios uisendi discendiq; gratia in Italiam uenisset. Ille enim ut apud Ciceronem Cato meminit: nullam capitaliorem pestem q̄ corporis uoluptatem hominibus dicebat a natura datam. Deinde enumeratis malis: quæ ex uoluptatis radice nascuntur: illud addebat: Cum homini siue natura siue quis deus mēte nihil præstabilius dedisset: huic diuino dono nihil tam inimicum esse q̄ uoluptatem: Nec enim libidine dñante: temperantiæ locum esse: neq; oīno uoluptatis regno uirtutem posse consistere. Quib; ita se habētib; nec illud ambigiē: & qd̄ beatâ p̄fectâq; aīam fieri uetat: sūmo studio uitandū: & uirtutē in proprio nō inimicæ suæ regno esse quærendā. Iam illud ne p̄bari qd̄ est necesse: Ciuitatē libidinū esse sentinā: omniūq; ibi turpiū uoluptatū illecebras scaturire. Piget nūc pudetq; cōclusiūculas infantiles tuo more subnectere: Tu q̄ logicā spuīs: facile cōsequentia uides. At ne nimis urgeā: excusare nūc etiā iudiciū tuū libet. Profecto enī solitudinē odisse: mœchanici ē: Facis fateor qd̄ te decet. Vbi enī nisi in turbas credulas fatuosq; ingenioli tui mercimoniū ostentares: Posses hic qd̄ esurire: toti; anni mēdacia: una te luce nō pascerēt. Iure igit; locū fugis morib; tuis aduersum. Illud iuste agis: q̄ in studiosos litterarū ac mœchanicos nō discernis: Linque solitudinē his qb; nec falli nec fallere est anim;: q̄ nec pauperiē timēt: nec diuitias uenerant;: sed utrūq; paribus spatijs delectant; assistere: Qui honestissimā uoluptatē ex libris: ex ingenio: ex animi agitatōe p̄cipiunt: Tu aut; nullo phibente habita: ubi te matutina mulierular; cohors ī publico sedentē adeat: circūstrepant; in terpellent; Tu p̄ tribunali stricto: pallido labello: elatoq; rugoso sup̄cilio suspirans: examines qd̄ ea nocte qs̄ minxerit: & uix tandē quassanti capite sententiā feras: Ille p̄bit: iste curabit;: quā cū falsam finis ostenderit: apud te nō prius mendaciū q̄ excusatio sit inuēta. Sin uera forsā euaserit (fieri enī nō pōt ut quisq; tā plen; mendacijs sit qn̄ casu saltē ueri aliqd̄ multiloquio misceat) exultes ac tumeas: ipsumq; te putes Apollinē & Delphis oraculū p̄cessisse. Nō es itaq; totus amēs: locū tibi aptissimū delegisti. Habitāt reges ī urbibus p̄sidesq; terrar; & iudices: quiq; coercēdis uulgi morib; p̄sūt: q̄s reipublicæ necessitas excusat: horū p̄sentiā req̄rētis. Habitāt ibi aliq; graui negotio detēti: hos p̄pria ius necessitatis absoluit. Habitāt ibi uoluptuosi atq; cupedinarij qb; placet fornix & uncta popina: ut ait Flacc;. Habitāt ibi circūscriptores: mimi: fures: totūq; id gen;. Ibi postremo habitāt mœchanici: qb; oib; p̄positū unū uel fallere uel lucrari. Tibi utrūq; p̄positū ē qd̄ intēdis: alibi nō potes. Fuge igit; solitudinē: urbes ama: Quin etiā si qd̄ mihi credis: illic tibi nō suburbium elige: sed plateā. Quid m̄tar; Doctos ut scopulū caue: habita in stultos. Venator nemora: piscator aq̄s: seq̄ lup; indefensū gregē: circulator mimos: fur & ipostor diuites: stultos: credulos iseliquē. Nihil sane circulatori graui; q̄ ludū suū ab astante cognosci. Hinc ne me oīno rusticū putes: quia rure habito: hinc illud uenenū uiscerib; tuis sparsum: qd̄ te quiescere non sinit: Cū enī pontificē maximū: hinc morbo: hinc q̄rudā fraude uel ignorātia circūuentū ceruerē: eū certe fidelit; ut res docuit frustra p̄monui. Licet enī tūc euaderet: ī eosdem tñ laqueos mox reuersus utilisq; cōsili; uel imemor uel contēptor: totū se uobis tradidit: ubi qd̄ sæpe accidit melior pars numero uicta est: tuaq; & cæteror; ignorantū p̄ualēte sententiā: intēpestiujs remedijs & imodica (ut ferē) senilis sanguinis rapina: illū si sineret; adhuc forte uiceturū pontificali sollicitudine liberaſtis. Ita breui tpe caput mutauit ecclesia: & anteq; nos nostrā contētiōis: is unde contētiō orta erat: uitæ suæ finē repperit: te iuuante: hoc quemq; aīaduertisse fers grauiē. Sed certe nō solus ego ludos uestros itelligo: quid soli mihi irasceris: An quia solus e cūctis ludo astātib; mutire ausus sum: ut q̄ fallebat; aduerteret; Habes p̄pe iustā iracūdiā causam circulator: puluerē tuū circulūq; tuū detegere: quin etiā spargere atq; stringere uoluī: fateor fecissemq; si mihi creditū fuisset.

Q; pro culpa unius non alius feriendus sit: Ca. V.

Num tibi satis inculcare nequeo: nec enī decies repetisse sufficiet. Si ī me rabies tuæ ignorantiæ sibi inſcia: linguā urgebat: qd̄ poeta meriti: quor; nec aliquē nosti: nec apt; nat; es noscere: Vt sim ego poeta: qd̄ tu poti; dicis: & ego patiar q̄ credā: qd̄ tñ ideo: Nō ego te carmine aut ullo poetico mucrone cōfixerā: sed pedestri solutoq; sermōe læserā. Qd̄ q; mai; impatiētia tuæ signū fuerit: nō ad te: sed ad alte; trāsmisso: neq; enī de te sed de ignorantibus atq; discordibus: quorum tunc ego te principem nesciebam. Quotiens tibi iam dixi: frustra despumas in poetas: aerem uerberas: in uentum furis: Neq; enim

poetice laesus es. O cerebꝛ plumbeum: hoc non potes intelligere: cum philosophia & logi-
 ca tuae sint: Miraris si te surdum cæcumq; aut si saxum uocem? Quid tecum amplius q̄
 cum aliquo ex his scopulis Sorgiæ impendentibus loqui iuuat? Nisi q̄ ille aliquid forte:
 tu nihil ad quæ sita respōdes. Læserim ego te: quid poetica meruit? Sim poeta: telum illud
 ueritatis: q̄ (ut uideo) alte descēdit in cor tuū: nō loro poetico: sed nuda manu & ybis pu-
 ris atq; simplicibꝛ missum erat. Philosophē ingēs: quæro a te: An si te musicꝛ nō cantu: sed
 uerbis offenderet: uel Aristoxenū uel ipsam musicā condēnaret? An si qs astrologꝛ: nō qua-
 drātē ænū: sed baculū tibi quercinū in caluitiū impegisset: malediceret Ptolemæo: An si te
 uel agricola nō stiuā sed saxo feriat: Hesiodū carpes aut Palladiū: uel piscator nō hamo: sed
 gladio percutiat: Petro detrahes aut Andream? An ego quia tu mihi oles: Hippocratis uel
 Aesculapij memoriā lacerabo? Satis est aduersariū ferire: etiā ne ob uniꝛ hoīs odiū huma-
 nū omne genꝛ oderis: multosq; tibi hostes feceris: impar uni hæc repetere uisum est: ut q̄
 ingenio nō potes: crebra saltē repetitiōe cōcipias. Te dū me inuaderes iratū fuisse: dū poeti-
 cam lacefferes furiosum: Vtrobicq; non modo mēdicū litterarꝛ: sed oīs inopem rōnis. Et cū
 poetis q̄dem deinceps ut libet: mihi iam parcere poteras: odij causa sublata est. Hactenꝛ enī
 ludū tuū uolui impedire: nec potui: posthac impedire nec cogito nec oportet: Hūc enī pon-
 tificē habemꝛ: q̄ (si ueꝛ audio) nugas tuas nō pluris faciat q̄ sint: quicq; uel inata pruden-
 tia uel exemplo nouo & insigni tales facile uitet insidias.

Q̄ auctor tranquillitatem mentis & libertatem quærat: quæ locis soli-
 tarijs dūtaxat reperiantur: Ca. VI.

Inis iam huiꝛ sermonis esse poterat: & ut arbitror tempus erat: sed ubere atq; præ-
 gnanti eloquio tuo retrahor: sic facete tantaq; arte me detines: ut abire nequeā abs-
 te. Quis enī tam mutꝛ ut illi ioco nō respōdeat: q̄ desponsasse me dicis fontē Sor-
 giæ? Clare philosophē nō locū hūc aut illū: sed trāquillitatē mētis ac libertatē sequor: quas
 tu nescis. Illas ego nō tātū ad Sorgiæ: sed ad Nili fōtē quarere nō grauabor. Ibo q̄ nec Ale-
 xander mittere: nec Cambyfes potuit puenire. Nō me rubicūda perusti çona poli: nec epu-
 larꝛ defectꝛ ipediat: quæ causa duplex cœpto arcuisse legiē tātōs reges: & esuriēs & pustus
 si ibi illas essen ouerim: ad trāquillitatē animi libertatēq; pueniā. Scio tñ eas nō in locis: sed
 in animis inueniri: Veꝛ ad id cōferre aliqd loca salubria & quieta nō dubito. Cur inquires
 asperiore loco habitas? Cur mollioribꝛ nō uteris? Si reddēda nūc etiā uitæ ratio ē: nec dū
 manū ferulæ subduximꝛ: dicā de multis unā causā: legisse: nescio an itellexisse: potes apud
 Senecā: honestiꝛ Scipionē Liternis exulasse q̄ Baijs. Non est unā rem amantis: cōtrariam
 sponte seq̄. Nō est igiē aut uirtutē adepti: q̄lem me nō esse lugeo: aut ad uirtutē suspirātis:
 qualē me si pmiseris nō nego: Nō est inq; ad uirtutē aspirātis ultro degere ubi uoluptas in-
 imica uirtutis imperet. Quid ergo? Nemo inquires bonꝛ in urbibꝛ? Nō dico id q̄dē: sed inu-
 merabiles mali: a qbꝛ nō modo p̄ficiētē: sed p̄fectū quoq; si possit securiꝛ sit abesse. Accedit
 q̄ nec ita rure relegatꝛ sum: qn sapiꝛ q̄ uellē amicoꝛ precibꝛ ad urbem retrahar: sæpe etiam
 spōte mea uager: uitās locoꝛ alternatiōe fastidiū. Facti mei causā audisti: O si te nūc sciscitē
 uiceuerſa qd tu latrinas oēs ambire nunq; desinas: qualē mihi expedies rōnē? Dices te sa-
 nare rempublicā: quā ægrā fateor: a te sanari posse nego: nisi quātū te spero q̄tidie multis
 illā dementibꝛ ueluti corpus infectū damnosis humoribꝛ exhaurire.

Q̄ iurgator iure deus appellari possit: quia poetas ignoret: Ca. VII.

Vem uero nō curis exonerēt impleātq; læticia speculationes illæ tuæ pulcherrimæ:
 q̄ Quarꝛ prima ē: An in solitudine habitā: sim deꝛ an bestia: diffinisq; nō deū. Sed au-
 dite quæso philosophi rōnē: quia poetas sequor: ut dicit & nō pbat: Ergo si poetas
 nō sequeris: deus essem. Tu igiē qui nec poetā nec ipsum poetæ nomē intelligis: qs deorum
 es? Certe si ignorātia deū facit: tu nō solū deꝛ: sed deus deoꝛ iure uocaberis. Quæro aut q̄d
 apud Lucanū de Nerone scriptū est: qs deus esse uelis? Nō respōdes: pplexus es: dabo tibi
 cōsiliū: lege Varronis uel (quia illos nō habes) Augustini libros: inueniesq; tibi placitū ali-
 qd dei nomē. Deꝛ enī esse nō p̄hiberis: quia poetas negligis: magna ibi deoꝛ copia: & no-
 minū mltā uarietas. Si me rogas (quia i his paulo forsan exercitior sum) tria tibi deorū
 noīa utriꝛq; sexꝛ excerpti: Esto uel Pallor: uel Cloacina: uel Febri: hæc te cito utinā o stolidū
 caput arripiat: ut p̄strepere desinas: & tuo periculo experiaris qbꝛ remedijs abūdes. O in-
 sensate nō sum deus: nisi forte eo modo quo p̄pter intelligentiā & actū Aristoteli uideſ ho-
 mo mortalis deus. Q̄ si beatus essem: utiq; deus essem: Iuxta illud philosophicū Severini:
 Oīs beatus deꝛ. Natura quidē unus: participatiōe uero q̄ plurimos esse nil prohibet: quod

Li. III. Inuentuarum: Ca. VIII. IX.

ab Augustino habuit psalmo centesimo decimo octavo: Non enim inquit existendo sunt homines dei: sed fiunt participando illius unius qui uerus est deus. Certe peccatis nostris effectus est: ut cum audissemus: Ego dixi dii estis & filij excelsi oēs: Illud continuo tristis audiremus: Vos autem sicut homines moriemini. Ac ne quis principatum potestatemque fideret: additum est: Et sicut unus de principibus caderis. Itaque profundissime speculator: non sum deus: nec semideus quidem: qualis Lucanus Pompeium: Labeo describit Hercule & Romulum: & de philosophis Platonem: Nunquam miser in has insanias cecidisses: si aliquando cogitasses: quod grade negocium sit: licet excelentibus ingenijs: diuinitatem non dicam assequi: sed etiam contemplari: si semel legisses illud praclare dictum a Platone: ab Apuleio relatū: & ab Augustino in libro de Ciuitate dei positum: deum esse summum omnium creatorē: ipsumque solū esse: quod non possit penuria sermonis humani quauis oratione uel modice comprehendere: uix saltē sapientibus uiris: cum se uigore animi quantum licuit a corpore remoueret ad intellectum huius dei. Id quoque interdum uelut in altissimis tenebris rapidissimo coruscamine lumem candidum intermicare. Quid tibi medice uideat: Quid de hac urina iudicas Platonis: Certe Augustinus magnus medicus animorum sani hominis eam censet. Quomodo non sum deus ut dixi: quippe nec idoneus contemplator dei. Non si tam sapiens sim quantum tibi sapiens uideris: quid ergo? Opus exiguum dei sum: cultorque utinam: Bestiae uero titulum nemo te uiuente merebitur.

Quae auctor non curet an leo uel quid aliud uocetur: & quae iurgator eum noctuae rostro uellitauerit: Ca. VIII.

Ed eloquentiae tuae nihil est arduum: nomen tuum mihi tempras ingerere. Et quae non exiliteret urbanitas tua: dum me interrogas an sim leo: quia scilicet ut dicis id responsionis meae principium praeferebat: Atque conuictator mordax & friuole: siue me leonem uoces: non morabor: sciens quod in scripturis sacris: quoque non ignarus modo: sed hostis es: Christus leo dicitur. Siue me leonem neges: non irascar: memor quod in eisdem scripturis: diabolus est leo. O insulsi sales auctorisque suo simillimi: quid ais: non potes iocum tuum concludere in me senex: iam nemo est qui aliud in te: nisi te rideat: Explica linguam nodum: fac rideamus dum aegri interim tui plorat. Dic age: dic secure: nil timueris: tuam auream eloquentiam expectamus. Dic rhetorice Impator: dic Galieni Demosthenes: dic bone Cicero & Auicenna: sum leo: uel quid aliud? Non es inquit leo: sed noctua. Ridete omnes: plaudite: fabula acta est. Sed heu non sacrarium tantum: uerum omnium litterarum nescie: an non saltem audisti: talia enim legisse non potes: quam extra therapeuticam tuam sunt: apud antiquos nostros ingeniosissimos: quod nemo ambigit ac doctissimos quodam uiros: autem haec Mirneruae cōsecrat: quae apud illos sapientiae dea est: Miraris idiota: peregrina sunt haec: uelles audire rei causam: Occulta est auis & uolucrum stupor: nocte uigilat: inter tenebras uidet: dormientibus cum ceteris uolat. Mirari autem desines: si cogitare coeperis ex persona Christi: quae uerum sapientiae deus est: & ipsa sapientia patris est: in psalmo centesimo primo dictum esse: Factus sum sicut nycticorax in domicilio. Vide autem quantum te faciam philosophum: quod ad ridendum studio conquisisti: ad irrisionem tuam & gloriam meam facili ludificatione conuersum est. Videro qualiter upupa tuam philosophiae rhetoricaeque dominis: laudando tuam uertes in gloriam. Disce iam iurgator uel mordere profundius uel silere: nunc enim me noctuae rostro uides quod leuiter uellitasti: ueneni multum: uirum nihil habes: quam mihi ut crimem aliquod solitudinem obiciat: ex actu laudabili conflare infamiam uolueris: pui deo ne me ueris probris possis attingere: eritque tibi liuor tuus ad poenam: mihi tuum ad laudem: tuum etiam ad cautelam. Curabo ita uiuere ut boni gaudeam: tu mediis crepes: siue in hac siue in alia solitudine ut fors tulerit: siue in urbibus uiuam: ubi uixi longe aliter quam tu: ubi nemo mihi uirum suam: multi & magni secretum animi familiariter ostenderunt: contigitque quod optabam: ut essem charus illustribus: uulgo ignotus. Libet enim gloriari sed in domino: cui semper: tuum pro multis: tum pro hoc nouatim gratias agam: quod me ualde dissimilem tui fecit.

Quare in syluis & collibus habitandum sit: Ca. IX.

Interea dum hic sum: quod quod diu sit futurum nescio: Illud ne tibi uidear metitum quod superbia mihi datum in principio litterarum tuarum huc sciens distuli: me florentes syluas & solitarios colles ambire solitum: uel scientiae cupiditate uel gloriae. Repeto enim non dubitans ne lateat ut tu fingis: notum enim spero non modo quod agam: sed quod cogitem. Dixi igitur ut doleres: & repeto ut doleas: tantam diuersitatem nostrae sortis agnosces: dum certe oculos tuos ille moerens atque horrens peluuium ferit aspectus: meos grata serenitas & agrorum ac nemorum latissimum uiror lenit. Dum auribus tuis irati uentris murmur intonat: meas suauis uolucrum cantus & dulcis aquae strepitus delectat. Dum naribus tuis inclusus aer & aerae tristioris flatus igerit: meas florem circumfusa diuersitas & calcatae odor mirum herbarum recreat atque permulcet. Dum lingua hebes infelixque palatum tuum

B delibandis atris potionib⁹ inuiscanē: mihi lingua in aliq̄ uel honesto colloquio uel salubri soliloquio detinet. Dū man⁹ tua miserorū rimat atq̄ explicat purgamēta: mea aliqd̄ scribit gratū posteris: ut spero dū lege^r: qd̄ certe scio gratū mihi dū scribit: & si nihil enī maius: at saltem obliuia temporū malorū multarūq̄ grauiū & inutiliū curarū animo meo affert. Deniq̄ dū tu lucrū cogital aut rapinā: ego illud meditor: ut si possim ex alto pereūtia lucra despicā. Et ut sapiissime stomacheris: dū tu capt⁹ uilis lucri cupidine: grabatulos ambis ac latrinas: ego illa sola cupidine quā audisti florētes syluas & solitarios colles lustro. Sentis q̄ me nō poeniteat dixisse: qd̄ totiēl̄ repeto & exaggero: magnifice forsan & de me alti⁹ loq̄ uideor: sed a qdā magnanimo litteratoq̄ uiro didici: magnifice loquendū aduersus ignorantes. Brutus hoc ī epistolis suis ait: Patere me uti testimonio hoīs incogniti apud te: notissimī apud doctos: & quē Tull⁹ ac Seneca cū ueneratiōe suscipiūt: Quāto ergo magnificēt⁹ atq̄ alti⁹ loquēdū aduersus surdos. Alte locut⁹ sum: sic oportuit ut audires: Hymnis quidē tuis: carmē breue reddiderā: sed iniuriā musis hanc inferre nolui: eas ut insueto odore confunderē: tuūq̄ ad limē cogerē: ubi se nunq̄ fuisse glorianē.

De inuitatione iurgatoris ad respondendū:

Ca. X.

A Cce mltā mihi quā pene p̄ dissuetudinē euauerāt ad memoriā reduxisti: gratiā habeo cōuitijs tuis: Exercēt ingeniū: bonū op⁹: nisi malo more pessimoq̄ animo fieret. Hoc tibi examinādū linq̄: ut libet igif. Ego & tacere possum & loq̄ audeo: isultusq̄ tuos nec opto nec horreo: nec dū aculeos deposui: qd̄ a te quoq̄ graui⁹ acceptū q̄ uere dixerim: puto sentias: nisi p̄sus obtorpuisti. Ita tñ hoc accipias uelim: si nō post anū: sed ad iusti tempis spaciū in aciē redis: absit enī: ut ab uni⁹ tempus nō extimātis pendeā semp̄ arbitrio tempus mihi charū est: fugāq̄ ei⁹ intueor. Si ergo distuleris: tibi nihil: Charta autē qd̄ merebit quā indignari nō poterit: si illic posita fuerit ubi auctor suus assidue cor: ingenium: manus: linguā: oculos: nares habet: & tibi qdē in praesens hāc suffectura crediderim: ut aliqd̄ in diem pximū referuemus.

De excusatione auctoris apud lectorem: q̄ si aut superbe aut iniuriōse scripserit ueniam petentis:

Ca. XI.

A Ibi aut lector q̄sq̄ es: ocio abūdās: in has forte litteras incidisti: pauca dicit⁹ sū. t Duo sunt quidem ad quā perraro: nunq̄q̄ nisi inuitus uenio. Ad utrunq̄ nunc iste mordacissimus cōuitiator me coegit. Gloriarī & de seipso praedicare uanum ac superbū: alteri detrahere iniuriōsum & molestū est. Non audeo te rogare ut mea legas opuscula: Altiorē tibi fertiorēq̄ lecturā opto: sed hoc dicere audeo: si qcqd̄ ab ineūte atate scripsi & utputo scribā: cū his cōferat: quā mihi detractor iste uolent⁹ extorsit: neq̄ sermo tā feruidus: neq̄ tantū in reliqs oib⁹ iurgiorū: neq̄ decima uel ppriā laudis uel alienā infamiā pars lege^r: nisi q̄ olim memini me alteri⁹ cuiusdam & certe maioris amuli: quē in alio terrarū tractū: atq̄ alia atate p̄pessus sum: Rabiē inuidiā facib⁹ accēsam coactū simili⁹ trib⁹ aut quattuor epistolis cōtūdisse. Sed ea cōtentio lege carmīs iuueniliē actitata ē: Hoc deerat iniuriā: ut a sene iam senior soluta oratiōe lacefferet: utq̄ in omni atate & in utroq̄ stilo cōpelleret insanire: Vnū me solat: utrobicq̄ lacessi⁹ sum: putabā aliq̄ fugisse latebris inuidiā: fallebar: Illa me ut uideo uel subterraneis latitātē cauernis inueniet. Displicet p̄secutio: q̄ uis forte nō inutilis: displicet inuidia: sed inuidiā causa non displicet: neq̄ uelim talis esse ī quē illa nil cogitet: aut in quem nil audeat: Securus esse uelim nisi putem impossibile. Ausa est in Cæsares: in reges: in populos: penitusq̄ paucis contigit: qd̄ Salusti⁹ merito difficilimū dicit inē mortales: ut gloria inuidiā superarēt. Illud cōtra facillimū multis accidit: ut gloria inuidiā irriterēt. Vnū miror: q̄ cū hāc pestis inter pares uniq̄ studio intētos oriri soleat: mihi semp̄ unde nō debuit orta est: Deū testor nō libēs ad respondēdū olim ueni: sed multo nūc magis inuit⁹ ad hāc redeo: q̄ uis inter utriusq̄ linguā principes: interq̄ sanctos uiros: qd̄ multo mirabili⁹ est: quā nā uerborū certamina frequē exarserint nō ignorē. In imortalib⁹ enī scriptis memoriāq̄ mādata sunt: quā p̄bra: quas cōtumelias uel in Cicero nē Salusti⁹ nō iacit: uel in eū ille nō reiecit: unū ipsis in uerbis odium cernas. Nō mītor sed multo q̄ acrior inter Aeschinē ac Demosthenē capitaliorq̄ dissensio. Quis Hieronymi cōtentiones nō audiuit cū Rufino Aquilegiensī: Quas dā quoq̄ cū Augustino: leui⁹ q̄q̄: reuerentiusq̄ habitas: duras tñ atq̄ mordaces. Verū hāc & his similia: in alijs q̄ in me libentius excusarē: sed cogor ubi nollē: & ad duo mihi iprimis molestissima p̄ uim trahor. Quid enim lector oro te: quid est quod in me sponte glorier: Profecto q̄ uis obrectator meus q̄ uis iusto extimatore rerum: nihilo etiam si dici libeat minor sit: adeo ut stilus ipse me⁹ quo

dammodo frenū mordēs aduersarij contemptu & ignobilitate superbiat: Ego tamē (ut tibi uerū fatear) me ipso iudice nihil sū: & si qd uel uere essem uel uiderer mihi: q̄q̄ alter cupio atq̄ abominor: an tñ ideo possem obliuisci: illa sapientū pueris etiā nota consilia: Laudet te alienū & nō os tuū. Et alius: Tollite inanē iactantiā: res loquent̄ tacentibus uobis. Ex aduerso aut̄ qd ego alteri^o nomē inuadā: Iniuste agā si honestū nomē: si ifame supuacue: q̄ si forte de litteris (ut sit) quæstio esset exorta: Verē ē enī nō solū illud: Quot capita: tot sententiæ: sed illud quoq̄: Cuiusq̄ capitis multas esse sententias. Vnde sæpe accidit: ut de una eademq̄ re aliud mane: aliud sero: Immo & in eodē instāti: nūc hoc: nūc illud uni & eidē ingenio uideat̄. Si ergo uel de sententijs inter se: uel de uni^o sententiæ terminis: uel de re q̄libet dissensio incidisset: dicēte uno qd̄ alius nō p̄baret: an statim ad iurgia ueniendū: & quasi pugnādo ueritas quæreret: furore atq̄ odio decertandū erat: Cur nō poti^o meminisse illi^o sententiæ decebat: quæ in libro de finib^o: a Cicerone posita est: quā si legisti: parces nota reperēt: si min^o puto non inuit^o leges: Dissentiētū inquit in se reprehēsiōnes etiā non sunt uituperādā: maledicta: cōtumelia: iracūdia: contētiōnes: cōcertatiōesq̄ in disputādo prinaces indignæ philosophia mihi uideri solēt. Et sequit̄: Neq̄ enī disputari sine reprehēsiōe: nec cū iracūdia aut p̄tinacia recte disputari potest: Neq̄ enī disputādo solū: sed etiā in atrocioribus causis doctrinæ hui^o meminisse p̄fuerit. Hic idē alibi: Rectū est inqt̄ etiā in illis contentiōib^o quæ cū inimicissimis sūt: etiā si nobis idigna esse uideam^o: tamē dignitatē retinere: iracūdiā pellere. Et sequit̄: Quæ enī cū aliq̄ p̄turbatione sūt: ea nec constanē fieri possunt: neq̄ his q̄ assunt p̄bati. Sane qd̄ ad disputandū p̄tinet: latinis iste nō fuerat disputādi modus: licet ut Cicero idem ait: sit ista in græcorū leuitate p̄uersitas: q̄ maledictis insectant̄ eos a q̄bus de ueritate dissentiūt. Quæ cū mihi iam pridē nota essent: & animus natura quētis appetēs a contentiōib^o abhorreret: nunq̄ sponte fuerā ad talia descēsur^o: nisi iste quē alloquor: supbus: inuidus: præceps: temerari^o & ignorās (ut breui eū tibi circūlocutiōe describam) me nolentē: p̄caxis (ut ita dicā) linguā suā manib^o ad hunc uelut puluereū ac strepētem iurgioꝝ campū: ex arce tranquillī silentij detraxisset: ut quē delectet porcorū more cœno semp̄ imergi: & cui ego nihil: sed oīs ueritas: oīs uirt^o offensa sit. Itaq̄ lector amabilis: a te ueniā peto: si in uolutab^o iniuriosi colloquij p̄trac^o: cōtra naturā moresq̄ meos aliqd̄ dixi: quod aures tuas læserit: sicubi gloriosi^o de me: deq̄ illo mordaci^o q̄ uelles effat^o sum. Magnificenti^o fateor fuisset utrūq̄ contēnere: sed rara patiētia est quā nō penetret acutum conuitiū. Proinde si quæ iacula primū ille contorserit i nomē meū: q̄ quantulūcūq̄ sit aurgeri studeo nō minui: si præterea qd̄ molest^o tuli: qd̄ quātisq̄ mēdacijs aures ueri auidas impleuerit. Q̄ deniq̄ importune sit & scurriliē debacchar^o audieris: & qs̄ ipse sit noueris: spe ro tecū ipse dicitur^o sis: Gloriat^o es necessario: detraxisti uere. Primū excuso: secūdū p̄bo: nisi quia rem uerbis æq̄re nequiuisi. Solebāt eq̄dem ingeniosi adolēscētes ab insigni actiōe aliqua primū nomē auspicari: quasi uictori accederet uicti nomē: & fama multū quæsita laboribus euentū uni^o iudicij sequeret: nō infamiæ negociū ut mos erat: sed inde quosdā ualde nobilitatos legim^o. Hic ex me lacerato senex: idē sperat: spero ego qd̄ fallit̄: atq̄ utinā nō magis ad uotū cogitatio sibi ulla succedat. Inuēt^o ē q̄ solius famæ cupidine Philippū Macedonū regē interficeret: ut qdam putāt: Apud alios aut̄ causa cædis est iustior. Inuēt^o est q̄ Diana Ephesiæ templū incēderet: ut uel insueto facinore not^o esset: q̄ ne p̄ scelus asseq̄ uideretur qd̄ optabat: Ephesij p̄uiderūt idictō supplicio: ne qs̄ eū historicus noīasset: Certe conuictator meus q̄ nō regē: nō templū uiolauit: sed humilē soliuagūq̄ ruricolā: nō hinc nobilitati: neq̄ hic p̄ me: nec alibi noīandū puto: nec p̄ alios. Quis est enī tam uili deditus negotio: qui circa tam ieiunū nomē temp^o expēdat: Aut qs̄ est q̄ & si eū antea dilexisset: non deinceps liuidis aduersis immeritū scriptis eius perlectis aduerset̄ atq̄ oderit: Ita si fortassis hoc calle famā petit: nequicq̄ insanuerit. Sin turbasse ociū & silentiū meū interrupisse content^o est: qd̄ decreuerat impleuit: aliq̄t mihi dies eripuit: quos nemo restituet: & a meis tramitibus abductū: ad durū & insolitū iter traxit. Quid ni igit̄ turber temporisq̄ iacturā querar: nec mihi nec alteri fructuosam: nisi q̄tū studioso homini (modo animi crimē absit: & data sit occasio nō quæsita) in omni genere orationis exercendus est stilus: En in demonstratiuo genere exerceor: mallē in laudib^o exerceri. Cæterū ut aliq̄ sit finis: Is q̄ hāc mihi necessitatē imposuit: in alienis finib^o nō inueniens qd̄ quærebat: reuertat̄ ad p̄prias febres. Tu laceffito faucas: laceffentē oderis: & ualeas precor.

Francisci Petrarchæ Liber Inuectiuarū Quartus & ultimus Explicit.

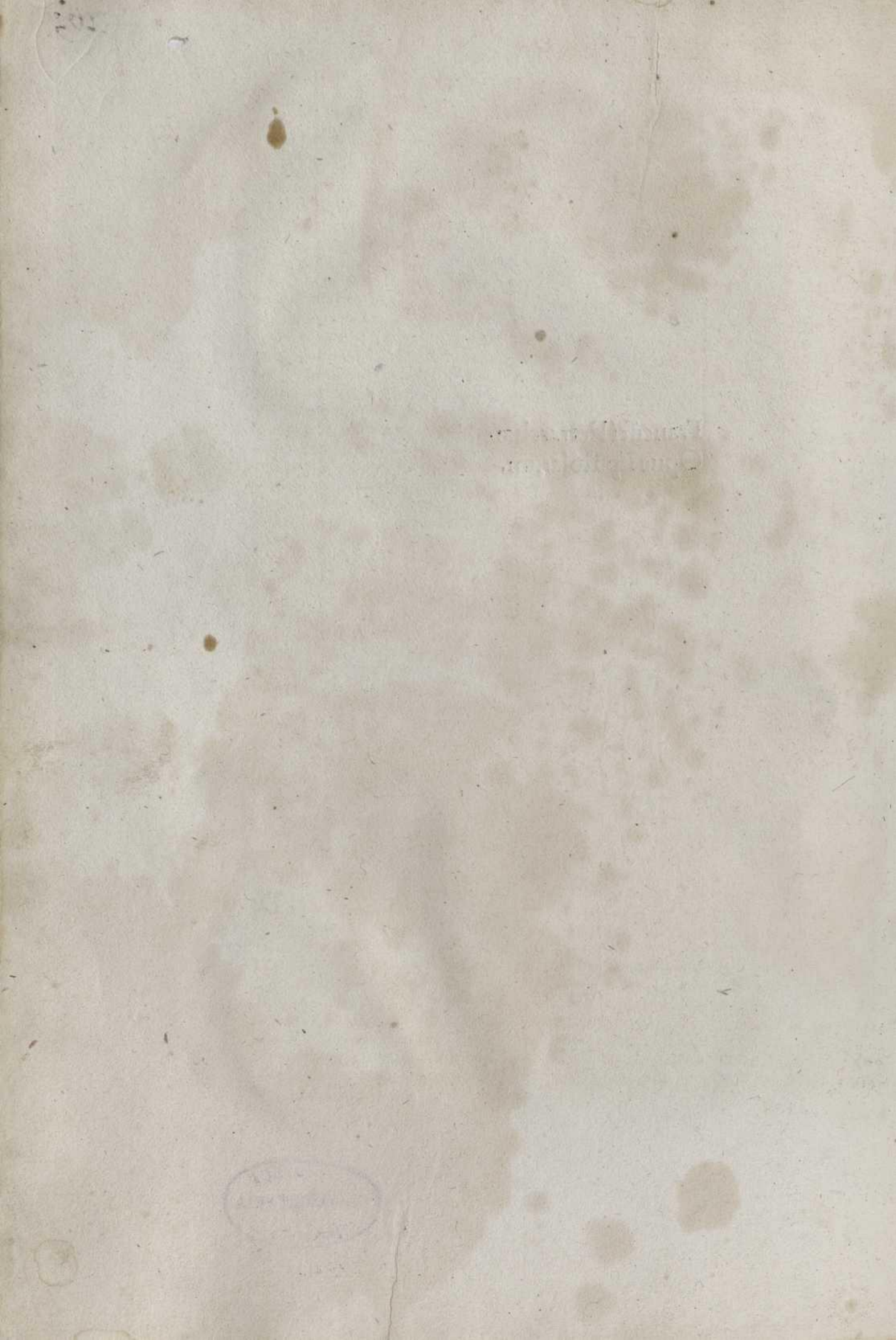

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Francisci Petrarchæ
Opus Epistolarum.

Epistolaris Præfatio

Clarissimi Poetæ Oratorisq; non inculti Francisci Petrarchæ
Aretini: in Epistolas de Rebus familiaribus ad Socratē suū:
Epistolaris Præfatio.

q Vid uero nunc agimus frater: Ecce iam fere omnia tēptauimus: & nusq̄ re/
quies: quando illā expectamus: ubi eam quærimus: tēpora (ut aiūt) inter di/
gitos effluerūt. Spes nostræ ueteres cū amicis sepultæ sunt. Milleſimus tre/
centesimus quadragesimus octauus annus est: qui nos solos atq; iopes fecit.
Necq̄ em̄ ea nobis abstulit: quæ Indo aut Caspio Carpathio ue mari restau/
rari queant: Irreparabiles sunt ultimæ iacturæ: & quodcūq; mors intulit: imedicabile uul/
nus est. Vnū est solamē: Sequemur & ipsi quos præmisimus: quæ quidē expectatio q̄ bre/
uis futura sit nescio: hoc scio q̄ lōga esse nō potest: quantulacūq; sane est: nō potest esse non
molesta. Sed a querelis saltem in principio tēperandū est. Tibi frater quænam tui cura sit:
quid de te ipso cogites ignoro: Ego iam sarcinulas cōpono (& q̄ migraturi solent) qd me/
cum deferā: quid inter amicos partiar: quid ignibus mandem circūspicio. Nihil enī uenale
mihi est. Sū sane ditior (seu uerius) impeditior q̄ putabā: multa mihi scriptorū diuersi gene/
ris supellex domi est: sparsa quidem & neglecta: p̄quisiui si tu iam squalētes arculas & scri/
pturas caria semesal puluerulentus explicui: Importunus mihi mus nocuit: atq; edacissim/
um tineæ uulgus: & Palladias res agentē inimica Palladis turbauit aranea. Sed nihil est
q̄ nō frangat durus & iugis labor. Cōfusis itaq; circūuentus litterarū cumulis & informi
papyro oblit⁹: primū qdem cœpi impetū cūcta flāmis exurere & laborē ingloriū uitare. De/
inde (ut cogitationes e cogitationibus erumpūt) Et quid inq̄ phibet uelut e specula fesi/
sum lōgo itinere uiatorē in terga respicere: & gradatim adoleſcētiæ tuæ curas metientem re/
cognoscere: Vicit hæc sententia. Sicut em̄ nō magnificus: sic nō inamœnus labor uisus est:
quid quo tpe cogitarem recordari: Sed tremere cōgesta nullo ordine x̄lanti: mix: dictū q̄
discolor & q̄ turbida reꝝ facies occurrerit: Vt quædā nō tam specie illoꝝ q̄ intellectus mei
acie mutata uix ipse cognoscerē. Alia uero nō sine uoluptate quadam retroacti t̄pis memo/
riam excitarēt: & erat pars soluto gressu libera: pars frenis Homericis astricta: quoniā Iso/
craticis habenis raro utimur: Pars aut̄ mulcendis uulgi auribus intenta: suis & ipsa legib⁹
utebat: quod genus apud Siculos (ut fama est) nō multis ante sæculis renatū breui: per om/
nem Italiam ac lōgius manauit: Apud Græcoꝝ olim ac Latinoꝝ uetustissimos celebratū:
siquidem & Atticos & Romanos uulgares: rythmico tantū carmine uti solitos accepim⁹.
Hæc itaq; uariarū reꝝ tāta colluuius aliquot mē diebus occupatū habuit: Et licet dulcedine
nō parua atq; amore ad pprias inuētiones insito retraheret: uicit tū charitas maiorū opeꝝ:
quæ iam diutius interrupta: nō sine expectatione multoꝝ de manibus meis pendent. Vicit
recordatio uitæ breuis: Timui (fateor) insidias: Quid em̄ quæso fugaci⁹ uita est: quid mor/
te sequaci⁹: Subiit aīm quæ iecissem fundamenta: quid mihi laborū uigiliarūq; restaret.
Temeritas (imo uero insania) uisa est: in tam breui & incerto tpe: tot lōgos certosq; labores
amplecti: & uix ad singula suffecturū ingeniū in diuersa distrahere: præsertim cū (ut nosti)
labor alius me maneat tanto præclarior: quanto plus solidæ laudis est in auctoribus q̄ in
uerbis. Quid multa: Incredibilē forte rem audies ueram tū: mille uel eo amplius: seu om̄is
generis sparsa poemata: seu familiares ep̄as: nō quia nihil in eis placuisset: sed quia pl⁹ ne/
gocij q̄ uoluptatis ierat: Vulcano corrigēdas tradidi: nō sine suspitio quidē. Quid em̄ mol/
liciem fateri pudeat: Sed occupato aīo q̄ uis acri remedio succurrendū erat: & tanq̄ in alto
prægrauata nauis releuāda preciosarū etiam iactu reꝝ. Cæterū illis ardētibus: pauca quidē
aīaduerti in angulo iacētia: quæ uel casu magis q̄ cōsilio seruata: uel pridem a familiarib⁹
trāsſcripta: cūcta uincētī senio restiterāt: Pauca dixi: Vereor ne lectori m̄ta: scriptori aut̄ lō/
genimia uideant. His ego indulgētior fui: Viuere passus sum: nō illoꝝ dignitati: sed labori
meo cōsulēs: nihil em̄ negocij præferebāt. Ea ꝑo duorū amicoꝝ librātū ingenia: hac lāce par/
tiri uisū est: ut ꝑsa tibi: carmē Barbato nostro cederet. Sic em̄ & uos olim optare solitos: &
me pollicitū esse meminerā. Itaq; cūcta passim occurſantia: uno ipetu uastāti: & ne his qdē
ut tūc erat anim⁹ parſuro. Vestrū alter ad læuā: alter ad dexterā adesse uisus: & apprehensa
manu: ne fidē meā & spes uestras uno igne cōsumerē familiarit̄ admonere. Hæc illis euadē/
di præcipua causa fuit: alioqn̄ (crede mihi) cū reliq; arſissent. Hæc ergo quæ nūc tibi de ui/
A 2

A

Migrantium
consuetudo

B

Nihil uita fu/
gaci⁹: nihilq;
seſci⁹ morte

C

D

Epistolaris Præfatio.

rili reliquiar: illar: parte obueniūt: qualiacūq; sunt: nō solū æquo: uer: etiam auido aīo ple
 ges. Nō audeo illud Apuleij Madaurenſis in cōe iactare: Lector intende: Lætaberis. Vnde
 em̄ mihi id fiducia: ut lectori delectationē: læticiam ue pollicear: Leges tñ ista mi Socrates:
 & ut es amātissim⁹ tuor: fortasse lætabere: cuiusq; aīm p̄bas: delectaberis stilo. Quid em̄
 refert quanta sit forma: nō nisi amātis subitura iudiciū: Supuacuo comit̄ quæ iam placet.
 Si quid hic sane meum placet: nō id meū fateor: sed tuū: hoc est nō ingenij mei: sed amicitia
 tuæ laus est. Nulla hic equidē magna uis dicēdi: quippe quæ nec mihi adest & quā si plane
 afforet: stilus iste nō recipit: ut quæ nec Cicero ipse in ea facultate præfātissimus ep̄is suis
 inferuit: certe nec libris in quibus est æquabile quoddā (ut ipse ait) & tpatū oratiōis genus:
 Eximiā illā uim lucidūq; & rapidū & exūdans flumē eloquētiæ in oratiōibus suis exercuit:
 Quo genere p̄ amicis sæpe aduersus rēpublicā suosq; hostes usus ē Cicero: q̄ p̄ alijs sæpe: p̄
 se quater: & quadragies Cato: Quid quidē gen⁹ in expertū mihi est: Nā & a rēpublicā mune
 ribus abfui: & fama mea tenuit murmure forsan interdū & sibilis laceſſita clandestinis: nul
 lum hætenus qd̄ ulciscerer uel uitarem iudiciariū uulnus excepit: & uerbālē ferre opem ali
 enis uulneribus nō est nostræ p̄fessionis. Neq; em̄ aut tribunal ambire aut locare linguā di
 dici: aduersante penitus & reluctāte natura: quæ me silentij ac solitudinis amatorē fecit: fo
 ri hostem: pecuniæ cōtemporem. Sed bene habet qm̄ me eius rei nō egentem fecit: cuius for
 te in opē fecisset si egerē. Omissa igiſ illa oratoria dicendi ui: q̄ nec ego nec abundo: & quæ
 si exuberet ubi exerceā nō habeo: hoc mediocre: domesticū & familiare dicēdi genus amice
 leges ut reliqua: & boni cōsules: his quibus in cōi sermōe utimur: aptū accommodatūq; sen
 tentijs. Sed nō oēs tales iudices habeo: neq; em̄ aut idem oēs sentiūt: aut siſiter amant oēs:
 Quō aut̄ oib⁹ placere: cui placere paucis sp̄ studiū fuit: Triplex est p̄fecto ueri iudicij ue
 renum: Amor: odiū: iuidia. Illud aut̄ uide ne nimī nos amādo uulgare coegeris: quæ me
 llus latuissent: Vt em̄ tibi amor: sic alijs forte aliud officiet. Inter amoris aut̄ & iuidiæ cæci
 tatem causa quidem plurimū: effectu nihil iterest. Odiū qd̄ medio loco numeraueram nec
 mereor certe nec metuo. Sed fieri potest ut nugæ meas tibi habere: tibi legere nilq; in eis ali
 ud q̄ nostros ac nostrosq; casus meminisse cogites: in quo rem mihi pergratā feceris: Sic em̄
 & petitio tua nō neglecta uidebit: & fama mea tuta erit: Alioquin nihil supuacuo nosmet
 ipsos fauore decipim⁹. Quonam̄ mō amicū licet nisi sit idem alter ego lectus: hæc sine fasti
 dio arbitremnr: diuersa inuicem & aduersa in quibus nō idem stilus: nō una scribentis in
 tentio: quippe cū pro uarietate rez: uarie affectus animus illa dictauerit: raro quidē latus:
 mœstus sæpe. Epicurus philosoph⁹ uulgo infamis: sed maior: iudicio magnus: ep̄as suas
 duobus aut trib⁹ inscripsit: Idomeneo: P̄ olieno & Metrodoro. Totidem pene suas Cicero:
 Bruto: Attico & Ciceronibus suis: fratri sc̄q; ac filio. Seneca perpaucas præterq; Lucilio suo
 scribit. Promptū opus & foelicissimi successus nosse collocutoris sui animū unius assueuisse
 igenio: Scire quid illū audire iuuat: quid te loqui deceat. Mihi aut̄ fors lōge alia: nempe cui
 usq; ad hoc tēpus uita pene oīs in pegrinatione transacta est: Vlyxeos errores errorib⁹ me
 is cōfer: p̄fecto si noīs & rez: claritas una foret: nec diutius errauit ille nec lat⁹: Ille patrios
 fines iā senior excessit. Cū nihil in ulla ætate longū sit: oia sunt in senectute breuissima. Ego
 in exilio genitus: in exilio natus sum: tātō matris labore tantoq; discrimine: ut nō obstetrit
 cū mō: sed medicor: iudicio diu exanimis habereē: Ita piclitari cœpi añq; nascerer & ad ip
 sum uitæ limen auspicio mortis accessi. Meminit haud ignobilis Italia: ciuitas Aretiū: quo
 pulsus patria pater magna cū bonor: acie cōfugerat. Inde mēse septimo sublatus sū totaq;
 Tuscia circūlatus præualidi cuiusdā adoleſcētis dextera: qui (qñ iuuat labor: discriminūq;
 meor: tecū primitijs recordari) linteo obuolutū: nec aliter q̄ Metabus Camillam nodoso
 de stipite pendētem: ne cōtactū tenez corpus offenderet gestabat. Is in transitu Arni flumi
 nis lapsu equi effusus: dū onus sibi creditū seruare nitit̄: uiolētō gurgite p̄pe ipse perijt. Fi
 nis Tusci erroris Pisæ: Vnde rursus ætatis anno septimo diuulsus ac maritimo itinere trās
 uectus in Gallias: hybernis aquilonibus haud p̄cul Massilia naufragiū passus: par: abfui:
 quin ab ipso rursus nouæ uitæ uestibulo reuocar. Sed quo rapior oblitus p̄positi: Inde
 nimiz usq; ad hanc ætatem aut nulla prorsus aut rarissima subsistendi respirandiq; facul
 tas fuit: Et quot intererrādum piculoz timor: ue species ptulerim: præter me unū nemo te
 melius nouit: quæ iccirco memorare nunc libuit: ut memineris me inter picula natū: inter
 pericula senuisse (si modo iam senui) & non grauiora mihi in senio reseruanē. Hæc aut̄ & si
 cōia sint oibus intransibus in hanc uitam: neq; em̄ militia solū: sed pugna est uita hoīs suz

E

Iudicioz oim
tres eē affect⁹

F

Attēde oim
rez breuitatē

Narrat petrar
cha fere oim
uitæ suæ misē
rias

H

Epistolaris Præfatio.

terram: Sunt tamē alia alij: & longe diuersum pugnae genus: & quous quēq; sua prægrauēt
 tamen reuera inter eas quibus præmimur sarcinas multū refert. In his ergo uitæ tempesta-
 tibus (ut ad rem redeā) nullo portu ancorā longū in tēpus iaciens: q̄t ueros amicos nescio:
 quorū & iudiciū anceps & penuria ingēs est: notos aut̄ innumerabiles quāsiui. Multis itaq;
 multūq; aīo & cōditione distātibus scribere cōtingit tā uariis: ut ea nūc relegēs: interdū pug-
 nantia locutus ipse mihi uidear: q̄d̄ p̄p̄modū coactū me fecisse fatebit̄ quisq; in se simile
 aliquid exptus est: Prima quidem scribētis cura est: cui scribat attēdere: Vna em̄ & quid &
 qualiter cætera q; circūstantias itelliget: Aliter uig; fortē: aliter ignauū decet alloqui: aliter
 iuuenē inexpertū: aliter uitæ muneribus functū senē: aliter p̄speritate tumidū: aliter aduer-
 sitate contractū: aliter deniq; studiosum litterisq; & ingenio claz; aliter uero nō intellectū:
 si quid altius loquaris. Infinitæ sunt uarietates hoīm: nec maior mentiū similitudo q̄ fron-
 tium. Et sicut nō diuersorū mō: sed unū stomachū: nō idē cibis oī tpe delectat: sic idē animū
 nō uno sp̄ nutriēdus stilo est: ut geminus sit labor: cogitare quisnā ille sit cui scribere p̄po-
 situm est: qualiter ue tūc affectus cū ea quæ scribere instituis lecturus est: quib; ego difficul-
 tatibus multū a meipso differre cōpulsus sum: Q̄d̄ ne mihi ab iniquis iudicib; uitio uerte-
 retur: partim bñficio ignis obtinui: partim tu mihi præstiteris: si clanculū suppræssorū noīe
 ista possederis. Quæ si inter paucos supstitēs amicos occultare nō potes (qm̄ linceos oculos
 habet amicitia: nilq; amico; uisui imperuū est) admone ut si quid horū ap̄d̄ eos substite-
 rit: q̄ primū abijciāt: ne qua in eis rez; aut uerborū mutatione turbent̄. Ita em̄ accidit ut qui
 hæc in unā cōgeriem redigi: nunq; aut tibi ut peteres aut mihi ut assentirer uenturū: in aīm
 suspicabar: laborē fugiens: passim in una dictū ep̄la: in altera repeterē: meisq; (ut ait Teren-
 tius) p̄ meis uterer. Nouissime cū multis annis ædita: & ad diuersas mundi plagas ire iussa
 unū in tempus locūq; cōuenissent: facile deformitas uniti corporis apparuit: quæ p̄ membra
 tegebat: & uerbū q̄d̄ semel in una ep̄la positū delectabat: in toto ope sæpius repetitū fasti-
 dio esse cœpit. Vni itaq; relinquendū: de reliquis eradendū fuit. Multa q; de familiarib; cu-
 ris tūc forte dū scriberent: cognitu nō indigna: nūc quous cupido lectori grauiā detraxi: me-
 mor in hoc irrisum a Seneca Ciceronē: q̄q; in his ep̄lis magna ex pte Cicerōis poti; q̄ Se-
 necæ morē sequar. Seneca em̄ quicqd̄ moralitatis in oībus fere libris suis erat: in ep̄lis cō-
 gessit: Cicero aut̄ philosophica in libris agit: familiaria: & res nouas ac uarios illius sæculi
 rumores in ep̄lis includit: de quib; quid Seneca sentiat: ipse uiderit: mihi (fateor) p̄amœna
 lectio est: relaxat enī ab intentione illa rez; difficultiū: quæ p̄petua quidē frāgit aīm: intermis-
 sa delectat. Nā Sidonij temeritatē admirari uis; sufficio: nisi forte temerarius ipse sim: qui
 temerariū illū dicā: dū sales eius seu tarditatis meæ seu illius stili obice: seu fortassis (nam
 unūq; q; possibile ē) scripturæ uitio nō satim itelligo: Vnū utiq; nō me fugit irrisū & a Sido-
 nio Ciceronē. O libertas ne si dicā audacia: q̄s temeritatē nomē offendit exasperē: Inuentū
 esse hoīem latinū: qui nō dico aliquid (ut & Senecā: & iam hinc meipsum excussem: uix est
 em̄ humanū) oī reprehensione caruisse: sed eloquentiā aut stilū aut oīno dicēdi genus Ci-
 ceronis irrideat: Atq; hoc Sidonij ausus est: Aluern; orator nō latiosē fingere fratrē: ut ait
 ille (q̄d̄ ipsum satis erat audaciā) sed æmulū: & (q̄d̄ est grauius) irrisorē: atq; illi detrachere
 cui oēs deferūt: præter paucos illius cōætaneos ac cōciuel: q̄s præsentū comes haud dubie
 torfit & in uoces cōpulsit inuidia: quā nec Sidonio causā locus nec tēpus indulserat: q̄ ma-
 gis magisq; aīm uiri miror: ut cōtra indubitātū eloquētiæ principē eloquētiæ studiosus in-
 surgeret alio sæculo atq; alia nat; orbe: & sane cuncta uersanti nihil occurrit quo uel docti
 hoīs ignorantia accusare possim: uel inuidiā excusare: nihilq; quo suspicer: pueritatē fuis-
 se iudicij: nō naturæ: Falli tamē i hoc possum (ut in multis) in eo certe nō fallor: uel si fallor:
 cū multis lōgeq; clarissimis falli iuuat: q; solutæ faciūdiæ principatus cōtradictoribus late
 uictis: unius Ciceronis est p̄prius: quo luce clarior fit: uel morū uel intellectus obliquitas
 contrariū asserentis. Ille tamen adducit: nescio quē Iuliū Titianū: & nescio quos Frontoni-
 anos suæ irrisionis auctores: Quibus ego simulq; oībus idē sentiētibus: una uoce respon-
 deo hoc solū: Sicut equidē ue; est illud Senecæ: quoniā quicquid habet Romana faciūdia:
 q̄d̄ insolēti graciæ aut opponat aut præferat: circa Ciceronē effloruit. Verūq; illud Quin-
 tiliano: ubi inter multa & gloriosa præconia uiri huius: dono quodā puidētiæ genitū dicit:
 in quo totas uirtutes suas eloquentia expirec̄. Et post multa quibus hoc p̄bat: Quare inq; nō
 nō imerito ab oībus ætatis suæ regnare in iudicijs dictus est: apud posteros uero id cōsecu-
 tus: ut Cicero iam non hominis nomen: sed eloquentiæ habeatur. Hunc igitur spectemus:
 hoc propositum nobis exemplum sit: Ille se profecisse sciat: cui Cicero ualde placebit. Sicut

I
Infinitas esse
hoīm uarieta-
tes

Linceos ocu-
los habere
amicitiā

K
Diuersitas sti-
li inter Cice-
rōnē & Senecā

L

M
Plurimæ lau-
des Ciceronis
ex Seneca &
Quintiliano

Epistolaris Præfatio

hæc inquam uera sunt: sic illud quoque uerissimum: quibus displiceat Ciceronis oratio: uel non nosse ueram perfectamque facundiam uel odisse. Hanc ego calumniam indiscussam transire non potui: quæ ualde festinem: ad rem redeo. Multa igitur hic familiariter ad amicos inter quos & ad te ipsum scripta comperies. Nunc de publicis priuatisque negotiis: nunc de doloribus nostris (quæ nimis crebra materia est: aut alijs de rebus quas casus obuias fecit: nihil quasi aliud egi: nisi ut animi mei status: uel si quid aliud nossem: notum fieret amicis. Probabatur enim mihi: quod prima ad fratrem epistola Cicero idem ait esse epistolæ proprium: ut is ad quem scribitur: de his rebus quas ignorat certior fiat. Atque ea mihi tituli fuit occasio: de quo aliquando cogitanti: quibus epistolarum nomen consentaneum rebus esset: quia tamen & multi ueterum eo usi erant: & ipse ego uarium carmen ad amicos: de quo paulo supra mentio incidit: eodem prænotabam: bis eo uti piguit nouumque ideo placuit nomen: ut familiarium rerum liber diceretur. In quo pauca scilicet admodum exquisitè: multa familiariter de rebus familiaribus scripta erant: Et si interdum exigente materia: simplex & inelaborata narratio: quibusdam interiectis moralibus: quod & ab ipso Cicerone seruatum est: & hæc tam multa quidem de tam parua re loqui censorum præmordacium iubet metus: qui nihil scribentes quod iudicari queat: de aliorum iudicant ingenijs: impudentissima temeritas: quæ solo silentio tuta est: Complosis in littore manibus sedenti: facile est ferre quam uelit de gubernatoris arte sententiam: aduersus hanc propter uiam latebris saltè tuis horridula hæc atque improuide nobis elapsa defendito. Illam uero non Phidiam Mineruam (ut ait Cicero) sed qualemcumque animi mei effigiem atque ingenij simulachrum multo mihi studio dedolatum: si unquam supremam illi manum imposuero: cum ad te uenerit: secure qualibet in arce constituito. Hæc hæctenus. Illud libentius si liceret silentio tegerem: sed ingens morbus non facile occultatur: Erumpit enim & indicio suo proditur: pudet uitæ in molliciem dilapsæ. Ecce enim (quod epistolarum ordo ipse testabitur) primo mihi tempore sermo fortis ac sobrius: bene ualentis animi fuerat: adeo ut non me solum: sed sæpe alios consolaretur: sequentia indies fragiliora atque humiliora sunt: neque sat uirilibus referta querimonijs. Illa præcipue: ut occultare studeas precor: quid enim alij dicerent: cum ipse relegens erubescam? Ergo ego in adolescentia uir fui: ut in senectute puer essem? Infœlix & execranda peruersitas fuit: animum uel mutare ordinem: uel subtrahere tibi penitus ista quæ damno. Neutro circumueniri posse uisus eras: qui & flebilium exempla: & omnium cum consule diem tenes. Ad excusationum igitur arma confugio: lassauit me longo & graui pralio: dum spiritus dumque animus fuit: ipse reuerti & ad resistendum alios cohortatus sum. Vbi hostis uiribus atque impetu: labare mihi pes atque animus cœpit: excidit confestim sermo ille magnificus: & ad hæc quæ modo displicent: lamenta descendi qua in re excuset me forsitan amicorum pietas: quibus saluis ad nullum fortunæ uulnus ingemui: eisdem mox una perne omnibus ruina obrutis & mundo insuper moriente inhumani potius quam fortis uisum est non moueri. Ante hoc tempus quis me unquam de exilio: de morbo: de iudicio: de comicijs: de ullis fori turbinibus: quis me de paterna domo: de fortunis perditis: de gloria iminuta: de pecunia dilata: de absentia amicorum flebiliter agentem audiuit? Quibus quidem in molestijs: tam molliter agit Cicero: ut quantum stilo delector: tantum sæpe sententia offendar. Adde litigiosas epistolas: & aduersus clarissimos atque ab eodem paulo ante laudatissimos uiros iurgia ac probra mira cum animi leuitate: quibus legendis delinitus pariter & offensus: temperare mihi non potui: quo minus ira dictante: sibi tanquam coætaneo amico familiaritate quæ mihi cum illius ingenio est: quasi temporum oblitus scriberem: & quibus in eodictis offenderer admonerem quæ mihi cogitatio principium fuit: ut & Senecæ Tragœdiam: quæ inscribitur Octauia: post annos relegens parili impetu eidem quoque ac deinde uaria occurrente materia: Varroni Virgilioque atque alijs scriberem: e quibus aliquas in extrema parte huius operis inserui: Quæ nisi præmonitum lectorem subita possent admiratione perfundere: quædam in illo publico incendio periire. Qualis ille uir tantus in doloribus suis fuit: talis ego in meis fueram: hodie (ut scias præsentem animi mei habitum: neque enim inuidiosum fuerit id mihi tribuere: quod imperitis euenire ait Seneca) factus sum ex ipsa desperatione securior. Quid enim metuat qui totiens cum morte luctatus sit? Vna salus uictis nullam sperare salutem. Animosius indies agere uidebis: animosius loqui. Et si quid forte stilo dignum se obtulerit: erit stilus ipse neruosior: multa sane se offerent. Scribendi enim mihi uiuendique unus (ut auguror) finis erit. Sed cum cætera suos fines aut habe-

N

Elegantissima
sistitudo teme/
ritatis

O

Ingentem mor/
bum non facile
occultari

P

Hoies ex de/
speratione fie/
ri securiores
ex Virgilij &
Senecæ aucto/
ritate

Q

ant aut speret: huius operis quod sparsim sub primū adoleſcētiæ tēpus inceptū: iā ætate puecti
 or recolligo: & in libri formā redigo: nullū finē amicorū charitas spōdet: quibus assidue rīde/
 re cōpellor: neq; me unq; hoc tributo multiplex occupationū excusatio liberat: tū demū &
 mihi imunitatē huius muneris quæsitā: & huic operi positū finē scito: cū me defunctū: & cū
 ctis uitæ laboribus absolutū noueris: Interim iter inceptum sequar: non prius uiuā q̄ lucis
 exitum operiēs & quietis mihi loco fuerit dulcis labor. Cæterum (quod & rhetores & bel/
 lorum duces solent) infirmioribus in medium coniectis: dabo operam: ut sicut prima libri
 frons: sic extrema acies uirilibus sententijs firma sit: uel eo amplius: quo uiuendo magis ac
 magis induxisse uideor contra impetus atq; iniurias fortunæ. Deniq; quis inter experi/
 menta rerum sum futurus: profiteri minime ausim: sed hoc animo sum: ut nulli amplius rei
 succumbam: Si fractū illabatur orbis: impavidum ferient ruina. Ita me Maronis Flacciq;
 sententijs armatum scito: quas olim lectas & sæpe laudatas: nunc tandem in extremis casu/
 bus meas facere ipsa ineuitabilis fati necessitate didici. Dulce mihi colloquium tecum fuit:
 cupideq; & quasi de industria protractum: uultum enim tuum retulit per tot terras & ma/
 ria: teq; mihi præsentem fecit usq; ad uesperam: cum matutino tempore calamū cœpissē:
 diei iam & epistolæ finis adest. Hæc igitur tibi frater: diuersicoloribus (ut sic dicam) licijs
 texta dicauerim. Cæterum si stabilis sedes & frustra semper quæsitum ocium cōtigerit (quod
 iam hinc ostendere se incipit) nobiliorem & certe uniformem telam tuo nomine meditor or/
 diri. Vellem ex his paucis esse qui famam promittere possunt & præstare: sed ipse ui/
 in lucem uenies: alis ingenij subuectus nihilq; auxiliij mei egens: profecto tamen si inter tot
 difficultates assurgere potuero: tu olim Idomeneus: tu Atticus: tu Lucilius meus eris. Va/
 le.

R

Explicit Prologus

Epistolarum de Rebus Familiaribus Francisci Petrarchæ: per octo
 libros elegantissimo stilo digestarū: breuis Annotatio singularum ma/
 teriam atq; ordinem exponens.

Epistolæ Libri Primi.

- Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: Famam ante mortem non esse appetendam
 exponens: cum ea nobis uiuentibus minime possit acquiri: Epistola Prima.
- Franciscus Petrarca Raimundo Superantio: hominum uitam æque ac flosculum mo/
 mento & uirere & arescere asserens: Epistola II.
- Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: Galliam: Germaniam Rheniq; ripas se pera/
 grasse narrans: Inq; his regionibus mores hominum sollicite contemplatū esse & aspe/
 ctū telluris incognitæ delectatum: Italiam tamen sibi magis placere affirmans:
 Epistola III.
- Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: Coloniam Agrippinam ciuitatem Germaniæ:
 quæ ad sinistræ latus Rheni sita est: ciuilitatēq; & mores eiusdē populi cōmendās: seq;
 in eadem plures reliquias sanctorum & multa alia uidisse recitans: Digressum etiam
 suum usq; in Auinionem narrans: Epistola IIII.
- Franciscus Petrarca Iacobo Columnæ Lomberiensi Præsuli: q; se non expectato Ro/
 mam petierit familiariter conquerens: simulq; non pauca de fide & taciturnitate com/
 memorans: Epistola V.
- Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: Dialecticorum inanem ac contentiosam pe/
 tulantiam detestans: Epistola VI.
- Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: eundem quid in inuentionibus & ui ingenij
 obseruare debeat instruens: Epistola VII.
- Fran. Petrarca Thomæ Messanē. Eloquentiā animiq; æquitatē cæteris rebus esse
 anteponendam exhortans: Epistola VIII.
- Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: quendā senē dialecticū detestans: Ep̄la IX.
- Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: Parasitum faceta periphraſi famelico homini
 comparans: Epistola X.

Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: Iterū in eūdem senem dialecticum inuehēs:
Epistola XI.

Epistolæ Libri Secundi.

Franciscus Petrarca Philippo Cauallicensi episcopo: Eundem propter obitum aman-
tissimi fratris acerbo dolore moerentem consolans: Epistola XII.

Franciscus Petrarca Philippo Cauallicensi episcopo: eūdē de obitu insepulti amici con-
solans: Illudq̄ poetæ allegans: Facilis iactura sepulchri: Non pauca etiam de uarijs se-
peliendi ritibus narrans: Epistola XIII.

Franciscus Petrarca Seuro Apœnicolæ: Exilium non multifaciendum exhortans: &
quis proprie exulare dicatur exponens: Epistola XIII.

Franciscus Petrarca Seuro Apœnicolæ: q̄ ipsi superiori epistola nil remedij contuler-
it dolens: & ut exilium non ægreferat iterum consulens: Epistola XV.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: Epistolas illius audissime susceptas narrans: sta-
tumq̄ ipsius prosperum audire optans: animas etiam multa pati ex corporum socie-
tate exponens: Epistola XVI.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: amicitiam amicorum absentia non posse de-
fraudari comprobans: Epistola XVII.

proton
Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: expectationem de futuris amputandam esse ut
quiete uiuatur persuadens: Epistola XVIII.

adnes
Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: ea quæ accidunt aduersa: æquo animo toleran-
da admonens: leges etiam naturæ non recusandas esse: cum tam bona q̄ mala ex his
proueniant exhortans: Epistola XIX.

Franciscus Petrarca Iacobo Columnæ: Epistolas illius iocosas cōuitijs refertas esse sig-
nificans: de uarijs quoq̄ rebus: non pauca etiam de laudibus urbis Romæ adiūgens:
Epistola XX.

Franciscus Petrarca Agapito Columnæ: mortale genus semper in peius ruere: ac post-
habitis melioribus deteriora curare studiosius detestans: Epistola XXI.

Franciscus Petrarca Agapito Columnæ: Eundem ut ad cœnam poeticam ueniat inui-
tantis: Epistola XXII.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: mōtem Caprarum mōtemq̄ Soracte & oppi-
da nonnulla circumstantia describens: Epistola XXIII.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: Causas moræ apud Caprarum montem recen-
sens: Epistola XXIII.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: protestans se impræsentia nihil scribere posse:
eo q̄ magnitudine ruinarum urbis ita obruatur ut quid animus ferat ignoret:
Epistola XXV.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: Ioannam & Agnetē sorores collaudans: easq̄
mulieribus quæ Romæ atq̄ apud exteris nationes uirtute claruerint comparans:
Epistola XXVI.

Epistolæ Libri Tertij.

Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: ad dubitationem de Tile insula habitam re-
scribens: uariasq̄ de ea insula opiniones narrans: Epistola XXVII.

Franciscus Petrarca Thomæ Messanensi: superuacuum esse curas hominum in longū
protendi in ætate breuissima affirmans: Epistola XXVIII.

Franciscus Petrarca Stephano Columnæ Iuniori: Vti uictoria nescienti frustra esse q̄
uicerit narrans: exemploq̄ Hannibalis: Pompeij: Cyri: Alexandri: Agamemnonis ac
Scipionis Africani comprobans: Epistola XXIX.

Franciscus Petrarca Stephano Columnæ Iuniori: eūdē de quibusdam litteris & car-
mine & soluta oratione ad eum missis certiore reddens: Epistola XXX.

Franciscus Petrarca Stephano Columnæ Iuniori: Solitudinem non oratione lauda-
ri posse: sed experientia probari asserens: Epistola XXXI.

Franciscus Petrarca Stephano Columnæ Iuniori: cum eodem de summo bono discep-
tans: & quæ uere dici possit summa fœlicitas exponens: Epistola XXXII.

- Franciscus Petrarca T. M. Regium consultorem: mediocritatem omnibus in rebus esse appetendam: & præcipue a regibus consulens: Epistola XXXIII. *mt*
- Franciscus Petrarca T. M. & tristite præteritorum memoriã & anxiam sollicitudinẽ futurorum deponendam admonens: mathematicis etiam non credendum esse scripturarum testimonio probans: Epistola XXXIII.
- Fran. Petrarca T. M. In quot incõmoda hõ ebriosus incidat ostendens: Epistola XXXV.
- Franciscus Petrarca T. M. eũ ad belli iminentis pfectionẽ hortans: simulq; nõ pauca de foelicitate in breui uitæ spatio multis exemplis cõmemorans: Epistola XXXVI. *mt*
- Franciscus Petrarca T. M. uim amoris cõmendans: Epistola XXXVII.
- Franciscus Petrarca Marco suo: ad diuinũ amorẽ eum adhortans pollicensq; suũ erga illum nunq; defuturum: Epistola XXXVIII.
- Franciscus Petrarca Ioanni Colunã: Illi fabellam araneã & podagrã recitans: ex qua quo pacto podagricũ morbum curet edocens: Epistola XXXIX.
- Franciscus Petrarca T. M. q; pecunia illius indigentiam releuare nõ possit se excusans: multa quoq; de laudibus paupertatis tractans: Epistola XL. *pau*
- Fran. Petrarca T. M. eundẽ ad bonorum amicos cõquisitionẽ: & ut malos tanq; maritimos fluctus fugiat exhortã: Bonos etiã uel paucos uel nullos esse: malos autẽ q; plures probans: Epistola XLI.
- Franciscus Petrarca T. M. eum ut in aduersis se uirum præbeat consolans: cum animi uirtus maxime in calamitatibus dinoscatur: Epistola XLII. *aduer*
- Franciscus Petrarca T. M. q; ad id infœlicitatis tempora deuenerint ut homines nõ nisi ingratitude polleant conquerens: Epistola XLIII.
- X Fran. Pet. Fratri: se hac sola cupiditate teneri ut antiquorum scripta auide pquirat significãs: eum quoq; ut diligẽter oẽm Hetruriã inuestiget si aliquid scriptorum antiquorum inueniat hortans: Epistola XLIII.
- Franciscus Petrarca T. M. hoies nec experientia quidem ab infœlitate deterreri posse multis exemplis ostendens: Epistola XLV. *aduer*
- Franciscus Petrarca Lelio suo: Illum ut ad se scribat excitans: ut etiã apud cõem dñm pro foelici regis suarum exitu intercedat rogans: Epistola XLVI.
- Fran. Pet. Lelio suo: factũ cuiusdã iuuenis q; uirginẽ cuius amore læguebat uitiauerat narrans: eũq; ut in hoc facto apud dñm illius iuuenis intercedat rogãs: Epistola XLVII.
- Franciscus Petrarca Lelio suo: eloquentiã plurimũ ualere ad mitigãdos efferatorum aios exemplo maiorum cõprobã: q; suũ uillicũ mitigauerit admirans: Epistola XLVIII.

Epistolæ Libri Quarti.

- Fran. Pet. Ioãni Colunã: uetosum quendam montẽ in Gallia describens: Epistola XLIX.
- Franciscus Petrarca Dionysio suo: Illi q; ad Robertum regem uocatus accesserit congratulans: multa quoq; de diuitiarum contemptu: deq; beatæ uitæ desiderio: ac de laudibus regis cõmemorans: Epistola L. *oper*
- Fran. Pet. Roberto Sicilia regi: q; mortẽ neptis tã cõstanter laudauerit admirans: nõnulla etiã de animæ immortalitate: multa autẽ de regis laudibus interserens: Epistola LI.
- Fran. Pet. T. M. Illum Romæ an ne Parisij assumendam sibi laureã putet: cũ utrimq; litteris accersetur consulens: Epistola LII.
- Fran. Pet. T. M. optimũ cõsiliũ illi de assumenda laurea se executurum asserens: Epistola LIII.
- Franciscus Petrarca T. M. eundẽ q; Romã sit petiturum p adipiscenda laurea: quo uel die eam in Capitolio sit assumpturus certiorẽ reddens: Epistola LIII.
- Franciscus Petrarca Roberto Sicilia regi: Illi q; laurea se dignũ estimauerit gratias referens: atq; quo ritu eã Romæ susceperit ostendens: contra ueterum etiã laudatores presentia cõtemnentes inuehens: Epistola LV.
- Franciscus Petrarca Barbato Sulmonensi regio secretario: Illum quo tempore laureã Romæ magno cum populi fauore assumpserit certificans: Epistola LVI.
- Franciscus Petrarca Ioanni Columnã: Illi q; lauream adeptus sit: & q; Parmenses a tyrannide liberati sint significans: Epistola LVII.
- Franciscus Petrarca Peregrino Messanensi: Thomæ Messanen. obitũ deplorãs: simulq; illi epigrãma ut supra defuncti sepulchrum effigat destinans: Epistola LVIII.

Franciscus Petrarcha Iacobo Messanensi: Thomæ Messanensis obitum grauius se tulisse
contestans: Epistola LIX.

Franciscus Petrarcha Ioanni Columnæ: Illum ut mortem Iacobi fratris forti animo fer
rat hortans: Epistola LX.

Franciscus Petrarcha Lelio suo: apud eum de repentino Iacobi Colūnæ obitu conque
rens: Epistola LXI.

Franciscus Petrarcha Senuto Florentino: Illi suos familiares describens: eumq̄ si fieri
possit ut meliores adinueniat deprecans: Epistola LXII.

Franciscus Petrarcha T. M. illum & q̄ de antiquis scriptoribus non recte sentiat: & q̄
nimis inutiliter sibi gloriam quærat reprehendens: Epistola LXIII.

Franciscus Petrarcha eidem T. M. concertationem in superiori epistola cum eodem ha
bitam latius extendens: Epistola LXIII.

Franciscus Petrarcha T. M. sumptus pro facultatibus temperandos: potiusq̄ animi
frugalitatem q̄ corporis gloriam appetendam esse contēdens: Epistola LXV.

Franciscus Petrarcha T. M. illum q̄ obsceno mulierculæ amore teneatur iocose cor
miserq̄ reprehendens: Epistola LXVI.

Franciscus Petrarcha T. M. uerendam confessionem erroris proprii emendationis ui
tæ optimam spem habere affirmans: Epistola LXVII.

Epistola Libri Quinti.

Franciscus Petrarcha Barbato Sulmonensi: obitum Roberti regis Siculi uahementer
se dolere insinuans: Epistola LXVIII.

Franciscus Petrarcha Ioanni Columnæ: Illi pro multis in se collatis beneficijs gratias
reddens: nonnullaq̄ pariter ab eo sibi exhibita cōmemorans: Epistola LXIX.

Franciscus Petrarcha Ioanni Columnæ: Illi de sua Romam Neapolimq̄ uersus proue
ctione narrans: qd̄q̄ sibi in uia contigerit exponens: Robertū etiam quendā ualde der
testans: Epistola LXX.

Franciscus Petrarcha Ioanni Columnæ: Illi quæ admiratiōe digna Baijs & Puteolis ui
derit significans: Epistola LXXI.

Franciscus Petrarcha Ioanni Columnæ: tempestatem quam apud Neapolim omnium
ingentissimam uiderat exponens: Epistola LXXII.

Franciscus Petrarcha Ioanni Columnæ: gladiatorios ludos qui Neapoli exercebantur:
Neapolitanorumq̄ mores detestans: Epistola LXXIII.

Franciscus Petrarcha Ioanni Andreæ Bononiensi: Illi quid ipse de somnijs sentiat: quā
taq̄ somnijs adhibenda sit fides exponens: Epistola LXXIII.

Fran. Petrarcha Ioāni Andreæ Bononiensē. Illū quid de adolescēte amore noxiō capto sen
tiat certificans: Epistola LXXV.

Franciscus Petrarcha Ioanni Andreæ Bononiensi: quid de libidinoso sene sentiat expla
nans: Epistola LXXVI.

Franciscus Petrarcha Barbato Sulmonensi: q̄ in hostium insidias apud Regium Par
mensium inimicā ciuitatē deuenit illi his litteris significans: Epistola LXXVII.

Franciscus Petrarcha Andreæ Mantuano: Obtrektorū uerba contemnenda esse ex
ponens: & eorum præcipue qui post mortē in aliquē inuehunt: Epistola LXXVIII.

Franciscus Petrarcha eidem Andreæ Mantuano: de eadem materia de qua in superiori
epistola latius differens: Epistola LXXIX.

Franciscus Petrarcha Socrati suo: moram semper aliquid periculi habere ostendens: di
lationemq̄ propellendam esse obsecrans: Epistola LXXX.

Franciscus Petrarcha Socrati suo: ex Plauti Comœdijs sumpta occasione: seruorum ma
lignitatem detestans: Epistola LXXXI.

Franciscus Petrarcha Socrati suo: Illum metaphoricis ut ad beatam uitam consequen
dam euigilet in qua summa capitis consistit exhortans: Epistola LXXXII.

Franciscus Petrarcha Guidoni Ianuensi: q̄ tardiusculæ ad eum scripserit se excusans:
Epistola LXXXIII.

Franciscus Petrarcha Guidoni Ianuensi: Quam ob causam amissam epistolam tantope
re lugeat demonstrans: multis etiam exemplis deformem artificem formosum opus
effingere posse contendens: Epistola LXXXIII.

Franciscus Petrarca Guidoni Ianuensi: eundē de conditione sui status certiorē reddens: Epistola LXXXV.

Franciscus Petrarca Clementi sexto Romanoꝝ pontifici: illum si ualitudinem reparare cupiat pluralitatem medicoꝝ esse fugiendam admonens: Epistola LXXXVI

Epistolæ Libri Sexti.

Franciscus Petrarca Hannibali Tusculanē. episcopo: Inuidiā infelicē pestē esse ostendēs: auariciā aut ceteris uitijs esse potiorē: eamq; in pontifices plurimū imperij habere com/ probans: Epistola LXXXVII. Cuma
1722.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: se uerum non sectas amare dicens: Illi etiam per euagationem quandam: omnes res Romanas & uetustate & magnitudine admirabiles describens: Epistola LXXXVIII.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: nec senectutem nec paupertatē nec morbos mag/ nificandos esse exhortās: cū se uetus uenerabilis: paupertas aut salutaris ad beatā uitā sit: morbos etiā aliquādo cohibēdis uitijs aptissimos esse disputās: Epistola LXXXIX.

Fran. Petrarca Ioanni Columnæ: quare in epistolis tot antiquoꝝ exēplis utat rationē red/ dens: exempla etiā plurimū ad uirtutū imitationē ualere ostendens: Epistola XC.

Franciscus Petrarca Barbato Sulmonensi: mortē Andreæ Roberti regis Sicilia filij indi/ gnā ac miserrimā deplorans: Epistola XCI.

Franciscus Petrarca T. M. illum uti hominem uitijs perditum reprehendere desistat: cum se sciat operam perdere exhortans: Epistola XCII.

Franciscus Petrarca T. M. illi q; in hominem non facundum sed loquacē inuehat sig/ nificans: quid etiā inter eosdē inter sit exponens: Epistola XCIII.

Franciscus Petrarca T. M. illum ut munera pro tribuentis animo non pro rerum mag/ nitudine recipiat obsecrans: Epistola XCIII.

Franciscus Petrarca Philippo Cauallicensi episcopo: se ad eū uenire & Socratē suū secum adducturum pollicens: Epistola XCV.

Epistolæ Libri Septimi.

Fran. Petrarca Barbato Sulmonensi: amorē suum erga illū significans: q; Sulmonem primo impetu barbari oppræsserint occupauerintq; dolens: seq; si in tali discrimine pro/ desse possit offerens: Epistola XCVI.

Franciscus Petrarca T. M. ueram humilitatem non esse spernendam: multis exemplis ostendens: Epistola XCVII.

Franciscus Petrarca Socrati suo: Illi somnium quod de inuento thesauro somniauerat narrans: Epistola XCVIII.

Franciscus Petrarca Ioanni Tricastro episcopo: petitionem illius & suum promissum executioni mandare spondens: Epistola XCIX.

Franciscus Petrarca Lelio suo: q; non multa ad eum scribat se excusans: negocium quoq; ipsius se expediturq; pollicens: de urbis Romæ etiā laceratione cōquerēs: Epistola C.

Franciscus Petrarca Socrati suo: Illi q; mediocritatis appetitu teneatur significans: Epistola CI.

Franciscus Petrarca Nicolao urbis Romæ Tribuno: q; famam ipsius imminutam audi/ erit indignans: Epistola CII.

Franciscus Petrarca Ioanni Aretino: de libertate patriæ honore quoq; ipsius gratulans: Epistola CIII.

Franciscus Petrarca T. M. cum eo apertas inimicitias gerendas esse: qui amicitiam pro iniuria reputet asserens: Epistola CIII.

Franciscus Pet. Ioanni Anchiseo: causam illi quare potius Cisalpinam Galliam q; Floren/ tiam petierit assignans: Epistola CV.

Franciscus Petrarca Ioanni Anchiseo: de aduentate amico cōgratulans: Epistola CVI.

Franciscus Petrarca Ioanni Anchiseo: Francisci cuiusdam amici sui mortem immaturam ualde deflens: Epistola CVII.

Franciscus Petrarca Ioanni Columnæ: eum ut forti animo fratrum & nepotum obitum ferat consolans: Epistola CVIII.

Fran. Petrarca Brunoni Florentino: amantū cæca esse iudicia asserens: Epistola CIX.

Liber I. Epistola I.

Franciscus Petrarcha Luchino uicecomiti Mediolanensi: Maiores nostros qui uirtute & literis claruerunt cōmendans: simulq; nostri temporis principū ignauiam & ignorantiam reprehendens: Epistola CX.

Franciscus Petrarcha Iacobo Florētino: adulationes admodum se odisse significās: eumq; potius ut carpat non laudet hortans: Epistola CXI.

Fran. Petrarcha Gilberto grāmatico Parmēsi: Illum ut optimis moribus adolescentulum suū instituat rogās: multa etiam de scholastica disciplina interserens: Epistola CXII.

Franciscus Petrarcha: Lancelotto equiti Placentino: pluribus amicorum se litteris teneri ostendens: & qd' amoris remediū conferendū sit docens: Epistola CXIII.

Epistolæ Libri Octauī.

Franciscus Petrarcha Stephano Columnæ seniori: Ipsum q; fortunæ tela tam forti aīo acceperit laudās: Eūdē etiā in frat̄e: uxoris: filioꝝ ac nepotū morte cōsolās: Epistola CXIII.

Fran. Petrarcha Olympo: q; se domū non reppererit dolens: Epistola CXV.

Franciscus Petrarcha Olympo: quanto fontis Sorgiæ amore teneatur significans: ad uitam etiam solitariam illum inuitans: Epistola CXVI.

Franciscus Petrarcha Olympo: Illum iterum ceterosq; amicos ad uitam solitariam inuitans: Epistola CXVII.

Franciscus Petrarcha Olympo: Iterū illi solitudinem proponens: ad quam capeffendam apud Sorgiæ fontem hortans: Epistola CXVIII.

Franciscus Petrarcha Bartholomæo heremitico religioso: Carmina quæ ipse petierat se mittere significans: Epistola CXIX.

Franciscus Petrarcha Socrati suo: q; annus pestilens & cōiunctos & amicos eripuerit conquerens: Epistola CXX.

Franciscus Petrarcha Socrati suo: adhuc de pestilente anno q; amicissimū hominem qui sibi supererat subtraxerit conquerens: Epistola CXXI.

Franciscus Petrarcha Lorbaro de Siricho amico suo: Illi præsentem uitam quam degimus describens: Epistola CXXII. Finis

Francisci Petrarchæ: Poetæ laureati Oratorisq; nō inculti: Epistolarum de Rebus Familiaribus: Liber Primus Incipit.

Francisci Petrarchæ ad Thomam Messanensem: Famā ante mortem nō esse appetendam exponentis: cum ea nobis uiuentibus minime possit acquiri:

Epistola Prima.

A	q	Inuidiam cū corpe & uiuere & mori	Laudē nō nisi post mortē assequi posse	Famæ inimicam esse præsentiam	<p>Verelam publicam nemo sapiens suā facit: Satis quisq; priuataꝝ querelarum domi habet. Satis dixi: nimis dicere debueram. Nulli ne hoc unq; accidisse reris: Falleris. Nulli uero contrariū accidit. Vix superstite qui fecerat: cuiusquā scripta uel gesta placuerūt: laudes hominū mors inchoat. Scis quare: quia cū corpe mori inuidia uiuitq; cū corpe. Multorū inq; scripta laudantur: quæ si gloriari licet nō p̄gis ulterius: sed (qui indignātib; mos est) suspensum linquens auditoris aīm sermone præteruolas inpleto. Ver̄ enī uero fugiētē cōseqr̄ mētis augurio: scio qd uelis. Multoꝝ scripta laudant: quæ tuis admota: carere nō tantū laudatore: sed etiā lectore debuissent: cū tua interim nullus attingat. Recognosce in ybis meis indignationē tuā: quæ iusta esset nisi illā de cōi oīm aceruo: in usus p̄prios traduxisses: Oīm in quā q̄s hic scribendi seu amor seu morb⁹ tenuit oīm ue q̄s tenebit. Respice enī i primis q̄s sunt illa quæ laudant: quare auctores: certe priorem in cinerē uersi sunt. Vis & tua laudari: Morere. A morte hoīs uiuere incipit humanus fauor: & uitæ finis principiū est gloriæ: quæ si añ cœperit: singularis quædā & intēpestiua res ē. Plus dicā: dū eor̄ q; tecū uixerūt q̄sq; sup̄fuerit: cumulate quidē qd' appetis nō habebis: cū oēs parit̄ urna cōcluserit: ueniēt qui sine odio & sine inuidia iudicēt. Ferat itaq; de nobis quālibet sniam præsens ætas: si æquā: feram⁹ æquo aīo: si iniquā: ad æquiores iudices: hoc est ad posteros puocem⁹: qñ ad alios nō licet. Delicatissima res ē iugis cōuersatio: mīmis offendit: & famæ sp̄ inimica præsentia ē: mītaq; admiratiōi hoīm familiaritas detrahit frequēsq; cōuict⁹. Vides ne tu hos scholasticos: gen⁹ hoīm uigilijs ac ieiunio squallidū? Crede mihi: nihil ad lucubrādū durū: nihil molli⁹ ad iudicādū: cū mīta laboriosissime lege</p>
----------	----------	--	---	--------------------------------------	---

Liber I. Epistola I.

rint: nihil examinant: & qd in re sit' dedignant' inquirere cū hoīem ipsū nosse uideant': Itaq' oīm una lex est: Cūcta em̄ ex æquo quorū auctores uel semel aspexerint: scripta fastidiunt. Hoc inquit paruis accidit ingenijs: magna em̄ & ualida p̄ obstātia quælibet erūpunt. Redde mihi Pythagorā: reddam tibi illius ingenij cōtemptores. Redeat in grāciā Plato: renascatur Homer⁹: reuiuiscat Aristoteles: reuertat' in Italiā Varro: resurgat Liuius: reflorescat Cicero: nō mō segnes laudatores inuenient: sed mordaces etiam & liuidos detractores: qd̄ quisq' suis tpibus exptus est. Quid Virgilio maius habuit lingua latina: Repperit tñ ille: q nō poetā: sed raptorē alienarū inuentionū & translatorē dicerēt. Ipse aut' & ingenij fiducia: & iudice frātus Augusto: alto aīo inuidorū uerba despexit. Tibi quidē magnā ingenij cōscientiā esse scio: sed ubi Augustū iudicem inuenies: quem enixe admodū atq' oibus modis ingenijs sui tpris fauisse cōpertū est: Nostri reges de saporibus epularū: & de uolatu auīū iudicare possūt: de ingenijs hoīm nō possunt. Qd̄ si forte præsumpserint: supbia tumor aperire oculos aut flectere & in uerū figere nō sinit. Itaq' ne quid suæ ætatis suspicere uideantur mirant' ueteres q's nouere contēnunt: ut defunctorū laus: uiuentiū cōtumēlia uō uacet. In hos iudices uiuendū moriendūq' nobis est: & (qd̄ est durius) tacendū. Vbi em̄ ut dixi Augustum iudicē quærem⁹: Vnū habet Italia: imo uero terrarū orbis unū habet: Robertū Siculū regē: fortunata Neapolis: quæ unicū sæculi nostri dec⁹: incōparabili fœlicitate sortita es. Fortunata in quā & iuidiosa Neapolis litterarū dom⁹ augustissima: quæ si Maroni quōsdam dulcis uisa es: quāto nūc dulcior uideris: ubi ingeniorū ac studioꝝ æquissimus extimator habitat. Ad te cōfugiat quisq's ingenio fidit. Neq' p̄o differendū putet: suspecta mora est: deuexa em̄ est ætas: & mūdus iā pridē eo carere: & ipse ad meliora regna trāsire meritis. Vereorq' ne multa ipse mihi seræ pœnitētiæ materiā platando quæserim: oīs quidem pulchræ rei dilatio turpis & oīs de honesto deliberatio lōgior inhonesta est: rapienda est occasio: cōfestimq' faciendū qd̄ añ tempus fieri nō potest. Qd̄ ad me attinet: currere & p̄perare p̄positū est (ut qd̄ de Iulio Cæsare: in eplā quadā ait Cicero) oīa mea studia in istū conferam. Ego uero ardenti quidē studio ac fortasse efficiā: qd̄ sæpe uiatorib⁹ cū p̄perāt euenit: ut si serius q̄ uoluerint forte surrexerint: p̄perando etiā citius q̄ si de nocte uigilassent pueniant q̄ uelint: Sicego qm̄ in isto hoīe colēdo: tam indormiui diu: cursu corrigā tarditatē. Tibi aut' tuo foro uti necesse est: qñ ad eū regē aspirare nō tā freti q̄ belli obice prohiberis. Patria em̄ tua: cui⁹ nemo amātor ciuis est: inimici regis impio subiacet. Dicerē Tyrāni: nisi quia timeo aures tuas offendere. Ad hæc & magna res est: neq' nostris calamis discernēda sed illorū gladijs. Igit' ad icipitū redeo. Si hæc tibi exēpla de illustrissimis electa nō sufficiūt: alia ex alio grege hoīm adijciā & ætate recētiōra & sactitate clarissima. Quātos olim æmulo Augustinus noster: quātos Hieronym⁹: quātos habuit Gregori⁹: donec spectata uirt⁹ & litterarū diuina & admirabilis ubertas inuidiā uinceret: Vix horū q'sq' integre famæ præconium: nisi ab ipso die mortis accepit. Vnū æmulo ac reprehēfore carentē: unū plena & in decerpta laude decoratū Ambrosiū: cui⁹ ne inuētis quidē famā mordax liuor attigerit: apd̄ q'sdam inuenio: qd̄ forte ad purā ei⁹ ac simplicē doctrinā oīs ambigui expertem referendū est: Nā apd̄ Paulinū qui Ambrosij uitā & obrectatorū ei⁹ noīa legim⁹ & uindictā diuino irrogatā. Perfer igit' iā sine laments: qd̄ sūmis ingenijs cōtigisse uides. Videris aut' quadā in pte tuarū litterarū: hoc ipsum cōqueri: q' multos noueris magnū in uita nomē assecutos: & hoc q̄ si me audire uolueris: magnifice cōtemnes. Scis em̄ quibus hoc euenit: his equidē solis qui famā suā: qm̄ calamo nequeūt: clamore defendūt. Aspice istos purpuratos qui ingenti strepitu: populorū in se ora cōuertūt: qui se sapientes dici uolūt: & q's sapientes uulgus appellat: singulis ciuitatibus ascribēs sapientū greges: cū tñ illa florēs olim studioꝝ mater grācia non amplius q̄ septē sapientū noībus gloriēt: qd̄ ipsum posteris iportune nomen arrogantia uisum est. Sed qui eos excusant: aiūt nō id eis cognomen p̄prio iudicio: sed populorū suffragijs obtigisse. Vnus ex oibus sæculis Epicurus: sapientē se p̄fiteri ausus intolleranda supbia: seu potius ridiculosa demētia: Cuius secundo de finibus bonorū & malorū meminit Cicero: hodie in nostrorū cauidicorū grege furor ille uulgaris est. Respice & hos q' in altercationibus & cauillationibus dialecticis totū uitæ tēpus expendunt: seq' inanibus semp̄ quæstiūculis exagitant: & præfagiū meū de oibus habeto. Omniū nempe cū ipsis fama corruet: unumq' sepulchrum nomini ossibusq' sufficiet. Cū enim mors frigidā linguā stare coegerit: non modo ut sileant necesse est: sed ut de his etiā sileat. Possē exēplis affluere: teq' ipsum in multis testē facere: Quot loquacissimas picas agnouim⁹ in oculis insanæ

B

C

D

Liber I. Epistola II.

multitudinis p̄strepentes: q̄q̄ rep̄te uox cecidit: nisi lōga & apud q̄sdā sup̄stitū odiosa forte narratio eēt: Sed de his & s̄ape alias: & nūc qd̄ res ipsa poscebat dixim⁹: Necq̄ em̄ ut eos monerē sermo mihi institut⁹: sed ut tibi satisficerē: cui⁹ oīno diuersa cōditio ē: tūc em̄ maxie resonabis cū iā loqui ampli⁹ nequeris. Ceterq̄ ualde ip̄atientis aī est: breuissima expectatiōne torqueri. Expecta paululū: eris uoti cōpos: cū obstare tibi ipse desieris: id ex p̄te lōgana forsan absentia: ad plenū mors sola pr̄stabit. Reduc ad memoriā ex oīb⁹ s̄acu⁹ illustres uiros Romanos: gr̄acos: barbaros: cui⁹ nō pr̄sentia fama nocuerit: tibi (si recētiore memoria est) plures forte ex historijs occurrēt. Ego id uni oīm Africano tributū meminī: ut sc̄z & fama mirabilis & pr̄sentia mirabilior haberet. Idē sacris ī litteris tribuit Salomoni: quare aliū: forte nō inuenies: & si Virgili⁹ imodico studio Aeneā suū exornandi hoc ad eū gl̄ia gen⁹ transferre cōtendat: sed imobile uerū est: excusant tñ q̄ si nō Aeneā sed sub Aeneā noie uirū fortē p̄fectūq̄ describat: dedit idē oratorē uni dūtaxat is qui hoc sicut ueri⁹ usurpasset: pr̄aillustri sc̄z oratorē p̄iceps Marc⁹ Tulli⁹: uni q̄z poetaq̄ idem tribuit Aulo Licinio Archia: sed uereor ne id amore iudiciū obliquante p̄ceptorī suo mediocri ingenij uiro tribuat: qd̄ nec Homero tribuit nec Virgilio tribuisset. Ceterq̄ ut ad te reuertar: nihil ex oīb⁹ quæ dixi: qd̄ tibi iustā indignandi materiā pr̄stare possit inuenies. Nemo em̄ se anteiri ab uno uel a paucis ægrefert: nisi q̄ gl̄ia principatū p̄tinaci sibi mēte cōstituit. Patere (ut ceteraq̄ res) sic ingenij tui sortem noīsq̄ fortunā: putabas eā ī solis diuitijs ius h̄ere. Hūanarū res oīm ex̄cepta p̄tute dñā est. Illam q̄z s̄ape oppugnare: sed nunq̄ expugnare p̄mittit. Famam certe q̄ nihil est leui⁹ facile rotat ac uentosis suffragijs circūuoluit: a dignis eā trāfferēs ad indignos: nihil quidē mobili⁹: nihil iniqui⁹ uulgari iudicio sup̄ q̄ fama fūdāta est. Itaq̄ miq̄ nō est si assidue quatiē quæ tā tremul⁹ innitit fundamētis. Hæc sane nō nisi ī uiuos regnum habet: mors hoīem eximit ab imperio fortunæ. Cessant exinde ludibria: hæc uelit ipsa uel nolit: p̄tute fama: ceu solidū corp⁹ umbra cōseq̄. Habes ergo (ni fallor) gl̄oriādī poti⁹ causam q̄ indignandi: si cū oībus fere pr̄stantibus atq̄ clarissimis uiris cōis tibi tua sors est. Quocq̄ etiā nūc æquiore aīo sis: Africanū ipsam quē ex hac acie segregare uisus erā: in cōe restituam: cui q̄uis qd̄ rarissimū est: ut dixi: pr̄sentia nō noceret: nocuit tñ (ut ceteris (hoīm inuidia: quā tantis p̄tutibus nō potuit extinguere: incenditq̄ potius & inflāmauit: Nocuit (qd̄ sine indignatiōe nō possum meminisse) cōuersatio lōgior & nascens ex familiaritate cōtemptus. Vnde aut̄ hæc eliciā p̄cōtabere. Nolo me aliqd̄ imutasse suspicere: Ipsa Titi Liuij clarissimi scriptoris p̄ba ponam: qui orta cōtētiōe dignitatis honoreq̄ inter Scipionem Africanū Titūq̄ Flaminiū: In qua succubuisse Scipionē refert. Maior inquit gl̄oria Scipiōis: & q̄ maior: eo p̄rior iuidiā. Et statim postea: Accedebat inq̄ & aliud. Scipio Africanus iam p̄pe annū decimū assiduus in oculis hoīm fuerat: quæ res minus uerēdos magnos hoīes ipsa satietate facit. Et hæc quidē ille: Tu p̄o (ut iam finem faciam) fortunam tuam tāto comite solabere: expectabilisq̄ trāquillius: memor uetus apud Flaccū uerbum esse: qd̄ ut uina: sic poemata meliora dies reddit. Apd̄ Plautū aliquāto uetustius: Ille em̄ ait: Qui utunē uino uetere sapientes puto: & qui libet̄ ueteres inspectant fabulas: qd̄ nō minus ipsi Flacco bilem cōmouisse suspicor q̄ tibi tantā esse uetustatis reuerentiam: ut crimen lōgo sermōe purgandū sibi fuerit Luciliū reprehendisse. Postremo tecum cogita qd̄ est hoc pro q̄ tam sollicite torqueamur: Vetus est fama quā sequimur: fumus est: umbra est: nihil est. Itaq̄ facillime recto atq̄ acri iudicio cōtemni potest: Quod si forte (qm̄ generosos aīos familiaris hæc pestis insequi solet) appetitū hūc extirpare radicitus nō potes: ex crescit̄em: ratiōis saltem falce cōpescē: parendū tpi: parendū rebus est. Deniq̄ (ut sententiā meā sūmam breuius expediā) uirtutē cole dum uiuis: famā inuenies in sepulchro. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Raimundū superantiū: hominū uitā æque ac flosculū momento & uirere & arefcere asserentis: Epistola II.

E
Impatiētis eē
animi breuissi
ma expectatio
ne torqueri

Scipio Africa
nus & Salo/
mon fama &
pr̄sentia mi/
rabiles fuerūt

F
Fortuna oīa
pr̄ter uirtutē
expugnat

G
Titi Liuij uer/
ba de Scipio/
nis & Titi Fla/
minij dignita/
te

Vetusta poe/
mata uino ue/
teri adæqua/
ri: ex Flacci &
Plauti aucto/
ritate

A
Aetate uolare
ex Ciceronis
auctoritate

v
Ereri mihi (nec īmerito) uisus es: ne (qd̄ fere oībus adolescentibus accidit) ætatis flore decipiar. Nō pollicebor tibi pater aīm solidū ac stabilem oīsq̄ uanitatē exortem (qd̄ in hac ætate difficillimū & potius diuinæ gratiæ q̄ hūanæ p̄tutis arbitror) sed mentē haud quā suā cōditiōis ignaram sp̄ōdeo. Sentio me (mihi crede) nūc dū maxime florere uideor: maxime ad arefcendum pergere. Quid in re celerrima segnibus uerbis utor: imo p̄o p̄perare: imo currere: imo (ut loqr̄ p̄prie) uolare. Volat em̄ atas (ut ait Cicero) Et oīno nihil est aliud tēpus uitæ hui⁹ q̄ cursus ad mortē: In q̄ (ut ait Augustinus)

Liber I. Epistola III.

nemo uel paulo stare uel aliquanto tardus ire pmittit: sed urgenē oēs pari motu: nec ditter/ fo impellunt accessu: Neq; em̄ cuius uita breuior fuit: celeriq; diē duxit: q̄ ille cui lōgior: sed cū æqualiter æqualia momēta raperent ambobus: Alter abiit p̄pius: alter remotius: quo nō impari uelocitate ambo currebāt. Aliud est em̄ amplius uia p̄gisse: aliud tardius ambu/ lasse. Qui ergo usq; ad mortē p̄ductiora spatia t̄pis agit: nō lētius p̄git: sed plus itineris cō/ sicit. Ecce quāti duo uiri uelocitatē uitæ mortalis describētes: uolare eā & currere asserunt. Quotiēs ȳo Virgilius fugere tēpus ait: Quid si oēs tacerēt: qd etiā si negarēt: nunqđ ideo segnius fugiēs curreret aut uolaret: Neq; ȳo me talia summis labijs locutū putes (quicq; co/ ætaneis meis est mos) per auctōrē uireta captare flosculos: qđ uiro turpe ait Seneca: nobis ita p̄missum putāt: ut nihil uideat in adolescētia formosius. Ego me nō nego flosculos iter/ dum legere: quibus inter senioꝝ choros (si res tulerit) uti queā: sed ita ad optatā senectutē merita cū laude pueniā: ut ego magis oīa ad uitā extimem q̄ ad eloquentiā referēda: Et q̄/ uis (ut est usus: ut est ingeniu: ut est animus: ut est ætas) eloquentiæ studio delecter: tñ & dū alioꝝ bene dicta recēseo: & si qñ mihi aliquid forte sonātius excidit: utrobicq; magis medi/ tor: ut quicqđ id est uitæ p̄sit: adolescētia q̄ me malis expediat: q̄ ut ȳbis cernationibus iu/ uenilis lingua lasciuiat. Sūmæ quidē demētiæ uideē in id niti: ad qđ forte nunq; sis uentu/ rus: & qđ paucis accidit: qđ q̄ cū adeptus fueris modicū p̄sit: fortassis & multū noceat: il/ lud uero negligere: qđ & oibus promptū: præ oibus utile: dānosūq; nunq; esse possit. Sci/ mus autē magnōꝝ auctoritate hoīm expimentōꝝ rez̄ edocti: qm̄ paucis bene loqui: bene uiuere aut oibus datū est: & tñ plures illud amplectunt: hoc fugiūt. Ita est natura hoīm: dif/ ficultatib; incūbere & ea cupidi; appetere: quæ laboriosius parant. Ego quidē (& si mihi fidem ætas deroget) teste tñ conscia lego: nō ut eloquētiōꝝ aut argutiōꝝ: sed ut melior fiā: Et qđ de morali philosophiæ pte dixit Aristotiles: ad oēs traho: q̄ q̄ si uterq; fructus seque/ retur: fortunatiōꝝ me labor; nō negarē. Tibi autē pater gratias ago: q̄ me paterne mones: & oro ut idē sæpe facias: Sed sic habeto: me iā hīc cōpisse cognoscere cursum meū & picula numerare: & multos nosse decrepitos: me altius humi fixos ac tenacius inhārētes. Multū me tāgit illud Domitiani principis iā senescētis. Nil inquit gratius decore: nil breuius. Et illud Catonis senis apud Tulliu: Quis est tam stultus q̄ uis sit adolescēs: cui sit exploratū ad uesperē esse uictū: Et illud Virgilij tunc iuuenis iuueniliter dictū: sed uere: sed grauitē: sed mature: Collige ȳgo rosas dū flos nouus & noua pubes: Et memor esto æuū sic p̄pera/ re tuū. Ego ȳo memor sum (& q̄ uis nondū plene possim) cogito tñ ut possim: & indies ut p̄fundius possim: nitor. Cogito nō quid alijs uideor: sed qđ sum & atātē hāc & qualēcūq; formā corpis: & reliqua (unde mihi forsā ab alijs inuideē) sentio data mihi ad piculū: ad exercitiū: ad laborē. Deniq; (ut breuiter concludā) Scio me ascendere ut descendam: uiuere ut arescam: ut senescam adolefcere: uiuere ut moriar. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Colūnā: Galliani: Germaniā: Rheniq; ripas se peragrassē narrantis: Inq; his regionib; mores hoīm sollicitē cōtemplatū esse & aspectu telluris incognitæ delectatū: Italiā tñ sibi magis placere affirmantis:

Epistola III.

Allias ego nuper nullo quidē negocio (ut nosti) sed uisendi tantū studio & iuueni/ g li quodā ardore pagraui: Germaniā tandē Rheniq; ripas attigi: contēplatus solli/ cite mores hoīm: & aspectu telluris incognitæ delectatus: ac singula: cū nostris con/ ferens: & licet multa utrobicq; magnifica uiderim: me tñ Italicæ originis nō p̄cinitet: imo (ut ueꝝ fatear) quo latius pegrinor: eo maior Itali soli subit admiratio. Qđ si gratias agebat Plato dñs (ut uerbo eius utar) immortalibus: inter multa q̄ græcū eū & nō alienigenam adi/ dissent: qđ nos p̄hibet p̄ eodē q; gratias agere ortusq; nr̄i deū auctōrē recognoscere: Nisi forte nobilius est græcū nasci q̄ Italicū: qđ si qs dixerit: dicat idē & seruū esse nobiliōꝝ q̄ dñm. Atq; null; hoc græcul; quantūlibet p̄cax ipudēsq; dicere audebit: dū meminerit diu ante urbē cōditā añ partū & auctū ȳrutibus imperiū. Deniq; añ Romanos rez̄ dños gen/ tēq; togatā: nō Italiā sed quotā Italiæ pte eo tpe desertā & uacua græcis habitatorib; pos/ sessam magnāq; græciā nūcupatam: Quæ em̄ tūc magna uisa est: q̄ maxia: q̄ imēsa uideri potuit post euersam Corinthū: post uastatā Aetoliā: post Argos & Mycenæ cæterasq; ur/ bes triūphatas: post Macedōiæ reges captos Pyrrhūq; deuictū & madētes iteꝝ Asiatico cru/ ore Thermopylas: Credo neminē negatur; aliq̄to clari; Italicū eē q̄ græcū. Sed de hoc for/ te alibi: nūc in Gallias reuertamur. Pariseoꝝ ciuitatē regni caput: quæ auctōrē Iuliū Cæsare

Oibus idem uitæ spatium mortisq; æqlē terminū eē: ex Augustini sen tentia

B

C Dementis esse animi niti i id ad qđ pueni/ ri nō potest

Cupidi; hoīes appetere quæ laboriosi; pa/ rantur

D

Nil grati; de/ core: nil breui/ us

Catōis & Vir gilij sententiæ

A

B

Pariseoꝝ ur/ bē a Iulio Cæ sare cōditam,

Liber I. Epistola III.

præterit introij: nō aliter aīo affect⁹ q̄ olim Theſſalia ciuitatē Hypatā dū luſtrat Apulej⁹.
 Ita em̄ ſollicito ſtupore ſuſpēſus & cūcta circumſpiciēs uidēdi cupidus explorādīq; uera ne
 an ficta eſſent quæ de illa ciuitate audierā: nō paruū ī ea tēpus abſumpſi: & q̄tiēs operi lux
 defuit noctē ſupaddidi. Demū ambiēdo & inhiādo magna ex pte didiciſſe uideor q̄s in ea
 dem ueritati q̄s fabulis loc⁹ ſit: quæ (qm̄ lōga narratio eſt: neq; hoc loco ſatis explicabilis)
 differēda eſt donec ex me oīa corā audies. Gandauū q̄z (ut media ſilēā) eodē cōditore ſup
 bum uidi: & cæteros Flandriæ Brabātiæq; populos lanificos atq; textores: Vidi Leodium
 inſignē clero locū: Vidi Aquēſem Karoli ſedē: & in tēplo marmoreo uerendū barbaris gen
 tibus illius principis ſepulchꝝ. Vbi fabellā audiui nō inamocnā cognitu a q̄buſdā tēpli ſa
 cerdotibus: quā ſcriptā mihi oſtēderūt: & poſtea ap̄d modernos ſcriptores accuratius etiā
 tractatā legi: quā tibi q̄z ut referā incidit animus: ita tñ ut rei fides nō ap̄d me quærā: ſed
 (ut aiunt) penes auctores maneat: Karolū regē quē magni cognoīe æquare Pōpeio: & Ale
 xandro audēt: mulierculā quādā pdite & efflictim amaſſe memorāt: ei⁹ blāditijs eneruatū
 neglecta fama (cui plurimū inſeruire cōſueuerat) & poſthabitis regni curis: aliāq; rez; oim:
 & poſtremo ſui⁹ p̄ſius oblitū: diu nulla p̄ſus in re niſi in illius amplexibus acquieuiſſe: ſū
 ma cū indignatiōe ſuoz; ac dolore. Tandē cū iam ſpei nihil ſupeſſet (qm̄ aures regias ſalu
 taribus cōſilijs inſanus amor obſtruxerat) fœminā ipſam maloz; cauſam inſperata mors
 abſtulit: cuius rei ingēs primū in regia: ſed latēs gaudiū fuit. Deinde dolore tñ priore gra
 uior: quantū fœdiori morbo correptū ſedis aim uidebāt: cuius nec morte lenitus furor ſed
 in ipſum obſcœnū cadauer & exanguē trāſtatus eſt: q̄d balfamo & aromatibus cōditum:
 onuſtū gēmis & uelatū purpura diebus ac noctib⁹: tā miſerabili q̄z cupido fouebat ample
 xu. Dicit nequit q̄z diſcors & q̄male ſe cōpaſſura cōditio eſt amātis ac regis: nūq̄ profecto
 cōtraria ſine lite iūgunē. Quid ē autē regnū niſi iuſta & ghoſa dñatio? Cōtra: qd eſt amor:
 niſi fœda ſeruit⁹ & iniuſta: Itaq; cū certatim ad amantē (ſeu rect⁹) ad amentē regē p̄ ſum
 mis regni negocijs: legatiōes gentiū præfectiq; & puinciaz; præſides cōuenirēt: Is in lectu
 lo ſuo miſer oībus excluſis & obſeratis forib⁹ amato corpufculo cohærebat: amicā ſuā cre
 bro uelut ſpirantē reſponſurāq; cōpellans. Illi curas laboreſq; ſuos narrabat: Illi blandum
 murmur & nocturna ſuſpiria: Illi ſq; amoris comites lachrymas inſtillabat (horrendū mi
 ſerix ſolamē) ſed q̄d unū tñ ex oībus: rex alioqn (ut aiūt) ſapiētiffimus elegiſſet. Ad dū fa
 bulæ q̄d ego nec fieri potuiſſe nec narrari debere arbitror. Erat ea tēpeſtate in aula Colon
 enſis antiſtes: uir (ut memorant) ſancitute & ſapiētia clarus: nec nō comitatus & cōſilij re
 gij prima uox: qui dñi ſui ſtatū miſerat⁹: ubi aīaduertit humanis remedijs nihil agi: ad deū
 x̄ſus illū aſſidue precari: in illo ſpem reponere: ab eo finē mali poſcere: multo cū gemitu: q̄d
 cū diu feciſſet nec deſiturus uidereſ: die quodā illuſtri miraculo recreat⁹ eſt. Si quidē ex mo
 re ſacrificati: & poſt deuotiſſimas preces pectus & arā lachrymis implēti: de cœlo uox inſo
 nuit: ſub extinctæ mulieris lingua furoris regij cauſam latere. Quo lætior: mox pacto ſacri
 ficio ad locū ubi corpus erat ſe p̄ripuit & iure notiſſimæ familiaritatis regiæ introgreſſus:
 os digito clam ſcrutatus gēmā pexiguo anulo incluſam: ſub gelida rigētīq; lingua repertā
 feſtinabūdus aūexit. Nec multo poſt rediēs Karolus & ex cōſuetudine ad optatū mortuæ
 cōgreſſum p̄perās: repēte aridi cadaueris ſpectaculo cōcuſſ⁹ obriguit exhorruitq; cōtactū:
 auferri eā quātotius ac ſepeliri iubēs: inde totus in antiſtitē cōuerſus: illū amare: illū colere:
 illū indies artius amplecti: deniq; nihil niſi ex ſentētia illius agere: ab illo nec diebus nec no
 ctibus auelli. Qd ubi ſenſit uir iuſtus ac prudēs: optabilem forte multis: ſed oneroſam ſibi
 ſarcinā abijcere ſtatuit: uerituſq; ne ſi uel ad manus alterius pueniret: uel flāmis cōſumeret⁹
 dño ſuo aliqd piculi afferret: anulū in uicinā paludis præaltā uoraginē demerſit. A quis for
 te tum rex cū p̄ceribus ſuis habitabat: ex eoq; tpe cūctis ciuitaribus ſedes illa prælata eſt.
 In ea nil ſibi palude gratius: ibi aſſidere: illis aquis mira cū uoluptate: illi⁹ odore uelut ſua
 uiſſimo delectari. Poſtremo illuc regiā ſuā trāſtulit & ī medio paluſtris limi īmeſo ſumptu
 iactis molibus: palatiū templūq; cōſtruxit: ut nihil diuinæ uel humanæ rei eū inde abſtra
 heret: poſtremo ibi uitæ ſuæ reliquū egit: ibiq; ſepultus eſt. Cauro prius ut ſucceſſores ſui
 primā inde coronā & prima imperij auſpicia capeſſerēt: qd hodie q̄z ſeruaf ſeruabiturq; q̄
 diu Romani frena imperij Theutonica manusaget. Longior ſui in hac narratione q̄ de
 bui. Sed quoniā pegrinatione lōginqua libroꝝ ſolatio deſtituta eſt: & in p̄petuo motu faci
 lius eſt multa cogitare: q̄ grādia: iuſtū epiſtolæ modū implere ſerijs nō ualēs: eā (ut uides)
 obujs quibuſq; confartio. Vale.

Gandauū ab
Iulio conditū

C
Karoli magni
recenſer amor

D

E

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Columnæ: Coloniã Agrippinã ciuitatẽ Germaniæ: quæ ad sinistrũ latus Rheni sita est: ciuilitatemq; & mores eiusdem populi cõmendãtis: seq; i eadem plures reliquias sanctoꝝ & multa alia uidisse recitantis: digressum etiam suũ usq; in Auinionem narrantis: Epistola III.

Quis digressum: sed prius unde ortum oppidi nomen putat: aquis baiano more
 a tepentibus ablutum: excepit Agrippina Colonia: quæ ad sinistrũ Rheni latus
 sita est: locus & situ & flumine clarus & populo. Mirum in terra barbarica quãta
 ciuilitas: quæ urbis species: quæ uiroꝝ grauitas: quæ mundiciæ matronaꝝ. Forte Ioãnis
 Baptistæ uigilia erat: dum illuc applicui: & iam ad occidentem sol uergebat: confestim ami-
 corum monitu (nam & ibi amicos prius mihi fama pepererat: q̄ meritũ) ab hospitiõ tradu-
 cor ad fluuium: insigne spectaculũ uisurus: Nec fallebar: Omnis em̄ ripa præclaro & ingen-
 ti mulierũ agmine tegebatur: Obstupui: dii boni quæ forma: quis habitus: amare potuisset:
 quisquis eo non præoccupatum animũ attulisset. In loco paulum altiore constiterã: unde
 in ea quæ gerebantur intenderem: incredibilis sine offensione cõkursus erat: uicissimq; ala-
 cres: pars herbis odoriferis incincta: reductisq; post cubitum manicis: candidas in gurgite
 manus: ac brachia lauabãt: nescio quid blandũ peregrino murmure colloquẽtes: Vix nũq;
 clari⁹ intellexi: quod Ciceroni placet: & ueteri Prouerbio dici solet: Inter linguas incogni-
 tas: omnes propemodum surdos ac mutos esse. Vnũ mihi solatiũ gratissimõ: interpretũ
 non deerat: Nam & hoc inter cuncta mirabere cõlum illud spiritus pierios alere. Itaq; dũ
 miratur Iuuenalis q̄ Gallia caudicos docuit sacunda Britannos: miretur itidem: docta q̄
 argutos aluit germania uates. At ne me auctore fallaris: scito ibi nullũ Maronem esse: Na-
 tones plurimos: ut dicas ueꝝ fuisse prælagiũ: quod in fine libri Metamorphoseos multũ
 uel posteritatis gratiæ: uel ingenio suo fidens ponit. Siquidem qua Romana potentia (seu
 uerius) qua Romanũ nomen domito orbe se porrigit: plausibiliter nunc fauetis populi ore
 perlegitur. His ego comitibus: ubi quid audiendũ seu respõdendum incidit: pro linguã &
 pro auribus usus sum. Vnũ igitur ex eo numero admirans & ignarus reꝝ percontar⁹ Vir-
 giliano illo uersiculo: Quid uult concursus ad amnẽ: quid ue petũ animæ? Respõsum ac-
 cepi: peruestum gẽtis ritum esse: uulgo persuasum: præsertim focmineo: omnem toti⁹ ani-
 ni calamitatem iminentẽ: fluuiali illius diei ablutione purgari: & deinceps lætiora succede-
 re: itaq; lustrationẽ esse annuam: in exhausto semper studio cultam colendãq;. Ad hæc ego
 subridens: O nimĩũ foelices inquã Rheni accolæ: quõꝝ ille miserias purgat: nostras quidẽ
 nec Pad⁹ unq; ualuit purgare nec Tyberis: Vos uestra mala Britãnis Rheno uectore trãs-
 mittitis: nos nostra libenter Afris atq; Illyrijs mitteremus: sed nobis (ut intelligi datur) pi-
 griora sunt flumina. Cõmoto risu: sero tandẽ inde discessimus. Proximis aliquot diebus
 a mane ad uesperam: ciuitatem isdem ducibus circumuiui haud iniucundũ exercitiũ: nõ tã
 ob id qd̄ ante oculos erat: q̄ recordatione nostroꝝ maioꝝ qui tam procul a patria monu-
 menta Romanæ uirtutis tam illustria reliquissent. Imprimis aut̄ occurrebat Marcus Agrip-
 pa Colonia: illius auctor: qui licet multa domi: multa foris præclara construxerit: illã tamẽ
 ex omnib⁹ dignã censuit: cui suũ nomẽ imponeret ædificator ac bellator egregius: dignusq;
 habitus quẽ Augustus sibi geneꝝ ex toto orbe deligeret qualiscunq; filia uirũ: sed dilectã:
 sed unica: sed augustã. Vidi tot simul trũca milia sacraꝝ uirginũ & terrã generosis dicatam
 reliquijs ac degeneꝝ: ut aiunt: cadaueꝝ expultricẽ. Vidi capitoliũ effigiem nostri: nisi q̄ pro
 senatu illic pacis ac belli consilia agitãte: hic formosi iuuenes ac puellæ mixtim: nocturnas
 laudes deo concinunt: æterna cõcordia. Ibi rotaꝝ & armõꝝ strepitus ac gemit⁹ captiuõꝝ:
 hic quies & gaudium & iocantiũ uoces. Deniq; illuc bellic⁹: huc pacific⁹ triũphator ingre-
 ditur. Vidi templũ urbe media pulcherrimũ: q̄uis in expletũ: qd̄ haud imerito sũmũ uo-
 cant: Magõꝝ ibi regũ corpora ab ortu ad occasum tribus saltibus transuecta: quos æthere-
 um quondã regẽ ad præsepia uagientem: cũ muneribus ueneratos legimus: uenerabũdus
 aspexi. Parumper hic pater optime: & pudoris mei methas excessisse uideor & plura colle-
 gisse q̄ necesse erat. Vtrũq; fateor sed mihi nil tam necesse est: q̄ ut imperio tuo pareã. Inter
 multa sane quæ abeunti iusseras: hoc fuit extremũ: ut de terris ad quas ibam & de singulis
 quæ uidissem: audiuissemq; perinde te certiore scripto facerem ac uerbo soleo ne calamo
 parcerem: ne breuitati uel ornatui studerẽ: ne ue floridiora decerperẽ: sed cũctã cõplecterer.
 Deniq; Tulliano uerbo usus: Scribe dixisti: quicquid i buccã uenerit. Promisi me facturũ:
 promissum crebris ex itinere litterulis impleisse uideor. Si iussisses loqui de altioribus: tem-

A
 Agrippina co-
 lonia ad sini-
 strũ lat⁹ rheni

Inter incogni-
 tas linguas om-
 nes & surdesce-
 re & mutescere:
 ex Cicero-
 nis dicto

B

B

Epistola officium

C

Arduenna sylva

Lugdunum Romanorum Colonia

D

A

Amare & non amari nihil miserius

B

Apud Persas fide & taciturnitatem esse integerrimam

ptassem: Nunc epistolae officium reor: non ut scribentem nobilitet: sed ut certificet legentem: quod si omnino uideri uolumus: ostendemus nos in libris: in epistolis colloquimur. Proce-
 do: Ad secundas Kalendas Iulias Colonia discessi: tanto sole ac puluere ut saepe alpinas niues ac frigora rhe-
 ni a Virgilio requirerem. Inde Arduenae syluae: scriptoribus: testimonio pridem mihi cognita: sed
 uisu atram atque horridam trasiui solus (& quod magis admireris) belli tempore: sed incautos
 (ut aiunt) deus adiuuat: At ne longum iter uix aequo peracto calamo remetiar: multis ego re-
 gionibus ambitis: hodierno die Lugdunum perueni. Nobilis & ipsa Romanorum Colonia est
 paululumque uetustior Agrippina: duo hic noti amnes in nostris: mare currentes: Rhodanus
 Ararisque conueniunt Sonam incolae appellat. Sed de his nihil amplius: Iuncti enim ad te properant:
 alter cogenti: alter coacto similis: & Auinionem ubi te nunc ac genus humanum Romanus pon-
 tifex detinet: permixtis uadis abluunt. Huc ego cum mane uenisset & intranti forte familiaris
 hic tuus occurrisset: mille eum quaestiuunculis (ut mos est peregre redeuntium) aggredior. Ille au-
 tem nihil ad reliqua: Sed praclarissimum fratrem tuum ad quem maxime properabam: sine me Ro-
 mam petisse narravit: Quo audito quaerendi ueniendi que ardor repete deferuit. Hic igitur
 expectare in animo est: donec & aetas ipsa deferueat: quam hucusque non senseram: & me uegeti-
 orem quies faciat: qui me fessum esse hoc ipso primo loquente ppendi. Nulla quidem fatiga-
 tio maior quam animi est: quod si reliqui itineris tedium subierit: Rhodanus mihi pro uehiculo erit.
 Interim ut noris ubi sum: haec tibi festinante nuncio transcurrere non piguit. De fratre item
 tuo: duce olim: nunc (da dolori ueniam) desertore meo: nusquam alibi quam apud ipsum conque-
 ri uisum est: quam querelam: ut sibi quam primum mitti iubeas: oratio facito. Et Vale nostri memor.

Francisci Petrarcae ad Iacobum Columnae Lombaricensem praefulem: quod se non
 expectato Romam petierit familiariter conquerentis: simulque non pauca de fi-
 de & taciturnitate commemorantis: Epistola V.

Euertebat Germania & iam Lugdunum peruenerat: precum tuarum & desiderij mei
 runcis retrahentibus: non tam poetico aut physico: quam cursorio more festinans. Illic
 cursui meo molestissimum frenum adhibuit insperatus rumor aufugisse te absentiae
 meae uelut oportunitate captata & sine me Romam petisse: quod praefecto nunc factum esse pro-
 miserat. Quid dicam Amante non amato nil reor esse miserius. Quomodo autem te: seu quibus
 primum uerbis aggrediar: Suspiciosum ne an tuorum contemporem putem: Nihil moribus minus tu-
 is conuenit. Oblitosum querar mirator ipse memoriae tuae: Fidefragum dicam: sed notissima
 fides est. Quid ergo: Tu culpae nomen inuenies & te ipsum condemnabis: uel si libet absol-
 ues: apud tribunal tuum tecum agere: tu idem & reus & testis & iudex eris. Sede igitur & me-
 cum aliquantisper aequo iure discepta. Aequat enim amor ipsa. Quod si contra me forte lingua tua
 pronunciauert: ad conscientiam puocabo. Rande dolori meo quaerenti: Cur tu Romam: ego in Gallia
 sum: Quid tanto diuortio dignum fecit: An ut inutilis & inamoenam sarcinam in tergum abijceris: De
 utilitate quidem uideris: de reliquo (quam dolor in genes libertatis assertor esse solet) ipse pronun-
 cio. Nulla igitur (si te noui) amoenior: nulla curis tuis oportunior: tecum est Lelij mei & cetero-
 rum pace dixerim quibus (ut me aequare audeam) superbe forsitan fortunam illorum cogit
 & dolor mei: Ego enim te mundo pratuli: tu mihi quae so quid non praefers: An timuisti ne se-
 cretum tuum ex me in uulgus erumperet: Ita ne rimosum expertus es: ita infirmi ac inutilis ani-
 mi: cui tam facile commissa diffiluerent: Egisti incaute qui mihi totiens grauiora credideris.
 Sed (crede mihi) quoniam hodie (ut uideo) dolor uerecundiam superat: crede inquam mihi pater
 optime: nullius (quam quidem ego nouerim) fido silentio secundus sum. Nemo me ideo quod se-
 creta non teneam: ne dicam fideli amicitiae: sed uel senatorio gradui: uel sacerdotio cereris inhabi-
 lem arguerit. Legimus apud Persas: nihil fide sanctius: nihil pulchrius silentio: nihil loqua-
 citate deformius. Itaque illud uel morte custodiunt: hanc morte castigant: non est qui quocumque
 supplicio sui regis praedat arcanum. Si quis forte contrafecerit: nullo non supplicio dignus ha-
 bebatur praedare. Quid enim omnino facilius quam tacere: Ad quid ergo utilis: aut cui magna rei
 sit habendus idoneus: qui rem longe facillimam implere nequiuert: An uero occupationes
 meas interrumpere noluit: Cōuersatio igitur laetitia quid profuit: Nondum intelligis: non
 esse me de illorum gregem qui (ut ait Flaccus) breui fortes iaculant auro multa: qui terras alio
 calentes sole permutat: qui penetrant aulas & limina regum: Ut Virgilius ait: qui anim suum in fru-
 cta discerpunt: huic arridet: illi seruiunt: neminem ex integro diligunt: nulli plene confidunt: certe
 ego qui sim nescio. Valde enim in iudicio reus nostrarum fallimur: Sed ut sim de grege nihil opta-

tium: magnopere laboro: de multis nūq̄ speravi: Sciebam enim q̄ qui paucorū similis fieri
 studet: multis fiet inuisus. Spes & occupationes meæ in te hætenus sitæ erant: In quo si me
 diutius errare non es passus: perurbane mecum agi non negauerim: q̄ alienationem animi
 tui: non contumelioso quidem actu: nō uerbo aspero: non graui supercilio: sed fugæ silētis
 indicio perceperim. Sin experiri aut inflāmare desiderium meū cogitasti: uide ne aduersus
 imbecillem animū nimis aculeatū ludi genus elegeris. At forte indulgentior causa est: pep-
 cisti arbitror labori meo: ueritus ne fastidio pelagi impar essem: & quoniā id tibi quoq̄ re-
 stat iter per siticulofam Apuliam: sub æstiuo sole deficerē. Sed quæso nonne hoc tuo de me
 iudicio iniuriosus es famæ meæ? Vbi ego hanc opinionē merui? Quis me labor fregit: aut
 terruit? Sola uidendi dulcedo per ignotam me Barbariem circumducit: per Italiam credo
 pulchra necessitas nō duxisset: sub pireneis olim collib⁹: ut tibi comes essem: nisi pudet: quā-
 tis me precib⁹ ac blanditijs onerasti? Quanc̄ (ut ueꝛ fatear) sequebar ego prope cupid⁹:
 q̄ detrahebar: quid ita nunc sub Apœnini iugis comes esse non merui? Nisi forte inertiā
 meam illa peregrinatio patefecit: tu uero quotidie miraberis unde ea laborū patientia in lit-
 terarū ocio mihi nato ac enutrito: præsertim cū & anni tempus esset aduersum & uepricofū
 iter & inculta regio (quodq̄ sup̄ omnia nos angebat) cōuersatio dura & multū nostris mo-
 ribus aliena. Sed forte (quoniā sensim ratiocinatio ad ueꝛ ducit) non quæcūq̄ potuimus
 possumus: dies auget: dies imminuit ab ea peregrinatione: quarta nūc æstas agitur: triēnio
 senior factus sum: qd̄ tempus non tantū mutādo corpusculo mortalis hoīs: sed euertendis
 imperijs atq̄ urbibus late patet. Ludo tecū (ut uides) Magnus interdū dolor ubi lamenta
 defuerint in locos uertitur: om̄is quidē dies fateor gradus est ad mortē: & uagiētes in cuna-
 bulis infantes: crescendo pariter quiescunt. Neq̄ tamen ea ætas est mihi: quæ naturale de-
 trimentū sentiat: quippe quæ nondū plena est. Itaq̄ crescentibus ad huc ānis puehor: mul-
 toq̄ & membris & animo ualidior indies fio: q̄ uis non ignorē quid sequatur. Viator em̄
 quo altius ascendit: eo descensui proximior fit: & si dici fas esset: quodāmodo ascendendo
 descendit. Idem mihi accidit: Interim tamen ascēdo. Quæ cū ita sint: Idoneā facti tui causā
 forte tu noueris: ego eam palpitabūsus inquirō nec inuenio: & hoc uno uel maxime ama-
 re me intelligo (q̄ amantiū mos est primis quidē offensionibus moueri: mox ubi flāmā ex-
 tinguerē non dat̄ ad excusationū medicamēta confugere: & qd̄ acrius factū dolent: uel ne
 quaq̄ factū si liceat: uel bono aīo factum dicere). Hoc igiē ago si possum: ut iure deser⁹ ui-
 dear: qd̄ utinam mihi persuadeā: & profecto fieri potest ut tu nec p̄fectionē meā impedire
 uolueris: nec potueris reditū expectare: & cū me ab amplexu tuo lachrymantē dimitteres:
 nouam mihi gemendi materiā inculcare uolueris. Vellem in clāmētior fuisses: pietas enim
 tua in contrarium uersa est. Inexpectato nil hoste nocentius: & intempestiua quælibet gra-
 uiora sunt. Vnde si absq̄ fletibus esse nō poterā: melius tunc fleuissem: quoniā natura hoc
 habet: ut abeuntiū potius q̄ redeuntiū comites lachrymas uideamus. Tu precor q̄ primū
 cogita: qualiter te mihi exundanti illo defendas eloquio: q̄ uere nihil ad rem: mō uerissimi-
 liter satis erit. Credere parato nulla inefficax persuasio est: Interim facilius inducar ut tuæ
 culpæ ignoscā: q̄ fortunæ meæ. Vale nostri memor.

C

D

Oīs dies gra-
dus ē ad mor-
tem

Inexpectato
hoste nil nocē-
tius

Francisci Petrarchæ ad Thomā Messanensem: dialecticoꝝ inanē ac conten-
tiosam petulantiam detestantis: Epistola. VI.

Emerarium est cū eo hoste cōfligere: qui nō tam uictoriā appetit q̄ certamen. Scri-
 bis quēdā senē dialecticū: litteris meis uāhemētissime p̄motū: q̄ si artificiū suū ego
 dānauerim: ideo palā fremere & minari multa se q̄ in studia nostra suis litteris in-
 uectur⁹: eas te litteras multis neq̄q̄ mēsis expectasse. Noli eas expectare amplius: crede
 mihi: nūq̄ ueniēt. Hoc modestiā remāsit: Siue ijs stili pudor: siue ignoratiæ cōfessio est: lin-
 gua iplacabiles: calamo nō cōtendūt. Nolūt apparere q̄ friuola sunt qbus armanē: ideoq̄
 more parthico fugitiuū pugnæ gen⁹ exercēt: & uolatilia uerba iactātes: quali uētis tela com-
 mittūt. Cū his (ut dixi) suo more contendere temerariū est: quippe q̄ summā uoluptatē ex
 cōtentione p̄cipiūt: quib⁹ nō ueꝛ iuenire p̄positū est: sed altercari. Atq̄ Varrōis p̄uerbiū
 ē: Nimiū altercādo yitas amittit. Noli aut̄ trepidare: ne i aptū scripturæ solidiq̄ colloquij
 tēpū descendāt. Hi sunt em̄ de qbus Quītilian⁹ in institutiōes oratorias loquebat: q̄s re-
 perias i disputādo mire callidos: cū ab illa cauillatiōe discesserint: nō magis sufficere i aliq̄
 grauiore actu q̄ pua quædā aīalia: quæ in angustijs mobilia cāpo deprehendunt: merito
 itaq̄ campū timēt: ueꝛ est em̄ illud eiusdē: diuerticula & anfract⁹ suffragia esse infirmitatis:

A

Nimiū alter-
cando ueritas
amittit

B 2

B

ut qui cursu parū ualēt: flexu eludāt. Tibi ꝑo amice unū hoc dixisse uelim: Si uirtutē: si ueritatē sequeris: id gen^o hoīm uita. Sed quo nā fugiem^o a facie insanorū: si ne insulā quidem tutā sūt: Ergo nec scylla nec charybdis obstiterit q̄ min^o hęc pestis i Trinacriā trāsnataret: imo ꝑo iā insulāꝝ peculiare malū est. Si dialecticorū agmini Britānico Aetnea nūc nouorū Cyclopū acies accesserit: hoc cōne est qđ in Cosmographiā Pōponij legerā: Siciliā maxie si milē esse Britanniā. Ego quidē putabā sifitudinē hāc in terrāꝝ situ ac ꝑpe triangulāri utriusq; specie: & fortasse etiā i circūfusi maris ꝑpetua collisiōe cōsistere: Nihil de dialecticis cogitabā. Audierā Cyclopas primū: postea tyrānos: utrosq; feroces icolas: tertiū mōstri genū aduenisse n̄ nouerā: armatū enthymemate bis acuto: & ipso tauro Minitani littoris feruore ꝑcaci^o. Vnū sane & ego pridē ai aduerterā: & tu nūc admones: eos sectā suā Aristotelici nois splēdore ꝑtegere: dicūt em̄ Aristotelē ita solitū disputare. Est fateor q̄lisq; excusatio clarorū ducū inhāsisse uestigijs: Nā & Mar^o Tullii nō inuitū se cū Platone si oporteat erraturū dicit. Sed fallunt: Aristoteles enī uir ardētis ingenij: de reb^o altissimis uicissim & disputabat & scribebat: Alioq; unde hui^o tam multa uolumina sūmo studio & tātis exhausta uigilijs: inter multorū & ꝑæsertim illius fortunati discipuli: graues occupatiōes & i aetate nō lōga si quidē circa illū apđ scriptores infamē: tertiū scz & sexagesimū uitā annū defūctum accepim^o: Isti autē cur a duce suo tam diuersi abeūt: Cur quālo Aristotelicis dici iuuat: & nō potius pudet: Nihil illi tāto philosopho dissimil^o hoīe nihil scribēte parū intelligente multūq; & inutiliter clamāte. Quis illas cōclusiunculas nō rideat: quibus lřati hoīes se simul & alios fatigāt: In quib^o oēm aetate conterūt: quippe ad illa inutiles: ad hoc ipsū ꝑæcipue dānosī: qualia sunt quā a Cicerone & a Seneca plurib^o locis irrident. Quale est illud Diogeni ꝑpositū: quē dū cōtumeliosus dialectic^o ꝑbis esset aggressus hoc mō: Qđ ego sum id tu nō es. Annuissetq; Diogenes. Ille subiunxit: hō autē ego sum: cū id etiā nō negasset: conclusionē subintulit cauillator: Homo igit tu nō es: Eni uero ultimū hoc inq; Diogenes falsum est: & si uerū fieri uis: a me incipe. Multa sunt id gen^o ꝑridicula: in quibus quid querant: an famā: an oblectamentū: an bene beateq; uiuēdi consiliū: sciūt ipsi forsitan: mihi nihil ignoti^o. Nā lucrū aut digna studioꝝ merces nobilib^o ingenijs uideri debet. Moxcharnicorū est lucra captare: Honestarū artū generosior finis est. Dū hęc audiūt irascūt: Est em̄ fere multiloquiū cōtentiosi hoīs iracūdia: ꝑximū. Ergo inquit dialecticam tu cōdemnas: Absit. Scio em̄ quantū illi Stoici tribuāt: lecta philosophorū fortis & mascula: cui^o cū saepe alias: tum i libro de finibus Cicero noster meminit. Scio qđ una liberaliū est: & grad^o ad alta nitentibus: Interq; philosophorū dumeta gradiētibus: nō inutilis armatura: excitat itellectum: signat ueri uia: mōstrat uitare fallacia: deniq; si nihil aliud: ꝑmptos & ꝑargutulos facit. Hoc ita esse: nō inficior: sed nō statim qua honeste transimus laudabiliter imoratur: quinimo uiatoris infani est amœnitate uiaꝝ methā quā destinauerat obliuisci: multa cito transisse & nusq; citra terminū substituisse uiatoris laus est. Et qđ nō uiator ex nobis est: Breui oēs aduersorū tpe tanq; hyberno pluuiāliq; die longū ac difficile iter agim^o: cuius dialectica pars esse potest: utiq; terminus nō est: & potest ꝑs esse matutina: nō serotina: plurima quidē honeste fecim^o: quā turpissime facerem^o. Si em̄ dialecticā scholas: qđ i eis pueri lusimus: senes relinquere nescimus: eodē iure nec par impar ludere: nec arūdine tremula equitare pudeat: nec rursū cunis infantilibus agitari. Sūt mirā uarietates rerū ac uicissitudines tempore: quas occurrēs natura fastidio uigilātissimo artificio meditata est: Eas nō putes in anni tantū circulo: sed multo magis i lōga aetate reperiri: Ver florib^o & arborū comis: aetas frugibus diues est: autūnus pomis: hyems niuib^o abundat. Hęc mō nō tantū tolerabilia: sed grata: si puertanē fiēt cōcussis naturā legib^o iꝑortuna. Et nemo erit: qđ uel hyemis glaciē æquo aīo ꝑ aetate ꝑferat: uel solis ardorē alienis mensibus sauiētē: Sic nemo reperit qui uel senem infantibus colludentem non oderit aut rideat: uel puerū canū aut podagricū non miret. Quid autē quālo ad oēm disciplinā tam utile: imo tam necessariū est qđ ipsarū litterarū prima cognitio: in quibus oīm studioꝝ fundamēta consistūt: Sed ex diuerso qđ seneri diculofius in talib^o occupator: Tu ergo senis tui discipulos meis ꝑbis excita: neq; deterreas: sed hortare: nō quidē ut ad dialecticā sed ut per eā ad meliora festinēt. Seni autē dic non me liberales artes dānare: sed senes pueros. Ut enī nihil elemētario sene turpi^o: qđ ait Seneca: sic nihil dialectico sene deformius. Et si syllogismos eruētare cōperit: fuge consulo: ac iube illū disputare cum Encelado. Vale.

C

Diogenis calida responsio dialecticæ in rogationi

D

Infani uiatoris est uia ꝑpter amœnitatem obliuisci.

E

Francisci Petrarchæ ad Thomã Messanen. eundẽ quid in Inventionibus & uĩ ingenij obseruare debeat instrumentis: Epistola. VII.

q Vid agendũ tibi sit cõsulis: in eo statu in quo fere oĩs scribentiũ turba est: qñ & sua cuiq; nõ sufficiũt & uti pudet alienis: & interim a scribẽdo cessare nõ sinit ipsa reꝝ dulcedo insitacq; mortalũ animis gloria cupiditas. Sic itaq; pplexus atq; hæsitãs ad me redis: Primũ oĩm cõsultũ fuerat certiorẽ adijisse cõsultorẽ: a quo uel multa & uaria uel unũ quodcũq; optimũ & electissimum esset: accepisses. Enim uero nũc ad ostiũ paupis pulsasti: unde tamen: me uolente: non oĩno uacuu abibis: qđ ab alio mendicauĩ: id tibi libens impertiar. Mihi quidem fateor: de hac re nõ amplius qđ unicũ consilium est: qđ si fortassis inefficax experimento deprehẽderis: Senecã culpabis. At si efficax: sibi non mihi gratiam referes. Deniq; in oĩem euentum: illũ nõ quidẽ solũ: nam & hoc ante Flaccus dixerat: & (qđ satis auguror) ante Flaccũ aliĩ: qđ quãrẽdi nũc ocũ nõ est: sed expressiorẽ habeas uel lim consilij huius auctorẽ. Cuius sũma ẽ: Apes in inuentionibus imitãdas: quã flores nõ quales acceperint: referũt: sed cãras ac mella: mirifica quadã pmixtione conficiũt. Eius autem nõ sensum nõ sed uerba Macrobiũ in saturnalib; posuit: ut mihi quidem uno eodẽq; tempore: qđ legendo simul ac scribendo pbauerat rebus ipsis improbare uiderẽ: Nõ em̃ flores apud Senecã lectos i fauos uertere studuit: sed integros & quales in alienis ramis inuenerit ptulit: quãq; qđ alienũ ego aliqđ dixerim: licet ab alijs elaboratũ: cũ Epicuri sentẽtia sit ab eodẽ Seneca relata: quicqđ ab ullo bene dictũ est nõ alienũ esse sed nostrũ. Non est itaq; cur Macrobius culpãdus sit qđ magnã epistolã unius partẽ in proœmio opis illi; nõ tam transtulit qđ transcripsit: Id em̃ & mihi forsã interdũ & multis maiorib; accidit: Sed illud affirmo elegantioris esse sollertĩe ut apũ imitatores nostris uerbis: q̃uis alioꝝ hoĩm sentẽtias pferamus. Rursus nec huius stilũ aut illius: sed unũ nostrũ conflatũ ex plurib; habeamus. Fœlicius quidẽ nõ apũ more passim sparsa colligere: sed quorundã haud multo maiorũ uermiũ exemplo: quorũ ex uisceribus sericũ pdit: ex seipso sapere potius & loq; dũ modo & sensus grauis ac uerus & sermo esset ornatus. Verũ quia hoc aut nulli prorsus: aut paucissimis datũ est: feramus æquanimiter ingenij nostri sortem: nec altioribus inuidetes: nec despicientes qui infra nos sunt: nec parib; importuni. Scio autẽ quid tu nunc tacitõ dicis: Homo hic me a studio retrahit & ab industria dehortat: dũ patienter ignorantĩã ferredocet: Ego uero nihil magis cauendũ arbitror: qđ ne ignauia cõsenescat ingeniũ: Licet enĩ Cicero scribat uideri sibi hoĩes cũ multis rebus humiliores & infirmiores sint: hac re maxie bestijs præstare qđ loqui possunt: tũ id uel oratori ad cõmendationẽ artis quã tradebat indulgendũ fuit: uel sic accipiendũ ut ipsum loqui posse sine præuio intellectu esse non possit: Alioqn multo mihi potius uident in eo præcellere: qđ intelligere: qđ multa scire ac meminisse possunt: qđ bæuis natura nõ tribuit: tam & si aliquã intellectus discretiõis & memoriã similitudinẽ habere uideãt. Quid ergo Hortor atq; obsecro: ut oĩni uigilãtia & sũmis uiribus: animi tenebras: ignorantĩã depellam: enitamurq; i terris aliquid addiscere: quo uia nobis ad cœlũ fiat: Sed interdũ meminerim: si forte (quia nõ omẽs uno sydere nascimur) tarditati nostrã iter ad sũma nõ pandit: decere nos ingenij terminis esse cõtentos quos de nobis & natura præfixerint. Qđ nisi fecerimus: nunq; sine mētis anxietate futuri sumus: Qđ diu em̃ in cognitionẽ reꝝ ibim; qđ iter nunq; intermittere usq; ad extremũ spiritũ debemus: noui q̃tidie recessus apparebũt: ad q̃s se ignorãtia nostra porriget: hinc mœror & indignatio & contẽptus nostri: quas latebras (qm̃ uulgũs indoctũ non uidebit) læti deget atq; tranquillius: Ita fiet ut scientia quã ingēs causa sacrã delectatõis esse debuerat: molestissimam sollicitudinẽ inferat: & uitã cuius se ducẽ pollicebat interimat. Assit ergo cunctis in rebus modestia. Illa nobis suadebit: ut nõ in his solũ quã fortunã aut corpis dicunt: sed in his etiã quã animi bona sunt quãcũq; nobis portiuncula obuenerit: de modicis q̃ non modicas grates agere consuescamus largitori æterno: qui optime qđ nobis expedit uidet idq; largitus est: nõ qđ delectabilius sed qđ oportunius nouit. Et nimis sicut iure laudat senex paucorũ ille iugez qui regũ æquabat opes aĩo: sic ille laudabitur deformis: hebes aut balbus: qui Alcibiadis formã aĩo: qui Platonis ingeniũ: aut eloquẽtiã Ciceronis æquauerit. Cui igitur ingeniũ deest: non desit æquanimitas: cui adest: assit & moderatrix reꝝ oĩm discretio: ut icorrupto iudicio uires suas extimet. Ne forte sibi blandiẽs & ipse se fallẽs importabili face prægrauet: cõtra illud qđ in arte poetica scriptũ est: Sumite materiã uestris qui scribitis æquã Virib; & uersate diu: quid ferre recusent: quid ualeãt humeri. Nemp̃e adiu

A Apes in inuentionib; imitãdas esse

B

C

D

uandum studio ingenium est & meditationibus subleuandum: sed minime cogendum quo non possit ascendere: Alioquin praeterquam quod conatus erit irritus saepe accidit: ut dum impossibilia cupimus: possibilia negligamus. Dicitur breue sed utile (nisi fallor) & memorabile inseram: quod apud Quintilianum acutissimum uix legi: quod quoniam breuius ac dilucide ab eodem scriptum erat: mutare uerba non libuit. Accidit enim inquit etiam ingeniosis adolescentibus frequenter ut labore consumantur & in silentium usque descendant: nimia bene dicendi cupiditate. Qua de re meminisse narraffe mihi Iulium secundum: illum aequalē meum: atque a me (ut notum est) familiariter amatum: mira facundia uix: infinita tamen curae quid esset sibi a patruo suo dictum. Is fuit Iulius Florus in eloquentia Galliarum (quam ibi demum exercuit eam) princeps: Alioquin inter paucos disertus: & dignus illa propinquitate. Is cum scilicet in scholae adhuc operatus: tristē forte uidisset: interrogauit quae causa fratris tam obductae: nec dissimulauit adolescens tertium iam diem esse quod omni labore materiam ad scribendum destinata non inueniret exordium: quo sibi non praesens tamen dolor: sed etiam despatio in posterum fieret. Tū Florus arridens: nunquid tu inquit melius dicere uis quam potes? Hoc nepoti suo Florus. Quintilianus autem nobis imo oibus: Ita inquit seres habet: Curandum est: ut quam optime dicam: dicens tamen per facultate: Ad perfectum enim opus est studio: non indignatione. Quod consilium ab eloquentia ad actus alios uitae hominum multipliciter trahi potest: Sed quoniam de ingenio facundiaque sermo erat: utriusque rei ut ceterarum omnium: diuitiae & paupertas aequo animo ferenda. Si quae sane tam benigno lumine astra respexerint: ut ipse sibi sine externae opis adminiculo satis sit: & per se ipsum magnificos sensus possit exprimere: multum habet quod dono gratiae coelestis ascribat: caueat insolentiam: & cum multa humilitate fruatur muneribus dei: suum apibus morem linquit: Nos autem quibus non tam magna contigerunt: apes imitari non pudeat. Illa quod ut Virgilius noster ait: Veturae hyemis memores aestate labore Expiunt: & in medium qualita reponunt. Expiamur & nos dum tepus est: dum feruet aetas & uiget ingenium: Non expectemur donec frigus senectutis obrepat: & aestiuae claritati nubila hybernā succedant. De apibus apud eundem poetam legimus: quod eas aestata noua per florea rura: exercet sub sole labor. Et iteque alio loco: quod illae in pratis aestata serena floribus insidunt uarijs: & candida circum lilia funduntur: strepit omnis murmure campus. Si uolumus itaque consilium ad utilitatem nostram latius extendere: quae cumque de apibus scripta sunt: ad humanae inuentionis industriam referam: Aestas nostra quod est aliud nisi aetas ista flagrantior: Rursus quid est argenti brumae similis quam senectus? Quae uero tunc nobis huius temporis: aut oculi fructum sperandum esse proponimus: quos ingenij menses: si nunc facielaboris exterriti cessamus: Quid ex horreis nostris posteritas feret: si desidia torpente consistimus? Nudus ara: fere nudus: hyems ignaua colono. Sed ne ab apibus: ad colonos dilabatur oratio: nunc potius: nunc in pratis & per rura multorum floribus uarijs insidamus: perscrutemur doctorum hominum libros: ex quibus sententias florentissimas ac suauissimas eligentes candida circum lilia fundamur: Idque licet indefesse: sic modeste leniterque faciendum est: studioque nostrorum non inanem uulgi gloriam uentosa contentionis argutijs partam: sed ueritatis effectum ac ueritatis honestiorē terminum statuamus. Licet (mihi crede) sine clamoris altercationibus scire aliquid: Non facit clamor sed meditatio doctorum. Profecto itaque: nisi uideri magis quam esse propositum nobis est: non tam plausus insanam multitudinis: quam ueritas in silentio placebit. Erimusque tenui sonopertulisse nobis ipsis interdum autenticarum scripturarum uerba contenti: Atque ita non fragore resonabit: sed strepet omnis murmure campus. Et quoniam (ut uides) liberali ago quam dubitationis tuae necessitas exigebat: Aliud etiam praemissis addiderim: ut omnem locum fugias: ubi aut turpiter: aut cum pompa uiuere & ad solius famae popularis arbitrium: nec minus tibi quam apibus pestiferum scias habitaculum. Aut ubi odor coeni grauis: aut ubi coeua pulsu laxa sonant uocisque offensa resultat imago. Neque tibi soli hoc dictum putes: sed oibus quicumque in aliquo rebus laudabiliu inuentione uersant. Duobus his praecipue nobilia multorum suffocantur ingenia: libidinum consuetudine & opinionum peruersitate uulgariu. Dum enim illa sedet intrinsecus: exterius ista circumscindet: eneruatur animus & longius ab ipsa ueritatis agnitione distrahitur. Haec uisa sunt de apium imitatione quae dicerent: quaeque exemplo ex cunctis quae occurrent electiora in aluuario cordis absconde: eaque summa diligentia parce tenaciterque conserua: ne quid excidat si fieri potest: Ne ue diutius apud te qualia decerpseris: maneant caue. Nulla quidem esset apibus gloria: nisi in aliud & in melius inuenta conuerterent. Tibi quoque si qua legendi meditandique studio reppereris: in fauē stilo redigenda suadeo. Hinc enim illa profluent quae tibi iure optimo & praesens & uentura aetas attribuet. Atque ut nullos hodie flosculos: nisi ex Virgiliis

nis carpatum arboribus: hinc anni tempore certo dulcia mella prames: nec tantum dulcia quantum & liquida & durum bacchi domitura saporem. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Thomã Messanen. Eloquentiã animiq; æquitatẽ cæteris rebus esse anteponendam exhortantis: Epistola. VIII.

Nimi cura philosophum quærit: eruditio linguæ oratoris est propria. Nætra nobis negligenda: si nos (ut aiunt) humo tollere: & per ora uirũ uolitare nobis propositum est. Sed de priore alibi: magna em̄ res est & labor ingens: sed messis uberrima: Hoc loco (ne in aliud exeam q̄ qd̄ me ad calamũ traxit) exhortor ac moneo: ut non uitã tantum & mores (quod primũ uirtutis est opus) sed sermonis etiam nostri consuetudinem corrigamus: qd̄ artificiosæ nobis eloquentiæ cura præstabit. Nec enim: parus aut iudex animi sermo est: aut sermonis moderator est animus: alter pendet ex altero. Cæterũ ille latet in pectore: hic exit in publicum. Ille comit egressurum & qualem esse uult fingit: hic egrediens qualis ille sit nũciat. Illius pareĩ arbitrio: huius testimonio crediẽ. Vtriq; igitur consulendum est: ut & ille in hunc sobrie seuerus: & hic in illum ueraciter norit esse magnificus. Quancũ ubi animo consultũ fuerit: neglectus esse sermo non possit: sicut ex diuerso adesse sermoni dignitas nõ potest: nisi animo sua maiestas affuerit. Quid em̄ attinet q̄ Ciceronianis te fontibus prorsus immerseris: q̄ nulla te neq; nostrorũ scripta prætereant: ornate quidem: lepide: dulciter: altisonne loqui poteris: grauius: sæuere: sapienterq;: & (qd̄ super omnia est) uniformiter certe non poteris: Quoniã nisi primũ desideria inuicem nostra conueniant (quod præter sapientem: scito nemini posse contingere) illud necesse est ut dissidentibus curis & mores & uerba dissideant. At bene disposita mens instar in monte serenitatis: placida semper ac tranquilla est: scit quid uelit: & quod semel uoluit: uelle nõ desinit. Itaq; tam& si oratoriæ artis ornamenta nõ suppetant: ex seipsa magnificentissimas & certe sicut consonas elicit. Negari autem nequit quiddam singularius emergere quotiens compositis primum animi motibus: quibus æstuantibus nihil foeliciter euenturum sperare licet: eloquentiæ studio tempus impenditur: quæ si nobis necessaria non foret: & mens suis uiribus nisa: bonaq; sua in silentio explicans: uerborum suffragiis non egeret: ad cæterorũ saltem utilitatem: quibus cum uiuimus laborandum erat: quorum animos nostris colloctionibus plurimum adiuuari posse nõ ambigitur. Instabis autem & dices: Heu quãtum & nobis tutius: & illis efficacius fuerat suadere: ut eorum oculis nostræ uirtutis exempla præberemus: quorum illi pulchritudine delectati ad imitationis impetum raperentur: Natura enĩ hoc habet: ut multo meli⁹: multoq; facilius factorũ q̄ uerborũ stimulis excitemur: perq; hanc uiam expeditius ad omnem uirtutis altitudinem consurgamus. Ego uero non aduerfor: Quid enim de hoc sentirem: iam tũc intelligere potuisti: cum imprimis animum componendum esse præmonui. Non equidem sine causa reor dixisse Satyricum: Prima mihi debes animi bona: non essent autem prima: si quod illa præcederet. Verumtamen quantum q̄ ad informationẽ humanæ uitæ possit eloquentia: & apud multos auctores lectum: & quotidiana experientia mōstrante compertũ est: q̄ multos quibus nihil oĩno loquẽtiũ exempla contulerant: ætate nostra uelut experrectos agnouimus: & a sceleratissimæ uitæ cursu: ad summam repente modestiam: alienis tantum uocibus fuisse conuersos. Non referam tibi nunc quæ de hac re Marcus Cicero in libris Inventionum copiosius disputat: Est enim locus ille notissimus: nec fabulam Orphei uel Amphionis interferam: quorum ille bæluas immanes: hic arbores ac saxa cantu mouisse: & quocũq; uellet duxisse perhibetur: non nisi propter excellentem facundiam: qua frætus alter libidinosos ac truces: brutorumq; animantium moribus simillimos: alter agrestes & duros in saxi modum atq; intrætabiles animos ad mansuetudinem & omnium rerum patientiam crediẽ animasse. Adde q̄ hoc studio multis in longinqua regione degentibus prodesse permittimur: Ad quos enĩ nostri copia & conuictus nunq̄ forte uenturus est: sermo perueniet. Iam uero quãtum poteris collaturi simus: optime metiemur: si quantum nobis contulerint maiorum nostrorũ inuẽta meminerimus. Sed hic rursus occures: Quid enĩ est op⁹ amplius elaborare: si oĩa quæ ad utilitates hoĩm spectãt: iã añ mille annos tã multis uoluminib⁹ stilo prorsus mirabilĩ & diuinis igeniis scripta manẽt: Pone quãso hæc sollicitudinẽ: nunq; te res ista trahat ad iertiã. Hũc enĩ metũ & qdã ex ueterib⁹ nobis abstulerit: & ego post me uẽturis aufero: Decẽ adhuc redeant annoꝝ milia: sæcula sæculis aggregent: nunq; satis laudabit uirtus: nunq;

A
Iudex animi sermo: moderator sermõis animus est

Solus sapiens animi desideria temperare potest

B
Natura suadẽ te hoĩes poti⁹ factis q̄ ybis excitantẽ

C
Cicero in li. Inventionum

D

ad amorē dei: ad odiū uoluptatū praecepta sufficiēt: nunq̄ acutis ingenijs iter obstruet ad nouarū rerū indaginē. Bono igit̄ aīo sim⁹: nō laboram⁹ in irritū: nō frustra laborabunt qui post multas aetates sub finē mūdi senescentis orient̄: Potius illud metuendū ē: ne prius homines esse desināt q̄ ad intimū ueritatis arcanū humanorū studioꝝ cura pruperit. Postremo si ceterorū hoīm charitas nulla nos cogeret: optimū tñ & nobis ipsis fructuosissimū arbitrarer: eloquentiā studiū: nō in ultimis habere. De se alij uiderint: de me aut̄ quid mereatur in solitudine quādā uoces familiares ac notā: nō mō corde cōceptā sed etiā ore plateat: quibus dormitantē aīm excitare soleo: q̄ praeerea delectet uel aliorū uel mea nō nunq̄ scripta reuoluerē: quantū ue ex ea lectione exonerari me sentiā grauissimis acerbissimisq̄ molestijs: nō facile dictūꝝ me sperauerim. Eoq̄ magis pprijs adiuuor interdū: quo illa lāguoribus meis aptiora sunt: quā cōscia man⁹ medici languētis: & ubi dolor esset sentiētis: apponit. Qd̄ nunq̄ pfecto cōsequerer nisi uerba ipsa salutaria demulcerēt aures & me ad saepius relegendum ui quadam insitā dulcedinis excitantia: sensim illaberentur atq̄ abditis aculeis interiora transfigerent. Vale.

Francisci Petrarchae ad Thomā Messanensem: quendam senem dialecticū detestantis: Epistola. IX.

A

Eniculū tuū optime ualentē noueris: mores nō aīo tñ: sed & corpori opitulatur: frugalitas bonae ualitudinis soror ē: hūc (nisi fame conficiē) imortalē scito: Ita sic

cum & defecātū corpusculū est: ita nihil loci febribus aut podagrā. Victū hominis aspect⁹ ipse testat̄: uultus: pallor: macies & oculoꝝ spē⁹ & triste superciliū & inculca saet̄ritas. Accedit in coturni morē subductus calce⁹ & attritū senio palliolū: mō litteras nosset philosophū aut poetā diceret: physicū em̄ tergū: tragicos pedes habet: quicqd̄ ad hāc additur supuacuū erit. Ut tñ paucis expediā: haud absimilis est seni Plautino: cuius mores atq̄ aīm mordaci sale respergēs seruus ille i Aulularia. Pumex inq̄ nō aequē arid⁹: atq̄ hic ē senex: Suā rē p̄fisse: seq̄ eradicariet: Quin diuū atq̄ hoīm clamat cōtinuo fidē: De suo tigillo fum⁹ si qua exit foras: Quin cū it dormitū: follē obstrinxit ob gulā: ne qd̄ aīa forte amittat dormiens. Aquā Hercle plorat cū lauat p̄fundere. Famē Hercle utēdam si roges nūq̄ dabit: Quin ipsi pridē tōsor unguēs dempserat Collegit: oīa abstulitq̄ praesegmina: Pulmētū pridē ei eripuit miluus: Hō ad pratorē plorabūd⁹ deuenit: Infit̄ ibi postulare: plorans: ciuīlās: Ut sibi liceret miluū uadariet: Sexcēta sunt quā memorē: si sit ocīū. Hāc ille. Huius aut̄ nostri: sexies sexcēta talia curiosus fabulator inueniet: hospitē Apuleij Milonē p̄digalitatē arguet: quisq̄ hūc uiderit uel semel audierit disciplinā rei familiaris: oeconomicis nulli unq̄ philosopho cognitis regulis coartantē. Sed nimis alienis uitijs imoramur: Redeamus ad ppria: oēs fere mortales uno morbo laboramus: extremis contrarijs iactamur. Et est illud Flacci uerissimū: Dū uitant stulti uitia i cōtraria currūt. Quid aut̄ interesse credimus inter Rufilli pastillos: Gorgonij hircū: aut inter Aristippi iacturā: Stallerij epigrāma: Nō oportet errare p̄ deuia: & lōge quārere qd̄ beatos faciat: uitia in extremis habitant: uirtus in medio sita est. Vale.

Ex Plauti Aulularia descriptus senex

B

Oīes mortales insanire: Ex Flacci sentētia

Francisci Petrarchae: Thomae Messanen. Parasitū faceta periphrafi famelicō homini comparantis: Epistola. X.

A

Oeliciter puto successit prima p̄contatio: secūdā facis. Experiri uis (ut arbitror) in demonstratiuo causae genere qd̄ possim. In laudibus potius q̄ in cōtrario me probasses uelim: sed qñ sic placitū tibi & sine noie res agit̄: q̄ uis exacta periphrafi uicem pprijs noīs obtineat: & hic q̄ quāstioni tuā morē gerā. Is de quo quāris: scurra uagus est: qualē describit Horatius: qui nō certū praesepē teneret impransus: nō qui ciuē dinosceret hoste. In summa oīm importunissimus qui unq̄ parasiticā arti operam dederūt. Nihilō tñ foelicior q̄ si oīm desidiolissim⁹ foret: non tam uel nauta scopulū uel grandinē agricola: uel mercator furem q̄ eum omnes metuunt: Omnes declinant: oīes cedūt semita: quasi oneratus spinis adueniat. Vbiq̄ uias uacuas: deserta atria: obseratas fores iuenit: Perinde aduentu eius fugitur ac si in gremio bellum ferat. Nunq̄ tamen incōmodius ista contingunt q̄ hoc anni tempore: aetas utcunq̄ pauperum portus est. Vna arbor & uestem & cibum & tectum & cubile sufficit. Nūc quid agat: conspirat hyems: senectus: inopia: nullus opē fert: & (quā omnium rerum durissima) sine miseratiōe miseria est: Vidi illū hodie ualido aquilone iactatū. Ibat alte succinctus: dederatq̄ oīa diffundere uētis maronē ueneris in morē.

B

Li. I. Epistola XI. Liber II. Epistola XII.

Si foluū lupi de pelle galeæ tegmē capiti habuiffet: i reliqs hernico a Pelafgis accepto habi tu i bellū ibat: finiftri em pedis uestigia nud⁹ erat: Ea rabies urgebat ut cōuenire fibi poffet qd ap^d Plautū de fe præceps ille palitus prædicat: Me⁹ est balifta pugn⁹: cubit⁹ catapult/ ta: humerus aries: talif erat. Ita tñ ut inter minas diuturnæ famis uestigia cernerent: hoicm deniq; (ut Plaut⁹ idē ait) neq; ieiuniofiore neq; magis effractū fame uidi: nec cui min⁹ pce/ dat qcquid facere ocepit. Postremo dū e cōfpectu in Angiportū deflexiffet: ut Piraticum uelut Scalmū latebris euaderē: uidi illū in trāfitu fumi globos p nebulas exhalātē: ceu Ca/ ci speluncam: aut quālibet æolicæ infulæ præterueherer: Audiui nescio quē tremulū atq; cōfufum illi e faucib⁹ erumpentē fonū: qd dicere uellet ignoro tam cōciffim yba frangebat: fed puto pprios pedes ac fcapulas: illo Satyrico folare^t elogio: durate atq; expectate cica/ das. Habes qd optabas: maledicū me feciffi. Vale.

B
Plautinus pa/ ralfitus

Francifci Petrarchæ ad Thomam Melfanē. In eundem fenem dialecticum inuehentis: Epistola. XI.

Cce ite^r tēptamur. Dialecticus tuus ut fcribis qfscere nō potef: miraris: Mirarer ego fi quiefceret: cuius glia in frepitu & cōuitijs fita est. Sed bene habet q nec ille fcribere aliqd nouit: nec ego eū hinc exaudio. Ita & aures interiecto maris ac terra/ rum fpacio: & oculi mei illi⁹ ignorātia tuti funt: totū iportuni collocutoris pōdus in tuū ca/ put refundit: Et merito: qm litteras meas dialecticis oftēdifti. Ex oibus fane quæ de illi⁹ rau/ ciffimo latratu collegiffi te dicis: hoc primū erat & maximū: q artificii noftræ oim mime ne cefariū dicit. Ecce iā uirus qd in alijs litteris minaba^t euomuit. Sed est ne hoc qd i studia noftra fe iuecturæ prædixerat: Præclare quidē. Artificiū inqt uestiæ ex oibus mime neceffa/ riū: Primū de artificio uiderim⁹: Nescio em qd artificij nobis attribuat: fed puto de poeti/ ca eū intelligere. Hāc mime neceffariā dicit: nō inficior: Idē em uide^t & noftris. Nāq; ais na/ tum inuentūq; poema iuuādis: & Flacc⁹ ipfe teftat: & res ipfa docuit poeticā delectationi atq; ornāmēto efle: nō neceffitati æditā. Viuat ergo dialectic⁹ tu⁹ & cornutis fp affluat fyl/ logiffimis: qñ & nobifcū fentit & nō est ignar⁹ oim ut rebar. Sed neq; q his terminis cōtine/ tur torrēs & feruidū igeniū. Quid ergo: Rapidū enthymema cōtorquet. Si min⁹ neceffaria inquit & minus nobilis: o qm male tegit infania. Iā fe nō dialecticū mō: fed phrenetitū osten/ dit. Ergo fuftrina & priiftina: & uiliffimæ: mœchāicæ: artiū: fi neceffitas nobilitare illas pō/ tef: nobiliffimæ oim fiet. Philofophia aut & reliquæ oēs quæcūq; beatā atq; excultā & or/ natam uitā faciūt fi neceffitatib⁹ uulgi nil cōferūt ignobiles: O doctrinā nouā & exoticam ipfiq; (cuius nomē infamāt) Aristoteli incognitā. Ille em ait: Neceffariores quidē oēs: digni/ or uero nulla. Legat primū Metaphyficæ lib^r & inueniet. Sed ignota regione uerū fequi & fcrupulofe tramite fenem ire iubeo: nō paruns labor. Vale.

A
Dialectici glo/ riā in frepitu & cōuitijs fitā efle

B

Eiufdē Frācifci Petrarchæ Liber fecūdus Epſay de reb⁹ familiarib⁹ incipit.

Frācifci Petrarchæ ad Philippū Cauallicēsem epm: Eundē ppter obitū amā/ tiffimi fratris acerbo dolore mœrentē: conſolantis: Epſa. XII.

Ngens fcribendi negociū mihi nūc adimit uirtus tua. Vt em corpis: fic animi grauius affecti: difficilior cura est: Vtriq; aut fano aut nullis aut plane leuior/ ribus remedijs est op⁹. Vtq; illic medico: ita hic cōſolatore min⁹ (imo uero ni/ hil) est op⁹: Tecū ergo uir optime accuratius agerē fi te fregiffet aut ſtrauiſſet aduerſitas: Nūc eū fortunæ impetū forti aīo tuleris: cōſolatoris mihi ptes eri/ piens: laudatoris ac miratoris officiū reliqſti: qua in re: ut dicebā: opofioris ſtuli mihi mate/ riam præcidifti. Conſolatio em: ut mœſti auditoris aīm penetraret: eget multa ybo^r ma/ iefitate: eget grauib⁹ aīofifq; ſentētijſ: Virtuti teſtimoniū ſimplex & icultū ſufficit: nec oportet ueritatē reſ: fictis adūbrare colorib⁹: qm ytus ipſa ſibi plaudit: & pprio cōtenta præco/ nio: alteri⁹ theatri frepitiū nō requit. Venerā ad te nup acri rumore pculſus imaturæ mor/ tis amātiffimi fratris tui: & q cōcuſſus eēt anim⁹ tu⁹: ex mei pectoris māfuetudie metiebar: nec cogitabā quofdā icūſus iualidis tyronib⁹ fuiſſe mortiferos: qſ ſpreuiſſet fortis & exptus miles: qſdā alieni ſanguinis effuſione pterritos exclamaſſe: ingemuiffi: expalluiſſe: ſæpe in extaſim cōcidiffi: cū tñ iterim quoy ille pectorib⁹ emanabat: taciti & intrepidi ſtarēt ſiccifq; oculis uulnē: ſuoy fluēta cōſpicerēt. Venerā itaq; mœſt⁹ & ad bene ualentē: medic⁹ æger acceſſerā: Inueni faciē tuā inter affectū debitā pietatis ac decorē ppriæ honeſtatis fraternæ

A
Virtuti ſim/ plex teſtimo/ nium ſufficere

Humanū esse lachrymas in morte amici fundere: sapi-
entis aut uiri
eis modū ipo-
nere
B
Mors huma-
nos labores in
terrumpit
C
Constātia So-
cratis morien-
tis
Oīne solū ui-
ro forti patria
D

compassionis: & uirilī animi signa praeferentem: Vtrūq; mihi placuit: alterum mansuetudinem: alterum sapientiam tuam decet. Humanum est in morte suorum pietatis testes lachrymas fundere: Virile est modum illis imponere: easq; cum aliquandiu fluxerint coercere. Id te utrimq; qua decuit implese uultus tui habitus designabat. Accesserunt & uerba maximorū plena sensuū: ex quibus ego qui consolandi proposito aduenerā: nō tam tibi opem meā necessariam cognoui: q̄ ipse solamen curis meis elicui. Nihil ergo consolātis in morem locuturus: Laudo: probō: admiror & stupeo magnitudinē animi tui: Fratrem optimum amisisti: Immo uero nō amisisti: sed in patriā prēmisti: ad quā tibi quoq; ueniēdū est. Sed loquamur ut uulgus: non sentiamus ut uulgus: fratrem amisisti: nō amisisses nisi foret ille mortalis. Querela est igitur non de unius hoīs morte: sed de mortalitate naturae: quae nos ea lege introduxit in hanc uitā: ut egredieremur ad reuocantis imperiū: At reuocauit ante tempus: & praecipiti edicto fecisse uidetur iniuriā: Nullum hic praefinitū tempus est sine termino debitores sumus. Si essem⁹ in diem obligati: possemus utiq; differre: tergierifari: & exactricis auariciam culpāre: nunc de celeritate conuerti non possumus quasi ante diem repetatur: quod statim ut accepimus: debuimus. Sed poterat ulterius uiuere: poterat & citius mori: poterat & aliter mori: & quāq; honesto uiro nulla mors possit inhonesta contingere: poterat tamen durius mori. Iste uero sic uiuixit: sic mortuus est: ut deo gratias agere debeas: & q̄ talem dedit: & q̄ taliter abstulit. Et si fata reū: humana: ac uarietate casuū recognoscas: non solum non lugebis: sed fortassis etiam gaudebis extinctū: Saepē em̄ mors labores uitae praesentis intercipit: saepē praecoccupat. Quis anxietates: sollicitudines mundi huius: quis miseras: quis erumnas & tot contumelias fortunae: quis animi corporisq; pericula: & in utroq; ius habentiū morborū turbas enumeret? Quibus & si omnibus praemimur: semp̄ tamen subiacemus: donec nos ab eorū potestate suprema dies exemerit. Ab his omnibus itaq; frater tuus beneficio tempestiuae mortis immunis est. In hoc aut pater benignissime fallimur: & nimis uulgariter erramus: quod morientes dicimus uitae cōmodis abduci: qui tamē si quis altius consideret: ab innumerabilibus malis morte discedunt: Quod facillime possem & auctoritatib⁹ & rationibus & exemplis ostendere: nisi quia longum sermonem epistolae breuitas non capit. Iam ergo foelix adolescens ista nō metuit: euasit enim hinc & modicum discessit a nobis: talem sui nominis odorem post se linquēs: ut nō parua dulcedine memorantiū sensus & corda permulceat. At hoc inquit quispiā dolemus q̄ bonū nobis & egregium uirū mors praeripuit: Laus em̄ defunctorū: quadam damni memoria: lachrymas uiuētibus excutit: & inconsolabilem gemitū parit irreparabilis iactura. Non sum nescius: hoc a plerisq; dici solere: Ego autē (ut uiua uoce tecum dixisse memini) longe aliter existimo. Agebatur ad supplicium Socrates iniquissimis iudicum sententijs: eoq; animo ibat ad mortem quo steterat semper in uita: magno quidem & recto: & qui fortunae iugum ferre non nosset: laetus erat q̄ tyrannorū minas quas uiuendo despexerat: moriendo relinqueret. Hunc tali constantia porrectū sibi a carnifice ueneni uasculū: iam labijs applicantem: multum dispariter affecta uxor auertit: cuius inter caetera foeminei ululatus cōmiseratio uiri erat: q̄ is iustus atq; innocens moreretur. Quod ille audiēs: & a potu tātis per in uxore uersus: Quid ergo? An tu inquit satius putabas nocentē & iniustū mori? Hoc ille quidem eleganter ut reliqua. Ego itaq; ut unde discesseram reuertar: a plurimorū opinionibus auersus: sic censeo lugendam esse malorū mortem: quae aīam simul & corpus interemit: contraq; bonorū exitū gaudio prosequendū: q̄ eos deus ex hac ualle miseriā misericorditer eruens ad laetiora traduxerit. Nisi forte fratris tui mors ideo acerbior uisa est: q̄ eum procul a finibus patrijs inuasit. Sed nō sumus usq; adeo rerum ignari: Scimus a poeta uerissime dictum esse: q̄ omne solum forti patria est: Et tamen hoc uero uerius est quod ait Apostolus: Non habemus hic manentem ciuitatem: sed aliam inquirimus. Vident haec sibi inuicem aduersa: sed non sunt. Quisq; pro diuersitate loquentium: satis breuiter quod sentiebat expressit: & q̄ uis aliter atq; aliter: uterq; tamen uere. Si poetam sequeris: nō potuit frater tuus extra patriam suam mori. At si credis Apostolo: & omnes extra patriā morimur: ut sic tandem in patriam reuertamur. Et sane utramuis sententiam sequaris: nihil inuenies: cur de fatalis zonae distantia cōqueraris. Detur fortasse uiuentibus ut quibusdā seu honestis affectib⁹ seu turpib⁹ inducti: locū unū alteri praeferendū esse cōtendāt: mortētium certe nihil interest ubi potissimū moriant: Et si cui cōtrariū uideat: adhuc se nutricis & muliercularū erroribus imbutū norit. Interrogat⁹ philosoph⁹ ubi sepeliri mallet: Nihil sua

interest respondit: Vndiq; enim: inquit: ad inferos tantūdem uia est: Nos quibus ascendēs Christus in cœlum: ascendendi spem reliquit: dicamus aliter: Quid refert utrum in Italia: an in Gallijs: an in Hispaniæ sinibus: an in rubri maris littoribus iaceam⁹: Vndiq; ad cœlum tantūdem uia est. Illa nobis uia calcanda est: ardua quidē & difficilis: sed ducē habem⁹: quem sequentes aberrare non possumus. Si ad illā uiam spectamus: quid ad nos pertinet ubi hanc corporū sarcinam deponamus: Nisi suspicari libeat difficiliorem futurā esse longe iacentium corporū re assumptionē in die nouissimo. Sed hoc religiosissima & uere tali digna filio: mulier non timebat: quæ moriens ordinansq; de sepulchro: Ponite ait hoc corp⁹ ubi cunq;: Nihil nos eius cura conturbet. Interrogataq; nunquid non procul a patria mortem formidaret: Vide quid respōdit: Nihil est inquit longe deo: neq; timendū est ne ille nō agnoscat in fine sæculi: unde me resuscitet. Hæc mulier illa catholica: nos qui & catholici sumus & uiros pollicemur: nunquid muliebrius sentiemus: Sed scio quid acerrime lugeant superstitēs in mortibus amicorū: q; uidelicet nunq; eos reuifuri sint: quos summo amore dilexerūt: Paganorū sit ista crudelitas: eaq; non omniū: sed eorū tantū qui animos putant cū corporibus interire. Certe Marcus Tullius quē paganū fuisse: sicut notissimū: ita dolendū est: credens animā imortalem & gloriosis spiritibus post hanc uitā cœleste habitaculū patere: non hæc opinabatur. Nunq; em̄ Marcū Catonē illū senem induceret: in eo libro qui inscribitur Cato maior: sperantē: & uerbis talibus utentē: O præclarē diem cum in illud diuinorum animorū consiliū cœtumq; proficiscar cūq; ex hac turba & colluione discedam: Proficiscar em̄ non ad eos solum uiros de quibus ante dixi: sed etiā ad Catonē meū: quo nemo uir melior natus est: nemo pietate præstantior. Et rursus eodem loco quidem inquit: Efferor studio patres uestros quos colui & dilexi uidendi: neq; eos solū cōuenire habeo q̄s ipse cognoui: sed illos etiam de quibus audiui & legi & ipse conscripsi. Hæc & his sista quæ apud Ciceronem Cato loquit: satis quid uterq; crederet testant. Illi tamē ut cunq; crediderint: quorū magna ex parte spes inanes ac fallaces fuerant: Nobis ab illo qui & falli nō potest & fallere non nouit: spes certa præstat: Illuc tandē quo fratrem tuū translatū cōfidimus esse uenturos. Sed quid interim faciā: dixerit aliquis: desiderio torqueor: amore languo: auiditate crucior fratrem reuidendi: Quid facias aliud nisi quod facere solent qui casu aliquo a personis charissimis auellunt: Memoriam retinent: & absentiu imaginē profudamente custodiūt: illos amant: de illis loquunt: illis prosperē optant iter. Idem fac (& cert⁹ sum iam fecisti) fratrem tuū in ea parte cordis absconde: unde nulla eū pellat obliuio. Illum dilige sepultū ut uiuentē dilexisti: uel etiam multo uāhementius. Illū coge sapius ad te reuerti cōmemoratione pia & frequenti: Precare iter ut faustū sibi contingat: & calcatis perfidi hostis insidijs: uelox in patriam redit⁹: Neq; em̄ hæc aut patria nostra est aut fuerat sua: ubi & nos peregrinamur adhuc: & eū irritis uotis expectauim⁹ ad meliora pperantē: Exilium est hoc: ipse in patriā pfect⁹ ē: Orem⁹ ut sospes & sine labore pueniat. Id illi prodesse poterit: id agam⁹: piū obsequij gen⁹ est p defūctis orare: Lachrymæ aut sūt arma mulierū: uiros nō decēt nisi moderatissimæ forsan atq; rarissimæ: Alioquin & fundētibus eas officiunt: & illis nō pficiūt quorū amore fundunt. Si quib⁹ etiam nūc desiderij stimulis urgeris: cogita id diuturnū esse nō posse: Breuis ē em̄ hoīm uita: ut si ad nos nō sit ille reuersus: nos tñ ad illū oporteat satis celeriter pficisci. Oīa aut breuia: ut ait Cicero: tolerabilia eē debēt etiā si magna sint. Frater tuus ereptus est mille laborib⁹: & p̄isimiliter sperat ad æternā requiem puenisse: aut de pximo puenturus: nos in sæculi fluitantis agone remansimus. Q̄ obrem si q̄s ppter seipsum q̄ relic⁹ est deflet: uideat ne merito possit audire Tullianū illd: Suis incōmodis grauiter angī nō amicū sed seipsū amat⁹ est. Si p̄o ppter illū: uerendū est ne (ut idē ait) inuidi magis q̄ amici sit. Hæc non tam ad informationē q̄ ad gloriā tuā retuli: qm̄ sicut inceperam: gratias cōsolatori æterno: tu externa consolatione nō indiges: q̄ q̄ quid etiā indigētī cōferre potuissent: hæc litterulæ raptim de arefcētis igenij scatebris expressæ. ¶ Superuacuū est deinceps illorū exēpla subtexere: q̄ suorū mortē fortiter tulisse memorantur. Et tamen ut intelligas quorū ego te numeris ascribo: tātoq; frater comitatu hæreas in incepto: q̄tū memoria cōplecti potuero (pauci enī libelli me in hęc solitudinē sunt secuti) aliquot nobiliora exēpla ex oī copia uetustatis iterferā. ¶ Aemili⁹ Paul⁹ uir amplissimus & suæ ætatis ac patriæ sūmū decus: ex quattuor filijs præclarissimæ idolis: duos extra familiā in adoptionē alijs dando ipse sibi abstulit: duos reliqs intra septē dieb⁹ spaciū mors rapuit: Ipse tamen orbitatem suam tam excelsō animo pertulit ut prodiret in publicum:

Vndiq; tātūdem uia eē ad inferos

E

Dictū catonē de imortalitate animæ

Lachrymas mulierū eē: nō uiros decere

F

Pauli æmilij constantia

Vbi audiente populo Romano casum suū: tam magnifice cōsolatus est: ut magis metuere ne quem dolor ille fregisset q̄ ipse fractus esse uideretur: ex quo nō minorē: iudice me: gloriā cōcepit q̄ ex triumpho quē illis diebus speciosissimū egerat. Per illū em̄ Macedonia: per hoc mortis ac fortunæ uictor apparuit. ¶ Pericles Atheniensis dux intra quattuor dies duobus filijs orbatus: non solum non ingemuit: sed nec priorē frontis habitum mutauit.

G
Periclis constantia

Catonis fortitudo i morte filij

Xenophontis exemplum

H
Anaxagoræ exemplum

¶ Cato senior ille (cuius supra mētionem habui) quātum laudē ab oibus nullus ignorat: qui modo uel tenuiter nouit historias (quodq̄ maius est) sine ulla historia: noticia: Sic iā apud cunctos huius nominis fama percrebuit: ut eo audito uix quicq̄ ad sapiētia summā adijci posse uideatur. Ita fit ut non magis uetere iudicio q̄ modernorū consensu Cato sapientissimus habeatur. Atq̄ inter multa præclara hoīs illius nihil singularius admiramur: q̄ q̄ mortem filij optimi uiri modestissime dicitur tulisse. ¶ Xenophon filij morte nunciata sacrificiū (cui tunc intererat) non omisit: Coronā tantū quā capite gestabat deposuit: mox interrogans diligentius atq̄ audiens qd̄ strenue pugnans cecidisset: coronam ipsam capiti reposuit: ut ostenderet de cuiq̄ morte non dolendū: nisi turpiter & ignaue morientis: quo metu uerisimile est: uix sapientem uereq̄ Socraticū: ad primū nunciū relatū deposuisse coronam. ¶ Anaxagoras mortē filij nūciant: Nihil inquit nouū aut inexpectatū audio: ego em̄ cum sim mortalis sciebam ex me genitū esse mortalē. O uere dignū hoīe responsum. Q̄ multi sunt e medio etiam grege philosophorū: qui & si naturā conditionē amplecti simularent: tamen peruersum moriendū ordinē taciti nō tulissent: Anaxagoræ uero nihil inopinatum poterat cōtingere: Cogitabat em̄ assidue (quod est apud Senecā) oīa & mortalia esse: & incerta lege mortalia. Quodq̄ alio quodā loco ait idem: Sciebat sibi oīa restare: Ideoq̄ quicquid factū esset: dicturus fuerat sciebam. Multa nunc ultro equidem constātia similis exempla se offerunt: sed epistolæ modus plura nō recipit: sinē igitur imponā. Et si cui forsā patientia tua ab his laudatissimis actibus aliena uidebit̄ propterea q̄ tu non filiū pdideris sed fratrem: æquo aīo patiar unū quēq̄ sentire qd̄ opinio sua fert. Ego quidem in me ipso alteq̄ casum dumtaxat expertus sum: filij amissionē non noui: At fraternæ necis uulnus excepi: de hoc certius loqui possum. Nihil itaq̄ contendo: neq̄ luctus inuicem consero: sed illud scio: sæpe facilius amissum filiū restaurari posse q̄ fratrem. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Philippū Cauallicensem episcopū: Eundem de obitu infepulti amici cōsolantis: Illudq̄ Poetæ allegātis: Facilis iactura sepulchri: Nō pauca etiam de uarijs sepeliendū ritibus narrantis: Eplā. XIII.

A

a Micū bonū perisse tibi doleo: sed magis in te rectū perijisse iudiciū indignor. Neq̄ enim aut te ipse satis uiriliter: ne dicam philosophice consolaris: aut illū qua flendus est defles: si modo quisq̄ uiri fortis exitus non inuidiosus potius q̄ miserabilis uideri potest. Nam (ut epistolæ tuæ sensum breuiter stringam) non tam mihi uideris aut damnū tuū aut amici parumper festinatam mortem (ubi parcere possem: uulgato forsitan errori) q̄ genus mortis atq̄ inhumati corporis iniuriam: iactatū mari ægyptio cadauer deplorare: hanc nō uulgarem magis q̄ anilem querimoniā ferre non ualeo. Nōne em̄ quæso de genere sepulturæ tam scrupulose sollicito illud occurrit: Sepulchri facilē esse iacturam: An Maronei uersiculi nil aliud clamātis oblitus es: qui adeo pueris etiam notus est: ut iam in prouerbiū abierit: q̄ si ad mortē respicis: falleris: si per hāc fœlicē aut miseræ fieri putas: Satis est notus uersus alterius poetæ: Non fit morte miser. Vita est quæ miseros facit & beatos: quā qui usq̄ ad extremi fugam spirit⁹ bene egit: nullo eget amplius: fœlix est: securus est: in portu est. Quid ergo ad summā fœlicitatis huius pertinere arbitraris: utq̄ tellus illum opprimat: an pelagus uoluat: an flāma consumat? Sed quoniā te de sepultura singulariter præq̄ oibus anxium intelligo: quanto tu beatorē æstimas hunc tellure demersum: q̄ illū alteq̄ fluctibus obrutū? Propter unius credo Virgiliani carminis horrorē: quia sc̄: Vnda feret: piscesq̄ in pasci uulnera lambēt: Quid aut si alterius uulnera rabidi canes absumpserint: si famelicorū grex luporū effossis tumulis membra discerpserint? Respondebis (ut arbitror) & hos itidem infœlices. Ita iam ex oibus fœlices erunt: quibus inconcussa cōtingit requies sepulchri: Nihil hac opinione puerilius: cum enim cūcta prouideris: negata bæluis uiscera: infestis uermibus negare non poteris. Iam cernis qui contactum pulcherrimorum fortassis animalū formidabas: quid a turpissimis necessario sis passurus: Verū ista nō adeo metuunt: quoniā usu iam quotidiana sunt. Vides itaq̄ (qd̄ sæpe dicere soleo) nec mea solum ē: sed illustriū philosophorū sentētia: Quicquid in hac uita patimur molesti: nō

Facilem esse sepulchri iacturam: ex Virgicar.

B

tam ex ista rerum natura: quæ ex nostræ mentis imbecillitate: siue (ut eorû etiam uerbis utar) ex opinionû peruersitate procedere. Noua timemus: usitata contempnimus: Cur quæso nisi quia in altero mens inermis improuisa reæ facie turbatur: in altero frequenti meditatione rationis clypeum fabricata est: quem asperitatibus cunctis opponeret. Respice nauarû mo- rem: quæ quo animo patiuntur corpora suorû in fluctus effundi. Vnû de multis exemplû il- lustre nõ sileo: Lambas de Auria: uir acerrim⁹ atq; fortissimus: dux Ianuensiu fuisse narra- tur: eo maritimo prælio qd̄ primû cum Venetis habuerunt: omniû memorabile (quæ pa- trum nostrorû tēporibus gesta sunt) qui hostili classe inspecta ubi pugnandi horam adue- nisse cognouit: numero licet inferior: tamē suos p̄ tempore magnifice ac breuiter adhorta- tus: manû cum hoste cõseruit. Cuncq; in eo cõgressu filius illi unicus florentissimus adolef- cens qui paternæ nauis proram obtinebat: sagitta traiectus: primus omnium corruisset: ac circa iacentem luctus horrendus sublatus esset: accurrit pater & nõ gemēdi inquit: sed pu- gnandi tempus est. Deinde uersus ad filiû postq; in eo nullam uitæ spem uidet: Tu uero in- quit fili nuncq; tam pulchram habuisses sepulturam si defunctus esses in patria. Hæc dicens armatus armatû tepentemq; cõplexus: proiecit in medios fluctus. Ipsa ut mihi quidem ui- detur calamitate foelicissimus: cui talem casum cõtingit tolerare tam fortiter: Factû nem- pe eius ac uerba accensis animis egregiam illo die uictoriã peperere. Nec minus ideo pi⁹ est habitus: qd̄ si incumbēs cadaueri ac muliebriter ingemiscens: in eo præcipue reæ statu: cum summo suæ reipublicæ discrimine torpuisset. Tu genas unguib⁹ foderes: tale aliquid i tuis uidens: non tam propter mortis dolorem: qd̄ propter ignominiam sepulturæ. Nautici ergo hoies qd̄ amicis carituri sint dolēt ut cæteri: qd̄ mare illos habeat: æquabilis ferus: Idq; euenit: quia talia perpeti lōga cõsuetudine didicerūt. Quid igitur indignè cum Cicerone: plus usum posse qd̄ rationē? Poterit nauta rudis sine lachrymis cernere: quia cõsuetus: qd̄ tu philosophus nõ poteris ratione frætus: & tot bonis artibus instructus tãtoꝝ exemplorû copia suffult⁹? ¶ Ad aduertere licet ex historijs multiplices hoim ritus i sepulturis & ab usu nostro multipliciter abhorrentes. E quibus quosdã suorû corpa domi seruare sũmo studio cõdita: quosdam ea bestijs obijcere solitos: ad id unû pro singulorû facultatibus multo an- te cõparatis ac nutritis & generosi canis aluû optimû sepulturæ genus opinari: quosdã uo p̄ seipfos deuorasse legimus. Artemisia illa Cariæ regina: coniugalis amoris exemplû iter cuncta celeberrimû: nihil habuit qd̄ uiro tam dilecto dulcius præstaret: qd̄ ut defunctû ui- uo cõderet sepulchro: Redactû em̄ in cineres sũmaq; parsimonia reseruatû paulatim potui supfundēs bibit: & amato corpori tale sui corpis hospitium dedit. Nec illud mō quæratur re- cte ne id fecerit: Illud potius agi: ut intelligas omniû quibus angimur: in opinionibus: nõ in rebus esse: Inq; his gigneudis: alendisue consuetudinem posse qd̄ plurimû. Illa uir̄ quem amauerat cõsumpsit: tu si quã ex nostris mulieribus idē facientē uideris: obstupesces & ab- ominatione spectaculi oculos auertes. Fiat idē ubi fieri solitû est: nec humanitas nec insi- gnis amor: sed uulgare obsequiû dicef. Nõ oportet pegrina conquirere: maioribus nostris in hac ipsa Italia mos fuerat suorû corpa flãm̄is exurere: quē morē & historiæ fides & usq; ad nostram ætatem inuentæ sub terram urnæ cū cineribus testanē. Neq; tamē ea puetusta cõsuetudo est. Ante em̄ (ut nunc) toti humabanē: donec id remedij genus inexplebili odio belloꝝ ciuiliû: in sepulchra etiã sæuiente cõmenti sunt: se q; ope flãm̄arû hostili ludibrio sub- duxere. Itaq; Scipiones: ut qui merito se reipublicæ charos scirent: oēs integri iacuere. Nec oino ullus in gente Cornelia uetus est: ante Luciu Syllam dictatorē. Is primus oim̄ contra familiæ suæ morem: multoꝝ sibi cõscius odioꝝ: corpus cremari suû uoluit: noiatim ueritus (ut ferunt) ne in se Mariana factio post obitum auderet: quod ipse ausus fuisset in Marium. Valuit exemplum: secutiq; sunt factum: quibus facti ratio nulla erat. Sed postq; cremandi mos inualuit: usuiq; sua esse cœpit auctoritas: tum demû qd̄ remedium fuerat: decus fuit: & ex illo probrum ingens uisum supremis ignibus caruisse. Hinc laudata pietas quæ pau- culis lignis collectoris in littore niliaco: truncatum impie magni Pompeij corpus cremare non tam potuit qd̄ uoluit: Inde sibi partum nomen. Quis enim Codrum hunc nosset: nisi Pompeij membris faculas inferentem? Ille autem Codrus Atheniensis alio pietatis genere & propria morte cognoscitur. Nunc defunctos comburere: extremæ fuerit uel iniuriæ uel uindictæ. Vnde hæc in una eademq; gēte uarietas: Nimirum decursu temporis: mutati mō- res: opinionones hominum alternant. Nec rursus id quæro de quo magnos interdum uiros differentes audiui: Vter esset sepulturæ modus honestior: ne quem maioribus nostris me-

Noua timen- tur: usitata cõ- temnuntur

C

D Attēde sepul- turæ uarieta- tem ex gentiû diuersitate

E

Mores, p̄ tpis cursu imutari

C

moriam: quemq; multis adhuc gentibus seruari fama est: lege addita: quæ sepeliri hominẽ in ciuitatibus uetat quibusdam paucis admodum exceptis: quos singularis uirtus legibus solutos fecit: cuius tertio de legibus meminĩt Cicero: An hic noster quem a uetustioribus resumptum christianæ religionis usus obtinuit. Non ea mihi nunc cura est: Id potius quod agebam perago: Ideo multa nobis horribilia uideri: quia consuetudine longa uarios concepimus errores: quæ apud alios diuersa consuetudine non timentur. Si uero tu mihi (quod professionis tuæ proprium est) cæteris spretis: ueritatem regẽ nõ uulgi rumoribus: sed insitata ratione quæstiens: Inuenies uirum sapiẽtem: opinionem ab errorib; auertere: & aut miserari delirantium greges aut ridere. Vale.

Frãcisçi Petrarchæ ad Seueg Apœninicola: Exiliũ nõ multifaciendũ exhortantis: & quis proprie exulare dicat: Ep̃la XIII.

A
Exilium unde
dicatur

e } Xilium & si ab exiliendo tractum rear: uel ut Seruio placet: ab eo qd quis extra
solum eat: non tamen exilium esse nisi inuito accidat annuerim: Alioquin sæpe a
regnis suis reges exulant: eoq; maxime tempore: quod prorogandis tuendisq; re
gni sinibus & propagandæ gloriæ impenditur: quando nemo illos exules dicere audeat: nisi
a quo ratio omnis exulauerit: quippe cum nunq; uerius: & sint & dicantur reges. Aliqua
ergo uis dolorq; aliq; interueniat: oportet: ut exilium uerum sit. Id si recipis: iam cernis in
tua manu sitũ: utq; exul an peregrinus sis. Si lachrymãs: si mœstus: si deiectus exiuisisti: ex
ulem te proculdubio noueris. Si uero nihil propriæ dignitatis oblit;: neq; coact; sed libes:
& eodem habitu frontis atq; animi quo domi fueras: iussus exire paruisti: pegrinaris pro
fecto: non exulas. Nam & in cæteris formidatã reg; generibus inuenies neminẽ esse miser
rum: nisi qui se miser; fecit: Sic pauperem: nõ rerũ paucitas: sed cupiditas facit: Sic in mor
te (quæ exilio simillima est) non tam rei ipsius asperitas q̃ trepidatio & opinionis peruersi
tas nocet: quibus amotis multos aspicias: non modo æquanimiter sed læte etiam ac foelici
ter morientes: Ex quo nimis; intelligitur nõ esse necessariũ sed spõtanẽum mortis malum.

B

Nec in re ipsa sed totum in obliqua mortalium existimatione repositum: quod nisi ita esset
nunq; in periculo pari tanta esset imparitas animorũ. Eandẽq; rationẽ uideo exilij: quã
cæterorum omnium: non in illo sed in nobis esse quo uincimur: Opinionem scilicet quæ ubi
paululum a ueritate deflexerit: mox innumerabilibus iactatur erroribus: ut ad uerũ diffi
cillime redeat: seq; nisi multum adiuta non erigat ad intuendũ propriæ originis maiestatem.
Ut enim cœptum persequar: quid exilium quæso? Ipsa ne rei natura aut intermissio dile
ctarũ psonarũ: An indignatio potius & impatiens desiderium animi languëtis exasperat?
Q; si tu mihi quicũq; a patria absunt exulare sine ulla distinctione firmaueris: rari ergo nõ
exules. Quis enim hominũ nisi desidiosus ac mollis non aliquoties aut uisendi auidus: aut
discendi studio: aut illustrandi animi: aut curandi corporis: aut amplificandæ rei familiaris
proposito: aut necessitate belloꝝ: aut suæ reipublicæ: seu domini: seu parentis imperio: do
mum liquit & patriam? Cur autem ita peregrinantes nõ miseri omnes sunt: nisi quia resti
terunt: nec impelli seipsos in miseriam passi sunt. Aequẽ etẽm caruerunt cõiugio: liberis: co
gnatis: parentibus: amicorũ conuictu: amata urbis aspectu. Hor; tamẽ omnium desiderium lo
nũt modestia: & solamẽ aliquod inuenit absentia. Sed & multũ profuit spes redditus: Nũq;
iuisissent tam constanti animo: nisi se redituros in patriã credidissent. Sit ita: Tibi uero spẽm
quis abstulit: præsertim cum hæc sit una ex oib; quæ ab iniuto nõ eripitur? Pellitur in exi
lium uir bonus ad tyranni nutum: spoliatur rebus omnibus: in carcerem mittitur: detruca
tur: laniatur: occiditur: insepultus abijcitur. Inter tot minas atq; impetus fortuna: cum co
gamur ad cætera: ad desperandum nemo compellitur. Vidimus in exilium missos priusq;
ad destinatum peruenissent: immenso patriæ desiderio reuocatos: Alios uero post tempus
tanto cum honore: tantaq; ciuium pœnitentia reuersos: ut mihi foelices tali exilio uiderẽtur.

C

Exiliũ leuifẽ
rendũ eẽ exẽ
plo Cicerõis:
Metelli: Ruti
lij & Marcelli

Quosdam ab extrema inopia ad summas repente diuitias: quosdam ex carcere ad imperi
um peruenisse. Nõnullos collum subduxisse securibus morti præreptos & prosperitati exi
miæ reseruos. Nemo unq; tam iniquo loco iacuit: ut non ei liceret oculos attollere: Ne
mo tam deploratum rerum suarum uidit exitum ut prohiberetur sperare meliora. Cicero
nem ab exilio Roma reuocauit diebus paucis: egregij ciuis præsentia carere uix potuit. Re
uocauit & Metellum cui cum in spectaculo Tralibus sedenti honorificentissimæ litteræ se
natus & populi Romani nomine redderentur: nihil in læticiam uersus: eodẽ uultu fuit: quo

mœnia urbis exierat: Vix nec digressu fractior: nec insolētior reditu. Illic patriæ furori cessit: hic desiderio paruit. Illic modestus: hic pius: utrobique memorabilis. Temptauit pari facilitate Rutiliū: sed ille durior māsit: & patriam reditu censuit indignam suo. Eadem fuerat fors Marcelli: euentus longe alius: qui dum reuocatus a Cæsare: summo desiderio bonorū omnium rediens: in hostem incidisset: effectum est: ut in locum prædulcis expectationis: publicus luctus incederet: cui mortem tamen illam nunquam exilio difficiliorem fuisse crediderim. Vna est enim uirtus: quæ uarijs licet asperitatibus perferendis: animos armat atque instruit. Fuerat autem hic in exilio talis: ut magnum sui præberet indicium: qualis futurus esset in morte. De quo non tacebo quid in libro de uirtute ad Ciceronem Brutus refert: uidisse se eum uidelicet Mitylenis exulem: tam infracto animo tanquam auido bonorum studiorum: tam denique foeliciter beateque disposito: ut non ille sibi: quamuis longe relegatus: sed ipse potius exul cum ab illo discederet uideretur. Addit etiam Gaium Iulium Cæsarem: qui sibi & exulandi auctor fuerat: & postmodum redeundi fuit per ea loca transeuntem: uerecundia permotum super exilio tanti uiri: urbemque ideo ubi ille tunc erat de industria præteruectum. O gloriosum exulem: cuius exilium potentissimorum ciuium alter suspexit: alter erubuit. Sit Cæsar mundo terribilis: Brutus & Cæsari: utrunque tamen reuerentia coepit exulis Marcelli. Quis exilium tale non cupiat: immo uero quis exilium uocet: quod ipsis patriæ dominis inuidiosum est: Illos commemoro quos poenitentia ciuium reduxit. Quos multos autem fortuna restituit: Nunquam Camillum Roma uocasset: fors illi & excidium urbis: quis crederet: ac fremens per Italiam transalpinarum gentium furor: uiam fecit ad reditum: ut esset unus (uix memorandum) cunctis exulibus & bonæ spei simul & spectata erga ingratam patriam pietatis exemplar. Atque (ut aliquando ad nostrorum temporum acta transgrediar) Matthæus uicecomes Mediolano patria: præpotentis inimici uiribus pulsus: quamdiu solus ac profugus & in summa inopia rerum omnium fuit: comploratus a suis: illusus ab hostibus: Quem ferunt die quodam curarum plenum: præter ripam Benaci lacus errantem: habuisse obuium superbi hostis nuncium: atque ab eo domini sui uerbis interrogatum: quid nam ibi tam incomitatus ageret: Nil aliud respondisse nisi se retia tendere. Quod responsum: tunc forte contemptui habitum: breui quid mysterij importarat innotuit. Ita ociosus senex unus aduersarios suos omnes: ceu totidem pisces esca spei inanis elusus: prouidentia suæ retibus circūuenit. Alio quoque tempore cum ad eundem nuncius redisset: & percontaretur irridens: quibus itineribus aut quando esset in patriam reuersurus: Tranquilla fronte respondit: Tu uero abi: domino tuo nuncia: ipsidem me rediturum itineribus quibus exiui: sed non antequam sua crimina præponderare meis inceperint. Nec fefellit augurium: Siquidem non multo post in immentum auctis hostium sceleribus: quibus insolens dabat alimenta foelicitas: Mediolanum illis eiectis uictor ingressus est. In qua urbe (ut uides) usque in hodiernum diem & nepotes dominantur & filij. Nec in hanc narrationem incidisse ideo uideri uelim ut uel tibi uel cuiquam uiro bono auctor sim aduersus quantumlibet male meritam patriam arma capiendi (satius reor pauperem in exilio mori quam libertate turbata nolentibus imperare) sed ut ueteribus & nouis constaret exemplis: non posse per uim exulibus spem auferri. Et si animos difficultatibus obsecos ad patiendum erigit fortium uirorum recordatio: Accipe nunc etiam insigni fortuna gloriosus: tamen in exilio gloriosissimus & admirabilis fuit: Neque enim una erat eius & cæterorum exulum conditio. Quibusdam extra patriam nobilibus tuto uiuere permittitur: hi cum patriam reliquerint: laxiorem retinent libertatem. Alijs artior dicta lex est ut hoc aut illo loco se contineant: illic habitantibus nil durius expectandum: Huic uero & patria interdictum: & nullus in orbe terrarum tutus locus: nullus in tanta tempestate portus aut refugium: Hostem habuit ut potestem: ita inexorabilem Bonifacium octauum Romanum pontificem: quem armis frangere difficillimum: humilitate seu blanditijs flectere nec possibile quidem esset: Denique quem nihil nisi sola mors uinceret: sauitum est inhumane: petuntque modis omnibus immerentis caput exulis: promissionibus: minis: potentia: dolis: auctoritate: pecunijs: ingentibus persecutoribus premia: fautoribus denunciata supplicia: cum Stephanus nunc citra: nunc trans æquora: nunc disiunctissimas utriusque maris insulas: Siciliam Britanniamque: nunc extrema Galliarum soliuagum circūiret: ægenus inter rea cunctarum rerum: sed prædiues animi: Itaque cum apud Arelatem casu quodam in ma-

Sola & in ad uerlis armat

D Camilli exilium

Matthæus uicecomes

E Stephani Columnæ exiliū

nus explorantium uenisset: interrogatus quis esset: Nomen suum quod dissimulare poterat: multis audientibus dixit: seque ciuem Romanum intrepido ore professus est. Quanta autem de bone: uni⁹ capitis maiestas quæ odiosas etiã & armatas man⁹ a furore deterruit. Edicto proposito sollicitabantur reges: ne quis eum foueret hospitio: Cuius obtentu: cum Sicilia decedere iuberetur: eo animo paruit: ut exul in ea puincia remansisset: rex abisset crederetur. Sicillum: sic alios toto persecutionis suæ tempore reges uidit tanquam ipse rex esset. Altissimo animo nec ullis aduersitatibus contracto: & supra fortunæ fluctus eminente: prorsus ut uni sibi dictum uideri posset poeticum illud: Aspice securus uultu non supplice reges. Quoties Romæ & per Italiam nunciata mors eius erat: quotiens actum esse de rebus Columnensium fama fuit: & cum illo uiro egregiam corruisse familiam: Nulla usque de illo spes præterquam in solo ipsius pectore restabat. Nunquam tamen inde discessit: quominus diebus ac noctibus uersaret animosa consilia: & omnem laborem obiret imperterritus. Vltro enim in medio res suarum discrimen: amicorum bellis interdum: utriusque partium ignotus interfuit & omnium confessione unius hominis presentiam est secuta uictoria: haud ambigua: sed tibi ipsi quam mihi notiora recenseo. Quis ergo miserum dicat hunc exulem: cum quo tantus uirtutum commitatus exulabat: quem post decennem sui experientiam in priorem statum uera animi magnitudo non fortuna reposuit: Sed quorsum hæc tam multorum exemplorum conquisitio? Ut nemo presenti malo attonitus uenturum opinione præoccupet: & mediocriter graui exilio grauissimum malorum omnium desperationem accumularet: præsertim cum non solum uirtus operosa ea quæ Stephanum ipsum in patriam reuexit: sed mutatis sæpe populorum moribus: uel dissentio simultatum: uel quæ feros animos mitigat longa dies: incidens commiseratio non digna patientum: uel ipsa tacita uirtutis admiratio: uel impensum ciuibus suis obsequium: uel publicæ necessitatis occasio: uel aliqua uis fortunæ finem imponere possit exilio. Ne quis præterea quod ipse depulsus sit: uirtutum suarum proiciat ornamenta: graue cogitans preciosissima rerum in exilium ferre cum uiliora non liceat. Neque enim nouum est ut efferentes gemmas atque aurum: urbana prædia: & omnem inutilem aut onerosam sarcinam in incendio relinquamus. Quod si aurum inter preciosa numerandum esse persuasum est hominibus: quid tandem de uirtutibus iudicandum est? Vilius argentum est auro: uirtutibus aurum. Atqui cum non semper in exilium ferre aurum sinamus quocumque ferimus: uirtutes & bona animi ferre permittimus. Quod fecisse uidemus eos: quorum tibi nunc exempla proposui: ut ad imitandum exardesceres: nec diffideres fieri posse iterum: quod toties factum est. Licet in exilium & in carcerem & in mortem ipsam ferre uirtutes: Licet dixi: immo uero expedit: necessarium est: oportet: Alioquin uere exules sunt qui relictis his abeunt: uere inopes: uere infelices & miseri. Nec satis est quantum habueris efferre: plusculum exigitur. Vide quam accurate uaticum parat peregre profecturus: copiosior cupit esse: quo longius pergit. Optimum tibi in hac peregrinatione uaticum ex uirtutibus constabit: quibus affluentibus etiam si alimenta corporis desint: pauper esse non poteris. Has igitur congrega: his te undique fulcias: præclaram tibi fuisse olim scio multarum uirtutum suppellectilem: non importuna nec difficilis sed agilis & amœna res est: laboriose (factor) tanta res quaritur: ceterum postquam quæsitæ fuerit sine labore circumfertur. Quæsiuisti eam ab adolescentia: seruasti eam domi: noli eam nunc senior & peregrinus amittere: sed quantum habuisti: uel eo ampliorem: quo maior se ostendit necessitas perferre: quam id tibi nolenti sciam euenturum sponte sua uaticum quidem hoc nunquam usu consumitur: sed augeatur potius. Est enim ex uirtutibus quæ usu pullulant & in medijs difficultatibus crescunt: donec possessorem suum ad supremum felicitatis culmen euererint. Taceo nunc exilij tui non spernenda solatia. Si sub Arcion æternum illud Scythiæ gelu aut sub ardenti sole inhospitale mundi latus incolere iubereris: denique propius licet sed extra Italiam proiectus: haberes fortasse aliquid quod fortunæ tuæ posses obiscere: Nunc uide quam digna querela tua sit: iussus es Florentiam ire & illic manere: donec te populus reuocet: Nonne animaduertis quantas grates agere debeas magistratibus tuis: qui te ocio longo consopitum excitarent: & ex diuturna consuetudine maternis uberibus hærentem abduxerunt: teque ex patria (ut pace tua dixerim) multum impari in ciuitatem florentissimam transire uoluerunt: Hoc inquam prætereo: quoniam sic sumus naturaliter affecti: ut incultum licet ac desertum scopulum: ubi natos nos educatosque meminimus: omnibus anteponendum terris arbitremur: Quod

F

G

Laboriose uirtutes quaruntur: sed partem facile circumferunt

H

Liber II. Epistola XV.

si aliquando error iste cessaret: ignosceres profecto fortunæ: immo uero ueniam peteres quod beneficiū suum nō ante cognoueris. Adde quod duos præclaræ indolis filios tecum eduxisti: Alterum iuuenem: Infantem uero alterum: peropportunis ætatum gradibus distantes: ut scilicet cum illo curarū sarcinam partiri posses: cum hoc etiam obliuisci. Hinc præsidium uides: illinc solamen profectiois tuæ: Hi tibi dulcem patriam faciebant. Hos habes: quid requiris aliud? Expectas ut uxor pudicissima: ut parētes optimi: ut blandissimæ filia reuiuiscant: Non illos tibi exilium abstulit sed mors: quā cum totiens insultantem & rerum tuarum dulcissima quæque rapientem uiceris: non debes exilio uinci: quod te omnia uitæ prioris adminicula & præcipue natos tantorum pignorum reliquias auferre nō prohibet: Verum ego (ut dixi) & hoc solatium & omne quod fortunæ ictibus subiectum est sileo. Scio quæ patriam abstulit in filios ius habere: redeo ad uirtutum stabiliora præsidia: quas tibi nec ciuium tuorum decreta: nec imperia tyrannorum: nec prædonum uolentia: nec nocturni fures eripient. Hæc si tecum detulisti: mētiatur quisquis te exulem dixerit. Si autem reliquisti: omnis dies nouum aliquid quod lugeas feret: omnis locus non molestus tātum: sed hostilis: nec exilium modo tibi: sed carcer erit. Vale.

Francisci Petrarchæ ad eundem Seueri Apœninicolæ: quod ipsi superiore epistola nil remediij contulerit dolentis: & ut exilium non ægreferat iterū consulentis:

Epistola. XV.

Excidisse tibi omnē spem uideo: quod quod recte patiaris: epistola superiore testatur sum: doleo quod nil illam tibi remediij contulisse. Nec satis scio utrū in medico an in agrorante sit uitium: qui si ad salutem peruenire cupit: credulum se consilijs & obsequētissimum medicorum legibus præstare debet. Ego quidem in illa id agebam: ut dimissa patris spem seruares: cuius tanta uis est ut præsentis molestias non sentiat: dum sibi lætiora promittens: uenturum tempus cogitatione complectitur. Quid autem te sperare prohibebat: patriæ ne relegantis asperitas? Quænam uero: seu quid prorsus est tibi: præter hoc unū exilij nomen ablatum illatum ue quo doleas? An ad hæc tibi clarorum uiuorum exempla defuerant? Sed multa ante oculos posui & plurima ponerem: nisi illa periissent ex quibus agnosceres spem bonam enentus habere foelicissimos. An uero timuisti patriam tuam sine fine sæuituram: quod tantillum ex solita dulcedine remisisset? Sed an ignorabas: nulli natorum patres esse mitiores quod ei quem semel male tractauerint? Nullius amorem magis ardescere: quod eius qui erga bene meritam se gessit asperius? Ante magis exterruit edictum patriæ: quo pœnis adhibitis cauetur ne reuocandis exulibus mentio ulla fiat ad populū. Scire autem debet populorum uoluntates: sicut ingressu frementes & uariæ sunt: sic progressu faciles & instabiles fore. Sed est quædam in animis mortalium: quæ & tenuiter uideo & uerbis consequi nequeo miserabilis & funesta pueritas: aures obstruentium aduersus salutare consolatorum uoces atque omnibus modis id agentium ut miseres fiant: ne ue aliquid quod dolorem lenire possit obrepit: quo nihil excogitari potest: ne dicam dementius esse. Nunc uero quoniam sic te affectum inuenio: ut desperationem reditus tui pro quadam (ut ita dixerim) uoluptate suscipias: ab illa parte manum retraham in qua multum intrastabilem medicamenta nil releuant. Quid autem prohibet illorum more qui uno aut altero membro perduto: ne per reliquum corpus infectæ partis contagia dilabantur: proxima circumliniunt: uulneris quoque tui oras ambire: & (ne in totum animum dolor serpat) conquisitis prope fomentis occurrere? Noli quæso trepidare: non illuc digitos inferam ubi tu forsan expectas: Nihil contra opinionem tuam hodie dicturus sum: Illud potius ne cum unius rei desperatione: cæterarum omnium subeunte fastidio: totius uitæ tuæ tranquillitas pereat enitor: quando ita uis ut reintegrandæ tibi spei: nulla mihi spes supersit. Finge itaque in exilio uiuendum tibi: in exilio moriendum: Habes credo quod petis: ut me fauente reditum in patriam desperare tibi liceat. Verum: ut cumulatius mos geratur ægritudini tuæ: indulgebo tibi amplius: non ut in tantum exilio sed toto diuisus ut orbe a terra moriari tua hoc tibi barbara tellus incumbat: plus ego quod tu ipse dolori tuo permisi: tu læti nihil: ego etiam tristiora proposui: nec tamen uideo quid in hac re tam miserum sit: ut uirum fortem cogere possit ad lachrymas. Certe si aut infani amoris aut ambitionis facibus ardere te crederem quæ procul a patria conflagraturæ uiderentur intensius: uel si exilij comes inopiam sequeretur abeuntem: multa mihi simul contrahenda fuerant quibus seu blandum illud seu uen-

I

A
Fidē medi/
co ab agro eē
præstandam.

B
Vulgi mos in
primo reꝑ: cō/
gressu

C

C 3

tosum malum mitigari posset: seu præstari solatium paupertati. Quæ quæquæ mihi dictu facilia uideri & tibi auditu credibilia debuissent: non tamen facile uariorum remedia morborum his explicabatur angustijs: Quæ tristis enim res quæ luctuosa sit iste quem amorem dicimus: quæ miserabiles exitus inueniat: quæ succata & mendaci fulgore celata sit: quæ nihil eorum quæ pollicetur præstare possit ambitio: quæ magno animo tolerabilis sit paupertas: non potest a quo quæ hominum breuiter dici. In præsentem uero quædo nec amoris flammæ morum tuorum grauitas nouit: & si quid olim tale sensisses: iam ætas extinxit: ambitio præterea suspicionem: honorum per omnem uitam fuga non recipit: & paupertatem remisit patriæ pietas: magnus mihi labor uberioris consolationis eximitur. Patria tua nullo te alio affectu incommodo: quæ ut eius careres amplexibus: omnia tua aut tecum sunt aut tibi seruiunt: Non illa solum dico: quæ nec eripi poterant magnanimitatem: modestiam aliasque uirtutes: quæ siue Bias ille sapiens (ut Cicero: ut Valerius: utque omnes) siue (ut Seneca ait) Stilbon: incensa patria profugus: sua secum se ferre gloriatur: sed uulgariter intelligo tua: etiam quæ de fortunæ manibus accepisti: ueteris enim patrimonij dominus: perinde locuples exul excedis ac domi fueras ciuis: Ac nescio: an eo forte locupletior quæ manentibus diuitijs: sumptus est parcior. Accedit quæ maior pars hominum: non prius se cadere posse quæ tota ceciderit: suspicatur: Tu uero non cecidisti sed impulsus es. Integer igitur ac rectus sentis iam (ut arbitror) nutare fortunam: & quæ fragilibus fundamentis inhæseris: cum tibi magnus uidebaris intelligis: nec deinceps dubitas: eam quæ impulit posse prosternere: Ita (quod rarissimis contingit) exul diues & cautior uadis: ut facile duobus gradibus bonis malum unum: & illud exiguum consoleris: si quid tum in uita bonum nisi uirtus: aut malum aliquid nisi uirtutis oppositum dici debet. Vade itaque securus: non te repetet patria: non reuehet casus. At uero quæ tanto pe-desles: exilium & pertinax illustrabit iniuria: Multos magnos uiros calamitas fecit: multos declarauit: neminem ex diuerso miserum fecit aduersitas sed detexit: nec latitare diuitum passafa est. Quid palles: quasi magnum in te ius habeat fortuna: Non illa partes iudicis obtinet sed testis: qualis sis in tua potestate est: non est in illius quale de te testimonium ferat: sed ut ferat tantum: mentiri non potest: loqui potest. Quis autem nisi culpæ sibi conscius: testem metuit uere locuturum? Non est quæ te ad ignauiam cogat: est quæ digressus tuos dinumerat: patientiam exerceat: suspiciat aut despiciat pectoris tui robur: demum populo referat quicquid inuenerit. Erige animum: discute tenebras errorum popularium: non pateant aures tuæ muliercularum uocibus: nunquam lætus eris: nunquam securus si te populo regendum tradideris. Quicquid magna pars hominum aut miratur aut metuit: ridiculum est: quicquid prædicat falsum: committe potius te paucorum consilijs: non sunt ut uidentur ista terribilia: inter quæ uulgus exilium numerat: & si lectio longa non profuit: experientia proderit fortasse. Noli semper terram intueri: interdum oculos attolle: confestim ueritas occurret: & exilium nihil esse fateberis: nec peius uiuere uigæ bonum quantumlibet procul a patria: imo uero non posse extra patriam uiuere cui totus hic orbis est patria. Quid enim refert quæ diuersa parte consistat: ualles quidem & lacus & flumina & colles alios uidet: cælum unum est: illi se infert: illuc animum exigit: eo cogitationes suas ex omni mundi parte transmittit: nec aliud quæ sub tecti unius amplexu ex alio in alium thalamum transiuisse se cogitat. Tu quoque (nisi meam & multorum spem diutissime fefellisti) Absit ut ad unum huius immensi ædificij angulum sis astrictus: quo minus ubicunque terram sub pedibus calcaueris: ubi cælum supra uerticem uideris: ubi te spirabilis aura perflauerit: patriam tuam uoces. Erit igitur exilij tui: non solum facilis: sed iucunda cõditio. Cum enim duo sint quæ hominum affectum ad beniuolentiam excitant: Virtus scilicet: qua (ut ait Cicero) nihil est amabilius: & immerentibus uiris inflicta calamitas: quorum primum facit ut amemus miremurque claros uiros: secundum ut misereamur afflictis. Alterum in hac tempestate tibi aderit: aliter adesse uidebitur. Virum fortem sentient omnes: exulem dicent: Et sane (si quid Tullio credimus) inter omnes uirtutes fortitudinis splendidissimus uultus est: rursus inter hominis erumnas: non in ultimis numeratur exilium. Aut ego fallor: aut optandum est ne forte recēs hæc ciuium tuorum ira lentescat: ne ue tibi hoc exulis nomē casus aliquis eripiat: in quo miseriam nihil: fauoris autem & gloriæ uides esse quæ plurimum. Sed laborem inquis atque ignominiam reformidat animus? Primum nego tale hic aliquid inesse: ubi oblatam tibi magnæ laudis materiam ac generosam fuisse linquendæ patriæ causam: alto animo obiectam tyrannis con-

D-

Quid bonum
quæ malum
in uita dici pos-
sit

E

Nil uirtute
amabilius

F

tumaciam scio: Vbi præterea ocium & quas semper optaueras laborū ferias inuenisti: Deinde qui ignominiam timet quam peperit uirtus: famæ non uirtutis amicus est: qui uero labores refugit: optare desinat gloriam ad quam certe difficilis: sed clara (ni fallor) & delectabilis uia fert. Tibi quidē uni (ut dixi) singulari quādā prærogatiua: ingēs gloria nullis molestiis: nisi forte quas tu ipse tibi finxeris queritur: Illud enim uereor ne alienis potius quā tuis oculis susceptum uulnus aspicias: & casum tuum alieno metiaris arbitrio: quæ adeo quotidiana pestis est: ut ad clamorem alienum plerique titubent: & multo prius concidant quā impulsū sint: quanquā satis impulsus uideri possit: quem tot hominum milia pessimis opinionibus perurgere nō desinūt: Sed ut ualde imbecillis uirium est quem lenis aura prostrauerit: sic prorsus insanum animi scito quem uideris res suas aliorum & præsertim ignorantium ponderare sermunculis: qui quo frequentiores sunt: eo cautius contagiosus morbus euitandus est: passim tam multorum hominum corda corripens. Si alios audire uolueris: nō deerunt qui fortunam tuam multiplicib⁹ onerent querelis: qui te incolumem atque optime ualentem lugeant: qui semineces uelut feretro uiuentis assideāt. Audies uoces miserabiles: uidebis forsan & lachrymas aut simulatas aut amentia proximas: miser esse incipies: quia miseris aurem præbere consueueris. Nihil enim fere est quod cōuictus assiduus in hominum ingentijs non possit: quod si te ipsum consulere tecumque quā cum alijs loqui malueris: nunquā desinam de te grandia sperare teque foelicissimum iudice te dicere: & inuidiosum magis extimare quā miserum. Et si ad credendum alijs pronus es: cur & mihi non credis ueriora simul & gratiora referentis? Non tu (mihi crede) corruisti: nec corrues quidem nisi uelis: nullam ignominiam passus es: sed ad eundem gloriæ pennis in limine optionem habes: utrum gloriosus incedas an retrocedas inglorius. Non labor est iste sed requies: non exilium sed libertas. Quā olim mira celeritate fugientem querebaris: occurrētem ultro complectere: Et quæ tāta fuit Romam tibi causa uidendi: Libertas quæ sera tamē respexit inertem. Ille in sermōe pastor: ut libertatem inueniret patriam se reliquisse gloriatur: tu philosoph⁹ desles: Vixisti alius diu: incipe iam tādē tibi uiuere. Nemo properasse te arguet: qui nec prius inceperis quā pastor ipse Maroneus: sed candidior postquam tondenti barba cadebat: omne tempus ab inuente ætate ciuib⁹ tuis condonasti: retribuerūt inextimabilis rei perpetuam largitatem: & ut longæ uitæ reliquias saltem tibi habeas decreuerunt. Agnosce ciuitatis animum: & hinc propriam erga illam munificentiam contemplare: quæ tāta fuit ut egētissimas licet sui manus perseuerando laxauerit: utere lætus imunitate tibi nunc concessa sic patriæ tuæ moenia tanquam inquietum libertatis propriæ carcerem recordare euasisti. Et (quod magnum est) cōtigit iubentibus abire custodibus insanis: si quid forte committis ut redeas: Ad illa potius te conuerte quibus adolescentiam dedicaueras: quæ robustiores annos tuos fecissent utique tranquillios: nisi quam adhuc desideras patria uetuisset. Facient autem profecto placidissimam & uenerabilem senectutem: nec exilij modo sed fortuitarum rerum omnium contemplatricem: De studijs liberalib⁹ loquor: & præsertim de illa parte philosophiæ quæ uitæ magistra est. Hæc tu nūquam animo prorsus intermiseras: & si parumper ab eis te ciuiliū negociorum impetus arceret: Nūc uero his quoniam nihil obstat: totus incumbes: teque melioribus auspicijs nouæ uitæ offeres: & talibus animum exerce muneribus. Relege ueterum historias: quantas æmulationes Romanorum ducum & quidem illustrium hinc reperis exortas: quæ aut se quisque quā primū extra patriam mitti uellet aut serius reuocari: Cur quæso: nisi quia dulce natalis soli caruisse dulcedine: dum latiore alibi uirtutis exercendæ materiam inuenirent? Celebratis comitijs solebant cōsules prouincias sortiri: & illam generosior animus optabat in qua periculi plurimum uidebat: non quæ per se quisque hominum nisi amens pericula seu difficultates eligat: sed quæ uirtutis splendor in illis facillime uideatur apparere. Quapropter siue exilium hoc tuum leue est: & importuna querela est: inter blanda uociferantium: Siue durum & molestum quod populus asserit: ego autem aduersor: nec tamen ideo si quid usque uetustæ indolis remansit erit uiro digna querimonia: oblatum sibi sponte deplorantis: quod alijs ambitur: locus hic quem tibi magistratus ordinaret prouincia tua est: Nō possunt omnes cum ingenti exercitu in Africam transire: detractoque ex Italia Hannibale: infestam oppugnare Carthaginem: Nō possunt alias ex alijs propagando uictorias: nunc rebellantes Hispanias: nunc obsessa prædonibus maria: nūc Armeniam ac Iudæam: & totius orientis regna penetrare: Non omnibus datum est aut fractis Numidiæ uiribus & continuatis imperijs a meridie in boream arma transferre: breuissimoque tempore

G

Quo loco
quæreda sit
libertas

H

I

Aduerte Romanos
triumphos

cinētū Libyco sanguine gladium: theutonicis ac cymbricis mersare cruoribus: aut gallicis late perdomitis: & regib⁹ ad uiolentam cōfessionem Romanæ uirtutis adductis: Hinc rhe- ni: illinc oceani claustra perrumpere: & Germaniam atq; Britanniam uno impetu calcare: Nec omnibus cōtingit: ante currum reges captiuos agere: Hæc enim Scipionibus: Pompeiis: Mariis: Cæsaribus: Aemiliisq; referuata sunt: His & similibus uiris absentib⁹ certamē fuit cum hoste longinquo: tibi cum exilio pugna est: cuius impetum non feres modo: sed repelles & conteres si cupias quodcunq; necesse est. Si animo tuo persuaseris unicum aduersus aspera clypeum esse patientiæ: & illam saluberrimam Cleantis uocem: in latinū ab Anneo Seneca translata: in tuum pectus alte demiseris: Ducū uolentem fata: nolentem trahunt. Vale.

Frācisī Petrarchæ ad Ioannē Columnæ: Ep̄las illi⁹ auidissime susceptas narrātis: statūq; ipsius prosperæ audire optātis: animas etiā multa pati ex corpore: societate exponentis: Ep̄la XVI.

A

X itinere medio redeuntē: Epistolam tuam auidissime suscepi: Optabam enim solito etiam ardentius statum tuum prosperum audire: q̄ amoris comites gelus: & timor per absentiam crescunt. Angebar autem & turbatum erat cor meum: quoniam am & turbatum te discessisse noueram: & hos qui turbationi tuæ materiā præbuerant: nefarii uoti compotes uidebam sub oculis meis uelut triumphaliter obseruari: q̄ & te in exilium pepulissent: & me præsentia oris tui cōuictūq; sobrio ac delectabili spoliassent. Terruerant quoq; me uisa mea & somniorū imagines: quæ turbulentæ miris modis & infestæ feræ mel & iterum animam dormientis impleuerant: non q̄ ignorarem somniis temere non habendam fidem: sed sic est: hoc iter ingressus sum: iter dico: uitæ huius labentis ad mortē: in quo & æstare oportet & algere: & famem & sitim & somnum & somni minas atq; ambages & quietem turbidam sentire. Deniq; multa pati: donec illa dies expectata pijs: formidata nocentibus: mortalem hunc nos exuat amictum: & animos nitentes ad supera de cōpedibus tandem huius caliginosæ stationis eripiat. Interea fateor nec longa est uia passionum insultibus: quicquid de his aut sedandis aut tollendis philosophi disputent: quicquid in se alij sentiant: adhuc ualde sum obnoxius: hæc mihi nascenti lex cum corpore data est: ut ex eius consortio multa patiar: aliter non passurus. Secretorum naturæ conscius poeta: ubi animabus humanis inesse quandam igneam uigorem & cœlestem dixit originem: excipiēdo subiunxit: Quantum non noxia corpora tardāt: Terreniq; hebetant artus moribūdaq; membra: Hinc metuūt: cupiuntq; dolent: gaudentq; neq; auras Respiciunt: clausæ te nebris & carcere cæco. Sic eram igitur admirans: q̄ de te post digressum tuum aures meas nullus rumor impulerat: dum ecce litteræ tuæ mihi oblatae sunt: agnoui signum: & iam securior legi. Cæterum quia nūcius mirum in modum festinabat: & res pluribus uerbis egerre uidebatur: responsionem distuli in diem alterum: quam iam hinc tripertitam fore pro uideo: q̄ tua quoq; de reb⁹ uarijs triplex est querela: Vnum quod breuiter dici poterat nō fuit consilium differre: me scilicet peccatorum meorum nodis implicitum: nondum in portum potuisse confugere: sed in eadem tempestate qua me discedens reliquisti: iactatum fluctibus hære: nequicq; sæpe retentantem uela facere: si quis meus uentus ab occidente confurgeret: hoc tamen solo latum & deo gratias agentem: q̄ te saltem per multos labores euasisse uideo: q̄ nauicula tua ex eisdem periculis ueniēs: aut portum tenet: aut pleno subit ostia uelo. Deinceps expeditior casibus meis occurram q̄ & consequendi desiderium incessit: & geminæ sollicitudinis dimidia parte liberatus sum. Vale.

B

Virg. vj. æne.

Frācisī Petrarchæ ad Ioannē Columnæ: amicitia amicoꝝ absentia nō posse defraudari comprobantis: Ep̄la XVII

A

Perabam ex te magnificum aliquid audire: Sapiētia enim tua iam pridem mihi uidebatur finem impositura querimonis: quibus stolidum uulgus & ingratum personat. Lōge uero fallebar (ut uideo) atq; utinam submissum liceret ab alio suspicari: & non proprijs tuis digitis querulum illud chirographum constaret: in quo rē unā exiguam multis uerbis pene muliebriter deplorasti: Cui⁹ lamētationis summa est: te acerrime atq; incōsolabiliter doluisse q̄ huius exoptatissimi atq; optimi ducis nostri: meamq; & amicoꝝ faciem uidere desieris. Motū te de digressu subito turbatūq; nō dubito: mā suētudinē nāq; animi & suauitatē moꝝ tuoꝝ noui: qui oīno cum ulla sæueritate aut habitu

mentis asperiore nō conueniūt. Vnde tamē hic tam imodicus dolor non intelligo: Innume-
rabiles causæ segregant amicos: Amicitiam ueram nullæ quæ præsentē amicus absens esse
nō poterit: Quātū em̄ locoꝝ interuallis ab amicoꝝ cōuersatione disiūgimur: tantū absen-
tia detrimentū assidua cōmemoratione discutimus: Cui⁹ si tanta uis est ut morte superata
defunctos etiā amicos pro uiuentibus celebremus: quod post obitū iunioris Africani: sapi-
pientissimo & oīm Romanoz̄ in amicitia gloriosissimo uiro Lelio docente didicim⁹: quid
tam magnū est si absentia similiter uicta: lōge positos amicoꝝ uultus p̄ præsentibus habe-
amus: Apud poetā scriptū est: Hærēt infixi pectore uultus: uerba q̄. Et itez̄: Absentem ab-
sens auditq; uidetq;. Ergo insanus & obscœnus amor hoc poterit: pius ac sobrius non po-
terit: Immo uero multo ampli⁹ eodē poeta dicēte: Ante leues ergo pascenē in æthere ceruic:
Et freta destituent nudos in litore pisces. Ante pererratis amboꝝ finib⁹ exul. Aut Ararim
Parthus bibit aut Germania Tigrim: Q̄ nostro illius labat pectore uultus. Lelius ipse de
amicissimo uiro loquēs: uide quibus uerbis utatur. Virtutem inquit illius uiri amauit: quæ
extincta non est: Tu quare nō dicis: uirtutē illius aut illoꝝ amo: quæ absens aut longinqua
non est: sed ante oculos meos oīm tēpore uersatur: & in honore semp̄ erit apud me. At iucū-
dissimū est amicos præsentis habere: intueri frontē atq; oculos: uiuis eos uocibus alloqui:
& colloquentiū admotis auribus uerba percipere. Necq; em̄ (qn̄ in hac re poericis testimoni-
is uti uacat) sine quadam animi dulcedine legimus: Anchisen filij occurſu alacrem: tensis
ad cœlum palmis & profusis lachrymis dicere: Datur ora tueri nate tua & notas audire ac
reddere uoces. Nec ego quidem aduersor dulcissimā esse præsentia amicoꝝ: Quis em̄ hoc
negauerit nisi inhumanus idem ac ferus: Sed tu mihi negabis: absentia quoq; suas habere
uoluptates: nisi totam fortassis amicitia pulchritudinem quæ latissime patet ad oculos so-
los restringimus: & a sede eius quæ est in animo seuocam⁹: qd̄ si fieri cœperit: angustissima
quidē area restabit ubi se amicoꝝ charitas oblectet. Vt em̄ mortē: ut carcerem: ut ægritu-
dines: ut peregrinationes seu necessarias seu uoluntarias sileam: quis quotidianas naturæ
necessitates: somnū: famē: sitim: æstus: algores: lassitudinē: quis studioꝝ aliarūq; rez̄ occu-
pationes innumeras explicet: quib⁹ etiā in eadem domo: ne dicā urbe: degentiū: nec uultus
aspicere: nec semper uoces audire pmittimur: Ita æui breuissimi repitur amicitia: quā lon-
gissimā uitæ: non æquauam modo: sed (ut dixi) supstitem esse decuerat. Quis aut̄ locus in
amicitia relinquet̄ Appio cæcor: (cæteros em̄ in eadē cōditione positos taceo) Ille mihi pri-
mus occurrit: quē oīno credibile nō est qd̄ oculos nō habuerit nec amicos habuisse: qui unis
uersæ reipublicæ talis fuerit amicus. Quid est ergo qd̄ tantope lugeas absentia: quasi hæc
tibi possit amicitia surripere: cum illa nihil in hac neq; cæteris rebus tuis: nisi quantū tu sibi
permiseris possit: Memento potius quæso: non q̄ longe sis corpe (q̄ uis quid longinquum
uideri potest in hac puncti unius breuitate: cuius nos homines uix integram particulā in-
colimus) sed esse in tua potestate ut aīo & cogitationibus præsens sis. Hoc igit̄ uno quo po-
tes modo nos iugiter aspice: litteraz̄ idētidē frequēti cōmertio teipsū nobis ostēde. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Colūmnæ: expectationem de futuris ampu-
tandam esse ut quiete uiuatur: persuadentis: Ep̄la XVIII.

Olestissimā morā traxisse te Niciæ indignādo describis: p̄ mēsem integz̄ expectan-
tem aliquā nauē quæ te in Italiā pferret. Atq; in Italia tūc eras dū ad Italiā suspira-
bas: Ita dico si (qd̄ poetis atq; cosmographis placet) Italiæ termin⁹ uarus est: itra
quē a pte Italiæ ciuitas illa sedet: Sed utiq; de re cōstat: iteriorē Italiā in aīo habebas: & pro
Italia Romam dicere uoluisti. Sentio iam morbi huius originem: expectationibus em̄ tali-
bus plena esse solet adolescentia: quaz̄ illi ætati qualisqualis uenia debetur: senectuti aut̄
quæ omnes spes suas iam post tergū spectare debet: omnis longa uitæ huius & anxia ex-
pectatio foeda est. Tu itaq; senior de te uideris: Ego iunior de me loquar qui adolescentia iam
exacta: ætatem tuā adhuc longe (si quid hic longū est) ante me uideo. Cæterz̄ quo rari⁹ pas-
sionis huiusmodi molestias experior: eo frequētius ueteris mali reliquias incuso: eoq; cer-
tius intelligo: uix̄ prouectum nec præsentibus frangi nec futuris angī: sed utrunq; tempus
æqua frōte despicere: & qcqd̄ secū uel attulit uel præmisit p̄cipēdere. Præsentia taceo: qm̄
sermonē de futuris istitui: quæ mētes hoīm uanis expectatiōib⁹ suspēdūt: & in qb⁹ (nisi fal-
lor) ridiculosi⁹ errat. Expectās ali⁹ pegrinā nauis aduentū: totis dieb⁹ undas p̄spicit flui-
tātia lōge (ut est ap̄ Lucanū) Sp̄ prima uidēs ueniētis uela carinæ. Ali⁹ iā iā motur⁹ a lit-
tore serenā cœli trāq̄llitatē uotis oib⁹ exposcit: Iste nulli honesto negocio intētus id agit sp̄

Amicitia ami-
corū absentia
separi nō pot

B

C

A

qd̄ agebat olim classis Iliacæ magister: surgit enī ipiger: & (ut ait Virgili⁹) oēs explorat tē-
 ros atq; aurib⁹ aera captat: Sydera cūcta notās tacito labētia cœlo. Alter beati senis hærēs
 tabulis: segnem mortē increpitat. Alter nuptias aut partū cōiugis. Amicæ noctem alter ex-
 pectans dies: horas momentaq; dinumerat. Quid multa? Meministi credo in Philogia no-
 stra: quā ob id solum (ut curas tibi iocis excuterē) scripsi: quid Tranquillin⁹ noster ait. Ma-
 ior pars hominū expectando moritur: Ita est paucissimos inuenies qui non toti ex incerto
 pendeant. Alexander Macedo: Iulius Cæsar: multiq; alij uel nostri uel externi duces: q̄mul-
 ta parantes ab hac luce subtracti sunt: & medijs eorū conatibus mors occurrit: tanto (ut mi-
 hi quidem uidetur) difficilior: quanto insperatior. Hinc est qd̄ idem ille Iulius Cæsar: fragili
 carina in ancipiti tempestate deprehensus: cum mortem timere cœpisset: hoc unū uidetur
 lamentari: q̄ ingentes abruperit actus festinata dies fatis. Nouerat poeta quid maxime ta-
 li uiro aut molestum fuisset in eo statu aut esse debuisset: idq; potissimum querelis inferuit:
 Vna est autem aduersus hūc morbum medicina: primo gustu fortassis amarior: haustu au-
 tē & dulcis & placida: Animū a terrenis abducere: si fieri potest: Si min⁹: auellere atq; extir-
 pare radicitus: Quis enim hoc plarumq; cum dolore & offensione sensuū fiat: raro tamen
 (ut uidet) amissa corporis absq; molestia restauratur: quanto minus animæ salus in quā &
 uahementiores morbi & frequentiores incidūt: Hoc igitur fac & præsentī lætus: nulla futu-
 ri temporis expectatione torqueberis. In Italiam inquis transire uolo: Nauim expecto uel
 quietum mare. Sic dices si cor tuum rebus mundanis adhuc uisco consuetæ delectatiōis in-
 hæret. At si sursum nititur: dices: In Italiam transire uolo: quid enim magis expediat: nouit
 deus: homines ignorant: Nauim aliquam: sed non minus aliquem expecto qui nauim non
 uenturam nūciat: & utrumq; rumorem æquis auribus excipiam. Sed habeo inquis in Ita-
 lia magnum aliquid agere. Iam si quid tibi philosophiæ studiū contulit: uides (ut arbitror)
 quod extra Italiam geri nequit: magnum esse non posse: quotiens me ad unū locum coar-
 taueris desinit esse magnus conatus qui inter angustias cogit. Sed uolo in Italia saltem mo-
 ri & patria tellure contegi cupio. Qui hæc dicit adhuc Italicus est: uir magnanimus nōdum
 est: Quid enim puerilius q̄ curam gerere ubi capillorum & unguium purgamēta: ubi san-
 guinis superuacui uasculum deponas: ubi ipse iaceas nō curares? Certe si corpus cōsideras:
 tua nihil interest ubi sit res a te olim possessa: nūc autem derelicta si pateris si reluctaris ab-
 lata: Si uero animū respicis: nullus eū locus aut stringit aut laxat angustus: & siue ad cœlū
 ascendendum: siue ad inferos descendēdum sit: undecunq; discedat unus est labor. Sed dul-
 ce est suorum manib⁹ sepeliri: Quædam dulcia facit nō insitus sapor: sed corruptus mādu-
 cantium gustus. Quid dulce dicitis aut nihil sentienti aut omne huiusmodi obsequium con-
 temnentis? Vna omnium est (ut ad propositum redeam) expectantium conditio: dum uen-
 tura prospiciunt: quæ sunt ante oculos non uident: damnū certum sub ambigua spe. Hæc
 quidem utiq; transeunt: Illa aut̄ raro plena fide succedūt. Adde q̄ uel superuacua fere sunt:
 uel damnosa & in caput nostrum recasura quæ cupimus: ut sicut sæpe reiectas indignatio:
 sic libitum prouectas uel fastidium uel improuisa pernicies sequatur. Adhuc igitur omnē
 spem: omne desiderium auerte ab his fallacibus bonis. Incipe unū solum & uerū & summū
 bonum optare: si tamē usq; ad hanc ætatem rem apprime necessariam distulisti: tūc discer-
 rendi libido cessabit: & odium longioris moræ: tum uero non modo Niciæ: sed (si ita fors
 tulerit) inter Libycas fyrtes sine molestia stabis: reb⁹ tuis contētus: nihilq; aliud requirēs.
 Dicit aliquis: Nūquid illud saltem unū quod memoras: bonum expectandum erit: ut præ-
 sens præsentī gaudio desiderantem animā impleat? Minime. Si enim plene desideras: si san-
 ctē: si sobrie (aliter quippe tanta res optari nō potest) iam quod petebas tecum est: intus in
 anima illum quē diligis quære & inuenies: nō est ut eo potiaris exteri⁹ euagandū. Et si qd̄
 forte restat adhuc: quod amplius uelis aut cumulati⁹ expectēs: erit expectatio illa suaui⁹ &
 iucunda. Qui ad hanc regulam se formabit lætus: e cunctis mortalibus quotiens exacta lū-
 ce cubiculum intrabit: de præterito quidem dicere poterit securus Virgilianum illud a Se-
 neca relatum: Vixi & quem dederat cursum fortuna peregi: Et de futuro illud Horatianū:
 Cras uel atra nube cœlum patet occupato: uel sole puro: nec unq; uenturi studio præsentī
 oblitus aut sibi aut alijs inutiliter ætatem aget. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Columnæ: ea quæ accidūt aduersa æquo ani-
 mo tolerāda admonentis: leges etiam naturæ nō recusandas esse: cum tam bo-
 na q̄ mala ex his proueniant exhortantis: Ep̄la XIX.

Liber II. Epistola XIX. XX.

Verelarum tuarum uocibus plenus sum: iam res ad fastidium inclinat: iam mol-
 q liciem tuam ferre non ualeo. Neq; enim aliter q; si in hanc uitam nuper intrasses
 ad occursum rei cuiuslibet expauescis: Pudeat inter lamenta senescere: immo uero
 pudeat olim senem pueriliter lamentari: Puerorum est ad omnia quæ uiderint obstupesce-
 re: quippe quibus noua & admiranda sunt omnia: Senibus & præsertim eruditis nihil no-
 uum aut inopinatum euenire solet: nihil itaq; stupendum: nihil deplorandum. Vnde igitur
 tot querelæ de rebus assiduis: & scdm naturæ statuta fluentibus: Portenta mouent ani-
 mas interdum: Si bicipitem puerum: si quadrimanum uides: miraris imbrem lapideum:
 bouis uerba: mulæ partum: In annalibus legimus: quotidiana despiciamus. Tu quid uidisti
 propter quod nunc totus in admirationem & lamenta conuersus sis: Admirando quidem
 admirationem tuam cogis ut admirer: Non tam grauius in alio ferrem immoderatū hunc
 stuporem: Qui totiens mare transisti: totiens e medijs periculis enatasti: totiens e faucibus
 mortis creptus es. Admirādo & fortunam tuam accusando describis: passum te maris ma-
 gnam (& ut Satyrici uerbo utar) poeticam tempestatem: atq; ad littus unde discesseras: fla-
 tu contrario impellēte relatum: Hæc tu maris iniuriam existimas: Natura est: digniorē que-
 relæ causam præferres: si uel illud tibi contigisset: quod quondam Cæsarea classis inter Ita-
 liam Græciamq; sustinuit: quando per Hadriaticum mare glaciali uelut torpore cōstrictū
 cursum expedire non ualuit. Vel illud quod terra sub pedibus tremente Pompeianus exer-
 citus tulit in Libya: ubi nullus potest cōsistere miles instabilis: raptis etiam quas calcat ha-
 renis. Nunc uero si per terram rigidos lapides aut tumentes colles: si per mare fluctus incō-
 stantiam pertulisti: nihil est quod lamenteris tanq; iniuriōsa tibi fuerint elementa: q; natu-
 ræ potius suæ paruerint q; uoluntati tuæ. Altera litterarum tuarum pars nō minus delica-
 te ac flebiliter: te cum iam Pisis applicuisses: in morbum diutinum incidisse memorat: non
 aliter q; si in ætate tam longa quid morb⁹ esset ignorares. Quomodo autē se aduersus mor-
 tem præparabit anim⁹: inter hæc quotidiana tam querulus: Sed ne latius effundar: amplis-
 sima enim res est & uerborum egens: Accipe breuiter quæcūq; de his querelis a me ipse dis-
 fusius dici solēt: Nimis faciles sumus ad accusandum naturam: nemo deslet q; nascitur: ne-
 mo q; uiuit: at q; ægestatē sentit: q; labores patitur: q; senescit: q; egrotat: q; moritur quisq;
 conqueritur: quasi scdm naturā minus ista q; illa sint: Et nasci & uiuere & comedere & esu-
 rirē & dormire & uigilare & laborare & senescere & ægrotare & mori naturalia sunt: ut ne-
 mo his mortalium uacet: nisi cui forte senescendi necessitatem laborūq; molestias & ægri-
 tudinum necessitas mortis præcipitata remiserit. Quid igitur inutiles querelas effundim⁹:
 An quia nobis solis ista contingunt: solis nobis lugere permisimus: An quia omnibus: cun-
 ctorum simul in nos lamenta transfundimus & uelut humani generis procuratores naturā
 accusam⁹ immeritam: Odiosum sane negocium & importunū. Illa enim mitissima: nos be-
 neficia eius per impatientiam exacerbauim⁹: in parētem optimam ingrati: in nosmetipsos
 impij. Oro itaq; pater amantissime: & si ætatē hanc non dedecet etiam consulo: ut quicquid
 euenierit: inducamus in animum ferre fortiter: ferre moderate: ferre sine euolationibus & sine
 ulla lamentatione muliebri. Habuimus enim deliberandi (& gratias christo) habemus ad-
 huc deliberata exequendi spacium: Et licet uulgus insaniat: sunt tamen nobis aliquāto ma-
 gis sobrij consultores: quorū potius monitis obsequendū est. Nec te moueat uita mea quo-
 tiens epistolas meas legis: nec in frontem respexeris ista suadētis. Vidisti em̄ interdū pallen-
 tem medicū: qui suā nō poterat: alteri⁹ ægritudinem curare. Vale.

A
 Pueris oīa esse
 noua: senibus
 nihil noui eue-
 nire solet

B

C

Medic⁹ aliqui
 nō suā sed alte-
 rius pōt ægri-
 tudinē curare

Frācis̄ci Petrarchæ ad Iacobū Colūnæ: Ep̄las illius iocosis cōuitijs refertas esse
 significantis: de uarijs quoq; rebus: nō pauca etiā de laudibus urbis Romæ ad-
 iungentis: Epistola XX.

f Emisopitum epistolæ tuæ clamor excitat: quā iocosis refertā cōuitijs lætus ridēs q;
 perlegi. Et (ut primum uenienti iaculo prius occurram) uide quāso pater optime
 de multis quæ contra me colligis: quantum ab intentione tua: prima etiam scribē-
 tis uerba discordent. Mirari solitum te ais q; mundum in ætate adhuc tenera sic artificiose
 decipiam: ut scilicet ars hæc sit tam experientiæ q; naturæ. Panægyricum pluriū certe uer-
 borum: sed minime amplioris gloriæ cecinisse mihi poteras. Mundus deceptor generis hu-
 mani: quot uitā laqueis implicat: q; amarā dulcedinis aspersione cōmendat: nouit quisq;
 aptis oculis iter hoc agit. Cui⁹ & nos fraudib⁹ de industria fauem⁹: studioseq; ut ipsi nobis
 ignoti sim⁹: aduersus Apollinis cōsilium laboram⁹. Hūc supbia iflat sub spē magni & excelsi

A

B

animi: Illū malicia & fraus & quicquid prudentiæ proximū uideat: sub amictu finitimæ uirtutis infatuat. Ille se fortem putat inhumanus & ferox: hic se humilem uocat timidus & imbelis. Est & quæ titulo frugalitatis auaricia sollicitet: & quem prodigalitas spem largitatis exhauriat. Personata sunt uitia & immania monstra: formosis sub pellibus delitescunt. Accedit delectabilem sed transitoriarum: immo uero transeuntium ac fugientium rerum turba: Ambitio honorem nobis & plausum auræque uulgares: Luxuria blandas & uarias uoluptates: pecunia plurimarum rerum sufficientiam ostentat: Nullus hamus sine esca: nullus sine uisco ramus: nullus laqueus sine spe. Accedit humana cupiditas: præceps inopsque consilij & falli facilis & insidijs oportuna. In hoc igitur ancipiti & lubrico & suspecto itinere: si quæ forte tam cautum uel natura uel studium fecisset: ut mundi fraudibus elusis: mundum ipse deciperet: frontem scilicet ostendens populo similem: tota intus mente dissimilis: quem tu hunc uirum diceres? Hūc tamen ubi quærimus? & natura optima & ætate solida simul ac sobria opus est: & alienorum casuum obseruatione sollicita: Tu tamen hoc mihi nomen imponis immensum quidem (modo non irrideas) quod si hodie uerum non est: deum oro: qui potens est etiam ab inferis excitare: ut uerum fiat antequam moriar. Sed quo hinc iocando progredieris? multos fictionibus meis opiniones de me concepisce magnificas. Fuit ars hæc fateor: quibusdam ex illustribus uiris: ut ingenio quodam ueras uirtutes mirantibus: Hinc & Numæ Pompilio diuini colloquij: & Publio Africano diuinæ etiam stirpis fama quæsitæ est: Mihi ars ea non competit: nihil habeo quod ostentem: & tamen nescio quis me ab incunabilis superuacuis fati fauor insequitur: notior sum quæ uelim: & scio de me quæ uoluscunquæ sim: in utramque partem multa iactari: quibus ego nec deprimor nec extollor. Scio populi totidem fere mædacia esse quot uerba: Et hæc quidem hæctenus: Neque enim ut turbæ displiceam: magnopere laborandum est. Necdum desinit urbanitas tua: dicis me nō modo uulgus insulsum sed cœlum ipsum fictionibus tentare. Itaque Augustinum & eius libros simulata quadam beniuolentia complexum: re autem uera a poetis & philosophis non auelli. Quid autem inde diuellere: ubi ipsum Augustinum inhaerentem uides: quod nisi ita esset: nunquæ libros de Ciuitate dei (ut reliqua sileam) rãta philosophorum & poetarum calce fundasset. Nunquæ tantis Oratorum ac Historicorum coloribus exornasset. Nimirum: Nunquæ enim in somnis ad tribunal æterni iudicis tractus accesserat Augustinus meus sicut Hieronymus tuus: Nunquæ exprobrari sibi Ciceronianum nomen audierat: quod cum audisset Hieronymus fidemque dedisset: quæ nunquæ amplius libros gentilium attingeret: quæ diligenter ab omnibus: sed a Cicerōe præsertim abstinerit: nosti. Augustinum uero cui nullo somno interdictum erat: non solum familiariter illis uti nō puduit: sed ingenue etiam fateri: se in libris Platoniorum: magnam fidei nostræ partem inuenisse: & ex libro Ciceronis qui uocatur Hortensius: mutatione mirabili ab omni spe fallaci & ab inutilibus discordantium sectarum contentionibus auersum: ad solius ueritatis studium fuisse conuersum: & lectione libri illius inflammatum: ut mutatis affectibus & abiectis uoluptatibus uolare altius inciperet. O uirum ineffabilem dignumque quem Cicero ipse pro rostris laudet cuique publice grates agat quæ inter tam multos ingratos: unus uelit esse gratissimus. O uirum magnifice humilem & humiliter excelsum: non qui alienis plumis ornatus auctoribus hinc fulget: sed qui iam christianæ religionis fluitantem puppim inter hæreticos scopulos agens præsentisque magnitudinis sine arrogancia sibi conscius ueritatem primordiorum suorum & adolescentiæ rudimenta cōmemoret: & doctor tantus ecclesiæ non erubescat ducatum Arpinatis hominis licet alio tendentis. Cur autem erubesceret? Nemo dux spernendus est: quæ uia salutis ostendit. Quid ergo studio ueritatis obesse potest: uel Plato uel Cicerō: quorum alterius schola fidem ueracem: non modo non impugnat sed docet & prædicat: alteri libri recti ad illam itineris duces sunt. Eadem & de alijs dici possent: sed piget in re notissima testes superuacuos conquirere. Nec tamen ideo negauerim multa apud illos esse: quæ uitari oporteat: cum & apud nostros quædam sint periculosa incautis: & Augustinus ipse in quodam operoso uolumine de uberrima messe suorum studiorum: internalcentis erroris loliū proprio pollice decerpit. Quid ergo? Rara lectio est quæ periculo uacet: nisi legenti lux diuinæ ueritatis affluerit: quid sequendum declinandū ue docens. Illa autem duce secuta sunt omnia: & quæ nocere poterant: iam syrtibus & charybdi: aut famosis in alto scopulis nota ora sunt. Ut uero iam tandē huic lasciuæ calūniæ finis fiat: Verone an falso Augustinū aō complectat: ipse nouit: Etenim ubi nec fallere uult quisque nec falli potest. Vnde de uia uitæ

C

Augustinū ex
libris Platōis:
& Ciceronis
Hortensio ad
christianā reli
gionem mīta
transulisse

D

meæ errorefq; cernentem misereri arbitror: præsertim si adolescentiæ suæ meminît: quam uagam & aberrantē miserat⁹ oîpotens retraxit ad rectū iter: & nūc pro arenosis Africæ lit-
 toribus: ubi aliq̄ diu noxie delectatus uergebat ad mortem: æternæ frondentis Hierusalem
 sine fine municipem esse dedit. Inde mihi fauet: inde me diligit: quid enim dubitem: cum au-
 diam in eo libro quem de uera religione conscripsit: eum spe firmissima dicentem: Quisq;
 angelorum deum diligit: certus sum q̄ me diligit: Si em̄ ille contemplatione cōis dei ange-
 licum amorē sibi promittere non metuit cum sit homo: audebo & ego qui homo sum amo-
 rem humanum animæ illius sacratissimæ quæ nunc cœlo fruitur: sperare. Sed enim nouis
 hic salibus aspergor. Ais enim mihi physica etiam nunc & poetica ruminanti Augustini di-
 cta quasi quædam somnia uideri. Melius dixisses: Illa relegenti: totam mihi uitam meam
 nihil uideri aliud q̄ leue somnium fugacissimumq; phantasma. Itaq; lectio illa excitor
 interdum: uelut e somno grauissimo: sed urgente mortalitatis sarcina: palpebræ rursus coe-
 unt & iterum expergiscor: & iterum & iterum obdormio. Voluntates meæ fluctuant & de-
 sideria discordant: & discordando me lacerant. Sic aduersus interiorem hominem exterior
 pugnat: nunc dextra ingeminās ictus: nūc ille sinistra: nec mora: nec requies: & si pater æter-
 nus uoce prælia dirimēs fufum Dareta de manibus Hentelli ardentis eripiat: uincet exteri-
 or. Quid multa? Adhuc de fine sum incertus uiuoq; in spe ad uictorem mortis exclamās:
 Eripe me his inuicte malis: Da dextram misero & tecum me tolle per undas: Sedibus ut sal-
 tem placidis in morte quiescam. Sed nihil iocis lentius: nihil flexibilibus: quocunq; traxe-
 ris sequuntur. Quid ergo ais: finixisse me mihi speciosum laureæ nomen: ut esset & de qua
 ego loquerer: & propter quā de me multi loquerētur: rem autem ueram in animo meo lau-
 ream nihil esse: nisi illam poeticam ad quam aspirare me sōgum & indefessum studium te-
 statur: de hac autem spirante laurea: cuius forma captus uideor: manu facta esse omnia fi-
 cta carmina: simulata suspiria. In hoc uno uere ut iocareris: simulatio esset: utinā: & nō fu-
 ror: sed crede mihi: nemo sine magno labore diu simulat: laborare autem gratis: ut insanus
 uidearis: insania summa est. Adde q̄ ægritudinem gestibus imitari bene ualētes possum⁹:
 uerum pallorem simulare non possumus. Tibi pallor: tibi labor meus notus est. Itaq; ma-
 gis uereor: ne tu illa festiuitate Socratica quam Ironiam uocant: quo in genere: nec Socra-
 ti quidem cedis morbo meo insultes. Sed expecta: ulcus hoc cum tempore maturescet: ue-
 rumq; fiet in me Ciceronianum illud: Dies uulnerat: dies medetur. Atq; aduersus hanc si-
 mulatam (ut tu uocas) laurcam: simulatus ille mihi etiam Augustinus forte profuerit: mul-
 ta enim & graua legendo: multūq; meditando: Anteq; senescam senex ero. Quis autē erit
 facietiarum modus: Vbi desines? Quid ais? Temptatum te quoq; fictionibus meis ac pro-
 pe delusum: immo uero delusum aliquandiu expectasse me Romæ: simulantem ingens uer-
 niendi teq; reuidēdi desiderium: tandem (q̄ spectatores callidi in circulatorum præstigi-
 is solent) aperienti tibi oculos & in artes meas profundius intendenti: omnem ingenij mei
 scœnā patuisses: Deus bone quid hoc est? Calumniando tu quidem facies ut magus sim.
 Iam Zoroastres uideri mihi incipio repertor magiæ: sicut unus suorū. Esto sim Dardanus
 uel Damigeron uel Apollo uel ali⁹ si quē ars ea notiorē fecit: pax ne præstygij est: præsty-
 giatorem uerbo facere? Sed iam satis superq; iocum traximus: Serio uelim mihi respōde-
 as. Cesset q̄uis ardor faciem tuam uidendi: quem laboriosissime in quartum annum iam
 protraxi: dum cogito: ecce ille cras aderit: ecce tu postridie mouebis: excidat quidam curæ
 not⁹ mediocris cumulus: quem cum nullo mortalium nisi tecū æquo animo partirer. Qui-
 escat affectus cernendi præclarissimum patrem tuum: magnanimos fratres: honestissimas
 sorores: exoptatos amicorum uultus: quātū demū extimaturum reris: moenia urbis & col-
 les: & (ut ait Virgilius) Tuscū Tyberim & Romana palacia cernere: Credi nō posset: quā-
 tum urbem illā (desertam q̄uis) & ueteris effigiem Romæ spectare cupiam: quā nunq; ui-
 di ubi segnitiam meam (si tamen segnities & non necessitas fuit) inc⁹ so. Exultare mihi ui-
 detur Seneca ad Lucilium scribēs: ex ipsa uilla Scipionis Africani: nec modicum ducit: ui-
 disse locum ubi ille uir tantus exulauerat: ubi negata patriæ ossa reliquerat: Qd̄ si cōtigit
 Hispano homini: quid me hominē Italicum sentire putas? Non de uilla Literni: aut de Sci-
 pionis sepulchro: sed de urbe Roma: ubi Scipio natus est: ubi educatus: ubi uictor idem
 & reus pari gloria triumphauit: ubi nō unus ille: sed innumerabiles uixerūt uiri: quos nunq;
 fama tacitura est. De ciuitate inquā illa: cui nulla similis fuit: nulla futura ē: quæ ciuitas re-
 gum etiā ab hoste dicta est. De cuius populo scriptū legim⁹: Magna est fortuna populi Ro-

E

De laurea sua
qd sentiat Pe-
trarcha

F

Zoroastres
magiæ reptor

G

Laudes romæ

mani: magnum & terribile nomen: cuius sine exemplo magnitudinem atq; incomparabile monarchiam: futuram presentemq; diuini cecinerunt uates. Neq; ego nunc Romanas pro ser quor laudes: maior res est qm ut possit a transcurrēte tractari: sed hæc cursim attigi: ut intel ligeres non paruipendere me Reginae urbis aspectum de qua infinita perlegi: & ipse multa iam scripsi: plura forte scripturus: nisi primordia mea præcipitata dies mortis abrumpat. Finge me his nequaqm tangi: qm dulce tamen est christiano animo urbem cernere: cœli instar in terris: sacrosanctis martyrum neruis atq; ossibus cōsertam: & ueri testium preciosa cæde respersam: Videre uerendam populis saluatoris imaginem: & in saxo durissimo: æternum gentib⁹ adoranda uestigia: Vbi ad litteram luce clarius impletum cernitur illud Esaiæ: Et uenient ad te curui filij eorum qui humiliauerunt te: & adorabunt uestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi. Circūire sanctorū tumulos: uagari per apostolorum atria me lioribus iam curis comitantib⁹: & inquieta sollicitudine uitæ presentis in littore Massiliae destituta. Quæ cum ita sint: quid me legnem uocas: cum scias qd iter meum ex alieno pen det arbitrio: Ego me ipsum tibi dederam: paruum quidem sed perpetuum munus: Tu me alteri parere uoluisti: si alter proprie dicitur talis & tam unanimes germanus: nihil hic mihi conscius sum: si culpa est uel tibi parce uel fratri. In extrema litterarum parte ueritus forte ne lepidissimis tocis tuis offenderer (Solet enim leonis quantumlibet blanda contrectatio animantia parua proterere) suaue olentis unguenti drachmā adhibes: ubi pupugisse uide bare: dum me ad te amandum: immo uero ad tibi reddendas amoris uices prædulciter co hortaris. Quid dicam: Multa loqui nō magis dolore qm gaudio præpedimur: hoc unū me tacentem non ignoras: usq; adeo saxeus nō sum: ut ad tam debitum amorem sit mihi neces sarius hortator: atq; utinam in amando non magis freno qm calcariibus egerem: Tranquil lior iuuenta sequeretur: hoc saltem oro ne finxissē meingas. Vale.

H
Esaia. lx.

Dolor & gau
diū impediūt
multa loquuo
lentem

Francisci Petrarchæ ad Agapitū Colūnæ: mortale genus sp in peius ruere: ac posthabitis melioribus deteriora curare studiosi⁹: detestatis: Epistola XXI.

A

On miror in te quod in omibus stupeo: in me autem queror & lugeo: publicū ma lum est. Quæ negligi sine periculo poterant certatim quærim⁹: quod apprime cu randum erat publice negligitur. Qm fertilis ager: qm dom⁹ composita: qm obsequio sus seruus: qm sollicitus procurator: qm splendida uestis: qm nitidus equus: qm pulchra uxor: qm nostri corporis ornata superficies: omnes curamus: qm pulcher & ornatus animus: curat nemo: nec se curaturum spondet aut sperat: sed quod primum esse debuerat: differimus ad extrema. O ciues ciues quærenda pecunia primum. Virtus post nummos. Sic est hodie: sic erat Flacci sæculo: sic erit temporibus pronepotum (nisi forte meliora de posteris augura mur) Utinam id quidem sperare possemus. Sed (ut res eunt: indices peiora conficio: qm quis iā peiora uix possim nedum timere sed fingere) certe sic uiuitur: eoq; criminum ac furorū uen tum est: ut procedi ulterius sine publico præcipitio non possit. Nunc nūc impletum est quod ante tempus dixerat Satyric⁹: Omne in præcipiti uitium stetit: Enitemur tamē pro uiribus ut semper aliquid accedat insaniam: Nec nunqm a maioribus traditæ licentiæ finibus conten ti erimus: nunqm cōmittemus: ut mentitus uideatur Horatius: ubi ait: Aetas parentum pe ior auis tulit nos nequiores: mox daturos progeniem uitiosiorē. Et (ut in tempus aliud gra uiozem hanc querimoniam differamus) insistentes cœpto: semper uerissimum faciemus: quod Marco Varroni uiro longe doctissimo uisum est: quoniam si duodecimam curæ par tem quam impendimus ut pistor bonum nobis panem faciat: impendissimus in nobis: ip si iam pridem boni essemus (ut de anulis: de calceis: de calami stris sileam) Sic est proculdu bio: sic erit: semper curabuntur superuacua: semper necessaria negligentur. In litteris tamen tuis clarissime uir: unum de te bone spei pignus habeo: uideris mihi uim pati: & (qui proxi mus ad salutem gradus est) statū tuæ mentis agnoscere: uideris mihi indignatione magni fica: cum primū se facultas obtulerit ex his compedibus euasurus. Vale.

B

Francisci Petrarchæ ad Agapitum Columnæ: eundem ut ad Cœnam poeticā ueniat inuitantis: Epistola XXII.

A

D cœnam expectatus uenies: memorq; non hic cupidinariū forum esse: Poeticum tibi conuiuium præsto est. Idq; non Iuuenalis aut Flacci: sed quale a Virgilio pas torale describitur: Mitia poma: castaneæ molles: & præssi copia lactis. Cætera du riora: inelaboratum ac rigidum panem: fortuitum leporē aut pegrinā gruem: idq; perraro:

Liber II. Epistola XXIII. XXIII

& callum fortassis apri rancidioris inuenies. Quid multa: Neq; locoꝝ nec uictus asperitas ignota est tibi. Ita q; non pedibus tantū: sed ut facete Plautinus parasitus ait: calceatis dentibus ut uenias: admoneo. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Ioannē Columnæ: montē Caprarū montēq; Soracte & oppida nonnulla circumstantia describentis: Ep̄la XXIII.

Eroportunū curis meis locū: si nō alio properat anim⁹: nactus sum in regione Ro-
 mana. Caprarū mons dictus est olim credo q; syluestribus uirgultis oblectus: ca-
 pris q̄ hominibus frequentior haberetur. Paulatim cognitus loci situs & specta-
 ra fertilitas: habitatores aliquot sponte contraxit a quibus arx eminenti satis tumulo fun-
 data & domoꝝ quantum collis angustus patitur: adhuc uetus caprarum uocabulum non
 amisit: Locus ignobilis fama: nobilioribus cingitur locis. Est hinc Soracte mons syluestro
 clarus incola: sed & ante siluestrum poetarū carminib⁹ illustris: Hinc Cymini cum mōte la-
 cus: quoꝝ meminit Virgilius: Hinc Sutrium quod nō nisi duobus passuū milibus abest:
 sedes Cereri gratissima & uet⁹ (ut perhibent) Saturni Colonia. Campus ostenditur non
 longe a muris: ubi primum in Italia frumenti semen ab aduena rege iactum dicunt primā
 messē falce defec̄tam: quo beneficio miraculoꝝ delinitis animis: in partem regni uiuēs in
 opinionem diuinitatis uita functus: fauore hominū acceptus senex rex & falcifer deus est.
 Aer hic (quantū breue tempus ostendit) saluberrimus: hinc illinc colles innumeri: altitudi-
 ne nec accessu difficili & expedita prospectui. Inter quos & umbrosa laterū conuexa & opa-
 ca circum antra subsidunt. Vndiq; submouendis solibus frondosum nemus erigitur: nisi q;
 ad Aquilonem collis humilior apricum apit sinū: mellificis apibus floream stationē. Fon-
 tes aquarū dulcium imis uallibus obstrepunt: Cerui: Damæ: Capreoli: & feri nemoꝝ gre-
 ges apertis uagantur collibus: Omne uolucrum genus uel undis uel ramis imurmurat: nā
 boum & omnis mansueti pecoris armenta: & humani laboris fructus: Bacchi dulcedinem
 & Cereris ubertatē: Ad hæc & illa naturæ dona: uicinos lac⁹ ac flumina: & nō longinquū
 mare prætereo. Pax una quonā gentis crimine: quib⁹ cœli legibus: quo fato: seu qua syde-
 rum ui: ab his terris exulet ignoro. Quid enim putas: Pastor armatus syluis inuigilat: non
 tam lupos metuens q̄ raptores. Loricatus arator hastā ad usum rustici pugionis inuertēs:
 recusantem bouis terga sollicitat. Auceps retia dypeo tegit: & piscator hamis fallacibus hæ-
 rentem escam rigido mucrone suspendit (q; q; ridiculū dixeris) aquam e puteo petiturus:
 rubiginosam galeā fordido fune cōnectit: Deniq; nihil sine armis hic agit. Quis ille pnox
 ululatus uigilum in mœnibus: quæ uoces ad arma conclamantiū: Quæ mihi in sonorum
 locum: quos blandis e fidibus exprimere consueuerā: successere. Nihil incolis hæc regionū
 inter se: aut tutum uideas: aut pacatū audias: aut humanū sentias: sed bellū & odia & ope-
 ribus dæmonū cuncta simillima. His in locis pater indyete: inter uolentem ac nolentem du-
 bus iam sextumdecim diem ago: & quantū potest in rebus omnibus consuetudo fragore
 militum: & stridore lituum ceteris in arcem concurrentibus: me sæpe per hos colles uagū
 uideas atq; aliquid quod posteritatem mihi conciliet assidue meditantem: Omnes me cū
 admiratione respiciunt: ociosum: intrepidum & inermem. Contra ego omnes admiror pa-
 uidos: sollicitos & armatos. Hæc est humanarū uarietas actionum. Quod si forsan interro-
 ger: an hinc migrare malim: non facile dixerim: & ire iuuat & manere delectat. Ad primum
 pronior sum: nō q; hic molesti quicq; patiar: sed Romam uisurus domo moueram: Est autē
 sc̄dm naturam: ut usq; in finem uotoꝝ animus non quiescat: ex quo maxime colorē mihi
 uidetur habuisse opinio illa quæ beatifica uisione dei in qua consummata fœlicitas hominis
 consistit: defunctorū animas tam diu carituras astruebat donec corpora resumpsissent: quod
 naturaliter non optare non possunt: q̄ uis illa sententia multoꝝ saniori iudicio uicta: & cū
 auctore suo: da ueniam quaeso: qui ualde eum sed nō errores eius dilexisti: sepulta iam pri-
 dem sit. Vale.

Francisci Petrarchæ Ioanni Columnæ: Causas moræ apud Caprarū montem recensentis: Ep̄la XXIII.

N hoc ecce Caprarum (immo uero) leonum ac tigris mōte quolibet agno mi-
 tior ursus iste tu⁹ habitat: Anguillaræ comes: amator pacis: sine bellorum metu:
 Inter bella securus non sine pacis desiderio: hospitalitate secundus memini: consi-
 lio uigens: blande sæuerus & rigide benignus in suos: pieridum familiarissimus:
 & excellentium ingeniorum mirator elegantissimus ac laudator: & secum non aduersum:

A
Caprarū mōs

Soracte mōs.

Sutriū hetru-
ria ciuitas Sa-
turni colonia.

B

C

Animū nūq;
nisi optato si-
ne adepto q̄se-
cere

A

ut ille: sed conueniens moribus suis nomen sortita Agnes coniunx eius præclarissima soror tua: de qua (ut de Carthagine Salustius ait) silere melius puto quæ patere dicere. Sunt enim quædam quæ nullo melius modo quæ stupore & silentio laudantur: horum ex genere soror tua est: Hoc concors & mite par coniugium: ceu rosas aut lilia totidem notaui inter spineta ac tribulos odiorum: horum suauitate ut cunctis reliquorum temperatur asperitas. Accessit diuinus & singularis uir Iacobus de Columna: Lomberienſis Episcopus: germanus tuus: ad quem cum aduentus mei nunciū præmississem per litteras quid me agere uellet interrogans: quoniã obſidentibus omnes aditus domus tuæ hostibus: nõ tuto uidebar Romam petiturus. Rescriptis ille congratulatus aduentui: & expectare iubens: paucisq; post diebus ad septimū Kalendas Februarij affuit cum Stephano fratre primogenito: cuius etiam uirtus eximia (magna quidem materia uatum) est: neq; amplius quæ centum armatis equitibus stipatus uterq; nõ sine spectantium horrore transiuerat: cum quingentos & eo amplius sub hostium signis esse constaret: sed ea (quæ sæpe bellum conficit) fama ducum iter strauerat. Cum his ego nunc generosis spiritibus habito tanta dulcedine: ut sæpe alibi quæ in terris esse uidear: nec iam Romam magnopere requiram: Ibimus tamen: quæuis denuo dicantur aduersarij reditū in urbem accuratius obstruxisse. Vale.

B

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Columnam: protestantis se impræsentia nihil scribere posse: eo quod magnitudine ruinarum urbis ita obruat ut quid animus ferat ignoret: Epistola XXV.

A

Burbe Roma quid expectet qui tam multa de montibus acceperit: Putabas me grande aliquid scripturæ cum Romam puenissem. Ingens mihi forsan impoſterū scribendi materia oblata est: Impræſens nihil est quod inchoare ausim miraculorum tantarum & stuporis mole obrutus. Vnũ hoc tacitum noluerim: contra ac tu suspicabar accidit. Solebas enim (memini) me a ueniendo dehortari: hoc maxime prætextu ne ruinae urbis aspectu famæ non respõdente atq; opinioni meæ ex libris cõceptæ ardor meus ille lentesceret. Ego quoq; (quæuis desiderio flagrarem) nõ inuitus differebã: metuens ne quod ipse mihi animo finxeram: extenuarent oculi & magnis semper nõibus inimica præſentia. Illa uero (mihi dictu) nihil iminuit: sed auxit oĩa. Vere maior fuit Roma: maioresq; sunt reliquæ quæ rebar. Iam nõ orbem ab hac urbe domitū: sed tam sero domitū miror.

B

Francisci Petrarchæ ad Ioannem Columnam: Ioannam & Agnetem sorores collaudantis: easq; mulieribusq; quæ Romæ atq; apud exterarum nationum uirtute claruerint comparantis: Epistola XXVI.

A

Vnt qui Romanorum ueteres matronas: singulas singulis laudibus attollant: Et Lucretiæ quidem pudicitiam ascribunt: Martiæ grauitatem: piũ impetum Veturiæ: conjugalis amoris ardorem Portiæ: Claudiæ hilaritatem sobriam: Iuliam facetias & eloquentiam muliebrẽ: urbanitatem Cæciliæ. Liviæ maiestatem: Corneliarum alteri generosum robur animi: alteri morum uerborumq; dulcedinem. Sunt & qui peregrinas suis laudibus persequantur: honestatem in Penelope: in Artemisia amorem immortalẽ: In Ipsicratea tolerantiam: In Thamyri fortitudinem: consiliũ in Thetide: modestiam in Argia: pietatem in Antigone: in Didone constantiam admirantes. Velle ut duo laudatores ueterum: sorores tuas Ioannam & Agnetem cernerent: haberent perfecto in una domo amplissimam laudandi materiam: neq; foemineis titulis concourendis: per omnes terras & per tam multa sæcula uagaretur. Quicquid uel quæ sparsim quaerit: apud has simul inuenitur. Tu uiue: non uirtute tantum propria: sed magni genitorum gloria: fratrumq; concordia: & talium sororum pietate foelicissimus. Vale.

B

Eiusdem Francisci Petrarchæ Liber tertius Epistolarum de Rebus familiaribus incipit.

Francisci Petrarchæ ad Thomam Messanenem. ad dubitationem de Tile insula habitam rescribentis: uariasq; de ea insula opinioniones narrantis: Epistola XXVII.

A

Erambulanti ueterum confinia: accessu quidem aspera: sed amœna cum pueneris: creber scrupulus ingenij pede calcandus est: Hoc sane quem tu tibi nup̄ intectum scribis: ego iam pridem præmor: quæroq; itidem: quana mundi parte Tile sit insula: quæro: Sed (ut uerè fatear) nec certo indice: nec ad rem ducibus coniecturis: aut ipsam aut ullam inueniendi spem inuenio: & hæc tibi quidem ex ipsis Britannici oceanus littoribus propinquior (ut fama est) ipsi quam uestigamus insulae

p

Liber III. Epistola XXVII.

scribo: Profecto unde uel antiquo litterarū studio uel noua ac sollicita locorū indagine: certius aliquid scribere posse debuerā: Vltimā quippe terrarū esse nō ambigit. Hoc Virgilius canit: hoc Seneca: hoc secutus utrūq; Boetius: hoc omnis deniq; scriptorū cohors: Illud q; satis iter multos cōuenit: In occiduo tractu sitam q̄ longissime ab ortu solis & a meridie recessisse. Cæterū nobis in occidente positus stimulus addidit ipsa uicinitas: si ad orientem sita esset: forte nō magis Tilem q̄ Thoprobane curaturis. Cū uero Britannā & Hybernē cunctasq; Orchadas in occidēali oceano: ad aquilonē: Inq; eodem: fortunatas insulas: ad austrū: partim usu: partim assiduo cōmeantiū testimonio nō aliter pene q̄ ipsā Italiā aut Gallias nosceremus circūspicere: mirariq; cœpimus aliquātoq; scrupulosius inq; rere sicubi undis emergeret: celebrata hæc omnīū litteris insula: quā in nostro oceano & antiquorū loca uuit auctoritas: & nunc etiā orientalīū populorū ac totius orbis cōfirmat opinio. Quid multa: Euenit huic qd̄ sæpe claris uiris accidit: ut ubiq; sint q̄ i patria notiores: percontare occidentis accolæ indocti ipsum insulæ nomen ignorant: litteris utiq; claræ nomen insulæ est. Insula uero nō minus ignota q̄ uulgo. Mihi quidem de hac re cum Ricardo quondā Anglorum regis cancellario sermo non ociosus fuit: Viro ardentis ingenij nec litterarū inscius: & qui ut in Britānia genitus atq; educatus: abditarūq; reꝝ ab adolescentia supra fidē curiosus: talibus præsertim quæstionibus enodādis aptissimus uideret. Ille aut̄ seu quia sic speraret: seu quia puderet ignorantia fateri (qui mos hodie multorum est qui non intelligunt quanta modestiæ laus sit homini nato nec nosse oīa ualenti: profiteri ingenue se nescire qd̄ nesciat) seu forte (qd̄ non suspicor) quia huius mihi arcani noticiam inuideret: Respondit certe se dubietati meæ satisfactus: sed nō prius q̄ ad libros suos: quorū nemo copiosior fuit: in patriam reuertisset (Erat em̄ dum in amicitiam eius incidi tractandis dñi sui negocijs apud sedem apostolicā peregrinus: ea scilicet tempestate qua inter præfatū dñm suū & Frācorum regem prima diuturni belli semina pullulabant: quæ cruentā messē postea protulere: necdū repositæ falces aut clausa sūt horrea) sed dū promissor ille meus abiisset: siue nihil inueniens siue nouiter iniūcti pontificalis officij graui munere distractus: q̄ uis sæpe litteris interpellatus: expectationi meæ non aliter q̄ obstinato silentio satisfecit: Ita mihi Tile amicitia Britannica nihil notior facta est. Post annos uero uenit in manus meas libell⁹ de mirabilibus Hybernæ a Giraldo quodam aulico Heinrichi secundi regis Anglorū: licet tenui rerum stilo: non rudi tamen uerborū arte contextus: quem ne totū bibliothecæ nostræ foribus excluderem: breuis quædā ipsius particula promeruit: ubi de hac eadem insula nōstræ similis & operosa dubitatio inserta erat. Itaq; similitudo una ingenij mihi totius opis cōmendauit auctorem. Aliquot ibi scriptorū sententias attingit: q̄ insulæ oceani quæ circa Britanniam: quæ ue inter Arcton & occasum sunt: extrema sit Tile: Vbi æstiuo nulla nox: brumali cōtra solstitio nulla dies: Vltra quā pigrum atq; cōcretū iaceat mare. Ad hæc Solinum & Isidorū testes citat: ignotam nihilominus insulā occidenti: nullamq; huius uel naturæ uel nois illic esse confirmat. Ideoq; coniecturam sequens: aut famosam sed fabulosam insulam existimat: aut infinito ab alijs spacio secretā: nusq; alibi q̄ in intimis borealis oceani secessibus requirendam: Cuius sententiæ astipulatorē facit Orosium: Poterat & Claudianū ubi Hyperboreo dānatā sydere Tilem ait. Hoc tamē omissio rem agit & ad hūc fere modum ille disputat: Tu testes quos inducit examina: q̄ sibi cōstent: & quāta sit dictis fides intelliges: Ego em̄ nunc a libris oībus q̄ longissime absum: Et id unū in hac peregrinatione molestissimū expior: Domo egressus: nullū latinæ linguæ murmur audio: domum regressus: comites libros cū quibus loqui sum solitus nō habeo: omne mihi colloquiū cū memoria mea est. Hæc igit̄ ex tēpore & memoria scribo: ita ut de quibus illā hæsitantē uideo: silētio potius q̄ calamo cōmittēda crediderim. Multa sane nō aliter q̄ si sub oculis libri essent memini: quæ frequēs horū cogitatio mihi altius atq; tenacius impræssit. Pliniū ille secūndum forte nō legerat: quo nemo certius rem expræssit: quā uere definire nō ausim: cum illud semp̄ occurrat: quid ita oībus habeat̄ incognita insula tam uicina: tam celebris: Sed dicā qd̄ ipse Plinius secūndus secūdo naturalis historiæ libro senserit: Tile esse insulā sex dierum nauigatione: in septentrionē a Britannia distantē: ubi semestrem æstiuū diem ac paris spacij brumalē noctē esse cōiectat: & uiolento quantū sibi uideē rationis argumēto: Et præterea nescio quo Phocensi Pythia Massiliensi teste utit̄. Quæ si uera sunt: quantulum hinc abest Tile ipsa quā quærimus: cuius apud Indos (ut auguror) fama ingētis: apud nos noticia nulla est. Seruius quidē & si grāmaticus melior q̄ uel cosmographus uel poeta: sequēs

Tile insula

B

C

D

Plini⁹ secūndus

D

tamē priorū uestigia: sup illum Virgilij locum: Tibi seruiat ultima Tile: sic ait: Tile insula est
 oceani inter septentrionalē & occidentālē plagā ultra Britannia: Hibernia: Orchadas. Vides
 ut unū fere signū oēs aspiciat: ut iter septentrionē & occasum ac nō pcul a Britānia uario ser-
 mone cōueniant: ubi si corpe cōuenissent: re cogēte: mutassent forte sententiā. Duo longius
 abscēdūt a ceterorū dictis: sed an ad uey: propius accedāt: an ppter distantiā: nō ita manu
 (ut aiunt) mendaciū prendi possit: incertū est. Horū alter Orosius est: cuius supra mētio est
 habita. Alter uero Pōponius Mela: nobilis cosmographus: quē Plini⁹ in multis sequi solū-
 tus hic neglexisse uisus est. Is enī toto anno unū solis ortū uerno: unūq̄ autūnali æquino-
 ctio occasum: atq̄ ita una die dumtaxat: unaq̄ nocte distinctū anni spacium Hyperboreis
 populis assignat: prim⁹ in littore Asiatico sup Aquilonē Rhiphæosq̄ montes habitantib⁹:
 omnium (si quid sibi credimus) mortaliū innocētissimis foelicissimisq̄. Tilem autē inter oceani
 insulas: Belgarū littoribus oppositā testat: noctes ibi breues hyeme quidē fuscas: æstate lu-
 cidas: solstitio nullas. Adest tanta discordia: ut mihi quidē nihilo uideatur occultior insula
 ipsa q̄ ueritas. Sed bene habet: quia qđ laboriose quærimus: impune nescim⁹. Lateat ad
 Aquilonē Tile: lateat ad Austy: Nili caput: modo non lateat in medio consistens uirtus: &
 huius uitæ breuis semita: per quā magna ps hoīm palpitando titubandoq̄ pficiscitur: ad
 incertum finē ambiguo calle festinās. Ne ergo nimis magnā operā impēdamus in inquisi-
 tione loci: quem forsan inuentū cupide linquerem⁹: claudēda iam ep̄la: & tēpus curis meli-
 oribus impendendū est. Hæc sunt quæ de hoc ambiguo tibi nūc ex ipsa (ut ita dixerim) in-
 quisiitionis area excutere potui: Reliqua a doctiorib⁹ exige. Mihi quidē si hæc nelatibula ri-
 mari & abdita nosse negatū fuerit: me ipsum nosse sufficet. Hic oculos aperiā: hic figā intui-
 tum: orabo eū qui me fecit: ut se mihi meq̄ sif ostendat: & (qđ uotū sapientis est) notū mihi
 faciat finem meum. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Thomā Messanē. superuacuū esse curas hominum
 in longum protendi in ætate breuissima affirmantis: Ep̄la. XXVIII.

Vid ad litteras tuas dicā: Vereor ne humanorū torrens rapidissimus errorū amicū
 nostrum fundo aluei rotatum cū uniuerso rapiat. Senescit (ut uides) inter ludos
 atq̄ præstygia fortunæ: multa sibi promittēs: quæ (mihi crede) nunq̄ ueniēt. Vna
 tamen excusatio est: Oēs idem fere morbus habet: quē inuenies qui nō spe crastinæ quietis
 hodie laboret: Hæc foelicitas: hæc mortaliū uita est: mirus furor: nec minor ideo quia pub-
 licus: hiare in uentos & certis bonis abiectis incerta sectari. Ignorāt hoīes: quantū lucri sit
 spes inanes & fallaces pdere: Nulla grauior sarcina: nulla tamē tristius deponit: Vsq̄ adeo
 malis etiam pprijs delectamur: Laborat ille quidē & suspirat & anhelat supuacue: & con-
 tra Flacci sententiā: Terras alio calentes sole permutans breui fortis iaculatur æuo multa.
 Non accuso in alijs qđ i nobis excuso: Tulit & nos multa uidendi ardor per terras ac ma-
 ria: & nunc maxime ad extrema terrarū ea me uoluptas traxit: pellente hinc tædio rey: mo-
 rumq̄ odio quo rursus dura necessitas retraxit: nudius tertius applicui: & cū multa inde ti-
 bi scripserim: reuersus puluerulentū calamū tuo primū noīe deterisi: Amicus autē noster: nō
 ut doctior redeat nullū mundi littus inaccessum sinit: & omī uento caduca frōdis more cir-
 cumuoluit: Suspiriorū eius nullus (ut auguror) finis erit nisi qui uitæ. Hoc sibi uerbis meis
 dicito: Raro quidē præmeditata succedūt: sed finge succedāt: crescit cū foelicitate miseria. Id
 haud difficile psuaderi posset expto: nisi cōsuetudo pessima aures salutarib⁹ uocib⁹ obstru-
 eret. Sed ipse de se uiderit: tu ꝑo cœptū tene: & ne turba delirantiū aīm a pposito cōuellat
 caue. Senecæ: imo uero ipsius naturæ uerbū est. Nec multo opus est nec diu. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Stephanū Colūnā Iuniorē: uti uictoria nescienti fru-
 stra esse q̄ uicerit narrantis: exemploq̄ Hannibalīs: Pompeij: Cyri: Alexandri:
 Agamēnonis ac Scipionis Africani comprobantis: Ep̄la. XXIX.

Otuisti uir fortissime uincere: Scito sapientissime uir uti uictoria ne quis unq̄ no-
 strum tibi possit obijcere: qđ Cānensi quondā die Maharbal Hānibali: q̄ si consi-
 lio obsecut⁹ recto calle ab acie Romā sanguie nostro rorātia signa uertisset: quānā
 sit historicorū opinio nō ignoras. Sed illi⁹ impijs ausib⁹ obstetit Italiae fauēs de⁹: Idem pios
 adiuuās conat⁹: acie tuā comitabit: uestigia diriget: se duce uictoria signa nō deferet. Ille ti-
 bi nūc ppetuā uictoriā: ultimūq̄ tuorū hostiū exterminū pollicet: qui de tot olim barbari-
 cis legionibus piā paucitatē Theodosij principis saluā fecit. Et tu pfecto iustissimā causam

Libet III. Epistola XXX.

foies: & qui illius tunc iusticiae fuit: tua nunc testis est Christus: deuotissime tibi diebus ac noctibus inuocandus: ut pagat qd incepit: no equidē pcul ille: sed tecū est & tecū erat (mihi crede) dū uinceret: Alioquin quonā mō cū paucis tm̄ fudisses exercitū: atq; unus duos supbissimos hostes incautusq; idē ac ppe semiermis p̄meditatos illos & instructos inopinato marte tā celeriter opprassisses: Aderat pculdubio cōeleste p̄sidiū: aderitq; quoties nō mutata iusticia p̄tis tua: pie reuerēterq; postulabi. I tāto secur⁹ duce: & de casoz san/guine renascentē puez ecclesiaz spolijs oneratū p̄adā uerius scito eē q̄ p̄aliū: Prior nēpe uictoria ut gloriosa sic iops fuit: hāc tā opulēta q̄ facilis: Vade igit ad certā uictoriā: poti⁹ iam ad ambiguū certamē: & uade nō tā pprijs uiribus q̄ diuino sisus auxilio. Ipsa p te etiam elemēta pugnabūt quā p Theodosio pugnauerunt (qd q̄ ait Claudian⁹) Tibi mittet ab astris Aeolus armatas hyemes: tibi militat æther: & cōiurati ueniēt ad classica uenti. Nā & tu q̄; cū crucis hostibus: licet christi nomē usurpātibus: bellū geris: qd sic eē nou⁹ Euge/nius ex agno lupus: tyrānus ex clerico: opprassē ac nudatā p Italiā testant ecclesiaz: Te non tuaz magis q̄ suaz iudicem offensaz poscit læsa diuinitas. Noli geminā deesse uindictā: neq; in his quā gesta sunt spem usq; adeo posueris: ut quā sint gerenda nō uideas. Aliquid est actū: imo multū: imo plurimū: imo nihil cū principio finis desit. Ne quāso cum uictoria uti possis frui malis: qua in re nostro quidē optimo sed pessimo facto suo errasse tantum ille militiā magister arguit. Quis aut unū illud oibus bellorū ducibus qui sunt: quicq; erūt omnibus sæculis abūdā cautionis ac documētū p̄stare debeat: ne tamē in tam magno negotio unius exempli cōmemoratione mouearis: & nostra & pegrina subijciā. Magnus Pōpe/ius ad Dyrhachiū uictor Iuliū. Casarē prope captū dū retinere possēt: abire pmisit: siue ignorantia rei bellicæ in duce p̄batissimo: siue fortuna familiari suo in extremis necessitatib⁹ opē ferens: siue (quā uulgatior fama est) mira prorsus atq; utinā foelix humanitas illa fuit: ex qua mox in Thessalia calamitas publica: & in Aegypto ducis ipsi⁹ mors miserabilis cōsecuta est: & in Africa Catonis simul ac libertatis interitus: & in Hispania tristis reliquiaz strages: & Romæ spoliatū ærariū: opprassē leges: atq; ibidem succinctus ferro abdito senatus: & uictor ī Capitolio: qd quattuor triūphis ornauerat interfecit⁹. Hinc Perusij ac Mutinæ grauis obsidio: & crudelissima Armeniū clades: cuius in Philippicis Cicero meminit: & Pharsalia nostro sanguine rursus infecta: & sub Leucadio atq; Aetneo uerticib⁹: illa ingentia bella naualia. Postremo inde usq; in sæculū nostraz tātoz series maloz: ut & iposibilis enūeratio sit & amara memoria: nec dū miseriāz finis ullus appareat. Quid de Cyro rege Persaz loq̄r: qui (ut pprie dicā) uictor in p̄lio in uictoria uictus fuit: Quid de Alexandro Macedone: qui bello incolumis: in cōuiuio perijt: Agamēnon famosū illud ac superbū Ilion strauit. African⁹ minor: noster (ut ita dixerim) policertes Carthaginē atq; Numantiā fundit⁹ evertit. Vterq; in bello q̄ post uictoriā tutior militiāzq; foelicioz q̄ domi: q̄ nō min⁹ morib⁹ q̄ locis: tpibusq; distantes sciēs in hac breuis ep̄az pte cōiunxi: q; ppe par fatū atq; idē amborū exitus uiderēt: uictores hostiū: qsq; sua p̄domita ac subacta barbarie iter amplex⁹ nefandissimaz cōiugū periere. Nihil hāc (fateor) ad nostraz p̄positū. Itaq; rem oēm ad unū finē deduco: ut ostendā multa etiā uictorib⁹ metuēda. Nusq; igit gestaz rerū fiducia subsistendū: procedendūq; longius assidue: ac more Casareo urgendū impigre successum: instandūq; fauori numinis: credendūq; nihil actū dū agendū aliqd supsit: Alioqn multis bello suspectiorē fuisse uictoriā: & uerendū ualde ne melius fuerit non cœpisse q̄ cœprum medio pcurrētis facti calle deserere. Vale.

Claudianus

B

Pompeius Iulius Casar

C

Cyrus Alexander

Francisci Petrarca ad Stephanū Colūnā Iuniorē: eundē de quibusdā litteris & carmine & soluta oratiōe ad eū missis certiore reddentis: Ep̄la XXX.

A

E uniuerso rez tuaz statu quid sentirem: breue quiddam tibi bellacissime uir materno pridē sermone cōscripseram: ut possēt militibus etiam tuis innotescere: tecū in partē laboris & gloriā p̄fecturis. Subinde aut pariēte noui aliqd sp̄ ingenio: eīdem tibi carmē ex meo alienoq; cōtexui: ea lege: ut prim⁹ me⁹: secūdus alicui⁹ p̄bati poetæ uersus esset: atq; ita ut legentē: nō sentētiāz mō artificiosa cōnexio: sed uerboz q̄; cōsonantia delectaret. Qua in re: ceu noui poematis (tenui licet inuētione) gloriabar: donec missō iā carmiē deprehēdi alios añ me hoc gen⁹ attigisse: uezq; qd Hebræ⁹ sapiēs dixit: Nihil nouū sub sole: qd q̄ ait Comi⁹ poeta: Nihil dictū: qd nō sit dictū pri⁹. Nouissime p̄ nunciū Stephaniani senioris magnanimi patris tui: quo plures uirtuti stimulos incuterē scripsi oratiōe soluta & libera: quā si habes: nihil est qd mutē: nihil qd adijciā: q̄uis em̄ multa se offerāt: tamen sapientē monuisse satis est. Vale.

Nihil sub sole nouum

D 2

Francisci Pet. ad Stephanū Colūnā Iuniorē: solitudinem nō oratione laudari posse: sed experientia probari: asserentis: Ep̄la XXXI.

A

P

Ostulas tibi statū uitæ solitariae: quem hac ætate secutus uideor (ut asseris) præter morē hoīm nostrorū breuibus uerbis exponi: Vt: imitādi an irridēdi auidius: nescio: tu scis. Cæterū q̄ magnā rem inter angustias cogi ac breuiter dici uelis forsā ignoras. Sūt de hoc ipso disertorū hoīm libelli: nec tm̄ (quantū mihi uidetur) a quo q̄ sufficienter adhuc laudata res est: de qua sæpe mihi (fateor) scribere aliqd impetus fuit: & fecissem: nisi quia nondū aut ingenio aut stilo aut rerū noticiæ satis fido: Qd̄ ad te precesq̄ tuas attinet: Ego quidē: ut nunq̄ æquis auribus laudatorē uitæ huius audiā: nisi qui primo dulcedinem eius aliqua ex pte gustauerit: cum innumerabilibus bonis hæc affluat: quæ nec audiendo nec legendo: deniq̄ nec aliter q̄ experiendo discunt: sic frustra quēq̄ doceri uelle rear nisi eadē experiētia magistra. Quid em̄ refert quāto eloquio res agatur: aut nō uel lecturis qui audiēt aut minime credituris: Tu itaq̄ si te solitudinis meæ admiratio & imitandi studiū trahit (ut prædicas) noli me curis alijs intentū fatigare: noli narrationē impar rem rebus exposcere. Sed si modo tu (qd̄ ego quia ualde uereor sæpe repeto) pura mēte discendiq̄ nō tēptandi aīo interrogas: ueni & uide: qd̄ q̄ ipse tibi debere potes: alteri ne deberas. Desine tuarū aurium pruritū alieni sermonis unguibus scalpere: leuioribus fabellis idē cōsequi nō phiberis: idq̄ fiet honestius: q̄ si tractatū rei grādis extorqueas: ad nihil aliud aut annuēti pfuturū aut petēti: q̄ ut legētis intētio culpari possit: & sint scribentis uerba cōtemptui. Vale.

B

Francisci Petrarchæ ad Stephanū Colūnā Iuniorē: cū eodē de sūmo bono discerant: & quæ uere dici possit summa fœlicitas exponētis: Ep̄la. XXXII.

A

Q

Vid in quæstiōe p̄posita sentiendū putes: ipse uideris. Nec ætas: nec librorū lectio: nec rerū experiētia defuerit. Apud me quidē rerū nō honestarū: uel sola consultatio turpis est si sententiā extorques: absit a me nō modo summū: sed (qm̄ & i hac opinione Stoicus q̄ Peripatetic⁹: & in oibus Stoic⁹ multo q̄ Epicureus esse malim) ne aliqd quidē bonū in diuitijs aut in uoluptate reponere. Commoda sunt hæc & adminicula uitæ mortalis: Itaq̄ illud fortunæ: hoc corpis bonū uocāt. Bonū uero qd̄ quærim⁹ i aīo est: nec corpi seruiēs nec fortunæ. Cætera uocari bona fateor. sed nō esse contēdo. Ne ueme forsā errore lapsus putes in aduertēter hoc dicere: nō sum nescius qd̄ de hac re Aristoteles: quid Epicurus sentiat: sed philosophantiū auctoritas nō impedit iudiciū libertatē. Mihi illa philosophorū diuinorū ueriorq̄ sentētia uidei: Beatos eē nō posse qui bona diuidāt tripartito. Vnū bonū est: unū qd̄ fœlices faciat: Vestra quidē nimis inops & emēdicata fœlicitas est: ad quā nō modo forma corpis & p̄superior ualitudo: sed diuitiæ etiā admittunt̄ seu potius exigunt̄: nimis fur̄ insidijs exposita: nimis deniq̄ sollicita sp̄ actrepida: quo nihil est a fœlicitate remotius: Nā illa Epicuri in uoluptate cōsistens: nō solū nulla fœlicitas: sed extrema miseria ē. Quid em̄ hoī miserius q̄ humanū bonū bono pecudis: hoc est rationē sensibus subtrauisse: Sed nōne ego par̄ sani capitis uidebor: qui inter tantas p̄tes sup̄ lite tā dubia iudex nō electus accesserim: Credat igit̄ quisq̄ qd̄ credidit: durū est em̄ ab inueteratis opinionibus auelli: Extāt de his philosophorū tractatus uarij: quorū uix noīa ep̄læ clauderent̄ angustijs: Extat iteger Ciceronis liber: qui de fine bonorū & malorū inscribit̄: quē cū legeris nescio an quicq̄ uel auribus uel ingenio relicū sit qd̄ requirendū putēt. Sed qm̄ a me non quid uerū (id em̄ forte abditū est) sed qd̄ mihi uiderē postulaſti: Breui rē oēm fine cōcludo: Noli iniqs cōsultorib⁹ aurē præbere: neq̄ famā neq̄ salutē tuā diligūt: id tm̄ consulūt qd̄ uel sibi eligerēt uel tibi gratū putant: Tu yō nihil præter honestū cogitare: nihil in bonis numerare debes: At utile lucrū est. Ita p̄sus si cū honestate cōiunctū sit. Alioqn̄ nil noueris eē posse damnosius. Vulgatū est: qd̄ de hoc ipso in officialibus libris Cicero idē disputet. Sed magna ps legentiū rerū negligēs solis uerbis inhiat: & præcepta uitæ iudicio aurium q̄si totidē fabellas amplectit̄. Tu memēto illic nō linguæ sed animi negociū agi: hic est non rhetoricos sed philosophicos eē sermōes. Stet añ oculos id qd̄ Athēis olim Atticis uotū fuit: & Themistoclis consiliū & Aristidis interpretatio: & iudiciū cōcionis: p̄inde q̄uis uulg⁹ irrideat: ac demū lege emolumentū nō asp̄nor si nihil p̄bri mixtū affert: si sec⁹ nō aliē aurē q̄ scopulū uitabo. Aurē em̄ ut ait Plaut⁹: multa multis sæpe suasit perperā: Deniq̄ (ut eodē cū auctore concludā) Non ego omnino lucrum omne esse utile homini existimo. Vale.

Sūmū bonū

B

C

Liber III. Epistola XXXIII. XXXIII.

Frācis Petrarchæ ad T. M. regiū consultorē: mediocritatē oibus in rebus esse appetendam: & præcipue a regibus: consulentis: Ep̄la XXXIII.

Vamuis nō sim nescius: quanto plus sub multoꝝ q̄ sub unius imperio Romana res creuerit: multis tamē & magnis uiris uisum scio fœlicissimū reipublicæ statum esse sub uno eodemq; iusto principe. Ita pugnare simul auctoritas & experiētia uidentur: sed maior est quæstio q̄ ut tam breui sit explicanda litterula. Certe ut nostræ rerū præsens status est: in hac animoꝝ tam implacata discordia: nulla prorsus apud nos dubitatio relinquatur: monarchiam esse optimā relegendis reparandisq; uiribus Italis: quas longus bellorum ciuiliū sparfit furor. Hæc (ut ego noui fateorq;) regiam manū nostris morbis necessariam: sic te illud credere non dubito: Nullū me regem malle q̄ hunc nostræ: cuius sub ditione uiuimus: adeo suauiter ac trāquille: ut nec Pyrrhi humanitatem: nec fortunam Alēxandri: nec Zalentis iusticiam: nec (ut Romanis potius exemplis utar) Romuli ardorē: nec Numæ religionem: nec Tulli militiam: nec Anci magnificentiam: nec Tarquini habitum: nec Seruij prouidentiam requiramus. Et profecto si regem a tyranno sola iusticia discernit: Iste rex uerus est: quēlibet tyrannū uocent: uerissimi omniū tyranni qui se patres patriæ dici uolunt: cum quib⁹ nullus Phalaris: nullus Agathocles: nullus Dionysius: nullus deniq; Gaius aut Nero omniūq; fœdissim⁹ Heliogabalus possit de impudicitia & feritate contendere. Sane quoniam prudentis est: non tam quid delectet q̄ quid expediat aduerte re: Inq; hoc ipso non principia regē: sed exitus cōtemplari: Tibi cuius ille consilijs agitur: oportimō consilio: cuius de prudentia & fide dubitari nusq; sinis: tibi inquā amice cui anim⁹ meus notus est: hoc rusticum forte sed fidele consiliū dedisse uelim: ut suadeas sibi fines suos satis patere: siue opes siue gloriam spectet. Cupiditati nihil est satis: Illa eum non fallat promissis ingentib⁹: Aurea mediocritas est in omni fortuna humana quidem fœlicitas: nullo sibi sine proposito progrediendi auida: & in infinitum tendēs: ut sollicitudinis plurimū: sic nihil solidi: nihil certi: nihil quieti habet. Ideoq; semp̄ mihi placuit Africani modestia Iunioris: qui censor iustrale carmē: quo a dijs Romanæ fœlicitatis augmentū poscebat: uelut nimix cupiditatis plenū: & ipsis importunū deis mutari: & ex illo non aliud q̄ status qui tunc erat stabilitatem solam iussit exposci. Sobrie quidē ac prudenter: si & mortalia cōsistere scirent: & ab oīpotenti deo petitum esset: qd̄ a dijs fallacibus petebat. Multa hic dici posse uideo: sed quid opus est uerbis: Vides animū meū: quid cupiam: & quid metuam nosti. Audio illū nouas res moliri: opto fœliciter: si pergit: sed malo desinat: tutior em̄ uia est. Oppone te oro principijs: Ingere sibi illud abstinentissimi ducis: Romanos non tam aurū habere q̄ imperare aurum habētibus uoluisse. Id si de auro recte dicitur: quod abdi potest: quid de terris atq; urbibus: Itemq; si de hostibus recte dicitur: quid de amicis dices: quos nō coacto: sed spontaneo modereris imperio: quorum non terris modo uel aurum: sed corpora: sed animos pleno iure possideas: cum honestius: tum tutius est amicos habere q̄ patrimonium amicorum: Et ubi uolentibus possis: stultum est uelle nolentibus imperare. Philosophorum: quin potius naturæ uox est: Nihil uiolentum diuturnum. Modestos regni fines: facile tueare. Immensum imperium difficile quæritur: difficillime custoditur. Vale.

A
Non qd̄ delectet sed qd̄ expedit eligendum prudēti.
B
Modestia africana Iunioris.
C

Fran. Pet. ad T. M. & tristē præteritoꝝ memoriā & anxiam sollicitudinē futurorum deponendā admonentis: mathematicis etiā nō credendū esse scripturarum testimonio probantis: Ep̄la XXXIII.

Bijciam oro si possumus & tristē præteritoꝝ memoriā & anxiam sollicitudinē futuroꝝ: Torquent em̄ de nihilo: & geminis uelut aculeis uitæ nostræ requiem hinc inde perturbāt: Quid anhelamus: quid affligimur: nec trāfacta mutari possunt: nec uenientia præuideri. Quid mathematicis opus: aduersus quos: nō modo sanctorum sed philosophoꝝ & poetarū & oīm uera sententiū: clamat auctoritas: Et ut pluriū philosophica prætereā: peruulgato Maronis tēstimonio: Ignaras uatum mētes quis ignorat: Scitū est illud Actij: Nihil inqt credo auguribus: qui aures uerbis ditāt alienas: suas ut auro locupletent domos. Nec minus illud Pacuuij uetustissimi poetæ: Nam si quæ uentura sunt præuideāt: æquiparentur Ioui. Nec tu poetā a philosophia putes hac in re diuersū. Sic em̄ ait Esaias: Annūciate quæ futura sunt in futuris: & sciem⁹ quia dijs estis uos. Favorini igitur doctissimi uiri Ciceronianū magna ex pte cōsiliū: quo nos uterq; ab his oīb⁹ præstygijs atq; fallacijs dehortat: nō admittendū modo: sed ampliandū cēseo. Aut em̄ pmissores hi

A
Mathematicis nō esse credendū pbat auctoritatibus

Nulla re magis quam expectatione mortales torqueri

B

Mors certa: hora autem mortis incerta

C

Dicitur Augustini contra mathematicos

qui venturi noticiam pollicentur: aduersa falso pronuntiant: & frustra nos inani terrore com-
pleuerint. Aut uere & ante tempus miseros fecerint. Rursus aut laeta uere: & duplex est incom-
modum: Fatigatio expectationis: qua nescio an ulla sit maior: & deliberatio gaudij cum uenerit: siue: ut ipse uocat praefloratio: quod quidem antequam ueniat sperando & mente praecur-
pando iam dudum fere consumptum sit. Aut falso: & inanem praeflorationem: quod praefloratio: certum
est spei perditae dolore mixtoque simul pudore desinere. Audiendi ergo penitus non sunt: im-
possibilia quidem sibi nobis etiam inutilia praemittentes. Quid uero quisque sibi dixisse Christum
putet: quod Amphitryoni uero Iuppiter apud Plautum: Bono animo es: adsum Amphitryo auxi-
lio tibi & tuis. Nihil est quod timeas: hariolos haruspices Mitte omnes quae futurae & quae facta elo-
quar: Multo adeo melius quam illi: non quidem quia sum Iuppiter (ut ait ille) sed quia sum deus.
Ille sane multa nobis ad aurem cordis assidue loquitur: quae si audire uoluerimus: facile pote-
rimus horum circulatorum praemissa contemnere. Mors certa est: hora mortis incerta: ut omnem horam
uelut ultimam expectemus: haec salutariter nosse satis est. Quae igitur horum impudentia: quae
nostra dementia: ut multa caligine obsiti solique deo cogniti: uenturi temporis denunciatione nos
crucient: Est unum fateor in hac tota uanitate mirabile: quod cum in reliquis ualde ueridicus quisque
uno insigni mendacio subeat mendacis infamiam: hic quantumuis mendax una fortuita uerita-
te: ueridici famam consequitur. Miratur hoc Cicero: alij licet uerbis: in eo libro quo exiguo in spa-
cio diuinationem adificat euertitque. Augustinus autem & saepe aliter & in libro diuersarum quaestio-
num: maxime aduersus eos loquens: qui nunc (ut ipse ait) appellantur mathematici: uolentes
actus nostros corporibus caelestibus subdere: & nos uendere stellis: ipsumque precium quo uen-
dunt a nobis accipere. Ratione affert: Cum autem multa uera inquit eos praedixisse dicat: ideo fit
quia non tenent homines memoria falsitatem errorumque illorum: sed non intenti nisi in ea quae illo-
rum responsis puenerunt: ea quae non puenerint obliuiscuntur: & ea commemorant quae non ar-
te illa (quae nulla est) sed quadam obscura re: sorte contingunt: Quod si peritiam illorum uolunt tri-
buere: dicant artificiose diuinare etiam mortuas membranas scriptas quaslibet: de quibus pla-
rumque pro uoluntate fors erit. Quod si non arte: de codicibus exit saepe uersus futura pronun-
tians: quid mirum si etiam animo loquens non arte sed sorte exit aliqua praedictio futurorum: Haec ul-
tima quidem Augustini sunt: quae hinc auctoritas hominis commendat: hinc fides. Horum uero fal-
lacis omnibus: quid putas aliud uiam fecit nisi uulgaris inscitia & infinita cupiditas (ne dicam
rabies) sciendi ea tantum quae nec sciri possunt & scire non expedit: Tu ergo genus hoc hominum
temerarium & procax ac tranquillae uitae contrarium: fuge: ut quantum possibile est: breuissimum
hoc tempus: sine supuacuis & inanibus curis agas. Sic enim habeto donec superstitionum pro-
dus abieris. Beatam uitam poteris optare: non assequi: contraria se uicissim tradunt: nunquam
metus & felicitas cohabitant. Vale.

Francisci Petrarcae ad T.M. In quot incommoda homo ebrius incidat ostendentis: Epistola XXXV.

A

Acco quae aduersus ebrietatem copiosissime dici possunt: quae foeda: quae periculosa: quae
tristis aegritudo est: quantumque furor scienter obruere atque enecare spumanti delo-
ratione: quod singulare ac praecipuum habet hominis natura: neque pedes: neque lingua: neque
animus in potestate habere: tremulum caput: instabiles manus: stillantes oculos: graue corporis odo-
rem & pridiani meri reliquias crastino insultantes. Taceo libidinis regnum: uirtutis exilium: uul-
gi fabulam: ac risum bonorum odium atque contemptum: mutationem repentinam sileo & quamlibet
doctorem instantiam ac cuiuslibet aetatis infantiam: omnium iocis ac fraudibus: omnique ludibrio expo-
sitam: rimulasque mentis opprassae ac futiles: & graui pondere fatiscetis unde secreta effluunt:
saepe cum propria: saepe cum aliena praesentia: quae multis mortis & extremae miseriae causa fuit: lucum
praeterea & inane gaudium: & contentiones: & iurgia & praecipitium & incautos congressus iner-
mum cum armatis. Haec ut nota inquam & uulgata praetereo. Est Apuleij Madaurensis liber
qui inscribitur floridus. Ibi quid primus crater agat: quid secundus ac deinceps facta narra-
tione differat: cuius sententiam non mutuo sed extendo. Nescio enim cur aut quod plus hodie bibis
quam olim: Utinamque hic luxuriae modus esset: quocumque te uertas fragiliores ad uirtutem: fortiores
ad uitia facti sumus. Secundum me igitur: primus crater pertinet ad sitim: secundus ad laeticiam: tertius
ad uoluptatem: quartus ad ebrietatem: quintus ad iram: sextus ad litigium: septimum ad fur-
rorem: octauum ad somnum: nonus ad morbum. Haec illi Marco Bibulo collegae: non Iulij Caesa-
ris: sed tuo: cuius assidue cum uitij lasciuiaque litigas: si profutura credideris: meis uerbis dicitur
to. Si forte sibi irreprehensibilis uideat: eo quod nondum ad ebrietatis extrema puenerit: sciat pl-

B

Liber III. Epistola XXXVI.

esse e sobrietatis ac modestiæ fastigio: uel modicum descendisse: q̄ ubi semel labi cœperis in fundum excidere. Gradatim subeunt uirtus & nequitia: nemo uel optimus uel pessimus fit repente. Vale.

Fran. Pet. ad T. M. eũ ad belli imminētis p̄fectionē hortātis: simulq; nō pauca de fœlicitate ī breui uītæ spacio multis exēplis cōmemorātis: Eplā. XXXVI.

f Ides silentiũ interrūpit: charitas loqui cogit: Testor Christiũ: coact⁹ ad scribēdum uenio: quæ si eodē aĩo lecta fuerint quo scribunt: poterūt & mihi apud te beniuolentiam augere & tibi gloriam apud gentes: Quonã em̄ mō dissimulare possum: si nō falsum amicitia nomē gero: quin te magnis piculis circūuentũ: uel dormientē excitē: uel cōmonefaciã uigilantē: Vides q̄ graue bellũ iter Gallũ Britannũq; reges oriẽ. Nulla proculdubio tanta res ab auoꝝ nostroꝝ rēporibus: certe nec ab atauis proauoꝝ in Europã finibus apparuit: aut tam latus gloria campus fortibus uiris oblatuſ est. Cũcti reges ac populi suspensi ad tantã cōtentionis euentũ: præcipue qui ab alpibus Italiae ad oceanũ incolumunt: quos ingens uicini tumultus exciuit fragor: in armis sunt: Tu solus tanto sub turbine dormis. Te quidē Virgiliana præmit increpatio: & tibi cœlo missus nuncius exclamat: potes hoc sub casu ducere somnos: Nec quæ circumstent te deinde pericula cernis: Profecto si nihil aliud q̄ pudor obstreperet: debebas celeri⁹ expergisci: Qua em̄ fronte: quo aĩo cæteris ad æstiuũ solem sub galea & umbone degētib⁹: tu p̄cul ab agmine uiroꝝ: fœmineaq; circumstipatus acie: cōquisitis pastus epulis & molli ueste cōtectus umbra torpes & ocioſ. Homo olim (ut putabã) auidus honoris & gloria: homo potēs & nobilis: homo iuuenis & robustus: quid oro te impedit: Mūditiã amas: refugis labores: sed audi fortissimi uiri uerbum a Salustio relatũ: Mūditiã mulierib⁹: laborē uiris cōuenire. Sitim metuis & calles arenofos & serpentes sub leonē terribiles: Sed alterius & si minus bellicosĩ: nō minus fortis uiri dictum accipe: Serpens: Sitis ardor arenã dulcia uirtuti gaudet patientia duris. At mortem gladioſq; formidas: Sed & hic uerbũ illud occurrat: alterius uiri fortis: Mors ultima pœna est: nec metuenda uiris. Nō plus inquã metuenda q̄ somnus aut requies. Quid em̄ inter mortis & originis diē refert: Immo uero largiter: Ille nos humanã uītã laboribus inuoluit: hic liberat. Hinc ille mōs ex intimis philosophiã penetralibus eductus: in suorum ortu lugentiũ atq; in morte gaudentium. Sed ne ab opinionibus uulgarium recedamus a quibus tamen si ad salutem pergimus: q̄lōgissime recedendũ est: Detur timēdam esse mortem & illud uulgatissimũ Aristotelis audiaſ: Mortē esse ultimũ terribiliũ: q̄ & ipse quoq; cōsulto non maximũ dicere uoluit sed extremũ: Sed esto sit maximũ: putas ne illã ideo uitare quia bello abstines aut mari: Notũ & illud alterius poetã: Frustra cruēto Marte carebim⁹ fractisq; rauci fluctib⁹ hadrie. Frustra p̄ autumnos nocentē corpibus metuemus austrum. Quamlibet exactam curam nostri corpis habentibus moriendũ est. Sed prolatandã mortis studiũ solet esse mortalibus: fateor: & excusationē publicã imbecillitatis agnosco: Primũ oro te: quãtula ista dilatio ē: deinde quot & q̄ duris casib⁹ exposita: q̄ multis uixisse nocuit & uītã gloriam iminuit mors dilata: Quotidianis exemplis abũdamus: Sed reuerētius antiqua cōmemoro: nostra quoq; libētius q̄ externa. Si Paulo minus Tullus Hostilius uixisset iētus fulmine non fuisset. Paucos aĩos detrahe Tarquinio: rex mortuus erat ille non exul. Appio Claudio uita longior cæcitate. Mario carcerem & degenerem fugam latibulumq; limosã paludis attulit. Quid Pōpeio magno clarius nisi splendorē tãti noĩs uītã diuturnitas & quã illã secuta est mortis indignitas obscurasset: Quid de duobus Africanis dicã: q̄to meli⁹ putas: alter aĩ moenia Carthaginis: alter aĩ portas Numantiã perhisset: Nō prim⁹ ingratiã patriã exilio idigno & famoso epigrãmate: secundus inultã mortis iuuriã condēnasset: Ipse Cæsar August⁹ quē ex oib⁹ fœlicissimũ iudicares quãto fœlicior more retur: priusq; filia iã senescētis adulteria & q̄s execrari solitũ accepim⁹: uomicas suas inciperet nūerare: Omitto Regulũ & Catonē & reliq; q̄s nobis mors illustrat: q̄uis ī Catone diuersum a nostris sentire cogar: de Cicerōelo q̄r & Seneca. Nolo aĩ ciuile bellũ obierit: ne cōstatiã suã testes fidedignissimi detrahanē: labor ac discrimē. Miror itrepidũ: miror colluctatē anguib⁹: miror arenis libycis oberratē. Laudo aĩ robur: cōtumaciã: laudo libertatē: acersitã mortē despationēq; nō laudo. Ne autē me forsã extrema putes exēpla negligere. Clarior Pyrrhus: clarior Hannibal moriturus erat: si sepulchrum ambobus Italicum contigisset: in faustus utriq; reditus in patriã fuit. Clarior etiã Cyrus si ante morerē q̄ Scythicos fines. Clarior Brēnus uester si prius q̄ delphicũ limē attingeret. Quid uenenũ Mithridatis:

A

B

Mūditiã mulieribus: uiris autē labores cōuenire

Mors ultima pœna ē nec uiris metuenda.

C

A

D

Raro lōgiorē Quid uarietatem Alcibiadis? Quid Themistoclis exilium? Quid Aristidis catenas? Quid incendium Cræsi loquar? Raro uita longior cōæquauā foelicitatē habet: quæ ubi occidit: non sufficit infœlicē esse: nisi præsens calamitas transactæ foelicitatis memoria recrudescat. Et si nihil nobis accidat uiuendo: tamen multa spectare cogimur in nostris quæ nos beatos esse nō sinant. Foelix hinc abiisset Priam⁹: foelix Peleus: foelix Nestor: si filios præcessissent. Et ut alterius generis exempla nō defint: Nō Socratē uenenatus calix: nō Euripidē canes: nō Demosthenē ac Ciceronem gladij cōsumerent: nō obliuio Messalā: nō Plotinum lepra quaderet: si oportuna mors instantes miseras præuertisset. Exemploꝝ uero iam satis est in re præsertim nō ambigua. Vides igit ut lōgioris uitæ cupiditas cæca ē: bona mors optāda est i qua falli neminē posse cōstat: neminē pœnitere. Sed qm̄ usus obtinuit: nocitura passim & in caput nostræ recasura cōcupiscere: liceat optare cū populo: an tamē ignauia semita spe-
E rias ad optatū prouehi: Large quidē falleris: qm̄ multos sopor imodicus oppræssit q̄s labor & uigilia præseruassent: qm̄ multos uel necauit crapula uel suffocauit ebrietas: qui ieiunio sal-
 ui forēt. Vulgatū ē: Plures cœnā occidere q̄ gladiū. Quocūq̄ ciborū genere nutritos: quo-
 cunq̄ terrarū angulo latitantes mors inueniet: & tributū suū inexorabilis repetet: exiget: ex-
 torquebit: frustra tergiversamur si ad mortē nō ierimus: illa nos sequit̄. Cogita ergo qd̄ ho-
 nestius: quid uiro dignius: an delitescere & fugere qd̄ euitate nequeas: an occurrere ueniē-
 ti & offerre qd̄ debeas: atq̄ ultro fortunā sequi ne si restiteris ut traharis: O miseranda bre-
 uissimæ suauitas moræ: quisq̄ ne usq̄ adeo uiuēdi cupidus: ut nō statim mori malit q̄ unū
 anni spacio uitā cū dedecore progare: præteritorū oīm annoꝝ decora corrumpēs. Quāto
 erit obscœnius metu mortis indecorū aliquid agere: ubi ne dicā anni unius: sed nec diei totū
 us certitudo p̄mittit̄. Et qd̄ ipse tecū cogitas: Irem nisi mortis adire periculū timerē. Tunc
 utrunq̄ dici posset si sine piculo maneres: Nūc autē nō ne uel repentina febricula uel pestis
 alia (est em̄ multiformis humanorū casuū & mira uarietas) uitā tibi quā regi tuo negas: for-
 tassit eripiet. Quæ cum ita sint: hortor atq̄ obsecro: ut iam tandē caput attollēs circūspici-
F as: uidebis imensam molē: tantis regū & populorū apparatus nutantē ruiturāq̄: quo eā
 fortunæ uis ipulerit. Nō est dissimulationi loc⁹: Hostes tui uigilāt & regē iugi obsequio cir-
 cumstant: cui si uictoria cesserit: somnū tuū in tanto nūc eius discrimine cōtemplāti & præ-
 ter hoc ab olim tibi si nescis infesto: qd̄ illū animi habitū reris. Sin aliter successerit (oīa
 em̄ rotat ad libitū fortuna) An forsan tibi ex præsentī ocio securitatē in illo ardore uictoriæ
 partā speras? Tu uero nō quia uolueris sed quia timueris cessasse uideberis: tecq̄ cōis ruina
 cum uniuersitate pariter inuoluet. Crede mihi: pars utraq̄ spectatorē te certaminis uocabit
 paratū ad fortunæ nutum: atq̄ ad uictoris arbitrium circumuolui. Ita nusq̄ fauor: undiq̄
 periculum. Meminisse profuerit Metij ducis Albanorū: qui quadrigis in diuersum actis ab
 Hostilio Romanorū rege discept⁹ est: q̄ inter armatas acies se mediū præbuiisset. Expergiscere
 oro uelociter: & dum adhuc tempus est: neglectū hactenus ad officīū redi. Mūdo enim
 tremente dormire: nescio quid morti similis q̄ sopiri est. Vale.

Frācisus Petrarcha ad T.M. Vīm amoris cōmendantis: Eplā XXXVII.

A Agna prorsus amoris & mira potentia est: qui tam ualide tamq̄ tenaciter inuisi-
 bili quidem: sed haud quāq̄ insensibili nexu minima nectit imensis: & quorū nulla
 paritas: pari regit imperio. Quid nī autē hoc iuris habeat in animis hoīm sensu &
 ratione uigentibus: qui certis fœderibus surda & aduersa inuicē elementa cōglutināt: Nō
 flāmis aer: nō terra fluctib⁹ hæreret: nō ripas fluuij: nō æq̄r littora: nō semitas suas astra co-
 gnoscerēt: nisi oīpotēs: & (ut eū uocāt) sacer orbis amor uniuersa cōnecteret. Qui cœlū igit
 ac terras æq̄ iure moderať: Is inter humilitatē meā & tuā altitudinē nō discernit: habet hoc
 ille præcipuū: æquare nouit inæqualia: amātēq̄ fideliter uix patiē nō amari. Sēsit olim cla-
 ritas tua: nullis quidē meorū actuū argumentis: sed solo (ut dici solet) mentis augurio: ha-
 bent enī & suos oculos animi: quibus sese mutuo superatis corporeis uelaminibus intuen-
 tur. Sensisti inquā uir clarissime: quānam erga tuum nomen deuotio mea sit: ut amanti ui-
B cem referas: amor cogit. Id cum sæpe multis indicijs: tum ex duabus nuper epistolis tuis:
 quas mihi Ioannes Aretinus Cancellarius tuus ostendit iucundissime recognouit. In quibus
 mirum dictū: cum pro tot illum tantisq̄ reb⁹ huc miseris: nō de Romanæ curiæ statu: quo
 nihil hac tēpestate deformius: nihil incredibilius: non de maiorū fortunis amicorū: nō de ip-
 sis rez: tuarū successibus: Postremo nihil oīno nisi de me meisq̄ reb⁹ iterrogas: atq̄ illū in/

crepitas: quod curiosius in reliquis id unum quod singulariter praecipue omnibus nosse desideras tacuisset. Ac ne quis te fortuito locutum putet: bis idem per litteras questus es. Mitto alias res fortasse mirabilia qui nescirent: sed familiariter olim cunctos dominus Augustus Caesar Virgiliū diuē tuū rusticanæ originis sed minime Rusticani uirū ingenij dilexit: & Horatiū libertinū patre: sed ingenuū stilo: qui principis illius ad eosdē humiles amicos: uelut ex æquo missas & saepe dulcibus blāditijs refertas epistolas nō legissent. Quorū recordatio quantū miraculo adimit: tantū adijcit læticiæ: dū talibus exemplis me misceri sentio: tātāque laudis mihi aditū aperiri: quoniā ut alter ex his cæsareis amicis ait: Principibus placuisse uiris nō ultima laus est. Eūuero nouū hic miraculū emergit: Vt enim multa illis: sic mihi fateor nihil est quo placere debeam: Quod enim sperē alijs placiturū qui mihi ipse nō placeo? Fortunatā sane dicim⁹ uxorem: nō quæ formosa est: sed quæ uiro suo uideat. Fortunatū seruū: nō cuius est opa nobilior: sed in quē amor dñi propensior: Sic ego quisquis uere sim: si tibi aliqd uideor: opinione tua me foelicē dixerim: Et si nihil habeo quo placere merear: tamē si placeo satis est. Agerem gratias tibi: nisi humanitatē tuam uerbis meis æquari posse diffiderem. In his quidē quæ loquentis ingenium excedunt: tacere consultius. Vale.

Frācisus Petrarca ad Marcū suū: ad diuinū amorē eū adhortantis: pollicentisq; suum erga illum nunq̄ defuturum: Ep̄la XXXVIII.

Nimū tuū: qua uisibilis fuit optime uir: aperte satis in litteris ostēdisti. Neq; enim loqui taliter quisq; potest: nisi qui taliter est affectus: sentio aculeos stili: magn⁹ tibi amor uerba dictauit: occurroq; auide & pulsanti amicitiaē meæ fores lætus aperio. Quid loquor: aperio: quæ tibi suauissime postulati: iam añ quadrienniū patuerūt? Agnosco Marcū meū amplectorq; cū gaudio in his litteris tuis: ad me lōgo (ut ita dixerim) silētiū postliminio redeuntē: & nūc illius florida indolis tuæ fruct⁹ uberrimos gratissimosq; percipio. Semp̄ equidē speraui: ut tantus de tali adolefcēte uir fieres. Sed id fateor: tā cito fieri posse nō credidi: præuenit spem meā præcox eoq; gratior uirtus tua. Ceteræ & ardētissimi ppositi tui memini: quod mihi nō paucis olim uerbis in ipso amicitiaē nostræ primordio fidētissime reuelasti. Idq; nūc uel mutatū: uel (quod magis auguror) dilatū esse nō doleo: mō mihi illud exhibeas: quod optimo principio pollicit⁹ es: ut in omni fortuna deū ames: Illi inhæreas: illū colas: atq; ad illū tot⁹ animi intēione suspires. Nō impossibilē tibi legē statuo: quæ te ire iubeo: trita est uia: quā multi uiri clarissimi magna cū gloria: p̄ reipublica tempestates ad heremitici portus silentiū puenērūt: q̄ multi etiā pcul inde iactis ancoris nauigationē uitæ præsentis foelicissime cōpleuerūt. Nouit figmentū nostræ figul⁹ ille sydereus: Scit quid nobis expediat: & animæ nostræ saepe inenarrabilibus modis qbus se tramitib⁹ adiri uelit insinuat. Tu igit̄ ne desperes quasi deuium: & (ut Pythagorici uocāt) leuū iter ingressus sis: aut quasi tuorū cura ciuiū quam geris diuinæ quæ petis gratiaē sit aduersa: p̄ge: age ne titubes: ne subsistas: neu salutē tuā desis. Aderit ille qui tēpus tuū quod quæle disposueras: nondū uenit: præuidit infallibiliter ab æterno. Nec est quo te interim inutiliter natū putes si patriā tuā his præsertim t̄pibus tui egentē: quæ (ut Plato uult) ort⁹ tui partē sibi iure suo uēdicat: ope cōsilioq; adiuuas. Notū est apud Ciceronē caeleste illud Africani mei dictū: Oibus qui patriā cōseruauerint: auxerint: adiuuerint: certū eē in cœlo definitū locū: ubi beati æuo sempiterno fruant. Et quod sequitur: Nihil enim est inquit: principi illi deo qui oēm hunc mūdum regit quod quidē fiat in terris acceptius q̄ cōsilia coetusq; hoīm iure sociati: quæ ciuitates apellantur. Sane cū exoptatū tibi amice tēpus aduenerit: ut te ipsum humo tollere: nō tantū ut Maro: uel Enni⁹: sed ut Ambrosius: uel Arfenni⁹ possis alis ad uolatū ualidis. Facies tādē re ipsa: quod aīo iā pridē facis eodē adiutore qui inspirator fuit: & facies ut spero securi⁹ ætate integra maturoq; cōsilio: q̄ si id incōsulto repētinoq; impetu iuueniliter attēptasses: Sicut enim p̄ terrā latrūculis uacua atq; purgata p̄ planū ac solidū callē sub tranquilla cœli temperie tutū uiatori iter est: sic sedatis passionibus firmatoq; pposito: & primeuæ insolētia timore cōpræssio p̄ modestiores atq; sereniores ætatis annos tutissime p̄giē ad salutem: q̄uis nulla ætas repulsa: nullum (ut dixi) gen⁹ hominum: eorum qui in aliqua honesta exercitatione uersantur: ab hoc tramite sit exclusum: constetq; iuxta Plotini sententiam: non purgatorijs modo purgatiq; iam animi: sed politicis quoq; uirtutibus beatum fieri. Vt enim aliquid more nostrorum loquar: actiua Marthæ sollicitudo non spernitur: q̄uis sublimior cōtemplatio sit Mariæ. Habes ergo charissime quantū inter huius temporis angustias licuit. Vnum de postulatis tuis quod fuit: ut tibi pro informatiōe uitæ aliquid scri-

berem: Habes hoc inquā pro unius antelucanæ uigiliæ spatto breue quidem: sed in se (ut arbitror) absolutum. Si illud addidero: compendiosam semitā ad uirtutē uisam esse philo-
sophis: ut tales effici studeam: quales cupimus apparere: Et illud quo nihil reor efficacius:
quā ut eisdē placet: tota doctorū hoīm uita: nō nisi cōmētatio mortis est. Hacten⁹ hæc: quæ
non ut te doceā: sed ut admonēā ac memoriā excitem dicta sunt: Reliquū erat ut te memori-
aio cōmendatū haberē (Iuuat em̄ uerbis etiā tuis uti) Id uero iam dudū factū esse cōfido:
Ex quo te primū uidi: imaginē tuā ex adamāte purissimo: imis præcordijs indelebiliter af-
fixi: quā nulla reuellet dies: nullus loc⁹ excutiet. Extrēmū est ut & y tuti & fortunæ tuæ gra-
tuler: quibus tanti principis affinitatem ac beniuolētiam meruisti: & pro charitate huic im-
penfa seniculo: grates agam. Vale.

Fran. Pet. ad Ioannē Colūna: fabellā araneā & podagra illi recitantis: ex qua
quo pacto podagricum morbū curet: edocentis: Epistola XXXIX.

A

Nilem tibi fabellam: sed ex re (ut Flaccus ait) garrio. Aranea iter agens: forte ob-
uiam habuit podagram: Et quo: inquit: tam moesta pficisceris? Rusticū ait illa &
hirsutū hospitem naeta erā: qui me fame ac labore ppetuo cruciabat: qui cū a ma-
ne ad uesperam me inter glebas & saxa tenuisset: uix serē puluerulentā atq; in opē domū re-
petebamus miseri: Nunq̄ integris calcis: nunq̄ sine fæce grauissimo: Illic in fœlicē diē nox
haud quāq̄ fœlicior sequebat: tristi quidem ille me cœna mucidi ac lapidosi panis ueterib⁹
fragmentis alleoq; & præduris oleribus solabatur: aceto turbidā superinfundens aquam:
Saturnaliū dies erat: quotiens caseus sardus accesserat. Sic exceptam: agresti demū & ipsi⁹
agelli duriciem superante grabatulo cōponebat. Ad auroram inde consurgens: rursus in
campū & ad iuisum cogebat opus. Sic diē dies urgebat: nulla interim quies: nulla spes qui-
etis. Festo em̄ die: aut dñi lauabat opes: aut riuo uiam præparabat: aut sepem noualib⁹ præ-
tendebat: immortale malum: & domū meis moribus aduersam perosa diffugio. His auditis

B

aranea: Heu inquit q̄ diuersa cōditio mea est. Hospitē habui effœminatū & mollem: apud
quē non summū modo: sed solū bonū uoluptas erat. Raro pedē domo efferebat: cœnā ad
aurorā: prandiū trahebat ad uesperam: reliquū somnus habebat: purpureis accersitus stratis:
q̄ conuiujs luxuriæq; supfuerat quieti datū: Cōquisitæ intus epulæ: peregrinæ specis
etis odor. Bacchus alienigena: uasa aurea: gēmata pocula: serico uestitus paries: ofstro tellus
instrata: hæc inter sollicita semp familiariū turba discurrens: locis omnibus aderat: Nulla
domus pars neglecta: nullus angulus inaccessus dum uerritur solum scopis: dum de laque-
atis trabibus puluis excutitur: uix usq; artificij mei telas sinebar ordiri: & (quo nihil est tri-
stius) si coepissem: primo reꝝ apparatu spem caducā: & labores meos irritos uidebam. Age-
bar infœlix: præceps efficiebar: quærebā latebras: nullæ erāt: solidus niueo murus ex mar-
more: nulla mihi miseræ diuersoria relinquebat. Fugi igitur a facie psequētis: ubiuis quieti-
tum exiliū: domesticis sine fine laboribus prælatura. Hæc cū illa dixisset: respondit altera:
Heu q̄ multa sunt bona: quæ uel nesciēdo uel negligendo perdunt. Ignorantia cæcitas mē-
tis est: negligētia torpor est animi: Aperire oculos oportet: & quæ salutaria sese offerunt nō
differre. Ecce nūc ex his quæ dixi quæq; audio: cū pessime sit nobis: erit optime si permute-
mus hospitia: tuus mihi: tibi meus hospes aptissimus fuerit. Placuit cōsiliū: mutāt domos:
Et ex illo obtinuit: ut podagra inter delicias & in palatijs diuitū: aranea in squalore & pau-
perum tugurijs habitaret. Domū tuā amice podagram subintrasse audio: Miror: nō pur-
bam illi locum esse in domo tam sobria: uereorq; ne quid ibi sui iuris inuenerit: q̄ si uerū
est: nō malum magis q̄ mali causam horreo. Malo iam hospitem habeas araneam. Principi-
pijs resistendum est: nulla melius resistitur ope q̄ uigilijs: labore: ieiunio. Vidi ego puer tu-
uenem podagricum: eundem senem podagra liberū reuidi: Quæsiui causam: nullam mihi
aliam reddidit: q̄ q̄ se uino penitus abdicasset. Refert Cicero: & post Ciceronem alij: quos-
dam diuites podagra inutiles: cum pauperes facti essent sanitati redditos. Nō audeo iube-
re ut sis pauper: q̄ uis iubere nō sit necesse si sapias. Inter cætera professus es (ut audio) spon-
taneam paupertatem. An mentior? Certe intra religiosum limen: & præsertim intra cellulā
mendicantis: nullus diuitijs locus est. Opulētia enim & mendicitas non habitant simul. Si
paupertas excluditur: uereor ne non tam auge: q̄ quod ait Apostolus: Theauriꝝ iram in
die iræ. De hoc tamē ipse uideris: qui fœderē quæ cū Christo habes optie meministi. Si ob-
litus es: relege pactorum chirographum: Inuenies quid tu illi pmissis: quid ille tibi. Ego
inquam non iubeo ut pauper sis: non quia uel tibi non expedit: uel me nō decet & amplecti

Quid sit igno-
rantia quidue
negligentia

C

D

Liber III. Epistola XL. XLI.

fidele cōsiliū & dare: Sed quia piget uerba p̄fundere & incassum loqui: Video eū ipsum paupertatis nomē horrendū & infame: qđ licet amplexus sis deponere sponte nō potes: Illud saltem cōsulo: uiuas ut paup̄: Hęc est illa quę a philosophis frugalitas dicit̄ uolūtaria pauptas. Hęc tibi suadeo: hęc tibi unā uia corporeę salutis ostēdo. Alter tibi adsum Hippocrates: amab̄ forte: sed salubre pharmacū offerē. Si uis san⁹ eē: uiue ut paup̄. Latēs auz̄ in arcula: aīo tantum nocet: Victus delicatior & aīo nocet & corpori. Proinde si pellere uis podagram: pelle delicias. Si malū omne uis pellere: pelle diuitias. Vale.

Frācis̄ci Petrarchę ad T. M. qđ pecunia illius indigentia releuare nō possit se excusantis: multa quoq; de laudib⁹ paupertatis tractatis: Ep̄la XL.

Egum ceruicibus impositū pecunię iugū: liberrima indignatiōe rejicio. Nō sinam (si deo placet) metallis seruire aīm ad maiora dispositū. Illa igit̄ qm̄ pręesse phibeo: subesse non patir̄: & quem seruū habere non potest: dñm dedignar̄. Min⁹ loquor: Sup̄bior est qđ dixi: Nec me dñm uult habere nec comitē: Recusat imperiū: amicitia non admittit: frangit uectes: soluit nodos: spernit arcule meę serā: dum clausisse illā uideror: nescio quibus rimulis inuisa dilabitur. Id sane mihi ut sępe molestū: sic gloriosum semper existimo: dū circūspicio quibus illa m̄cipijs: & quoz̄ soleat hospitio delectari. His ita se habentibus: ignofces: si (qđ multo mihi qđ tibi grauius est) pręsentē indigentia tuā: pecuniaria ope non releuo. At ne nihil putes te scribēdo profecisse: scito copia pignoz̄ optimorum paratā tibi apud me: quā ut ad te pferret nunciū tuus nullo sibi p̄suaderi quiuit ingenio. Iube illū ad me: sed exorabilem reuertī: Alioquin meus ad te ueniet: & si uulnus nostrę nulli nisi medico reuelatū uelim. Pręterea his illud addiderim ludicre potius qđ iucunde: literis utrimq; consultū: Mihi eū cōditionis meę solamē additū nō in angustijs te comite delecter: sed qđ in me indignari nō sit fas quod cōe mecū habeat tātus uir: tibi uero laborem excusationis adēptū: nisi eū tu pręoccupasses: iā calam⁹ erat in manib⁹. At ne qđ nostrę rez̄ fœneratoris auaz̄ limē attingeret: interpellare decreuerā: ut tu necessitatib⁹ meis accureres: quid uis dicā uberrimū philosophię locū copiosissimāq; materiā nō ignoro: ubi contra tela fortuna in qbus nō ultima est pauptas: armanē animi: quę licet in nostris finibus nō habitat: quia tñ (ut eleganter ait Flaccus) Cur te nescio quid sp̄ abest rei: & hic qđ multa: nō tantū nobis: sed in cōe salubria dici possunt: quę sciēs sileo: ne publicū sequar̄ morē: p̄ rebus uerba pręstantiū facilis amicitia est: p̄ petito auxilio cōsiliū dare. Certe ego ī his casibus qui domi meę crebri sunt: essentq; rarissimi: nisi me reifamiliaris incuriosum cura generosior effecisset: eū multa remedioz̄ genera: uel ipse mihi conficiā: uel a doctioribus cōfecta reperiam: Tū illud impr̄mis efficacissimū experior: qđ licet omis fortuna suas habeat molestias: sitq; uerissimū qđ ueritatis inquisitoribus uisum est: Oē uultū etiā quę foelicissima uideatur esse tormentū: molestissim⁹ tamē & occupatissimus: & si profundius inspicias: uere miserrimus est diuitū status. Contra autē: dura quidē sed tutissima & expeditissima est pauptas. Mediocritas optima: & inter rarissima dei dona hanc nobis cōtigisse gratulor. Si quid interdū deest: accidit ut unico defectu multoz̄ nos munez̄ suoz̄ liberalitas cœlestis admonear: & breui gustu amaritudinis: p̄speritatē nostrā nobis efficiat dulciore. Qui si multa: qđ si oīa deessent: hoc aīo tñ sum: ut foelicius rear laudabilē ægere: qđ turpiter abundare: Nec nosse uerā opulentiā eos qui honestę mēdicitati inhonestas diuitias aneponunt. Vale.

Frācis̄ci Petrarchę ad T. M. eundē ad bonoz̄ amicoz̄ cōquisitionē: & ut malos tanq; maritimos fluctus fugiat exhortantis: Bonos etiā uel paucos uel nullos esse: malos autem qđ plurimos probantis: Ep̄la. XLI.

Tudeto bonis oib⁹ eē charissimū: neq; uerendū ē ne nimios habeas amicos: aut nimium tibi negocij obijciā. Ita dico: si oēs bonos amicos tibi feceris pauci erūt. Rari quippe boni: numero uix sunt totidem qđ Thebæ: portæ uel diuitis ostia Nili. Quis inquis hoc loquit̄? Quid refert si dictū probas: qđ quæris auctore? Omne uerū (ut ait Augustin⁹) a uitate uerū ē. Ego hęc loq̄r: an forte tu negas? Loquit̄ experientia quę mētiri nō solet: loquit̄ uitas quę mētiri nō pōt. Qui si mortalē poscis auctore: loq̄r hęc peritissimus rez̄ taliū Iuuenas: quicq; p̄fundissime mores hoīm nouit. Si sibi nō credis: audi aliū: cui⁹ ore loq̄r qđ nō mō nouit sed & creauit hoies. Is ergo qđ ait: Nō ē qđ faciat bonū: nō est usq; ad unū. Poeta paucos: p̄pheta nullū: & scđm suū sensū uterq; uerissime. Tu p̄o (quoniam desperandum non est) aliquos bonos reperiri posse arbitrare: ne cum de omnibus desperare cœperimus: de nobis etiam necessario desperemus. Cogita quosdam: non modo

Quid pprie
sit frugalitas

A

B

C

A

Raros iuentiri
qui uere amici
sint

B

Nemo sine uitijs nascitur: bonos esse sed optimos: Et pro concordia harum discordantium sententiarum: Flaccum uelut arbitrijs nascitur: trarie pronuntiantem audi: Nam uitijs nemo sine nascitur: optimus ille est qui minimis urgetur. Sic est perfectio: Stoici licet obstrepant: qui omnem morbum ex animis se radicatus auulsurus spondet: Præclarissimi medicorum: modo quod pollicentur implerent: sed in uita hominum de qua nobis amicitia deligenda sunt: experimento compertum est nullum animum quætalibet animi extirpare tranquillum: leuibus saltem interdum perturbationibus non moueri: quibusdam humanarum turbinibus agitari. Cæterum sicut armata nauis in alto fluctuabitur: non succumbet: eaque ut nauis: sic animi præcipua laus erit. Ita fit (quod Stoicis non placet) ut in hac uita cui nihil scimus inesse perfectum: sanitatis locum teneat leuis ac medicabilis ægritudo. Igitur ut ad rem oratio reuertatur: ex hoc genere hominum: non quæ nulla sint uitia sed quæ uitia uirtutibus cedant (quod ipsum noueris esse rarissimum) amicos tibi quibus potes artibus efficit: poteris autem nullis melius quam imitatione morum ac similitudine studio. Contra autem malis quorum innumerabilis multitudo est: nec amicus esto: nec hostis: certe nec cognitus. Vultum tuum aspiciant: animum ignorent: Sequere illius consilium qui monet: ut intus omnia dissimilia sint. Fratres populo nostra conueniat: putent illi te agere quod uulgo agit: Tu uero tuum aliud negocium & aliquid semper tecum maius agito. Sic enim maxime inter mundi discrimina securus euades: paucis charus: multis ignotus: odiosus nemini. Ne ue me hodie de nihilo philosophatum putes: audio te aduersus improbos ingens bellum & inexorabilem similitatem suscepisse: quos an corrigere: an delere cogites: incertum est: utrobique enim par impossibilitas: nisi quod aliquanto facilius arbitror deleri posse quam corrigi. Generosam indignationis aculeos laudo: certamen irritum & studium inane non laudo. Si enim laborem inperuacuum declinare consilium est: quid de eo labore censeas: cuius unicus fructus est odium? Cæte itaque receptui obsecro: Alioquin scito multis tibi legionibus opus esse. Vale.

C

Francisci Petrarchæ ad T.M. eum ut in aduersis se uisum præbeat consolantis: cum animi uirtus maxime in calamitatibus dinoscatur: Epistola XLII.

A

Quæ multa nunc ad litteras tuas dici possunt: sed nec mihi oculum: nec tibi uerborum auxilio est opus. Aliud cogito remedij genus: magna est enim fortunæ uis: neque minor celeritas: Interim sane omnium quæ uel ex libris uel e media uita hominum occurrunt quæ sunt multa & uaria: hæc summa est: Dura sunt fateor & grauias & inamœna quæ pateris: Vnum est difficilem leuamen: patientia: Si humana despicias: si te non ad delicias: sed ad laborem in hac uita palæstram descendisse memineris: Si magno nisu aduersa sustuleris: memor in prælio militem: in tempestate nauam: in rebus malis bonum animi præbari. Vale.

B

Francisci Petrarchæ ad T.M. quod ad id infelicitatis tempora deuenierint: ut homines non nisi ingratitude polleant conquerentis: Epistola XLIII.

A

Go uero absit ut dissuadeam petitioni haud iniuste morem gerere: sed illud moneo: ut in fronte oculos habeas: quos ego hæctenus in tergo habui. Nihil iucundius: nil dulcius quam benemeritum & egentem auxilium comperire. Contra autem inexpectato ingrati uirtio nil tristius: Magnæ quidem est non solum prudentiæ sed fortunæ: inter tot perceptorum latibula puros animos fucatosque discernere: & quanti quisque sit prius quam experiaris agnoscere: cuius honestæ preces ac miserabiles lachrymæ: cuius ficta necessitas simulataque blanditiæ. Magnæ parti hominum illud inest: ut ad impetranda quæ cupiunt memores atque solliciti: ad referendam gratiam segnes obliuiosique sint: Tanta & tam repentina mutatio inuadit animos: ut quæ precantem mane uideris: fero uoti comperit non agnoscas. De his in Ecclesiastico: Donec accipiant inquit osculantem manus dantis: & in permissionibus humiliant uocem suam: & in tempore redditionis postulat tempus: & loquetur uerba tardum & murmuratum. Nosti cætera. At quoniam inter ingratos uiuimus: non ideo desinendum: Alioquin uirtus uitio uicta uidebitur: sed aliquanto cautius agendum reor. Tu uale: & quicquid acturus es dum mutandi tempus est cogita: post enim deliberatio sera est.

B

Fran. Pet. ad Fratrem: se hac sola cupiditate teneri ut antiquorum scripta audius perquirat significantis: eum quoque ut diligenter omnem Hetruriam inuestiget si aliquid scriptorum antiquorum inueniat hortantis: Epistola XLIII.

A

Quod sæpe olim uel obliuio uel torpor abstulit attingam: frater: si gloriari licet apud te gloriabor: in illo in quo solo gloriari tutum est. Iam ex omnibus humanarum cupiditatum ardoribus & si non in totum: magna tamen ex parte diuina me pietas eripuit.

Homines solliciti: ores eum ad imperatorem quæ cupiunt parti hominum illud inest: ut ad impetranda quæ cupiunt memores atque solliciti: ad referendam gratiam segnes obliuiosique sint: Tanta & tam repentina mutatio inuadit animos: ut quæ precantem mane uideris: fero uoti comperit non agnoscas. De his in Ecclesiastico: Donec accipiant inquit osculantem manus dantis: & in permissionibus humiliant uocem suam: & in tempore redditionis postulat tempus: & loquetur uerba tardum & murmuratum. Nosti cætera. At quoniam inter ingratos uiuimus: non ideo desinendum: Alioquin uirtus uitio uicta uidebitur: sed aliquanto cautius agendum reor. Tu uale: & quicquid acturus es dum mutandi tempus est cogita: post enim deliberatio sera est.

Liber III. Epistola XLIII.

is: E coelo enim est: seu id mihi naturæ bonitas seu dies præstiterit. Multa quidem uidēdo: multumq; cogitādo: intelligere tandem cœpi: quanti sint studia hæc quibus mortale gen^o exæstuat. Ne tamen ab omnibus hominū piaculis immunē putes: una inexplēbilis cupiditas me tenet: quā frenare hæcenus nec potui certe nec uolui: mihi enī interblādiōr honestarum rerū: nō inhonestā esse cupidinem. Expectas audire morbi genus: libris satiari nequeo: & habeo plures forte q̄ oportet. Sed sicut in cæteris rebus: sic in libris accidit: quærēdi successus auariciæ calcar est: quinimo singulare quiddā in libris est. Aug: argentum: gemmæ: purpurea uestis: marmorea dom^o: cultus ager: pictæ tabulæ: phaleratus sonipes: cæteraq; id genus: mutā habent & superficiariā uoluptatem: libri medullitus delectant: colloquuntur: consulant: & uia quadā nobis atq; arguta familiaritate iūguntur: Neq; solū sese lectōribus quisq; suis insinuat: sed & alioꝝ nomen ingerit: & alter alterius desiderium facit. At ne res egeat exemplo: Marcum mihi Varronem charum & amabilem Ciceronis Academicus fecit: Ennii nomē in Officiōꝝ libris audiui: primū Terentij amorem ex Tusculanarum quæstionū lectiōe cōcepi: Catonis origines: & Xenophontis Oeconomicū ex libro de Senectute cognoui: Eundēq; a Cicerōe translātū in iisdē Officialib^o libris edidici. Sic & Platonis Timæus Solonis mihi cōmendauit ingeniu: & Platonium Phædonem mors Catonis: & Ptolemæi regis interdīctū Cyrenaicū Hegesiam: & de Ciceronis epistolis: Senecæ prius: q̄ oculis credidi meis: Et Senecæ contra supstitutiones libꝝ ut quærere inciperē Augustinus admonuit: & Apollinij Argonautica Serui^o ostēdit: & reipublicæ librōs cū multū: tum præcipue Lactātiū optabile reddidit: & Romanam Plinij Tranquillus historiam: & Aulus Gellij eloquentiā Fauorini. Itemq; Annei Flori florentissima breuitas: ad inquirendas Titi Liuij reliquias animauit. Vt notissima & uulgatissima illa prætereā: quæ teste non egent: & tamen cum accesserit testis illustrior altius in anim descendit: qualis est in declamationibus Senecæ: laudatus ille Ciceronianæ faciundæ principatus ingenijq; singulari præconiū: Et illud in saturnalibus multiforme Maronis eloquiū ab Eusebio demonstratum: Et illud Statij Pāpiniꝝ poetæ reuerēs submissumq; testimoniū de Virgiliana Aeneide: cuius longe sequenda & adoranda uestigia: Thebaidē suam in publicū exitura admonet: & illud ab Horatio Flacco: imo uero ab oibus concorditer delatum Homero poetæ: principi. Pluribus ago q̄ necesse est: Nam illa quidem longa nimis recordatio: Prisciani grāmatici iuuenilis lectiō: quot mihi librorū peregrina nomina congesserit: quot postmodū Plinius secundus: quot nouissime Nonius Marcellus: quotiensq; saluam excitauerint. Nemo ergo mirabitur (ut redēam unde digressus sum) uāhemēter his animos inflāmari atq; configi: quorū singula suas scintillas: suosq; aculeos palam habent: aliosq; clanculum in sinu gestant: quos libi inuicem subministrāt. Itaq; pudet equidem: sed fatendum ingenue & cecedendum uero est: excusabilior semp mihi cupiditas uisa est Atheniensis tyranni Aegyptijq; regis: q̄ nostri ducis aliquantocq; nobilior Pisisstrati primū: deinde Ptolemæi Philadelphij studium: q̄ Crassi aug: & si multo plures imitatores Crassus habeat. Sed ne Romæ Alexandria uel Athenæ: & Italiæ Græcia uel Aegyptus insultet: & nobis studiosi principes contigerūt. Itaq; tam multi: ut eos uel enumerare difficile sit tanq; huic rei dediti: ut inuentus sit cui philosophiæ q̄ imperij charius nomen esset: & studiosi in quā nō tam librorū q̄ libris cōtentarum rerū. Sunt em̄ qui libros (ut cætera) nō utendi studio cumulent: sed habendi libidine: neq; tam ut ingenij præsidium q̄ ut thalami ornamentum. Atq; (ut reliquos sileam) fuit Romanæ bibliothecæ cura diuis Imperatoribus Iulio Cæsari & Cæsari Augusto: tantaq; rei præfectus ab altero: pace Demetriij Phalerij dixerim: qui in hac re clar: apud Aegyptios nomen habet: nihil inferior: ne dicam: lōge superior: Marcus Varro: ab altero Pompeius Macer uir & ipse doctissim^o. Sūmo quoq; græcæ latinæq; bibliothecæ studio flagrauit Asinius Pollio: orator clarissimus: qui primus hanc Romæ publicasse traditur. Illa em̄ priuata sunt Catonis insatiabilis librorū fames: cuius Cicero testis est. Ipsiusq; Ciceronis ardor ad inquirendos libros: q̄ multæ testant epistolæ ad Atticum: cui eam curam nō seignius imponit agens summa instantia multaq; precum ui: q̄ ego nūc tibi: Q̄ si opulētissimo ingenio permittit librorū patrociniā mendicare: quid putas licere inopie. Hæc p̄ excusatione uitij mei proq; solatio tantorū comitū dicta sint: Tu uero si tibi charus sum: aliquibus fidis & litteratis uiris hanc curam imposto: Hetruriam perquirant: religiosorū armaria euolant: cæterorumq; studiosorū hoim si quid usq; emergeret: leniendæ dicam: an irritandæ litis meæ idoneum. Cæterq; & si non ignores quibus lacubus piscari: quibusue fruticetis

B

C

D

Romani principes studiosi

E

E

Liber III. Epistola XLV.

aucupari soleo: ne qua tamen falli queas: his seorsum litteris quid maxie uelim interseruit: quoque uigilantior fias: Scito me easdem preces amicis alijs in Britannia Galliasque & Hispanias destinasse. Ne cui ergo fide uel industria cessisse uidearis enitere. Vale.

Francisci Petrarcha ad T.M. hoies nec experientia quidem ab infelicitate deterreri posse: multis exemplis ostendentis: Epistola XLV.

A Deo pertinax & fixa mortaliu spes est aduersus infelicitate experta: ut neque sterilitas agricolam: neque tempestas nauitae: neque tectorum casus architectu: neque patrefamilias sobolis acerbus interitus deterreat ab incepto. Hinc illa coelia: ut famelicis serere & naufragos nauigare: & ruinis uix elapsos: noua super eisdem fundamentis aedificia moliri: & orbos senes inter sepulchra filioru alijs procreandis intendere uideamus: Piscatores frigoribus & fame confectos hic ante oculos habeo: mihi & prorsus incredibile: totos dies ieiuni ac nudi noctesque ad auroram insomnes agunt: cum interim uel retia temptantium: una eademque fors est: nihil agere: frustra torqueri: tempus aliquanto forsitan utilius consumendum perdere: neque tamen obstinatis ad inceptu animis a fatali gurgite diuellunt. Vt quae adeo etiam amari exercitij consuetudo longior dulcis est: Infausta arenam: imo uerrentes alueo quae subiungunt aegritatem: inter undas & scopulos inueniunt: nunquam forte quae tantopere fatagunt reperituri. Illa quidem dictu minora: nescio an maiori admiratione digna sint. Ferax studiu totiens uacuatibus cubilibus non lentescit: Nouis fortibus pariedis alendisque prioris raptu nunquam segnior tigris redit crebri partus solatio destituta: nihilo moderatior: in reliquu ardor est. Philomena postquam pastorali furto perditos natos: longo gemitu & praedulcibus querimonibus prosecuta est: nidu ab eodem ramo sequentis puerperij fortunam temptatura suspedit. Res dicam nouam tibi: sed oibus uallis huius notissimam incolis. Aquila iam pridem in his montibus habitat: Subulcus aduena: nedum quos pascit suis: sed hirsutis etiam apris asperior: clam nido insidiatus est: neque aiam suam pluris extimans: quae ualet: de altissima rupe quae fonti Sorgia nubibus par impendet: ancipiti fune demissus: cuius rei uel meminisse horror est ad aeram domu temerarius praedator accessit: & sollicita genitrici: spem generis pullos implumes abstulit. Id semel: idque iterum ausus: nil amplius aquilam mouit: quae ut nuper tristi domicilio deserto: nidum dumofamque supellectilem in alteram rupis partem parump auexerit. Illic mo sapientius amissae sobolis spem refouet: Nihil solito latius ut reor. Si quidem saxus iste suus hostis exigui lucri cupidus: uita perditus: iam restem nodosque praeparat: quibus per inane suspensus & de insolito specu solitas praedas agat. Iam sensim ad minimam rem ratiocinando descendimus. Nec apibus quidem percepti mellis iniuria mellificandi dulcedinem: Nec formicis sub terra latentium horreorum inundatio graniferi laboris experientiam: frequentisque cursus ac recursus iminuit uoluptatem. Non enim desperant infelicitate temptata: retemptari posse feliciter. Alioquin si cum successibus rerum animorum simul spes intereat: torpebunt aeterni quos undique cernimus actionum uariarum quotidie interpellantibus fatibus: & uitam situ marcidam exitus ingloriosus manebit: Quae ne forte contingeret astantibus cunctis: & praesertim homini: dura propositaque tenacia pectora data sunt. Urbem Romam (ut retro iam facili saltu: ab imis rebus ad altissima conscendam) a Gallis Senonibus incensam restituere maiores: qua in re Camilli auctoritas: tribunis contra nitentibus: omine etiam adiuta praeualuit. Iidem illi maiores nostri post Alliam: post Ticinum: post Trebiam: post Trasimenum in aciem redierunt: post Caudine pacis ignominiam gloriosissimas uictorias retulerunt: Et post Cannas grauissimum ac pene mortiferum reipublicae uulnus: ne ab ignauis ciuibus derelinqueret Italia contra sententiam Ceciliij Metelli fulgens Africani gladius obtinuit. Qui nisi inuicta spes unius eiusdemque admodum adolescentis: multorum senum labarum firmasset aios: actum erat de imperio: Nulla hodie Romani nominis memoria: nulla Romanae potentiae uestigia supersent. Faciente enim (ut Flori historici uerbis utar) de Italia Africam Hannibale: profecto non latini sed Afri coloni Italiam possiderent. Et si quis forte mansisset Italici sanguinis: tantis superstes cladibus: non aliter quam dulcis aquae riuulus pelago mixtus in peregrinos mores uictoremque barbariem concessisset. Quae non sumus igitur: & quod sumus fateamur ingenue: spei bonae dumtaxat unius hoies debemus. Et de nobis quidem haec tenent. Quid Lacedaemonios: quid uel Carthaginenses memorare: qui sperare non prius quam esse desierunt: Quid Saguntinos qui dum sera a nobis auxilia sperant: extremas a crudelissimo hoste miseras acceperunt. Longum est per cuncta discurrere. Itaque ut unde est ortus illic sermo desinat: ultima iactare nauis ancora spes est: quam si quis in hoc procelloso mari laborantibus absciderit: nulla est ad uitam uia: nullus ad requiem portus: nullus

Varia hoim studia

B

C

D

reditus ad salutem. Miraris nunc quid tam longa sibi uelit oratio: Scilicet unū ago ut amicum tuum subscribas exemplorum turbæ: raras & forte uanas: sed firmas spes habentem. Et hæc mihi quidem curiosius explicanda erant: ut affectum scribētis agnosceres: cætera in silentio intelligis. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Leliū suū: Illū ut ad se scribat excitantis: ut etiā apud cōem dñm p̄ foelici reꝝ suarū exitu intercedat rogantis: Ep̄la XLVI.

Aepe te litteris ad colloquiū elicere nisus sum: inefficaciter ad hanc diem: pergam silentium tuū interrumpere: pudebit amici tot clamores tacitū audire. Labellum clausum uel in indignationē forte uel in risus aperiam uel in uerba. Non magnifico quid rescribas: modo loqui incipias: uictor sum si occupationes te ueteres tenent: nouas ingeram. Si segnitie calamum amisisti: sedulitate restituum. At si forte superbia extolleris: & qđ suspicari ne tenuiter quidem possum: amicis affatibus indignum censes: humilitate mihi ab illo animi fastigio detrahendus: & in æquū campū amicitia retrahendus es. Itaq; sic tibi persuade: Inculcare querelas & lamenta nō desinam: donec mihi uel antiquum inter nos cōmertium litterarū restituas: qđ diu saltem tam propinqui sumus: ut nuncioꝝ penuriā prætere neuter possit: & quasi per manus ab altero ad alterum sit epistolarum transitus uel probabilem causam tantæ mutationis expedias. Nuncius alter: alterius uestigia urget: litterarū mearum acerui ante oculos tuos erunt. Amici digitū & anulum nostri: intactas abijcere amor & uerecundia non sinent. Aperia (licet nolis) ipse tibi blandient: ut plegas. Ita qui breuis scripturæ laborem fugis: longæ lectionis fastidium non euades. Si quid igitur mihi credis oculos tuos digitorū auxilio libera: & ignobiliores corporis tui partes: nobilibus seruire doce. Arripe calamū: non insueta suadeo: calamus ab infantia gladius tuus est. Adulta ætas & patriæ status ad alia te deinceps arma rapuerunt: demū ad Romanorū pontificum quietiores aulas retrahēte fato: & ad antiqua studia redisti. Quid igitur peto? Fac quod quotidie facis: scribe aliquid: fac idem quod nunq̄ facis: scribe mihi: mox nēpe subsistam: & uel rarius scribam ipse: uel breuius. Vicisse: & de ista silētij tui arce: te deiecisse sufficiet. Hic tamē (scio cui loquor) ueteri illo & uulgari clypeo tectus occures. Quid queris frater? Nihil habeo quod scribam. Ego uero & si in tanta rerum copia talibus ingenio eloquio ue nunq̄ defuturam scribendi materiam crediturus fuerim: facile persuaderi mihi patiar: quālibet seu ueram seu fictam causam potius qđ obliuionis nebulam: tibi silentium induxisse: Hoc igitur saltem quod multi ab amicis petierūt: sed eoꝝ quos ego legerim primus omniū Cicero: Scribe te nihil habuisse quod scriberes: hoc ipsum scribe: sed alijs tamē uerbis: alioquin (quod intentionis meæ non fuit) breue nimis: & apertum euadēdi tibi iter ostendi. Euades (si te noui) saltu unico: & te uno uerbo redimes auctore me. Sic ego (quod multis accidit) consilio meo ludar. Sed iam satis superq; querelarū est: nisi quia ad ultionē tendo: & taciturnitatem tuam loquacitate punio. Ut uero aliquid etiam familiarium curarum huic epistolæ includam: quæso ne pigeat apđ cōmunem dominum pro foelici rerum mearum exitu intercedere. Voco autem quemlibet foelicem: modo aliquis sit: multum est frater uana expectatiōe liberari. Ignorant homines quid lucri est superuacua & infinita desideria proiecisse: perdita satiant: possessa cruciant miserorum animos pluribus inanibus qđ solidis occupatos: & tanta est insanīa: extricari ab erroribus: ut fiat uero locus: metuunt dum sibi prosperos rerum prægrandium exitus pollicentur. Sibi quippe placētes ac superbi & iniqui rerum suarum iudices: dignos se finxerunt: quibus ad nutum uniuersa succederent. Ita quod ī amatoria materia dixit Naso: Dum sibi quisq; placet: credula turba sumꝝ: Iam medium uitæ cōmunis late delyrando perduximus. Ut enim eleganter a Tullio dictū est: Metelli sperat quisq; sibi fortunam: Quot autem in hac uanitate falluntur: imo uero qđ pauci qđ pene nulli non falluntur. Hinc licet aduertere qđ si ueterum scriptorum testimonio stamus: ex omnibus sæculis foelix ille Metellus: nō nisi unicum comitem: eumq; ipsum non domi sed procul & extra Italia terminos dicitur inuenisse: qui tamen ipsi qđ rite foelicitatis hoc inane nomen usurpauerint: locus iste non recipit: & fortasse aliud dicendi tempus adueniet: Nūc (ut coeptum peragam) si quod omnes sperant nullus assequitur: qđ multos uitæ somnijs elusos: expectatesq; mors oppræsserit: quotq; in finem oppræssura sit cogita. Quibus ego territus: hanc ipse mihi legem statui. Altiora me non quærere: Paria uero pauca quidem & modeste: quibus scilicet & obtentis sobrie gaudeam: & amissa feram fortiter

A

B

C

Liber III. Epistola XLVII. XLVIII.

& repulsæ dolore non torquear. Ad hanc legē ita me formavi: ut uix rei cuiusq̄ uerear euentum: modo expectationis fastidia detrahantur. Quobrem per omnes te cœlicolas frater oro: ab hac q̄ primū perplexitate dissolui. Aufer mihi expectationē: quicquid erit æquanimiter feram. Finem facio cū illo cuius hoc mihi placet inter cætera: pars beneficij est quod petitur si belle neget. Vale.

Francisci Petrarchæ ad Leliū suū: factum cuiusdam iuuenis qui uirginem cuius amore languebat uiciauerat narrantis: eumq; ut in hoc facto apud dominum illius iuuenis intercedat rogantis: Ep̄la XLVII.

A
Verba sunt affectionum animi notæ

Mpletum est plane in nobis quod de Pompeio tuo Corneliaq; sua scribitur: Neuterq; recedēs substituit dixisse Vale. Sed nec multis inter nos v̄bis opus erat: quæ nil aliud q̄ animorū & passionū quæ in eis habitant notæ sunt: cum animi nostri (licet in silentio) uicissim pateant. Vnum est qd̄ te nunc agere: si possibilitas adest uelim. Iuuenis quidam uirginem cuius amore languebat: ipsa nō oblucente cognouit matrimonij pactis interpositis. Idq; qd̄ magis in aures tuas intret: nescio an & in thoro: certe apud thorum accidit: Loci domin⁹ nobilis dicam: an rusticus: Iuuenem ipsum: quē graui & antiquo odio persequitur: ad capitale supplicium uocat. Mulier factum excusat: nihil se contra q̄ optauerit passam dicens: & pmissas amantis nuptias efflagitat. Annuit ille si liceat: sed carcere conclusus: sub iniquissimo iudice causam dicit. Cæterum ubi compedes amoueantur: soluti ambo & ætate & animis & fortuna pares: optatissimas nuptias celebrabūt. Hæc ut

B
Par imperiū habet amor i oē gen⁹ hoīm

ad me indignantis primū populū uocibus: deinde etiam amicorum precibus & lachrymis perlata sunt: tu primus omnium occurristi: a quo morbi talis auxilium peteret. Et nos aliquādo frater arsumus: & opem ferre decet ardētibus: Dominū autē nostrum: & si talia sublimē eius animū non attingant: non tamē usq; adeo ferreure aut inhumanum reor: ut humanis non miseratur erroribus. Nec est quod parcius ardere uricolos suspicemur: In omne genus hominū par imperiū habet Arcipotens ille puer. Scio apud Virgilium scriptū esse: q̄ subita incautum dementia cœpit amātem. Et sequitur: Ignoscēda quidem. Sed terret quod in fine subiūgit: Scirēt si ignoscere manes. Vereor enim ne durior ille Bellerophon nihil humanitatis habens: insuper ira ascensus: sit sanguinis sitientior q̄ oportet. Vtuncq; succedat: nos partes nostras implebim⁹: Ego apud te: tu apud dominū: ut ipse a præfato thori domino gratuitum munus: captiuū illū per litteras suas petat. Cuius nomen & rei gestæ seriem uillicus hic noster ob hoc unū ad te missus exponet: nihilo narrator urbanior: q̄ amator is cuius amentia modo ueniam postulamus. Vale.

Fran. Pet. ad Leliū suū: eloquentiā plurimū ualere ad mitigādos efferatorum animos exēplo maiorū cōprobātis q̄q; suū uillicū mitigauerit admirantis:

Epistola XLVIII.

A
Verba cōcinne p̄nunciata efferacissimos etiā aīos molliunt

Vid tibi uis dicār Sic est ut audieram & legeram: Nullū est tam asperū ingenium qd̄ non morū uerborumq; dulcedine mitigetur. Sic Africanus meus ille superior Siphacem regem barbarum: atq; (ut Liuij uerbis utar) Romanis moribus insuetum: & (qd̄ mirabilius fuit) Hastrubalem quoq; Carthaginensiu ducem: non barbarum modo: sed etiam imitem Romani nominis inimicū inter cōnādum suauī cōuictū: & comi mansuefecit alloquio. Sic Iulius Cæsar Amyclam algis & æquoreis spumis aspersum: nudumq; & inopem piscatorem: tam leniter fando cœpit: & illius Cæsareæ facundia retibus circumuoluit: ut inaudito uerborū sono: & ignoti hospitis admiratione suspensus: cōfestim iubēte illo fragilem atq; imparem pelagi minis cymbā: de tuti littoris statione dissolueret: parendiq; studio sciens ac uolens ad interitum properaret. Ac ne semp Africanos & Cæsares loquamur: Ille philosophorū princeps Plato Dionysiū conciliare sibi potuit Syracusiu tyrannū. Archelaum uero Macedoniae regem Euripides poeta. Nec aut illi tyrannici spiritus rigor: aut huic immanitas obstitit barbarica: utranq; duriciem ingenio & eloquētia molliuerunt. Et quod hui⁹ generis oīa monstra transgreditur: Orator Aphthonius sæuos carnifices ad se occidendū missos: & iam strictis mucronibus irruentes: blanda oratione cōpescuit: uicissetq; crudelitatem eloquentia nisi unus ex eo numero qui eum loquentē nō audierat: cæteris iam digressis superueniens: uelut aspis incantatoris uoce non audita: uirus in illum scelestis ministerij effudisset. Sed quid hominū exempla cōquirimus? Vrsos uidemus: pardos ac leones atq; alias truces & præualidas bæluas: blāditijs delinitas: parui do-

Iul⁹ Cæsar

Plato
Euripides

Aphthonius
orator

B